

بازرسی شد
۱۳۸۵

بازرسی شد
۶ - ۳۷

۱۰۵۳۰ - ن

۱۲

کتابخانه مجلس شورای ملی

کتاب ترجمه قطب‌الای (سراج الدین سنبله)

مؤلف ابن خلدون عالمی (محقق علی)

موضوع

شماره قفسه ۱۳۶۸۵

شماره ثبت کتاب ۱۶۹۶۹

۱۵۲۵

خطی - فهرست شده
۱۳۶۸۵

خطی - فهرست شده -
۱۲۶۸۵

یا بعد از آن است و از احتیاج احتیاج بواسطه مراد است یا هم و درین
چهار حدیث با ترجمه اش که در است **اول** لا سلمه الا بطور **دوم**
حجت لی الارض **سید** بحکم من الرضا **چهارم** البیان بخیر
نهم بیان آن حدیثی که شش بر چند نفر و بیش یک حدیث است
چند حدیث و بعد از آن فقرات آن در وقت نقل با بزرگت یا نه و در
سر حدیث دیگر با ترجمه اش که در شش **افزاید** **لا سبق الا خلف** **ب** من
نزل علی قوم **ج** من خرج علی ائمه کتبه **نهم** **سید** **سند** **لال** **بر**
مذکور بر آنکه خبر واحد بخت و با آن قریب ساریت قرآنی با تفسیر شست
که در شش **افزاید** **وما کان للیومینان ان یفروا** **ب** ان کما کما فاسق
بنیک **ج** **ولا اقف مالک لک به علیه** **انجام** بیان منشی علم و فقه که
درین حدیث مذکور است و در ضمن آن یک آیه و چهار حدیث و یک با ترجمه
مذکور است **آیه** **انما یحیی الله حدیث** **لا یفقه العبد** **۲** **الافقه**
۳ **یانی افقه** **ع** **العلماء** **ثمة** **الانبار** **حدیث** **دوم** من وف اندو
نظمه در مرتبه کسی که شناخت خدا حاصل کرده باشد و شرح آن شش
بر آنکه از یک نایش و طراز و انجام **انما** **شست** **سلیت** **بر** **ویش** **نیش**
اول ترجمه اصل حدیث **نیش** **دوم** ترجمه شرح بعضی فقرات حدیث که در بیان
شرح دارد و در آن چهار بحث و سه حدیث با ترجمه شش و چهار آیت
با تفسیر که در شش **افزاید** **بحث** بیان آنکه موفی را چرا اصحاب عزای
می مانند **۲** بیان آنکه شست را در عوض علی صلح میدهند یا غیب **۳**

سب ذکر ادب تا مکیده یا آنکه مخم محتاج مانیت **۴** آنکه خوف و محبتی
 از خدا و امید بر جنت اوست باید که مساوی باشد **حدیث اول** خلق الله الارواح
 قبل خلق الابدان **دوم** ليس من عب الا في قلبه **سوم** عجب ما
 في صفة لقمان **آیات** الست بركم **۲** اخذ الجنة **۳** واذا
 لقوا الذين آمنوا **۴** واذا جاء احبكم **نمایش** بیان آنکه مراد نیست
 و شش نمای خدا ازین حدیث چیست و آنکه چنانکه بجهنم ذات خداوند
 نمیتوان رسید بکنه صفات او نیز نمیتوان بود و در آن یک آیه
 و چهار حدیث بجهت و مذکور است **آیه** ان بعض الظن اثم **حدیث** ما
 عرفناك **۲** ان الله احب من العقول **۳** كلامه فهو باو هما كنه
 من عرف نفسه **طراز** بیان آنکه معرفت چند مرتبه دارد و تشبیه مرتب
 آن مراتب معرفت اش در آن یک آیه مذکور است قوله تعالى الله في
 السموات **انجام** بیان صفات عشره اولیا الله و در حرف بعضی از این
 صوفیه که خود را مکلف بنماز و روزه و سایر عبادت میدانند و در آن
 یک حدیث و دو فقره از قرآن مجید ترجمه شدن **حدیث**
 تفكر ساعة **آیه** اقم الصلوة لذكرى **آیه** فاعبده و ايا اولی الالباب
حدیث ما من صلت يصبر و قها **حدیث** و در ثواب ادای نماز
 پنجگانه و شرح آن شش است بر آغاز و نمایش **انجام** **آغاز**
 شش عمل است بر و پیش **نمایش اول** بجهت و پیش **دوم** بجهت و در آن
 یک حدیث شرح یافت است که حضرت مبارک از آن ظاهر فرموده اند که اگر

۱۹
 ش

که قابل انگویند یا **نمایش** بیان آنکه نماز پنجگانه در رنج کنان مانع نمیشود
 و در آن دو آیه و چهار حدیث با ترجمه تفسیر مذکور است **آیه اول** ان الحسنة
دوم اقم الصلوة طرفة الفجار **حدیث اول** و الذي بعثني بالحق مبشرا **نمایش**
 ان احدكم يقوم من مضجعه **دوم** ان الصلوة **۱** كفاية **سوم**
 ما من امر ايسر من تحفة الصلوة مكتوبة **چهارم** ان الصلوة كالحمل **انجام** بیان
 رنج منافی میان این حدیث و مذکور آنکه بگوید فوالله ان تجتنبوا الكبائر ما
 يهون عنكم **دوران** ترجمه آیه مذکور ایراد یافته است **حدیث چهارم**
 و در بیان و تفسیر و پیافنی پیغمبر صلی الله علیه و آله و شرح آن بجهت و شش عمل
 بر آغاز و هفت نمایش **انجام** **نمایش** **تور** **بستور** **بستور** و پیش **دوم**
 چهار بحث و دو آیه با ترجمه ایراد یافته است **بحث اول** در آنکه حدیث را
 و حالات همت بر آنکه آب آوردن غیر بواسطه وضو مکروه است یا نه **۲** معنی
 استخاره و تجیه **۳** بیان آنکه عطف امری بر امری حرف چسبی دارد و آنکه
 ثم و این حدیث بعلامه محسنی شیرازی استحال یافته **۴** بیان آنکه اعاد
 یعنی اتياع اولی نیز استحال می یابد **۱** فنفهم من عيشي على طينة
ب وان يطهر و اعليكم **نمایش اول** و شستن رو و وضو و رعنا
 الا على ما استسنى **بی** باید کرد یا نه و در آن یک حدیث ترجمه شده که نه
 لا تقبل الله الصلوة **نمایش دوم** و تجدید و جبر و جبری که متکلف و اقام
 شیخ جلال الدین مطهر در آن تفسیر و امت و در آن یک حدیث و دو مسئله ایراد

ویدیه حدیث الوحید الذی امر الله عزه و جل علیه **مسئله اول** آنکه امر اید و در آن
 دست بر روی و در حال نشستن رو و در حقیقت یانه **نمایش** **نیم** آنکه در نشستن
 رو و عاید الی علی قال علیه و جیت یانه **نمایش** **سوم** بیان آنکه ترتیب
 در وضو و در حقیقت یانه و ذکر بخشی چنانکه مصنف را و ام غله بر شش جان
 مطهر علیه الرحمه است بیان آنکه در استلال بر وجه
 ترتیب و در آن یک آیه و دو حدیث با ترجمه ایراد یافته است **آیه**
 ان القفا و المروة **حدیث اول** لا یقبل الله صلوة امرأ حتى یضع یدها
 من تحتها **دوم** ابدلوا بید الله به **نمایش** **چهارم** استلال باین حدیث
 بر آنکه بواسطه مسح آب تازه بر پشت بجز نیست و در آن دو حدیث
 با ترجمه مذکور است **اول** قال بر سر لا و قال بر سر نعم **دوم** تضع یدک
 فی المانیس **نمایش** **پنجم** و جب مسح رجلین و مناظره شیه و سنی
 بر سر آن و در آن حدیث با ترجمه مذکور است **اول** هو الذی نزل جبریل
 بآیه **بانی** من الرجل استون و باین سنه **حدیث** **کفایه** **س**
 توضع و مسح علی فخلیه **ه** ان کتاب الله بالمسح **و** الوضوء غسلان و
 مستحان و وضوین ترجمه آن حکایت مبارکه حضرت با کفار ایراد یافته
نمایش **اول** عتاب من النار **ج** رایت علیا علیه السلام توفی فاکل کفیه
د ان البقی توفی فمسح علیه **نمایش** **ششم** در بیان جنسی کعب و بخشی
 که مصنف را و ام غله و در آن با طهارت و در آن شش حدیث ترجمه

۹
 ۱۳۶۸۵

ش

شده **ا** هنام فی الفصل **ب** و مسح علی مقدم راسه **ج** و انما تحت
 پیشین راسک **د** فذاعطیشت او تور **ه** وصف الکعب فی ظهر القدم
و وفتح علی ظهر القدم **انجام** و فتح ایرادیش شیه علی علیه الرحمه **شبه**
پنجم در نیت وضو امیر المومنین بجهتینه و عالمی که و انسانی و وضو خوان
 آن است است و شرح آن است که است بر آغاز و چهار نمایش و انجام **نمایش**
 بست و در پیش دوم سه بحث مذکور است **اول** اعلال نیا که در صلح
 بود **ب** اعلال اللطم اختلاف مذایب **و** در صلح آن و ولایین نموده
ج بیان جنسی **نمایش** **د** و اصطلاح اید عینیت **نمایش** **اول** بیان جنسی
 شش و در عالمی که در وضو خواند میشود **نمایش** **دوم** بیان آنکه طلب نیا
 روز قیامت میفرماید و قیامت حجت خود را از پروردگار بجهت بخاست و در آن
 و آیت و یک حدیث با ترجمه ایراد یافته است **آیه** **اول** یوم تاتی کل
 نفس **ب** الیوم یحکم علی افواههم **شبه** تکلمی یا شیه عینه و **ج**
 بعدی **نمایش** **سوم** بیان جنسی و انجمنه فی بخان بسیاری که بخندید
 گفته اند و در آن یک آیه و یک حدیث **آیه** **اول** الشمس و القمر یحسبان
حدیث لا یزال المنام طایرا **نمایش** **چهارم** بیان آنکه در نشستن و در دوم
 اعضای وضو است سنت یا بدعت و در آن دو حدیث مذکور است
اول والله ملاکان وضو رسول الله **ب** افضل الاعمال اخرها **انجام** بیان
 آنکه آب وضوی باید بوزن کیمه بشد و دیگر آنکه آب استنجاء در آن

بر طاهره

نقلی - فهرست شده
 ۱۳۶۸۵

داخل است یا نه **حدیث هشتم** در تئیم پانی و شرح آن است مال دار و بر نماز
 و سه نماز و انجام **آغاز** بست و در پیش دوم و دو حدیث ترجمه است و
 قال رسول الله صلی علیه و آله ذات یوم لعار **ب** قال عمار کنانی سیرت
نمایش اول بیان آنکه است نه از پنجم صد امده علیه و آله عمار بچشمی است
 و در آن دو آیه و چهار حدیث با ترجمه ابراد یافته است آیه کریمه **ا** اخذ بها
 خضر **ب** انا انشأتهن انشاء حدیث **ا** عمار جمله پن عینی **ب** الی
 افزع ولا اتول **ج** اما ملت ان الخبیه **د** فیصل الی الخبیه **نمایش**
 و آنکه ضربید بر زمین جزو تئیم است یا مثل انکراف و در منور جزو تئیم
 و بعضی اجابت که بان تعلی است **طراز** بیان آنکه در تئیم مسج حبه
 کافیت یا تمام رور مسجی باید کرد **نمایش دوم** بیان آنکه در خلق
 تئیم بکرتبه زن دست بر زمین کافیت است یا و بعضی و مرتبه می باید
 و در زمین آن معنی اقسام اربعه حدیث است که از کشت یافته و یک حدیث ترجمه
 شده که جو ضرب واحد لوضه و فیصل **انجام** بیان آنکه در تئیم ملوک برآ
 و دست شرط است یا نه و در زمین آن یک حدیث با ترجمه مذکور است
 که تئیم قال نعم یجدد اما الی قوله و الخیر و الخیر **حدیث هفتم**
 و در نماز پانی و تعلیم امام علیه السلام نماز را بجا و بن عینی و شرح آن
 مشتمل بر آغاز و دو نمایش و **انجام** آغاز بست و در پیش
 دوم پنج بحث و سه آیه مذکور است بحث **ا** بیان سبب حمد و ذکر

مال **د** تجزیه فضل میان فضل تعجب و معمول آن **ج** در منشی شوق و بیان
 آنکه مراد و شوق در نماز چیست **ج** بیان آنکه ترتیل که در قرات و ترتیل
 بکار می باید کرد که **و** ترتیل القرآن ترتیلاً **ج** بیان معنی سبحان ربی
 العظیم و بحمد و **آیه اول** و الاذنیهم فی صلواتهم **دوم** اما انک لکب
سوم لا یتیمون الی المله و الاغلی **نمایش اول** بیان معنی سنیته
 نماز که بگردان اختصاص دارد و زمان رست نیست بلکه مکرر است
نمایش دوم و بیان سنی سبب میان سجده بر آلف و ارغام که در سجده است
 و در آن چهار حدیث با ترجمه مذکور است **ا** لا یخیرنی سله لا یصیب
 الا نف **ب** ان رسول الله صلی علیه و آله کتبت **ج** من منشی علیه یوم و
 تجزیه احکم ان تقرأ ثلث القرآن **حدیث هشتم** و بیان
 زلمه مال و زکوة بدن و شرح آن که از کشت یافته است و در زمین و پیش
 بست و **حدیث نهم** و فضل و شرف ما مبارک و همان شرح
 آن مشتمل است بر آغاز و دو نمایش و **انجام** آغاز بست و در پیش
 دوم نه بحث و ده آیه و سه حدیث با ترجمه است که از کشت یافته
اجابت تعجب عطف بنا با عدم ظهور تعدیه و تعجب **ب** تعجب الی
 بان با آنکه مقام تقاضای آن ندارد **ج** فرق میان نصیر و سکین و پس
 و بیان آنکه که ام بی خبر ترند **د** مراد بر جمعی که میگویند صله رحم
 سنت است کیانند **ه** حکایت مهدی عباسی با امام موسی کاظم علیه السلام

ایمان بان

و بیان آنکه ذکر سببین کتابت آمد بسیار می باشد سبب نخستین
 سببین باین امر **ز** و تقسیم عدد زوج و فرد و ارفج و زوج العرف
 مجذور و غیر مجذور و امثال آن و بیان معنی هر یک **ج** بنیزان در
 آوردن عمل در آن نشانیچه و جرات **ط** بیان مراتب و رتبه و درجا
 آن **آیات** و لا تغربوا عقده الفتح **ب** که من قریبه اهلکنا
ج فنادی نوح ربه **و** اینه لکین من اهلک **ه** انما الصدقات
 للفقره **و** و اما التکلیف فکانت **ز** فعل عیشتم ان تریتم
 ان تفسر و کلم سبعین مره **ط** اذ خلوا فاحم فخلت **ه** اذا
 نودی للصلاة **ا** و **ب** ان الله تعالى یقول ان الصوم لی **ب**
 لا یقول احذا رمضان **ج** اللهم اجبني مکینا **د** الفقر سواد الذی
ه الفقر الذی لا یسل الناس **و** ولا یملکون التجل من المیقین **مائش**
اول بیان اول بیت و بهر چه خطبنا و رین حدیث بر زمین معنی
 و عطف **مائش دوم** بیان آنکه آنچه درین نشانیچه بیان عمل در
 می آید و تحقیق نفس مال است یا صحایف اعمال **انجام** تو چه ظرفیت
 در کدام حضرت امیر که و ذلک فی سلامه من دینی **حدیث دهم**
 و فضیلت **ج** و مناسک آن و شرح آن شش است بر و پیش سطور
 و در پیش دوم و حدیث گذارش باقیه است **ا** الذنوب التي
 تغیر النعم **ب** ان من الذنوب ذنوبا لا یغفره الا **حدیث یازدهم**

علی - فهرست شده
 ۱۳۶۸۵

در بیان جهاد اکبر و جهاد صغیر و شرح آن در ضمن آنکه از و یک باشد
 و انجام گذارش باقیه است **انجام** بر سطور و در پیش دوم و سبب و یک
 آیه مذکور است **ایجاد** بیان معنی جهاد و امثال آن **ب** بیان معنی
 جهاد و نفس و مراتب آن **ج** استدلال باین حدیث بر عدم تجرد
 نفس ملقه و رد آن **آیه** قد افلح من زکیها **مائش** و فضیلت جهاد
 نفس کسر قوامی او و بعضی تطویلات و ران باب الایمان و یک حدیث ترجمه
 شده **آیه** الذین جاءهم و افنا **حدیث** ششصد و بیست و یک الیوم
 الیستد اربع و عشرون خزانة **انجام** در وقوع نفس ملقه میان می آید
 متناوبه و بعضی تطویلات و ران باب و ران زمین شش آیه ترجمه
 مذکور است **ا** و یهدیناهم للتجیدین **ب** انما هدیاه البیل **ج**
 و یهدیهم خیرا انما یهدیهم **د** اللهم اعهدنا لکم **ه** و یهدیهم ما فی السموات
و افتتح ذلک و ذلک **حدیث دوازدهم** و **ه**
 معروف و نهی سکر و شرح آن در ضمن آنکه از و و مائش **انجام** ایراد
 باقیه است **انجام** بر سطور و در پیش دوم و آیه ترجمه **ا** و یهدیهم
 آیه **ب** و یهدیهم ما فی السموات **ب** بیان و جواب امر معروف
 و نهی منکر معنی است یا کنایه و ران و حدیث با ترجمه ایراد شده
ا من یحک الخار المکر قبله **ب** انما قد حق لے ان اخذ منکم البری
 منکم بالیقین **مائش دوم** و شرط اربعه و جواب امر معروف و نهی منکر **انجام**

از امیر المؤمنین از روی بستان مردم به پیغمبر خدا و جواب آن حضرت و شرح آن
 و ضمن آغاز و یک نمایش گذارش باقیه **آغاز** بیت توره و در پیش اول
 دو آیه ترجمه شده **۱** و اذ رأیتک تتجکب اجسامهم **ب** ما یبیکم ارباب
 فخذوه **نمایش** و تحقیق وضع حدیث و ذکر بعضی احادیث موضوعه که در
 نقل آن کرده و در آن **نمایش** احادیث موضوعه چهار حدیث سمت گذارش
۱ لاسبق الا فی خوف **۲** انظر و جهک فی المرأة **۳** شاور و کن
 و خالفه **۴** قول الحق ولو علی انفسکم **انجام** و زبردان حضرت
 امیر علیه السلام و شرح آن از غیب در چند موضع و در آن سه حدیث
 مذکور است **۱** والله ما یرید ان یسر قلب **کف** بعبودت و قد
 انخرنی رسول الله **ج** القی الله فیما **حدیث** **بیت** **و** **نمایش**
 امیر المؤمنین با جمعی علیه السلام و شرح آن ایراد یافته است و ضمن
 آغاز و انجام **آغاز** به ستوره و پیش دوم دو آیه و ده حدیث ترجمه
 شده **آیه** **۱** و فاکتبه فمات حیرون **ب** انما یخشی الله من عباده
احادیث **۱** ما زال جبریل یوحی الی انجبار **ب** و ربک را می دانست
 همان که من یون با الله و الیوم **الکسر** فلیکرم فیضه **ج** **۱** **آیه**
 فلا یحیث فکرم **د** انی اخاف علیکم انین **ه** **الاجب** یون من **آ**
و اذ قیل لک من تخاف الله فاسکت **ز** والله ما عندک خوفا
 من ذک **ح** یا علی ان هذا الدین میتن **ط** شکک لک و یسکب الک

در باب استیفاء

و عددان ذکر تعالی که بر هر کدام مترقب است و در آن بیت و هشت آیه
 و نه حدیث با ترجمه سمت گذارش باقیه آیات **ان یجنبوا کبار**
ب ان الله لا یغفر ان یشرك به **ج** **و** من یفعل موعنا **و** **الذین** **یرون**
المحضات **ه** **ان الذین** **یا کون** **اموال** **الیتامی** **و** **من** **یفعل**
فایق **انما** **و** **الذین** **یعون** **مع** **الله** **الحا** **اخر** **یا** **ایما** **الذین**
امنوا **اذا** **امیتم** **الذین** **کفروا** **ط** **و** **ب** **والذین** **ما** **سبقکم** **بها** **من** **احد**
یا **ما** **یحی** **من** **الضالین** **یب** **الذین** **یا** **کون** **الربا** **ج** **ان** **یصلوا** **من** **اشتر**
ید **و** **لا** **تفتب** **احکم** **بعضا** **یه** **ان** **الذین** **یشرون** **بعباد** **الله** **یو** **و** **یوما**
الشهادة **لله** **یز** **ان** **الخسر** **و** **المیسر** **و** **الانصاب** **یح** **و** **من** **یرد** **فیه**
بل **الحاد** **یط** **التارعة** **و** **التارفة** **ک** **اول** **للم** **لعنة** **کا** **ولا**
نیاسوا **من** **دع** **الله** **کب** **فلا** **قامن** **من** **مکمل** **الله** **کج** **حرم** **علیکم** **المتة**
والدم **کد** **و** **تری** **کثیرا** **منهم** **یا** **یعون** **کد** **و** **قال** **للطفین** **الذین**
ان **الله** **لا** **یحبا** **المفسین** **کز** **ان** **المبذین** **کانوا** **کح** **حافظوا** **علی** **الصلی**
احادیث **۱** **ومن** **ذنی** **مخسنا** **و** **محضته** **ب** **لذا** **فی** **ست** **المضال** **ج**
الکبار **رسج** **د** **لما** **عمل** **قوم** **لوط** **فا** **علوا** **ه** **ان** **الله** **تعالی** **حسین** **امر** **ان**
یهبط **آوم** **و** **در** **پدا** **شدن** **لوط** **میان** **قوم** **لوط** **بعش** **یا**
که **کان** **قوم** **لوط** **افضل** **خاتم** **الله** **فقط** **بهم** **المیس** **القلب** **اشد** **ید** **الحديث** **د**
در **پان** **عقاب** **لوط** **که** **من** **کج** **امراته** **فی** **و** **بر** **یا** **او** **و** **کجا** **حشره** **ان** **لیم**

القیة انق من الجنة ح وکت و سوز که لما اسری لی الی السما و ریت
رجالاً یطونکم کا بطون ط و رزم غیت که ایکم و الجنة فان الجنة شه
من انما سے و کت قسم بر فوج خردن که من جلف بجنگا یبنا با شه
یا و کت است ناتی که من شهید شهاده الزور یب و رتو که کسی شهاده
بر فوج و اده باشد که تو بکنه شهاده الزوران بودی لجال یج و رزم
شرب خمر که بدین شرب الخمر متقی الله ید من شرب الخمر فی الدنیا شفاء
من الاشیاء الزویة ید اربقه لا یصل متیا الا خب یو و رتو خیراز
ادای حق مردم که من جس حق المؤمن اقام الله ید انما مؤمن جمل مؤمن
عن مال یج من ثمان ما ثنی فی الدنیا طدا از در رخ منافات میا
کسره بودن تمکنا بان و میان آنچه متور شد که اجتناب کسره کفار که کنا
مغیره است انجام بیان آنکه بر تقدیری که مغیره و کسره بودن کنا با ثمان
باشد عامل چه معنی خواهد داشت **حدیث سی و یکم** و رتو که در غل سنت
حدیث ضعیف کانی است و شرح آن است مال از در آغاز و و نمایش
آغاز بستور نمایش اول در سب حکم علمای شیعه به تحجاب بعضی علما
بحدیث ضعیف با آنکه حدیث ضعیف حکم شرعی ثابت نمیشود و در آن دو
حدیث ترجمه شده ۱ من بلغ ثواب من الله علی عمل ب من یوشیعی
من الثواب علی شیء **نمایش دوم** در سب تجویز علماء اهل سنت از
با آنکه این حدیث در طریق ایشان نقل شده است حدیث سی و دو

نعمت امام علی است امام بشپه ندلی و عای بواسطه سلم بودن از امراض دنیا
و عای بواسطه رستگاری و آخرت شرح آن بر ستور و زمین و پیش
کرارش باقیه است حدیث سی و سیوم و صواب شاکرون خاطر بودن
و در زمین پیش دوم از شرح آن و حدیث تفسیر شده است ۱ یوم تجد
کل نفس ما عملت ب یوم یقضی الدنیا شتاکا حدیث سی
چهارم در ثواب فاش نکردن قباچ مردم و فرو خوردن خشم خود و تجنیز
اموات و اقبال آن و در پیش دوم از شرح آن و آیه و چهار حدیث
شده ۱ من خطب الحسنة ب و الکاظین القبط حدیث ۱
افضل الاعمال اخر ب من احب السبل الی الله عز وجل عتاق ج
من کلم غیظا و در سب که حضرت امام زین العابدین علیه السلام با کثیری
کتاب بردت ایشان میرحیت و اقامه خطا شد و روی مبارک ایشان
مجموع گردید حدیث سی و پنجم در حرمت مؤمن نزد خدا فی تعالی
و آنکه صلاح حال نبه کن نسبت ایشان بعمل می آید و شرح آن در زمین
آغاز و و نمایش انجام ایراد یافته و در پیش دوم از آغاز چهار آیه
و یک حدیث و چهار بحث مذکور است امایت استبحان الله
اسری بعبده ب و من الحسن من قول مناج من المؤمنین بل
صدقوا و یومونکم سوء العذاب حدیث حدیث قدس که
من عادی لی ولی تقدأ ذتیة بحرب **احاث اول** در سلم ان

جابر خبر در و خبر بودن موصول بر خلاف معارف بحالت پستشها
 بایه قرآن و کلام میرسد ترفیع و تفسیر آن ب بیان انکه دو
 جمله که جهت اتصال با هم دارند و جهت انقطاعی که جهت انقطاع ملاحظه
 میشود و حرف عطف در بیان می آورند که جهت اتصال رعایت میشود و بی
 حرف عطف ذکر می کنند ج در بیان معنی دست بستن حدیثی
 بنده که آن خود را د بیان مقصود صوفیه و ارباب عرفان خود را انداختن
 و او را نفسانی شانه سمع و بصیرت و دانستن نمایش اول تا بول نبوت
 نزد و خاطر بخدای تعالی که این حدیث متضمن است نمایش دوم
 رفع مشافهات و تخالف میان آنچه این حدیث دلالت بر آن دارد که
 مؤمن مکروه می دارد مرک را و میان حدیث من احب لقاء الله حبیب
 لقاءه و من کره لقاء الله کره لقاءه و در آن یک حدیث ترجمه شده
 ۱ ان ابن ابی طالب السن الموت ب نفوت برب الکعبه
 ج المؤمن اذا حضر الموت تبشر برضوان الله انجام بیان بعضی روایات
 که نسبت افضل از وحییت حدیثی و ششم صحبت حضرت امیر
 علیه السلام با کمیل بن زیاد و شکایت آنحضرت از انبای زمان خود
 با و شرح آن در ضمن آغاز و نمایش انجام نموده شد بهت
 آغاز بستم و در پیش دوم پنج آیه و چهار بحث مذکور است آیات
 وَلَقَدْ نَادَيْنَا نَبِيَّكَ بِ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَهْرَةٍ ج وَلَقَدْ نَادَيْنَا نَبِيَّكَ بِ

وَمِنْ اَوْفَى الْحِكْمَةِ ۝ اُولَئِكَ عَمْدُنِي مِنْ رَبِّي ۝ **ب** اِنْ تَنْتَهِبْ
 میان معنی مثل در لغت و نقل آن معانی دیگر و تعجب حضرت علی علیه السلام
 زمان خود را بچهار قسم نمایش اول در بیان معنی نام زمان
 و اختلاف اقوال علماء و ان و در ضمن آن سه حدیث ترجمه شده ۱
 من مات لم تعرف امام زمانه ب ذلک الذی یفتح الله علی یرید
 و الذی یثبت فی الجنتی فیما آتاهم ب فیضون بنوره نمایش دوم بحث آن
 ظاهر است علیه السلام با بعضی فضلاء بغداد و در باب صاحب الزمان علیه السلام
 انجام ذکر کلام شیخ محی الدین اعرابی و در باب غیبت صاحب
 علیه السلام و ترجمه آن کلام حدیث سنی و ترمذی در فضیلت نیت
 از عمل و شرح آن در ضمن آغاز و پنج نمایش انجام است گذارش از آیه
 آغاز بستم و در پیش اول این آیه تفسیر شده که الذی خلق النور
 و الحیوت و در پیش دوم یک آیه و یک حدیث و یک بحث ذکر کنیم اموالنا
 حدیث ما بعد منک فاسنارک بحجت معنی غلظت و ذکر بعضی تعنیات اهل
 حال غلظت را نمایش اول درین که اگر عبادت معول ثواب یا خلاص از عذاب
 آتی قصد شود آن عبادت صحیح است یا نه و در ضمن آن شش آیه و یک حدیث ترجمه
 شده آیات ۱ اَدْعُوا رَبَّكُمْ بِ کَانَ اُولَئِكَ عَمْدُنِي مِنْ رَبِّي ۝ وَاَدْعُوا
 خَوْفًا ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا ۝ اُولَئِكَ عَمْدُنِي مِنْ رَبِّي ۝ قَدْ فَخَّرَ

المؤمنون **حديث** العباد ثم **نمایش دوم** درین که اگر با قصد قربت چیزی
 دیگر قصد شود آیا داخل در عبادت است یا نه **نمایش سیم** در توفیق نیت
 و رفع بعضی اعتراضات از آن دوران یک آیه ترجمه شده و اذاعه تمام **نمایش**
چهارم استدلال و جوب نیت در عبادات بعضی آیات قرآنی و ذکر
 مخفی چندی که بر استدلال مذکور وارد است و ترجمه این آیه که و ما امروا الا
 لیعبادته بعد از بحث مترجم بر وجه تفسیر مصنف و ام تخلصه نمایش پنجم در بحث
 بحث ارجاع و سبب از عبادات فقها و بحث مترجم بر تخریر مطلب
 اینجا هر دو ذکر بعضی توجهات که علماء در باب افضل توبن نیت از
 عمل منافات آن بمؤمنون حدیث افضل الاعمال احمدی و حدیث ان
 ابن آدم اذا هم بالمعصية لم یکتب علیه ذکر کرده اند و بحث مترجم بر آن
 دوران و آیه و حدیث ترجمه شده آیات افین یعمل فقال ذریع ب
 افعوا الصلوة لذكری احادیث نیت المؤمن ب آن ابن آدم اذا هم
 افضل الاعمال احمدی حدیث سسی و ششم در توبه و شرح آن شامل
 یا فیه را غار و چهار نمایش و انجام **آغاز** بستور و در پیش دوم یک
 حدیث و چهار بحث مذکور است **حدیث** اذاعه میل منیه و بین الکلام
بحث اول در معنی توبه لغوی و اصطلاحی و ترتیب حصول آن بر سه امر
ب در ذکر بعضی تفصیلات توبه که بر زبان ارباب قلوب جاری شده **ج**
 و معنی قبول توبه و در بیان حسی معاینه که نهایت زمان قبول توبه است

نمایش اول در فوری بودن و جوب توبه و ذکر بعضی خطرها که در تأخیر است
 دوران سبب و حدیث با ترجمه مذکور است **آیه** اذاعه میل منیه و بین
ب من قبل ان یاتی احدکم الموت **ج** کلاب بان امان شمس فید
 للقلب من خطیته **د** مان بعد الا و فی قبله ففقطه **نمایش دوم** در آنکه
 توبه کسی که قدرت بر اقدام گناه نداشت باشد صحیح است یا نه و آن
 یک آیه و یک حدیث با ترجمه ایراد یافته **آیه** وَلَیْسَ التَّوْبَةُ
 لِلَّذِینَ یُحْلَوْنَ السَّیِّئَاتِ **حدیث** اِنَّ اللّٰهَ یَقْبَلُ التَّوْبَةَ **نمایش سیم**
 در حسی توبه نصوص و اختلاف اقوال و آن یک آیه و حدیث ترجمه
 یافته است **د** یا ایها الذین امنوا توبوا الى الله **حدیث** اتوب
 العبد عن الذنب **ب** ان التوبه یجبهه الله شیاء **ج** شکک
 الکما تدری **د** استغفار نمایش چهارم در استحباب غسل بعد از توبه
 دوران یک آیه و حدیث ترجمه یافته است **آیه** اِنْ التَّوْبَةَ
 وَالْفُؤَادَ حدیث اور زجر امام جعفر علیه السلام شخصی را از کوشش آن
 خود بر او از خانه میسای که بساز و غنایم داشت که قم غنایم
 ما بکلك فاعلکنت غیب ما علی من غظیم **ب** لا یظنر الی ما فعلت **انجام**
 و رفع حقوق الله و حقوق الناس از خود بعد از توبه **حدیث سی و نهم**
 در ذکر عذاب قبر و احوال موت و شرح آن شامل است را غار و چهار
 نمایش انجام آغاز بستور و در پیش دوم شش آیه و حدیث ششم

نمایش اول

دوران

بحث مذکور است **باب** اثبت الله الذين آمنوا **ب** ان اصحاب الجنة
 واما ان كان من المقربين **و** يوم يرون الملائكة لا يأكل
 علينا الملائكة **و** قبضهم اجسادهم **و** ثواب وجواب
 که ثم يعاد روحه فی جسد **ب** ان اسلم اذا سئل فی القبر **ج**
 یفصح له فی قبره **و** چون ز را **و** لا یسئل فی القبر الا **و** فیقول یا عبد
 من انت **و** انی انا ربک فیما لتعلمین **و** از دم کردن حیوانات از او
 عذاب قبر که انی کنست لانظر الی الابن و الغنم **و** رم کردن است
 پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم در کورستان نبی بخار که پیار رسول الله
 علیه و آله فی جانبی الخمار **و** از مار نه که در قبری باشند قوله تعالی
 کران امدید علیه تسعة و تسعين **و** فینا **و** ان الله تعالی تسعة و تسعين
 اسما **و** اجابت **ب** پان حسی روح و حیوان جنت **ب** تلمیذ غیر
 فاطمه نبی است در اکرام و امیر المؤمنین است علیه السلام بعد از ان
 کفن انک انک **ج** پان حسی قول ثابت که در قرآن و است
 پان حسی قره عین **و** پان حسی نام که جو انان
 بدان صفت می کنند و شباهت نام میگویند **و** پان انکه منکر و مکیه
 اسم و ملکیت یا اسم حالت که فرموده من از قبر **و** فیصح لغت
 مرزیه و پان حسی **ج** پان سبب احصاء و ان قبر در
 نو و نه **و** تالیس اول **و** در انکشتیدن میت در قبر و حیات و عقاب

س من کان یومن بالله و الیوم **و** الحکم **و** الحکم **و** الحکم **و** الحکم
 علیه السلام که بخود نسبت داده اند و در ان شش حدیث با ترجمه ایراد یافته
 حدیث **ا** رب عیبتک بانی **ب** ان رسول الله کان یتوب **ج**
 انی لا استغفر الله **و** عبد الله که نکند **و** از لیغان علی قلبی **و**
 سنات الابرار **و** حدیث **ب** در پر پیر کردن از کنا **و** حدیث
ب است **و** چهارم **و** در دهم شش کویان و بی حیایان و شرح ان گذارش
 یافته است و در ضمن آغاز و انجام آغاز بست و در پیش اول یک آیه
 ترجمه شش که و شش رکعت فی الاموال و در پیش دوم بحث لغوی مذکور
 انجام پان انگشت ارک شیطان را و لا و بچه معنی است و در ان سر حد
 مذکور است اول **و** در ادب که خدا شدن **و** که اذا ترجع احدکم
 کیف تضع دوم **و** در انکه در وقت مجامعت باید بسم الله گفت که
 ان الرجل اذا اتى المرأة و جلس به سیوم یجئنا و یغضنا حدیث
 است و پنجم در کینه خردین عایشه و از او کردن و احکامی که از ان موضوع
 میرسد و شرح ان نموده شده است و در ضمن آغاز و دو نمایش و انجام
 آغاز بست و نمایش اول **و** در انکه کینه می که از او شود و اگر شوهر
 او نیز از او باشد از اختیار فسخ نکاح هست یا نه و در ان چهار
 حدیث با ترجمه ایراد یافته است **ا** انما امة عقب فامر یا سید یا
 ب ان نوج بریره که تنه عند **ج** لور حبث غانه **و** لا ائمانا

طراذ و استثنای یک صورت از حکم مذکور و بحث مترجم بر صفت و اتم غله
 نمایش و درین که حدیث شریفی بر پیغمبر صلی علیه و آله وسلم حضرت یاز
 دوران و حدیث مذکور است **۱** ما شعثا نالا یا کل الصدقة **ب** انما
 حرم مدینا الصدقة **انجام** و تحقیق آنکه ال تنجیر که صدقه بر ایشان روست
 بکانت حدیث نیست ششم نقل حضرت رسالت پنا و صلی علیه و آله وسلم
 حدیث مدسی را که حکم قتال الا من بیت و شرح آن ششم مال فیه است
انجام بر و پیش بر ستور و در پیش و دوم **۱۳** ای **۲** بحث **۳** حدیث
 مذکور است **۱** کلمه آیت یوم الیمه **ب** والذین قتلوا فی سبیل الله **ج**
 وانا موعد فعدناهم و ان الله لهدی من اجیب ه اهدنا
 الصراط المستقیم و الله لهدی من یشاء و ان هذا القرآن یمدی
 و الذین جاهدوا فینا لهدیهم سبلنا ط ان ربک لذو غفره
 ع قل یا عباد الذین امنوا **۱** الذین لا یدعون مع الله الحماخیر **ب**
 ان الله لا یغفر الذین یشرک به **ج** و لکن یغفر الذین یشاء **۱**
 معنی هر ایت و اختلاف مذاهب دوران **ب** هایت خدای تعالی بر چند
 نوع است **ج** و آنکه در عبادت خدای تعالی عیب نباید داشت **د**
 حکایت اسلام آوردن وحشی قاتل حمزه **ه** و آنکه امیدواری بکدام
 آیت بیشتر است **و** تمثیل امید داشتن بر جنت خدای تعالی بی عمل صالح
 بحال مزارعی که بی اهتمام زراعت امید حاصل است **باشد** **احادیث**

و در

از آیه تراویح

در بالا بران

در بالا بران و باید عمل نیکان را از آسانها گذر اینان **۱** که ان انخلق
 سجد الما ک فجعل فی کل ساجدا **ب** لیغفرن الله لکم الیوم الیمه یغفره ما ظفرت
 علی قلب احد **ج** لولا انکم یؤمنون و یستغفرون حدیث نیست
 هفتصد و آنکه سوگند خوردن فرزند و بنده و زن بی اذن بر و هفت
 و شوهر محرم نیست و شرح آن و ضمن آن از و و نمایش و انجام ایرا
 یقه است **انجام** بر ستور و در پیش اول این آیه ترجمه شده قوله
 تعالی لن یجعل الله للکافرین **نمایش اول** و آنکه نفی حضرت سوگند
 است از بی اذن بر نفی تحت محمول است یا بر نفی لزوم و دوران **۱**
 آیه و یک حدیث ترجمه شده **ایتر** و لا تنقضوا الایمان حدیث آن
 جاری خلقت اینها پیمین **نمایش دوم** و در مذممت و مذممت و آنکه
 هر دو قسم در مصیبت منقضیت و در آن سرایت و شش حدیث مذکور را
ایات الکی لک التوبه **ب** الکی لک التوبه **ج** یوفون بها **د**
 حدیث من نذر ان یطیع الله **ب** لیس الذی یذیر شیئا **ج** اللهم
 انی لک علیک **د** ان الله عز وجل اوحی الی عمر ان انی و اهب لک ذکرک
ه اذا قال الرجل علی المشی الی بیت الله و هو محرم **انجام** و آنکه تعلق
 بین و نذر می باید رجحان داشته باشد و بیان وجه تعلق ترجمه **حدیث**
بیت **دشتم** حکم حضرت امیر المؤمنین میان و کس که نوشته خود را
 بر آید بگری خورده بود و قسمت هشت و در هم که را بگری در عوض آنچه خور

بستور

بود ایشان اوده بود میان ایشان حدیث بیست و نهم در هیچ کس از ایشان
 رخت خود را از زبان مجلس غائب حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم
 و زمین و پیش مذکور است **حدیث سیام** در یکی رسول خدای صلی الله علیه و آله
 و بعضی امور بیان نمایی که کبره و صغیره و شرح آن و زمین نماز و شش
 نمایش و انجام همت گذارش باقی است آغاز بهت و در پیش اول
 این آیه ترجمه است است که قوله تعالی و لئن خاف مقام ربی و در پیش دوم
 و حدیث اول اتقوا الکلام غدا و هو یا علی لا تیکلم غدا
نمایش اول درین که مراد بخت میوه دار که درین حدیث نمی از آن
 شده که کدام و خست نمایش دوم در آنکه مراد از نهی زبان از تکلم زیاده
 پنج که چیست **نمایش سیم** آنکه مراد بعد قبول نماز شارب خمر
 چهل روز که این حدیث متضمن است چیست و در آن پنج آیه و یک حدیث
 ترجمه شده آیات اِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ب و تَبْنَا الْقَبْلَ مِنَّا
 ج فَتَقْبَلُ مِنْ أَجْلِهِمَا و در زمین ترجمه این حکایت قایل و بایل و بان
 ایشان ایراد یافته است و والزمهم کلمه التقوی ه و تَبْنَا الْقَبْلَ
 اِنَّمَا لَنَبْنَا نمایش چهارم در بیان غیبت و حرمت آن و بیان موضع
 که تجویز غیبت شده و در آن یک حدیث مذکور است که سبع رسول الله
 تساب جابیه اما نمایش پنجم بیان آنکه نفس اماره بر صغیره کبره میشود
 یا نه نمایش ششم در تحقیق عدد کبایر و اختلاف مذاهب و درین کبره

با کلام صغیره کبره

آن و عالم ملکوت است نه در عالم ملک میان **نمایش دوم** استمدلال است
 عذاب قبر بآیات و احادیث و در آن پنج آیه ترجمه شده آیه قوله تعالی
 کَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَشْوَاثًا **ب** النَّارُ لَكُمْ جُزْءٌ عَلَيْهَا
 وَكَيْفَ تَقُومُ السَّاعَةَ و مِنْ أَعْمَارٍ عَنْ ذِكْرِي **ج** أَخْرَجُوا فَأُجْزِلُوا
 فَأَوَّلًا **نمایش سیم** در استمدلال بر دفع عذاب قبر بآیه ربنا تمنا
 و دفع عذاب من میرسد شریف بر مفسرین در تفسیر آیه مذکور و بعضی
 سخنان متعلق بر آن و در زمین آن و آیه و حدیث ترجمه شده آ
 آیه مذکوره ب فاذا نفخ في الصور حدیث ا و من علی قبره مکه
 القبر ب نعمتی لا تنفی لکم و لا عظم انجام و در بعضی آیات
 و احادیث که دلالت دارند بر آنکه عین عمل در آن نشاء بصورت جسم در
 می آیند و قرین و جلیس صاحب خود میشوند و درین چهار آیه و پنج حدیث
 ایراد یافته است ایتا و اَلْحَجَّتُمْ لِحُجَّتِ الْكَافِرِينَ ب الدین
 بَاكُونَ اَمْوَالُ الْبَنَاتِ ظُلْمًا ج بَوْمَ تَحْجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَعْمَلَهَا د
 فَالْبَوْمَ لَا تَنْطَلِقُ نَفْسٌ تَبِيًّا حدیث ا یا قیس ان مع الفرد لا
 و ان مع الحیوة مؤتاب تقریر حضرت اباب حسان ثابت را که
 تحریر علی بن فاکلک انا و ترجمه آن نظم منجم **د** الذی شرب
 فی این الذی شرب **الفقه** **ه** اَلْقُلُوبُ خَلَامَاتُ يَوْمِ الْعِتَةِ و تحتبیه قیوان
 حدیث چهارم در بدن نمایی شرح آن انتظام یافته است و درین

آغاز سرنمایش و انجام و ورتش دوم آغاز سوره و یک حدیث و دو
 بحث مذکور است ۱ اتیرا و لیکو کعن الروح ب و دخل المنة
 علی حین غفلة ج و اتبعوا ما شئوا الشیاطین حدیث من عرف
 نفسه بحث ۱ و حقیقت روح و اختلاف اقوال علماء در آن ب و در
 است حال بی بینی و تهیها و آن بر بعضی آیات قرآنی نمایش اول و در آنکه
 برشت و در آن حال غلو قند بعد ازین مخلوق خوانده شد و در آن پنج ایکو
 حدیث ترجمه شده آیه ۱ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ب اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ
 قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا وَاَنْتَبِذُوا الَّذِي هُوَ اَذَى بِالَّذِي هُوَ قُلْنَا
 هَبِطُوا لِبَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ حدیث ۱ در باب آنکه برشت دوم
 باغی بود از بهای دنیا که خسته من جهان دنیا تطلع فیها الشمس القمر
 نمایش دوم در اثبات بقای نفس ماطه و تعلق آن بعد از ممات
 بدن بعد بنمای مثالی و در آن یک ایر و سر حدیث ترجمه شده
 ۱ اتیرا و لا تخبئ الذين قتلوا حدیث ۱ ان الارواح فی
 صفت الاجساد فی شجر فی الجنة حدیث ۲ ان ارواح المؤمنین
 فی بحرات فی الجنة ۳ سبحان الله المؤمن اکرم علی الله
 من ذلک ان جعل روحه فی حوصلة طائر الخضر نمایش ۳ در روح
 توهم بعضی که گمان برده اند در آن نشا که تعلق نفس بعد از خواب
 بدن شجهای مثالی قول شایع است ۱ انجام و در آنکه بدن مثالی

که در آن نفس این تعلق میکند و از کثافت جسمانیت گذشت تا اندک و بعضی
 مجردات برسد و اعمده علم تحقیق الامور

بسم الله الرحمن الرحيم

ای از تو حدیث موفت را قیمن ه و بی رحمی و صف تو بمنزین
 که تکرار او را شش عنوان بود ه تبلیغ رسالت کند روح من
 بهتر حقی که مجلس آریان انجمن عقین را سر لوح کتاب بیان فرین بگو
 حقایق آن تواند بود ه و زیبا تر کلامی که کل چنان حقایق را فاعا
 شبیه و زیب از کلمات عفایه تواند بود ه حمد عبودیت
 که خلق کونین بر توی از استعدادهای شایسته ه و شکر شمعیت
 که در ذات خافقین را و پوشش آفتاب کرانبار نعم غیر متناهی و صلوات
 و درود نامحدود بر خاتم کتاب هدایت و مقدمه جیش حجت بی
 نهایت او بیت محمد کافوریش با وجودش ه بود شمع و از دای
 جوشش ه شعاع آفتاب لایزال ه کل خوشبوی باغ ذوالجلالی
 چراغ اصطفای روشن ز نورش ه رموز حق فرین از زبورش
 با و نازان دل شکل کشایی ه از و خندان لب خبزنمایی

نامحدود

میدان

سیمان بهمان سال از خوش ه ه کیم قاصدا و ارشادش ه ه عینش
 پرست شوق رویش ه ه ذی اندوهی کوشش ه ه حضور و کیشش
 کمالش ه ه بیجا ملوکی نهد جانش ه ه و برال محمدن فعال و فاعا
 خجسته مال آن سرور علیه و علیهم السلام اقدار ملک الکبریا علیهم السلام
 انوار هدایت غنی و سرخسجه جبار کبری که اربعین داران معابد قدس را
 مرآت ضمیر بصیرت افکاشش روشنست و و اشوران معالمن را
 حدیث ایمان تبرجبه جیش من **پیش** شمع کربسج بخش یک شکر خند
 ز طاعات و دواعی بپندند ه ه بنی را محرم اسرار او بوده
 نبد و غار بار غار او بود ه ه جوهر کس را بنفش را مهر بود ه از ان
 روش هر مش را چو در بود ه ه وری لیکن ز بس جا بود و روی ه متاع
 خانه پیدا بود و روی ه ه راه پوی اگر و نیت تویم است ه که راه او
 مستقیم است ه و سلم یک کثیر التیرا اما بعد مباح ارباب
 دانش و کمال میرساند داعی دولت قاهر محمد بن علی المثلث هر بن
 خاتون اعلی عالم اقدار باطنه الانزل ه که چون خاطر ملکوت فاعا شایه
 حجاب و عایک سپاه خورشید چتر فلک بارگاه افکار السلاطین بعض
 بالکافی الرزین و اعتضا و خواقین لاله هر بالین المین آفتاب فلک خلافت
 و شهماری قطب سلطنت و عالم ماری پیت شمع نجم سپه
 جیش ثمانی ه با و پند و نج خسر و نه ه ه سپهر افکار اویش

امام

سیمان

خطی - فهرست شده
۲۶۸۵

چرخ و دومان ترکمانه . . . چهارشا به عرش روی . . . که داده است
روی زنده گشته . . . زلف عرش کردیده ظاهره . . . شمشیر روی
صبح امانی . . . زکلفت عرش هر صبح کردن . . . کل خورشید آرد
ارغوانی . . . پی خفتش عاصی خیزان . . . تو حسرت به هر صبح آید
استطاع العادل البازل العارف العازی فی سبیل الله محبت باغها
اهل بیت رسول الله خاقان اکرم و مایون اعظم ابوالنصر سلطان محمد
قطب بن قطب جهان نامت اقبالش چنان باد . . . بهار عرشین
از خزان باد . . . نشاط آباد ملک آفتابش . . . کشیده فاف تاف
جهان باد . . . بجز جانب که عرش روی آرد . . . خضر همد و شصت
هم غمان باد . . . ز دست و راسطورای ملکش . . . جهان را که در
جا و دان باد . . . ز تیر خفا تقدیر ریش . . . همیشه ملک امت و دان
باد . . . چو آرایه ز سندانم و نش . . . بختش عقل اول ترجان باد
چو در حسنی و عاصی کیناست . . . ملک را قول این بر زبان
از بد و جلوس برست مقرر سلطنت و جهان بانی تو ممکن بر سندان خلافت
و کشورستانی برین مبنی مایل و ناظر بود که علماء موبک همایون فضل
پایه سر بر خلافت مشحون بمکی حمت و تمامی رویت خود را بر احیای اثر
بنوی و ترویج دین مبین مصطفوی و افاد و معاهد تفسیر کلام و افتاد
معانی احادیث خیر الانام و امالی الائمة علیهم السلام صلوات الله

الملک

الملک اعلام بر وجهی مصروف و معطوف و اندک که اثر برایت مظاهر
در اطراف و کثافت رنج سکون علم نبش بر افروخته وضع و تفسیر
هر چه پدید و صغیر و کبیر هر عتیر از شکات انواران مقبوس نبش بود
و از مواید انتفاع از ان بهره تواند رسید و اغلب کتب و رسائل
تفسیر و کلام و صحف و دفاتر و احادیث و غیر نظام که در فقه و کلام و لغت
علماء اعلام و نکات و خاتمه تفسیر فقهی بلاغت و خام شده
بود چون لغت لبذریه و زبان فصاحت نشان تازی گشت
ترتیب و تعلیم یافته بود و دست تدارک جمعی که اطفال با طبع ایشان
از بیستان لغات و یک شیر تعلیم نوشیده اند از رسیدن اکتفا
در کار آن کوتاه بود و اما مل فکرت برخی که کسین و مشهور در کتب
تعلیم فنون عربیه شب بروز و روز شب یا و و اند از چیدن کتب
از حدیث و لغت و غیر متعرف شا به مراد بدون آنکه بعضی از این لغات
و یک مفسر و مترجم کرده و را غرض خویش و نمی آید هر یک از ایشان را
نبرجه کتبی از ان مکلف و ما مور ساختند و چون بواسطت بعضی
مقربان درگاه عرش اشتباه و مباح شتوکت و اجلال رسیده بود
که را قلم حروف ادراک سعادت و استعاده مجلسی خلاصه علماء
زمان و یک نه فقهای فسیح مکان خوشید سپهر دانش افضال مرکز
و ایر به فضل و کمال جادی ما شرافت علی النجف المبین و جامع عالم کل علی

الوجه است بین افضل المتأخرین و اکمل المتأخرین شیخ الاسلام المسلمین
 بهاء الدین محمد الحائری اسی اندیش زورفع فی مسند الغر و افضل کما
 نموده و از حدیثی فی فضل آن سرخیمه چو پاردانش و کمال کبلیاری بلج
 نباش طراوت پذیرگشته بعد از استجازه رسانیدن روح
 او بشام پونیکان باو یطلب البصار دست خد کل ریحان در دم
 آورده است ترجمه کتاب ربیع حدیث که جمع و تالیف آن بهل
 الفاظ و بطن معانی و ابراد نکات و اظهار مبانی و استنباط احکام و
 استکشاف لغات و معانی بر وجهی که مطبوع و مطبوع صفا و کمال
 بلکه نموده جنات تجری من تحتها الانهار است از رشحات بحار فیض
 آن قبله انوار است و از غایت احتوی بر لطایف حقایق و اشتمال
 بر نفایس قایق کائنات فی رابعه النهار لوامی است بهار و اعتبار
 بر آن گشته و از نهایت حسن الفاظ و لطف معانی چون عارض ارباب
 حسن و ملاحت نقش قبول و استحسان بر الواح خراط وضع و تزیین
 گشته مامور شد و چون رقیع جویدیت که انبار نعم آن سرخیمه چو
 شوکت و سلطنت و اقبال بود با وجود قلت بیضات و عدم امتیاز
 تمسدا لکاشرة العبدین فاینه شروع در آن نموده ترجمه قطب است
 موسوم ساخت و چون بهر لغتی عبارت مناسب دارد و بهر زبان قافی
 بیانیست و بلایع بین که کوهر بیان سخن را روشن تر و خالص تر

گشت قاصد نیت که بر عادت دیگر مترجمین بکان کون عبارت عربی مقتضای
 و ترتیب فقرات و تقدیم و تاخیر کلمات مقتضای بی روی اصل نباشد
 جا مقام اقتضای بسط کلام نماید در اصل صحت ایجاز بکار رفته باشد
 تقریباً لا فیهام در مقام بسط آن در آید و هر جا که استنباطی یا ایراد
 شکی نیکی و نشر مناسب نماید توضیحات لازم مبادرت بذكر آن و رفع
 شود و اگر مترجم را در شناسی کلام سختی روی و به ذکر آن مناسب مقام
 باشد بوضآن اقدام نماید و با بکار شری ترتیب یابد و در باب ترجمه
 و ترجمه نموده شود و در ضمن شرح انشا الله و حده الغیر نوع از ارباب
 بیچیدیم است که مقتضای المأمور معذور ذیل اغراض بر ذیل آن بود
 و بقیه عضو در اصلاح آن کوشند و الله الموفق و منه الاستقامه

اول

روایت کرده جامع کتاب مذکور لازال میباید فضا به اشارت علی تعاقب
 الایام و الدهور را از استوار و بر کوار و پر عالمیقدار خو و فقیه ربانی
 و عالم نورانی شیخ حسین بن عبدالصمد الحارثی الحمدانی که نسب لغیش
 بحارث همدانی که از خیار اصحاب امیر المؤمنین و مخاطب خطاب انجاء
 همه آن من جمیع یزنی بوده میرسد و در سطحی غلبه فاضل خصوصاً فقه
 و حدیث و مارتی تمام داشته و چند ساله و کتاب از مارتی طبع اقدسش
 بر صفحه روزگار و دایر و سایر است و مدت مدید در امور دین مرجع اکابر

و ابانی چنان بود بر وجه استقلال شیخ الاسلامی آن دیار با مناسبت
مرجوع گشته و من بعد امور شرعی آن ممالک برای زینش مربوط و مرفوع بوده
بطریق طبع از وفی یوم الثلاثاء ویم شهر رجب المرجب سال ۱۰۱۱ در منزلی
ایشان در مشهد مقدس رضوی علی مشرفین التلیات اذک با و انما با و
بقیه ارشید ثانی و زنده و جاودان شیخ زین المله و الدین العالی که
از مشاهیر علمای دین و اعظم فقهائى متأخرین است و مصنف چندین کتاب
و رساله مثل شرح شرایع الاحکام که در ضمن هفت مجلد است اختتام یافته
و شرح لمعه و مشکیه که از غایت مناسبت و تنقیح علم اعتبار و شتبار و راجع
و شرح الفیه و فلیه و چند کتاب معتبر دیگر و چون بعد از شیخ محمد علی که
انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد او بر تبه شهوات فایض شده علماء در
تصانیف خود تعمیر از او بشهره نمائی میکنند و کدش در نهضت و زنده نگه
افشاده و شهوات مذکور که در قسط طیفه بعلت تشجیع واقع است
بنابر نهضت و شجاعت و شیخ عالم کامل شیخ جمال الدین احمد بن
خاتون که در یک واسطه مترجم و نهایت تجرد و علوم و تفسیر داشته
از شیخ علی بن عبد العالی که از فقهائى مایه عاشره بکلیه ناسعه و ثمانه
نیز کسی در وقت طبع و کثرت فضل با و رسیده چنانچه از تصنیف شرح
قواعد الاحکام و رساله جعفریه و بعضی تصنیفات دیگر او ظاهر میشود و از
غایت سخی که در اعلامی کلمه تعین و تبیین و ترویج شرایع مذاهب ائمه

خطی - نه
۸۵

مصحف

معه و بین صلوات الله علیه و جمیع تقدیم رسانید و بعضی از علمای آن
که از خاندان اجالت نسبت احداث و اختراع مذهب حق داده اند و
و فتح آن را امید دارند و معتقدی شیعه تاریخ رحلت است و شکر
سید و اجل فی العلین قدس از شیخ صالح از شیخ علی بن هلال که
که از شایع متروکین و زمام و عصر خود بوده است از شیخ جمال الدین بن
فهد الملکی که از جمله مجتهدین فزوه ناجیه و علما و طبقه امامیه است و اقوال
و فتاوی او در کتب معتبره منقول شده است شیخ زین الدین بن
خازن که سرآمد اقلیای زمان خود بوده است شیخ الکلی فی الکلی شیخ
بن کلمی که بواسطه فوز میر تبه شهوات که فی الیوم خمیس نهم جادی الاول
هفصد و شصت و شش هجری و شام با فساد این جماعت شای و ده
شده است تعمیر از انهم سر فزین شیخ شهید میکنند و چون نسبت تلمذ
و استخاد و مصنف درونیات بواسطه با و میرسد همه جا درین
کتاب و در دیگر مصنفات خود تعمیر از او بشهره نمائی کنند و کتاب کزای
و دروس و شرح قواعد الاحکام و رساله الفیه و فلیه و چند کتاب دیگر
از مصنفات است خلاصه علمای زمان مولانا قطب الدین
رازی که با نهایت تجرد و زین کلمت و کلام و علوم منقول چنانچه
مثل غامکات شرح اشارات و شرح مطالع و چند کتاب دیگر از
مصنفات او و مقولات مطرح انظار علمای ذی اعتبار است و در بط تمام

بمطالع فقه و حدیث نیز داشته اند و بر کتاب قواعد الاحکام کاشی به ترتیب یافته
 که بخوانشی قطعه موسوم است و در تاریخ مقصود و از هجرت ایام عمر شریفش
 انقطاع یافته **از** علامه زمان و خلاصه فصلای عالیشان جامع فصول العلم
 بالاسیاب الکلی شیخ جمال الدین بن مطهر الحلی که چون پیش کتاب تو اعد
 الاحکام و ارشاد از زبان و منشی المطلب و مختلف الشیعه و تذکره
 الفقهاء و تحسیر الاحکام و چندین کتاب معتبر دیگر در فن منقول متحول
 شود بهر مرتبه فضل و تقوی خود دارد و کثرت تصنیفش به ترتیب رسیده که
 محاسب هم بارها هر روز از عمر شریفش هزار بیت تصنیف تحقیر
 کرده است قلم بیان را چه کجایش تحریر مراتب فضل و تعداد و تصانیف
 اوست بارج سیئه مشکور او قدره جسته و قافه نوفا و لا تشنا
 بر آنچه خود در خلاصه رجال ایراد کرده است مبت و منهم ماه مبارک رمضان
 شمس و چهل هشت هجری افغان افتاد و ده هشتاد و شش بیت
 یکم محرم الحرام به مقصد و بیت و شش **از** سلطان اعظم المحققین
 دستور افخم الحکام و المتکلمین خواجه نصیر الدین محمد الکوسی که شهرت
 او در هر کس از فنون علم و کمال و کثرت تصنیف نه به ترتیب است که قلم
 بیان اگر در مقام تحریر آن مورد اعراض نکند و وصل او بنا بر آنچه
 تاریخ ذکر کرده اند از توابع دارالمؤمنین قم است و مولد عمر شریفش
 در طوس اتفاق افتاد و تاریخ یازدهم شهر جمادی الاول سنه تسعین و سی و یکم

روح الله و رحمه العزیز

که بنا برست و در روز فوت امام فخر از رست و تاریخ شهر صفر سنه اربع
 و اربعین و ستایه تصنیف از شرح اشارات فایده شده روز سه شنبه
 حجه هم شهر جمادی الاول سنه سبع و خمین و ستایه ابتدا صد هفتاد
 و در مراغه نموده و بعد از طی بقا و پنج مرحله از مراحل زندگانی تاریخ
 روز و شنبه حجه هم شهر ذی الحجه اطوارم سنه اثنی و عین و ستایه
 و در استقام بغداد و ازین برای فانی انتقال نموده قبرش در مقابر
 و در جوار مضاجع کاظمین علی راقیهها الف الف صلوة و الف الف سلام
 و تحست و از غایب اتفاقات آنکه در وقت خمر قبر او در روضه طاهرین
 علیه السلام سرور ابراهیم فانی ظاهر شد که بکاشی ترتیب داده بودند و کتب
 بران نوشت مضمون آنکه ناصر خلیفه عباسی برای خود ترتیب داده بود
 بران سعادت فانی نشد و چنان حساب کردند تاریخ ولادت خواهر
 موافق تاریخ آن عمارت بود و من الله العتمة و التوفیق **المختصر** و الدبر **الکبیر**
 آن قبله احرام محمد بن حسن الطوسی علیه المغفرة و اتر منوان **دیگر از**
 سید بزرگوار است فیض الله را و ذری **از** خلاصه سادات مکی صفات
 سید عجبی بن سید داعی السینی **از** شیخ الطایفه و امام الشیعه ابی جعفر
 محمد بن حسن الطوسی که چون کمال او در مراتب فضل و کمال به ترتیب است که
 هرگاه شیخ گویند انتقال ذهن کر بغیر ذرات کمالش تعلق گیر و ناقصی
 دانند که المطلق یخیر فی الافر و الله مل علما و مضفات خود تعمیر از و شیطانی

میکنند و سبب خود را و زرقاوی غلبه قاضی و اقوال او میرسد
 و حج کتاب تهذیب حدیث و تصنیف کتاب نهایت الاحکام و موطا
 و خلاف و فقه کتاب دیگر از امواج بحر هدایت است و تولدش در
 ماه مبارک رمضان سبب و تقاضای هیچ حجتی اتفاق افتاد است و در
 شب دوشنبه بیست و دوم محرم الحرام شصت و نواربعه از او
 دنیا رحلت نموده و بخت شرف مدفون است رَحِمَهُ اللهُ
از استاد آنحضرت شیخ اعلم اکمل محمد بن محمد بن النعمان مفید که
 تغییر از اسم فریشتی شیخ عید میشود و سبب اشتباه را و مفید در کتاب
 مصالح القلوب برین وجه مذکور است که در هفت کلمه که شیخ از مومنان
 نبغداد آمده تحصیل علوم مشغول بود روزی در مجلس درس قاضی عبدالحجبا
 متغیرلی حاضر شد و در وصف فعل جاری گرفت و بعد از لحظه که قاضی از
 افاده فایده شد احادیث سوال جو است پرسید که این خبر که شیخ
 میکند که من گفتم مولای من کفایتی مولای من است که حضرت رسول
 صلی الله علیه و آله و سلم در روز غدیر گفته است یا شیخ عید اهل
 قاضی گفت لا بجز حج است و علماء ما در کتابهای خود نقل کرده اند
 گفت پس خود را و حضور متهاجرت قاضی گفت این خبر روایت
 خلاف ابی بکر درایت و مردم عاقل بواسطه روایت ترک درایت
 نیکند شیخ گفت چه میگوید و خبر با علی حرکت حربی و ستمک سبی

قاضی گفت صحیح است شیخ گفت در باب اصحاب جمل چه میگوید همانا با قول
 که فرموده باشند قاضی گفت ایشان تو به کردند شیخ گفت ایها القاضی
 حرب در آیت و خبر تو به روایت و خود و رسول اول فرمودید که مردم
 عاقل درایت را بر روایت از دست ندهند قاضی و جواب فرمودند
 سر و پیش از آنست و بعد از آنست سر بر آورد و از نام و نسب
 استفسار نمود و شیخ گفت محمد بن محمد بن النعمان الحارثی قاضی است
 و است شیخ را گرفته بر جای خود نشاند و گفت انت المفسر حق انت
 المفسر حق و چون این خبر سلطان وقت عضدالدوله و علی رسید
 بمجلس خود حاضر کرد از ماجرای و با قاضی استفسار نمود و او را تعظیم
 کرده بشرفات خاص و مرکب لایق با قلم و دست افزار زرین و صدقار
 زرین و یک بنده نوازش نمود و یومیه لایق از گوشت و کدو مقرر
 فرمود که هر روز میرسانند باشند بعد از آن شیخ باین لقب است
 یافت و این او را پس در کتاب سرایان حکایت را برین وجه نقل کرده
 که بعد از آنکه شیخ از عید اگر مولد اصلی است بغداد آمده و به محمد
 جمل تحصیل علوم مشغول شد و بعد از آن هدایت علی بن بایسرا را و در
 علی بن عیسی ابوالزمانی نمود و چون بمجلس او حاضر شد قبل از آن که
 معرفت بحال او حاصل شود مردی بصری از پیران آمده از حدیث
 غدیر و حکایت غار سوال نمود زمانی گفت که حدیث غدیر روایت

و کار و رایت و علمی که بدایت حاصل میشود بروایت حاصل میشود و تصدیق
شده پس در وقت شیخ را تاب نمانده رخصت سوال خواسته گفت چه
میگوید و باب کسی که با امام زمان حرب نماید رمانی گفت کافر است باز
نذار که نموده گفت فاسق است شیخ گفت چه میگوید و باب طلحه و زبیر
و جنکی که در واقعه جمل با امام زمان کردند گفت ایشان از ان مثل تو بگرد
شیخ گفت حرب در اهتیت و توبه روایت و شما الحال بان مردی بگری
گفتید که بروایت حاصل میشود آنچه بدایت حاصل میشود و رمانی تغییر
کلام داده از شیخ پرسید که بچه نام مشهوری و پیش که درس خوانده
شیخ گفت باین المعظم هورم و زبیر ابو عبد الله جمل تحصیل علوم
نموده ام بعد از ان رمانی بمنزل رفته بعد از طلحه رفته سر مبر بر آورده
بیش و او که با ابو عبد الله بوده و وعای با باب و برسان و شیخ رفته را برود
نزد ابو عبد الله رفته چون ابو عبد الله رفته را کشود و مطالعه نمود و بست کمالات
گفت میان تو و رمانی چه گذشته است که درین رفته رخا رشت تو بن
نوشت است و مبالغه بسیار کرده و ترا مفید لقب داده شیخ تعقیب
قصه را عرض نمود و بعد از ان باین لقب مشهور گشت با بچه شیخ از شیخ
فضلدار امام و اعظم علماء اسلام است چنانچه بعد از شیخ طلحه شیخ منیب
او را میداند و تغییر از مبر و بشیخان مینمایند و تقاضای و از سال
و کتاب بقریب و ولایت بجلد رسید است و بعد از طلحه هفتاد و هفت

مرحله از مراحل مذکور که باقی ماند و پنج علی اختلاف القولین فیه در شب جمعه
سیم شهر رمضان سنه ثمان و شصت و در بکار بجوار رحمت از روی
پیوست و هفتان ملا علی کله جغت را تاریخ حلقش ساخته اند و بعد از ان
که چند سال در خانه خود مدفون بود جسد مبارکش را بمقبره و نشین نقل
نموده و جوار مرقد امام محمد تقی علیه السلام دفن کردند و روح اقدس روح
الغریز **از** نقیبه مذاهب المذاهب جمیع کتاب من لا یحضره الفقیه
عیون اخبار الرضا الی آخره محمد بن عی بن بابویه القتی که قاضی و اقوال او در بعض
استینا و فتاوی علماء است و قریب سیصد جلد کتاب در علم دین از
مقتضاتش است اختتام یافته است و در تاریخ سیصد و شصت تا یکصد
در ولایت ری شربت مات چشیده و کشته شد تاریخ وفات او است
مجلس بعد روح **از** احمد بن محمد که از ثقات روایت حدیث است
از چرا و محمد بن یحیی الطاهر که از علماء فقه معتبر قم و فقه و جلیل القدر است
و در علم رجال و حدیث تدریس تمام داشته **از** علی بن اسمعیل **از**
عبد الله بن عبد الله که از راه بان مشهور حدیث است **از** موسی بن
احمد المروزی که از مشاهیر راویان امام ساج است و گفته اند که
در وقت حبس آنحضرت در قمرل مارون الرشید با مریضی اوست که
داشت است و از خلوص اعتقاد و آنچه بر زبان آن حضرت جاری می
شده است و امیکه قیاس است خط میگرد است و چون بدوستان آنحضرت

میرسد نفسی نبوده از امام حق عالم امام موسی کاظم علیه السلام
 البته سترایف الحقیقه و استقامت که آن سرور مبط و زربار و سپان کوهر
 شایر فرموده اند قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم من حفظ علی منی
 اربعین حدیثا مما یحیون الیه فی امر و ینیم بعث الله عز وجل یومئذ
 فقیها عالما شرح کلام مع نظام در ضمن آغاز و چهار نمایش و انجا
 آغاز مشتمل در دو پیش پیش اول خلاصه معنی حدیث آنکه
 رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرموده اند که هر کس حفظ کند از
 برای امانت من چهل حدیث از احادیثی که محتاج باشند امانت من بآن
 در امر دین خود برمی آنکس و چشم بینما ید خدا می که عزیز است
 بزرگ روز قیامت او را نفع و عالم پیش دوم من حفظ ظاهر مانت که
 مرا و بحفظ حدیث درین مقام از بزرگان و در عاقل کفرتن باشد چنانچه در
 حدیث سلف در میان ارباب حدیث و اب بود و بجای کسی حدیثی
 روایت میکرد است که از بر نه است است و از روی نوشتیه و کتاب
 نقل میکرد است روایت او را در معرض اعتبار نمیداشتند و محل نقل
 نمیداشتند و کتاب گفته اند که نوشتن و کتاب ساختن احادیث بعد از
 حدیث از حجت احداث شده و بیشتر از آن مثبت بر الواح و اطراف
 بجای نقش بر اوراق و فایز بوده است و میتوان بود که مرا و بحفظ کلام
 و حفاظت حدیث باشد از اندر پس تلف شدن خواه بعنوان از بزرگان

از کلام مع نظام
 علیه السلام بیرون می آید که باید
 آنکه حفظ حدیث نبوده
 عارفان حدیث
 اگر باشد نفع خواهد
 بود در روز
 عظام
 لطفی بر او را
 عی السلام

باشد چنانچه رسم آن زمان بوده باشد و خود بطریق نوشتن و کتاب
 ساختن و نقل کردن از روی نوشتیه و کتاب چنانچه متعارف این است
 و خواهد بود دیگر و بعضی گفته اند که مرا و بحفظ حدیث فزاکر متن است بر یک
 از وجوه ششگانه که البته حدیث ذکر آن کرده اند و معتبر داشته یعنی
 از شیخ و قرائت بر او و سماع حال قرائت غیر و اجازة و منا و لک و کتاب
 مترجم گوید که پانچ این اجمال است که حدیثی که راوی از شیخ خود گویند
 که سند حدیث را با و میرساند و از او روایت میکند و فرامیگیرد
 می باید که فزاکر متن او بر یکی از شش وجه بوده باشد تا حدیث مذکور را توان
 از او روایت کرد و نقل او را است بار توانمند نمود اول شنیدن از
 زبان شیخ بر نیوچه که شیخ خواند و او شنود دوم خواندن بر شیخ که
 او خواند و شیخ شنود و شیخ آنکه از کسی شنید و روایت خواند
 غیر بر نیوچه که دیگری بر شیخ خواند و شیخ تصدیق نماید و او روایت بخشد
 می شنیده باشد چهارم اجازة شیخ و آن است که شیخ بر او می گوید
 که فلان حدیث و فلان حدیث با فلان کتاب و فلان کتاب را از
 من نقل کن بی آنکه تمام حدیث با کتاب را بدو خواند یا از او شنود
 پنجم منا و له و آن است که شیخ کتاب تفصیح کرده خود را با و دهد
 و اشارت کند که آنچه درین کتاب است از من نقل کن ششم کتاب شیخ
 و آن اجازة بر کتابت است یعنی شیخ بر خط خود بجای نویسد که فلان حدیث

و فلان حدیث یا فلان کتاب را و فلان کتاب را از من روایت کنی
 آنکه بر زبان آورد و علمای حدیث و جواهر را بهتر دانستند و بیشتر
 و معرض اعتبار و استناد و در آنچه بعد اتفاق کردند بر آنکه حدیثی
 که بران وجه منقول شد حجت و بعد از آن دوم و سوم است چه اگر
 همه بابت باران زنی اند اما اکثر حق دانسته اند و مبطلان و عمل کنند
 و بعضی که خلاف کرده اند قلیل و مجهول اند و در اعتبار سه وجه دیگر خلاف
 میان علمای راست و اکثر معتقد و حجت دانسته اند پس بعضی حفظ
 حدیث را در مقام فساد کردن آن بر یکی از وجوه مذکور حمل کرده اند
 اما بر وجه اول مذهب جمیع علما و بر وجه ثانی و ثالث مذهب اکثر
 و بر سه وجه دیگر مذهب جمعی که بران وجه اعتقاد کرده اند نهایتش این
 حمل چنانچه مخفی نیست بقدر و درست علی امتی لفظ علی درین حدیث یعنی
 خود که برست مناسب مقام نیست و فلان است که معنی لام انتفاع
 باشد یعنی کسی که حفظ کند بر هر یک از معانی مذکور از جهت انتفاع است
 من چنانچه تفسیر آیه کریمه **وَلْيُكَلِّمُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ** مفسرین گفته اند
 که علی معنی لام است یعنی بزرگسالی و آورید حضرت عزت را از جهت
 هدایتی که شمارا بر هدایت کرده است و است و اندوخته که معنی من باشد همچنین که
 بعضی مفسرین و تفسیر آیه وافی باینست **إِذَا كُنَّا لِلَّهِ أَدْعَاةً**
 ایراد کرده اند که معنی **إِذَا كُنَّا لِلَّهِ أَدْعَاةً** است و برین تقدیر میتوان بود

معنی من
 است و اندوخته
 یعنی کسی که

خطا

حفظ کند و فواید از است اجابت من نه از جمعی که بحکایت اسلام علی بنده
 چنانچه از اقامت آن نیست که از ایشان اخذ حدیث نمایند اگر کسی
 بنا برین لازم می آید که حدیثی که از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم
 گرفته شود برین رود چرا که بران معانی می آید که از امت فواید گرفته اند
 چنانچه از آنست که حکم آن اعتبار بطریق اول معلوم میشود که سرکار حدیث
 که از امت فواید گرفته شود بر خطایان این ثواب مرتب باشد بر حفظ
 حدیثی که از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم شنیده شده باشد بطریق اول
 مرتب خواهد بود و مستثنا بود که معنی من تین باشد یعنی کسی که
 حفظ کند و از امت اجابت من باشد یعنی عروس اعتقاد را برین وجه
 اسلام راست باشد و اقتدا علم را بر این حدیث باید دانست که
 حدیث و لغت عرب معنی سخن است و سخن را از جهت حدیث مگویند
 که حرف حرف و کلمه کلمه حادث میشود و در اصطلاح عربی در عرف
 از باب حدیث عبارت از کلام است که حکایت کند یعنی خبر دهد از
 قول پیغمبر صلی الله علیه و آله یا یکی از ائمه معصومین سلام الله علیهم
 یا قول صحابی یا تابعی یا کسی که در مرتبه تابعی باشد که برین وجه بزرگان
 ایشان جاد باشد است یا خبر دهد از فعل ایشان که برین جهت
 و حضور ایشان بعمل آمده و منع نموده اند و بعضی از علما حدیث را
 دانسته اند که حکایت حکایتی کند از قول یا فعل یا تقریر معصوم و حکایتی که

بران پنج عمل کرده اند
 یا از تقریر ایشان که

خطا

حاکی باشد از قول صحابی یا تابعی یا غیر ایشان آنرا حدیث نمیدانند **مترجم گوید** مراد
 باینکه معصومین چنانچه ظاهرست و وارده امامت صلوات الله علیهم که اول ایشان
 علی بن ابی طالب است صلوات الله علیه و آخر ایشان محمد بن حسن المهدی علی
 و علی ابائمه که شریف الطیحه است سلام و مراد بصحابی اصحاب پیغمبرند
 صلی الله علیه و آله و مراد با اصحاب پیغمبر نبأ بر آنچه مصنف و ائم طایفه در
 حاشیه ذکر کرده اند جمعی که بسعادت ملاقات آنحضرت است سعادت و
 پیداری در ایام حیات آنحضرت علیه السلام در حال اسلام ملاقات با
 و با ایمان از دنیا رفته اند بسعادت ملاقات گذشته در سعادت و یاد
 تا بن اتم مکتوم که ائمه و در زاد بود و داخل باشند و قید پیداری بواسطه
 آنست که جمعی که بعد از زمان پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم آنحضرت
 صلوات الله علیه و آله در واقع دیده باشند و داخل نباشند تقید بحال
 حیات آن سرور بواسطه اخراج جمیع از رحلت آنحضرت نظر ایشان
 بر جسد مبارکش افتاده باشد و قبل از آن ندیده باشند و تقید بحال
 اسلام بواسطه اخراج بعضی از کفار زمان آنحضرت است که با آنکه در آن
 ملاقات صلی الله علیه و آله نموده اند و داخل اصحاب نبیتند و تقید ملاقات
 بعد از نبوت آنکه بعضی اینها علی نبی است و علیهم السلام که چنانچه بعضی
 روایات صحیح بان نقل است در شب معراج او را که صحبت پیغمبر
 صلی الله علیه و آله نموده اند از تعریف پروران روند چه ملاقات ایشان

نیز و جمعی بودند که معاوت بران وجه جاری باشد و فایده تقید آخر یعنی ملاقات
 از دنیا رفته باشد ظاهرست و مراد بتابعی جمعی اند که همان وجه صحابی
 ملاقات کرده باشند بنی آنکه او را که صحبت آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم نموده باشند بشرط ایمان تا آخر عمر و مراد کسی که در مرتبه تابعی
 باشد آنکه نسبت او بتابعی مثل نسبت تابعی باشد بصحابی یعنی آنچه
 مذکور ملاقات تابعی نموده باشند بنی آنکه صحبت یکی از اصحاب سید
 باشند بشرط مذکور که محتاجا چون الیه منی امر و نیم یعنی که از احادیثی
 که امت را و امر دین خود بدان حتمیلاج باشد مثل احادیثی که در باب
 قیامت و معاد و بهشت و دوزخ و عذاب قبر و امثال آن از عقبات
 یا در ماه نماز و روزه و زکوة و حج و جهاد و امثال آن از عقبات
 یا احادیثی که تعلق با امور دنیا داشته باشد مثل حدیثی که در باب
 رزق و طغری بر دشمن و رفع مکیه او و مانند آن روایت شده باشد
 گاهی که غرض دینی بدان تعلق نمیکند و لغت ائمتند و جل بوم القیمة
 فقیه عالمی برمی انگیزد و خوشتر میسازد خدای که عزیزست و بزرگ
 روز قیامت او را و وزمره علماء دین و فقهائ و علمای که در باب
 و مراد بحسب حدیث نبوی صلی الله علیه و آله شریف و مرتبه بسیار
 و اوست ایشان که از آن تحریر مطالب علمی و مسایل دینی می نمایند بزرگ
 و مرتبه چون جمعی که بسعادت جهاد و کفار و رخصت پیغمبر صلی الله علیه و آله

یا امام معصوم غفر له باشد و شهادت شود
 ای عزیز گشت زار
 در بی پایانیت و بجا رکعت و غایت اول است نه اذان
 بجوی می بخشند خمینی و قطره دریای میدهند چه کن که اذان هرگز
 بجوی برسی و اذان دریا قطره فایز گوی عبادت الیق **بیش اول**
 ظاهر حدیث دلالت دارد بر آنکه دانستن معنی در عایدت من ثواب
 مذکور شرط نیست بلکه ثواب مذکور بجز حفظ الفاظ حدیث عاید میشود
 هر چند معرفت معنی حاصل نباشد و ورنه که مراد رسول الله علیه السلام
 نیز این باشد چرا که چنانچه حفظ قرآن عبادت است و مورث ثواب هر
 چند معرفت تفسیر حاصل نباشد حفظ الفاظ حدیث نیز عبادت است قابل
 ترتیب ثواب بی آنکه علم معنی آن بوده باشد و در حدیث وارد است
 که حضرت مقدس نبوی صلی الله علیه و آله در باره تامل حدیث و عاقلان
 با آنکه عالم معنی حدیث نبوده باشد چنانچه فرموده اند که رحم الله امرا
 سمع مخالفتی فوعا ما فاداما کما سمع فرب لم یفقه لیس فی فقه
 و رب عالمی فیه ایله من هو افعه منه صدق رسول الله یعنی حضرت
 غرت رحمت کند و بر کسی که بر کلام من کوشش گذارد و آنچه بشنود
 در خاطر گیرد و چنانچه شنیده باشد بی تغییر لفظی و تبدیل حرفی نقل نماید
 به بسیار باشد که حامل فقه و ذاکیر مذکور حدیث فقه نباشد یعنی
 است طاعت دانستن معنی آن نداشته باشد و بسیار باشد که غرض

خبر

معجز نظام

اواز فرا گرفتن و حفظ حدیث این باشد که بعد از آنکه از خود پرسند و ازاوا
 است و معنی آن بگوید یا ائمه که اذان حدیث است بناط نماید شمع گوی
 پس هر که حفظ کند حدیث با آنکه عالم معنی آن نباشد قابل این باشد که در
 معرض دعای حضرت مقدس نبوی صلی الله علیه و آله و سلم و آید چنانچه
 بود که روز قیامت و زمره آنها و علما محشور گردد و حدیث مشهور
 مَنْ لَقِيَ بَقْوَةً مَوْحُوَةً مِنْهُ نَزَلَ مِنْهُ نَارٌ تَنْزِلُ مِنْهُ نَارٌ تَنْزِلُ مِنْهُ نَارٌ
 مذکور است که هر کس شب بابت جوی بقوی و اقوال و افعال هر امینه
 اذان قوم خواهد بود و در زمره ایشان محشور خواهد گشت و حفظ احادیث
 مصطفوی شمار و ثمار و نعمها و عبادت که در وقت استدلال مسایل
 و ادعای مواعظ و نصایح بان توسل میکنند پس کسی که با ایشان در این
 مشارکت نماید هر امینه شب بابت جسته خواهد بود و ایشان و تقبی
 حدیث مذکور را ایشان خواهد بود و در زمره ایشان محشور خواهد گشت
 اما اگر کسی معنی حدیث را فرا گیرد و حفظ نماید بی آنکه حفظ عبارت حدیث
 کرده باشد یا او را حفظ حدیث میکنند و ثواب مذکور با و عاید می شود
 شد یا نه ظاهر نیست که معنی حدیث را حدیث خوان گفت خواهد بجا
 عربی باشد غیر عبارت حدیث و خواه بفت و دیگران چنانکه ترجمه قرآن را
 بنده به صحیح قرآن نمی نامند و ازین جهت که متن از امشروط طهارت
 نه است اند و تجویز کرده اند که بپوشش آن کنند و کسی که مذکور است

قرآن کرده باشد گفته اند که بخواند او از عهده وفای بند بر نبی است و بعضی
 ترجمه قرآن را قرآن است و اندک استدلال کرده اند باینکه میگوید **إِنْ**
هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى برین وجه که نهاد برین آیت اشارت بقرآن
 یعنی بدستی که قرآن در کتابهای که بر اینجایی سابق نازل شده است
 و ظاهر است که اینجا برین عبارت و الفاظ نیست بلکه باین لغت نیست
 و در آیه اطلاق قرآن بران شده پس بر غیر این الفاظ هرگاه باین معنی باشد
 اطلاق قرآن صحیح باشد و برین قیاس ترجمه حدیث را نیز حدیث توان
 گفت و این استدلال ضعیف است **مترجم گوید** بواسطه آنکه نه اگر
 اشارت بقرآن است اما ولایت ندارد برین که قرآن با وصف قرآن
 در کتابهای مذکور باشد چه می تواند بود که آنچه در قرآن است از موعظه
 و احکام و انجاء را اینجا باشد و اطلاق قرآن بران نتوان کرد و این که
 علماء بخوبی کرده اند که حدیث را با همین نقل نمایند یعنی معنی آنرا و اگر
 چه بافت دیگر باشد نقل کنند ولایت ندارد برین که معنی حدیث را اینجا
 توان گفت چنانچه طبع سیدم شایسته است بران نمایش دوم مذکور شد
 که ظاهر است که لفظی درین حدیث یعنی لام مفادت و چون امت است
 حیثیت مضاف به میر و در علم عربی نفوذ شده که اسم جنس هرگاه مضاف
 واقع شود ظاهرش مؤنث است بحسب ظاهر هر دو از امت جمیع است خواه
 بود و ثواب مذکور عاید نخواهد شد مگر کسی که حفظ کند احادیثی را که جمیع مؤمنان

امت اجابت از اهل سنت و شیعه آنی عشریه و غیر آنی عشری و امر
 بین خود بران قیاس باشند و از ان استماع یا نبند و تمییزی تحقیق ندارد و اگر
 در ضمن احادیثی که همه بر تحت آن رفته باشند و بطریق همه مقبول شده باشد
 مثل حدیث **لَا صَلَوةَ إِلَّا بِطَهَارَةٍ** که همه نقل کرده اند و بغیر اینست که
 نیست نماز صحیح و مقبول مگر آنکه بجا آرند آن بطهارت باشد که
 آن وضو غسل و تیمم است و حدیث **جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا** و تراها
 مطهرا که بر زبان حضرت مقدسه بنوی صلیات ائمه علیه و آله جاری شده
 و همه رجعت آن اتفاق دارند و با همین است که در مقام شکر و ثناء
 نعم الهی میفرمایند که کرده اند شده است از برای من و امت من و
 مسجد مکه تا خدای خود را بران سجده میکرد و پیشم و خاک آن مطهری
 یک و پاک کننده تا پاک سازیم آن آنچه بدان پاک می شده باشد
 مثل محل است نجاشیه و طمعه و کف پا و زکشتن عصا و امثال آن
 گاهی که نجس شود یا طاهر و مطهر تا بکار بریم آنرا در وقت آنرا
 نماز چون مانعی از آنست حال آب باشد یعنی تیمم کنیم و حدیث
 بحرم من الرضاع ما یحرّم من النسب که در تحت آن خلاف نکرانند
 و حاصل مغیبتش از امت است که حرام میشود برین کس سبب رضاع آنچنانکه
 بعلاقه نسب که عبارت از خویشی و قرابت یعنی چنانچه حرام است
 برین کس خاستن و رقیقتی و خواهر رقیقتی و همچنین جد و دختر نپذیرد

قرآن کرده باشد گفتند که بخوان آن را از عهد و فای نذر بر بنی اسرائیل
ترجمه قرآن را قرآن است نه استدلال کرده اند باید که می دانست
هذا لفي النصف الاول برین وجه که نه درین آیت اشارت بقدرت
یعنی برستی که قرآن در کتابهای که بر اینجای سابق نازل شده است
و ظاهر است که اینجا باین عبارت و الفاظ نیست بلکه باین لغت نیست
و بر این اطلاق قرآن بران شده پس بر غیر این الفاظ هرگاه باین معنی باشد
اطلاق قرآن صحیح باشد و برین قیاس ترجمه حدیث را نیز حدیث توان
گفت و این استدلال نفعی نیست **ترجمه که** بود اسطه انکه نه اگر چه
اشارت بقدرت است اما دلالت ندارد برین که قرآن با وصف قدرت
در کتابهای مذکور باشد چه می تواند بود که آنچه در قرآنست از موعظ
و احکام و اخبار اینجا باشد و اطلاق قرآن بران توان کرد و این که
علمای مجرب کرده اند که حدیث را با معنی نقل نمایند یعنی معنی آنرا و اگر
چه بجهت دیگر باشد نقل کنند دلالت ندارد برین که معنی حدیث را سینه
توان گفت چنانچه طبع سید شهاب است بران نمایش دوم مذکور شد
که ظاهر نیست که لفظی درین حدیث بمعنی لام تضاعفست و چون است اتم
حقیقت متضاد بغیر و در علم عربی متعین شده که اسم جنس هرگاه متضاد
واقع شود ظاهرش علم است بحسب ظاهر و از امت جمیع امت خواهد
بود و ثواب مذکور عاید نخواهد شد مگر کسی که خط کند احدی را که جمیع قرضه

است اجابت از اهل سنت و شیعه اثنی عشریه و غیر اثنی عشری امر
وین خود بران شجاج باشند و از ان استغفار یا بند و انعیسی تحقق ندارد و اگر
در ضمن اجابتی که همه بر صحت آن رفته باشند و بطریق همه منقول شده باشد
مثل حدیث **لا تعلق الا بطهر** که همه نقل کرده اند بغیر اینست که
نیت نماز می صحیح و مقبول مگر آنکه بجا آورده آن بطهارت باشد که
آن و منو غسل و تیمم است و حدیث **جئت لی الارض مباحدا و ترابها**
ملوئا که بر زبان حضرت مقدسه بنوی حملوات اتمه علیه و اله جاری شده
و همه بر صحت آن اتفاق دارند و تا معنی است که در مقام شکر و ثناء
نعم الهی میفرمایند که کرده اند و شد است از برای من و امت من و
مسجد کعبه تا خدای خود را بران سجده میکرد و پوشم و خاک آن ظهوری
پاک و پاک کننده تا پاک سازیم آن آنچه بدان پاک می شده باشد
مثل غسل استنجاء بشیر و طمعه و کف پا و زکشتن عصا و امثال
کاهی که نجس شود با طاهر و مطهر تا بکار بریم از او در وقت اذان
نماز چون مانعی از استحالة باشد معنی تیمم کنیم و حدیث
بحرم من الارض ما یحرم من التراب که در صحت آن خلاف نموده اند
و حاصل منبش نیست که حرام میشود برین کس سبب رضاع آنچه است
بعلاقه سب که عبارت از خویشی و قرابت معنی چنانچه عراست
برین کس حرام است و در حقیقی و خواهر حقیقی و همچنین جد و دختر نهم

و نه و خاله و برادر زاده و خواهر زاده سرکه چغنی باشند حرام است
 خواستن هر یک از ایشان که یکی که رضاعی باشند یعنی نسبت مذکور
 بسبب رضاع بهم رسد که آن عبارت از شیر خوردن و شیر و لبن است
 و جی که در کتب فقهی تفصیل شرط آن مذکور است و امثال این
 احادیث متفق علیه و اگر کسی حدیثی خط کند که در طریق بعضی وارد باشد
 بعضی دیگر نقل آن کرده باشند مثل احادیثی که در مسج با در وضو بطریق
 شیعه وارد شده و اهل سنت انکار می نمایند و احادیثی که در سنت
 با اهل سنت نقل کرده اند و شیعه اقرار می نمایند و حدیث البیاض
 بنحیرا عالم یفرقا که ابی حنیفه انکار آن کرده و باین منی است که چون
 بیج واقع شود هر یک از بیاض و مشتری تا از هم جدا نشده اند
 دارند که نسخ بیج نمایند ثواب مذکور را نخواهند دریافت پس اگر
 خواهم که حکم مذکور شامل هر دو قسم حدیث باشد تا فایده اش
 عام شود یا امت را بر خلاف ظاهر حمل می باید کرد و وجهی که شامل
 بعض امت و جمیع امت بوده باشد یا احتیاج و انتفاع را اعم
 می باید گرفت از احتیاج و انتفاع یا بعضی و از احتیاج و انتفاع یا لقیه
 که مراد احادیثی باشد که از نشان آن آید که جمیع امت بان محتاج
 باشند و از آن انتفاع نمایند اگر چه با قضا و خط کنند یا بشیر چایچ
 شک نیست احادیثی که در باب مسج یا مثلا وارد شده از نشان آن

است که جمیع امت بان محتاج باشند و از آن انتفاع نمایند و بمنزله آن من می
 و این که بعضی از روی غنا و یا قلت متبع انکار کنند قبح در شان آن نمی
 کند اگر گویند با چار است که مراد از امت و این حدیث بعضی امت باشد
 چرا که جمیع از احادیث انتفاع دارند و بان محتاجند علما و ارباب اجتهاد و
 که در وقت استنباط مسئله بکار میبرند و بعضی عوام الناس که تحقیق
 معنی آن نتوانند رسید خصوصا جمعی که بزبان عربی عارف نباشند از
 انتفاع آن بهره نخواهند داشت و بان محتاج نخواهند بود پس نتیجه
 تقیم فایده مرتب نباشد جواب گویم که احتیاج و انتفاع اعم از است
 که بواسطه باشد همچو احتیاج علما و مجتهدین با بواسطه و بعضی عوام بود
 اگر چه بواسطه از احادیث انتفاع ندارند و بان محتاج نیستند اما از
 مسئله که مجتهدان حدیث استخراج میکنند انتفاع می نمایند و بان
 محتاجند پس بواسطه محتاج و منتفع باشند **نمایش دوم** حدیثی که نقل
 باشد بر چند حکم و در ضمن چند فقره کلام که هر یک به یکی مربوط باشد
 و وجهی که معنی مقتضای آن بدون آن دیگر فهم نشود مثل حدیث
 لا یسبق الا فی نفس او خاف و بر یکدیگر منتهی گرفتن بعنوان
 شرط و اگر و نه نیست و بر تقدیر ثانی آنکه دادن و بستن مالی که
 شرط و اگر و نه مذکور بر آن واقع شود و در هیچ ماده روایت و از آنجا
 شرح تجرید آن نشده است که در ماده فصل معنی تیر چکان دارد و آنچه

که باین حدیث با مراد است و در حدیث مذکور
 انشائی است که سابق است

مانند آن باشد مثل شمشیر و نیزه و امثال آن بر نیوچه که دو کس کردند
و شرط کنند که هر کدام زودتر تیر خود را بپشت نرساند با هر کدام دورتر
اندازند یا ضرب شمشیر هر کدام بر نهد و تر باشد پیشتر طعن نبرد
و مگر راز و توأنت در و سبق مذکور را و را باشد با در باب خفت گفتا
از مکر سبقت که سم داشت باشد مثل شتر و فیل یا حافره که بعضی کب
سم داشت مانند اسب و استر و خر بر نیوچه که گرد بسته باشد
بر آنکه مرکب هر کدام در دو و ایندین بر دیگری سبقت گیر و سبق او را
باشد کنایه از آنکه در مواد دیگر مثل آنکه دو کس شرط کنند که هر کدام در
دوین بر دیگری پیشی گیرد یا کوششی او را چند از دیا از مسافتی فراخ تر
بجهد یا چیزی سنگین تر بر او را و امثال آن جایز نیست و حدیث
مَنْ نَزَلَ عَلَى قَوْمٍ فَلَا يَصُومُونَ تَطَوُّعًا إِلَّا بِإِذْنِهِمْ یعنی کسی که فرود آید
بر قومی و همان ایشان شود باید که روزی استی نکند و مکر بر معای آن
قوم بچکس خلاف نموده است و ران که جایز نیست فقرات آنرا
از هم جدا کردن و بعضی را بدون بعضی غسل کردن مثل آنکه در حدیث
اول گویند که پنجم فرموده است لَا تَسْبِقُوا لَنَا فِي الْحَرْبِ وَ الْقِتَالِ وَ الْحَاظِرِ
که تمهید مستثنی است و ذکر کند و در حدیث دوم گویند پنجم فرموده است
مَنْ نَزَلَ عَلَى قَوْمٍ فَلَا يَصُومُونَ تَطَوُّعًا إِلَّا بِإِذْنِهِمْ را که متمم آنست که ذکر
نمکنند اما حدیثی که چند فقره داشت باشد که هر یک حکمی باشد تمام و تموم

بر فقره دیگر نباشد مثل حدیث مَنْ مَرَّ عَنْ آخِرَةٍ كَرِهَتْهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ
فَسَجَّ قَعْدَتَهُ كَرِهَتْهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ آیه تمهید و من کان فی حاجه آخیره کان
فی حاجه و من ستر علی آخیره ستر الله علیه فی الدنیا و الآخرة و الله اعلم
بی عنوان العبد ما کان العبد یستغنی عن آخیره که ترجمه اش اینست که
مؤمنی که باعث این شود که غنی از غنای دنیا از خاطر برادر مؤمن
برداشت شده شود حضرت عزت جل شانه غنی از غنای روز قیامت
او را بسره و تبدیل گرداند و هر مؤمنی که در بر آوردن حاجت برادر مؤمن
خود سعی باشد حضرت عزت و بر آوردن حاجت او توجه نماید
هر مؤمنی که بعیب برادر مؤمن خود اطلاع یابد و آنرا از نظر غیر مستور
داشت و در مقام نقیای آن نشود مستور دارد حضرت عزت تمام
و زلات او را و دنیا و آخرت حضرت عزت یاری دهند و معاف
او باشد و اام که او در معاونت و یاری دادن برادر مؤمن باشد
پس شکر نیست که جایز نیست فقرات آنرا از هم جدا کردن و هر یک را
بر تنهایی فعل کردن مثل آنکه گویند که پنجم فرموده است که من کان
فی حاجه آخیره کان فی حاجه و بی حدیث را ذکر کند و شیح جمال الدین
مطهر حق علیه الرتمه در کتاب نہایت الاصول که از مصنفات است
تصحیح پنجینی کرده است نهایش بر هر یک از فقرات آن آیا صحیح
الطلاق حدیث کردن چنانچه اگر حدیثی مشتمل بر چهل فقره و پنچین باشد

توان گفت که چهل حدیث است و ثواب مذکور بر حفظ کننده آن حدیث پنهانی
 عاید گردد و با چون در یک مجلس نقل شده و در ضمن یک روایت مذکور است
 همه یک حدیث است و اطلاق حدیث متعدد بر آن روایت
 و اگر چه از پیش یک از علما تصریح درین باب دیده نشده اما چون نقل
 در میدان فیاض نیست و گریبان تقریب جوی و بهانه طلب می باشند
 اگر قایل نشویم چندان دور نخواهد بود و امید است بمقام صدیقا
نایبین ما بهم بیاورد و است که این حدیث در میان علمای مخالف
 و موافق مشهور است چنانچه بعضی تواتر آن حکم کرده اند بس کرم
 اگر تواتر آن ثابت شود می توان دلیل ساخت بر آنکه خبر و احتیاجت
 و استدلال مذکور را اگر چه پیش یک از علما در مضائق نخواهد بود
 نموده اند اما کم از استدلال باینکه **فلولا تفریق کل فرقة**
 الی آخر الایه که ایشان بر مطلب مذکور ذکر کرده اند نیست **منهم که**
 تفصیل این اجمال است که حدیث متواتر می باشد و غیر متواتر
 که جماعت بسیار از جماعت بسیار در هر عصر روایت کنند تا
 بمعلوم بر چنانچه کثرت جماعت از ایشان در آن عصر یکدیگر دیده
 باشد که نقل تجویز اتفاق ایشان بر دروغ نمکند و خبر غیر متواتر
 است که عدد و رای آن در جمیع مراتب با بعضی مراتب آن
 کثرت رسد و این قسم را در اصطلاح ارباب حدیث خبر واحد

متواتر

می نامند و حدیث متواتر را جمیع علما حجت دانسته اند و عمل بمضمون آن را
 واجب میدانند و کسی در تعیین خلاف نموده است و خبر واحد که صحیح
 یعنی جمیع را و این آن نام معلوم عادل اثنی عشری باشند اگر چه معظم علما
 از اجابت دانسته اند و مضمون آن نقل کرده اما چون بعضی مثل **تفصیل**
 علم الهدی و جمعی دیگر خلاف کرده اند و گفته اند حدیث متواتر نباشد
 حجت نیست و بدان عمل نیست و آن که احتیاج بدلیل شد است و آن
 جمله و لایلی که بر آن ایراد کرده اند این آیه که **یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ
 آمَنُوا لَا تَقْبَلُوا الْحَدِیْثَ حَتّٰی تَنْقُلُوْهُ مِنْ مَّوَدِّعِهِمْ**
لَیَنْفَقَهُوْا فِی الدِّیْنِ وَ لَیَنْدِرُوْا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوْا اِلَیْهِمْ یعنی
 روایت نیست مرمونان را که همه بر یکجا تحصیل علوم و طلب فقه بن
 روند و نظام کارهای که وسیله محاش و سبب بقای جمایات ایشان باشد
 معطل گذارند چنانچه از هر فرقه یعنی از هر شهری یا قبیله طلب
 یعنی کرده اند و اینک بطلب فقه وین تا بر سر و سیم آورند قوم خود را
 از سخط و غضب الهی چون برگردند بسوی ایشان بر وجهی که باز آیند
 از ارتعاب نهایی و مباشرت محرمات یا روایت که همه بر یکجا
 بنمایند کار و جهل و روند بلکه باید که گروهی از هر قومی بآن قیام نمایند
 و باقی تحصیل علم و طلب فقه وین مشغول باشند تا بر سر و سیم آورند
 آنانی را که رفته اند از سخط و غضب الهی چون مراجعت نمایند با قای آنچه

یخیزند و

آموخته اند ایشان علی اختلاف التفسیرین برینجه که اگر خبر واحد حجت باشد
 بر رسیدن کوهی که از فقه آنچه در فقه دین فزاکر گفته اند بر قوم خود فایده
 مذکور که اندک و خوف ایشانست برینجه که باز آمدن از ارتکاب منای
 و فعل مجرمات شرعی بران مترتب شود از آن بطور بخواب رسید و آیت
 دلالت دارد بر آنکه بطور میرسد پس خبر واحد حجت و معتبر باشد و
 امثال این چند دلیل دیگر ذکر کرده و درین حدیث استدلال نکرده اند
 و آنرا دلیل نیست و حال آنکه آن نیز بر مطلب مذکور دلالت و نصحه
 دارد و بایشان بنا بر آنچه مصنف امام فخر فرموده اند نیست که اگر خبر
 حجت نباشد و بآن عمل نتوان کرد هر آینه علماء امت را از انقاع
 نخواهد بود و بآن احتیاج نخواهند داشت و حال آنکه ظاهر حدیث است
 دارد بر ثبوت احتیاج به آن و تحقیق انتفاع امت از آن بواسطه آنکه
 من موصول در من حفظ چون از ادوات عموم است بحسب ظاهر دلالت
 بر عموم دارد و عینی هر کس حفظ کند از جهت انتفاع امت چهل حدیث از
 احادیثی که محتاج الیه ایشان باشد خواه شریک باشند در حفظ آن یا
 جمعی که عدول ایشان بحد تو ابر برسد خواه منفرد باشد و آن ثواب
 مذکور را در جمعی یا بهر یکی باشد که حدیثی که راوی در روایت آن خبر
 باشد مستواند بود که محتاج الیه و منتفع بر امت باشد و حدیثی که حجت
 نباشد و امت قادرانند محتاج الیه و منتفع بر امت نیست پس خبر واحد

حجت باشد اگر بگویند بنا برین لازم می آید که خبر فاسق و مجهول الحال
 کسی که فاسق بودن و عادل بودن او معلوم نباشد نیز حجت باشد چرا
 که موصول چون از ادوات عموم است شامل ایشان نیز و کسی از علماء
 بدان قایل نباشد است چو ایشانیست که عامشان هم فردی می باشد
 که دلیل دیگر دلالت بر خارج بودن آن فرد نمکند و اینجا دلیل دیگر دلالت
 دارد بر آنکه خبر فاسق و مجهول الحال حجت را نمی نماید و آن در باب
 فاسق است که میگوید ان جاءکم فاسق بنبأ تبیتواست یعنی اگر شما
فاسقی بر خبر شما خبری باین خبر و شما را از امری بر قول و اعتماد
نکرده طلب باشد و بینه کند از او و راوده مجهول الحال آیت و سنی
 هدایت و لا تقبلوا منکم بر علم عینی از بی مروید و اعتماد
 میکند بر چیزی که شما را بران علم نباشد یعنی صدق و کذب را وی آن
 بر شما معلوم نباشد پس خبر فاسق و مجهول الحال از عموم حدیثی
 باشد و غیر ایشان بنا بر اهل عموم و اهل نمایش می توان گفت که
 حدیث نص نیست و آنکه احتیاج امت بآن و در حال انفراد را
 باشد چه مستواند بود که احتیاج و انتفاع چنانچه سبق ذکر یافتیم
 باشد از احتیاج و انتفاع با الفعل و از احتیاج و انتفاع بالقوه و عینی
 که شخصی واحد حفظ میکند اگر چه در عینی که خبر واحد است محتاج الیه
 امیست تواند بود و از ایشان آن است که محتاج الیه شود و آن وقتی

که متواتر شود و این احتمال اگرچه خلاف ظاهر است اما باعث ضعف نیست
چرا که استدلال بظاهر حدیث یا آیت بعد از آنکه اصل مقتضی خلاف
آن باشد ضعیف نیست و اینجا اصل عدم حجیت خبر واحد است
پس استدلال بظاهر حدیث که عموم است بر حجیت آن ضعیف است
و اقتداء علم **انجام** بیاید و انت که قعه و رلفت عرب یعنی فهم
انیت که فیه عجبی فهم باشد یعنی فهم در اصطلاح عیسوی عرفان
شرع عبارتست از علم مبایل و احکام شرعی که از روی اوله شرعی
قرآن و حدیث و اجماع و استدلالست بهم رسد و هیچ یک ازین دو
معنی مناسب این مقام نیست اما حسن اول بواسطه آنکه فهم دارا
از رکن فهم داری زیاده و کثرت مرتبه در آخرت نیست که مشهور بودن
در زمره ایشان کمال بوده باشد و این ظاهر است اما حسن دوم
بواسطه آنکه عیسوی مذکور از مستحکات این زمانست که استخراج
مسئله از قرآن و حدیث و دلایل مکی می نماید در صدر سلف عیسوی
زمان حضرت محمد صلی الله علیه و آله و عید آنکه معصومین صلوات الله علیه و آله
اجمعین طریق علم مبایل و احکام سماع از لفظ و در بار ایشان است
بواسطه یا بواسطه و چون منجی است که علم مسند حاصل کنند از ایشان
می پرسیده اند و هر طور جواب می شنیده اند بان عمل میکردند و اندک کم
خدا از انانی دانسته اند و بدلیل مکرر خود را محتاج نمیدانستند بکلام

نقشه درین حدیث پنبای در امور نیست و احوال آخرت و حدیث کلامی
که فیه عجبی صاحب این بصیرت و پنبای باشد و در اکثر احادیث که
نقشه واقع شده است بر همین محمول است و کلام مخبر نظام حضرت محدث
بنویسند و الله که فرمود و اند که لا یفقدوا البعد کل البعد یعنی محققان آن
بنیادت الله تعالی و حتی برای القرآن و آنچه که کثرت نم یقل علی قلوبکم
انما است مقصود نیز ناظر بر همین است یعنی بنده فیه میشود و فیه می
تا و ثمن از مردم را در ذات خدای تعالی که چرا در تحصیل معرفت او
تقصیر میکنند و ما بر میزدن قرآن را و جو بسیار یعنی عالم کرد و بر تفسیر
متعدد و تا و ملاست متنوعه آیت نوانی که اند تفسیر و تا وین ذکر کرده
بعد از آن بجانب نفس خود مکرر و چون نهایت عجب و تصور او را نیز
در معرفت مشاهده نماید او را از همه دشمن تر و او و بیاید و انت که حصول
این بصیرت و پنبای بله محض موهبت و تفضل الهیت و سعی بند را
در آن مصلحت نیست بچنانکه و عای حضرت رسالت پناه محمد صلی الله علیه و آله
و سلم و ربا و امیر المؤمنین علی علیه السلام و در وقت روانه کردن انشور
بجانبین که **اللهم فقه فی الدین** یعنی بار خدایا او را در
امور دین پنبای و در ناظر بر انت یا کسبت که بسی و کوشش و
دست مید و چنانچه که مخبر نظام حضرت شاه اولیا که در نصیحت فرزند
اهم حسن علیه السلام بر زبان مبارک جاری ساخته اند یا فیه فیه فی الدین

هفت روزی نذوین کرده یقین . . . تو این کیهن مشغول کدام .
 علم خواهی بود ای مرد مقام . فلسفه یا نحو یا طب یا نجوم . هند و سیدار
 یا اعداد و شوم . با دف و نی و دوش آنر و غوب . و چه خوش گفت
 از روی طرب . ایها القوم الذی فی المدرسه . کلمات حلتهم و سوسه
 فکر کم آن کان فی غیر الحبيب . ما کلم فی نشأه الاخری یضرب .
 سب قیاحی جز از روی کرم . بر بهایی ریز از جام قدم . تا که شوق
 پرده بندار . . . هم بچشم بایرند یار را **حیدر دوم**
 روایت کرده است بسندی که فصل تیشیح صدوق محمد بن بابویه
 از حسین بن احمد که گفتی با بعد آمد بوده . از پر خود احمد بن یحیی
 الاشعری القمی که از راویان ثقة و فقیهان معتبر است و حدیث بسیار
 از او نقل شده . از احمد بن محمد بن خالد البرقی که اصل او از کوفه است
 و چون جد او خالد و حسن بر تیره و تیره نقل کرده بوده است و تولد
 او آنجا شده بر تیره است و تیره و تیره و تیره و تیره و تیره و تیره
 او کوفت ظهور پوشیده است . و اگر چه بعضی علماء رجال ضعیفین است
 بواسطه آنکه اکثر از ضعف روایت میکند اما این را و وثقه بودنش را
 بجان او . و شیخ جمال الدین مظهر علیه الرحمه در خلاصه رجال مسکویه
 و غنیان روایت مقبوله . از محمد بن علی بن موسی بن ابراهیم
 البصری الکوفی که گفتی بی سینه است . و اگر چه چند جلد کتاب نیست

یافته اما علماء رجال در ضعف و عدم قبول روایتش نهایت غلو دارند تا
 چون در مثال این احادیث خصوصاً کسی در مقام اثبات حکم شرعی این
 نباشند یا استحباب علی را خواهند بان ثابت کنند تجویز شده که نقل
 نمایند اگر چه روایتش ضعیف باشند چنانچه در حدیث سی و یکم ازین
 کتاب خواهد آمد . ان الله تعالی و منف و ام طله در و پاچه کتاب
 بیان و انی فی عذر آن خداست از تصحیف مذکور و نقل این حدیث
 حدیث بخاطر را و نیاید و همچنین و نقل بعضی احادیث آئیده اگر در سندان
 بعض را و این ضعیف بنظر رسند از محمد بن سنان که از مشاهیر راویان
 حدیث است و مصنف چند جلد کتاب و اگر چه بعضی علماء رجال ضعیفین است
 و حکم بر ضعف روایتش کرده اما شیخ مفید رحمه الله در کتاب خود
 توضیحش کرده است و شیخ طوسی رحمه الله علیه نقل کرده است که امام
 محمد باقر علیه السلام در ضمن دعایی که در حق او کرده اند اظهار رضای خود
 از او فرموده اند و عبارت دعای امام علیه السلام نهیت رضی الله عنه
 برضایی مخلص و لا خالف ابی حنیفه رضی الله عنه با و از او چنانچه من از
 راضی درستی که او هرگز در مقام مخالفت من و پدر بزرگوار من در نیاید
 از آباء بزرگوار و اجداد عالمی خود از امیر المؤمنین و یعسوب الین
 سلام الله علیه و علیهم اجمعین که آنحضرت فرموده است قال
 رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم من عرف الله و عظمته منع فاه من الکفار

از حدیث ابی حنیفه که از او این حدیث صادر شده است و از امام باقر علیه السلام

و انی بایت الت بترجمه عالمی علی و ربنا بان طریقت خلاصه مضمون کلام
معجز نظام آنکه در بر وفطرت که آفرینش ارواح واقع شده بعد راجع
آورده و در عرض خطاب در آورده اند که اینستیم کن خالق آسمان و زمینیم
پروردگار شما و فرستاده شما همه زبان پر بانه فرمایند بر آورده اند که کسی
و غیر تو که تواند بود ای پروردگار عالمیان پس ظاهر شد که در آن وقت
ایشان را علم پروردگار و خود حاصل بوده و ذوق و نفقت از آن بواسطه
الفت بلذات بنی و انماک و زطلمات جسمانیت چون ایشان بپایه
ریاضت و ترک لذات حیوانی و قطع تعلق جسمانی و تمام توفیق باطن آورده
توکل بسیار از ایند ضمیر زود و داند و بدی سعی خود را بجمال و یوسف کلمه
بنای او بعین الیقین است به مقصود و امتداد نموده اند هر آینه صاحب
معرفت و اهل عرفان خواهد بود پس معنی حدیث اینست که هر کس مرتبه
معرفت حق را در یابد یعنی در ضمن تحصیل او را که دوام و استیاض برک
لذات جسمانی و کسر قوای شهوانی و ترک تعلقات بنی نفس را قابلیت
بزرگوارک اول ظاهر سازد و چنین نماید که مکرر کند کائنات یعنی مرتبه
و کبرای او را بر وجهی که وظیفه زمان تجرد است او را که نماید منع فانی
الکلام و بطن من الطعام هر آینه باز می دارد و بان لطف خود را از تنگنای
ذکر حق تا سبب آن از فکر او باز نماند و شکستهای خود را از میل کرد
لغام تا ربط با علم تجردش نقصان نپذیرد و گرفتاری بهنیم آن باز نماند و او را

و علی بن ابی طالب

از یاد پروردگار خود و مقاسمه با عیال و القیام قیام بین بنی نقطه و تشدید
ما خود از غای غیبت عین است که معنی لغت و قیام آنچنانکه از نماز
مطلق است یا نماز و شب یعنی از غایت التذاتی که او را از عبادت
مستبعد و حقیقی است میدهند تعب و ادوات بروزه و نماز را حجت
الکاشفه همیشه نفس خود را تحمل شقت آن میدارد و قالی یا بانی
و اما هاتنا یا رسول الله یا بانی را اکثر نخواندند با تقدیر نموده اند
و گفته اند فضل آن در اغلب مخدوف می باشد و کلام درین تقدیر
که تقدیر یا بانی و اما هاتنا و حقیقت همان با بر عرض است که
نخواند و در ضمن بیان اقسام بای حرف جز ذکر کرده اند مثل بای خدا باند
یعنی بکیر این را در عرض آن و بعضی تفسیرین با بر بکنستیم را در آیه
کریمه ادخلوا الجنة یا کانتهم قتلون ازین قسم شمرده اند یعنی آنها
شود بهشت را ای مومنان و در عرض عمل صالحی که از شما در وجود آمده
کنایه از آنکه دخول بهشت و در عرض اعمال صالحی باشد نه بر و تفضل
و بعضی دیگر از تفسیرین با بر بای حجت گرفته اند یعنی داخل شوید
بهشت را با وجود اعمال ناسایت و ستیانی که از شما در وجود آمده
که رحمت و فضل الهی نسبت بشما زیاده بر آن شمول دارد که شما را بر آن
مواخذه نمایند تا کنایه از آن باشد که داخل بهشت و اعطای نسیم
اخروی بخصی نقص و موهبت است نه در عرض عمل صالح چنانچه کسی که

هرگز باشد بر من صالح نشده باشد می تواند بود که داخل نبشت شود و لیکن
 من فضله بعید بود که اولیا و ائمه عینی جمعی از اصحاب که روی سخن
 بایشان بود صفات مذکور را فوق مرتبه امثال خود دانسته گفته
 خدا را و ترا پدران و مادران مای رسول خدای این جماعت که بگویند
 ایشان کردی اولیا و ائمه و این کلام را دو احتمال است یکی آنکه بعضی
 ایشان استفهام حال اینجا است باشد تا معلوم باشد که ایشان اولیا و
 هستند یا نه و آوات استفهام را از کلام خود حذف کرده باشند
 یا آنکه کلام مذکور خبری باشد که قصد کرده باشند بآن لازم حکم را یعنی
 و انما و انما و خود را در بار ایشان بعد از شنیدن صفات مذکور یعنی
 از ذکر این صفات ما را علم حاصل شد ای رسول خدای که ایشان اولیا و
 قال ان اولیا و ائمه ان حرف تاکید است و بر احتمال اول که غرض اصحاب
 از کلام سابق استفهام باشد چون در حال استفهام متکلم را تر و دلی
 هست وجه تاکید و جواب آن ظاهر است و بر احتمال ثانی اگر مقصود
 حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم روی سخن ایشان باشد یعنی غلطی
 فهمیده اید ایشان اولیا و ائمه نیستند بگوید اولیا و ائمه جمعی اند که تصف
 باین صفت و این صفت باشند باز تاکید بجای خود است تا دلالت کند
 بر زیادتی اهتمام حضرت در رفع آن اعتقاد از ایشان اما اگر مقصود
 حضرت تقریر کلام ایشان و تصدیق ایشان باشد در حکم مذکور یعنی

بایشان اولیا و ائمه از سواد و صاف نموده مذکور و انصاف باین صفات
 نیز دارند مقام بحسب ظاهر مقتضی تاکید نیست و ایراد حرف تاکید محتاج
 نکته است و نکته اش آنست که در سخن بیان ذکر این شد که هرگاه
 روی سخن با جمعی باشد که حسن اعتقاد ایشان در بار و متکلم و یقین
 ایشان بصدق کلام او مقتضی رغبت ایشان باشد بشنیدن سخن
 مذکور چون ظاهر است تعیین سبب شوق و اشتیاق متکلم و رغبت او
 میشود به رازی سخن و بسط کلام خصوصاً کلامی که سخن را از رکود و یکدگر
 جنبی بوده باشد مقام را کجایش تاکید خواهد بود و ایراد او است
 تاکید منافعی بلاغت نخواهد بود و سخن فیه از آن نیست چه سخن
 از موقعی که خاطر با در قبول و تصدیق آن مجهولند و توصیف جمعیست
 که همگان را از گفتن و شنیدن آن نشاط و انداز تمام حاصل است
 تاکید مذکور در موقع خود باشد چنانچه صاحب کشف و تفسیر آیه
 کریمه **وَإِذْ لَقِيَ الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذْ خَلَوْا إِلَىٰ شَيْطَانِهِمْ**
قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ که در شان منافقان آن زمان که بظاهر دعوی ایمان
 میکردند و در باطن کفر ایشان برقرار بوده نازل شد یعنی چون با شما
 ملاقات مینمایند میگویند که ما ایمان آورده ایم چون با شما ملین قوم
 خود که رهسپار شما میباشند باین عمل کرده اند غفلت میکنند میگویند
 بدستی که ما از شما سیم تخصیص فقره اخیر را تاکید بآن بکنیم با فقره اول

در عدم اقتضای تمایز شریکین چه چنانچه مومنان آن زمان را که عبارت از
اصحاب پنجمین از ائمه بوده احوال ایشان یقین بر تعلق ایشان حاصل
بود و ترویجی در عقیده باطل ایشان نداشته اند که مقام اقتضای تمایز
نمایند یا علین قوم ایشان نیز چون خود ایشان را بران داشته بود
که بران وجه اظهار کنند باین میان میدانند که حال ایشان چیست
و ترویجی دران نداشته اند که رفع آن محتاج بتأکید باشد برینو جابرا
نکند که واجب است و گفته است که حسن ظن مخفی طین و رغبت و نشاط
مناظران در مکالمه و ببط کلام ایشان در فقره اخیر و عدم تحقیق بیغنی
و فقره اولی منشأ تخصیص مذکور شده و اندک علم و سکوت افکار آن کتب
فکر و تفکر افکار کلام مذکور و در نظر افکار و نظر هم عبره و نقطه افکار
نظم حکمت و مشوا افکار شیه بن النیس بزرگ بیاید و است که سکوت
ایشان را فکر گفتن با آنکه ظاهر است که فکر نفس سکوت نیست بلکه ضمن
سکوت و حال خاموشی متحقق میشود بر سبیل مجاز است از قبیل اطلاق
لازم بر مضموم که عبارت از لازم گفتن و مضموم خاموشی است یعنی
سکوت ایشان لازم دارد فکر را و از آن جهت و برین قیاس است
نظر ایشان را عبرت گفتن و تعلق ایشان را حکمت نمایند و رفتار
ایشان را برکت دانستن چه هیچ یک از امور مذکور نفس آنها
نیست بلکه نظر ایشان بجهت عبرت است آنچه خوب نظر آید آن کره است

و آنچه بنمایند اگر اصلاح پذیر باشد در اصلاح آن کوشند و الا اعتبار
از امر لازم نشناخته و تعلق ایشان مفید حکمت است که عبارت از بیان
مصلح معاد و معاشش و فواید و خواص اشیا است و رفتار ایشان
متضمن حصول برکت در اموال و اعمال است و باید دانست که بمنزله
یک فقره کلام ایشان را در حال تفکر و ذکر گفتن و فقره دیگر تعلق ایشان
در حال تعلق حکمت آمدن با آنکه تعلق و تفکر یکسان است و هر دو
یک حال انداخته است باینکه کلام ایشان ازین دو حال بیرون نیست
و رفعت و کرامت و در بیان مردم حکمت و سبب تواند بود که مراد
از تعلق و فقره اخیر حرفی مصدری باشد یعنی سخن کردن ایشان
و بر باب باشد از روی حکمت و صحت است و عجب و انوهر
اسم لولا الا حال التي قد كتبت عليهم ثم تتراروا هم في اجسادهم
خوف من العذاب و شوقا الى الثواب احوال جمع طلبت و اجل عباد
از وقتیت که بواسطه انقطاع زندگانی هر یک از افراد بشر مشغول
و در لوح محفوظ نوشته اند که تا آن وقت رسد بیرون رفتن این
سراسر فانی میسر نیست و چون مقتضی شود لمح محال توقف نه چنانچه
کریمه **اِذَا جَاءَ أَجْلُكُمْ لَا يَمْلِكُ لَكُمْ سَاعَةَ وَلَا يَجِدُونَ**
آن نامت و استغنی ترس ایشان از سخط و عذاب الهی که نزد اهل
تحقیق عبارت از جهش نوبی و عدم رضا بلکه محو می از دریافت لغای

است و شوق ایشان بر محبت و ثواب غیر تشنه‌ای که بهترین مرتبه شوقی
 و رضای دوست و دریافت لغای و اتصال با و بر تلبه است که اگر مقدر
 بودن احبابی ایشان چنانچه مذکور شد سنگ راه نمی بود هر آینه آرام
 نمیکرفت طایر ارواح ایشان و نفس ایشان بلکه بنیان او را بعد
 ترس غدا و در هم شکسته ببال و پرشوق ثواب و پرواز می آمدند
 خود را بر وایح روح انسانی را با نفس اتصال میسر می نمود و در مقام
 اشارت قبایح و مرتبه خوف و رجا که عبارت از برابر بودن مقدار
 بیم و امید است چنانچه هیچ یک بر دیگری زیاده و کمی نداشته باشند
 بلکه هر یک با مرتبه زیاده و کمی را داشته باشند چنانچه در کلام بلاغت
 نظام امام محمد باقر علیه السلام نیز اشارت به معنی و این است که فرموده
لَيْسَ مِنْ حَسْبِ مَوْمِنٍ إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ نُورٌ إِنَّ حَقِيْقَةَ نُورٍ رَجَاءٌ وَ نُورٌ رَجَاءٌ نَارٌ
لَمْ تَزِدْ عَلَى نَارٍ یعنی نیست هیچ سبزه مومن مگر آنکه در قندیل دل
 او و نور مخلوق است یکی نور بیم و دیگری نور امید و هر دو و مقدار
 برابرند و وجهی که اگر در میزان امتحان در آید هیچ که ام بر دیگری
 نمی چربد و از امام محقق باقر جعفر بن محمد الصادق علیه السلام مرویست که بر
 زبان مبارک جابری ساخته اند که آنجا که آن فی و حقیقه لقمان آن
قَالَ لَا تَبْتَغِ حَقَّ اللَّهِ حَقَّهِ وَ تَبْتَغِ حَقَّ النَّاسِ حَقَّهُمْ وَ تَبْتَغِ حَقَّ النَّاسِ حَقَّهُمْ وَ تَبْتَغِ حَقَّ اللَّهِ حَقَّهُ
بِذُنُوبِ الْمُتَّقِينَ که حکم یعنی بخشش آینه ترنجی که در وصیت لقمان

پنجه بود علی بن ابی طالب علیه السلام فیت که بفرزند خود گفت ای فرزند من
 پروردگار خود را بسبب بدنی که چنین نپذیری که اگر نزد او آید شش کیوی که
 موازنه کند بر یکوی چن و انس از عذاب او خلاصی نخواهی داشت پس
 وار بش بر محبت او امید داری که گمان بری که اگر با گناهی در پیش
 مغفرت او در آیی که برابر بری کند گناهان جن و انس امر زیاده خواهی
 شد **غایب** بیاید و است که مرا و معرفت و شناسایی حق جل و علا
 اطلاع بر صفات جمال و جلال اوست که عبارت از روشن صفات شوقی
 و سببی باشد بقدر وسع و طاقت انسانی و اما پی بردن بکینه حقیقت
 ذات مقدس الهی بلکه بکینه صفات او نیز امر است که ایادی او را که ملک
 مقربین و ائمه مکرر است اینها بر رسیدن از رسیدن بکنه درک آن که بگویند
 اعتراف از در چنانچه غیر ایشان از بنی نوع انسان و کفایت شاه
 بر معنی کلام بلاغت نظام خلاصه امام علیه و آله شریف التجه و السلام
 که در مقام اعتراف بجز و کم بر زبان بخیان جابری ساخته اند که
ما نفاک حق مؤمنک یعنی نشناختیم ذات مقدس ترا چنانچه تشنه‌ای
 رت یعنی بکینه حقیقت آن رسیدیم و در حدیث وارد است که آن را
 احتجب عن القول کا احتجب عن الاعتبار یعنی بگریستی که حضرت فزت
 پنهانست از نظر و دانش بقول چنانکه از دیده ظاهر پنهانست چنانکه چشم
 سرشاه به جمال او ممکن نیست بدیده عقل نیز بکینه حقیقت او نمیتوان رسید

پس الثبات نباید کرد بکلام جمعی که از غایت جبل و فضالت و عوی سید
 به میانند و کجایان میرند که و قبول آن سعادت و مرتبه امکان است بلکه
 سزاوارتیت که خاک گذارد و پلشتان ریزی و کجایان مذکور را مصداق
 ان بعض الظن اشر و است محض کذب و افتراء عین فضالت و نوبی
 شناسی چه باید این مرتبه بلند تر از ازلت که بان توان رسید و زلال
 این چشمه صاف تر از آنکه بوی ادراک بشیری آرایش پذیرد تواند کرد
 بلکه نهایت آنچه ادراک و تیزبان میرسد از باب مرتبه کبریا و آنچه
 دورست و غایت آنچه نظر عمیق و فکر دقیق پسند کن وادی با
 درکی آن مینماید نهایت مرتبه ادراک و دانایی نزدیک چنانچه گفته اند
نظم آنچه پیش تو غیر از ان رهنیت غایت فهم تست اندر نیت و تحقق
 ربانی فضل الدین کاشانی نیز درین مقام این رباعی دارد و رباعی
 کفتم هر که حسن بر مایه است خورشید فلک چو دره در سایه است که غافل
 مانده نشان نتوان یافت از ما تو هر آنچه بدو پایست پس صفات جمال
 و جلای که بنده مباحات با ثبات و سلب آن دارد و حقیقت فراخور مرتبه
 ادراک و فهم است از صفات و اعلی پروردگار چه باید مرتبه کبریا و کبر
 عرش و الجلال رفیع تر از انصاف با مثال این صفات چنانچه کلام
 با غایت انتظام امام محمد باقر علیه السلام اشعار تمام بان دارد که فرموده اند کلام
 منیر مود و به با کم فی اوق معاینه فهو مخلوق مصنوع شکم و دود الیک وصل

النس الصغار تو هم آن مدد قالی زبانیان فلان و لک کلاما و تو هم آن مدد انصاف
 لمن لا یصف بها و کذا حال العلاء و فیما یقولون انفس الی به خلاصه مشمول
 کلام حقیقت انتظام آنکه هر یک از صفات کمال که تو هم تمیز آن کرده اند در
 نهایت وقت معنی دانسته بهرین صفاتش پندارند مخلوق نیست مثل شما
 که دست صنعت او را آفریده چون در حسن آن نسبت بر پروردگار تقیاس
 بنموده و اندر سزاوارتیت که همان شما بان متصف باشید و با باشد
 که موران برده هر که در مقام شناسایی حق در آینه کمال برنده که پروردگار
 ایشان را و شناخت از شناختهای ایشان بهتر چه کمال خود را در آن دیده اند
 و نفس خود را در دشتن آن دانسته پس معلوم شد که برین تالیفات حال
 عقلا و ارباب دانش و انصاف پروردگار و خوبصفاقی که صفات کمال
 میدانند و مولانا جلال الدین محمد و آنست مصنف حاشیه قدیم ترجمه بعد از
 نقل این حدیث در یکی از صفات خود کلامی ایراد کرده که خلاصه مضمونش
 که این کلامیت در نهایت وقت و لطافت که صادر شده از منبع تحقیق
 و مورد دقیق و تیزش است که چون تکلیف و مری که زیاده بر مرتبه قدرت
 باشد عقلا بنحویه نموده اند و تکلیف با بیافاش دانسته اند انسان بر باده این
 تکلف نیست که آنچه از مراتب کمال و صفات جلال تواند و حیله و دگر در
 آور و فهم آن فراخور مرتبه ادراک او باشد پروردگار خود را که مستجمع جمیع
 صفات کمال میدانند بان متصف اند و آنچه در کمال او تواند دریافت که

انصاف بان متضمن نقص و قصور است چون او را می باید از صفاتی که متضمن نقص
 باشد بری و اندو از او سلب نماید و آنچه پیش آن در خود و امثال خود باشد به
 مکر و باشد و الفت بان مکره از مرتبه درک و فهم او بیرون است و او را که او
 به نفس و کمال او نسبت و اندر رسید پس تکلف نخواهد بود مگر با نبات و سلب
 صفاتی که انصاف امثال خود را بان متضمن نقص و کمال اند پس چاره کمالی نخواهد
 که او آنچه در خود کمال اند نبات خواهد کرد و آنچه نقص اند سلب مثلاً چون
 کمال خود را درین مشا به میکند که قادر و مختار و جلی عالم و مرید و مدبر و صاحب
 و وسیع و بصیر باشد تکلف شده است با نبات صفات مذکوره از برای او
 و چون نقص خود را در حسی است باج غیر و اموری که لازم دارد و احتیاج را شن
 جسم بودن و عرض بودن و در جبهه بودن و امثال آن می پسندد تکلف
 شده است بسبب صفات مذکوره از وجه اگر زیاده برین تکلف باشد تکلیف
 بالا اطلاق لازم می آید و است شده که تکلیف بالا اطلاق جایز نیست
 پس آنچه از صفات خدا دانسته باشد و تحقیق صفات او باشد
 صفات خدا و نسبت یکی از صفاتی که حضرت امیر المؤمنین علیه السلام
 کرمین عرفی و قد عرف ربّه و مترجم از بی تمام است بنا به مثلی کرده و چنانچه
 کتاب خبر و شیرین در ضمن داستان توحید ثانی برین وجه تعلیم آورده است
 صفات الحیا و همچو ذات . کجا ممکن کند درک صفات . صفات را چه
 ذلت نباشند . که دانش فنی در وی کند بند . در امثال انجمن آمد که مورس

کند می در سر از توحید شوری . که از دور برق سر و شایع است . که هرگز نیست
 صدقت و کمال است . ز حدس قلب از پیش صاف . گشاید نظم قداز
 موقوف . ز رنگش جمله دوران رنگ گیرند . ز برش جمله خرمها پذیرند
 تواند هفت و بار بار بر بدن . نسک زاری بویی که رشیدن . هر آن در می که
 در توحید نیستی . قیاس آن ز خود کردی و گشتی . روان گشتش می خیزد
 چو سیه انجمن بچانه غشقی . هر آن وضعی که کردی وصف مورست .
 ترا در وصف از دیده کوایت . نه جلمت و نه چپ نه چو
 حکیم است و علم است و سخن در . بگشاید هر که اعم است حکمت . نخواهد کسی
 برتر ز قدرت . زاعی صفت مانی نخواهد . ز نور ره سبب نه نخواهد
 مرا و طرف دانش پس ازین نیست . بر چشم پنجم حسی خزان نیست
 زین کرش ازین بودی راوت . عطا کردی دل پیش زبوت . بساکن
 در کمالش . همه بجان بود پیش جالبش . کمال و علم ماور و حفا
 بود باو دانش آموز کسیر . چو نقص فطرت ما را کواهند . ز ما جز در خفوت
 نخواهند . و کر نه کبر ما را با به عالیت . میبشیر در جیم و ذل جلالیت
 کجا بخشش پروازهای . کجا ادراک او صاف خدای . ترا از بهر شش
 چون تراوند . از انست طرف دانش تنگ اند . نساو با غور است نه چو
 ندانست ز علم الاقلی . باین علم قلیل این بر ولی حیت . دلی از لاف
 دانش قلمی حیت . خداوند با غنم راه بر کن . غرور و دشمن با بی سپر کن

اولی و هشتم را از آلهی . نزدیکی بشکلی . کزان خیر خود نمی نماید
 و زین خیر خود سبکی نیاید . **طراز** . باینست که معرفت
 شناسایی که طاقت انسانی آن می تواند رسید چند مرتبه دارد که هر مرتبه
 وظیفه جمیع و سلطان المحققین ^{عبد الرحمن} ^{عبد الرحمن} و بعضی از
 معنات خود آورده که فایده مراتب آن از مراتب معرفت باشد
 باید که هر چه در مرتبه آن است که شنیده شود که موجودی است
 که هر چه با و میرسد معدوم میشود و آنچه عبادات آن در می آید روشن میگردد
 هر چند از آن بر می آید کم نمیشود و مردم تعبیر از آن بتشکیندن بی انگه تشی
 و به بهشت و احساس اثر آن کرده و نظیر این مرتبه در شناخت حق
 شناسایی جمیع که در حقیقت تقلید گرفتارند و تصدیق بوجود حق کرده اند
 بی انگه دلیل بر بانی بران نیستند و بهین اعتماد کرده اند که از پران و
 استواران خود چنین شنیده ایم و ایشان در نوع نمیکویند و ازین مرتبه
 بالاتر در معرفت اش مرتبه جمیع که از دور و دوری مشاهد کنند
 یقین کنند که موجودی است که این اثر است و از آن برخاسته و نظیر این
 مرتبه و معرفت واجب تعالی معرفت جمیع که بدلیل و برهان اثبات
 واجب کرده باشند و از مشاهدات و ملاحظات مصنوعات علم بوجود
 صانع بهم رسانیده و ازین بهتر در شناسایی اش مرتبه جمیع که
 احساس حق آن کرده باشند و بر شناسایی آن فایده علمت را از پیش نظر

بر داشتند و بعضی عساست که تراکم علمت از آن مانع بود نموده باشند
 و نظیر این مرتبه در شناسایی مرتبه بر حسب از مؤمنین خالص که اطمینان
 خاطر در شناخت حق ایشان را بهم رسانیده باشند بعلم یقین دانستند که
 است که عالمی که کائنات و روشنی بخش ارض و سماوات چنانچه خود
 توصیف خود می نماید که **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** و ازین بلند مرتبه
 کسیت که پیکر وجود خود را با تشنه و به تمامت سوخته باشد و خاسته
 گردیده و نظیر این مرتبه و معرفت واجب تعالی معرفت ارباب شهود
 و قنات که بین یقین باشد به مشوق تحقیق کرده اند و از غایت الهی
 از آن وجود خود را در میان ندیده و همه را مشاهده و در می نگرند عین او
 می بینند و نعم مآجری علی بن ابی طالب ^{علیه السلام} ^{علیه السلام} **بیت** . آمان که در عالم معرفت سرشار
 در غفلت دیده غیر را نگذاشته اند . چون در نظر شپشان غیری نیست
 و هر چه نظر کنند حق سپردارند . و ازین مرتبه مرتبه بلند تر نیست و ازین
 پایه پایه رفیع ترند و ظاهر است که از معرفتی که درین حدیث مذکور است
 نمی تواند بود که مرتبه اول را و باشد چرا که در ضمن تقلید کمال تصورات
 بلکه مرتبه ثانی نیز مراد نیست چنانچه کلام مولوی معنوی در شناسایی شاه
 برانست **بیت** . باینست که لایان چوین بود . باین چوین سخت
 بی شک نیست بود . و مولانا جوین شین زیدی رحمه الله نیز درین مقام در کلام
 دارد که اگر آن نیز اگر چه در اصل نیست مناسب نموده **بیت**

حق را نشان شناخت از روی کتاب . حکمت بزرگ و راه قبایلم صواب
 و روانی معرفت بر این حکیم . چون جادو است در چراگاه و دواب
 پس مراد مرتبه بیستم خواهد بود که اهل تحقیق بپذیران علم یقین می کنند و
 مرتبه چهارم که تحقیق عین الیقینش می نامند و اندام **پنجم** آنچه درین
 حدیث از صفات اولیا و سمات عارفین با تصدیق بر این تحسین بیان حضرت
 جاری شده است سرآمد صفات است که ایشان بر آن متصف می باشند
 چه **اول** صفت سکونت است که از باب تحقیق باب نجاش است نه
 و مبالغه بسیار در رعایت آن کرده و مصنف دام غله در شوی گفته **مت**
 صمت عادت کن که از یک گفتار . میشود ز نارین تحت الحاکم
دوم جمع کم خور است که کفایت فراز نیکو بیانش گفته اند **سوم** عفت
 آن عقب از منوال نفس است و عبادت پروردگار خود و روز و شب و روز و شب
 پوی بودن شب که گنای از نماز و شب زنده دار است و بعضی از جاهلان
 صوفی نامکان برده اند که عارفان و اهلان نجد از آن مستغنی اند
 و ایشان را چون ترک تعلقات دنیا نمودند و از قرب مبدء حاصل است
 بلکه با عفا و باطل خود همه اشتهاء اند بان و این حاجت نیست بان بکنف
 نباشد اتفاقا و محض ضلالت و کما اهبست چه اگر چه کسی را از ارباب قبول
 و عرفان است غیبی از آن حاصل می بود و در معرض آن تحیف نمی بود حضرت
 مقدس معظونی سپردند که خدا شناسی همه بایان با تمام است و حال

انکه اندر تخیل شرف نمازی شده اند که در شب پای مبارک ایشان آثار ظهور
 می رسد و جناب و لایق بابت بر توفیق می بود که انتهای سلسله های ایشان
 همه با دست و طریق هر سلسله و لایق که بجناب اندیش نشانی شود و در
 المست فی شمس نمیدانند و بعثت پوسته که بجناب و شبی هزار کثرت
 نماز و امیکرده اند و همچنین هر یک از اکابر اولیا و اعظم از باب عرفان معظم
 اوقات خود را صرف نماز و سایر عبادات میکردند و از چنانچه از ملا حظت
 سیر و توارنج صدق آن ظهور می رسد **چهارم** فکر است که در شب
 وارونده **تفکر** ساعده حیرتین **تفکر** ساعده حیرتین **تفکر** ساعده حیرتین **تفکر** ساعده حیرتین
 ساعده ای از ساعات عمر در فکر خدا و خدا شناسی و امور می که بان تعلق
 در شب باشد بهتر است نزد خدای تعالی از عبادت شصت ساله و بعضی اکابر
 گفته اند سبب این که مرتبه فکر بر مرتبه عبادت رجحان یافته است که فکر ثلث
 قبلیت و عبادت عمل جوارح و اعضا و هیچ شک نیست که قلب اشرف
 از اعضا است پس عمل او نیز اشرف باشد از عمل اعضا چنانکه آیه کریمه اقم
 الصلوة لعلک تفرح نیز شعار بان دارد چه اکثر مفسرین ذکر را درین آیه تفسیر
 بفکر کرده اند عینی بر پای دارند نماز را بواسطه فکرین و مقرر است که
 مقصود اشرف از وسایله می باشد پس فکر که مقصود است اشرف باشد
 از نماز که وسیله و سبب حصول آنست **پنجم** ذکر است و مراد دیگر
 ذکر سائیت چه ذکر قلبی و تحت فکر است و الفاغی که ذکر و ضمن آن بسیار

نهایتش را باب حال کلمه لا اله الا الله ختم کرده اند بنا بر چند وجه که
 کنجایش در آن نثار و **مستم** که بدانجا بجهت کی است که حرف آن از حرف
 اشرف است که لفظ است ترکیب یافته و حرف بجا نه بیان و ربانده
دوم آنکه ذکر خنی که ایش از نهایت اتهام بشان آنست و همین
 آن بیشتر تحقیق تواند شد چه در حرف آن حرف مخفی که محتاج بر حرکت لب
 باشد نیست و می توان در میان مردم بر وجهی جان قیام نمود که کس را
 اطلاع بر آن حاصل نشود بخلاف آنکه در کلمات سبحان الله و الحمد لله و
 لا اله الا الله و الله اکبر و امثال آن که برین وجهت **سوم** آنکه اینها
 آن بر حرف الف که اشرف حروف تہجی است و قوام جمیع حروف با آنست
 چنانچه بوسیله حرفش کلمات و در میان حروف از اقلب مبداءند بیشتر
 از سایر حروف **چهارم** آنکه اینها حال آن باعث در آمدن بحسن
 التبت و درست نگاری از شداید عذاب او که لا اله الا الله حقیقت
 داخل خصی امین عن عذاب و بعضی وجه دیگر نیز گفته شده که ایراد آن
 منجر بطول کلام و درازی سخن میشود **پنجم** نظر اعتبار است که عبرت
 عبارت از آنست چنانچه در قرآن مجید وارد است **فانذروا یا اهل
 الاقطار** یعنی ایت بار کنید و عبرت گیرید از خدا و مصنوعات الهی
 ای صاحبان بصیرت و پناهی **ششم** سخن کردن بحکمت که نکات
 نظم کلمه عبارت از آنست و مراد بحکمت امر است که متضمن صلاح

دنیا و آخرت باشد با صلاح آخرت شما از علوم و معارف اما اموری که
 متضمن صلاح حال دنیایی شما باشد مثل علم بقواعد حج و شری
 کخ و طلاق و مزارعه و مساقات و امثال آن که می که غرض اخروی است
 متعلق نباشد آشنایی بحکمت نخواهد داشت **مستم** رسیدن خیر
 و برکت مردم از رفتار ایشان که متضمن انتفاع خلق است **مستم**
 خوف و ترس است از خط و غضب الهی که در پیش دوم ذکر مرتبه شود
نهم امید و جاربعت غیر تنهایی که در پیش دوم و زمین حاصلی که در
 ترغیب هم و امید مذکور شد مرتبه آن معلوم شد و این صفات ده
 که مذکور صد اقل ثلاث عشره کماله می تواند بود چون بدیه بصیرت حاصل
 شوند ظاهر میشود که از اقیات صفات را باب عرفان و اصحاب
 سیر و سلوک است محمد را تصاف بان روزی با ابوالقحی و اله الی جای
سی و نهم روایت شده است بنده ای
 که متصل است بشیخ صدوق محمد بن بابویه القمی **از** موسی بن مویس
 علی بن حسین سعد آبادی که از او بیان حدیث اند و در کتب رجال جمع تعوی
 ایشان شده **از** احمد بن محمد بن خالد **از** پدر او محمد بن خالد بن محمد
 بن محمد بن علی البرقی که گفتی با ابو عبد الله که از اصحاب امام رضا بود و علیهم السلام
 و او را که صحبت امام موسی علیه السلام نیز کرده اگر چه بعضی علماء و رجال معتمدین
 داشتند اما شیخ ابو جعفر طوسی حکم بعد از آنش کرده و شیخ جمال الدین

مطهر علیه الرحمه در خلاصه رجال میگوید و ان قلنا و غدی میگوید قول شیخ
 ابو جعفر طوسی علیه الرحمه فی تعدیل **از** عبد المصن عبد الله جعانی که از صفای
 رجال است و در حدیث کتابی با بونست یافته **از** و هس بن سیدان
 که از رجال حدیث است و احادیث معلوم نیست **از** عبد المصن سنان
 ابن طریف کوفی که فقیه و جلیل القدر بوده و خندان داری منصور و مهدی
 و مهدی و رشید از خلفای بنی عباس کرده و از اصحاب صادق علیه السلام
 بود و در کتب محبت امام موسی کاظم علیه السلام نیز فرموده از امام جعفر باقی
 جعفر بن محمد الصادق علیه السلام که آنحضرت فرموده اند سمعت ابا جعفر یقول
 عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ صَلَوةٍ
 يُخْصِرُ وَجْهَهَا إِلَّا نَادَى مَلَائِكَةٌ بِأَنِّ يَدْعِي النَّاسَ قَوْمًا إِلَى بَيْتِ اللَّهِ أَلَمْ يَأْتِ أَوْفَدَ
 تَوَجَّاهُ عَلَى طَعْنٍ رَجُلٌ فَالْمَلِئُوهَا لِيُصَلِّكُمْ ثُمَّ خَرَجَ خَلْفَ رِجْلَيْهِ وَفِيهِ
 وَكَيْفَ بَشِيرٌ **از** و پیش بر و پیش **از** **نیش اذل** شنیدم که از پدر بزرگوار
 خود و آن سرور روایت میکرد و از پدر عالم بقدر خود علیه السلام که گفت
 رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند که نباشد نمازی که
 برسد وقت آن که آنکه ندانند که می در برابر مردم عینی هر که وقت
 یکی از نمازهای پنجگانه که عبارت از صبح و پیشین و پسین و شام
 و خفتن است داخل شود مگر از ملک آسمان در برابر مردمی که بایرند
 تکلیف در آمدند آمدند که ای مومنان بر خیزید بجانب آسمانی

در کتب محال

که در

که بواسطه ارتکاب معاصی و مبادرت با مومنان است بر پشیمانی خود و زنده
 پس فرو نشاندند آنرا را بگذارد آن نمازی که بر او گذارند بر شما فرض کرده است
پیش دوم از این حدیث **از** آنحضرت و قضاوت درین حکام مزایده است
 و از آنجور مزایده در حکام بواسطه تاکید حکمت پس انجمن تاکید نمی باشد
 که از آن فهم میشود و هیچ یک از معانی آن مثل استبداد است و تبخیر ازان
 مراد نیست **از** آنکه از ادبی ملک **از** احرف استثنای استثنای منتهی یعنی امری
 که ما بعد از ازان استثنای شده و حذف و جملهای ملک که جمله
 حلیست قایم مقام است و حکام درین تقدیر است که تا آخر وقت
 الصلوة علی حاله من الاحوال **از** آنکه از ادبی ملک که حالت من الاحوال
 مستثنی نیست در حکام حذف و حذف و ادبی ملک که مستثنی است
 بجای آن گذاشته شده و محل اعراب آن با واد و دشته است و این قسم
 استثنای استثنای منتهی منتهی منتهی منتهی منتهی منتهی منتهی منتهی منتهی
 شده و مشغول شده و عمل در شش اگر گویند هر که فعل مضارع حال واقع شود
 ناچار است که واد و قدر بر آن در آید و اینجا در دنیا به پسین تواند بود
 که نادی ملک جلای باشد و او ایش است که هر که قصد کند تعقیب
 و از پس در آمدن ما بعد از آن در معنی با قبل تجویز کرده اند که واد
 و قدر از کلام حذف نمایند بواسطه شباهتی که بهم میرسد کلام مشربط
 و شباهت چنانچه ملا سواد الدین تقی زنده و از آن محبت قصر از کلمات مثل

تصريح بان كرده و در بعضی از كتب تجويز نكرد است و ما نحن فيه ازان قبلت
 چه قصد شده و اتصال و تعقيب ندامی ملك مدخول وقت نماز پس حذف
 متعلقات حال نكردن جاز باشد چنانچه يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ
 اول سورة مجزآت آورده است كه گاهي كه عرب ميگويد جَلَسْتُ بِأَنْ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا يعني نشستم بآن دو دوست او را دشمنان چنين طرف را
 و طرف چپ دست نزديك با و دوست ناميدن او طرف راست
 و طرف چپ را كه در سمت راست است و دست چپت مجاز است
 اقبيل نسيمه شيعي باسم مجاور كه لفظي را كه از براي حسي موضوع است
 ذكر ميكند و ازان حسي ميخواهند كه مجاور و مقارب شيعي است چنانچه
 راويه را كه در اصل منفي شيريت كه مزاده را بران با ميسم نماند و در
 معني مزاده استعمال ميكنند كه عبارت از تَوَضَّعْتُ قَوْلِي إِلَى
نَبِيِّكُمْ الَّذِي أَوْفَدَكُمْ عَلَىٰ ظَهْرِكُمْ فَالْخُطْبَةُ بِصَلَاةٍ تَكْمُلُ نَشْأَةَ
 كنانان شيراز را هلاك و اعدام ايشان بآنش كه چون در گرفت ترو
 خشك را از خشك او خلاصي نيت و آنش گفته است و كنانان خواسته
 از قبل استعاره مصرعه كه عبارت از ذكر مشبه بابت و ارا و پيشه
 شل زانيت است إِسْدَانِي خُطْبًا كه گفته شده و رجل شجاع شبيهه بايد
 خواسته شده و هر يك از او قد تموم با و اطلعت با ترشح اند كه عبارت از
 و كراميات شبيهه است در كدام بي ذكر مشبه چه افتاده و اطلعت از ملايات

ذو القعدة

آتش اند و ما نحن سني ليلت كه برخيزيد و ذكر ميگويد بسوي كنانان كبريت
 خود را بر كرده ايد و مانند جمعي كه بلباي حرق آتش گرفتار شده باشند و
 ترو خشك خود را در معرض اسهات و ديد و در معرض هلاك و در آمده اند
 و نيك بدخود را هفت همدمايان ساخته پس رفع كند ثقل آنرا از خود
 بنماز چنانچه چنانچه نشاندند شوال عل تش را باب و امثال آن ميسم
 بود كه نيزان كنانان از كنانان باشد بطريق مجاز مرسل كه عبارت از
 ذكر لفظ است و ارا و حسي ازان غير معني كه لفظ نكرد را از براي او
 وضع كرده اند چنانچه خط تشيه كنانان باشد بلكه بملأه سيئت چه كنان
 سبب برافروختن آتش و دوزخ است بجهان ايشان و برين تقدير نيز لفظ او
 قد تموم با و اطلعت با ترشح خواهد بود چنانچه استعاره چنانچه ترشح است
 ذكر ترشح بعد ازان ميكند و در مجاز مرسل نيز كه اتي ترشح مي آورد كه عبارت
 از ذكر ملايات معني حقي باشد و در كلام با و جوارا و معني جازي از لفظ
 چنانچه و ترشح حديث اسْرُكُنْ عَوْنًا بِنِي الْوَلَدِ كُنْ يَدًا كه در باب از و اوج
 بر زبان بخشنه پان حضرت مقدسه نبوي جاري شده است گفته اند اطلعت
 لكن ترشح ذكر يده است مَرَجِبَهُ كَوَيْدٍ نقل است كه قريب با علم است
 حضرت رسالت معني اتميد و اتميد خطاب با و اوج طاهره كرده كلام
 نكرد را بر زبان مبارك جاري ساختند يعني هر كدام در از دست ترديد و تر
 آخرت محقق خواهد شد و زود تر از دنيا رحلت خواهند كرد و ايشان كلام

آتش

حضرت را بر ظاهر محل کرده و دستها خود را برابر بهم می داشتند که هر کدام دراز
تر باشند و مانند که صاحب آن بیشتر فوت خواهد شد تا آنکه اول از منیت که از
جگر ایشان بخاوت و بذل بیشتر اقصاف و اشت رحلت نمود و دانستند که مرگ
حضرت باین کلام معنی ظاهر منیت بلکه معنی مجازی از آن آرا شده است پس
ترشح بدین وجه که یک کفیه شده و سخاوت خواسته شده از روی مجازی و اطو
بزرگه است آن آرا شده بر پس ترشح و اگر کلام بر است عار و تمشیه
محمول شود بنی ر کتاب تجوید و در مفردات چنانکه در خود آورده بود برین وجه
که هر یک از افعال و الفاظ و غیر آن در حق تعالی مستعمل شده اند پس
باشد بنسبت تعالی که حاصل است مذنب را بعد از احوال و کسب کجاء و رذیل
حالت از خود با ای نماز بسیار و حالت شخصی که بر پشت خود آتشی را فروخته است
و خود را در معرض سوختن و هلاک شدن و آورده پس نشاندن شعله آتش آفتاب
و امثال آن و درین مقام وجهی دیگر نیز حمل است که از روی مقدمه برخواستن
بعضی ذکر آن کرده اند و مذنب خود را شعله و آن آتشی که گفته اند هر یک
از افعال حسنه و افعال نیکو که از بندگی مؤمن صدور می یابد و در انشا
بعورت حور و تصور و امثال آن از نعم بهشتی در آمده خود را بر جسد
میدارد و چنین اعمال بسیار کرده و در بصورت عتوب و عار و عقاب
آتشی در آمده و در مقام عذاب و آزار و در حق آید و در قرآن و حدیث نیز
اشعاری بدین معنی است پس می تواند بود که کلام همان مجاز باشد

از قبل تمیزی پس با یکلایه حسنی ذکر لفظ و آرا و معنی که در زمان آینه
آین معنی تحقیقی خواهد شد مثل آرائی اخیر حرام که ذکر شد و انکار و جسته
شده و برین تقدیر نیز او قدم و اطو با ترشح مجاز خواهد بود چنانچه گذشت
و گمان نیست که این وجه از وجه ثلثه سابقه است باشد و اقله علم
نمایش کلام انحضرت در آخرین حدیث که فاطمه با بصاکه معنی
رنج کند نقل کنایان خود را از خود با و ای نماز صریح است درین که نماز
رفع کناه میکند و ساقط می سازد عذابی را که بر کتاب آن مرتب
میشود و قرآن مجید نیز بر معنی لغوی است چنانچه از آیه است و ای ایها
الذین آمنوا اتقوا الله و اطعوا الله و اطعوا رسوله و اطعوا اولی الامر من بعد
از او باشد و است بر آنکه مرا حبوبات نماز پنجگانه است و در بیان
از احادیث که بطریق شیعه و شیعیان نقل آن نصحت رسیده است چنانچه
است از انجیل روایت ابو حمزه ثمالی است از بعضی ائمه هدی علیه السلام
و التنا که از امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب علیه السلام نقل کرده اند که از سرور
فرموده اند که حضرت مقدس مصطفوی صلوات الله علیه و آله و سلم فرموده است
و الله یحب من یطیع الله و یطیع رسوله و یطیع اولی الامر من بعد الله و یطیع
بجوارحه الذنوب فاد است قبل ان یوجه و قلبه لم یقبل و علیه من ذنوب
شیعیان که گفته اند که ایها الذین آمنوا اتقوا الله و اطعوا الله و اطعوا رسوله و اطعوا
اولی الامر من بعد الله و اطعوا اولی الامر من بعد الله و اطعوا اولی الامر من بعد الله

خمس مرات اكان قتي في حبه وذن وكدك وندسته خمس لاتي قتي
 بغت وجلال پروردگاری که حاجتی و برستی برست است بهنجری تا
 بنات و بنده بهشم خفان را برجت بی نهایت او و ترسانند به
 ایشان را از عذاب و عظمی غایت او که برستی که هر که بهنجری از
 شما مؤمنان از وضو و وضو یعنی از وضو فارغ شود هر آمینه میرزا از خدای
 تعالی از اعضای او کس را بهنجری که میرزا برک از درختان و چون و تعالی
 آینه خدای را بر روی ظاهر و روی باطن که عبارت از قلبت یعنی روی
 تعبیه آوردن و دل با خدای دارد و در نشو و از مکان خود تا یک ساز
 خدای تعالی او را از گنا بان مانند کسی که در این وقت از مادر متولد شده
 باشد برستی که بخاک ز نسبت است من نیز که برستی که بر روی
 بر کس برستی و کذا و ... نیز نفس کردن ...
 کسی که از شما این آلوده با دهنس طاهری باشد چون در روزی پنج مرتبه در
 نفس نماید و بن خود را در آن بشوید یا بکافین میبرد که چیزی از آن دهنس کور
 در بدن او بسته ماند یعنی جایی آن گمانیت همچنین است بخدا قیام
 نماز پنج وقت نسبت بامت من در پاک شدن از لوث گناه بعد از آن
 آن یعنی بعد از اقامی آن در اوقات ایشان کجایش بکافین بقی گناه
 نیست و روایت کرده اند در سبب نزول آیت وافی بایات ان الله لطيف
بذخائر السعيات که شخصی از اصحاب پنجبررسی امیر علیه السلام از زن

خلی
 ۵

نامحرم بر غیر وجه حلال بوسه گرفته بود و بعد از آن از غسل شستن پان شد بعضی
 حضرت رسانید و حضرت چنانچه عادت ایشان بود مترصد می الی می شد
 که ناکه بهجری نازل شد و این آیت آورد انهم الصلوة طهروا
والتيمم التي لا تترك الحثات يذهبون التينات یعنی بر پایی دارا می چند
 و امنت خود را امر کن که بر پایی دارند نماز را در و طرف روز که عبارت
 از نصف اول روز و نصف آخر است که گنا یا از نماز صبح و عصر
 باشد و در زلف از شب یعنی اوایل شب چه زلف ساعات اول
 شب را میگویند قریب به روز که گنا یا از نماز شام و خفتن باشد برستی
 که حسنت یعنی در آن با حال حسنه دفع میکند بر طرف میبازد
 سستی را یعنی گنا یا آن شخص برسد یا بی ندامت رسول الله
 یعنی این کلمه بر بری رفع گناه نیست این رسول خدای حضرت و بود که
 بلکه هیچ آیتی کلمه یعنی از برای تو شما نیست بلکه از برای جمیع امت
 است که تو یکی از ایشان پس معلوم شد که مرا و حسنت و برکت است
 صلوة خمس است و باید دانست که گنا یا که بایر و حدیث دلالت میکند
 بر آنکه مبادرت بنماز پنجگانه رفع آن بیناید گناه صغیره است چه بعضی اشیاء
 دیگر و دلالت دارد بر آنکه نماز رفع گناه بکبر نیست و آنکه چنانچه روایت
 کرده اند از حضرت مقدس مصلحی که آنحضرت فرمودند ان الصلوة كفارة
لما بينهن ما اجنب الكبائر یعنی برستی که نمازهای پنجگانه دفع میکند

نامحرم

کنا بی را که از مصلی در مابین هر دو نماز می شود و می شود ما و ام که از کبابی خجسته
 باشد و همچنین روایت کرده اند که حضرت فرموده اند ما بین نماز و مصلی
تَجَسُّدٌ صَافٍ مَكْتُوبٌ بَيْنَ خَيْرِ وَضُوءٍ وَخَيْرِ عَمَلٍ وَرُكُوعٍ إِلَّا كَأَنَّ
كُنَّ رُكُوعًا قَبْلَهَا مِنَ الذَّلِيلِ نماز که بوقت کعبه می باشد یعنی حاضر نشود و در
 وقت نمازی از نمازهای واجب پس بجا آورد و آنرا بر وجهی که مذکور شد
 وضوی اوقبل از نماز وضوع او و نماز که عبارت از تفسیر و شستن وضو است
 در موقف عبادت و ترس بسیار از خشت بودی معبود و همچنین رکوع و
 سیرار کان نماز او بر وجهی که بجا آورد و شود مگر آنکه بوده باشد نماز
 او که بر وجه مذکور بجا می آورده کثرت کنا بی آن که نشسته او و ما و ام که کعبه
 کنا که کعبه نشسته باشد و نیز روایت شده از آن سرور علیه السلام
الْمَلَكُ الْكَبِيرُ إِنَّ الصَّلَاةَ لَمِنْ الْجَنَّةِ كَمَا رُكُوعُ لِمَا يَنْهَى مَالَهُ
الْجَبَّارُ یعنی برستی که نمازهای پنج گانه کفایت های کن با نیست که
 در مابین هر دو نماز از مصلی می شود و همچنین نماز جمعه کفایت های کن است
 که از جمعه تا جمعه از مصلی واقع شود و ما و ام که ترک کبابی نشود و امثال این
 احادیث و روایات درین باب بسیار است پس بچارست که
 محمول شود ذنوب و رین حدیث و در روایت اولی که ابی حمزه را
 آن بود که کنا بیان صغیره و اگر چه کلام حضرت در خبر حدیث ابی حمزه که
 کیوم و لکن آنکه ظاهر هر دو معلوم است و الله اعلم **طراز** بیاید و است که

علی الجعفی

علی
 ۵

یعنی آن

یعنی آنکه ایست و آنست و آلات و ارباب که اجتناب از کنا بی آن کعبه و نیز کنا بی
 صغیره و میکند مثل آنکه می بیند این تجنّب و کنا بی و ما و ام که کعبه و کعبه
مِنْهَا نَكَمٌ فَإِنْ خَلَعَكُمْ مَخْلَعًا كَرِيمًا یعنی اگر اجتناب کینند ای مومنان
 از کنا بی آن کعبه و بر مومنان آن نماز به هر مینه ای از مومنان با و ای آن کنا بی
 صغیره و شما را و وحش میکند شما را در مکان کراجی و پوشش که عبارت از پشت
 و غیره است تو هم نباید که در آنجا از احادیث مذکور بحقیقه فهم و آرد
 که نماز پنج گانه کعبه کنا بیان صغیره و میناید بدلولی یا منافاته و ارجح
 می تواند بود که نماز تجنّب بعضی انواع کنا بی کند جهت سبب کبابی و کعبه
 انواع دیگر چنانکه کنا بی چنانچه بعد ازین مذکور خواهد شد بر چند نوع است
 بونی و مالی و مالی و مالی و مالی و امثال آن با آنکه می بینیم که هر یک از نماز
 و اجتناب کبابی را و کعبه کنا بی و داخل است با حسی که هر دو و کعبه
 شرکاب باشند و برین تقدیر بعد از کعبه کنا بی و کعبه کنا بی و کعبه کنا بی
 و کعبه کنا بی و کعبه کنا بی و کعبه کنا بی و کعبه کنا بی و کعبه کنا بی
 محمول شود بر صغیری کسی که اجتناب از کبابی نکرده باشد مناسب
 نیست چرا که در بعضی احادیث تصریح باین وجوب است که نماز کعبه کنا بی
 میکند که اجتناب از کبابی نکرده باشد و این حرکت و رین که نماز کعبه
 کنا بی کسی که اجتناب از کبابی نکرده باشد نمی تواند کرد و این نماز هر است
دریست چهارم روایت کرده پسند مذکور است

الطائفة شيخ ابو جعفر موسى قدس الله سره از شیخ بزرگوار عا و الاسلام
 محمد بن محمد بن نعمان المفید که عبارت از شیخ مفید باشد از احمد بن محمد که اگر چه
 علما و رجال حکم بحجج و تعدیلش کرده اند اما شیخ زین الدین علیه الرحمه در روایت
 حدیث از قاضی است و علامه علیه الرحمه نیز حکم بر حجت حدیثی کرده است
 که باوسته باشد و الله اعلم از پدر او محمد بن حسین بن احمد بن ولید که شیخ
 علما و فقه و حیل القدر و فقه و صاحب تصانیفات از حسین بن
 حسن بن ابان که بعضی از علما و رجال نقضش دانسته اند از حسین بن
 سعید که از موافق امام زین العابدین است علیه السلام بوده و علما و رجال همه
 مدحش کرده اند و بعضی نقضش دانسته اند و صاحب تعینات بوده و از امام
 و امام محمد تقی و امام علی نقی علیه السلام هر سه حدیث نقل کرده از ابن
 ابی عمیر و فضال بن ایوب از وی که صحیح المذهب و فقه است و جمیع علما
 اتفاق کرده اند بر آنکه آنچه از او روایت شده صحیح است که بی که در طریق
 با وضعی نباشد از دراج بن عبد الله که کمینی با بوالصباح بوده از زراره
 بن عیین که گفت حکم لنا الامام محمد بن علی القاسم علیه السلام و هوذا
 صلی الله علیه و آله و سلم قد ما یخرج من باب کا و مل یومیه الیینی فاحذوا فان
 ما یقاسد کما علی و یخرج من علی التوجیه ثم یجری به الجاریین یبکی ثم اعادوا
 فی الایام فاحذوها علی الیینی ثم یجری به الجاریین ثم اعادوا الیینی فاحذوها
 الایام ثم یبکی علی الییری فاحذوها فاحذوها فاحذوها فاحذوها فاحذوها فاحذوها

علی
 ۱۵

میوه در شمس و در شب و در هر وقت که بخواهید یا فی الایام شیخ کلوم را و این امام علیه السلام در
 منمن غار و هفت نهایش و انجام **آغاز** مشتمل بر دو بخش **پیش**
اول حکایت کرد و بیان نمود روزی امام محمد بن علی با جعفر علیه السلام از برای
 ما و رسول خدای را برینویسد که حدیثی آب طلب نمود چون حاضر ساختند قبل
 ساخت دست راست خود را در آن مسح و کفی آب بر گرفت و بر خت از ابر
 روی مبارک خود از جانب بالای رو پس رانده دست مبارک را بهر دو جانب
 رو تا آب بهر جای وی جاری کرده و بعد از آن دست چپ را و مثل قیاس
 و کفی آب بآن دست برداشته بر دست راست بخت و رانده دست
 مبارک خود را بر همه جانب آن تا آب بهر جای وی شود و بعد از آن اعاده کرد
 دست راست را یعنی مرتبه دیگر دست راست کفی آب بر گرفت و بر
 دست چپ خود بر خت و بدان همان مثل کرد که بر دست راست کرده بود
 یعنی دست مبارک خود را بر همه جانب آن رانده تا آب بهر جای وی شود
 و بعد از آن مسح کرد و بقیه آنچه از رطوبت در دستهای آن حضرت باقی مانده
 بود سر خود را و پاهای خود را اعاده نمود و خود را تا باقی آب تازه بود اسطه
 مسح بر نهشت **پیش دوم** فدما یخرج من الماء استدل کرده اند باین
 فعل حضرت را که آب آوردن غیر از برای وضو ساختن از جمله استقامت
 که فقهها در وضو مکرر دانسته اند و فقهاند که استقامت مکرر نیست
 که دیکری آب در دست اینکس بریزد و اینکس این وضو کند و درین سند

چنانچه غنی نیست بختی است **ترجمه** که می تواند بود که مقصود مصنف
غله ظلاله از بحث مذکور اشارت باین باشد که نقیضات را
در وضو مکرر و دست تلمذ که مقصود از آن اباحت نماز باشد یا امری دیگر
از اموری که مشروط بوضو است و غرض ما محمد باقر علیه السلام چنانچه تقریری
مشهور است حکایت وضوی حضرت رسالت صلی الله علیه و آله پس
بود و تقدیم آن بر اوی نه اباحت فعلی از افعال مشروط بوضو چنانچه سکوت از
منیت که بمنزله سبب حق جزو وضو است با شرط آن نیز موافق است پس فعل
امام علیه السلام در تقیام اشعار بر عدم کراهیت آنچه مکرر و است تلمذ
نداشت باشد و در حدیث اشعاری منیت بر آنکه فعل مذکور از پنجم حدیث
عبیه الیه نیز در حال را دارد وضو واقع شد است تا بان متمسک تواند شد
بلکه می تواند گفت که حدیث مرید منیت در آب آوردن غیر از برای امام
علیه السلام غیر چه می تواند که مقصود را وی ازین کلام این باشد که حضرت در مقام
احضار آب در آمدن اعم از آنکه کسی دیگر آید یا خود حاضر باشد و تفسیر این
حال طلب در کلام فحساب است چنانچه بعد از متبوع کلام ایشان ظاهر
میشود و بر تقدیر تسلیم این مراتب می تواند بود که غرض حضرت از فعل
مذکور تمهید بر جواز آن باشد و اشعار بر آنکه است عانت و وضو حرام نیست
مخصوصا که مقام تخریج و تعاقب است ابی از آن ندارد بلکه تقضی آن نیز نیست
و اعمد اعم فاسد لجام علی وجهه من علی الوجهه سدل در اصل است

غل
۱۵

بونی از جای ثوب امثال است یعنی فرو گذاشتن جامه و پرده و نقاب
و آنچه مانند آن باشد از آنچاست که آنچه بر حنجره و کلاه و امثال آن می
پوشند سبیل میگویند و مرا و اینجا رختن است بر رویه و بعلت تشریف از قبل
است عار و تبعیه که عبارت از است عار و افعال و حرکات یعنی فعلی یا فاعلی
در کلام مذکور شود و از آن معنی خواست شود غیر معنی موضوع که بود است
که معنی مذکور را معنی موضوع که بوده باشد و مرا و بعلای وجه جانب
بالای روست یعنی حضرت ابی را که پشت راست از قعج بر پشت بود
بر روی مبارک رنجهند از جانب بالای روی که عبارت از رست عار
مویی پیش سر است از عادات پشانی و آنچه مساحت است مانند آن
چنانچه تفصیل مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی **ترجمه** بیدار جانین
جیجا و بعضی نسخ تنذیب حدیث که ذکر این حدیث شده بجای
جانین واجبین ابراهیم و آن نسخه صحیح منیت بلکه از استنباط
کتاب است و باید دانست که لفظ ثم درین حدیث در چند موضع که
مذکور است یعنی خود که تراخت است منیت بلکه تجرید از معنی تخریج
باشد منتهی شد است و است حال ثم برین وجه در کلام بعباس است
ترجمه که بیان این حال آنکه مرکه و عطف امری بر امری تجرید
اجتماع و شاکت ایشان را و فعلی قصد می کنند بوا و عطف میکندش
جاء زید و عمر که زاید برین دلالت ندارد که زید و عمر هر دو آمده اند

از آنکه با هم آمده باشند یا یکی مقدم بر دیگری آمده باشد و اگر بان خواهند
 و انما یند که آمدن یکی از ایشان بعد از دیگری واقع شده بی آنکه در میان
 حاصل شده باشد میان ایشان امر لاحق را بر سابق بغای تقبی مطلق میکنند
 مثل جابر زید غیر که ولادت او بر آنکه آمدن عمر بعد از آمدن زید واقع شده
 پس صمد زنی و اگر زمانی حاصل شده باشد خدا بندگان را نماید مطلق مذکور را
 بر ثم اومی کند مثل جابر زید ثم عمر که باین حسنی است که زید آمده بعد از ثمر
 عمر آمده و این حسنی اخر از تراخی میگویند و ثم از برای این معنی موضوع است
 و ظاهر است که در این تمام تراخی در میان افعال و موصو اذنیست بلکه موالات
 که تنایج افعال است در جنو شرط است پس با چار ثم را مجرد از معنی تراخی
 باید گرفت که معنی فایست ثم اعا و الی سیری ذکر اعا و درین فقره بعد
 مشکله فقره آید است که ثم اعا و الی یعنی باشد چه ظاهر است که معنی اعا و
 که ایقاع ثانویت و ضمن افعال است چه متحقق نیست چه احوال اولی
 برت است بود و تو هم نشود که در رعایت منفعت مشکله که عبارت از
 ایراد لفظی است و مرتبه از کلام باز و معنی که لفظ مذکور از برای آن
 موضوع است اما مشکل شود بحسب لفظ آن فقره و فقره دیگر از کلام که
 قرینه آن واقع است و لفظ مذکور اینجا و معنی خود است حال شده است مقدم
 بودن مشکلی اسم فاعول برت کمال اسم فاعل شرط است یعنی شرط است که
 لفظی که بواسطه مشکلی آن یصلو این لفظ در غیر معنی است عمل شده و ذکر آن

نقد

تقدم داشت باشد بر ذکر این لفظ و چون اینجا مقدمیت بر آن نیست و آن عمل کرد
 چه چرخ یک از علایق نیست این شرط را مذکور شد بلکه برخلاف آنچه
 کرده اند چنانچه در آیه کریمه ففهم من یستی علی لبت و منهم من یستی علی
 رسلین که در مقام آشنایان بخلق انواع مختلف از حیوانات نماز
 و باین جنسیت که بعضی از ایشان بشکم بر او میرود مثل ماهی و مار و اشیاء
 آن و بعضی بر پا چون سایر حیوانات گفته اند که ذکر میشی فقره اول
 بلکه میشی در لغت معنی راه رفتن بپاست و حرکت بشکم را میشی میگویند
 مشکله میشی فقره و است که بر حسی میگویند و محکمت که اعا و در
 معنی خود نیز مستعمل شده باشد و محکمت چه اگر احوال است چه بر مرتبه
 و دیگر وقوع یافته بود است اما احوال دست در ضمن دست راست واقع
 شده بهیست پس آن اعتبار احوال ثانوی متحقق باشد **فهرم که**
 صاحب کشف و احوال سوره کاف بجای تفسیر آیه کریمه و ان یظنوا
 علیکم ربهم یرجعکم فی عیالکم فی یلقیهم آلا ینکد و رب اصحاب کعبه
 نازل است نماید و حسنی آن را برین وجه بیان کرده است که در این بار
 شدن ایشان از خواب که بعد از صد و نه سال وقوع یافته بود چون در آن
 مقام شدند که بواسطه تحسین قوتی که وسیله حصول قوتی جهت عبادت
 ایشان بوده باشد کسی را از خواب هرگز نرفتند به گمان آنکه همان زمان
 و قیام است و هیچ که ایشان از تشویش آنها پناه بکعبه آورده بودند

هست که یکی از ایشان خطاب به دیگران کرد و گفت مغارش کنید او را که بخوبی سلوک
 نگیرد که مردمش هر حال با او جای ما اطلاع یابند **انتم ان طیفه** و علیکم
 بیعتکم برستی که اگر اهل شهر را بر حال شما اطلاع بهم رسد شما را بختی
 خواهد گشت او بعد که کم فی ملتکم یا عود خواهند نمود و شما را برین باطل خود چون
 بقضا و او صاحب کفایت اول نیز برین حق نبوده اند و اما آن عقیده ایشان از
 آلتش کفر پاک بوده است یعنی که کم فی ملتکم را در آیه مذکوره بیدخلکم نشد
 و نیم و بصیرت کم الی فیسر کرده است و گفته است که استعمال عا و ذین
 معنی در حکام عرب بسیار و تحت و بذه عبارتة العود یعنی التی و تیرا اکثری
 شیخی که می گوید هم قبول آن مانع است از فعل کنایه ویر یون ابتدا و الفعل پس بنا
 برین ذکر عا و ذین تمام که از امام علیه السلام مرفوع یافته پیوست تحمل تو چنانست
 مذکور صحیح باشد قدر تمسح بقیة باقی فی بربر اسه و رجلیه ظاهرین
 بود که گفته شده تمسح باقی فی بربر اسه و رجلیه چه تمسح باقی بود و در
 است از آب وضو و تمسح یافته نه باقی آنچه باقی مانده بود نهایتش چون اگر
 وجه ابراهیمی شد تو هم این بود که حضرت بجمع رطوبتی که در دست باقی مانده
 بود مسح کرده باشد و مسح بعضی از آن جایز نباشد بر وجه مذکور ایراد
 شده مانع آن تو هم شود و اشعار باشد بر آنکه مسح بعضی از آن نیست
 بخلست و لم یغید باقی الی انما مغز و بودن خمیر بعد با آنکه ظاهر نیست که
 راجع باشد بدین تثنیه یا پیشش بود بنا بر آنست که رحمت بیدینی کار

فقره پیشتر مذکور است یا بیدی که در ضمن بدین مذکور شده و بعضی از
 یحیدرها نقل شده و بعضی تثنیه و بران تقدیر احتیاج تبویح مذکور و در اینجا
 خلاف ظاهر نیست و انما علم **فائش اول** باید دانست که مجبور علمای
 در شستن رو و وضو واجب دانسته اند ابتدا با طایفه و بعد از آن باقی این که
 ابتدا در شستن از جانب باکای روی که عبارت از رستگاه روی پیشتر است
 چنانچه مذکور شد واقع شود و سواهی سید مرتضی علم الهدی و ابن ادریس
 و بعضی از تابعان ایشان که بوجوب آن قایل نشده اند و گفته اند که می باید
 که رو با تمام شسته شود از هر جانب که ابتدا واقع شود و بخلست و از جمله
 دلایلی که بر وجوب او ایراد کرده اند یکی حدیث مذکور است برین وجه که حضرت
 امام علیه السلام در مقام بیان و تعلیم وضو واجب بوده اند و لهذا متوجه
 سنتی نشده اند پس آنچه از ایشان ممانعت شده باشد واجب باشد و این
 حدیث معلق است بلکه در شستن روی ابتدا با طایفه کرده اند پس ابتدا با طایفه
 در شستن رو واجب باشد اگر گویند بنا برین لازم می آید که آنرا فتنی
 یعنی بر داشتن آب از آن جهت است که حدیث صریح است در وقوع آن
 از امام علیه السلام نیز واجب باشد حال آنکه هیچ یک از علما بوجوب آن قایل
 نشده اند پس هر چه حدیث دلالت بر ضد و ران از حضرت داشته باشد
 محکوم بوجوب نشود بوجوبش است که هر چه در بعضی بیان حضرت در
 آمده باشد که می حکوم بوجوب است که دلیل دیگر نبوده باشد بر خلاف آن

و اینجا اجماع دلیل است بر استحباب انصراف برینی پس آن مابقی
دلیل مذکور بود و یکی دیگر از دلایل که بر وجوب آن نقل شده استدلال
بوضوئی پانی پنج مرتبه حدوات اتمه و آله که قصد تعلیم است از این
شد است برین وجه که حضرت در عین شستن روی مبارک در آن وضو یا
ابتدا با علی کرده اند یا با غسل نمی تواند بود که ابتدا با غسل کرده باشند
و الا آن واجب می شد علی یقین بر اتمت چه همه اتفاق دارند بر آنکه
حضرت بعد از فراغ از وضو پانی فرموده اند که هذا وضو لا یقبل الا بعد
الا بهیسی این وضو نیست که قبول نمیشود و حضرت عزت نماز
مگر آنکه وضوئی آن نماز مثل این وضو ساخته شود و حال آنکه هیچ یک
از اتمت قایل بوجوب ابتدا با غسل علی یقین نشده اند و اتفاق است
بر خطا محض نیست پس البته ابتدا با علی کرده باشند و هر چه ایشان در آن
وقت کرده اند بنا بر حکم مذکور که بعد از فراغ بر زبان مبارک جاری
ساخته اند و احیت پس ابتدا با علی واجب باشد و برین استدلال
اعراض کرده اند که میت تواند بود که ابتدا حضرت با غسل واقع شده
باشد باین قصد که و انموده شود که آن نیز جایز است و ابتدا با علی واجب
نیست و کسی اگر از حضرت بر آن وجه صادر شده باشد یا شود از روی
وجوب نه است چنانچه حکمت را وی وضوئی بیانی مذکور از ذکر آن
نیز اشاری بان دارد پس از من حضرت بر آن وجه وجوب لازم نیاید

مجلس
۵

و اتفاق بر عدم وجوب آن اتفاق است بر خطا نباشد بی کرد و رویت
وضوئی پانی تصریح با تبدای با علی می بود استدلال بان بر طلب مذکور
و جمعی می داشت و بخاطر میرسد که بر تقدیری که ثابت شود که حضرت وضوئی
پانی ابتدا با علی چه کرده اند نیز دلالت بر وجوب آن نخواهد کرد چه
بعضی کیفیت در افعال جمعی انسان می باشد که با وجود امکان چنانچه
آن برنجوی دیگر با طبع بر آن وجه بعمل می آورد چنانچه که خوردن طعام است
و اسطرگرتن لقمه میزند و بهنگام شرب آب کوزه و امثال آن را واسطه
ساخته آب را بر لب میکند و در لب را بر لب بطریق سایر حیوانات
با وجود امکان شوق دیگر پس می تواند بود که ابتدای حضرت با علی می
نیز از آن قبل باشد چنانچه امرار ید را غسل اعضا که این حدیث معتبر
ان از حضرت اطلق است اکثر علما بر آن حمل کرده اند و قایل بوجوب
آن نشده مگر قبلی از مجتهدین که آنرا نیز واجب دانسته اند علی
اگر ثابت شود که حضرت در ایقاع بر آن وجه قصد قربت کرده اند و دلیل
وجوب می تواند بود و دعوی آن در بعضی منعت نهایش از کثرت
فعلی باشد که قربت در آن قصد شده و از افعال وضوت و آن
لازم ندارد که مفعول از آن نیز قربت باشد بلکه حضرت که بعد از
فراغ از وضوئی پانی فرموده اند که هذا وضو لا یقبل الا بعد
باین معنیست که الا بمثل این قبول نمیشود و نماز که وضوئی که غسل این وضو

و اما

پس بنا بر آنچه در اصول مقرر شد است که اصل عدم تکلیف بربا و نه است
آنچه در عرف مماثلت گویند از عهده تکلیف بر توان آمد هیچ شک نیست
که با آنکه کیفیت از کیفیات فعلی تبدیل کیفیت دیگر یا بر مخرج مماثلت غنی
نخواهد شد مثلاً هر که علاجی از جانب صاحب خود مامور شود با آنکه هر
کسند مثل کاری که زید کرده بکاف بزاده از پیش نخواهند داشت که بر وجهی
که را زاده صادر شود که توان گفت مانند کار زید است نه آنکه بر وجهی کند که
از آن مانند تری بان مقصور نباشد و مکان انیت که اگر برین مطلب
استدلال کنند باید بگویم تا غلبه و محکم چنان دور نباشد
برین وجه که در علم سابق مقرر شد که مطلق منصرف بفرشایع متعارف
میشود یعنی هر که امری بقتید بوصفی و حالی از اوضاع و احوال آن پرا
شود و مراد از آن فرو متعارف شایع از فهم و آن خواهد بود چه اگر
فرد دیگر مقصود می بود بقتیدی مقتید می شد مثلاً هر که سیدی بقلام کوزه که
خود گوید از برای من کوزه بساز و ذکر طرح و وضع آن بکنند باین بکاف خواهد بود
که کوزه بسازد بر وجه متعارف شایع میان مردم مثل شکل اسطواناتی مثلاً پس
اگر بشکل دیگر بسازد مثل شتمن یا مستحسن و اشغال آن تمثل امر سیدش
نخواهند دانست و بصحبان مولایش منسوب خواهند ساخت پس کو غم غم
وجه امر آن درایت و آتیه است مطلق است و مقتید بقتیدی نیست پس بنا
بر آنچه مذکور شد مراد از آن فردی خواهد بود از افراد غل و وجهی که شایع خواهد

غل
۵

مردمان باشد و ظاهر است که شایع و متعارف و غل وجهی است که ابتدا
از جانب بالا واقع شود نه از جانب اسفل پس غل بر آن وجه واجب مامور
بپشت و اگر گویند که این استدلال در باب امر ازین نیز جاریست چه
ظاهر است که شایع و متعارف و متعارف و غل اعضا انیت که با مراد
پیدا باشد و حال آنکه شما قایل بوجوب انیت سید جواب است که این
نقص شکر است میان این دلیل و دلیلهای سابق که قوم ذکر کرده اند هر چه
ایشان از ورو و آن بر دلیلهای خود جواب گویند جواب ازین دلیل نیز
می تواند بود و ائمه الهادی نمایندگان قیام محمد بر وجهی تعیین نمایند
طلوع غل روی نامعلوم شود که از هر جانب یکجائی باید داشت اگر چه
در هیچ کتب فقهی مذکور است در میان مردم مشهور نیست چنانچه
وجهی که بخاطر رسیده دیگران بران وجه ایراد نموده اند چنانچه در فقه بیان
و استنباط آن از روایت خود را متفرد میدهند مقام را مناسب آن
دانسته بگویند که جمیع فرق اسلام سوای زهری از علمای اهل سنت که کوشش را
نیز در غل روی دانسته اتفاق دارند بر آنکه طول روی زیاده از قصاص می
شود و طوف و قن که عبارت از سر زخمندان باشد نیست و عرض از و مذکور
که بلند زیر کوشش است تا و مذکور کوش و یک و قصاص و لغت منشی است که
موسی سر است خواه از پیش فخواه از عقب و مراد اینجا نهایت رستگاه
موسی پیش است که از دو جانب از پیش موسی سر بالای جبهه گرفته بدو

که عبارت از دو پاش طولانی است که از دو جانب میان سر درآمده بالا و پائین
آمده است و مواضع تخفیف که در پیش ضد غین که شقیقها باشد و موضع است
و زمان و مطابان موی از میکند رسیده و از اینجا بروید و غین درآمده
متصل شد است از دو جانب بعد از که عبارت از موضعیت که در مخافات
سورخ گوش رسیده ما بین شقیقه و عارض اما پاشی که بر و روکشها
درآمده چکس خلاف نموده است در آنکه داخل قصاص موی خست نه قدمها
علامه را معنای اندر علم از حدیث صحیح زاده که بعد ازین مذکور خواهد
شد چنین است بناط که و مانده که طول روی از قصاص حاصل است تا طرفین
و عرض آن آنچه فراتر از آنکه گفت آنرا ابهام و وسطی که عبارت از آنکه شست
مبین شست و آنکه شست میانه است چون بر عرض روی نهاده شود و ازین
تجدید بحسب ظاهر زغین و ضد غین و اصل است و مواضع تخفیف
و عارضین و پاشها ما بین گذار و گوش خارج لیکن زغین را هم خارج
است از دو کشته اند مراد از قصاص حاصل است و آنچه بر سمت او باشد
از دو جانب تا عارضین خط عرضی که داخل شد میان قصاصها است
و گذار از دو جانب بران گذارد و زغین بر سمت خط مذکور نیست بلکه فوق
خط مذکور می افتد اما ضد غین با آنکه در تحت خط مذکور و تحت و تحت
نه که شست آن نیست و اتفاق کرده مانده که داخل روی نیست و واجب
نیت شستن آن بواسطه آنکه در حدیث زاده مذکور نصیح با خارج آن نیت

و حدیث مذکور نیست که زاده بن عین که از ثقات راویان حدیث است از
امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که بان حضرت کثمت خبر ده مرا از
حد و حبی که از انبی بایست و عارضی تعالی در کلام محمد امیر شستن آنکه است
امام علیه السلام لم یطوّر در بار فرموده اند الوجه الذی امر الله عز وجل بغيره
الذی لا یغنی لایحی ان یزید علیه ولا یقصر من ان را و علیه لم یوجر و ان قص
منه لم یوجر و ان قص من ان را و علیه لم یوجر و ان قص
و با حجت علیه السلام بجان شست بر آنکه حجت علیه السلام بجان شست بر آنکه حجت علیه السلام بجان شست
الوجه خلاصه معنی کلام منظر نظام آنکه روی که حضرت غرت جل شاناه امر به
شستن آن که و در چنانچه سزاوارت چکس را که بران زیاده بشود یا در
آنچه بشود از آن چیزی که کم کند اگر چیزی بران زیاده کند اجوی بران نخواهد یافت
و اگر از آن چیزی که کم کند و در موضع اثم و عقاب خواهد بود مسافعی است از روی
که در آن کند بران وسطی و ابهام و حال آنکه آن مسافت از قصاص موی سر باشد
تا طرفین و آنچه جاری شود بران همین مذکورین از روست و غیر آن چیزی
از رویت بعد از آن از حضرت سوال کردم که آیا شقیقه داخل روست
یا حضرت فرمود لا یعنی شقیقه داخل روی نیست بعد از آن کثمت خبر ده مرا از
آنچه موی بران رویده است و روی آنرا فرود گرفته مانند زیر عاقلین
و سپس امثال آن فرمودند که احاطه به آنست فیس للعیا و ان الطایفه
ولا ان یجوشه و کن یجری علیه الماء و سببی آنچه موی بران رویده در

زیر موی پنهانست نیت هر کس که در مقام بر آوردن آن از زیر
 موی در آید یا از آن بحث کنند اما می باید که آب بر روی موی که بران
 موضع رسیده جاری سازند و این حدیث عمده و لایزال علماء امامیه است
 از برای تجدید وجه و اتقوی ازین لایسی ندارند و در کتاب یحیی و کتاب
 من لا یحضره الفقیه حکم یحیی و اثبات و شیخ طوسی در تندیب حدیث
 آنرا حسن دانسته و در تندیب مذکور و یحیی اگر چه بوجه اخبار نقل آن
 شده یعنی تصحیح بامامی که ذرا ره از او روایت کرده شده و حدیث
 مضمر را از اقسام ضعیف میدانند اما این اخبار ضرر در صحت حدیث
 نکرده بواسطه آنکه شیخ طوسی که مصنف تندیب است در کتاب ضعیف
 هم از مضغفات است تصریح کرده است باینکه امامی که زکراه از او
 روایت کرده شده و حدیث مضمر را از اقسام ضعیف میدانند اما این
 اخبار ضرر در صحت حدیث نکرده بواسطه آنکه شیخ طوسی که مصنف
 تندیب است در کتاب خلاف که هم از مضغفات است تصریح کرده
 باینکه امامی که زکراه از او سوال کرده یکی از دو امام است امام محمد باقر علیه السلام
 یا امام حسن عسکری علیه السلام و این با بویه صاحب کتاب من لا یحضره
 الفقیه که تصریح کرده است که امام محمد باقر است و اما مواضع تخذیف و
 عذرین خلاف شده است میان علماء امامیه در آنکه ایشان داخل هستند
 در وضو شستن آن واجبست یا نه بعضی مواضع تخذیف را داخل شستن

باین دلیل که تجدید مذکور که از حدیث فهم شدست آن است چه از قول
 اصحابین در اغلب باین می رسد و خط مذکور بر بالای آن می کشند و
 و شیخ جمال الدین مظهر علیه السلام در کتاب تکرر الفقه حکم بخبر روح
 آن از او کرده بنابر آنکه اصل بر آنست از وجوب غسل آن و
 چون مویی که بران رسیده و اتصال دارد بموی سر ظاهر نیست که غسل
 سر باشد نه داخل روی و بعضی علماء را این سنت تیر با و درین حکم
 شریکند و بعضی غسل شیخ ابوالقاسم و شیخ جمال الدین مظهر علی علیهما
 السلام که در جمیع مواضع عذرین کرده اند بیه دلیل **اول** آنکه اصل بر آنست
 از وجوب غسل آن **و** آنکه تجدید مذکور شستن آن است
 چه از قول اصحابین در اغلب باین می رسد **سوم** آنکه وجوب
 از مواضع گرفته اند و عذرین مواضع آن نیت پس اصل وجه
 نباشد نهایتش شک نیست که اگر یک از مواضع تخذیف
 و عذرین در حال وضو شسته شود با حیاط اوقب خواهد بود اما
 پانچین با این عذر و کوشش جمیع علماء امامیه اتفاق دارند بر آنکه
 آن از حد وجه بیرونست و غسل آن واجب نیست و اکثر علماء اهل
 سنت داخل میدانند چه روی شستن آن از کنار کوشش است که کنار گوش
 و بجز آنست بر این اقدامات ظاهر شد که حدیثی وجه بنابر آنچه از کلام علماء
 ما در عنوان آمده جمیع فهم میشود راست است که موی از پشت و آنچه بجهت

آن باشد از دو جانب بر استقامت خط عرضی مذکور تا حدی که از مرکز نشانی
 مذکور در وقت انقراج بان رسد و چون ثقلیت که مواضع تخدیف و ضیق
 در زیر این خط اند و ابهام و وسطی وقت انقراج از ایشان میگذرد پس این
 تخدیف به مذکور می که مواضع تخدیف و ضیق را خارج روی میدهند
 سید نخواهد بود بواسطه آنکه آنچه داخل روی نیست داخل میشود و چون تواند بود
 که تخدیفی که متضمن این قسم قصوری باشد از امام علیه السلام صادر شود این
 معلوم شد که تخدیف برین وجه مقصود حدیث نیست بلکه حقانیت که تخدیف
 با این الاصبغین مخصوص حدیث نیست بلکه مراد است که هر یک از این
 عرض روی مقدار این الاصبغین است برین وجه که خط قیسی توهم یکم از قصاص
 اصبغین طرفی که در اغلب مساوی انقراج این الاصبغین است و وسط آنرا است
 فرض کرده بر نفس بخش کست فایم طرف اعلی خط بجای طرف اسفل آید
 و طرف اسفل آید و طرف اسفل بجای طرف اعلی چنانچه شبیه دایره از آن
 بهم رسد آنچه درین دایره داخل باشد وجهت آنچه بیرون افتد خارج
 وجه بان این حال آنکه من قصاص شعور الراس که در عبارت حدیث زاده
 وقت بحسب ترکیب نخوی یا حالت ازبای داری که خبر آنچه است متعلق
 بکائنات است یعنی چیزی که امر بغسل آن در وضو وارد شده مقدار
 از روی که دوران کند ابهام و وسطی بران در حالتی که افتد از قصاص
 شعور راس باشد تا وقت یا متعلق است بدارت مذکور یعنی دوران

اصبعین بر وجهی باشد که ابتدای آن از قصاص شعور راس باشد و انباشتن
 و غایت است که هرگاه احد اصبعین برین وجه وارد کند اسبج دیگر یکس
 این دوران خواهد که حصی ابتدای دوران آن از وقت خواب بود و
 اشیا بقصاص می سر تا شبیه دایره مذکور که لفظ مستدیر را نیز دلالت
 بران دارد و بهم رسد و لهذا امام علیه السلام گفته اند که یکی کرده و دیده
 قیصر با داره سر و نشد است بعد از آن و مقام تصریح با علم غنما
 در آمد و میفرماید که ما جرت عقیده الیقینان مستدیرا فکونین الوجه چه لفظ
 مستدیرا درین عبارت حالت است از منبدا که موصول باشد حصینی
 مقداری که جاری شود بران اصبعین مذکورین در حالتی که افتد از مستدیر
 باشد از وجوب است و این هر یک است و را که مسافت طول عرض آن مساوی
 و مقدار هر یک از ان انقراج اصبعین است و سر که حصی حدیث برین وجه
 فرا گرفته شد مواضع تخدیف داخل میشود و در مدغین نا و در اسبج آن
 نز و جمعی که نماید بکند آنها داخل روی نیست احتیاج به تکلف باشد و
 تخدیف با لم می باشد از قصور و این که گفته شد که مواضع تخدیف و ضیق
 ازین تخدیف به پروست بواسطه آنست که بر بزرگ است بکند هر یک که
 چنانچه مذکور شد خط متوهم از انقراج اصبعین را بر ما بین قصاص من
 منطق سازند و وسط آنرا ساکن باشد بر نفس خودش اداره فرماید
 هشتپه دایره مذکور بهم رسد مواضع تخدیف و مدغین خارج می افتد و

و ازین بیان ظاهر شد که وجهی که تجدید توهم مل آنست زیاده است از وجهی
 که از روایت بنابر تقدیر مذکور فهم میشود بمقدار نصف زیادتی مربع مغزین
 بر دایره مذکور بران دایره که عبارت از دو مثلث است که حاصل شود
 از دو خط مستقیم طولی عرضی و قوسی از دایره مذکور مثلا فرض
 کنیم که درین شکل **ب** قصاصن یا حیات **ز** طرف دوقن و خط
است خطی است که قوم طرف اسی وجه است که مذکور کردیم و بر آن
 و آنچه بیست است از دو جانب تا غدار و مجموع این شکل بنابر تجدید
 قوم وجه و بنابر تجدید که بستن باطن آن از روایت مذکور متفرع است دایره
 و جانب و ما بقای خارج پس ظاهر شد که زیادتی آن بر مقدار مثلث **اب**
 و مثلث **بج** است که نصف فضل مربع است بر دایره و اما بعد الهادی
 القلوب **مسئله** مشهور میان علماء و اما میر رضوان الله علیه آنست که
 اگر متوضی بعد از نیت روی خود را بر آب زنده بر وجهی که ابتدای رسیدن
 روی بآب از جانب اسی باشد بی آنکه دست آب بروی ریزد یا دست
 بر روی رسد یا نیت و امر را بداند و غسل وجه واجب و دست نه
 و از علماء اما میر ابن خبید و بعضی اتباع او بایشان درین مسئله فتوی
 کرده اند و شیخ جمال الدین مظهر علیّه الرحمه در مختلف بر تذهب مشهور که
 عدم وجوب امر را بدست بر نیوچه ایراد دلیل کرده است که غسل وجه که از
 آنکه گیرد یا غسل او وجه حکم وجوب آن ثابت چنانکه در ضمن غسل بر آنست

متنی از دست بر روی و کشتن روی جنبه بر روی و از میر ابن خبید

متحقق است در ضمن غسل بی امر از تبرئ متحقق است پس در ضمن هر شق که متعلق
 آید اتیان با موبور بر واقع شده خواهد بود و متوضی از عهد و تکلیف آن بر
 آمده اصل عدم تکلیف زیاده است و بجا خط و میگوید که این دلیل کافی تمام
 میتواند بود که در وضوی بیانی که این حدیث متضمن آنست و جمیع علماء
 معرض قبولش را آورده و منبوشش عمل کرده اند امر را بدین معنی بیان شده
 اما بعد از جعل آن از حضرت امام علیه السلام چنانچه حدیث آنست
 این استدلال را وجهی نمیاند چنانکه خصم را میگوید که بگوید امام علیه السلام
 در معرض بیان تعلیم وضو بدست مبارک آب بر دست بر روی ریزد
 دست مبارک بر روی و جانب روی را ندان چنانچه وضو بدست مبارک
 نص بر آنست پس از آن دست واجب باشد چنانچه در وجوب
 ابتدا و باطلاد وجه گفته اند و برین وجه استدلال کرده و نیز در باب وجوب
 ابتدا باطنی بر نیوچه استدلال شده بود که حضرت در وضو و سپاس
 که بعد از فراغ اذان فرمودند یا وضو لا تقبل الله الصلوة الا بر نیوچه
 باطنی وجه کرده اند یا باطنی تا آخر آنچه بوقت بر دلیل مذکور شده
 درین باب نیز سیکویم حضرت در حال غسل وجه در آن وضو یا امر
 بدین بعل آوردند یا نه یعنی تواند بود که بعل نایز و رده باشند و الا ترک آن بر
 ائمت واجب می بود و بچکس بران قایل نشده پس البته بعل
 آورده اند پس امر را بدین در حال غسل وجه واجب باشد و باطلد

علامه بر وجهی که دلالت بر عدم وجوب امر دارد بر عدم وجوب ابتدا
 باطنی ندارد و هر چه جواب آن شود جواب این خبری تواند بود **بجواب**
شیخ زین الدین علیه الرحمه در بعضی مضاعفات خود حکم کرده است باینکه در شستن روی در
 وضو مجرب است از حد اعلی کافی نیست بلکه می باید که نسبت به بجا خجایی
 روی رعایت غسل اعلی فاعلی شود یعنی هر جزو بالای شستن
 از جزو شستن شسته نشود نه تیش محسوب یعنی همین قدر که در
 عرف گویند که رعایت مذکور واقع شده کافی است چرا که رعایت
 آن بحسب حقیقت که یکموی تخلف نکند چنانچه غنی نیست در مرتبه اشکال
 و تصریح که متابع و تعد است پس اندک تخلفی که خلل در رعایت
 عرفی نکند منافی نخواهد بود و بعد از آن ذکر کرده است که اگر اکتفا شود
 بوجوب تقدیم غسل هر جزو بالای نسبت بجزو شستن که در سمت
 آن باشد یعنی یک خط مستقیم بر هر دو مرور کند نسبت به بجا خجایی
 تحتانی و اگر چه بر آن سمت نباشد عالی از وجهی نخواهد بود و آنچه بخاطر
 آنست که همان ابتدا بجزوی از حد اعلی کافیت و رعایت اعلی فاعلی
 در باقی اجزا مطلقا واجب نیست نسبت با جزای که در یک سمت هستند
 و نسبت با جزای دیگر و نه رعایت عرفی و نه حقیقی چرا که شستن غنی درین
 التزام آنست که تکلیف با مثال آن کمتر از شستن واقع باشد و

بر آنست و نه مکلف است از وجوب آن و در هیچ یک از احادیث
 آن نیست نه احادیثی که مذکور شد و نه غیر آن و آنچه از حدیث مذکور نقل
 شد و زیاده بر آن نیست که حضرت امام علیه السلام در غسل وجه ابتدا با
 وجه کرده اند و نمیشنی چنانچه در ضمن رعایت اعلی فاعلی تحقیق است
 با عدم رعایت مذکور نیز تحقیق خواهد بود و گاهی که ابتدا بجزو اعلی بود و
 باشد و امرایه است که درین حدیث اشعاری بر آن بود که از حضرت و نقل
 واقع شده و نیز دلالتی بر آن ندارد و باینکه در هیچ یک از کتب استدلالی
 و لیلی دیده نشده که دلالت بر وجوب رعایت مذکور کند پس حکم
 بوجوب آن وجهی نباشد با استدلالی قاطع دلیل **نمایش سوم**
 بیاید و آنست که بوجوب تقدیم غسل دست راست بر دست چپ که در
 حدیث اشعاری بر صد و ران از امام علیه السلام وارد و لیلی که در بوجوب
 ابتدا باطنی وجه مذکور شد در باب آن نیز عبارتیست از محققان حجت
 امامیه است که علامه مذکورند مذکور رضوان الله علیه بر آن اتفاق دارند و از
 علامه اهل سنت چنانکه بر آن قایل نشده بلکه بعضی از ایشان مثل شافعی
 و احمد و سبل گفتار کرده اند بوجوب ترتیب میان غسل وجه و چپین
 مسح را پس مجموع بر چنین و قایل ترتیب میان دستها و پاها نشده اند
 و بعضی و کثیر مثل ابو حنیفه و مالک ترتیب را مطلقا واجب نمی دانند و
 میگویند که ابتدا بر وضو که واقع شود و جایز است و استدلال کرده اند باینکه

بگو اصل برات و تامل است از وجوب آن و در آیه وضو اخباری بوجوب آن
 نیست چرا که در او عطف که در میان اعضا آمده افافا به ترتیب نمیکند پس
 صوری که در زوال ایشان جایز است که وضو بر آن وجه واقع شود مقصود
 صورت خواهد بود که نزد علماء امامیه رضوان الله علیهم محبت جمیع آنهاست
 الا در صورت بذهب کسی که ترتیب در مسح پا واجب میدانند و
 تجویز کرده که پای چپ مقدم بر پای راست مسح شود و کی صورت بذهب
 کسی که تجویز آن نیستند کرده و در مسح پا به ترتیب را واجب میدانند
 و بیان وصول صورت غسل بعد از آنست که عدد اعضا مشغول و مشغول
 وضو نشسته است وجه و پیرین و راس و رجلین بر تقدیر عدم وجوب
 رعایت ترتیب میان ایشان ابتدا هر یک از اعضا شستن
 صحیح خواهد بود و بر هر تقدیر عضو دوم پنج احتمال خواهد داشت که مجموع
 سی احتمال باشد و بر هر یک از احتمالات سی که عضو سیوم را چهار
 احتمال است و حاصل ضرب سی در چهار یکصد و هشت و هشتاد و چهار
 هر یک از وجه مذکور سه احتمال و حاصل ضرب صد و هشت و هشتاد و
 شصت و هشت و هشتاد و چهار بر هر وجه ازان و دو احتمال و حاصل ضرب و عدد
 سبصد و شصت و هشتاد و چهار در دو مقصود و هشت است و چون وضو ششم را
 سوا می که صورت باقی ماند و حاصل ضرب هر عدد در واحد همان عدد است
 انضمام آن باعث زیاده واتی عدد صورت شده میشود **مترجم گوید** که انحصار

عدد وضو مختل در مقصود و هشت است که سی مقام است که ایشان تجویز میان
 اعضا و غسل کرده باشند و ظاهر اینست که آن نیز مذهب ایشان
 جایز است پس صورت مختل که پیشتر از مقصود و هشت باشد چنانچه
 بعد از رجوع بحساب ظاهر میگردد و ازان جمله نزد جمعی از علماء امامیه
 علیهم السلام قابل بوجوب ترتیب میان رجلین نیستند و صورت صحیح باشد
 که ثلث آنها جمع میان رجلین است برین وجه که هر دو پا هم مسح شود
 و الله اعلم و شیخ جمال الدین مظهر علیه الرحمه بر وجوب ترتیبی که متفق علیه
 امامیه است بر چند وجه استدلال کرده است چون مقام اقتضای ذکر آن
 می کند و وجه مذکور به با بخشی که بر سر وجه بخاطر رسیدن مذکور میگردد و والله
 المتوفی **وجه اول** که در کتاب منتهی المطلب ابرار دان کرده است که
 در آیه کریمه **فَاعْلَمُوا أَنَّهُمْ إِلَى الْكِبَرِ** فاتی تعقیب که
 بر سر غسل و آمده دلالت دارد بر آنکه غسل می باید بی فاصله بعد از
 ارا و قیام نماز واقع شود چه فافافه تعقیب بی تراخی نمیکند چنانچه
 ذکر یافت بر تقدیم غسل بحکم آیه مذکور و واجب باشد و هر کس
 قابل بوجوب تقدیم غسل شده ترتیب را واجب میدانند پس ترتیب
 واجب باشد و این کلام چنانچه مخفی نیست و معلوم دارد **اول** آنکه
 مرا و غسل درین کلام چنانچه شیخ شهید علیه الرحمه بر آن حمل کرده و غسل چ
 باشد یعنی هر کس قابل بوجوب تقدیم غسل شده ترتیب را در جمیع

إلى المرافق واستحوذوا
 وأخبركم

اعضا واجب میداند و برین تقبیر بخاطر میرسد که ویس مذکور از اجزاء
 استقامت برکنار باشد چه فاعل نشد مگر بر غسولی که بمقدار
 حجم و خربسوع وجه ویدین عاملست و بر تقدیر تسلیم افاده تعقیب زلات
 برین دلالت ندارد که غسل وجه ویدین را بی فاصله بعد از ارا و ده قیام
 بنماز بجای باید آورد و خواه وجه مقدم باشد خواه یکی از ویدین چپ را که
 و او عطف زیاد بر هیچ شدن معطوف با معطوف علیه در حکم دلالت
 ندارد چنانچه گذشت و تقدیم ذکر چنانچه در عریضت مقدم شده مفید
 مقصود نیست مثلا اگر شخصی از اهل سان گفته شود اذا لا قیام
قبل وجهه ویدین چنانچه بزرگوار شوی بوسه حال روی او را
 و دست های او را زیاد برین بخواب فهمید که فعل مردومی باید معارن
 ملاقات زید واقع شود و در ضمن هر یک که ابتدا متحقق شود خود را
 تمش امر مذکور خواهد است **دوم** آنکه مراد بصل مطلق غسل با
 یعنی هر کس قایل و موجب تقدیم مطلق غسلت بر مسح ترتیب را در
 جمیع اعضا واجب میداند و برین تقبیر نیز بخاطر میرسد که ویس تمام
 نباشد چرا که و او عطف چنانچه مذکور شد از برای افاده عطف
 محبت و دلالت بر ترتیب و تعقیب ندارد خود و عطف مفرد بر
 مفرد باشد مثل عطف ویدین بر وجه و رجلین بر رأس و خوا عطف
 جدا جدا بر مثل عطف جمله امسوا بر غسلا پس میگویم در اتعطف

شده است امسوا بر غسلا بود و خربسوع معطوف و معطوف علیه با هم فاعل
 شرطه مذکور فاعلی تعقیب است یعنی هر که ارا و ده قیام بنماز نماید
 محسوس این افعال را غسل مسح بجای آورد و بعد از آنکه غسل مقدم
 باشد یا مسح و بالجمله فاعل تعقیب زیاد برین دلالت ندارد که مجموع
 افعال را صوراً بعد از ارا و بقیام بنماز بمسح باید آورد و دلالت
 آن بر وجوب تقدیم غسل وجه مطلق غسل و بر عرض منعت مستند بود
 که مذکور شد و باین که اگر شخصی از اهل سان در عرض این خطاب در
 آید اذا لا قیام قبل وجهه ویدین و اهل سان بوسیله هر که امیر ترا
 طلب نماید در حال برنج دستار خود را و پیشش طایفه خود را زیاد ازین بخواب
 که هر دو را معارن طلب امیر بعل می باید آورد و تقدیم لبس ثوب بر افعال عامه در
 معرض خلافت امر مذکور در اینجا هر آری پس کلام مذکور دلالت بر ترتیب
 در پشت زید و امیر مسلم **وجه دوم** که در کتاب نهائیه الاحکام ایراد کرده
 استدلال باین حدیث است که لا یقبل فی غسله الا بعد ان یغسل
رأسه و یدیه و رجلیه و لا یقبل فی غسله الا بعد ان یغسل
رأسه و یدیه و رجلیه و لا یقبل فی غسله الا بعد ان یغسل
 قبول در نمی آورد و خدای تعالی ما ز کسی را نماند که از آب پاک و پاک
 کننده بر موی شسته که از برای او تعیین شده برین وجه که بشود بر خیزد
 بعد از آن بشود دست های خود را بعد از آن مسح کند سر خود را بعد از آن پاها
 خود را چه کلمه ثم خذیم که گذشت از برای بعدیت با ترتیب و بخاطر میرسد که

این وجه نیز ترتیب مدعی نیست چه مدعی چنانچه از عبارت نهایت الاحکام
 میشود و وجوب ترتیب است که اما میر بر وجوب آن رفتن از معنی ترتیب
 میان جمیع اعضا و حدیث مذکور چنانچه از ترجمه آن فهم شد دلالت ندارد
 مگر بر ترتیبی که شافعی آنرا واجب میداند یعنی تسلی و تسبیح غسل و وجه بریدن
 و بریدن بر مسح راس و مسح بر جلین و این که دست راست را بر
 دست چپ مقدم باید داشت چنانچه مجمع علیه اما میر است یا پای چپ را
 از پای راست مؤخر مسح باید کرد چنانچه مذکور است بعضی از ایشان است از
 حدیث فهم نمی شود پس دلیل مذکور بر مدعی انطباق نداشته باشد **بسم**
 که هم در نهایت الاحکام بعد از ذکر وجه دوم نقل کرده است که حضرت مرت
 و در آن مجید نهایت غسل را مرتین ساخته و نهایت مسح را کعبین چه حال
 در عطف کعبه است تقویت حرف عطف بیان این اجمال آنکه در عطف
 مقرر شده که عامل در معطوف همان عامل در معطوف علیه است بقوتی که
 از توسط حرف عطف می باید پس گفته اند که در آیت و منوالا است هم
 عامل باشد در وجوب کعبه و هم در ابیم و همچنین گفته اند مسحوا نسبت بر ابیم
 و اگر حکم والی در الی المرافق که از برای انتهایی غایت فعل متعلق بر است
 متعلق است پسندوا و در الی الکعبین مسحوا پس باید که غسل وارد
 بر وجه و بر بدن نهایی شود بر مرتین و مسح وارد بر راس و بر جلین نهایی شود
 کعبین پس ترتیب واجب باشد چه اگر غسل وجه مقدم بر بدن واقع شود

یا مؤخر از بدن واقع خواهد شد یا در میان هر دو بر تقدیر انتهایی
 غسل مرتین نخواهد بود و برین قیاس اگر مسح راس بر جلین تقدیر نهایی
 انتهایی مسح کعبین نخواهد شد و امثال امری که آیت متضمن آنست
 و ضمن آن حاصل نخواهد بود و نیست و اندک بود که کلمه الی نهایت عملی
 است بار و وقوع آن بر بدن شهادت و نهایت مسح باشد باعتبار وقوع
 آن بر جلین شهادت برین تقدیر بر جهت بار متعلق بنوعی خواهد بود
 غسل و مسحی که بر وجه و راس واقع است پس مغایرت بهم خواهد رسید
 میان عامل معطوف و عامل معطوف علیه و این مخالف آنست که در مرتب
 مقرر شده و بنحوا میرسد که این وجه نیز انطباق ندارد مگر بر ترتیبی که
 شافعی واجب میداند و اثبات وجوب ترتیبی که در عادت نمی نماید
 چنانچه تقدیر دلیل بدان حاکمست بلکه می توان گفت که دلالت بر
 وجوب ترتیب شافعی نیز ندارد چه نهایت آنچه بعد از قبیل و قال
 بسیار لازم می آید و وجوب تقدیر غسل و جهت بریدن و تقدیر
 مسح راس بر جلین تا انتهایی غسل مرتین واقع شود و انتهایی مسح
 بر جلین اما آنکه اصل غسل را بر مسح مقدم باید داشت چنانچه مذکور است
 شافعی است از آیت بحیطه فهم در نمی آید چه بر تقدیر بر عکس نیز انتهایی
 مذکور متحقق است و اگر متمسک شوند باین تعقیب که بر سر غسل و اندک
 عود کند خواهد بود پس دلیل اول و فحش آنچه مذکور شده و نیز میتوان

گفت که دلیل مذکور دلالت بر وجوب تقدیم غسل بر پیریدن مسح بر سر
 رجبین نیست نه از روایت بنا بر وقت ریزش و نه برین لازم نیاید
 که نهایت غسل مراقب واقع شود نهایت مسح کعبین و بر تقدیری که غسل وجوب بعد از
 دست راست واقع شود و بعد از آن دست چپ شسته شود و همچنین مسح سر را
 بعد از پای راست و قبل از پای چپ بفعل آورد صاف خواهد بود که غسل متبانی
 بر وفق شده و مسح متبانی کعبین و آنچه شسته می شود که بر تقدیر مذکور تنها
 غسل مرتقی خواهد بود نه مراقب و نهایت مسح کعب بعد از شستن کعبین نبوت
 بی بود چه جمعیت مراقب باشد بر توفیق است نه باعتبار هر شخصی و نیز
 هر تقدیر اثبات تحقق نیت که یک مرتقی و یک کعب پس آنچه جواب ایشان
 شود جواب مانع نمی تواند بود و تقدیر **وجوب چهارم** که در کتاب مذکوره
 الفقهاء بان استدلال کرده کلام حضرت مقدس نبوی است صلوات الله
 علیه و آله و سلم که در جواب سوال از سعی صفا و مروه که یکدام ابتدا می شود
 باید که بر زبان تعجب بیان جاری ساخته اند **یا ایها الذکر یعنی ای ایستاده**
 کینه بر آنچه خدای تعالی بدان ابتدا کرده یعنی چنانچه در آیه کریمه **ان الصفا**
والمرور من شعایر الله ابتدا مذکور صفا شده و ذکر مروه بعد از ذکر آن
 وقوع یافته شما نیز وظیفه بندگی تقدیم رسانیده عمل خود را موافق قول
 پروردگار خود سازید و **اولا** ابتدا صفا کرده سعی خود را با تمام رسانید
 بر نیوج که اگر چه سبب حکم حضرت که سوال از سعی صفا و مروه است خاص است

بش مل مرعوبت نیت اما لفظ حضرت که **یا ایها الذکر** یا ای ایستاده است عام است
 و در علم عربیت متر است که اعتبار بموضع لفظ است نه بخصوص سبب پس
 در هر عبادت که ذی اجزا و متعدد و الافعال باشد و قصد آن عبادت مذکور آن
 شده باشد ابتدا بفعل باید کرد که در قرآن ابتدا مذکور آن شده و در آیت و ضوابط
 ابتدا مذکور آن باشد پس حکم حدیث مذکور در وضو ابتدا بغسل وجوب باید
 کرد و بعد از آن غسل سایر اعضا را بر ترقی که در آیت مذکور است بغسل باید آورد
 پس ترتیب واجب باشد و این دلیل نیز با بعضی اولیاء سابقه شریعت است که
 دلالت ندارد مگر بر وجوب ترتیبی که شامعی واجب دانسته و لهذا ملازم
 و وجوب آن ترتیب دلیل ساخته بلکه دلالت آن بر وجوب ترتیب شامعی
 نیز چنانچه بخاطر رسیدن غل غلجاست چرا که از حدیث مذکور زیاد و برین
 لازم نمی آید که ابتدا بغسل وجوب باید کرد بواسطه آنکه در آیت ابتدا بان
 شده اما این که بعد از آن آنچه در ذکر معلوم شده مقدم بر عمل باید
 آورد صفا و حدیث نیست چه در حدیث وارد نیست که **اولا** ابتدا
ربیع و **ثقیف** یا **ثقیف** یا **ثقیف** و اگر ابتدا در حدیث بر ابتدا و صفا فی محمول
 شود و باشد مل ابتدا و اولی و ثانوی و ثالثی و اینچه بر چیزی تقدم داشته
 باشد بوده باشد محل لفظ خواهد بود بر چیزی مجازی بی آنکه قرینه بر آن
 در کلام مایع نام بوده باشد و آن پیش علما مجوز نیست پس اگر کسی
 خواهد که باین حدیث استدلال بر وجوب ترتیب کند می باید مقدم کرد

که نه بعد از آن که قسم پس کتاب تازه می باید کرد بر مبارک شارت فرمودند که
 بمی بینی درین دو حال چون بزبان منجربان جاری نشد و انقیام مقصود
 بشارت بر مبارک فرمودند و دوم روایت است که از ابو نصر نقل شد
 که گفت سَلِّطْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَادِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ مَنَاجِئِ الْأَكْبَرِ
 أَمَّا بَاقِي رِوَايَةِ الشَّيْخِ الرَّاسِخِ فَاَلْ لَبَّيْكَ تَضَعُ بَرْكَ فِي الْمَاءِ فَلَمْ تَمَسْ بِمَنْ
 بِسَيْدِمْ اَزَامُ تَحِيَّ مَطْلُقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَز مَسْ سِرِّ
 کَثْمُ اَبَا مَسْ کَثْمُ بَايْجُ وَرِدِست مِنْ اَز تَرِي فَسَلْ اَصْطَبَاقِي مَانْدُ سِرْ خُورِ
 اَمَامِ عَلِيهِ السَّلَامُ وَرَجَابِ فَرَمُودِ نَبْکَکَ دِست خُورِ اَبَابِ بَرَسَانِ بَعْدِ
 اَز اَن مَسْ کُنْ وَشَيْخِ حَبَالِ الدِّينِ مَطْهَرِ عَلِيهِ الرَّحْمَةُ دَر کِتَابِ مَنَسْتِی الْمَطْلَبِ
 اِین دُور اِیت رَا تَعْلَلْ کَرْدِه وِیل اِین جَبِیدِ سَاخْتِه وَکَظْمِ اِست حَیْجِ
 اِین مَحْبُوبِ کَکَکَ اَو کَکَکَ اَو حَالِ اَنکِه هَر دُور اِیت صَرَحِیْتِ وَخِلَافِ بَايْجِ
 مَذْهَبِ اِین جَبِیدِ اِست چِه مَذْهَبِ اَو خَايْجِ نَذُورِش دِجُو اَز اِستِیْنَا
 اَبِ بَعْدِ اِست اِیْنِی فَنَیْزِ بُو اَن مَوْضِیْعِیْتِ مِیَانِ مَسْ کَرْدَنِ بَقِیْعِی وَ
 اِستِیْنَا فِ اَو خَايْجِ رُو بَیْتِیْنِ نَذُورِ تِینِ بَانَ اَطْلُقِ اِست وَجُوبِ اِستِیْنَا
 وَنَمِی اَز مَسْ بَقِیْعِی پَس چُون اَو تَوَا نَذُورِ مَکَرِ اَنکِه کُیُومِ اِین جَبِیدِی
 اَز مَسْ بَقِیْعِی رَا بَر نَمِی تَنْزِیْهِی حَلْ کَرْدِه وَ مَسْ رَا بَر اَنوَجِ مَکَرِ وِیْدَن
 اِستِیْنَا فِ اَبِ بَعْدِ یَرْسَنِ نَمَايِشِ هِیْجِ یَکِ اَز عُلَمَا کَمِ نَذُورِ رَا
 بَرِیْنِ دِجُو اَز اَو تَعْلَلْ کَرْدِه اَنذُورِ اَنکِه کُیُومِ نَمَايِشِ عُلَمَا بَايْجِ چُون رُو تِینِ نَذُورِ

عجب غلام مخالفت دارد آنچه جمهور علماء امامیه حکم بان کرده اند چنانچه
ایشانرا که حل آن بر سنی خلاف ظاهر نموده تاویل کنند لهذا شیخ
ابوجعفر طوسی قدس سره حل آن بر تفسیر کرده و گفته است که چون قیست
سوال را وی جمعی از مخالفین حاضر بودند حضرت بر وجهی مبادرت
بجواب فرمودند که موافق مذاهب ایشان باشد بحضرت ضرری از
ایشان عاید نگردد و احتمال این نیز راه دارد که فرض امام علیه السلام
در حال خفافه باشد یعنی چون در دست و سایر اعضا می و فتوری
که بان مسج توان کرده باشد بان دست مسج بناید کرد و آب تاف
بواسطه مسج بر باید داشت بعد از آن که قیست می تواند بود که مراد امام
علیه السلام در روایت ثانی که از امامی که درین کلام و اقتضای که بعضی
یک فی المائتینسی بکبر برسان دست خود را بآب و بعد از آن مسج کن
آبی باشد که در غاسن و ابرو با باقی باشد نه آب تازه و والد ذکر
که نموده از احوال او در و پاچه مذکور شد در حاشی که بر کتاب استصفا
نوشته که قیست که این احتمال بغایت بعید است چرا که ساین برین وجه
سوال کرده که آیا مسج کنم یا نه در دست من از تری باقی مانده است پس
چون تواند بود که امام علیه السلام از آن نمی فرمایند و امر کنند با خدا از غنا
و ابرو پاک لزوم آن مشروط بعدم بقای تربیت در دست و مخفی مانده که
حل رویت مذکور بین بر خفافه اعضا که محتمل است نیز بغایت دور است

چرا که سوال را وی در روایت اول برین وجه واقع است که آیا جا بریت
مرد را که مسج کند بفضل سر خود نیستی بنمایا و قی تری که بعد از مسج سر خود
در دست داشته باشد در روایت دوم برین وجه که آیا مسج کنم یا نه
در دست من از تری بوده باشد پس چون بر حال خفافه اعضا که عبارت
از باقی ماندن تری در دست و سایر اعضا است حل توان کرد و باطل
امثال این غلطها را مثال شیخ قدس سره بغایت عجیب و غریب است
نهائیش در میان عرب مثلث که الجواهر و تکیه و العصارم قدینا یعنی به
حصیل که به سر در می آید و شمشیر نیز که می در حال تری مذکی به جلو میکرد
و الله اعلم بالصواب و تحت حل روایت اول بر تفسیر غالی از خافی نیست
چرا که سوال ساین در روایت مذکور از مسج یا نه است و مخالفین مسج
بامطلقا قاین نیستند نه بر تری باقی در دست و نه باب تازه پس حل
حکم حضرت به تیناف آب جدید بواسطه ملاحظه حضرت از ایشان بوده
و چون داشته باشد که آنکه بگویم در وقت سوال را وی خیار مجلس متوجه
بنوده اند حضرت چون ایشانرا داخل مایه اند بجانب ساین بهر
مبارک اشارت کرده اند که الحال وقت سوال نیست وقت دیگر است غنا
کن با جواب حق توانی شنید ساین معصوم حضرت را از دست رها نکرده
فهم نموده که آن که دست که حضرت در مقام نهی از مسج تبغیه تری است
و اعاده سوال کرده درین مرتبه آن جماعت وقف شده متوجه جواب حضرت

که ملاحظه حضرت از ایشان
بوده است

و مسیح کردند بر نعلین خود و مرا از عیسی بنعل مسیح که بندهای آن مانع
 بر پشت پانیت و لهذا امامیه تجویز کرده اند که مسیح بران واقع شود و از این
 عباس نقل است که در چین پان و ضوی حضرت رسالت صلی الله علیه و آله
 و سلم گفته است ان مسیح علی رجب عیسی حضرت مسیح کردند بر پای مبارک
 خود و هم از بن عباس نقل است که میگوید که ان کتاب الله با مسیح
یا نبی الله ان الله فی عیسی بن مریم که کتاب خدا مطلق است مسیح و مردمان
 ازان با نمودن پیشکش کرده اند و غیر مسلم را واجب نمیدانند و میگویند است
ان الله یحب من یحیی الناس و سخنان بن باطنی باطنی عیسی و ضوی عبارت از قبول است
 که غسل دو غسل بستاند و دو مسیح که مسیح و مسیح پایا باشد کس
 باین درین حکم مبارک کند من نیز با او مبارک میکنم ترجمه که مبارک
 از آنست که دو کس که در امری تراش و خلاف داشته باشند بمشغلتی
 التجار برده هر دو با اتفاق و حتی اهل اهل امن و عادی بکنند و ظهور استیجاب
 و عار اعلامت ظهور حق و استند چنانچه در سال دهم از هجرت که چهار کس
 از علماء رضای قصد بحث با حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله بسم
 مبدئیه طیبه انداد بعد ازان که اسکا ت ایشان معجزات و ولایت حضرت
 میفرمود و دست از عبادله باز نمیداشتند و ضمن آیه مبارکه خطاب
اللی یرید فقل لعلنا ندع انفسنا و انفسکم و انفسنا و انفسکم
و انفسنا و انفسکم فقل لعلنا ندع انفسنا و انفسکم یعنی ما

با ایشان تسد را مبارک بد و و کجاست تا بخوانیم فسر زندان خود را و در
 شمار از زندان خود را و زندان شمار را و نفسهای خود را و نفسهای شمار را
 یعنی هر کدام مردم خود را حاضر بزم و متوجه درگاه احدیت شده
 مبارک کنیم و لعنت و غضب الهی را حواله بدروغ گویان و ارباب طبلان
 نمایم تا ظاهر شود که اگر بر باطل است و که بر حق ایشان چون دیدند
 که حضرت رسالت صلی الله علیه و آله وسلم و امیر المؤمنین علی بن ابی طالب
 علیه السلام و فاطمه حسن و حسین را بواسطه این کار خست یار کردند و دیگر
 شریک خود نداشتند و استند که درین معامله ایشان را سوا خیمه ان
 حاصل امری نخواهد بود و درین مجادله سوا الزام هیز نه ازان با نمودن قبول حق
 و اطاعت اهل اسلام نمودن چنانچه تفسیر و تفسیر و کتب تفسیر مذکور است
 و بعضی دیگر احادیث و روایات نیز در طریق ایشان درین باب وارد است
 که ذکر آن موجب اطاعت و مخالفت بعضی بر وجه نقل رفته اند و بعضی
 بر تخریض میان مسلم و مسیح و با یکدیگر صوحت مسلم درین باب زیاده بر جهالت
 و بر هر صورتی جمعی از اهل اسلام رفته مذہب خود شتاند **اول**
 وجوب مسیح است علی تعیین و این چنانچه سبق ذکر یافت مذہب ائمه
 اهل بیت صلووات الله علیهم چنانچه امام شمس را زنی که از اعظم علماء
 اهل سنت است در تفسیر کبر نقل آن از امام محمد باقر علیه السلام کرده است
 و نسبت آن باین عباس و ان بن مالک که از اخبار اصحابند و عکرم

و بعضی که از مشاهیر بغداد نیز داده است **۲۰۰** و وجوب غسل است و آن
 فقهای اربعه اهل سنت است که عبارت از ابو حنیفه و شافعی و مالک و حماد
 حنبل باشد و جمعی از تابعان ایشان **سیوم** جمع میان هر دو است که
 هم غسل باید کرد و هم مسح و این مذاهب و ادواصف فانی و ماصالحی پس از
 از علماء زیدیه است **چهارم** تخییر میان هر دو که عمل باید و ضمن هر کدام از
 غسل و مسح واقع شود مجزی باشد و این مذاهب حسن بصری است و همچنین
 جریر الطبری و ابی علی الحلبی و شیخ محمد بن الدین اعرابی نیز در کتاب فتوحات
 مکی حکم تخییر کرده است و گفته اند نه بینا تخییر فاشح بظاهر الخطاب بغسل
 و نه تخییر یعنی بدستی که مذاهب ما درین باب تخییر است چرا که ظاهر
 قرآن دلالت بر مسح دارد و احادیث نبوی اشعار بر غسل پس تخییر را
 کردیم تا بهر دو عمل شده باشد و منافات میان قرآن و حدیث رفع شود
 و هر یک از فرق مذکورین را بر حقیقت مذاهب خود اگر چه دلایل شود
 بسیار است نهایتش چون مقام را اقتضای ذکر آن نیست باریاد و ظاهر
 از جانب فریقین اولین که از باب مسح و قایلین بغسل اقتضای هر دو است
 ولی التوفیق **مناظره میان علماء و فریقین تحقیق مسئله غسل و مسح برین**
 اهل سنت یکویند قرآن و حدیث هر دو دلالت بر وجوب غسل دارد و
 قرآن فقد قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا اذا قمتم الى الصلوة فاغسلوا
 وجوهکم وایديکم الى المرافق وامنوا برؤسکم وارجلکم الى الکعبین

چرا که جمعی کثیر از قراش نافع و ابن عامر و کاسی و بعضی که از رویان است
 بنصب ارجلکم خوانده اند بسبب عطف آن بر وجوهکم یا بعلل غلبه و قد
 که کلام درین تقدیر باشد که فاصحا بر رؤسکم و ارجلکم و جمعی
 دیگر که بجز ارجلکم خوانده اند چون توفیق آن در حسی با قرات نصب لرؤسکم
 یا جمول خواهد بود بر جرجوار یا معطوف باید داشت بر رؤسکم بر وجه
 آنکه مسح باید کرد بلکه بواسطه آنکه اشارت بوده باشد بآنکه اسب در
 ریختن آب نباید کرد و غسلی باید کرد که شمس مسح باشد و اما حدیثی است
 که از حضرت مقدسه نبوی صلوات الله علیه و آله و سلم روایت شده که در
 وقتی که وضوئی سپانی کردند با پای مبارک رشتند و روایت شده از ابن
 عباس که حکایت کرده پس آن نمود و وضوئی حضرت رسالت را بصلی الله
 علیه و آله و سلم و ختم بر غسل بر جلین کرد و روایت کرده بخاری در صحیح
 از عبد الله بن عمر که گفته است تخلف التبتی صلی الله علیه و آله عثمانی سخر فاد
 کنا وقد ارهنا العصر فقلنا توفنا و مسح علی ارجلنا فنادی با علی صورته و یل
 لا تخاف من الناس و مررتین او قلنا تأیمنی بغير صلوات الله علیه و سخری از ما
 جدا شد وقتی مبارک رسید که نماز عصر را بنا خیر انداخته بودیم پس هنوز
 ادانده پس در مقام وضو کردن بجهت ادای آن درآمدیم و در آن وضو
 با ما مسح کردیم حضرت چون از امتش بهره کردند که در نماز و ادای
 کردای بر پشت های پایی شما از تشش و دروغ و دو مرتبه باید سرش بگردانید

این عبارت فرمودند و این تفسیری بود بر آنکه مسح نباید کرد و روایت کرده
 حتی سینه در کتاب مصلح و غیر آن از ابی حمزه که از اصحاب امیر المومنین
 علی علیه السلام بود که او گفته است رايت علیا علیه السلام یومئذ یغسل
بکفیه حتی انفاها ثم یضمض ثوبا و یشقی ثوبا و یغسل وجهه ثوبا و یشقی
ثوبا و یشقی ثوبا ثم یغسل قدمیه الی الکعبین ثم یقام فاحمد فضل
طهوره فشر به و بعد فاحم ثم قال اردت ان اربکم کیف کان طهورا رسول الله
صلی الله علیه و سلم یعنی دیدم امیر المومنین می را که وضو کرد و در بنوعی که هر دو بار
شستند تا پاک ساختند آنرا از چیزی که داشت بعد از آن سه مرتبه آب در دهان
سارک خود داشتند و سه مرتبه ساعد و بازو مسح کردند بعضی از سر خود را یک مرتبه
بعد از آن شستند با پای مبارک خود را تا کعبین بعد از آن بجز شستند و اندک آب
که بر دست ایشان از وضو فاضل آمده بود آشامیدند بعد از آن خطاب بخائنین
کرده فرمودند که بجز استم بنام شما که حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم
چون وضو می ساختند و اشغال این روایات و احادیث بسیار در طلب
مذکور وارد است پس ظاهر شد که قرآن و حدیث هر دو دلالت بر غسل
دارد و آنچه در باب مسح میگویند باطل است و متضمن تحریف کتاب قرآن و
عدل از سنت رسول پاک منان که ناشی شد است الا از نهایت کراهت
و تبعیت هوای نفس علمای شیعه که قایل به مسح اند میگویند ای برادران
در دین و شریکان در طلب حق و یقین اگر بپذیرید انصاف بعد لول آید که

سه مرتبه آب بپوشید و دست
 و سه مرتبه روی مبارک

در مذکور و بی شائبه انصاف بان توجه نمایند هر آینه می باید که آیت مذکور
 تحت ملت بر شما نهجت شمار ما اما بر تقدیر نصب ارجحیم بواسطه آنکه شما از
 برای آن دو توجه مذکور ساختید که ما و شما در توجه ثانی میسر یکیم چرا که
 تقدیر و سبب و چنانچه شمار امیر مد که تقدیر غلظت و اکید نهجت شمار
 ما نیز میست و اینهم امضا تقدیر کرد نهجت ما باشد و سبب است امضا اقرب
 آن کمتر از فرقی غلظت و بعد نیست پس ثانی ما در توجه اول که عطف بر دیگر
 باشد و آنچه آنچه طبع سلیم بر آن بنا به است تعظیم کلام غفلت و کلام را از
 سلاست و نظام بی انداز و چرا که از قبیل است که کسی قصد کند مغروریت
 بکبر را و بگوید ضربت زید اغما و اگر مست خالدا و بگوید اعطف بکبر زید از
 بر خالده چندی زوم زید را و عمر در او کرامی داشتیم و خالده و بکبر نصی
 زوم بکبر را و عدم رعیت خاطر و استماع باین طرز کلام زیاده و برانست که
 توان قرآن را که باطنی باین و افصح لسان نیز است بر آن حمل کرد پس مانده
 معطوف باشد بر بوسکم و نصبش باعتبار عمل آن باشد که مضویست با و او
 و ارجحیم معنی مع باشد در هر تقدیر صریحیت و آنچه مامدعی آئیم و چنانچه
 عطف بر محل در لغت عرب و کلام فصحا بسیار واقع است و بهکس بر
 نه خوشی و عدم سدا و آن زرقه را و معنی مع نیز در لسان ایشان شایع
 و ابراست و هیچ کس بر عدم جواز او زرقه و شیخ العارضین شیخ حلی این
 اعرابی در خرفه مالش از کتاب فتوحات کبی داود مذکور را روایت کرده بر آن

عمل کرده و عبارت او نیست. اما القراءه فی قوله تعالی وارجعکم فی اللام کسره
من اجل العطف علی المسموح وخفض او علی المفعول فالفتح لفظها ان الفتح فی
اللام لا یتخرج عن المسموح فان هذه الواو قد کیون داومع وواو المعینه
تقول قام زید و عمر و ترید مع عمر و فتحه من یقول بالفتح فی هذه الایه
اقوی لانه یشارک القایل بالغسل فی الدلاله الی اعتبارها و فی فتح اللام
و لم یثبت کلمه من یقول بالغسل فی خفض اللام یعنی قراءت بفتح اللام کسر
لام وارجعکم از جهت استعمال عطف است بر مسموح و مفعول عطف
بر مسموح مقتضی کسرت و عطف بر مفعول مقتضی فتح و ذهب عن است
که قراءت فتح لام نرا از مسموح بودن پرون نمیرد چه اگر مثل این را و
کاه معنی مع جمعی باشد و واو یعنی مع اسم را منصوب میکند چنانکه
میگوید قام زید و عمر و ارا و میکنی از ان مع عمر یعنی برخواستن زید
با عمر و پس حجت کسی که قایل بسحت درین آیت در پیش باشد چرا که در
قراءت بفتح لام شرکت با قایل بغسل در حل بر وجه صحیح و قایل بغسل
در قراءت کسر لام با او در حل بر وجه صحیح شرکت نیست و چون شیخ مذکور
مرضی الظرفیت کلام او درین مقام حجت مستواته بود اما بر تقدیر بر
لام بواسطه آنکه یک مرتبه حل آن بر وجه دیگر و یک مرتبه بر عطف آن بر دو کلمه
تا مشعر به است بر آنکه در غل جمعی باید رعایت اقتضای عدم اسراف در
رختن آب واقع شود و غسلی واقع شود و شپشه مسج و این هر دو محل خنجر

ظاہر است در نهایت دوری و ناخوشیت و حل بر مسج خنجر را که توجه تا
ساخته یا از آنها دورتر و ناخوشتر اما جرجوار بواسطه آنکه اکثر نحو یان
الکثران کرده اند و قایل بجزا زان نشده اند و بعضی که تجویر کرده اند و شرط
است بر کرده اند یکی امن از لبس یعنی خوف التباس معی کلام معنی
غیر مقصود و یکی عدم مسامحت طرف عطف میان تجا و درین مثل فخر جنب
خریب که بواسطه تحقیق شرطین مذکورین تجویر کرده اند که جرجوب با وجود
آنکه چون خبر است جمعی باید مرفوع باشد بواسطه مجادرت جنب باشد
و اینجا هر دو شرط مفقود است پس حل بران مذکورین هیچ یک از این
صحیح نباشد و کلام الی بران محمول ساختن با وجود قیام احتمالات
و دیگر نهایت ناخوشی است باشد و اما عطف بر دو کلمه بواسطه شمار
مذکور اگر چه صاحب کشف ایراد آن کرده است اما ناخوشی آن زیاده نیست
که بر کسی فحشی باشد چرا که با اتفاق نجات جمعی باید معطوف در حکم معطوف علیه
باشد و بر تقدیر مذکور معطوف علیه محکوم بغسل مطلق است و معطوف
محکوم بغسل شپشه مسج پس رعایت امر متفق علیه شده باشد و از عاقل
رشد چنان نرا و از نایم که میگوید که اگر مت زیاده و عمر و سخت من
خاله و بکر و قصد کند از عطف بکر بر خاله نمیشی را که او را کرامی کرده شپشه
بسخت و نیز عامل در معطوف و معطوف علیه چنانچه سبق ذکر یافت یک
چراست بر تقدیر مذکور عامل مسج خواهد بود که است بر عمل او در معطوف علیه

معنی حقیقی از او را داده باشد و با مقابله عمل در معطوف معنی مجازی از
قبل عموم مجاز که عبارت از استعمال لفظ است و معنی حقیقی و مجازی با هم
و اعمال آن بهر معنی در لفظی و این بر تقدیر صحت از قبیل معما و لغز و خاد بر بود که در
قرآن مثل آن وارد نیست و حمل قرآن بر آن نزد مفسرین مجوز نه و طریقه نگه
صاحب کشف تجویز نموده که صیغه امر است و محمول بر افعال و وجوب است
شود و کشف است که امری باید یا در معنی و وجوب است حمل باشد یا در معنی
نب است استعمال آن در هر دو از قبیل معما و لغز است و حمل قرآن بر آن تنبیه
نیت و این توجیه را تجویز کرده است و اما مسج بر تحقیق بواسطه آنکه ذکر
آن در کلام مطلقاً نیست نه صریحاً و نه کنایه و پوشیدن خف در مجاز و در آن
حین عرف نبود که آن قرئیه مقامی بر آن تواند بود پس کلام را بر آن هیچ
یک از دلالت دلالت نباشد و تکلیف بستنباط آن از آیت
از قبیل تکلیف مبالا بطایق باشد و اما آنچه از احادیث و اخبار نبوی
صلی الله علیه و آله ذکر کردیم یکویم بر تقدیر صحت سند معارضت با
آن احادیثی که نزد ما از ائمه اطهار صلوات الله علیهم بطریق متعدد وارد است
متواتر و معتبر و غیر متعین نقل آن بحجت پیوسته که از آنجا که آنست
که در معرض بیان و ضوی حضرت مقدسه نبوی صلوات الله و سلامه علیه و آله
آن آیه صلی الله علیه و آله لما توضعوا و صلات السبیلانی مسج رحیمه یعنی حضرت
رسالت صلی الله علیه و آله در وقتی که وضوی پانی میفرمودند تا مردم طریقی

ساختن را از ایشان فراگیرند پانی مبارک را مسح کرده و آنرا بر دست او بپاشند
و او را بدین خلاف آنچه است که از او استظهار یافته و شما خود در کتب خود از
او نقل کرده و این چه اقسامی است که از اعظم علماء شماست و غیر او نقل
کرده اند که مذکور است و مسح بوده اما حدیث عبدالله عمر بر تقدیر صحت
آن زیاد و برین دلالت ندارد که حضرت بعد از مشاء ده وضوی ایشان
که در آن پانی را مسح کرده بودند امر بنعل تعاقب کرده اند و نیست و اندک بود که
امر مذکور بواسطه نجاست تعاقب باشد چرا که عربان حجاز را بواسطه
بیوست خشکی هوا و پانی برهنه تر و در آن و در پانی باغها اغلب
اوقات پاشتهای پانی ایشان تر قیده و ملوث بخون می بوده و
مشهور است که ایشان که چون در پی علاج ایشان می شده اند بر آن
بول میکرده اند و بول خود را در روی آن میدانستند پس چنانچه
شواهد بود که حضرت چنان پاشتهای پانی ایشان را بر آن وجه مشاء
میکردند و دیدند که میخواهند که بر آن پانی نماز کنند مبارک و دست بکشانند
میکردند تا قیام ایشان شود بر نعل و نظیر آن از نجاست مذکوره ایشان
مقصود حضرت را تفصیده همان برده پاشند که شستن پانی از افعال وضو
و نجاست مسج است و نیز میگویم که عبدالله مسج و جمعی که با او وضو کرده و پانی
در آن وضو مسح کرده چون از خیار اصحاب آنحضرت بودند مطابق عبادات
و عمل بقوانین اسلام را از آن حضرت فرا میگردانند هیچ شک نیست که بر طبقی

و خصوصاً حق و لوازم آن عرف بودند از ما و شما و فقهای اربعه شما که ایشان
تأملی را از حضرت شما پدید میگرداند و حضرت و تمام پانان با ایشان
نمی شده اند بعد نمی آورده اند و چون تحصیل مرتبه بعین ایشان را میسر نبوده
خود را آتشنا باجهاد و اعطال که مورث ظن نیست نمی ساخته اند خصوصاً اعمالی
مثل وضو هر روز و هر ساعت از حضرت مکرر واقع می شده و باشد پس مسجی
از ایشان و دان وضو با خراف شما واقع شده است دلیل باشد بر
آنکه ایشان از حضرت شما پدید میگرداند و عدم تصریح حضرت منبع اینج
مذکور و تقریر ایشان بر این نیز اشعار بر محبت مسج داشته باشد چرا که کتبه
حضرت ایشان را چنانچه مذکور شد نصی و دفع از مسج نیست و حتماً آن
بر تطهیر یا با از نجاست ظاهری قابل است پس حدیث مذکور نیز بعد از
تدقیق نظر محبت ما باشد بر شما رحمت شما بر ما چنانچه آید که می چنان بود و او
از امیر المومنین علیه السلام نقل آن کردند و در طریق ما برویت متعدد و متواتر
از آنحضرت و اولاد اطهار ایشان صلوات الله علیه و علیهم جمیع خلفان
نقل شده و شما تیر در کتب خود از امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیه السلام
نقل کرده اید و هیچ شک نیست که ایشان بطریق پر خود او عفو از شما و
ایم حدیث شما اما بر تشییحی که شما و آخر مناظره خود بر ما کردید و نسبت
تخویف و ان و عدول از سنت با و اید ما معارضه قبل آن با شما نمی نم
بلکه می گویم غفر الله لنا و لکم و مجاوز الله عنا و عنکم و من علینا و علیکم بالتوفیق

وَأَمَّا تَعْلِيمُهُمْ فَأَوَّلُهُمْ عَمَّا يُوجِبُ الْقَوْلَ وَالْأَوَّلِيَّةُ آيَةُ الْإِسْمِ الْإِلَهِيِّ الْإِسْمِ
خامشیم بیاید و دانست که مراد و بجهتین در آیه کریمه نزد اکثر علماء و اهل سنت و
استخوان برآمد است از دو جانب قدم یعنی جانب راست و جانب چپ یا
که عوام آنکس را از کلمه پامیکونید امانند علماء امامیه رحمه الله آنچه متاخرین
ایشان که این شیخ شهاب الدین طرفت ذکر کرده اند است که دو استخوان برآمده
در میان پشت پامان مفصل ساق و قدم گفته داشت که استخوان پنج کشته
پا باشد و از علماء متقدمین نیز بعضی عبارت مراد و تصانیف ایشان یافت شده
که بحسب ظاهر اشعار دارد و شیخ جمال الدین مطهر علیه الرحمه بر آن رفته است که
کعب عبارت از مفصل میان ساق و قدم است و تصحیح کرده است بلکه بدست
احصاء مانیت و جمعی که از کلام و عبارت اصحاب غیر این معنی نفیده اند معنی
که استخوان از جانب نفییده چه در کتاب شملت که از مضفات است و عبارت
او کرده که شمس الجلیلین بن رؤس الامان الی الکعبین المراد به الکعبین منشا
المفصل بین ساق و القدم و فی عبارت علماء ما استنباه علی غیر الحصل یعنی
مسح پامان بیا از سرگشتن پا واقع شود تا کعبین و مراد و بجهتین و تجمیع
مفصل میان ساق و قدم است و جمعی را که از عبارت علماء غیر این معنی نفیده
و حکم کرده اند بلکه کعب قبا قدم است یعنی بلند میان پشت پا است شتاب
شده است و معنی عبارت ایشان از جانب تحصیل نگرفته اند و بعد از آن عبارت
ایشان را بجهت نفس کشیده بر حقیقت مذکور خود پس ابرار و کرده اول

حدیث صحیحی که شیخ ابو جعفر موسی علیه السلام از زرارہ و دیگران بیان فرموده است
 و در ضمن آن حدیث چنانچه بعد ازین مذکور خواهد شد مذکور است که ایشان گفته اند
 سوال کردیم از امام محمد باقر علیه السلام که کعبین کجاست حضرت بر زبان مبارک
 جاری ساختند که ما پنهانی المفضل و ذوق عظیم الشان یعنی اشارت مفصل
 کردند که زیرا استخوان ساقست فرمودند اینجا است **۲۰۰** حدیثی که ابن
 بابویه از امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده که آنحضرت حکایت و قصوی
 پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم میکردند تا آنکه گفتند و مسح علی مقدم بر شری
 ظهر قدیمی منی مسح کرد پیش سر را و پشت پا را برین وجه که این عبارت
 بحسب ظاهر دلالت دارد بر آنکه تمام پشت پا را مسح می باید کرد و این کلمه
 تحقیق می تواند شد که مسح تا مفصل ساق واقع شود **سیوم** آنکه کعب بنی
 نزدیکتر است با پنجاه اهل لغت عربی آن ذکر کرده اند و در کتاب المطلب
 که تیر از مضامین است این عبارت ایراد کرده است و قد استتبعه عبارة
 علمای علی نقی بن لاخره تحقیق کنی معنی الکعب و الکعب بطرفه مار و اذ
 زرارہ فی الصحیح یعنی تحقیق که شسته شده است عبارت علماء ما بر بعضی
 که زیاده فی مهارت و تحقیق معنی از عبارت ندارند و در معنی کعب اعم
 بر حدیث صحیحی است که زرارہ روایت کرده و روایت اولی را بعد از آن
 نقل کرده است و جمیع علمای که بعد از او خوشنویسی و میدان دانش را شریف
 آنکار معنی کرده در مقام تفسیر بنیاد بر برده اند چرا که تشبیح بر علماء

و حال آنکه آنچه او بران گفته است احداث قول است و خلاف جمیع مذکور
 است از آنجمله شیخ شهید علیه السلام در کتاب ذکر بی هجرتی ایراد کرده که
 ترجمه اش اینست شیخ جمال الدین مظهر بن بنیانیان شده است با آنکه کعب
 مفصل میان ساق پا و قدم است و عبارات اصحاب را تمام بران حمل کرده
 و حکم مذکور را در اول کلام امام محمد باقر علیه السلام دانسته است مدلل کرده است
 بران بروایت زرارہ از امام محمد باقر علیه السلام بر وجهی که روایت مذکور
 متضمن حکم مسح ظهر قدیم است چون تقدیر این در عبارت حدیث نیست که
 بر خفص و تعیش داشت باشد ظاهر آن افاده و وجوب استیجاب میکند
 یعنی فراق رفتن مسح تمام پشت پا را و این کلمه تحقیق می تواند شد که کعب
 که نهایت مسح است مفصل میان ساق و قدم باشد که منتی ظهر قدیم است
 و با آنکه معنی مذکور نزد دیگر است با پنجاه اهل لغت تفسیر کعب ذکر کرده اند
 و جواب او اینست که ظهر قدیم که در حدیث زرارہ واقع است نمی تواند
 بود که بر وجه اطلاق ما خود باشد بلکه ما چارست که بر مقید محمول شود چرا
 که مفاد اطلاق وجوب استیجاب تمام ظهر قدیم است طولاً و عرضاً و یکس
 از علماء قایل آن نشده اند چه از کدام یکس حکم بر وجوب استیجاب معنی
 ظاهر نیست و کدام امام محمد باقر علیه السلام که اذ مسح لبی من راسک
 او بشی من قدیمک با پنجاه کعبیک الی اطراف الاصابه فدا جاک یعنی هر
 که مسح کنی معنی از سر خود را یا بعضی از پای خود را از کعبین تا سر کشان

بر آینه کافی خواهد بود ترا و ادای واجب و حق تو تحقیق خواهد بود روایت
 ز زاره و دیگر سپهران عین که با ترجمه شمس بقدر کفایت نقل است و در خلاف
 آن و شیخ ابو القاسم علیه در کتاب معتبر که از مضفات است گفته است
 که واجب نیست استیجاب قدیمین مسیح بلکه کفاف آنقدر که مسامحه
 و ضمن آن منمن تحقیق باشد از سر انگشتان تا کعبین و اگر چه بعضی یک
 انگشت باشد بر ویس **اول** اجماع فقهی اهل بیت علیهم السلام
 بر آن **دوم** معطوف بودن رجلین در آیت و فو که سبق ذکر یافت
 بر رانوس که با تفاق مسیح بعضی از آن واجب چرا که معطوف می باید و در
 احوال در حکم معطوف علیه باشد و اما اهل لغت که نسبت غیر ایشان
 اگر مراد او از لغت اهل سنت است ایشان را در آن خلافت و همه بر آن
 نیستند و اگر مراد لغت شیعه است بکلی از ایشان بان غایب شده
 بلکه همه اتفاق دارند بر آنکه کعب قبلاً قدمت تا اینجا ترجمه شیخ شهید بود
 و ذکر می و الحق تشیع بر علامه را در حدس سره از حد اعتدال تجاوز و او را
 و سخن را در تحطیر و تریف نه حساب و بداند که کشیده و حال آنکه غریب بوضوح
 خواهد بود استحقاق با علامه است و تشیع مذکور در موقع خود نیست
 انشاء الله تعالی و عجیب تر آنکه شیخ علی اقدس از بنزدین تشیع
 تبعیت او کرده و در شرح القواعد الاحکام عبارتی ایراد کرده که ترجمه
 انیت آنچه علامه تفسیر کعبین ذکر کرده خلاف آنچه خبری است که علماء ما بر آن

اجماع کرده اند و او در تفسیر متفرد است و مع خواهد بود بعضی از کتب خود را و می
 کرده است که مراد از عبارات اصحاب و تفسیر کعب انیت و کسی که عبارت
 ایشان را بر غیر انیمینسی حمل کرده تحصیل معنی کلام ایشان خوب نموده است
 و استدلال کرده است بر مطلب مذکور یعنی احادیث و کلام اهل لغت
 و انیمینسی از علامه بغایت عظمت چرا که عبارات علماء صریح است و در کتب
 آنچه او دعوی کرده و نا طاعت بلکه کعبین و استخوانی است که از میان
 قدم بر آمده و در پیش ساق که جای مفصل شراک فعل ع میست و قابل تا و نوبت
 و احادیث و اخبار نیز صریح است و در آن و کلام اهل لغت در باب مذکور مختلف
 و از اهل لغت شیعه هیچ کس خلاف نکرده و در آن که کعب بر آمد کی ظهر قدم است
 و عمید از وساک از مشا هر لغتین شیعه است و در کتاب کعب از کتب خود سخن را
 و در مقام مبطل مقام داده و ثبوت بسیار ایراد کرده بر آنکه کعب بر آمد که
 مذکور است و بکجه اگر از مفصل میان ساق و قدم که کعب را بان تفصل کرده
 نفس مفصل ایراد کرده نه عبارات هیچ یک از علماء سنی و شیعه بان لغت متواتر
 و نه کلام اهل لغت و آنچه در اشتقاق لفظ کعب ذکر کرده و اندازان ابائی ام
 دارد چرا که اشتقاق آن را از کعب بنی از تعلق و ثبوت استسار کرده اند
 و گفته اند از اینجا است که چون بستان و خنجر بر می آید عرب میگوید کعب
 جاریه و حال آنکه در بعضی بر آمدگی و تپوی نیست و اگر بر آمدگی خواسته کرد
 بمن و سب ر قدم و تعلق است چنانچه مذکور است اهل سنت هیچ شک نیست

که منزه و بچسب آن نیست می شود و حال آنکه است؛ طاعت با کمال کعبین می باید نهاد
 مع باشد تمام شد ترجمه کلام شیخ علی رحمتم الله و شرح قواعد و شرح زین العین
 عبد الرحمن بن پی روی ایشان کرده و شرح ارشاد بعد از آنکه و حدیث نقل کرده
 که اوقات دارد بر آنکه کعب بر ظهر قدم واقع است عبارت آن آورده که معنی
 آن است پس شکی نیست که کعبی که مصنف دعوی کرده در ظهر قدم واقع نیست
 بلکه مفصل میان ساق و قدم و مفصل میان دو شیبی نمی تواند بود که در وسطی از
 دو شیبی مذکور باشد و غیبت از مصنف که در کتاب شریف ذکر کرده است
 که جمعی از عبارات اصحاب غیر تعینی فهمیده اند معنی کلام ایشان را خوب تحصیل
 نکرده اند و در آن باب اشتباه می صبی کرده اند و با او آنکه کسی که معنی عبارت
 ایشان را خوب تحصیل کرده بر او شبهه نخواهد بود که مراد ایشان کعب
 مفصل میان ساق و قدم است بعد از آن نقل عبارات مذکور بخیر کرده
 و حال آنکه هر کس سبزه از طریق تحصیل معانی از عبارات داشته باشد
 اگر خواست معنی مقصود را از عبارات مذکور تحصیل نماید نه خود راه بران
 خواهد یافت و نه راه نمای راه از با و خواهد نمود اینست ترجمه کلام زید
 اگر از علامه کلام آنکه شیخ بن سید بن کبار رحمتم الله در مقام برهان
 قدس سره و چنانچه از عبارت ایشان که در مصنفات خود ایراد کرده
 و ترجمه آن مذکور شد ظاهر می شود و ایرست بر پنج امر **اول** آنکه کعب
 معنی گفته است که بچسب از اهل اسلام بان قایل نیست این حق اجماع

مرکب و احداث قول ثانی است که بچسب ترجمه آن نکرده **دوم** آنکه
 معنی مذکور مخالف معنی است که از کلام اهل لغت فهم می شود چه بچسب
 از ایشان قایل نشده است بلکه کعب مفصل است **سیم** آنچه قوم
 در اشتقاق لفظ کعب ذکر کرده اند بان موافقت ندارد چرا که ایشان
 گفته اند کعب از کعب یعنی از رتق و تاشن است و در فصل که او کعب است
 نتواند از تعانی نیست **چهارم** آنکه تفصیل مذکور مخالف مدلول احادیث و
 اخبار است که از ائمه اطهار صلوات الله علیهم درین باب روایت شده
پنجم آنکه گمان برده است که عبارت علامه موافق قول اوست با آنکه
 از ایشان عباراتی نقل کرده و صریح است و آنکه کعب و در شیخان برایت
 در نسبت با با و مفصلی که او معنی کعب میداند نه در نسبت با واقع است
 و نه برآمدگی دارد و حال آنکه هر کس معانی نظیر در مقام کرده بدیهه صیبت
 و نظر خیریت و زکمر می باید که تشبیحات مذکور بر علامه در موقع خوبیت
 و این دانش او از او کی باشد آن پاکست بلکه آنچه او بران رفته
 صوابت و هیچ شبهه و تحقیق آن نیست و احادیث صحیح بان مطلقاً
 و مدلول عبارات علامه بان موافق و آنچه علماء تشیع درین مقام ذکر کرده اند
 و اوقات و اخبار بران دارد اهل لغت اتفاق بر خلاف آن ندارند بلکه
 آنچه از باب تحقیق از ایشان برانند مرشد بانست و کلام علماء اهل
 قبل از علامه بوده و از صریح است در نسبت قول مذکور عبارتست به کعب

و حاصل معنی عبارت مذکوره آنست که مفصل را و سببهای نیره و فی را کعب
 می مند و ابو عیوب که از دست هیرا هفت گشته است که الکعب فی القوم
 فی فصل القدم یعنی الیست فی غیر کعب الکعب یعنی کعب است که در
 پنج قدم واقع است و سابق با بان نشی میشود مانند سببهای نیره و امام
 خراز می و فیسیر کعب تصحیح کرده است بکنه مفصل را کعب میگوید پس
 ظاهرا هر شد که علامه و کعب کشف مفصل فحالت اهل لغت نگردد و است بلکه
 اکثر با او در تسمیه مذکور نموده اند و تشبیح شیخ عیاد از هر بر او که آنچه او
 گفته است موافق هیچ یک از اقوال علمایست و اهل لغت نیز بان قایل
 نشده اند از هیچ استقامت و درست و علما و تفسیر مثل جالبیوس
 و شیخ ابو علی و بعضی دیگر از تفسیر قافون مثل خوشی و غیر او تصحیح کرده
 که قدم مرکب از پست و شش استخوان است و بالای هر کعب جهت
 و کعب استخوانیست در شکل نزدیک مبدور که و جهت و محل اتصال
 ساق و قدم و دو برآمدگی از دو جانب آن و جهت فوق و جهت که
 در می آید هر یک از آنها در سوراخی از سوراخهای که در قصبه ساق واقع است
 و دو برآمدگی دیگر و جهت تحت که در می آید و سوراخهای که در استخوان
 پشته پست و ساق مرکب از دو قطب است بهم متصل است و جوشی یعنی
 آنکه در جانب انسانست که تیره تر و بزرگتر است از جانب وحشی و آنرا قصبه
 غظمی می مند و آن متصل است از جانب بالا به استخوان زانو و وحشی یعنی آنکه

و جانب پروست که چتر است از آن زانوی که در مرتبه باریک میشود
 آنکه پیش از رسیدن به استخوان زانو انقطاع می یابد و بر طرف پائین
 هر یک از این دو قصبه سوراخی واقع است که برآمدگیها که مذکور شد که در قصبه
 بالای کعب و جهت در آنها در می آید چنانچه اطراف این دو قصبه کعب را
 از هر جانب سه امیکله و سوراخی جانب پشت که استخوان میان است
 نزدیک آنست که پس کعب استخوانی باشد و پشت پائین استخوان
 ساق و استخوان پشته که بان اتصال می یابد ساق و قدم بواسطه
 تائید این کلام اقتضا می رود و بر نقل کلام شیخ ابو علی در قافون بحسنه و ترجمه
 عبارت شمس قرشی در شرح آن **قال شیخ** فی تفسیر شمس عظیم القدم
 من القانون و اما الکعب فان الیست فی غیر کعب الکعب من کعب ساق
 الخوانات و کان شرف عظام القدم الشرفه الخ که کعب الکعب شرف
 عظام الرجل الشرفه فی التیات و الکعب موضوع بین الطریقین السائیین
 من القصبین یکونان کلینین جرابیه یعنی من علاه و قفاه و جانبیه الخ و شی
 و از اینست و فی قفاه فی القصبه فی القصبین و فی مرکز و الکعب و ساق
 بین کتب فی القصبه و فی القصبه و فی القصبه و فی القصبه و فی القصبه
 الأوسط الخ و ان کان قصبه سبب الانحراف الخ و فی القصبه
 و شیخ قرشی در شرح این کلام عبارتی ایراد کرده است که ترجمه شش است
 درستی که استخوانهای قدم منقسم است به شش قسم کعب و پشته و غیر

ذوقی و عظام ریس و عظام شط و عظام انگشتان و ما در مقام تبشیر
 یک را بیان میکنیم اما کعب بیاید و انت که برآمدگی و کردی کعب نشان
 از کعب سایر حیوانات بیشتر است بواسطه آنکه پاها را با کعب تراقد می
 و اصابعی و بواسطه سهولت حرکت دادن قدم با تقاضا و انبساط که
 عبارت از هم آمدن و از هم رفتن است احتیاج دارد تا اسان شود
 بر راه رفتن و سه ابوالای و سر شیبی و در زمین هموار و ازین جهت
 که احتیاج دارد تا با کعب مفصل ساق او با قدم با نهایت قوت و استحکام
 ملایم و سهل گردد تا باشد و نیست و اند بود که مفصل مذکور یک بر یک
 مدور باشد که در استخوان ساق در آید چه اگر انچنان باشد لازم می
 که در وقت راه رفتن پیش پا بجانب پهلوی گشته باشد بلکه که باشد
 که بجانب عقب نیز بگردد و پسند لازم می آید که ترکیب ساق و قدم باشد
 باشد و همیشه در وقت راه رفتن پا را بر هم می ساییده باشد پس پا چنان
 که بدو برآمدگی باشد که آنرا دوز سید میگویند و آنکه اتصال هر یک
 از ان دو با استخوان ساق مانع آید از حرکت دیگری بر دو و خود نمی
 بود که این دوز سیده یکی در پیش پا باشد و یکی در عقب چه اگر انچنان باشد
 حرکت نقیاضی و انقباضی آن که پیش پا واقع میشود و سوار خواهد
 پس البته باید که این دوز سیده یکی در جانب حرکت واقع باشد و یکی در جانب
 چپ و ما چاره است که از یکدیگر دور باشند مضافی معتدبه یا محاذی است

حرکتی را بر دو و در خود بیشتر باشد بلکه ما چاره است که ترکیب آن از دو قصبه
 باشد که هر یک را سیده در حفره یکی از انها در آید چه اگر یک استخوان باشد
 بزرگی هر دو این حفره بر دو جانب و واقع باشد لازم خواهد آمد که کند
 و جسم باشد و ساق را از ان کرانی و نقل تمام حاصل باشد و ازین
 جهت که همین جانب پایین ساق که متصل بمفصل مذکور است و قصبه
 و در جانب فوق که با استخوان را از ان اتصال دارد یکی آنکه گشته و یکی
 قبل از وصول بر انو انقطاع یافته و آنکه لازم است که اتصال ایشان برین
 وجه باشد که حفره در قصبه ساق باشد و زائیده در استخوان قدم
 برعکس بواسطه آنست که غرض از تعدد قصبه چنانچه مذکور شد خفست ساق است
 و این منافات دارد با آنکه زائیده بران واقع شود چه زائیده باعث کرانی و نقل
 میشود بخلاف حفره که انچه پیکر ظاهر است موجب زبونی خفست پس ازین
 جهت که وضع این مفصل برین وجهست که خفستین در قصبه های ساق است
 واقع است و زاید ترین که در انها در می آید بر استخوان قدم نهی تر جمیع کلام
 بس کلام علامت شرح نیز صریح است و در آنکه کعب استخوانیت و مفصل
 ساق و قدم و از احادیث ما ضیه و کلام اهل لغت که با ترجمه اش مذکور
 شده فیهودر سید که نفس مفصل را کعب میگویند و گویا اطلاق کعب
 بران بجای است استخوان مذکور باشد بطریق تحقیق و با کمال ظاهر شد
 که کعب را بر چهار چیز اطلاق کرده اند اول برآمدگی و بلند می میان پشت پا

ما بین مفصل ساق و مشط واقع است و در مجرای آن می که بر دو جانب پا واقع است
که نام آن از آنکه با میکوبند و مفصل چهارم استخوان برآمده که بر پشت
واقع است مفصل تقصین ساق و علامه آن معنی را اختیار کرده و آنکه در
بر آنکه در کعب تنویر برآمدگی است تا مختار را و مخالف است حاق لفظ کعب
باشد بلکه در کتاب مذکور الفقهها تصریح بیان کرده و گفته است که کعب مفصل
ساق و قدم است پس ظاهر شد که مراد او عظم مذکور است نه نفس مفصل و بعد از
ثقل اجماع علماء و امامیه بر مذهب مذکور گفته است مذهب محمد بن حسن نیز
انیت و از جمله اموری که مؤید علامه است و نسبت این قول به علماء امامیه است
که اکثر کتب و تفسیر اهل سنت ششون است باینکه کعب نزد جماعتی که قائل
به سجد استخوانیت است که مفصل ساق و قدم واقع است از آنجمله امام فخر رازی
و تفسیر کبیر اینجا که تفسیر قوله تسالی و از کعب الی الکعبین میکند کعبی را که در
که ترجمه اش انیت جمود علماء ما برینند که کعبین عبارت از دو برآمدگی است
که در دو جانب ساق واقع است و علماء امامیه و جمعی که بر وجوب سجد پایزه
گفته اند که کعب عبارت از استخوانیت و در مانند کعب که سفند و کعب که
نمانده و در زیر استخوان ساق بختی که مفصل ساق و قدم شده است
این قول محمد بن حسن است و اجماعی نیز اختیار این قول کرده بعد از آنکه
دلیل امامیه بر آن انیت که اسم کعب را در جمیع حیوانات بر استخوان مذکور
الحاق میکند پس بی باید و عاوده اسبان نیز چنین باشد و مفصل را نیز کعب

بی نامند و از چنانست که بنده های بنده را کعب می نامند و در میان قدم هر
پست پس باید از آن نیز کعب توان گفت تا اینجا ترجمه کلام امام فخر بود
و تفسیر کبیر و صاحب کشف که حاشیه است بر کشف نزاعیه است
مذکور که کعبی را یاد کرده که ترجمه اش انیت اگر مراد و رأیت مسجود هرگز
بجای الی الکعبین الی الکعب بضمیمه جمع الی الکعب بضمیمه مفرد گفته میشود پس
که بر آن تقدیر کعب مفصل ساق و قدم خواهد بود و آن در هر پا یکیت
پس اگر نظر بر هر جلست معونی بایست واقع شود و الا بضمیمه جمع اما هرگاه
فصل مراد باشد کعبان برآمدگیهای دو جانب پا خواهد بود و آن در هر دو
پا دو است پس از این بضمیمه تشبیه صحیح خواهد بود باینست که هر دو پا
نیشا بوری تفسیر خود بعد از آنکه ثقل مذهب جمود علماء امامیه است کرده
گفته است که امامیه و هر کس که قائل به سجد است میکوبند که کعب استخوانیت
مذور در تحت استخوان ساق نمانده شده و در جای که مفصل ساق و قدم است
آنچه مذکور با پای سایر حیوانات و مفصل را نیز کعب می نامند و از چنان
که بنده های بنده را کعب میکوبند دلیل جمود علماء انیت که اگر کعب آن می بود که
امامیه میکوبند چون در هر پا یکیت هر ایند را و این بود که در حکم الی
الکعب گفته شود چنانچه در مرقی چون در هر دست یکی واقع است الی المرفق
گفته شده و نیز استخوان مذوری که در مفصل ساق و قدم است چنین می نامند
که معرفت آن حاصل نیست مگر از باب علم تشریح را و دو استخوان برآمده

از دو جانب ساق را که ماکعب میماند محسوس میکردست و غنای ندارد و مناسط
تکلیف بندگان را بر مظهر است پس محل کعب بران اولی باشد انتی ترجمه
و با کعب نهایت تقب حاصل است از علماء و مذکورین که با وجود ملاحظه این شهادت
و روایت و انچه چون در ساحت اهتمام با پی تحریر ایشان ثبات نور زیده و در
مقام این مرتبه شیخ بر علامه در خستیا را این مذہب در آمده اند گفته اند آنچه
او گفته خلاف اجماع مرکبت و یکس از علماء اسلام بآن قایل نشده و چون
دینیت که امری که ایشان را درین ورطه انداخته اشتباه عبارات علماء
چنانچه علامه خود نیز در مختلف و منتهی المطلب شاعری بآن کرده و بنشاند
آن امنیت که ایشان تصدیق کرده اند بکعب از کعب یعنی از تفسیق
و اکثر عبارات ایشان مطلق است باینکه تعیین و استخوان برآمده است
در پشت قدم و مبتدا و از برآمدگی انداخته اند که برآمدگی آن ظاهر
محسوس شد بحسن بصر و در پشت پا یا استخوانی بران وجه که نتواند برآمدگی
آن ظاهر محسوس باشد نیست الا و برآمدگی دو جانب ساق و دو بر
آمدگی میان پشت پا یا پن مفصل منقطع و و اول مراد نیست اتفاق
علماء و ما پس از چاک حکم کرده اند که دو برآمدگی خست مراد است جمعی
که مفصل را کعب دانسته اند غلط کرده اند بواسطه آنکه در مفصل نتواند
برآمدگی نیست و غافل شده اند از استخوان مدور مذکور بواسطه
کوتاهی قوت باصره از درک آن و ابعاد الهادی **بخم** مخفی نماند

که ایراد شیخ شهید علیه الرحمه بر علامه قدس سره که استیجاب مسح ظهر قدم
که علامه قایل بآن شده است هیچ یک از علماء ما بران زنده اند اگر چه
تحقیق ملاحظه شود بر علامه و روایت و علامه نیز قایل است باینکه استیجاب
نام ظهر قدم لازم نیست بلکه مراد او استیجاب طول ظهر قدم است که از
سرانگشتان باشد اما اصل ساق چنانچه در مذکره عبارتست ایراد کرده که
ترجمه شل نیست واجب نیست استیجاب با پا یا مسح عینی مسح کردن تمام
پشت پا بلکه کفایت مسح از سرانگشتان تا کعب و اگر چه یک انگشت
باشد نزد اهل بیت علیهم السلام بعد از آن گفته است و واجب استیجاب
طول قدم از سرانگشتان تا مفصل و اگر مراد شیخ شهید علیه الرحمه نیست
که این استیجاب را بر یکس قایل نشده بنا بر آنکه گمان برده است که
کعب پیش برآمدگی میان پشت پا است و مفصل عین بحث دوم خواهد
بود و تحقیق آن باجمعی و جمعی ظاهر شد و قایل

حدیث پنجم روایت شده است سنی

که متصل است بشیخ الطایفه شیخ مفید علیه الرحمه **از** احمد بن محمد **از** پدر
او محمد بن الحسن که احوال ایشان سبقتی گرفت **از** محمد بن یحیی و احمد
بن ادریس بن احمد الاشعری القمی که از ثقات روایت حدیث است
و محمد بن یعقوب کینی در کتاب کافی از او حدیث بسیار روایت کرده
و احادیثی که روایت کرده اکثر صحیح و معتبر است **از** محمد بن احمد بن یحیی

پنجمین فصل امام علی علیه السلام گفت نشسته بود روزی امیرالمؤمنین علیه السلام
 با فرزند لطف خود محمد حنفیه رضی الله عنه که گفت ای محمد پیاور از برای من ظرفی از
 آب تا وضو بزنم از برای نماز پس محمد حنفیه آتشال امریه را فرموده از
 برای وضوئی آنحضرت آب آورد پس حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام برداشتند
 از آن آب بر دست راست مبارک خود و بر دست چپ خستند و در آن
 حین این دعا خواندند بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی جعل الماء طهورا و لم یجعل نجسا
 یعنی تبرک میجویم در ابتدای این فعل بنام پروردگار خود و سپاسش
 مرخدا را که گردانید آب را پاک و پاک کننده تا آن خود را از آلودگی
 و نجاست حشر پاک سازیم و گردانید او را بخشن تا توانیم خود را پاک بداریم
 گفت بعد از آن حضرت استنجا فرمودند یعنی در مقام تطهیر عورتین و راه اند
 دوران حین مرکب خواندن این دعا شدند اللهم حصن فرجی و عفتی و آستر
عورتی و حرمتی علی الناس یعنی بار خدا یا نگاه دار عورت مرا از هلاکت
 به بدین نامحرم و نظرافراد غیر بران و بپوشان عورت مرا از چشم مردم
 و حرام کردن مرا بر ایشان و فرج تا شواهد مرا دریافت بتوفیق اجتناب
 از معاصی و اجتناب از معاصی و پشتغال بعبادت و طاعت تو گفت
 بعد از آن مصنفه کردند معینی سه مرتبه دست مبارک را در آن کردند و در آن
 حین مبادرت بخواندن این دعا فرمودند اللهم تقنی یحیی یوم الهک و اطلق
لسانی بذکرک معینی بار خدا یا تفهیم کن زبان من و جهت در روزی که

بوقت لقای تو در آیم تا آن توسل جویم بکویاب آنچه از من پرسند و کویایی
 زبان مرا بگذر خود تا همیشه بدان مشغول باشم بعد از آن استنشاق کردند
 یعنی سه مرتبه دست مبارک آب در بینی کردند و در آن حین گفتند اللهم
لا تحریم علی ریح الجنة و اجلی من یسهم ریحها و روحها و طیبها یعنی
 بار خدا یا حرام مگردان بر من نسیم بهشت را و بگردان مرا از جده که
 که استشام آن میکند و از نکلت و بوی خوش آن و مانع جان مرا معطی
 سازند گفت بعد از آن روی مبارک را شستند و حال غسل این دعا را
 بر زبان مبارک گذر آیدند اللهم تبیض وجهی بزرگ یوم تسود فیه الوجوه
ولا تسود وجهی یوم تبیض فیه الوجوه معینی بار خدا یا سفید روگردان مرا از
 که سبندگان کند که قمار خجالت بسیاری کنایه خود سباده روحی شوند و
 سیاه روگردان مرا از روزی که بنده کنایه گوگردار تو در جزا حسن
 گردان سفید روحی باشند بعد از آن دست راست را شستند و در حال
 شستن آن مشغول خواندن این دعا بودند که اللهم اعطنی کتابی یعنی و خطی
فی الجنان بسیاری و حاسبی حسابا یعنی با جسد را با در تحف
 عنایت که نامه اعمال نبی گوگردان دست راست ایشان را پوشد و
 و نامه سنیات بگردان دست چپ تا بر اعمال خود اطلاع یابند
 و جزایی که بدیشان رسد حق و عین معدلت و انند نامه اعمال مرا به
 دست راست من و ده و از تقصیرات من که تقصی نامه دست چپ و اذن

در گذر و قلو و در ثبت و غیر سرت را با سانی بن از نه دار و چون
 در عرض حساب آری حساب را با سانی و سهولت بگذران بعد از آن
 است چرب را بشنند و بخوانند این دعا بکرب بکنند اللهم لا تعطينی کتاباً
یشمالی ولا من ورا و ظهری ولا تجعلها مغلولة الی غنقی و اعوذ بک من مغلطات
الشران یعنی یا خدا یا نامه اعمال مرا در موقوف غمات دست چپ من
 بده و بگردان و ارمیق کردن من و پناه سپرم بر رحمت و مغفرت تو از غمها
 که خیاط قهر و غضب تو از قطعه قطعه آتش فرا هم آورده است و بجهت
 پوشش نیکوکان کناه کار مقرر شده و بعد از آن سجده و سر مبارک را
 و این دعا بر زبان آوردند که اللهم عشتی برحمتک و بک کانت یعنی
باشد ایا رحمت خود را شامل من ساز و از برکات و نعمت خود مرا
بی بهره گذار بعد از آن پا را مسح کردند و این دعا را بر زبان بخند
 بیان جاری ساختند اللهم تقبلی علی الصراطین مرتول فیہ الاقدام
و اجعل سبی فیما یرضیک عنی یا ذا الجلال و الاکرام یعنی بر پای دار
 با رحمت ایا مرا بر صراط و تسد ام مرا از لغوین بران کف و دار و روزی
 که قدمهای عاصیان در حین مرور بران بفرس و رمی آید و بکسی سبی
 مرا مصروف و ابرامی که شفق حصول رضای تو باشد از من بعد از آن
 سر مبارک بالا گردان بجانب محض خفیه نمکند و فرمودند که ای محمد هر سنده
 از نیکوکان مؤمن که وضو ساز و شل این وضو و بگوید شل آنچه من کفتم در

وقت هر آینه پا فرمید حضرت غنت غمت عطا تر مر جای عمل او را بازا و خطره
 از فطرات آبی که در آن وضو صرف کرده است مکی که تلمیس و تسبیح و تکبیر و
 میکرده باشد تا روز قیامت ثواب عمل او را تا روز قیامت و در نامه
 اعمال آن بن مؤمن ثبت کرده اند و ذلک فضل الله یؤتی من یشاء
پیش و م پنا امیر المؤمنین ذات پنا که در مثال این مقام مستحق
 همان بن ظرفیت که فستخون او را اشباع کرده اند و تبدیل مالک
 یافته و در غالب اوقات امانت بایده بعد از وقوع میوه و چنانچه میگویند
 پنا آتانی غیر از آنجا که نبی در میان تنگی و عسرت بودم که ناکاه
 فرج و کنشایش بن روی آورد و عامل بن را بعضی مخدوف میدانند و فعلی
 که بعد از وقوع است مفسران میدانند و بعضی میگویند طرف مذکور و تقیام
 جز مبتدا و مخدوفت و آن مصدر است که فعل واقع بعد از ازان است قاتی قتی
 پس تقدیر مثال مذکور و چنین خواهد بود که بین اوقات ایستایی و حرکت
 میسر و آتینی که گناهان چنانچه یعنی ریختن است از آن و از کلام صاحب صحاح چنین معلوم
 میشود که کلام با معنی در لغت ثابت نیست بلکه صحیح کفایت و عبارتی که او
 کرده است اینست کلمات الانا دای کنبته و قلبیه فهو کفوف و در علم
 القوی ایل است بر ثبوت آن ثم قال کلام ثم انما یحاط به معنی تراستی حال
 شد است چنانچه ارباب تفسیر در تفسیر قوله تعالی ثم انما یحاط به آخر گفته اند

که ثم در کلام مذکور برین وجه است عمل شده **متبرع کوبه** در حدیث راجع چنانکه
 سبق ذکر یافت ثم بچهار خط معنی تراخی استعمال شده بود و از مصنف
 و ام قلم اشارت بان شده پس این بود که استشهاد بکلام منسرب
 تفسیر است مذکوره اینجا واقع شود و لم یجد بکلام منسرب یعنی بقیع جسم و کسر
 جسم هر دو آمده و بصر دو وجه خواندن آن جایز است نهایتش کسر جسم مشهور است
 اللهم خصن فرجی فزاک از مشاهیر علماء عرب است اگر کرده است که اصل اللهم
 یا الله انما بالخیل است یعنی خدا یا قهنگن ما را بخیر یعنی بروی که خیر تو
 ما رسد ما بروی که احوال و اوضاع متعرون بخیر باشد و شری ما تا
 نکرده بواسطه تخفیف در کلام تعبیر از آن عبارت بلفظ اللهم شده که چون
 بر زبانها گشاید و در انت و اکثر اوقات تلفظ آن واقع میشود بر زبان
 کران نباشد و اکثر بخوان بر آنند که اصل اللهم یا الله است که حرف ندا را حذف
 کرده اند و معنی شده و را عوض آن متنی ساخته و همیشه رضی که از عالم علماء
 نخواست کلام فرار را در کرده است و باطل دانسته باین دلیل که عرب
 کسی که در مقام نفرین باشد میگوید اللهم لا تؤیهم یا خیر یعنی یا خدا یا
 قهنگن ایشان را بخیر پس اگر اصل اللهم یا الله انما یا خیر باشد
 تخلف و تناقض خواهد بود میان جز اول کلام مذکور که اللهم است و جز
 آخر و استعمال آن صحیح نخواهد بود لیکن استعمال شده پس اصل اللهم
 آن نباشد و درین دلیل نظر است چنانچه بر مثال غنی نیست **متبرع کوبه**

و چه نظر در حاشیه برین وجه ایراد شده که اصل اللهم یا خیر تراوی
 کرده یا الله انما یا خیر است بضمیر متکلم و جزو است و امثال مذکور که شج
 رضی دعوی آن در کلام عرب کرده است لا تؤیهم یا خیر است بضمیر
 غایب پس میان ایشان تناقض نباشد اگر اللهم لا تؤیهم یا خیر از
 عرب شنیده می باشد دلیل فرار او جهی می بود و ظاهر هر نسبت که برانوجه
 از عرب شنیده نشن است و بجا طریقه می رسد که می تواند بود که مراد بکلام
 امثال مذکور اللهم لا تؤیهم یا خیر باشد و تعبیر از ضمیر متکلم بضمیر غایب
 بنا بر آن کرده باشد که خواست است که انما او موهم نسبت نفرین باشد بخود
 چه فصاحت مقتضی است که هرگاه نسبت امری را بخود پسندند با آنکه
 مقام اقتضای صیغه متکلم نماید بصیغه غیبت او کنند چنانچه در آیت لعن
 کلام حضرت عزت جل ربانہ و الطامسة ان لعنة الله علیہ ان کان من
 الکاذبین برین وجه بر عمل آمده چه آنچه لا عن را بعد از شهادت
 اربعه می باید گفت لعنة الله علی ان کنت من الکاذبین است و بواسطه
 رعایت امر مذکور که مقتضای فصاحت تعبیر از ان بضمیر غایب شده
 و ظهور عدم سماع امثال مذکور بران وجه از عرب که مصنف و ام قلم در مقام
 متمم و جبهه شده اند و در نسبت که مغلل در مقام بودن و دلیل فرا کنند چنانکه
 انیت که اگر شخصی در مقام نفرین خود در آمده کلام مذکور را بر زبان آرد
 ارباب لسان عرب تغلیط او نموده و دستش خواهند داشت از برای اثبات

شخص

معاد و از این قدر که نیست و الله اعلم و مرا و تجصین فرج نگاه داشتن
 است از فعل جزم و متر آن از نظر نامحرم و عطف بر آن عطف تفسیر است
 و عطف و استمراری که بعد از آن مذکور است بر آن از قبل عطف عام
 بر خاص صورت عبارت از هر عضو است که جای مانع باشد از کشف آن
 و این معنی است از فرج پس استر عورت اعم از تجصین فرج باشد
 لغتی حقیقی بقاف و نون شده و مشتق از تمعین معنی تفهیم است
 یعنی تفهیم کن من در آن روز حجت مرا تا بان احتجاج جویم چون در آن روز
 نتجش است و در اصل ششم بودیم بوده بر وزن بعلم فعل شده
 فتحه میم با قبل میم در میم او غام یافته و واحد ضعیف ششم بکسر میم است
 از باب علم بعلم و راجع در تمعین معنی رایج است که عبارت از بوی خوش
 باشد و روضه شمع را ششم بهشت تپش و صبی بوم تسود الی و جوه می تواند
 بود که پاش و جگنه یا بهشت کفکی رو باشد که در چین او را کمرست غنیم
 و فرج معطر بهم میرسد و سواد و جگنه یا اگر فکلی رو که در حال خوف
 و خجالت است میدارد و سواد بود که مرا و پاش و سواد حقیقی باشد
 و بنیکو کاران عجب واقع رو سفید می شده باشند و گناه کاران
 رو سیاه و تحقیق که در ایشان بر سایر عالمان ظاهر باشد و آن
 نیز لفظی باشد طبقه اولی را و عقابی باشد طبقه ثانی را و برین دو جو
 محل کرده اند از باب تفسیر که **یوم یفیش وجهه و نسوه و وجهه** را که در قرآن
 آمده

واقع است مفعلات الیه ان مفعلات و لغت عرب هر جا به را میگویند که
 آنرا بریده باشند و مذخره مثل چادر و دوا و دستار را مفعلات میگویند
 و هر دو این که تغییر از جا بهای تفسیری که در بر هر یک از ابواب طاعت میکنند
 مفعلات شده است که جا بهای آنچنان بدن را بیشتر فرا میگیرد و برین
 چسبان تراست و این نیز زبانی غدا پست ایشانرا و بعضی از اهل
 لغت گفته اند مفعلات صیغه جمع است که واحدی از لفظ خود ندارد و واحد
 او ثوب است و بعضی دیگر مفعلات بها و ظا و منقوطه تصحیح کرده اند از قطع آن
 فمفعلات ای شده که مفعلات الیه ان معنی شده است و روشن باشد
 و این تصحیح محسوس نیست چه در روایات بر وجه اول منقول است غرضی
 از حتمک یعنی در پوشان پوشان من از امر حجت خود عبارت صحاح است
 بر آنکه می بایست معنی متعدی بیا باشد نه بنفس و بهر عبارت است غرضی
 و چون بر لغتی برای تعطیل پس از تفهیم معنی لغتی شده است و اعتبار
 آن متعدی بنفس است یا آنکه با هر کلام مقدراست و در حتمک منصوب بنوع
 خافض است چه گاه هست که حرف جر را حذف میکنند و مدخل از آن منصوب
 میخوانند و این را منصوب بنوع خافض میگویند **منهم** که به تفسیرین در اصطلاح
 ایشان عبارت از درج کردن معنی فعلیت و فعلی برین وجه که معنی
 هر دو از فعل مذکور قصد شده باشد بی آنکه حذف و تقدیری در کلام باشد
 چنانچه اگر خوانند عبارت و را و در مدخل فی حال تواند شد از معنول اصل

اول آن در ضمن یک لفظ افاده و معنی توان داشت و صفت مجازت و رکع کلام
 رفته باشد و بواسطه آنکه فریند باشد و رکع بر عمل کور نسبت میدهند و
 بعمل خود بر وجهی که نسبت یافتن آن بعمل بر غیر آن وجه و لغت جاریست
 مثل آنکه اگر متعدی بنفس میشد و بحرف جمع می میزدند و اگر متعدی بحرف
 می شد و بشد بنفس آن حرف دیگر غیر حرفی که تعدیه آن بان حرف متعارف
 لغت است معلوم شود که تفسیر بعضی فعلی در آن شده که تعدیه آن فعل برین
 وجه است و بابت بار آن فعل برین وجه بعمل نسبت یافته است مثلاً در آن
 غیر چون عادت لغت بدان جاریست که غشی هر جا واقع شود متعدی
 می باشد چنانچه کلام صاحب صحاح که سبقت ذکر یافت مرصع است و در آن
 و درین کلام متعدی بنفس است و نسبتیم که تعدیه او بابت بار تفسیر معنی لغتی
 که تعدیه آن بنفس می باشد و مقام ابایی ندارد و از آنکه بحسب معنی حالت
 شود و از مفعول غشی و کلام باین آیه که غشی لا یسار **بشیر**
 بیاید و است که این حدیث در اکثر کتب مشهور مثل حدیث تهریز
 و کلینی و کتاب من لا یحضره الفقیه و امالی ابن بابویه مذکور است و در باب
 حدیث اگر نقل آن کرده اند نهایتش دعای مذکور که حدیث منضم است
 در نسخ کتب مذکور و خلاف بنظر آمده و در بعضی اندک تغییری در الفاظ آن کلام
 شده و از آنجه دعای وقت استنجا و بعضی نسخ برین وجه دیده شده **اَللّهُمَّ**
حَقِّقْ فَوْجِي وَاسْتَعِزَّ عَوْرَتِي وَحَرِّمْ عَلَيَّ النَّارَ بعضی نیز گفته که راجع بفرج

و عورت بنا بر تعدد ایشان همسار لفظ و معنای آن که از رکع مذکور معلوم
 دارند چنانچه از پیش گفت یا باین است بار که یکی محض است و یکی مستور
 و اگر کلمه عورتی بفرج باشد و تعدیه بدان خواهد بود و نسبت به آنکه بوجهی
 احتیاج نخواهد داشت چنانچه ظاهر است و در بعضی نسخ و در دعای منضمه اللهم
 انقل ربی فی بئر کرک و بخیلی فمن رضی عنه واقع است معنی یا بخدا یا
 کویا و از زبان ما ذکر خود و بکردار ما از جمله جمعی که رضای تو از ایشان
 حاصل است و در بعضی در دعای استنشا و بجای اللهم لا تحرم علی ریحی
 اللهم لا تحرمنی طیبات الجنان مذکور گردیده معنی یا بخدا یا محروم مگردان
 مرا از نعمتهای بهشت غیر سرشت و در نسخ دعای مذکور بجای طیبها
 ریحانها و معنی کیفیت و در بعضی در دعای شستن رو بعد از تسو و
 و بعضی کلمه فیه زیاده شده و در معنی لغتی نیست و در بعضی در دعای
 شستن دست راست بدل سپاری بشمالی واقع است و در دعای شستن
 دست چپ بدل مقطعات النیران مقطعات النار و در دعای مسح برین
 بدل شستن نیست تعدی و معنی از اختلافات مذکور تفاوتی نیست
 و باین حدیث را بر وجهی که یاد کرده شد از تهریز حدیث نقل کرده ایم
 از نسخه که بخط والده العقیقه از قدس سره نزد ما بوده و خود من اوله الی اخره
 بر او گذرانیده ایم و او نیز از همان نسخه بر شیخ زین الدین عید الله عنه نقل کرده است
 و در سیر بر خوانده **فایض دوم** بیاید و است که مراد از طلب نیکو کاران تین

التي جاء له ما يند و از زلات خود جواب گویند و حال آنکه در قرآن مجید است
 که در آن روز مهر خواهم بشی برده بانهای بندگان گذشته خواهد شد و اعضا
 و جوارح ایشان بجای زبان ما و سر متکلم خواهد بود اما از معنی که آنها را بان
 داشته اند خبر دهند و ایشانرا کجایشان کاران مانند قال الله
 اَلَيْسَ نَحْنُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَنُكَلِّمُهُمْ اَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوا
 يَكْفُرُوْنَ یعنی روز قیامت روزیست که مهر منع خواهد شد که است برده
 ایشان که بزبان متکلم خواهند نمود و بتکلم خواهند آمد با ما و استهای ایشان
 و پایهای ایشان تا کواهی بند بیاورند از ایشان در دنیا بعد از است
جواب بسا باشد که آن حکم مخصوص کنایه باشد چنانچه بعضی مفسرین
 بان کرده اند یا آنکه بگویم مهر کردن و بانهای که است اشارت بان دارد بعد
 از احتیاج و مجادله و آنکه خواهد بود چنانچه بعضی روایات نیز در آن باب
 وارد است یا گویم این نیز روایت شده است که بعضی اعضا از جانب
 ایشان در مقام احتیاج و مجادله خواهد شد چنانچه در بعضی اخبار بان عباد
 وارد است که شد اعضا علیه السلام اَلَا قَطِيعٌ مِّنْ عَيْنِهِ
 فَتَنَّا اَوْ اَن نَّيْلُهَا وَ يَقُولُ الَّذِيْ تَكْفُرُ بِهٖ عَيْنُهُ وَ اَحْتِجَ لِعَبْدِي
 فَتَنَّا لَهٗ بِالْجَاوِزِمْ خَوْفٌ فَيَقُولُ وَاَيْ مَنَّا وَ اَيُّ مَنَّا اَيُّ مَنَّا لَعَلَّ شِعْرَةَ
 یعنی کواهی پسندوران روز جمع اعضا بر تقصیر معصیتی که بان عضو
 از او واقع شده باشد پس در پر و از آید در آن انشاموی از مویهای

او و طلب از آن نماید از حضرت عزت جل بر بانه در ادای شهادتی که داشته
 باشد پس از آن حاصل شود از جانب حضرت عزت او را و بگوید در سخن ای
 ای موی چشم من من و حجت او ساز آنچه دیده از او پس موی بتکلم
 آید و گوید و در بر او بگوید بسیار که از خوف و ترس الهی از او
 آمده و بگوید کواهی او در برای رحمت بپوشش آمده از تقصیرات او در گذشته
 و از عذاب و درخشش آرا و سازند و مناوی آواز بر دارد و در غرض غصبات
 که بپایان آید یعنی امیت آزاد کرده خدا بپوی و رفیع ناجوی فی
 حَقِّ ذَا الْعَالِ عَلَىٰ سِرِّ الْخَلْقِ **رابعیه** امان که گناه بکس و بکشند
 یکسو بکنند و بکشند ارباب کرم چه عذر بندان طلبند صد که گناه را
 بکشند پس بنابرین لازم نمی آید که سر که و بانهای محض شود و مجادله و احتیاج
 محاسب بندگان تواند واقع شد چه می تواند بود احتیاج بوده باشد
 مایش زبان نباشد و باعضای دیگر واقع شود فقیه **مهریم** کوی تو
 بود که وجه تدریج که مصطفی ام قلد العالی بان استارت کرده اند
 باشد که فاحش آیه تجادل عن قلوبنا است که مجادله جستیار و از
 باعضا واقع خواهد بود بلکه ظاهر شد اعضا علیه السلام که شهادت اعضا
 جستیار و از او و او خواهد بود و الا نشد که که میشد نشد علیه
 مگر آنکه بگویم استمال آن کیفیت وضع احتمال بکاره است و انستیم
خامس سیوم معنی و انکدر فی الجبان پساری که در دعای غسل می بینی واقع

مکرر ایشان را در بعضی از روایات مذکور است که فرموده اند

خالی از خفا و پوشیدگی نیست چه ظاهرش آنست که عطاکن خلود و در ثبوت را
 بهست چپ من این تخصیص را چنانچه ظاهر است حاصلی بهست نیست لهذا
 در مقام توجه آن در آمده چهار احتمال در آن راه داده اند **اول** آنکه
 عادت بر آن جاریست که هر کس را حصول امری بی تعب و مشقت
 دست داد و میگوید نفعه بسیار یعنی کسی که دم از بهست چپ خود **نزد**
علیه السلام و غرض میگوید همان مرجه خواهد بامیکند بهست چپ این کار
 میکند که یا کفایت از آنست که سهولت آن بر وجهی بود که احتیاج نشد
 بهست راست در آن بکار رود پس میتواند بود که مراد طلب خلود
 در بهست باشد بی آنکه قبل از آن تحمل تعب و مشقتی باید شد مثل مشقت
 گذشتن از پل صراط که از موی بار کثرت و از تشنیه برنده تر و بر روی
 و زنج کشیده شده و شدت حساب که در وقت عرض اعمال محسوس را
 بان سر و کار است و سوختن پایش و زنج که بعضی عاصیان است را قبل
 از دخول بهشت خواهد بود و امثال آن عقوبات روز قیامت **دوم** آنکه
 بای بسیاری پای سببیت باشد یعنی خلود و در بهست را روزی من کن
 سبب شستن من دست چپ خود را و عبادت تو نهایتش ببارین
 بای بینی و فرستادن اول نیز می باید بای سببیت باشد تا هر دو خوره که
 قرینه هم واقع شده اند مناسب یکدیگر باشند و آن بعد روبراست
سوم آنکه مراد بخلد در عبارت مذکور برات خلود و در بهست باشد

و مصاف در کلام مخدوف باشد و با همان محالست ظرفیت خود باقی بوده باشد
 یعنی عطاکن نامه اعمال را بهست راست من تا علامت رستگاری من
 باشد و برات خلود و در بهست غیر بهست را بهست چپ من تا آن خبری بود
 نماند و بهر دو دست حامل همان توانستم و این وجه چنانچه مخفی نیست از چو
 دیگر بصواب نزد دیگر است و اعمد اسلم **چهارم** آنکه مراد بسیار
 در مقابل من نباشد بلکه بسیار در مقابل عمار باشد و تکلیف عمار
 که بمعنی توسع و فراخی حالت و مراد از آن کثرت طاعات و عبادت
 باشد یعنی عطاکن من خلود و در بهست را بسبب بسیاری طاعات خود
 عبادات من و برین تقدیر نیز بای بسیاری بای سببیت خواهد بود و در
 کلام ابهام مناسب رعایت شده خواهد بود و آن عبارتست از آنکه
 جمع کنند در کلام میان دو لفظ که بحسب معنی که از ایشان اراده شده است
 مناسب هم نباشند نهایتش از یکدیگر است از این از این معنی دیگر باشد
 که بهست باریان معنی مناسب با هم داشته باشند مثل قوله تعالی **وَاللَّهُ**
وَاللَّهُمَّ حَبِيبَانِ وَالْجَنَّةُ وَالْجَنَّةُ که نجم درین کلام معنی با نجم
 من الارض است حال شده معنی آنچه از زمین برودید و او را ساق باشد
 و ظاهر است که با جمیع مناسب شمس و قمر است نهایتش بهست با معنی
 دیگر که آن کوکبت مناسب ازین قسم است **وَاللَّهُمَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ** طلب از حق
 يَقُصُّ فَخْرًا فَصَّقَ قَوْلَهُ عِيسَى هَمِيشَه خوابی که دیده باشند مانند مرغ پرند

در پرواز می باشد مادام که قصه نشود و آنرا واکویند چون قصه کردند و گفتند
می افتد گنایه از آنکه خواب را تا واکویند اثر آن ازین کی و بدی بطور غیر
چرا که درین حدیث لقیض معنی قصه کردن است که از او را روده شده
مناسب طایریت که با او در کلام جمع است نهایتش را را معنی دیگر
که بآن معنی مناسب با او دارد چه قصص لغت عرب معنی بریدن
بال نیز آمده است پس نظر بآن معنی کلام انجین خواب است که مرغ
خواب همیشه در پرواز است تا بال او را بریده اند چون بال او بریده شود
می افتد و معنی اگر چه مقصود نیست اما اجزای کلام برین وجه از اقسام
مبالغت و این وجه اگر چه بقدر و درست اما خالی از لطیف نیست **نایب چهارم**
ظاهر این حدیث دلالت دارد بر آنکه حضرت در وضوی مذکور هر یک از
رود و دستهار از یاده از یک مرتبه نشسته باشند و این مؤید قول جمعی است
از علما که گفته اند شستن مرتبه دوم شستن و هر وضوی بی باید یک مرتبه
نشسته شود چه اگر غسل کافی نیست می بود چون حضرت در مقام ساختن
وضو بکلام لا افری بودند از حضرت واقع می شد و اگر واقع میشد راوی ذکر
آن میکرد و چنانچه ذکر مضاعف و استنساخ و دیگر استها که از حضرت بعبارت
بود کرده است و دیگر آنکه حضرت در آخر حدیث فرموده اند که خلق آمدین
نظر بملکایه اند و بسجده پنج شک نیست که اگر دوبار اعضایی مذکور
نشسته شده باشد عدد قطرات بیشتر خواهد بود و مقام اقتضای ذکر آن

خواهست نمود پس معلوم شد که سکوت را وی از زکریا ن ب واسطه عدم وقوع
انحضرت صلوات الله علیه و آله و بعضی گفته اند چون استجاب و مرتبه
شستن اعضاء در وضو نهایت شهرت و شیوع داشت و بر همه کس
معلوم بود راوی بآنکه از حضرت واقع شده بود و نظیر و گداشته و تمام
تصحیح بان شده چنانچه در مضغه و استثنای همین بذکر مضغه و استثنای
اکتفا کرده گفت که هر کدام سه مرتبه واقع شد و درین سخن نظرات
چهار بود و داشت هار آن درین مرتبه و موضع منع است چون
اینچنین نباشد و حال آنکه ابن بابویه که از مشاهیر علماء و مذمت
مقررات بر آنکه غسل دوم سنت نیست و در کتاب من لا یحضر الفقیه
روایت کرده است از امام نجفی مطلق جعفر ابن محمد الصادق علیه السلام که آن
حضرت فرمودند **وَاللّٰهُ مَا كَانَ يُضَوُّ رَسُوْلًا لِلّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الْاٰخِرَةِ**
مَعَ نَعِيْسِيْ بخدا قسم که بنوی و ضوی رسول خدا می استند علیه و آله و سلم که
آنکه غسل اعضاء در آن یک مرتبه واقع می شد و بعضی روایات را که شکاری
بران دارد که در مرتبه از ایشان واقع شده بر حالت تجدید وضو عمل کرده است
که گفته اند که در ضمن دو وضو واقع باشند و در وضوی واحد وضو غسل
موجب یعقوب الکلینی که جامع کتاب کافی است در حدیث که بکشتی است
وارد بعد از آنکه روایت کرده است که در وضوی امیر المومنین علی علیه السلام
غسل اعضاء همیشه یک مرتبه واقع بوده است گفته است این دلیل است بر آن که

غسل اعضا در وضو باید یک مرتبه زیاد و واقع نشود چنانچه که عادت حضرت
امیر علیه السلام این بوده است که هرگاه دو امر بر ایشان وارد می شد
که مرد و طاعت حضرت غت بوده است که هر کدام به سیاط اقب
بود تحمل شقت برنی در مبارزت بان پیشتر می بایست نمود آن را
مقتضی حدیث افضل الاغلی الخیر لما یعمل فی اورده اند پس بعد از نماز
و خلاف این دو شیخ بزرگوار که از متقدمین علما اند و درست بودن عمل
ثابت چون دعوی توان کرد که اشتها رو شیوع آن میان امت بر
و حبسیت که منعی است از تصریح راوی بعد و ران از حضرت و تحقیق
در بنجام اقتضای سببی در کلام دارد که وقت را کجایش آن نیت
احجام بیاورد است که از بعضی احادیث مستفاد شده که مستحب
که آبی که در وضو صرف میشود یکمیشری بوده باشد و مجتهدین نیز
بر طبق آن حکم کرده اند و در کتب فقهی ذکر آن کرده و بعضی از ایشان چون
از قول حضرت درین حدیث بخند خیفه که امتنی بآب من ماء اوقفا بها
للملوق و استنجای حضرت از آن آب استنباط کرده اند که آب استنجا
نیز از جمله آب وضو است بر آن منفرع ساخته حکم کرده اند که آب استنجا
نیز می باید که از جمله آن مذکور بوده باشد و گفته اند آبی که در وضو
میشود و اغلب است که بعد می رسد پس آب استنجا را چنانچه از
ظاهر این حدیث مستفاد میشود و از آن جمله باید دانست اما مقدار آن

بدرست و نیت بعمل آید و این بنایت دور می نماید چرا که پیشتر
نیت که آب وضو قاعی که مشت من باشد بر شستن سر و دستها و
مضمضه و استنشاق که هر کدام بیک کف آب تحقق میشود و غسل هر یک
از سر و دستها چنانچه اتفاقا ایشان است در آن دو مرتبه بعمل آمده باشد
بعد شرعی می رسد بلکه نزدیکی که کفان شود که مد و فایان توان اند کرد
چه مد شرعی بعد از شستن سر زیاد از دو بیت و هفتاد و دو و در اتم
شرعی نیت و مقدار مذکور چنانچه بعد از رجوع بحساب ظاهر میشود و زیاد
از چهار یک کمین تبریز که تخمینا دو سیر و نیم سنگ متعارف و گن باشد
درین زمان نیت پس چون تواند شد که آب استنجا نیز از آن جمله
محبوب شود و منعی نمائند که امر حضرت امیر علیه السلام فرزند خود و خنجر را
با و ران آب از برای وضو آوردن و آب را برای وضو آنحضرت که
این حدیث اشعار بآن دارد و بحسب ظاهر دلالت دارد بر آنکه آوردن
غیر آب وضو را از جمله استعانتی که فقها در وضو کرده و دانسته اند
نیت و از آنجا است که بعضی حکم کرده اند که فعل مذکور در وضو مکروه است
و فعل حضرت برین که غرض ایشان پان جواز است عانت و وضو
باشد و تمیز بر عدم حرمت آن اگر چه ممکن است اما بقدر دور است و الهادی
حدیث **نهم** روایت شده است بنوی
که متصل بشیخ الطایفه محمد بن الحسن الطوسی رحمه الله علیه از شیخ بزرگوار

محمد بن محمد بن النعمان المصنف **۱** احمد بن محمد از پدر او محمد بن حسن بن احمد
۲ احمد بن عبد الله بن ابی خلف الاشعری القمی که شیخ قمیان و فقیه
 ایشان صاحب کتب و تفسیر بوده است و تبارخ سنده حدیث و تفسیر
 بر حمت حق و اصل شده و بعضی گفته اند سنده تسع و تسعین و اما بن و تفسیر
 اعلم **۳** احمد بن محمد بن عیسی بن عبد الله الاشعری که او نیز از قمیان
 و فقیه ایشان و تفسیر و جلیل القدر بوده و او را که صحبت امام رضا و امام
 محمد تقی و امام علی بن ائمه علیهم السلام نموده **۴** علی بن الحکم بن الزبیر
 القمی که از اصحاب امام رضا علیه السلام بوده است و از کتب رجال
 برج و تعدیل او ظاهر نیست **۵** داود بن نعمان که خال علی بن الحکم
 مذکور است و علامه در خلاصه رجال میگوید داود بن النعمان تفسیر
 عین که گفت سوال کردم **۶** اعم بن علی مام جعفر بن محمد الصادق
 علیه السلام از کیفیت تیمم فقال ان غاراً اصابته جنابة فتمعت كما
 تمعت الدابة قال رسول الله صلى الله عليه وآله وهو يهتف به يا غار
 تمعت كما تمعت الدابة قلنا لا فكيف التيمم فوضع يديه على الارض
 ثم دفعهما مسح وجهه ويدنيه فوق الكف قلنا **۷** شرح کلام غایت
 نظام و ضمن آغاز و چهار نماز است **۸** آغاز است مثل بر و پیش **۹** پیش اول
 راوی گوید پس حضرت در جواب من فرمود و مذکور با سر را جانی است
 و او بود چون او را مانعی از غسل بود بار و بار و این که جمیع بدن خود را

من استم از ابی عبد الله جعفر
 صاحب کتب از کیفیت تیمم

بل آب نجس رسد در میان خاک غلیظ چنانکه چار پایان در خاک می
 غلطند حضرت رسول صلی الله علیه و آله از روی طرافت و مطایبه با خطاب
 کردند که ای عمار در خاک غلیظ چنانچه چار پایان و دو آب در خاک می غلطند پس گفتیم
 با امام علیه السلام که پس تیمم را چون باید کرد حضرت در مقام بیان آن در آمده
 بر دو دست مبارک را بر زمین نهادند بعد از آن برداشتند و مسح کردند با
 دست تها بر روی خود را و دست ها خود را از بالای کف باینکه که در آن کف
 اینجا از بند و دست تا سر انگشتان و مرا و مسح آن مسح شست آن کف
 دست دیگر چنانچه از روایت دیگر فهم آن شد است **۱۰** پیش و تیمم
 کما تمعت الدابة یعنی غلط زد و کردید در خاک مانند در خاک غلیظ
 دو آب مرا و امنیت که جمیع بدن خود را دستر خاک ساخت که با چنان
 ملاحظه کرده بوده است که تیمم بل غسل است و غسل جمیع بدن با آب
 میسند پس در تیمم نیز جمیع بدن را نجس باید رسید و هو
 یغتر به منضم با و در لغت یعنی چینه یعنی تمسخر کردن و استخفاف است
 و تعدیه آن در لغت عرب که بهایی باشد و که به بن چنانچه میگویند
 بهر موی هر موی تمعت کما تمعت الدابة یعنی ای عمار در خاک تسی
 اینجا که دو آب و چار پایان در خاک غلیظ می تواند بود که این کلام امام
 الهادی باشد یعنی اینچنین بنا است کرد و می تواند بود که جمله خبری باشد
 لازم مستی از آن را داشته باشد یعنی ما را معلوم شد که اینچنین کرده

استعمال چنانچه بر بنیوی در وقت آمد چنانکه بر کسی که توبه را از بر
 کرده است میگوید خطبات التوریه و غرض اعلام غایت است بعد از آنکه
 احوط توبه را بگوید است چه اخبار او بفعل خویش ندارد و نه امتیاز
 و جبر اول نسبت بقول حضرت که در هر چه بود خداوند پاک است
 این عبارت را در و خیال است اول آنکه کلام را وی باشد که او در بنی
 یعنی بعد از آنکه امام علیه السلام علم را نقل کرده اند از او پرسیدیم
 که پس تیمم را چون باید کرد حضرت امام تیمم مذکور را بر وجه مذکور نقل آوردند
 و دوم آنکه کلام صحاب باشد رضوان الله علیه تیمم یعنی وقتی که غلظت در بران
 از علم واقع شد حضرت رسالت با او ان مطالبه فرمودند و از ان
 معلوم شد که تیمم را بر آنچه مرضی حضرت بنیت صحابه که در ان مجلس با علم
 حاضر بودند از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله وسلم سوال کرده باشند
 از کیفیت تیمم و تیمم مذکور بواسطه تقدیم ایشان از رسول صلوات الله
 علیه و آله و رسیده باشد بعد از ان ایشان صورت مجلس را نقل کرده باشند
 و تعبیر از سوال خود از حضرت بنی قلنا کرده امام علیه السلام کلام ایشان را
 بلفظ حکایت فرموده باشند و الا سیاق کلام اقتضای آن میکند که
 بجای قلنا نقول گفته شود برین تقدیر ضمیر غایب در وضع و رفع و مسح
 بر پنجم صلی الله علیه و آله وسلم ظاهر بود و نموده توجه بر انیت آنچه این بود
 در کتاب بنی لایحه و الفقه روایت کرده است بطریق صحیح از زرار

بنی عین از امام محمد باقر علیه السلام که آن حضرت فرمودند قال رسول الله صلی
 الله علیه و آله یوم یغفر فی غیره الذنوب و یغفر الذنوب الکبیرة فلیتوضأ و یتیمم
 قال ثم یسجد ثم یسجد فی التراب قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله
 انما صنعت کذا ثم اعمی بیده الی الارض فوضعه علی الصیغ ثم مسح به
 باصابعه و کفیه ارجلها ما لا یرى ثم لم یسجد و یکب عینی رسول
 خدا صلوات الله علیه روزی بجا خطاب کرده فرمودند ای عمار
 با رسیده است که توجنب شده بودی چون آب نبود که
 غسل کنی چون کردی عمار گفت بدن خود را در خاک کردی اندم رسول
 خدا امام علیه السلام گفت که بعد از ان حضرت رسول صلی الله علیه و آله
 وسلم با و گفتند الاغان و در خاک چنین میعلظند چرا این چنین کردی
 و هر دو دست مبارک را بجانب زمین فرود آوردند و بر خاک نهادند
 و بعد از ان مسح کردند پیشانی خود را با پشت مان خود و هر دو دست را
 یکی را بیکدی و اعاده نکردند بواسطه مسح دست با دست نهادن بر
 خاک را و روایتی که جمعی گفته اند که از علماء اهل سنت است در کتاب
 مصالح نقل کرده است و عبارت آن اینست قال عمار کنا
 فی سیرة فاجتبت فمکثت فکثرت لینی صلی الله علیه و آله
 یحقیه الارض و یسجد فیما سجد بهما و یسجد و کفیه عینی عمار
 گفت در لشکری با پنجم صلی الله علیه و آله بودیم و مرا جانبی دست داد

بنی عین از امام محمد باقر علیه السلام که آن حضرت فرمودند قال رسول الله صلی الله علیه و آله یوم یغفر فی غیره الذنوب و یغفر الذنوب الکبیرة فلیتوضأ و یتیمم

پس در خاک غلبه م و نماز کردم و بعد از آن غسل کردم آنرا حضرت پیغمبر صلی
 علیه و آله و سلم چنان بخدمت آن حضرت رسیدم حضرت فرمودند و بدین
 که ترا انقدر که نمی بود که بعل آوری و هر دو کف مبارک را بر زمین زدی
 بر آشته نفس بر آن و میزند که اگر خاکی بر آن گرفته شده باشد و ور شود
 بعد از آن سجده کند بر آن روی خود را و سر و دستهای خود را و مکان نیست
 که محل بر وجه اول که فلان کلام را وی باشد نه کلام صحابه بهتر باشد چرا
 که محل بر آنکه فلان حکایت از کلام صحابه است بغایت دور است و در حدیث
 صحیحی که از زرار بن عیین روایت کرده است باین عبارت واقع است
 فوضع ابو جبر علیه السلام کفیه علی الارض ثم مسح وجهه و کفیه و دوات
 روایت ابن بابویه بر آنکه تیمم مذکور غسل پیغمبر صلی الله علیه و آله باشد
 و معوض منحت چه استمال دارد که ضمیر پیوسته در روایت مذکور
 راجع بامام علیه السلام باشد بر تقدیر تیمم که راجع بر پیغمبر است صلوات
 علیه و آله بجهت غماز سپان کرده باشند و امام علیه السلام بجهت او و
 بن نفعان اگر گویند احتیاج غماز و امثال او بوقت کیفیت تیمم خدن
 و وضو است چرا که مستواند بود که واقعه مذکوره در میدان اسلام بوده باشد
 قبل از آنکه آیت تیمم نازل شود و کیفیت آن است همانرا با اما احتیاج
 داوود بن نفعان باینست که کیفیت تیمم امام علیه السلام بغایت دور است
 و نهایت استبعاد دارد چرا که راوی مذکور از افاضل راویان حدیث است

این روایت از زرار بن عیین است که در حدیث صحیح است

و تمسک تعویض او افضل و کمال کرده اند و احادیث بسیار از او روایت
 چون تواند بود که کیفیت تیمم که دستن آن از ضرورت رایت دین است بر او
 مخفی مانده باشد پس محل روایت بر آنکه استفسار مذکور از غماز و احتیاج
 واقع شده باشد و تیمم مذکور فعل حضرت پیغمبر صلوات الله علیه و آله و ابی
 باشد بلکه معتین جویش است که احتیاج داوود بن نفعان باینست
 تیمم امام علیه السلام نه بواسطه آن بوده است که او میدانت است که
 تیمم غلبه در خاک نیست بلکه بواسطه اختلافیست که در کیفیت تیمم
 میان اهل اسلام بود و چرا که فرق امت را اقوال مختلف در آن است
 چه بعضی مسح تمام روی و تمام دستها را با مرق واجب میدانند و بعضی
 تخصیص کردند و وجوب مسح را و پیشانی و سر و دستها از زنده و بعضی مطلق
 تیمم خواه بدل از غسل باشد و خواه بدل از وضو یک مرتبه زن است را برین
 واجب میدانند و بعضی دو مرتبه و بعضی تطویل داده اند و میگویند در
 تیممی که بدل از وضو باشد یک مرتبه واجب و در تیممی که بدل از غسل دو مرتبه
 و بعضی گفته اند سه مرتبه و حبیب یک مرتبه بجهت مسح جبهه یک مرتبه بجهت مسح
 دست راست یک مرتبه بجهت مسح چپ پس باینست که این اقوال مختلف
 اگر داوود را داده کرده باشد که با المعاینه از حضرت امام علیه السلام است که بگوید
 تا او را اطمینان خاطر می بهم رسد و شبیه که از ملاحظه اختلاف مذکور او را
 رود داده باشد منع شود چندان دور نخواهد بود **نمایش اول** قول امام علیه السلام

درین حدیث نسبت بنفیس علی علیه السلام و اگر چه در حدیث دیگر هر دو مرتبه نسبت
 و احتیاج توجه دارد چرا که استنزا و تنخیر را در مرتبه نبوت نسبت و
 ازین جهت که چون قوم موسی علی نبینا و علی سلام باو کشید آتش فدا
 هر دو نسبتی ایما است نه استنزا و تنخیر مکنی و ما را قایل آن اخذ کرده فلان
 اعوذ بالله ان اكون من الجاهلین گفت پناه میجویم بر پروردگار خود
 از آنکه از جمله جاهلان باشم کنایت از آنکه استنزا و تنخیر عمل را باب
 جهالت و نادانیت و جمعی که بوی از معرفت و ایمانی مبثام ایشان
 رسیده است و حق را از باطل تمیز کرده اند پیرامون آن نمیکردند پس می
 گشت بنفیس که از اعظم اولو العزم است از اعوان جاهلان خوانده است چون
 تواند بود که حضرت مقدس مصطفوی عین التجات از کما و من التسلیمات
 انما با وقوع یا بدو بر تقدیر تسلیم جواز وقوع آن از حضرت صلوات الله
 نسبت جمعی که قایل آن باشند مدور آن از حضرت نسبت بهمار یا سر که
 از اعیان صحابه رضوان الله علیهم بوده است و مرتبه بزرگ در میان ایشان
 داشته و بر نبوت پوسته است که حضرت صلوات الله علیه و آله همیشه
 او را کرامی میداشتند و باو بوعظیم توقیر میکرد و اندوخته نهایت محبت
 و توجه باو داشته اند چنانچه نسبت باو بر زبان حبیب زبان جاری ساخته اند
 که عمار جندب بن عسیمی علیه السلام علیه السلام عمار منزه است میان
 چشمهای منست عسیمی حبیب من که از شرافتی که بر سایر اعضاء دارد محل عبودیت

پروردگار واقع است هر آنیکه شایسته خداوند ساخت او را جمعی که از اهل نبی
 و صلوات باشند و آخر در حرب صفین بروست معاویة کشته شد چنانچه
 باشد و نهایت آنچه درین باب توان گفت آنست که استنزا و تنخیر
 معنی تحقیق است معنی نسبت بلکه معنی مجازی از آن اراده شده و مراد نوعی از
 مزاج و مطایبه است که از جانب شریع حرجی در آن نسبت و صدوران آن
 و از اصحاب و اخبار نقل شده و وقوع آن نسبت بهمار و امثال او و خلایق
 شان ایشان فینما بد بلکه شعور برزائی و قرب ایشان است نزد حضرت
 صلوات الله علیه پس اگر آن از بزرگان وقوع نمی یا به مکر نسبت جمعی که
 برزائت و قرب و مرتبه نزد ایشان موصوف باشند چه جمعی انسان است
 که بهر گس خصوصت و محبت بیشتر دارد و موانست با او بیشتر گرفته است
 بیشتر او را و معوض مزاج و مطایبه که از نهایت انبساط خاطر ناشی
 میشود و در می آورد و بر نبوت پوسته که حضرت رسالت صلی الله علیه و آله
 و سلم فرموده اند که ان فی المرح و لا اقول الا الحق عسیمی ازین مزاج و
 مطایبه واقع میشود نهایتش نیکویم مگر آنچه حق باشد و امان فعل از
 بکذب و باطل الایش مندی هم و حکایت مطایبه حضرت با پیرالی که از ایشان
 التمس کرد که بجهت او دعا کند که حضرت غرت او را بهشت ادرانه
 و ادرمش بود است و انچنان بوده که حضرت در جواب او بر سبیل مطایبه
 فرمودند اما علمت ان الجنة لا یدخلها النجار یعنی هم نوزنده است که

یعنی زنان دنیا را

جنت جای مثال تو بر زنان نیست و عجز و اهل آن میشوند هر زال مذکور
و رفق و انظار نمود که گناه پرزالان چه باشد که ازین سعادت محروم
ماند و اند حضرت چنان اخطاب اورا شد بدو که در دستم فرموده این آیت
لما دوت فرموده انا انشاءناهم انشاء فجعلناهم انکاءا و اخرنا انکاءا
یعنی برستی که مایه افروشم در پشت ایشان از ابتدا و فریدان تازه که
نه بر وجه اصل و ولادت باشند پس میگردانیم ایشان را دختران بکره که هرگز
نزد شوهران خود آیند بکر نمایند و دوست و همراه شوهران باشند و همه را
باید بکر محال باشند در سن سی و سی و کی هر یکی جوان نباشند
فصل است از اسم سیم که از پیغمبر صلوات الله علیه و آله رسیده که ایشان
کیانند حضرت فرموده هذه النبی فی جن جنه دار الدنیا عجزه شطراضا
یعنی جمعی اند از زنان که قبض روح ایشان شده باشد و حال آنکه عجزه و عجزه
شده باشند و موی سر سفید کرده و کوشته های چشم ایشان ریم گرفته در
بعضی نکاسیر مذکور است که دختران خود در آبان سن رسانند و پیران
سال دار را از آن سن رد نمایند و بشوهران خود که در دنیا داشته اند بدهند
اگر شوهران ایشان متعهد باشند بشوهر خیرین دهند و اگر در دنیا شوهر نداشته
باشند و یا داشته باشند و بستی نباشند بکی از جوانان بستی
دهند و در حدیث وارد است که شوهران را نیز بسن مذکور نقل نمایند
چنانچه از پیغمبر صلی الله علیه و آله روایت شده است که فرموده اند که بی مثل اهل

الجنه اللیة محرومانند و انشاء کلین جنابا و انشاء ثلث ثلثین یعنی داخل میشوند
اهل بهشت بهشت را و حال آنکه بی مودا مرد باشند و دختران ششم و سیم
کشیده و جد موی در سن سی و سی و کی **فصل پنجم** وضع بدین بر
ارض و رجال تیمم که درین حدیث واقع است اگر چه در بعضی احادیث دیگر
نیز این عبارت واقع است اما در اکثر احادیث تعبیر از آن بضر بیدین
شده است یعنی زنان دست بر خاک که این عبارت از وضع با عظماء است نه
وضع خلق و والد بر زکوار را در تیمم بخشی است که در شرح رساله الفیه که در کتاب
قلم تصنیف است ابرار دان کرده است و چون مقام تقصی ذکر آن نیست کسی که
اراده اطلاع بر آن داشته باشد شرح مذکور رجوع نماید و بر هر قدر فضیلت
میان علمای ما و آنکه فعل مذکور جزو افعال تیمم است و واجبیت که نیست تیمم
بر آن مقدم باشد با آنکه فیه لای اعراف در وضو است که عبارت از بردن
آبست دست بواسطه شستن روی چنانچه او را از افعال وضو شمرده اند
این نیز از افعال تیمم نیست و ظاهر کلام اکثر علماء رضوان الله علیهم اشعار بر این
شق اول دارد که خود نیست نهایت شستن حال الدین تطهر علیه الرحمه در کتاب
نهایت الاحکام شستن را اختیار کرده است و فعل مذکور را خواه وضع بدین باشد
و خواه ضرب بدین تیمم نماید چنانچه اعراف جزو وضو نیست بلکه فعل مذکور
بمذهب اوفعلیت واجب خارج افعال تیمم و شستن شستن علیه الرحمه بر او
در خستبار این مذهب دو اعتراض کرده است **اول** آنکه در اعراف وضو

فی نفسه واجب نیست بلکه اگر بر وجه دیگر سایندن آب بر روی سر باشد
 مثل زدن روی بر آب یا داشتن روی بر زیر ناوان و امثال آن موجب
 اغتراف ساقط خواهد بود بخلاف فعل مذکور در تیمم فی نفسه وجوبی
 دیگرش وضع پیشانی بر خاک و امثال آن بدل آن نمی تواند شد پس میان
 آن و اغتراف فرق باشد و پیش از آنست که فرق مذکور مذهب علامه
 ضرری ندارد و او نیز قایل است باینکه فعل مذکور در تیمم فی نفسه واجب
 بناتیس شرط میدانند زجسد و وجهی نیست از آنکه فعلی در مبادی واجب
 باشد و خبر و نباشد چنانکه در لغت آنی که در شهر رمضان واقع باشد باینکه
 که روزه ایام عطف مذکور شرط است و جزو عطف نیست مگر آنکه عوض شح
 شهید علیه الرحمه آن باشد که قیاس آن بر اغتراف واجب نیست چرا
 که بنا بر تفرقه مذکور قیاس مع الفارق میشود و قیاس مع الفارق را
 علامه استباز مکرده اند **دوم** آنکه اگر حدیثی واقع شود میان اغتراف
 و شستن رو همه اتفاق دارند بر آنکه فعل در وضو نمی نماید و چون بهمان
 آب نیت کرده رو را بشوید وضو صحیح است بخلاف فعل مذکور در تیمم که
 بعد از آن و قبل از مسح جبیه اگر حدیثی واقع شود بان دست مسح جبیه نمی تواند
 کرد و اعاده ضرب یا وضع بر بارض واجبست و جایش است که اگر وضو شح
 شهید علیه الرحمه آنست که وقوع حدث میان ضرب یا مسح جبیه مذهب علامه نیز
 موجب ابطال تیمم است و وجوب اعاده آن منکر که چنان باشد چه او در نهایت

الاحکام تصریح کرده است باینکه وقوع حدث مذکور خلل در نیت تیمم نمیکند و وجوب
 اعاده ضرب یا وضع بر بارض نیست و اگر غرض او آنست که خلل مذکور مذهب دیگر
 آنست که فعل مذکور را جزو تیمم میدانند علامه ضرری نخواهد داشت و باید
 دانست که علامه قدس سره با وجود آنکه حکم بعد از جزمیت فعل مذکور در دست
 جایز است است که نیت تیمم مفسد آن واقع شود بنا برین بر او وارد است
 که هرگاه چنان واقع شود لازم نمی آید که نیت مفسد آن پس جواز اجرا تیمم
 نشده باشد چه مقارنت نیت تحقق نیت مگر مقارن داشتن آن مجزیه
 اول محال آنکه مقارنت نیت در جمع عبادات و حبیب اجماعا کنی بگوید
 در وضو نیز تجویز شده است که نیت را مقارن شستن سر و دست یا تیمم
 یا استنشاق دارند و حال آنکه هیچکدام از آنها جزو وضو نیست پس مجزیه
 مقارنت نیت تیمم بعضی که جزو نباشد متضمن عدم تحقق مقارنت واجب
 نباشد چرا که آنها اگرچه با الصالحه جزو وضوی و حبیب نیست اما بعد از مقارنت
 نیت بان جزو وضوی کامل میشود و چنانچه از علما تصریح بان واقع شده است
 پس مقارنت نیت بان متضمن مقارنت نیت بوضوی کامل خواهد بود
 و وضوی کامل فرد وضوی و حبیب پس مقارنت نیت بوضوی و حبیب
 نیز متحقق شده باشد مگر آنکه بگوئیم مذمب علامه نیز نیت که فعل مذکور
 نیز با الصالحه جزو تیمم نیست بختی که واجب باشد تقدیم نیت بر آن باشد
 مسح جبیه و یدین امانیت هرگاه مقارن آن شود جزو تیمم میشود و بر سبب

اعتراف در وضو و بنا برین سبب تفرقه میان فعل مذکور و اعتراف نخواهد بود
طراز ظاهر فعل امام علی است که فرموده بود که هر که در تیمم
 مسح تمام رود واجب باشد و این مذهب علی بن بابویه است از علماء
 ما و بعضی احادیث دیگر نیز درین حکم مؤید است نهایتش سید رضی
 عقیم الهدی اجماع نقل کرده است بر آنکه مسح تمام رود واجب نیست و بعضی
 احادیث معاضد قول او نبند است که بعضی از آنها مطلق است بوجوب
 مسح جبهه و بعضی بوجوب مسح پیشانی و شیخ ابو القاسم رحمہ اللہ نقل کرده است
 تخیر میان مسح تمام روی و بعضی روی یعنی جبهه که هر کدام اختیار شود
 واجب در ضمن آن نقل آمده است و نقل مذکور از ابن ابی
 نیر کرده است و گوید واجب نبودن مسح تمام رو را که در کلام سید رضی
 رحمہ اللہ واقع است حمل کرده است بر عدم وجوب جبهه و اما استیجاب
 دستها در مسح بختی که مسح دستها تا مرئیت واجب باشد آن
 حدیث صحیح است و در عدم آن نهایتش علی بن بابویه او را واجب
 دانسته بواسطه آنکه در بعضی اخبار برین وجه وارد شده است که
 در آن نیز قائل بخیر شویم میان مسح دستها تا مرئیت و میان مسح سر
 دستها تا زنده ماندن روحی بدان دو رنخواهد بود و الله اعلم **بناش**
سیدم بایده است که ظاهر این حدیث دلالت دارد بر آنکه امام

علیه السلام در حال اخبار از تیمم حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم حضرت رستم علیه السلام

در حال بیان تیمم بعمار علی الاحمالین مذکورین در زدن دستها بر وضو سبب
 گفتار کرده باشند و هیچ شک نیست که سخن از تیمم جنب بیکدست است
 بواسطه آنکه عمار از برای رفع جنابت تیمم کرده بود چنانچه سبق ذکر است
 پس این حدیث بحسب ظاهر حجت جمعی تواند بود که در مطلق تیمم خواه
 جل از وضو باشد و خواه جل از غسل بکیرتبه زدن دست را کافی
 میدانند و بن الیقین تفنیر مذکور در اندیش سید رضی عقیم الهدی
 و شیخ مفید علیه الرحمه و مؤید مذمب ایشان است حدیث مؤلفی که زاده
 درین باب روایت کرده و حدیث حسنی که از ابن مقدم نقل آن به ثبوت
 رسیده است **مترجم گوید** حدیث مؤلفی مذکور حدیثی است که عبد الله
 بن کبیر از زرارہ بن عیین روایت کرده که او گفت سبیل ابانجیر
 عن الیقیم فغضب بیده الارض ثم رفعها فغضها ثم مسح بها جبهه و کفین
 واحدة یعنی سوال کردم از امام محمد باقر علیه السلام از کیفیت تیمم یعنی
 پرسیدم از آن حضرت که تیمم را چون باید کرد امام علیه السلام در بیان
 تعلیم آن بمن در آمد زنده زهر و دست مبارک را بر زمین بعد از آن
 برداشته و لکان داد و اندک خاک را بر آن گرفته باشد بریزد بعد از آن
 مسح کند بآن دستها و پیشانی خود را و هر دو دست خود را یکمرتبه و شیخ
 حسن مذکور حدیثی که عمر بن ابی المقدم از امام جعفر الصادق
 علیه السلام نقل کرده است آنرا وصف الیقیم فغضب بیده الارض ثم رفعها

بیش

نقشه ها ثم علی حبیبه و کینه مره و احدی عینی بیان کردند امام علیه السلام گفت
 تیمم را برین وجه که زدند هر دو دست مبارک را بر زمین پس بر پشتند نشان
 دادند بعد از آن مسح کردند هر دو چین و هر دو دست خود را یکمتر بچین
 درین دو حدیث تخصیص نیافته است بر تیمم بدل از وضو یا تیمم بدل از
 غسل و هر دو حدیث صریح است در آنکه امام علیه السلام در هر دو مسح
 یک ضرب انگشت کردند هر این دو مؤید مقتوی مذمب سید مرتضی و شیخ
 مفید علیه الرحمه است که در مطبق تیمم خواهد بدل از غسل باشد و خواهد بدل
 از وضو یکمتر به زدن دستها را بر زمین کافی میداند و یکمتر که در
 تیمم بدل از غسل احتیاج به وضو نیست چون عبدالمعین بکیر که راوی
 حدیث اول است اگر چه گفته اند مذمب خود عادل بوده است فاطمی
 مذمب بوده است عینی بعد از امام جعفر صادق علیه السلام افعطی سیر
 بزرگ او را امام میدانستند و با مات حضرت امام موسی کاظم علیه السلام
 قایل بوده و عمر بن ابی المقدم را وی حدیث دوم اگر چه امام مذمب
 بوده و علماء رجال حدیثش کرده اند و صفات نیک و را ذکر کرده اما عادل
 و ثقة نبوده است حدیث اول را موقوف نموده است دوم را حسن
 مراد بحدیث موقوف آنست که راویان او اما معصوم همه ثقة و راست گو
 باشند و عمای رجال از راستگویی و ثقة بودن ایشان خبر داده باشند
 ولیکن همه امامی مذمب نباشند و علمای ساجلی بلکه بعضی از ایشان یا هم

مذمب

غالب باشند و مراد بحدیث حسن آنکه راویان آن همه امامی مذمب باشند
 و مجموع ولیکن همه محکوم بوثوق و عدالت نباشند و حدیثی که راویان
 آن اما معصوم همه امامی مذمب باشند از اصحح میگویند چنانچه سبق ذکر
 یافت و آنچه غیر این سه نسبت ضعیف می مانند و آن نیز چند قسم است
 چنانچه در محل خود تفصیل یافته است و شیخ جمال الدین طهرانی رحمه الله در کتاب
 مختلف از استدلال مذکور برین وجه جواب گفته است که این حدیث
 و امثال آنرا دلالت مینماید بر آنکه تیممی که امام علیه السلام وصف آن
 کردند بدل از غسل بود یا بدل از وضو و جنب بودن عمار در آن وقت
 و گفته او دلالت ندارد بر آنکه حضرت پیاپی تیمم بدل غسل کرده باشند
 چه میتواند بود که سایل بعد از مطایفه حضرت بعمار یا بعد از اخبار
 امام علیه السلام از آن کیفیت تیمم مطلق سوال کرده باشند یا از
 کیفیت تیممی که بدل از وضو باشد و معنی آنکه در این تاویل که علامه میرزا
 مرتکب آن شده اند بغایت دور است و سوق کلام ابایی تمام از پافنی
 دارد و حدیث قصه عمار که ابن بابویه علیه الرحمه از زراره بروحیه نقل
 کرده و در پیش دوم سبق ذکر یافت صریح است در آنکه تیمم حضرت رسول
 صلوات الله علیه اله بیان تیمم بدل از غسل بوده نه تیمم مطلق چه را
 که بعد از آنکه عمار نقل تیممی که بدل از غسل خیار کرده بود و بحدیث کرد
 حضرت صلوات الله علیه بروحیه که گذشت با و خطاب کرده فرمودند چرا

انچنین مکرری و تکرار مذکور را بیان فرمودند و این صریح است در آنکه تیمم که
عبارت از غسل جنابت می باشد تا نچنان می باشد واقع شود و نیز حد
مذکور صریح است در آنکه زیاد از یک مرتبه دستهای مبارک را بر زمین نهد
چه در حدیث و حدیث واقع است که در علم بعد از آنکه عباد مذکورند حضرت
زین و دستها را بر زمین پس باین مذکورند که بعضی علم الهدی و شیخ صدوق
علیهما السلام از قوتی نباشد و بعضی احادیث و روایات که دلالت دارد
بر تعدد ضرب بر بارش و در تیمم ممکن است که محمول شود بر استحباب
ضرب ثانی تا وقتیکه هم رسد میان حدیث صحیح زرار که مذکور شد
و میان آنها و توفیق میان ایشان برین وجه بهتر است از توفیقی که دیگران
کردند و گفته اند که احادیثی که دل بر تعدد ضرب است بر تیمم بدل از
غسل باشد و احادیثی که اشعار بر وحدت ضرب دارد بر تیمم که بدل از وضو
باشد چنانچه میان متأخرین مشهور است چرا که در بعضی احادیث نزدیک
صریح است در آنکه در تیمم بدل از غسل نیز ضرب یک مرتبه واجب است چنانچه
بعضی گفته اند که این معنی وضو احتیاج است از غسل مناسب است که در تیمم
بدل از وضو یک مرتبه ضرب واقع شود و در تیمم بدل از غسل و مرتبه قابلیت
آن ندارد که دلیل صحتی از احکام شرعی شود و حدیث صحیح که شیخ ابو جعفر
طوسی رحمه الله علیه بواسطه زرار از امام محمد باقر علیه السلام نقل کرده است
برین وجه که زرار گفت که سوال کردم از امام علیه السلام از کیفیت تیمم

فرمودند و حضرت واحد الوضوء و غسل من الجنابة تقریب بیدیک ترین
ثم غسلها مرة واحدة و مرة للیدین اگر پیش از ابوالکاسم رحمه الله علیه نیز
در کتاب معتبر ما او موافقت کرده است در فهم تفصیل شده و از آن
اما بعد از ظاهر میشود که دلالت بر تفصیل مذکور ندارد بلکه بعضی دعوی
کرده اند دلالت او را بر تعدد ضرب در مطلق تیمم خواه بدل از وضو و خواه بدل
از غسل آنکه این با بوی آن استدلال که دست بر تعدد ضرب در تیمم مطلقا
و حق است که این حدیث نسبت با پنجمین قدس سره و شیخ ابوالکاسم
از آن فهمیده اند نسبت با پنجمین این با بوی آن استنباط کرده و چنانست
و نقل در دعای سجده یک کدام نیست چرا که قول امام علیه السلام که وضو
واحد محصل است که معنی هونوع واحد باشد یعنی تیمم یک مرتبه است
و انچنان نیست که تیمم بدل از وضو نوعی باشد و تیمم بدل از غسل نوعی دیگر
و آن ضرب معنی نوع و عرف اهل شرع شبیه تمام دارد و چنان که
گفته اند العلماء رضوان الله تعالی و ترا بی حسنی طهارت بر دو نوع است
طهارت بابت آن وضو و غسل است و طهارت بجا که تیمم است و مثال
آن و کلمه و غسل مجرد خوانده شود بعلف آن بر الوضوء چنانچه طهارت
و جلد ضرب سپک الی آخره تفسیر ضرب مذکور بوده باشد یعنی در مطلق
تیمم خواه تیمم بدل از غسل خواه تیمم بدل از وضوی باید که ضرب یک مرتبه
بوده باشد که دستها دو مرتبه بر زمین زده شود هر مرتبه بعد از بریدن

از زمین نمانده شود بکمرته بواسطه مسج رو و دیگر تبه بواسطه مسج برین مضمحل است
 که ضرب محسنی خود باشد چنانچه ظاهر است که کلمه و الغسل مرفوع خوانده شود
 که اندای کلام بوده باشد نه جزو کلام اول یا جزو و خوانده شود و برین
 مخدوف متعلق تقریب که کلام درین تقدیر باشد که و تقریب بیکدیگر لغل
 برین انجاست که برین الی آخر سر و عطف از قبل عطف جمله فعلی باشد جمله
 اسبی حاصل محسنی آنکه تیمم از برای وضو کفایت و از برای غسل و وضو
 چنانچه مشهور است و بالعکس بر هر دو تقدیر ناچار است در حدیث مذکور
 از ارتکاب خلاف ظاهر اما بر جل اول بواسطه آنکه ظاهر از ضرب و نیت
 است که محسنی زدن دست باشد نه معنی نوع و اما بر جل ثانی بواسطه
 ظاهر عطف منفرد بر منفرد است نه عطف جمله بر جمله و تقدیر آنست که در کلام
 مذکور شد نیز خلاف اصل است و بجا طر می رسد که ممکن است که ضرب جل
 شود و بضر بید برارض چنانچه ظاهر است و کلمه و الغسل مجز و خوانده شود
 و معطوف باشد بر لفظ و چنانکه ظاهر است نیز نه تیش را و از
 قول حضرت که ضرب واحد و وحدت نوعی باشد نه وحدت عددی
 ضرب بید برارض و مطلق تیمم خواه بدل از وضو باشد و خواه بدل از غسل
 کی نوع است یعنی انچه ان نیت که انجاست آن در تیمم مختلف باشد که وضو
 شود و مثل آنکه در یکی باید است و در ضرب شپتر باشد و در دیگری کمتر
 یا در یکی علق زراب شرط باشد و در دیگری نباشد و امثال آن از

احتمالات محتمله و محل وحدت بر وحدت نوعی نیک که درین جل ارتکاب شده که
 چه خلاف ظاهر است اما برین تقدیر ارتکاب خلاف ظاهر چنانچه مخفی است
 کمتر است از حدین سابقین و اندک علم **الحکم** بیاید و آنست که
 میان علما در احوال ائمه علیهم استمار یافته است که در تیمم علق زراب
 بر دستها شرط نیست یعنی لازم نیست که زدن دستها بر زمین و چیزی
 وقوع یابد که قدری خاک بعضی از کهنه گرفته شود و این جنبه از علما را جمعی
 از علما و اهل سنت علق مذکور را در تیمم شرط میدانند و بر مذمت مشهور
 برین وجه استند لاشعرات که بعضی روایات صحیح و اوست که است
 بر استحباب نفوذ دارد که عبارت از تکاذن دستهاست بعد از بردن
 از زمین و اگر علق زراب شرط می بود نفوذ مذکور سنت نمی بود و هیچ
 شک نیست که نفوذ بواسطه آنست که اگر خاکی یا گردی در دستها مانده
 باشد بریزد و در وقت مسج رو بر رو کشیده نشود پس هرگاه دور کردن
 خاک از دست سنت باشد چون تواند بود که علق آن واجب باشد
 و والد بر زکوار در شرح الفیه اشاره بصنف این استند لال کرده اند که
 تجربه حاکمست بآنکه میخورد تکاذن دست جمیع آنچه از خاک در کهنه گرفته
 باشد میبرد بلکه آینه ای صغیر غباری باقی میماند پس میتوان بود که
 غرض از نفوذ آن باشد که اگر خاک بسیاری در دستها بوده باشد
 که مسج بان باعث آن باشد که رد خاک آلود و بدنام شود و بار و نجس شود

و آن مرتبه باقی مانده اند که مطلقا اثری از آن در دست نماند پس استحباب
 نقض منافات نداشته باشد بشرط علق و بر و امایت مذکور هستند
 بر عدم اشتراط علق توان کرد بلکه می توان دعوی کرد که دلالت بر شرط
 آن میکند چرا که استحباب نقض در وایت مذکور مطلق واقع شده بی
 آنکه متعین بحال علق تراب باشد و ظاهر است که تا علق تراب متعین نشد
 نقض واقع نیست و اندیشه و سنت بعل نخواستند پس علق تراب شرط
 باشد و نهایت آنچه در جواب توان گفت آنست که هستند لال برنج
 کاهی تمام است که نقض مذکور واجب باشد و بچکس از علما قایل بوجوب
 او نشد است ابدال آن در مقام تعویب است لال بن الحیدر شده و
 بایکریه فامسحوا بوجوهکم و ایدیکم منه برین وجه که من در کلمه منه
 ظاهر است که من تعیض باشد یعنی مسح کند و حال تیمم بعضی از روی خود را
 و بعضی از دستهای خود را بعضی از خاک ببرد که اگر محمول برین ابتدای
 شود باین جنسی که مسح رود دستها را بر وجهی بکشد که استبداد آن از خاک
 باشد معنی بغایت نامحسوس بی حاصل میشود و سر که من تعیض باشد لازم
 خواهد بود که مسح بعضی از خاک واقع شود و این تحقیق نمی تواند باشد مگر بوجوب
 قدری از خاک در دستها پس علق واجب باشد و گفته اند آنچه در دست
 حیصه زار است که از امام محمد باقر علیه السلام نقل کردند اشعار برین داور که
 ضمیر منه راجع به تیمم است منافات بان ندارد که من تعیض باشد چه عبارت

حدیث مذکور برین باب است که امام علی علیه السلام بعد از ذکر آیت و تمسک
 فرمود و اندک قال **قلید تجدوا الماء فمیت بها صعبا طيبا**
فامسحوا بوجوهکم و ایدیکم منه فلما ان وضع الوضوء عن من لم يجد
 الماء فمیت بعض النفس محالاً قال **بوجوهکم ثم غسل بها و ایدیکم**
منه ای من ذلک ایتم لانهم ان ذلک انجم لا تجزئ عن الوضوء لانه علق
من ذلک القصد بعض الکفین و لا یعلق بعضهما ثم قال ما یؤید الله لیجعل
علیکم فی الدین من حرج و لا یخرج النقص عنی عنی حضرت عت تقالی و من
 الغیر بعد از سران از زبان و صفی فرموده اند که اگر موجب وضو هم بود
 شمارا پس نیاید آب که بان طهارت کند پس تیمم کند خاک پاک و چون
 مسح کند بعضی از روی و بعضی از دستهای خود را بعضی از آن پس چنان وضع
 کرد و مسح ساخت و وضو را از کسی که آب نیاید بل بعضی از غسل مسح را
 قرار داد که بواسطه آنکه گفت مسح کنسید بعضی از روی و بعد از آن مسح
 ساخت بان و گفت مسح کند دستهای خود را یعنی بعضی از دستها و چنانچه در
 بان یعنی آن تیمم بواسطه آنکه میدانست که خاک تمامه بر روی نمی شود
 چرا که بر بعضی از کفهای دست خاک گرفته میشود و بعضی نمیشود بعد از آن
 گفت ما یؤید الله لیجعل علیکم فی الدین من حرج یعنی هر دو باید است
 پروردگار شما را و موردین شما را حرجی و مراد بجمع تنگی است و پس شانه
 کلام حضرت را در حدیث مذکور که لانه یعلق من ذلک القصد بعض

شروع تمام فتنه نماز کرده گفتند ائمه اکبر بعد از آن سوره فاتحه را تیل
 فرات کردند و سوره قل موافق اجد را بعد از آن خواندند و بعد از فراغ قرائت
 زمانی اندک که گنجایش نفس زدن در آن باشد و زنگ کردند و هم
 چنان ایستاده هر دو دست مبارک را بر داشته بر روی گرفتند
 و گفتند ائمه اکبر بعد از آن کعبه فرستند و بر گردن کف دستها را از سر
 زانو با دو انگشتان دست را از هم کشاده داشتند و زانو با را بچپ
 عقب شکستند و پشت مبارک را با پنجان ستوی داشت نگاه داشتند
 که اگر قطره آب یا روغن بر میان آن میخیزند هیچ جانب حرکت نمیکرد
 چرا که هیچ جانب و از جانب دیگر است نبود که طبیعت آب اقبیای
 حرکت با پنجان گذر کردن را کشیده داشتند و چشمها را بر هم گذاشتند
 و سه مرتبه با رعایت ترتیل این تسبیح را بر زبان میخیزان جاری میساختند
 که سبحان ربی العظیم و بحمد بعد از آن راست ایستادند چون ایستاد
 جایون ایشان برقرار ایستاد و گفتند سمع الله من جمده و همان در آن
 ایستادند و یک گفتند بعد از آنکه هر دو دست مبارک را برابر روی
 برداشته بودند بعد از آن تسبیح فرستند و هر دو کف دست را در برابر
 زانو با برین دو انگشتها را بهم کشیدند و ند محازی رو با گذاشتند و سه مرتبه
 این تسبیح را گفتند که سبحان ربی الاعلی و بحمد و در حال سجده تسبیح
 یکبار از اعضای خود را چنان نکردند که بر عضو دیگر نهاده شود بر پشت عضو

سجده کردند یعنی چنان کردند که بر وجه اعتماد هشت عضو ایشان بر زمین
 نهاده شد هر دو کف دست و هر دو آئینه زانو و هر دو انگشتان شست
 پا و وجه و انف که عبارت از چینی است و فرمودند سجده بر هفت عضو از پنجه
 فرض است که اگر ترک شود نماز باطل است و آن هفت است که حضرت فرمود
 و رکعاً محمد یا فسر مودند و برین است اِنَّ الْمُسْلِمِينَ لَنْ يَكُونُوا عَدُوًّا لِلَّهِ
 احداً و آن دو کف دست و دو زانو و دو سر انگشت شست پا و چپ
 و سجده بر انف که ناس آنهاست سنت است یعنی نبیل آوردن آن
 متضمن ثواب بسیار است و بزرگ آن عقاب مرتب بیت و چون
 آن نیز نماز صحیح است بعد از آن برداشتن سر مبارک را از سجده چون
 راست نشستند گفتند ائمه اکبر بعد از آن بران چپ خود نشستند
 و گذاشتند پشت پای راست را بر شکم پای چپ و گفتند استغفر
 ربی و التوب الیه یعنی طلب مغفرت و آمرزش می یایم از خدای
 که پروردگار منست و رجوع میکنم در حال با و و بط کلام و معنی
 توبه و حقیقت آن در حدیث سی و هشتم باید است را گفته است
 بعد از آن در حال نشستن یکبار گفتند و سجده دوم رفته و گفتند
 در آن تسبیح اول گفته بودند یعنی سه مرتبه گفتند سبحان ربی
 الاعلی و بحمد و تسبیح یکبار از اعضای بدن مبارک را بر عضو دیگر نهاده
 که نهاده شود و نه در سجده و نه در رکوع و در هر دو حال تسبیح بودند یعنی با

کشت و کنایه از انکه سعاد و یار و با از بدن مبارک جدا گرفتند چنان
که مذکور بدن نماند و شود و بعد از آن ترش نشسته شد و در حال شد
آنکه شام دست را به هم نهم کرد و مذکور روی را نکند استند و چون از سر آمد
فان شد مذکور دست سلام نمود و مذکور او در عرض خطاب و آوده
فرمود مذکور ای طاهر برین وجه نماز بگذارد **فانیس دوم** یا حاکم حسن ان
تقلی مرا و حدیثی چنین است که منسوبت لقب له جهینه بضم جیم از
قبایل عرب و او از ثقات راویان حدیث شیعه است و در حدیث
احتم بر صفات و علیه اسلام و امام موسی کاظم علیه السلام و امام رضا
علیه السلام رسیده و از هر سه از ایشان علوات اند علیه حدیث نقل
کرده روایت که کاظم علیه السلام از برای او دعا کرده که خدای تعالی
او را خانه و زنی و خدمت کاری روزی کند و نوبت بخواجه جیم بدید
برکت عای آنحضرت سید را دریافت و چون بمقتضی بخواجه و بیکم بچینه
رسید که میقات احرام اهل شام است و در حال که میخواهد کفیل
احرام بجای آورد غرق شد و غرقیش از هفتاد سال گذشته
بود و بهشت رسیده و رحمه الله علیه اما احفظ کتاب حریر بجای قطعه
و در آن خوش زامی نقطه دار حریر بن عبد الله محبت تانی است که اصل او از
کوفه بوده چون بحجستان سفر بیا رسید و بهجستان می رسید
و از صاحب امام جعفر صادق علیه السلام است و علماء رجال حکم تقیه بوش

کرده اند

کرده اند و چند جلد کتاب تصنیف او را در یک لایه فیض است که شش را
حذف کرده اند و حذف رسم لا و امثال این عبارت شایع است و
کلام درین تقدیر است که لا باس علیک یا قبیح یا الرجل منکم فصل کرده اند
آنحضرت درین کلام میان فعل نخب که اقیح است و معمول آن که الرجل است
بحرف جر و علماء و نحو و جواز و خلاف کرده اند و خشن و مبر و هر دو پنج
نکرده اند و زنی و فرادر طرف جایز داشته اند و دلیل ایشان وقوع است
و کلام عرب چنانچه درین مثال که ما حسن یا الرجل ان یصدق عینی چه
بیکدی می نماید از مرد و استکبابی و هیچ شک نیست که وقوع آن در
کلام امام علیه السلام اقوی دلیل است بر جواز آن چنانچه مذکور ماضی
و فرست و کلمه منکم حال است از الرجل که بحسب حسنی مفعول اقیح است
یا صفت است و چون الف لام او الف لام فیض است مانعی نیست
از آنکه صفت او غیر متوقف بالف لام واقع شود و خصوصاً کاهی که صفت
طرف باشد چه در طرف توسعه است که در غیر طرف نیست و مرا و نیست
که چه قبیح می نماید مرد و رعایت که از شما باشد عینی شیع باشد یا از صحابی
شاید یا بعدی که صفت او نیست که از شما است یعنی شایسته است یا
از صحابی شایسته بود یا از تابعین یا از مجرور و متعلق است پیغمبر و ثانیاً با جلال
از خود و یا با صفت ثانی صلاقی است فعال مجموع مرا و مجموع فروغی بود
و خوار و شستن نفس است در موقف عبادت و برتر آوردن او از مبود

و اینست تفسیر کرده اند پس این شمع را در آتیه که میگوید قولا علی و الذین
 فی صلاتهم خاشعون که در وصف اهل ایمان وارد شده است یعنی
 انجمن کسانی که در نماز خود خشوع دارند و در صحاح وارد است که هیچ چیز
 آتش خشنوعی شمع بجایسم برهم نهاده و چشم است و باز داشتن از شتاب
 عموماً پس شمع بدل کنایه از فارغ داشتن است از خیالات و افکار
 و خشوع با اعضا کنایه از آرام داشتن آن و مانع آمدن آن از حرکات عیش
 و روایت کرده است شیخ بزرگوار شیخ طبری در کتاب مجمع
 البیان از حضرت رسالت پناه صلوات الله علیه و آله که آنحضرت و نیز
 مروی را که در آشنای نماز بارش خود بازی میگرد و فرمود لَمَّا أَتَى الْوُشُوعَ
 قَلْبُهُ لِحُجَّتِهِ جَوَارِحُ عَيْنِي هَرَامِيْنَهُ اِذَا خُشُوعٌ مِثْلُ دَلٍّ اَوْ خُشُوعٌ مِثْلُ
 جَوَارِحِ و اعضای عینی مثل و خشوع میگوید جوارح و اعضای و عینی
 حرکتهای عیش نمیکرد و گفته است بعد از ذکر روایت مذکور که درین
 حدیث دلالت بر آنکه خشوع در نماز هم بدل می باید هم با اعضا اما
 خشوع بدل است که فارغ دارد دل خود را از جمیع آنچه غیر نماز است
 و ممکن است او را مصروف بنماز و چنان نمکند که در خانه دل عابد
 غیر متوجه شود و چنانچه او چیزی را یاد و اما خشوع بجوارح و اعضا
 است که چشم خود را از همه چیز بپوشاند که است تقال او بدین
 استیلا باعث شغل دل او با غیر عبادت نشود و بهیچکی اعضا متوجه نشود

لح

باشد و هیچ جانب لغات و میل نکند و جمیع اعضا را از فعل عیش و حرکت
 بکار باز دارد و فرمود انهم یسبیل عبادت از رعایت تانی و استیلا
 در قرات که شتاب و شتاب خوانده نشود واضح گشتن حروف و الفاظ
 بر وجهی که جمیع که گشتن حرف حرف آنرا توانند بشمارد و اما خود است
 از قول رب و صفت اندامهای از هم گشت ده که تعزیر و تعزیر و تعزیر
 و بدان است و از امیر المومنین علیه السلام روایت شده است که آن
 حضرت فرمودند که الترتیل خط الوقوف و بیان الحروف عینی ترتیل
 رعایت کردن وقف نام و وقف حسن است و حال قرات و ایمان
 بحروف هر صفاقی که قراعت بدار کرده اند مثل حسن جبر و استعلا و
 الطباق و غنیه و امثال آن در ترتیل مذکور بهر یک ازین تفسیر که
 مذکور شد سنت است و قرات بدون رعایت آن نیز در نماز
 مجزی است و بعضی که امر را در آتیه مذکور بر وجهی حل کرده اند گفته اند
 ترتیل بر آن آوردن حروف است از خارج خود و بر وجهی که از یکدیگر متمایز
 باشند و بهم مخلوط نباشند چنانچه توان بیان ایشان تمیز کرد
 نهفته بقدر تمیز نهفته بصیغه تصغیر است یعنی التمهید فلیعلم زمان انکرت
 نهفته بصیغه مجهول خیال وجه عینی برابر روی کنایه از انکه همه آنها
 در حال گشودن از بر روی بلند تر نباشد و ملاکین من کتبیه
 یعنی نماز ساختن سر زانوهارا تمام کف و بر سبیل سر گشتن

بزانکه قدر و حسب گفته اند چنانچه هر آنست که مراد بکف اینجا مجموع ملین
 دست و اخل انگشتان و بهاید است که اینجا می در رکوع مصری
 که انگشتان بسیر از نو برسد و اجبت و زیاده بر آن که حضرت یعل
 آورده اند سنت است چنانچه حدیثی که زارده روایت کرده است بر آن
 لاطق است فقال سبحان ربی العظیم و بحمد سبحان مصدست
 همچو غفران معنی تزییه و همیشه مضاف است عمل میشود و نصب فعل
 مطلق بودنت و غفلت قدرت همچو فعل معاذ الله که درین تقدیر
 اعوذ معاذ الله سبحان ربی درین تقدیر است که است سبحان
 ربی ای آنز هفت تریه عالم الیک یحیی یا قیوم عینی و دیگره ام
 و بیایکی با و می کنم پروردگار خود را از جمیع آنچه سزاوار مرتبه الهوت
 نیست و برین تقدیر اضافه سبحان ربی از قبیل اضافه مصدر خواهد
 بود و مفعول و بعضی تجزیه کرده اند که اضافه آن از قبیل اضافه مصدر خواهد
 فاعل باشد معنی تزییه و تقدیرش چنین باشد که سبحان الله سبحان ربی
 معنی دولت و بیایکی موصوف پروردگار من از جمیع آنچه در خود
 مرتبه جبروت و کبریا می و نسبت و او و بحمد یا و او حالیت که جمله
 و بحمد حال باشد از فاعل فعل محذوف یعنی دور میکرد و اندر پرورد
 خود را از امور که نسبت آن تضرع نقص باشد و حال آنکه من متلبسم بحمد
 و ستایش آن بر توفیقی که بمن داده است و در آنکه او را به وری از جمیع

عیب ماصفت کنم و بر قافیت و اهلیتی که بمن ارزانی داشته است تا
 عبادت او را شایسته باشم یا حرف عطف است تقدیر فعل که جمله مذکور
 معطوف باشد بر فعل مقدم و تقدیر کلام چنین باشد آنرا هفت تریه
 و است معین بجهت معنی تزییه می کنم و یاری میجویم بجز ستایش او را
 یا در قیام عبادت او و گویا چون نسبت تسبیح و تزییه پروردگار بخود داده
 گمان برده است که شاید تقنی او را عجبی و گمان زیادتی رتبه بهم رسیده
 باشد از ارتکاب آخین فخی بر سر که و خواست است از آن نفس
 خود را این سازد و ملحق ساخته است جمله حالی یا جمله عطف را بان جمله گنا
 از آنکه این کار بختی نمیکن و نشده است نه تقویت و قدرت ارش
 چنانچه مفسرین تفسیر کرده اند ایانک تقدیر و یا انک تقدیر است همان که بعد از
 حمد و توصیف پروردگار بصفیه غیبت بصیغه خطاب واقع شده است
 برین وجه گفته اند که سبوح الله لمن حمد بضمین شده است و در
 سبوح معنی استعجاب و بابت با آن متعدی شده بلام همچنانکه یستحقون
 الى الملاء الا علی تضرع یا صفا که عبارت از کوشش انداختن است و آن
 شده و بدان اعتبار متعدی شده بابت بابتی و الا قیاس است که
 متعدی غیر باشد پس می روی رکتیه یعنی گذاشتند و سبهای مبارک را
 پیش رانده های خود را و یک بسیر زانو و تحقیق بین می فغان در ضمیر شیخ
 حدیث ثلث سبق ذکر یافت و ان المساجد تعد تفسیر مساجد و درین آیه

باعنائی سبب مذکور که این حدیث بان مطلق است میان مفسرین است
 و از امام محمد باقر علیه السلام نیز منقول است که وقتی که مقتضی عبادتی از
 ایشان از معنی این بابت استفسار کرد برین وجه پان فرمودند بنابرین
 معنی فلا تذهبوا مع انفسهم احادیثی خواهد بود که شریک مسازید و رنج و خود
 غیر پروردگار خود را و اما آنچه بعضی مفسرین گفته اند که مرا و مباح حدیث
 آیه همین معنی معنی این مساجد را مختص بخدا پسند
 و چون در آن مشغول عبادت شوید دیگر را غیر خدا می خویشد و شریک در عبادت
 مسازید و بغیر عبادت او بجای دیگر اشتغال نمایند بعد از آن
 که تفسیر است از دو امام معصوم علیه السلام بر آن وجه روایت شده
 باشد از بعضی است با ساقط خواهد بود و کان منجنا من یحکم و نون
 و حار بنی فقط معنی آن کثرت است و گنایه از آنکه هر دو مرفق را در حال سجود
 از زمین برداشته بودند چنانچه دستها مانند دو بال شده بود که
 مرغان بهین کنند و قول حضرت که و لم یضع ذراعیه عن الارض عطف
 تفسیر است **بایش اول** بیاید است که اغالی که این حدیث
 مطلق است بعد از آن از امام علیه السلام در حال نماز از واجب است
 شریک حکم آن میان مرد و زن سوا می شریک فعل از آنجمله که مخصوص بر است
 و نسبت بزنان بر آن وجه نیست اول فرمودند که شستن دستها در حال
 قیام بواسطه آنکه زمان راست است که هر یک از دستها را بر بالای

پستانی گذاردند که نماز آن سنت دوم جدا گذاشتن با پا از یکدیگر بقدر
 سه اصبع که ایشانرا سنت است که نزدیک هم گذارند بر وجهی که فاصله ما
 بین ایشان نباشد سیوم حجابی که عبارت از گذاشتن پنج عضو است
 از اعضا بر عضو دیگر ایشانرا ترک آن سنت است چهارم جمع کردن
 کشتاده بودن بطریق که مذکور شد چرا که نسبت بر ایشان سنت است
 آنست پنجم تو رک در حال چپس میان دو سجده که عبارت از شستن
 بران چپ است بچپتی که پشت پای راست و شکم با چپ واقع
 شود چه نسبت بر ایشان سنت است که بر وجهی نشینند که زانو با مرتفع
 باشد و دستها بر رانها منضم کنایه باینست که شستن
 دستها بر سر زانو در حال رکوع که ایشانرا سنت است که دستهای
 خود را بالای تران گذارند بواسطه حدیث حسنی که زرار بن اعمین است
 کرده است در کتب حدیث مذکور است و لیکن وجه است ایشان را
 نیز که بمقدار انحنای که مردان را واجب است منحنی شوند بمنزله جمهور علما
 و بعضی است مال این را داده اند که نسبت ایشان کمتر از آن کافی
 باشد و اینقدر دو تا شدن واجب باشد که دستهای ایشان بران
 بالای زانو چنانچه روایت زرار مذکور اشعاری بان دارد چرا که در آن
 روایت سبب استحباب گذاشتن دستها بران بالای زانو با نسبت
 بر ایشان برین وجه ایراد شده است که سدا قطعا و کثیر فقره غیر تهلیانی

اما مقدار خم نشود که نشکند او بلند شود و طاعت است که خمین برین
 اینجا مترقیست نه بر کذاشتن بسته باز نود این احتمال چندان
 دور نیست **مترجم گوید** اینجا می که مرد را در رکوع واجب چنانچه از
 مصنف امام طحاوی تصریح بان واقع شده اند درست که نکرشتان
 بران نوبت و آنقدر که گفت بسته آیمه را نورا فوا تواند گرفت
 سنت است پس میتواند بود که قدر واجب اینجا می زن مساوی
 قدر واجب اینجا می مرد باشد و اختلاف میان ایشان در قدر
 سنت باشد چنانچه مرد در سنت که مقدار خم نشود که گفت بسته های
 او آیمه را نورا فوا تواند گرفت زن راست باشد بلکه راست
 آن باشد که از قدر واجب تجاوز نکند لکن تطاول کثیرا غیر نفع غیر
 معنی که سبقت گرفت پس نقل مذکور که در حدیث صحیح زراره و آن
 دلالت بر اختصاص حکم زن و قدر واجب نداشته باشد و حکم مذکور
 چنانچه اصل تعاقب آن میکند بجموع خود باقی باشد و آنقدر علم و بیاد است
 که آنچه این حدیث بان ناظر است که حضرت صلوات الله علیه از در
 حال رکوع چپه های مبارک را بر هم گذاشتند منافات دارد و آنچه
 میان علماست و است در منفات خود ذکر کرده اند که سنت است
 که در حال رکوع نظر مصلی بر مابین قدین افتد بواسطه روایت زراره
 که درین باب از امام علیه السلام نقل کرده شیخ قدس سره در کن بنیات

الاحکام هر دو روایت عمل کرده است که است مصلی خیر است میان این دو روایت
 کدام را که در حال رکوع مصلی آورد دست از او بفعل آمد و نهایش بر هم گذارد
 چشمها را که این حدیث دلالت بر آن در آن حالت افضل است است
 از نظر افکندن بر میان قدین و شیخ ابوالقاسم در کتاب معتبر علی بن
 حدیث کرده نظر افکندن مذکور را سنت ندانسته شیخ مشهور
 عید الزمعه در کتاب ذکر می جبع کرده است میان هر دو روایت آنچه
 که چون نظر افکندن مصلی بر مابین قدین در حال رکوع حال او بر کعبت
 بحال کسی که چشمها را پوشانیده باشد درین حدیث تعبیر از آن حال
 پوشیدن چشم شده و همان مراد است و جمع بر نیوچه چنانچه گفته
 نیست بقدر و درست و استمال تخیر مصلی میان بر هم گذاشتن چشم
 که این حدیث بدان دلالت میان نظر افکندن بر میان قدین که میان
 علماست هر باقیه است و حدیث زراره نیز دلالت بدان دارد و چنانچه
 مختار شیخ قدس سره است خالی از وجه نیست و آنقدر مسلم **نمایش دوم**
 ظاهر است که سجود بر آنف که این حدیث دلالت بر استحباب آن
 غیر از ارغام باشد و در بعضی روایات دیگر اشعار بر سنت بودن
 آن در سجود است چرا که ارغام عبارت از نهادن نفست بر ارغام است
 را که معنی خاکست و سجود بر آنف که حدیثی از امیر المؤمنین علیه السلام روایت
 شده است دلالت بر استحباب آن دارد و چنانچه و مضمین ارغام تحقیق است

وضمن نهادن انف بر دیگر اشیا که سجود بر آن را جایز دانسته اند مشرب
 و بوریا و حصیر و برک و زنت و امثال آن از غیر پاک که ماکول و نجس نیست
 عاوت نیز متحقق است و حدیث مذکور نیست لا یجزي صلوٰة لا یصیب
الانف ما یصیب الخبیث یعنی نجس نجی و مقبول نیست نمازی که برسد به انف
 آنچه بر جبین رسیده است و بعضی گفته اند که اگر غام مذکور تحقق میشود و بر آن
 انف نجس و اگر چه بر وجه است و اما که در سجود معتبر است نبوده باشد
 پس بنا برین میان ارغام و سجود بر انف نسبت عموم من وجه خواهد بود یعنی
 چنانچه صحیح است که هر دو با هم در یکما و تحقق باشند مثل آنکه وضع اعتماد
 بر خاک واقع شود صحیح خواهد بود که هر یک بدون دیگری یافت شود
 چرا که اگر وضع باشد اما بر غیر تراب واقع شود و سجود بر انف تحقق خواهد
 بود اگر غام نه و اگر وضع انف بر تراب بر وجه اعتماد نباشد ارغام بنا بر آنچه
 آن بعضی گفته اند متحقق خواهد بود و سجود بر انف فی دور کلام شیخ سبیه علیه السلام
 اشعار بر آنست که سجود بر انف و ارغام یک چیز است و میان ایشان تفرقه
 نیست و حال آنکه خود و بعضی صفات خود هر کدام از ارغام و سجود بر انف
 سنت علییه شمرده است و بر تقدیری که ارغام وضع انف بر تراب باشد
 خواهد با اعتماد و خواهد بی اعتماد آیا و ضمن وضع انف بر مطلق ما یصح سجود
 علیه اگر چه خاک نباشد سنت ارغام بعین می آید یا نه شیخ زین الدین
 علیه السلام حکم بر آن کرده اند و وضع بر تراب را بهتر دانسته و درین حکم نظر

چرا که یکس درین خلاف کرده است که ارغام وضع انف بر خاک و
 قیاس جمیع ما یصح السجود علیه بر خاک قیاس مع الفارق است و قیاس
 مع الفارق از معنی اعتبار باقی **انجام** ظاهر قول را و فی صلی
 رکعتین می باشد اشعاری بیان دارد که امام علیه السلام در هر دو رکعت
 بعد از قرات حمد و سوره توحید خوانده باشند و این منافات دارد چنانچه
 مغایرت سوره رکعت ثانی سوره رکعت اول و مکروه بودن مکرر سوره
 واحد در هر دو رکعت که میان علماء داشت هر ایه است گاهی که مقتضی بود
 دیگر غیر از آنست که خوانده خواند و در هیت علی بن حسن را از برادر خود
 امام موسی کاظم علیه السلام بران داشت و مؤیدند حسب جمعی است
 از علماء که سوره اخلاص را ازین حکم شثنی میدانند و میگویند که اگر هیت
 اعاده سوره رکعت اول در رکعت ثانی نسبت بغیر سوره اخلاص است این
 است شناخت و مؤید است بحدیثی که زراره از امام محمد باقر علیه السلام
 روایت کرده است و حدیث مذکور نیست آن رسول الله صلی الله علیه و آله
 صلی رکعتین و خواندن کل منهما قیل هو اند حدیثی رسول خدا صلی الله علیه و آله
 علیه و آله دو رکعت نماز گذاردند در هر دو رکعت بعد از حمد سوره قل هو الله
 احد خواندند و صل فعل حضرت صلوات الله علیه بر اعلام جوانان و تنبیه بر
 عدم حرمت اگر چه ممکن است اما بغایت دور است و گویا سوسی کردن
 سوره اخلاص ازین حکم بواسطه زیادتی مرتبه و شرف است بر سایر سوره

قرانی چنانچه شیخ صدوق محمد بن بابویه رحمه الله روایت کرده است از امام
 جعفر بن محمد الصادق علیه السلام را که آنحضرت فرموده اند منی
 علیه یوم و حد فصلی فی خمس صلواته و لم تقرضه قبل هو الله احد فیل
 عبد الله است من المصلین حبیبی کسی را که گذشت باشد بر روزی و
 پنج نماز و طیف آن روز را بجا آورده باشد و در سجده ام سوره قل بگو
 احد نخواهد باشد با و خطاب کنند که ای بن خدا تو از جمله نماز گذاران
 نیستی و نمازهای ترا مرتبه قبول نیت و روایت کرده است شیخ
 بزرگوار شیخ ابوعلی طبرسی تفسیر خود از ابوورد از حضرت رسالت
 صلی الله علیه و آله که آن سه و فرموده اند ایچرا حکم آن تقرضت القرآن
 فی لیس ثلث یا رسول الله من طریق ذلک قال قرعنا فی مواضع حد
 خلاصه کلام بحسب نظام آنکه ایما جزمی یدکی از شما که در شبی ثلث قرآن
 قراوت نماید من کفتم که اطاعت آن تواند بود ای رسول خدای آن سرور
 فرمودند بخواند سوره قل مواضع حد را که خواندن آن برابری بخواندن
 ثلث قرآن مینماید و بعضی علماء در وجه برابر بودن سوره مذکور ثلث
 قرآن کلامی ایراد کرده اند که حاصل مغیث امنیت که مقاصد قرآن بعد از
 تحقیق رابع بمعنی است معرفت خدای تعالی و طریق پی بردن به
 او و معرفت سعادت و سعادت اخروی و علم بآنکه در آن نشاء بچه عمل
 که ام اتفاقا و بر تبه سعادت فانی می توان شد و بچه عمل که ام اتفاقا این

کس از جمله اشیاء و ارباب ضلال میشود و سوره اخلاص متضمن معنی اول است
 که عبارت از معرفت اقدس است و توحید و تنزیه از تشابهت غیر و نفی والد
 ولد و کفو از او و بچنانکه سوره فاتحه الکتاب را ام القرآن میگویند بواسطه
 اشتمال آن بر هر یک از معانی ثلثه این سوره را شریفه معادل ثلث
 قرآن دانسته اند بواسطه اشتمال آن بر یکی از آن سه و الله اعلم

حلدیه

روایت ثلث است بسندی که متصل است به شیخ بزرگوار محمد بن یحیی
 الکلینی از علی بن ابراهیم بن اسحق از هرون بن مسلم بن سعد
 که ثقه و حبیب القدر بوده و بساعات ملاقات امام موسی کاظم علیه
 و امام رضا علیه السلام رسیده از مسعود بن صدوق که گفتم با او محمد بوده
 و او را که صحبت امام محمد باقر و امام جعفر صادق نموده و بعضی گفته اند که
 صحبت امام موسی کاظم نیز رسیده از امام جعفر بن محمد
 الصادق علیه السلام که آن حضرت فرمودند **قال** النبی صلی الله علیه
 و آله وسلم یوما لا یحیا به مؤمن یل لایزکک مؤمن کل حد لایزکک
 و لونی کل أربعین یوما مرة فیل یا رسول الله انما نکات المال فقد غنیا
 فانما قال حسب و فقال ان تصاب با فیه قال فغیرت وجهه البدر
 سوا ذلک منه قال فلما را انهم قد غیرت الوانهم قال انهم یل من
 ما غیت بقولی قالوا لا یا رسول الله قال بل الرجل یخیر فی حدیثه

الکتابه و بعضی شریعت و بعضی از شریعت و بعضی از شریعت و بعضی از شریعت
 اخراج العین **شرح کلام** بلاغت نظام آن خلاصه آفرینش و زمین و
 پیش **پیش اول** خلاصه معنی کلام امام علیه السلام آنکه پنج صلوات است بر علی و
 عیسی و مراد از آنکه از خیر و برکت و درست و هر مالی که زکات آن
 داده نشود از رحمت غفران الهی و درست هر بر بنی که زکات آنرا
 ندهند اگر چه در هر چهل روز یکمرتبه باشد بعضی از حصار مجلس در مقام
 استغفار و رآده گفتند ای رسول خدای زکات مال را دانستیم که
 چینی دارد و مراد از زکات بر نهاجبت حضرت فرمودند زکات آن
 است که آفتی از آفات بر و برسد امام علیه السلام فرمودند که اگر شنید
 این حدیث از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم و روی جمعی از صحابه
 که حاضر بودند تغییر یافت و غیبی در ایشان بهم رسید حضرت
 رسالت چون اثر تغییر در شیره ایشان یافتند که بجان برآید
 که مراد بافت و آنکه صاحب بلیت غلیم است که بسیار است که سوا
 متوجه ایشان از آن خارج اند چه جای چهل روز پس و مقام تنی
 ایشان در آده فرمودند آیا میدانید که من ازین کلام چینی
 اراده کرده ام گفتند نه ای رسول خدای حضرت فرمودند که هست
 از تمنا دیدن و امثال آن اندک مرأشی در بدن آدمی بهم میرسد
 گاه او را که دست خط و خرنی دست میدهد و گاه هست که وقت آه

رفتن پای و بنوشش در میاید و گاه او را اندک تپش و چارسی و
 میدهد و گاه چارسی در پای او در بدن او میرود و آنچه مانند آنها باشد
 می شمرده اند تا آنکه پدید چشم را نیز در ضمن آنها ذکر کرده اند که
 از آنکه مراد بافت امثال این امور است و ادای زکوت بدن در ضمن هر یک
 از اینها متحقق و کم است که در آشنای چهل روز یکی ازین امور نیست
 با وقوع نیاید و زکوت بدن او داده نشود **پیش دوم** ملعون کل مال
 لاینکه معنی از خیر و برکت و درست و صاحبش از آن خیر
 نخواهد دید هر مالی که زکات او داده نشده باشد گنایه از آنکه
 ادای زکوت متضمن خیر و برکت است و مال چنانچه پیشین مصلح الدین بعدی
 علیه الرحمه **پیش** زکوت مال هر کس که فضل روز را چو باغبان سیر
 پشت در ده انگور و می تواند بود که ملعون معنی متغیر باشد
 که دوری از رحمت و مراد مال صاحب مال باشد بخلاف مضاف
 معنی ملعون است و از رحمت الهی دور کسی که زکات مال خود ندهد
 برقیاس فستق و دیگر از کلام معنی ملعون کل بعد لاینکه که از ملعون
 در آن معنی اراده شده است و باید دانست که زکات فقره
 ثانی و آفت بدنه زکات کشتن از باب مشاکله است که معنی
 آن در حدیث چهارم مذکور شد چه بمناسبت فقره اول بعد از آن
 بزرگات شده و آنرا بحسب حقیقت اطلاق زکات بر آن محسب نیست

یوم یثرب و من وصل فی رجب و صلی الله علیه و آله و سلم خطبه بر ما خواندند در این شب
 قطع الله عنه رحمته یوم یثرب و من قطع فی رجب کتب الله له برات
 من النار و من اوی فی رجب کان له ثواب من اوی سبعین فرسخه
 فیما رواه ابن ابی شیبہ و من اکثر فی الصلوة علی فضل الله میزانه و تحف
 الموازین و من قاضی آیه من انزل ان کان له مثل اجر من حرم القرآن
 فی غیره من شهر رجب ان ابواب الجنان فی هذا شهر مفتحة
 فلو اکرکم ان لا یقلعها علیکم و ابواب النيران مغلقة فاسئلوا ربکم
 ان لا یغشیها علیکم و کتب یا طهر مغلقة فاسئلوا ربکم ان لا یغشیها
 علیکم قال امیر المومنین علیه السلام نعمت و قلت یا رسول الله ما فضل الاعم
 فی هذا الشهر قال یا ابا حسن فضل الاعمال فی هذا شهر الاعم
 عز وجل ثم بکی قلت یا کیک یا رسول الله قال ابکی لما یحل نیک
 فی هذا شهر که فی بک و انت تصی لربک و قد نعت اشقی الالین و
 الارجین تحقی عاقر ما تمود فصرک ضربته علی خنک فغضب منها فحتمک
 یا رسول الله و ذلک فی سلاطین و منی قال صلی الله علیه و آله فی سلا
 من ذلک ثم قال یا علی بن محمد فقد قلنی و من بغضک فقد بغضنی
 لانک منی کفشی و طینک منی طینتی و انت و منی و منی و منی و منی
 امینی **شماره که در رجب** در ضمن آغاز و دو غایت و انجام **آغاز**
 مشتمل بر دو پیش **پیش اول** خلاصه کلام امیر المومنین علیه السلام

انکه

انکه روزی رسول خدای صلی الله علیه و آله و سلم خطبه بر ما خواندند در این شب
 خطبه بود که ای حاضر مردم بدینستی که بر شما روا کرده است و
 نزدیک شده ماه پروردگار شما مقرون بر بکرت و رحمت چنانست
 و آمرزش گناهان و مغفرت بی پایان مای که نزدیک پروردگار شما
 بهترین ماه است و ایام آن بهترین روزها و شبهای آن بهترین
 شبها و ساعتها ی آن بهترین ساعتها است انکه پروردگار شما
 شمار اینها فی خود خوانده و گردانیده است در آن شمار از اهل کرامت
 خود هر کسی که درین ماه از شما برمی آید تسبیح است و خوانی که در آن
 میکند عبادت او و هر عملی که در آن از شما توقع یا بد از اعمال خیر در درگاه
 احدیت قبول است و هر دعایی که در آن میکنید مستجاب پس طلب کنید
 با خلوص نیت و صدق عقیدت و دلهای پاک از پروردگار خود توفیق
 قیام بوظایف عبادت و طاعت او را درین ماه از روز نخست ایام آن
 و تا مدت کلام الله و امثال آن چه بدینستی که شقی و معاد کسیت
 که درین ماه بزرگوار از رحمت و آمرزش او محروم مانده یا داورید از
 کسبشکی بشکی خود درین ماه که کسبشکی بشکی روز قیامت را و حقه
 و بیازمال خود قهران مسکینان خود را و کرامی داری درین ماه و جمعی را
 از خود که بکسر و طول عمر موصوف باشند و ترجم کنید بر خوردان و بیچاره
 خود و مصلحان و بجا یان خود بجای او رید و زبان خود را از سپوده گوئی

در آن ماه

و تقیم بغیر حق نکند و اید چشم خود را پیشیند از چهره ای که نظر بر آن بشما
حلال نیست و کوشه های خود را از آنچه شیندن آن شما را جایز ندیده باشد
و شفقت کند بر یتیمان مردم تا بعد از شما بر یتیمان شما شفقت و مهربانی ملک
کنید و تو کسبید و بخدای بزرگتر دیدار کنان صغیره و کبریه خود بر دارید
و دستهای خود را برگاه الهی بر دعا و طلب رحمت و اوقات نماز با حنج
بواسطه آنکه اوقات نماز برای آن بهترین اوقات است و حضرت عزت
نظر لطیف و رحمت خود را در آن وقت بر سبک آن می گذارد که چون بجا
کنند برگاه او ایشان را جواب دهد و چون ندانند او را التماس
کوبید چون دعا کنند دعای ایشان را مستجاب سازد ای گروه مردم سستی
که نفسهای شما در هر جن غله های شماست پس از این استغفار و طلب
آخرش از پروردگار خود از هر جن بر آید و پشت های شما کران بار کنان
شماست بد را ز کشیدن بجهت خود و در نماز نقل از آن خود رفع کنید
و بدانید برستی که حضرت عزت جل ذکره قسم یاد کرده است بر هر کس
و کبریا بی خود که عذاب نکند روز قیامت نماز کند از آنرا و جمعی را که سجده
او از روی خلص میکند و نرسد ایشان را بابتش و روزی
که مردم در موقف پریشان آیند ای گروه مردم هر کس که از
شما افطار فرماید و یک شایه روزی مؤمنی را درین ماه همراه خواهد
بود او را نزد خدای تعالی جواب کسی که سبزه در راه خدای تعالی از قید

بنک که را بینه و باشد و سبب آفرینش و خواهد شد از جمیع کنان
نکشته او پس جمعی که حاضر بود گفتند ای رسول خدای ما بارها میقتدر
بر آن نیست و استطاعت آن نداریم که افطار کسی توانیم فرمود حضرت پیر
صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند که برهنر کنید و خود را بازدارید از ش
و نوح اگر چه خفیف خواهد باشد برهنر کنید و خود را بازدارید از ش
اگر چه بدنی آب باشد کنایه از آن که کسی روزی مؤمنی را درین ماه بچش
اگر همه بنصف خردم آب باشد ثواب مذکور را درمی یابد ای حاضر
همس کسی که درین ماه از گرفتاران در رقبه سبزه که خود کرانی کاری
بر دارد و کفنی از تکلیفات خود او را رفع کند خدای تعالی روز قیامت
حساب او را بیک سبزی بکشد ای بندگان خدا کسی که درین ماه شتر خود را از کسی باز
دارد خدای تعالی غضب خود را از او باز دارد و روزی که در عرض خطاب
آئی در آید و کسی که گرامی دارد درین ماه سبزی را حضرت عزت کرامی عزیز
دارد او را روزی که در موقف لقای او حاضر شود و کسی که صله رحمین
ماه بجای آورد و با خویشان و اقربای خویش نماید حضرت عزت
رحمت خود را بر او در آن روز دارد و روزی که او را در محض لقای خود در
آورد و کسی که درین ماه قطع رحم کند و خویش و ندان خود برب نماید
قطع کند حضرت عزت رحمت خود را از او و از روز و هر کس درین ماه
یک غدا سبزی بجای آورد و بنویسد حضرت عزت برات از او ای او را

آتش دوزخ و کسی که او آگند و اجبی را از او اجبانی که بر او فرض شده است
 درین ماه درمی یابد ثواب کسی را که هفتاد و پنج سال از آنکه در غیر این ماه او
 کرده باشد و کسی که درین ماه برین جملات بسیار فرستد سنگین کند
 حضرت عزت ترازوی اعمال او را روزی که ترازوی اعمال بندگان
 سنگین میکنند کسی که تلاوت کند آیتی از قرآن درین ماه آنچنان
 باشد که نهمه قرآن را ختم کرده باشد در غیر آن از ماههای دیگری
 معاشره پس در ماهی شبت درین ماه بر روی شما که است از
 پروردگار خود سوال کنید که دیگر بر روی شما نه بنده و در ماهی دوزخ
 بسته است و عا کنید که دیگر بر روی شما نکشایند و شبایین که شمارا
 بر معاصی می آید درین ماه در بندند و عا کنید که دیگر از شما بر شما
 نماندند امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند که برخواستن و گفتن
 ای رسول خدای درین ماه عمل بهترین اعمال است حضرت فرمود
 یا ابا الحسن بهترین اعمال درین ماه بازداشتن خود است از آنچه خدا بر
 این کس حرام کرده است بعد از آن بگریز و نماند پرسیدم که چه چیز است
 که پیش از است ای رسول خدای فرمودند که میسر بماند مرا امری که شبت
 بتو صد و آنرا اجبی بر خود حلال نمایند ساخت درین ماه چپن می
 چنیم که من در آن وقت با تو خواهم نمود و تو بنما ز مشغول از برای عبادت
 پروردگار خود که بر آنچه خدا پرستد کسی که بدبخت ترین و شقی ترین

لح

اولین خستین باشد است کسی که نطق شود عیسی قوم صالح بنسبت
 بنسبتا و علی سلام پی کرده و باعث وقوع عیسی بر نمود کرد و پس
 ضربتی بر یک جانب سر تو خواهد زد و محاسن مبارک ترا از خون بکین
 خواهد ساخت پس من گفتیم ای رسول خدای در آن چن دین من
 سلامت خواهد بود و در ایمان من خللی راه نخواهد یافت حضرت
 رسالت صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند بی این تو سلامت خواهی
 بود و ایمان تو ایمانی نیست که فعلیست و در همان راه تواند یافت
 بعد از آن فرمودند که ای علی کسی که ترا شهید کند تحقیق که مرا شهید کرده
 باشد و کسی که ترا دشمن دارد تحقیق که مرا دشمن داشته است چرا که تو از
 من بمنزله نفس منی و طینت تو طینت من است و تو وصی منی بر من
 من خلیفه منی بعد از من که از نیابت من امیر امت من باشی و ایشان
 بر او امر و نواهی من جاری **باشد** اینها ذات یوم تضرع من است
 و در خطبته منی و عطفه با عمت **باشد** این متعدی غیب شد هست و آن خطبنا
 معجبی خود لازمست معنی تکلم با خطبه و چون خواهند که متعدی سازند
 متعدی بخراف میشود چنانچه و متعدی غیب تضرع منی فعل متعدی بخراف
 می نمایند و بان استسار متعدی بخراف میشود و متعدی بخراف تضرع منی
 فعل متعدی غیب می نماید و استسار آن متعدی غیب میشود مثل
 سخن فیه که قبایل منیت که خطب چنان متعدی شود و متعدی بلام شود و تضرع

مستی و غفلت و اندوه باعث باران متعدی نفس شده است مثل
 تعالی **وَلَا تَعْرِضُوا عَقَدَةَ الْفُجَاءِ** که تفسیر آنست که تفرقه و تفرق
 باشد گفته اند که تفهیم معنی تنویر و در آن شده است و باعث باران
 متعدی نفس است و روزی که حضرت امیر المؤمنین علیه السلام در کلام خود
 بطریق اجماع ذکر کرده اند و تعبیر از آن بذات یوم کرده و بعضی روایات
 دیگر تصریح شده است بآنکه روز جمعه سه ماه شعبان بوده است و عطف
 فقال را بر خطبای انبیا تعقیبی بآنکه قول همان عین خطبایست و تعقیب
 و بعدتی در میان نیت برو و وجه توجیه است و آن کرد اول آنکه خطبای
 درین تاویل باشد که اراد آن خطبای معنی اراده کرده اند حضرت که
 خطبه بخواند از برای ما پیکر نیستند و ظاهر است که اراده خطبه بقولی
 که نفس خطبایست تقدم دارد و چنانچه مستزین تفسیر آیه کریمه
وَلَكُمْ فِيهَا نَفَسٌ وَأَنْتُمْ فِيهَا يُفَكَّرُونَ
 عطف بخار باهاست بنا بر اهلنا یا اهلنا آمدن باس آلهی است
 باهلنا و ایشان را تعقیب و بعدتی ظاهر است بآنکه آمدن باس
 همان عین اهلکست برین وجه تاویل کرده اند و گفته اند کلام درین تفسیر
 که ارادنا اهلنا یا عطف بآنچه است و توجه دوم بمقتضی آنست
 بعضی محققین از نحوه ذکر کرده اند و آن آنست که تعقیبی که از عطف
 بنا اراده میشود بروه نوع است حقیقی و تنوی مثل جابر زید و غیره که

ولایت دارد بر آنکه آمدن سر بعد از آمدن زید است و مجازی و ذکر آن
 عطف مفصل است بر مجمل چنانکه میگوید توضعات فحلت و جی میدی
 و مسحت راسی و جی لعطف غل و مسح مذکور بر وضو بنا بر تعقیبی یعنی
 وضو کردم پس شستم روی و دستهای خود را و مسح کردم سر و پا با پای خود
 را بآنکه غسل و مسح مذکور بر وضو است و تعقیبی میان ایشان نیست بواسطه
 آنکه محطوف و رکعت مذکور تفصیل معطوف بعد است و تفصیل مستلزمی که در
 ذکر بعد از اجمال بوده باشد چنانچه مفسرین عطف فقال را بر نودی و رای کرده
 و نادی نوح و بعد فقال در بیان انبیا من اهلنا بنا بر آنکه چنانچه از تفسیر
 آن ظاهر میشود و نادی نوح عین یکدیگرند و تعقیب و بعدتی در میان
 نمیکنند برین وجه توجیه صحیح کرده اند و خلاصه معنی آیه و الله اعلم آنست
 نوح پیغمبر است بنیاد علیه السلام در وقتی که در کشتی نشست و مشا به
 کرد که طوفان بنا بر طغیان کرده که میسر را فرار گرفت حتی سپر او را
 نداد و در کاه احدیت و کوفت با رخسار یا بدستی که پس برین اذبل
 منت عیبی بر او رانست که چون مراد اهل مرا بکشتی مرحمت
 خود را آورده بخت داده او را نیز بکشتی برسانی خطاب در رسید
 از درگاه احدیت که **اِنَّكَ لَمِنْ الْمَرْكُوبِينَ عَلٰى عِلْمٍ نَّصِيحٍ** یعنی او
 از اهل کوفت است و سزاواران نیت که از اهل نیت نباشد بدستی که عیبها
 از صلاح و سودا بیکار است بکند از بنا بر بلائی غرق گرفتار شود و الله اعلم

که در بعضی

الیکم شهد الله تا کید این حکم بان ما که روی آوردن شمس رمضان قریب
آن امری بنویز و نوک کسی بوده باشد تمام مقام اقتضای تا کید کند
میستواند بود که از باب بر آوردن سلام باشد از آنچه طاهر تقاضای
آن میکند و منکر انگاشتن امری که کسی انگار آن انداخته باشد بواسطه
مهور مقامات انگار آن از جمیع که روی سخن بدین است کنایه از
انکه اگر مستکران نمی بودند نسبت بان بران وجه سلوک نمیداشتند
مثل آن بنی عک فیم راجع که بعضی از مشرایی عرب گفته اند خطاب
تبعیق نام مروی که با انکه یقین می دانسته است که بنی عام او همیشه
ورند و نیزه پا و میان ایشان هست و فرستی که بوزن یک ایشان
میرفته است نیزه خود را به عرض بست گرفته بی پروایانه روی بدیشان
داشته است یعنی بدستی که در میان بنی عم نویسنده در آن
و نیزه پا دارند کنایه از انکه اگر تو مستکران می بودی و اعتقاد
میداشتی انچه بنی پروایانه روی بدیشان نیزه می نمودند خود را
راست میکردی پس چون حضرت جمعی را که در بعضی خطاب ایشان
بودند ملاحظه کرد که همدا در استعدا و لوازم شهر رمضان شدند
و تهیه ثروت و طعامی بواسطه افطار روزه داران و صدقه دادن
در آن نمی کنند و مقامات مسترت و خوش حالی با بدن انچه
ماه بزرگ که متضمن امر شش ستیات و قبول طاعات و استجابت

و عوارق از ایشان غایت منیت مانند جمعی که منکر قربان باشند
حال ایشان را بحال منکرین و تشبیه کرده ایشان را و بعضی خطای منکرین
و آورده اند تا منتهای بلندی باشد ایشان را بر انکه بهتر ازین توجیه بان
باید نمود لهذا بنا کید حکم بان گفته اند که در مقام ابهام آن بعضی
و ایراد قد تحقیق نیست در آن من اندوید و اندوید که تا کید مذکور
مقتضای ظاهر باشد چرا که اگر چه تزد و انکار ایشان و اقبال و
قرب ماه رمضان متضمن منیت اما احتمال دارد که آمدن از ابرین
وجه که متضمن فوزه سعادت اخروی و تکلیف گشت بان و شمول حجت
الهی نسبت به بندگان است اتفاقا داشته باشند و تزد و و شک
در آن داشته باشند یا انکه خطاب بجمعی باشد که بعضی از ایشان
متافین بوده اند و انکار این امور داشته از قبل تلیب جمعی که متصف
با امری باشند بجمعی که انصاف بان نداشته باشند و اسناد اقبال و
آوردن بشهر با انکه ظاهر است که اقبال فعل شهرت مجاز عقلی است
که عبارت از مجاز و نسبت معینی نسبت دادن فعلی بچیزی که در واقع
فاعل آن نسبت بواسطه علاقه و مناسبتی که فاعل آن داشته باشد
و می تواند بود که اسناد حقیقی باشد و اگر کتاب مجاز و ظرف شده باشد
یعنی از ظرفین اسناد که عبارت از مسند و مسند الیه است و حسن مجازی
منع باشد اما در مسند برین وجه که از اقبال قرب و نزدیکی ارا و شین

باشد بطریق مجاز مرسل معنی تحقیق که رو آوردن است و علامه طاهر است اما
 در سنده بطریق استعاره با الکنایه که تشبیه است باشد شهر رمضان
 در قرب و نزدیکی بان که رو باینکس داشته باشد و انگاشتن باشد
 در کلام مذکور شب و شبها و بچند ام از شب به او است تشبیه مذکور شد باشد
 چنانچه قاعده استعاره با الکنایه است و اثبات اقبال از برای او بطریق
 تحسین باشد که عبارت از اثبات بعضی از لوازم شب به باز پرانی شب
 تا ولایت بر تشبیه مذکور کند و ممکن است که اسناد تحقیق باشد و هر یک
 از طرفین نیز در حسنی خود معنی باشند و اعتبارش باشد تشبیه
 و ربط غیر فاعلی که عبارت از تلبیس شهر رمضان است بقریب و نزدیکی
 تلبیس و ربط فاعلی مثل تلبیس است فی التلبیس و تشبیه که در حدیث آمده است
 استعاره تمثیلی است از آنکه مقدم رحله و توبه را خوی که تشبیه است
 تبر و خاطری که مخاطب و رامی داشته باشد بحال شخصی که در وقت اراده
 زدن بجای پای پیش گذارد و پای پس است محال شده است الفاعلی که درین
 مقام معنی میشود همان معانی خود و اقد اسم و اضافه شهر با الکنایه که با الکنایه
 زیاده و اختصاص است با و در سایر ما هم چنانچه از حدیث مشهوری که
 این سنه و شبیه همه فصل آن کرده اند فهم آن میشود و حدیث مذکور نیست
 ان الله تعالى يقول ان الصوم لي و ان افجی علیه یعنی بدستی که روز بهین
 تعلق دارد و حسب ادای و برینست و می تواند بود که بان اشارت باشد که

از برای شب فاعلی که در حدیث آمده است
 در آن الفاعلی که در حدیث آمده است
 توبه با الکنایه که در حدیث آمده است

رمضان یکی از ماههای خداست چنانچه بان لفظ است حدیثی که گفته روایت
 شیخ بزرگوارند و الحدیث محمد بن یعقوب کلینی در کتاب کافی از مجلی
 راویان حدیث ما از احمد بن محمد از احمد بن ابی نصر از هشام بن سالم از سعد بن
 سالم که گفت بودیم ما نزد امام محمد باقر علیه السلام که تقریری اسم رمضان
 بر زبان ما جاری شد حضرت فرمودند که لا یقولوا هذا رمضان ولا یحب
 رمضان ولا یحارب رمضان فان رمضان اسم من اسما و الله تعالى و هو عز
 وجل لا یحبی ولا ینهیب و لکن قولوا شهر رمضان الحدیث یعنی رمضان
 شما ذکر کنید و مگوئید که این رمضان است و رمضان وقت و رمضان آمد
 چرا که رمضان نامیت از ماههای خدا یعنی فتن و آمدن و مثال
 آن بر خدای تعالی روایت بگوید که هر که که از آن مذکور سازید
 بگوید شهر رمضان یا ماه رمضان فان الشقی من حرم نفسه ان یتحد
 شقاوت و بی سعادت و در عز و بن از غفران الهی درین ماه که از تعریف
 اسم آن با الف لام جنس فهم میشود بنا بر آنچه در عزیت مقرر شد که
 هر که و متبایا اسم آن اخوتش معرف با الف لام واقع شوند خواه الف
 لام جنس باشد و خواه الف لام استخراق اف و احصران میکنند در
 خبر مثل لا میرزید و الشجاع عمر که اف و ده کرده است منحصر بودن اما
 در زید و شجاعت را در عمر و اما بر تقدیر استخراق بودن الف لام
 بواسطه آنکه غیر که است که بگویم که کل میرزید و کل شجاع عمر و اما بر تقدیر

جنبیت بواسطه آنکه با این معنی است که جنس امیر با زیر متحد است و جنس
 شجاع با غیر و بر تقدیر انحصار مذکور فهم میشود از روی مبالغه در تفاوت نیست
 کتابه از آنکه شدت تفاوت ایشان بر تیره است که گویا غیر ایشان کسرتی
 نیست و تفاوتها همه در ایشان جمیع است و قصد قوا علی فراق کم و مسکنیم
 استدلال بعضی بخلیف مساکین فقر شد و درین فقر و بنا بر آنکه مغایرت
 میان موقوف معطوف علیه شرطت بر آنکه مساکین غیر فقرا ند و هر دو یک
 جماعت نیستند چنانچه مذہب جمعیت و بیاید و انت که خلاف نیست
 و آنکه هر دو شریکند و غنیانی که قوت سال خود و عیال خود نداشته باشند
 و کسی نباشند ایشانرا که حاصل آن بقوت سال ایشان و فاکند خلاف نیست
 که کدام ایشان حال ترند یعنی که آمدند که مطلق چیزی نداشته باشند مالی که
 بآن محاشش میروزه نهند کرد و کسی که رسید تحصیل آن توانند ساخت
 قرا و اغلب از علما اهل سنه و این سبب بر آن رفته اند که ایشان
 مساکینند و ابو حنیفه نیز با ایشان موافقت کرده است و از علما امامیه
 رضوان الله علیهم شیخ طوسی قدس سره در نهایت الاحکام و این ضمیمه
 و سلا و همین مذہب را اختیار کرده اند و استدلال کرده اند
 بر مطلب مذکور بقوله تعالی و من یکینا ذلک چه مراد و بنا بر تیره
 کسی است که از نهایت احتیاج بر خاک افتاده باشد قال الفیاض
 و مسکین ذو متریتهای لایق بالتراب و با آنکه بعضی از شراح عرب

کرده اند

که دینی

که و ثوقی بر کلام ایشان است و شمر خود اثبات آلی از برای فقیر کرده اند
 چنانچه گفته اند **پ** اما الفقیر الذی کانت حلوبته و وفقی اعیال و لم
 یترک له سدید یعنی اما فقیری که حلوبت او یعنی شیریه که از حیوانات
 او حاصل میشود آن قدر است که عیال او را بس باشد و از برای قسبی
 باقی نماند که ذخیره او باشد و رجحان آورده که عیب میگوید مالک سدید
 و لا سبدا ی لا قبل لاکثیر حبس یکیش اصمعی و شنبی از علما
 اهل سنه و شیخ محمد بن دریس حلی از علما امامیه برینند که فقر ایشان
 حال ترند و شیخ ابو جعفر طوسی قدس سره و نیز در مبسوط و خلاف رجحان
 این مذہب داده است بحد و دلیل اول آنکه حضرت عزت در کلام خود
 و رجایی که ذکر هر دو طایفه کرده است ابتدا فقر را کرده قال الله تعالی
انما الصدقات للفقراء والمساکین و استبداد بان دلالت بر زیادتی
 اتمام دارد و نشان ایشان و آن درین نیست مگر بواسطه زیادتی احتیاج
 دوم آنکه حضرت قدس سره نبوی صلوات الله علیه و اله از فقر دوری کرده اند و
 در مقام استعاذه از ان در آمده و مسکن را خوش کرده اند و بجای
 از خدای خود خواسته چنانچه فرمودند اللهم اجنبنی سکنیا و ارضنی سکنیا
 و حشرنی فی زمره المساکین معنی با خدا یا مرا در زمره مسکین
 و در مسکن بمران و در قیامت و زمره مسکینان محسوس ساز پس او
 بقریبی چیزی مطلق باشد که لازم دارد و احتیاج بخلق را بواسطه وجوب

مقام

تحصیل قوت لایموت که فقر سوا الوجوه فی الدین گنایا زانست و مراد این
 آنکه آن قدر که رفع احتیاج ضروری نماید داشته و بجبت قوت لایموت
 محتاج کمی نباشد بود سیوم آنکه فقر مانده از کسر قمار است یعنی
 شکستن استخوان پشت و ظاهر است که طاعت و شکیبایی کاشکی
 میشود که نهایت احتیاج که عبارت از بی چیزی مطلق است حاصل باشد
 و العباد با قندین دلک و از دلائل خصم برین وجه جواب گفته اند
 که آیه بجزی مطلق را لازم دارد و اثبات مال از برای فقیر که در سیر
 بلغا واقع شدن است معارضت بابت سیفیه که متضمن اثبات مال
 از برای مسکین است قال تعالی اما السیفیه فکانت لیسکین
 و حق است که مسکین برین حال راست از فقیر و مذموب اول رجحان
 دارد و بواسطه دلائل مذکوره که جواب از آن گذشت بلکه بواسطه حدیث
 صحیح که شیخ ابو جعفر طوسی قدس سره در کتاب تهذیب حدیث
 روایت کرده است از محمد بن یعقوب یحیی از عی بن ابراهیم از محمد بن
 محمد از حمزه بن خالد از عبد القدر بن یحیی از عبد القدر بن مسکان از ابی
 بصیر که گفت پرسیدم از امام یحیی علیه السلام عن الصادق علیه السلام
 ان فقیرا یرکب کرمه انما الصدقات للفقراء والمساکین که مراد از فقیر
 درین ایچیت و مسکین کیانند حضرت صلوات الله علیه و آله فرمودند
 که الفقیر الذی لا یسأل الناس المسکین احد من یسأل الناس احد من یسأل الناس یعنی

بن محمد

فقیر آنست که از کسی طلب نکند و مسکین مشقت و تعب و تحسین باشد
 بی چیزی از فقیر بیشتر است و بایس را از هر دو بیشتر و قول حضرت که
 فقیر آنست که از کسی چیزی طلب نکند ظاهر آنست که گنایا زان باشد که
 او را اندک مالی بایکی باشد که بان قناعت کند و الا احتیاج بقوت
 لایموت که ضروری انسان است مل خواهد بود از عدم طلب و قول حضرت
 که مسکین مشقت و تعب بی چیزی از بیشتر است گنایا زان که
 مسکین آنست که هیچ چیزی نداشته باشد نه مالی که وفا بقوت لایموت او
 تواند نمود و نه کسی که حاصل آن وسیله سد رق تواند شد چه حل آن
 بر آنکه چیزی داشته باشد اما از فقر کمتر خلاف جمع علیه است چه اینها
 که قابل تفریق اند اتفاق دارند بر آنکه یکی از ایشان می باید معنی بی چیزی
 باشد چنانچه شیخ فخر الدین در ایضاح تصریح بآن کرده است و کلام
 صحاح نیز مشهور است بآن و اگر مراد آن نباشد استدلال بشعر عرب
 و آیه سفیه را که از طرفین مذکور شد وجهی نخواهد بود نهائش باین
 توجه فقره دیگر از کلام حضرت که الیس احد منکم مشکول می شود چرا که معنی
 این فقره آنست که بایس را مشقت و تعب از هر یک از بی چیزی از هر دو
 بیشتر است زیرا که جهلست چیم معنی مشقت است و ظاهر است که از
 بی چیزی مطلق مشقت بی چیزی بیشتر است و وجهی ندارد که بگویم می تواند
 بود که زیاده فی مشقت بایس از هر یک از بی چیزی نباشد بلکه از هر یک

بدنی و شبه از ترو و تحسین معنی آن باشد چنانچه قفا و غیره
 اعتبار کرده است و الله اعلم و باید دانست که فایده خلاف در آنکه
 غیر و مسکین هر دو یک معنیست یا غیر یکدیگر میزند و اثری که بر خلاف مذکور
 مترتب میشود آنست که اگر کسی خواهد که زکات مال خود را بر اوصاف مشت ران
 که مستحق زکاتند آیت زکات تفضل تفصیل آنست تقسیم نماید یا نذر
 کند که چیزی بفقرا و مسکین بدهد یا وصیت کند که از مال او چیزی بعد از
 فوت او بایشان بدهند یا با دادن یک طایفه از عهده و فای او بر جمعی بدهد
 یا نه و فایده خلاف در آنکه کدام طایفه معینی بی چیز مطلق اند آنکه اگر کسی نذر کند
 که تصدقات خود را همیشه بفقرا میرساند باشد یا وصیت کند که چیزی از مال
 او ب مسکین بدهد کدام طایفه باید داد و بعضی گفته اند که از جمله اوضاعی که فایده
 خلاف در آن ظهور دارد کفار است چنانکه گفته اند و دلالت بر اختصاص آن
 ب مسکین دارد که او اطلاق مسکین بر تقدیر ترا و صرف آن بر هر یک
 از فریقین جایز خواهد بود بر تقدیر تخلف اختصاص خواهد داشت یکی از ایشان
 علی اختلاف المذهبین و بعضی از متاخرین علماء و ما مثل شیخ محمد بن محمد
 حلی و جمعی که بعد از او خوشنویس و در میدان ایشان نوشته اند ظهور فایده
 خلاف را در ماده مذکور ذکر کرده اند و گفته اند که آیت بمنزله قایلین فقر
 نیز دلالت بر اختصاص با حد الفریقین ندارد زیرا که همه فقراتی را نذر
 آنکه هر یک از لفظ فقیر و مسکین هرگاه در کلام تنها واقع شود شش

هر دو فقره مست خلاف میان علماء در آنست که جایی که هر دو لفظ با هم مذکور
 باشند مثل آیه زکات و امثال آن هر دو یک معنیست و تلقین در
 عبارت ارتکاب شده یا هر کدام بمعنی تفصیلی که سبق ذکر آنست
 و شیخ طوسی و غیره تصریح بنحوی که کرده اند پس چنان در این طایفه
 لفظ مسکین تنها واقع شده با اتفاق معنی اعم از آن مراد خواهد بود
 و خلاف مذکور در حکم مستنبط از آن تأثیری نخواهد داشت و درین
 نظر است زیرا که حقیقت بودن معنی اعم که هر یک تنهاست عمل شود
 در موضع نخت چنانچه شیخ شهید در بیان تصریح بان کرده بر تقدیر تقسیم
 ظاهر آنست که استعمال مذکور عرف جدید باشد چه وقوع آن در زمان
 پیغمبر صلوات الله علیه و آله ثابت نیست و مستند آنست که اتفاق کند
 شد بعد از زمان پیغمبر صلوات الله علیه و آله شده باشد بلکه البته چنان است
 و الا میان علماء خلاف نمی شود و رجوا از بدل کفارت بفقرا و حال آنکه
 خلاف مذکور مشهور است تا آنکه علامه قدس سنده در کتاب قواعد
 الاحکام اشارت بتوقف خود در آن کرده است و ایضا اگر اتفاق مذکور
 عاوش نباشد و در زمان پیغمبر صلوات الله علیه و آله نیز انچنان باشد
 استدلال به میت حلوب و آیت سفینه که گذشت از حلیه استحضار
 عاری خواهد بود چنانچه برابر باب طبع سلیم نمی نیت و با کج بحث مذکور
 از متاخرین بغایت عجیب است و الله اعلم و قدروا کبارکم مراد بقوی

تعلیم و احترام و کبار جمیع کسب است عینی بزرگ اعم از آنکه بزرگ
 بحسب زیاوتی عمر باشد یا بزرگ بحسب زیاوتی مرتبه و شان شایسته
 و معتمد و امثال آن وصلوا ارحمکم بعضی از علما رحم را درین مقام مخصوص دانسته
 بقراحتی که حرام باشد نکاح و زنا شوهری و دلاهر است که مرا و بر جمیع خلق
 خویش و زنان و قرابت باشد اگر چه اقربتی و خویشی او دور باشد و بی
 حرمت نکاح نشود و میباید است آنچه علی بن ابراهیم در تفسیر آیه کریمه
فَقُلْ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ نَفِثَ الشَّيْطَانُ فِي لُقْنِهَا فَادْفَنُوهَا فِي اَرْضٍ رَاحِمَةٍ
 نقل کرده است و گفته است که آیه مذکوره در شان بنی امیه مذکور و ما بابت
 بواسطه سرزنش و توجیه از ایشان است با اهل بیت علیهم السلام
 صادر شده است چه نسبت خویشی بنی امیه بایشان ظاهر است که دور
 تر است از آنکه استمال حرمت نکاح و زنا شوهری میان ایشان بگذرد
مترجم گوید و همچنین میگوید موم مذکور است آنچه در تاریخ ابن خلکان نقل
 شده که حمزه بن ابی سفيان در حدیثی که امام موسی کاظم علیه السلام از مدینه بخبر
 طلبیده از مجلس آنحضرت نموده شبی در واقعۀ مدینه که امیر المؤمنین علیه السلام
 این آیت را بر وی خواند چون پدید آمد ریح را نزد خود طلبیده نقل
 واقعه کور را بدو کرد و با و از خوشش آید را بدو خواند و او را نزد امام علیهم السلام
 رساند و که رعایت خاطر او نموده او را درین شب نزد من حاضر ساز چون
 امام علیه السلام آمدند مهدی برخواست امام را در بغل گرفت و تعلیم بسیار نمود

برای بچه از ایشان

نزد خود جای داد گفت یا ابا الحسن شب بخد تو امیر المؤمنین علیه السلام
 در واقعۀ مدینه که این آیت را بر من بخوانند و استم که بواسطه خاطر
 تشویش است که از من بپرسیده است چه شود که عهد کنی که بر من و اولاد
 من قصه خلافت خویش بگوئی و داعیه امامت را از سر بگذاری تا من
 مذاکره خاطر تو نموده دست از کوشش تو باز دارم حضرت فرمودند که
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ یعنی بخدا قسم که تا غایت در این
 مقام نشده ام و آنچه تو بخاطر آورده که من نیت عهد کنی نیست
 ای ریح بر خیز و هزار بیت رطل از خزانۀ بکیر و دور و جوار حضرت مقرر داشته
 او را بتعلیم عام روانه نما و چون ریح کوید بگذرستم که مبلغ شود همان شب
 سرانجام که حضرت داده ایشان را روانه مدینه طلبیده نمودم تا زمان
 بیرون کشید در مدینه مبارکه بسر میبردند بعد از آن بیرون اگر کشید باز
 ایشان را بنیداد آورده در حبس خود نگه داشت تا بقریب شهادت فائز شد
 وجه تسمیه نقل فرمود و مناسبست ذکر آن مقام بر طبع سلیم مخفی نخواهد بود
 و خلاصه حسنی این آیت است که ایما مناسبست و متوقع است از
 شما ای منافقان چون متولی امور خلافتی شوید و امر امامت و سلطنت را
 بر گردن گیرید کف و کیند در روی زمین و قطع مسکه رحم نماید از روی
 کبر و استهانتی منس اُولَئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ اَنْ يَّكُوْنُوْا كَمَنْفَعَةٍ لِّلْاَرْضِ
 از صله رحم می نمایند آنانند که لعنت کرده است خدائی تعالی و رانده است

من اوی سببین فریفته می تواند که از سببین در نیت تمام همین عدد حاصل را بشود
 باشد که هفتاد و نوبت و نوبت اوی یکفر فیضه درین ماه و معا و نوبت اوی هفتاد و
 فریضه مثل آن کند در ماههای دیگر و می تواند بود که سببین کنایه از عدد
 سبب بار باشد چه در میان عرب بمنزله مثل شمس است که هر که خواهد چند بر
 کثرت عدوی کند و بسیاری از او نماید نمبر از آن سببین می کند چنانچه از باب
 تفسیر در آیه کریمه ان فتغیر لکم سبعین مرة قلن نعم الله طمعه که در شان
 جمیع از کفار و منافقین حسنی اگر استغفار کنی ای محمد از برای ایشان و نیت
 ایشان را چنانچه و مرتبه از خدای خود در نیت که چون ایشان را قایتان
 نیست هرگز در معرض آمرزش و غفران الهی در نخواهند آمد سببین را بر مبالغه
 کثرت استغفار محل کرده اند و خصوص عدد هفتاد را داخل نموده و سبب آنکه
 سببین را از میان باقی عدد بواسطه این حسنی اختیار کرده اند و در هفتم
 برین وجه وارد است که در سببین اکل احاد که سبب است بعد و عدد که
 که عشر است تکرار یافته است یعنی هفت و مرتبه مکرر شمس است و هفتاد
 حاصل شده اما آنکه عشره عدد که مل است بواسطه آنکه مجموع پنج که سبب است
 از نصف و ثلث و ربع و خمس و سدس و شش و ثمن و ثلث و عشر است و آن
 چه پنج که عبارت از اقل عدوی است که آن که از آن عدد صحیح برین اید
 مثل سه که پنج ثلث است و چهار که پنج ربع است و برین قیاس و بواسطه
 آنکه جمیع اعداد مافوق عشره باضافه احاد با حاصل میشود تا یکبار را و یکمرتبه

نازل شده

بیشتر

بیشتر یا باضافه و تکرار هر دو چنانچه بعد از ملاحظه عدایا هر مینویسد و اما این که سبب
 اکل احاد است و در احاد عدد که از کسبیت تا از آن که طبری نیت بواسطه آنکه
 کمتر عدد فردی است از احاد که بر اکثر اقسام عدد است حال دارد چرا که عدد یازده
 یا فرد یا فرد اول است یا غیر اول یا مجرد و است یا غیر مجرد و یا زوج یا فرد
 یا زوج الفرد یا نامست یا زاید یا ناقص و سبب بر جمیع این اقسام شمس است
 الازایه **ترجمه کرد** پان این اجل آنکه از باب علم حساب عدد را باقی
 منقسم ساختند و از زوج عدوی بخوابند که نصف صحیح و شمس باشد
 چهار که نصفش دو است و دو که نصفش یک است و از فرد عدوی که نصف
 صحیح باشد شمس و پنج و از فرد اول عدد فردی که عدد غیر واحد عدد
 شود که بعضی غیر از واحد عدوی نبوده باشد که شمارا برای آن توان اند
 چون چند مرتبه از آن کم نمایند چیزی باقی نماند مثل پنج و سه که چون دورا
 و مرتبه از اول یکمرتبه از شمس کم کنند یک باقی می ماند و از فرد غیر
 اول فردی که غیر واحد عددی انچنان نیست نشود مثل سه که چون سه را سه مرتبه
 از آن کم کنند چیزی باقی نماند و از عدد و مجرد عدوی که جذر داشته باشد
 و جذر عدد عدوی است که چون او را از نفس خود ضرب کنند آن عدد حاصل
 شود مثل چهار که دو جذر است مثل جذر اوست و از غیر مجرد را که جذر
 نیست یا شمس پنج و شش و از زوج الزوج آنکه قبول نصف بعد صحیح کند
 یا واحد مثل چهار که نصفش دو است و نصف دو واحد است و زوج الفرد

و فرد غیر اول

اگر قبول نصف تصحیح کند اما تا واحد و قبل از وصول نصفش بواحد کسر پیدا شود
 مثل شش که نصف است و نصف سه شش است و عدد تمام عددی است که چون
 اجزای عاوه آن نصف یعنی کوری را از آن که عدل تواند کرد جمع کنند بر آن
 بهشت مثل شش که اجزای عاوه آن نصف است که سه است و مثل که دو است
 و سه که یک است و حاصل جمع ایشان همان شش و زاید آنکه حاصل جمع اجزای
 عاوه او زاید بود و شود شش و زاید که چون نصفش را که شش است پیش
 که چهار است و پیش که سه است و سه شش که دو است جمع کنی باز ده حاصل
 میشود و نقص آنکه حاصل تصحیح اجزای او کمتر از او شود مثل چهار که حاصل جمع
 نصف و پیش سه میشود و کسری میماند و داشت حاصل سه بر جمع این تمام
 سوای آنچه استنشاند و چنین ذکر اقسام مذکور نظیر رسید بقدر نقل شد
 میزانه تقیل شدن ترازی عمل گنایه از بسیاری حسنات و کثرت اعمال
 صالحه است و راجح آمدن آن بر اعمال سیئه و بیا بهشت که میان این اقسام
 اختلاف در آنکه بعضی آن را آوردن اعمال کشیدن آن در آن نشاء که در آن
 وحدیت بر آن اطلاق است بر چه نیست آیا گنایه از بخاطر آوردن آن است
 از روی عدل و انصاف که کدام رجحان دارد و دیگری و بطریق مجاز و تعبیر
 از آن کشیدن در ترازی و شدت با آنکه در واقع عین اعمال را پیش
 و رجحان در ترازی و تحقیقی که کشند بطریق سایر اجناس بعضی شش اول را
 خست یا کردند و هب خود ساختند بنا بر آنکه اعمال از منزه عرض است

و عرض قابل کشیدن ترازی و نیست و مجبور این سلام بر احتمال فی رقعه اند
 و کلام را تحقیق حمل نموده بواسطه آنکه در قرآن و حدیث و صفای سنی
 و سبکی واقع شده و حمل سنی و سبکی بر رجحان و عدم رجحان بحسب
 کثرت و قلت عمل بسیار دور است بعضی از ایشان بر آن رقعه اند که صحیف
 که در اوقات همای اعمال کشش در خواهد آمد و بعضی گفته اند که نفس عمل در آن
 بصورت جسم در خواهد آمد و بعد از آن الوع عن محارم تقدیم باید بهشت
 که بعضی محققین و رع را چهار درجه و مرتبه قرار داده اند **اول** و رع را باب
 توبه و انابت و آن امر است که انکس از فتنه مناهی باز میدارد و قبل
 آن میبازد که گواهی و را را باب شش عطا هر در معرض قبول و در
دوم و رع را باب صلاح است و آن باز داشتن خود است از ارتکاب
 اموری که شبهه و حلیت و جواز آن بوده باشد و احتمال حرمت در آن
 رود از خوف آنکه مبادا از ایشان امری سنج شود بی اطلاع ایشان
 که در واقع مخالفت شرع اشرف داشته باشد چنانچه عوب گوید من رتبع
 حل الحی و شکان مدخله یعنی کسی که در حوالی غرق که سیر کند بهم است
 که در فعل شود گنایه از آنکه نباید در آن حلال کردید که مبادا داخل آن شوند
 و مورد عقرب افش کردند و در حدیث از حضرت مقدسه نبوی صلوات الله علیه
 روایت شده است که دع مایه یک مایه لایه یک یعنی و اگر از امری را
 که فعل آن ترازی شک اندازد که مبادا در آن خوب نبوده باشد بپوش

دکشیده و خوراک شد

آنچه از فعل آن در شک نیست از دو یقین است که از جانب است از جانب
 آن **سیم** در یقین و از باب تقوی و غفلت و آن عبارت از بدوین
 نفس است از ارتکاب امری که هیچ شک و رجلیت و جواز آن نباشد از
 ترس آنکه مبادا منجر به ارتکاب امری شود که حرام باشد چنانچه اشارت
 به است کلام محرم نظام خلاصه کلمات صلوات الله علیه و آله و ذی القربان
 که لا یؤمنون الا بقرآن یقین حق بیع مال با شش بر پنج و یا بر شش
 در زمره یقین و اهل تقوی و زنی آید تا واکندارد آنچه از جانب
 متضمن قصور و منعی از جانب شارع نیست بواسطه ترس در افتادن
 که قصوری داشته باشد و از جانب شرع ضرر آن مبادرت بان محال
 شد آنکه حکایت کردن از احوال مردم را که هیچ شک نیست در جواز آن
 ترک نماید که مبادا منجر به غیبت شود **چهارم** در یقین و از باب
 صدق و یقین است و آن باز دو است نفس است از جمیع آنچه غیر خدای
 تعالی است و حدیث نیز و یحیی او شدن و در هر چه یکرستین او را
 دین از ترس آنکه مبادا الخطئه از سر غریبه یابد و فکر موجب یقین صرف
 شود و نفس یعنی شغل شود که متضمن حصول قرب او نباشد فان آنکه
 عند ختم خدا آن غلیم و مراد بوع در کلام مقدس حضرت مصطفوی دین
 خطبه می تواند بود که اول مرتبه باشد از مراتب اربعه مذکور و چه
 انسان بزیاد بران مکلف نیست و اگر مرتبه دوم و سیم نیز ارا داشته

باشد چنان در نحو ابراهیم و الله و رسوله علم علی هر یک قرآن معنی
 است قال فی الصحاح القرآن بجانب الراء و ذلك سلمه من وینه
 ذلک اشارت به هادت حضرت امیر المؤمنین علیه السلام که کلام سابق
 را بران دلالت و نوحه است و فی درین فقره معنی مع است چنانچه در
 آیه کریمه ادخلوا فی اعم قل خلت من قلبکم من الحزن والانس والار
 مقتضی آنکه اندک فی درنی اعم معنی مع است و من معنی فی است
 چنانچه در آیه کریمه ادخلوا فی الصلوة من یوم الجمعة آن چنان است
پنجم اول بیاید و است که محل خطبنا در کلام حضرت امیر المؤمنین
 علیه السلام بر تفسیر معنی و عطا تا تعدیل آن نفس صحیح باشد چنانچه
 سبق فرمایست و لیست از محل آن بر نزع خاضق تفسیر و لغت و شری
 وارد است و بلاغت در ضمن آن پیشتر حاصل چنانچه بعضی از ارجازند
 در تفسیری که مجاز باشد متضمن حذف و اضماری در کلام نیست چه بخوان
 نیست که لفظ در هر دو معنی استعمال شده باشد تا مجاز باشد یا آنکه بگوید
 افاده معنی دیگر لفظی در کلام مقدر باشد یا در کلام اضماری شده
 باشد بکلی لفظ همان معنی یقینی است عمل است و بس و مقصود با الاصل
 از آن معنی حقیقی است نه تائید بیعت آن معنی دیگر قصد شده است
 بی آنکه لفظ مذکور در آن استعمال شده باشد یا لفظ دیگر در کلام از برای افاده آن
 مقدر باشد پس طلب بر تفسیر تفسیر و معنی خود است عمل است نه تائید

بخلاف نزع شاهن و سق است
 که تفسیر حقیقی است نه مجاز
 و متضمن اضماری در کلام
 نیست

از متعدی شدن آن نفس فهم شد است که معنی و عطف نیز تبعیت آن مقصود است
 که باشد با آن متعدی نسبت و همچنین در آیه وَلَا تَكْفُرُ بِاللَّهِ عَلَى مَا حَتَمَ
 که مفسرین حکم قضیه معنی حد کرده اند لفظ تکفیر و معنی خود را در استعمال یافته
 و از متعدی شدن بعضی قیامه که تبعیت آن معنی چند نیز مقصود است
 بی آنکه ارتکاب مجازی شمع باشد یا صغاری در کلام عربی باشد مگر آنکه
 بگویم دلالت لفظ بر معنی تبعیت معنی حقیقی نیز مجاز است چنانچه بعضی را آن
 رفته اند **فیش دوم** حتی است که آنچه در آن نشاء بخشش درمی آید
 اعمال است نه محایف عمل چنانچه سبق ذکر یافت و آنچه در روان مذکور شد
 که اعمال عرض اند و بوزن در آمدن اعراض و محسوس قبول عقل و سه مایه
 کلیت عام پسند که بحسب ظاهر صورتی یا نشاء و آنچه و قیامت اهل
 تحقیق را آن رفته اند است که اصل اشیا و حقیقت آن امری است معیار
 صورتی که در نظر و اسن ظاهری بآن صورت جلوه گر میشوند در معرض
 درک و مارک باطنی بآن لباس درمی آیند و که هست که آن صورت
 بحسب اختلاف موطن و تبدل مکان و تغییر جا تغییر می یابد و بصورت
 دیگر میگردد و آن اصل محال خود است که در هر مکانی بیاسی جلوه گر است
 و در هر نشاء خود را بصورتی نمایند چنانکه گفته اند لَوْنُ الْمَاءِ لَوْنٌ
 یعنی رنگ آب نافع رنگ ظرفیت است که در او است و یک آب بسبب
 اختلاف الوان ظرف متعدد و بالوان مختلف در می آید اما حقیقت اصل مذکور

که بعضی تعبیر از آن است می کنند و بعضی چوبش می مند و بعضی روشش می خورند
 امر است که غیر علام الغیوب کسی پس بآن خبر است پس در آمدن آنچه
 درین نشاء در صورت عرض است و در نشاء و دیگر بصورت جوهر جسم
 ممکن باشد و در معرض استعدا باشد نشاء همیشه که آنچه در جسم
 بصورتی می شود چون در معرض دراکت شش شکر در می آید از بعضی لوازم
 جسمیت که لازم دیدن بآن نخست مثل بودن بهیات خاص و وضع
 خاص و نسبتی که بواسطه دوری و نزدیکی سیاهره دارد و انشال آن و دوری
 و از آن عارضیت و آنچه در سپاری بصورت علم مشاء همیشه که از قول
 عرض است که هست که در عالم خواب بصورت شیر می نماید از برای اظهار
 تغییر شیر را که در خواب دیده شود به علم تعبیر می کنند و ظاهر است که در
 هر دو نشاء اصل یک خبر است که بواسطه اختلاف موطن و بساتن مغایرت
 نشاء بصورت مختلف جلوه گرفته است و به لباس های غیر مکرر و آید و نامهای
 مختلف پیدا کرده است در موطن لباس غنچه را خست یا کر و در بآن
 است بار عرض می گویند در موطنی کبوت جوهر است و آید است و بآن
 نسبت تعبیر از آن بگوهر می کنند و نشاء و الله تعالی در همین حقیقت امر مذکور
 پشت سر ازین ظهور خواهد یافت صاحب روضه الاحباب آورده که جوهر
 تغییر شیر معلوم است که هر دو شیر یکند او کثرت نفع همچون کلمه شیر غذا
 و شراب جبنانی است و سبب صلاح و قوت بدست علم نیز غیر که غذا و شراب

و شراب روحانیت بسبب صلاح امور دنیوی و اخروی مد و فله و اعدا قوت
انجام می تواند بود که فی در کلام حضرت در اخرا بن حدیث که فی سلسله
سن دینی در سنی خودست عمل باشد که نظیر قسنت نهایش طرفه آن بطریق
مجاز باشد به تحقیق بچند وجه **اول** بطریق استعاره بتبیه که تشبیه
باشد به کلمات و ربطها و در حضرت امیر علیه السلام سالم بودن دین در
جمع شدن با هم به کلمات و معانی منطوق و لفظ و استعمل شده
باشد لفظی در سنی مجازی و تشبیه مذکور **دوم** بطریق استعاره
تشبیه که تشبیه شده باشد بیانی که فرست از شهادت و سالم بودن دین
و جمع بودن ایشان با هم به بیانی که فرست از منطوق و لفظ و معانی
ایشان بیکدیگر و گفته شده باشد از الفاظی که باز است به است
بزرگ لفظی که در دال است بر هیاه مشبه به بعد آنت باقی بتبیت
آن در ضمن الفاظ ملاحظه باشد و برین تفسیر لفظ مذکور در محسنی تحقیق
خواهد بود معنی مجازی **سوم** بطریق استعاره با الکنایه که سالم بودن
دین حال شهادت تشبیه شده با آنچه ظرف و محل شینی واقع میشود و لفظی
تحقیق آن باشد چنانچه بعضی محققین از ازار باب تفسیر قوله تعالی اولئک
علی هدیکم و یحییهم را در سیران برین وجه توجه کرده اند و معنی قسام
استعاره مذکور را و تحقیق بیشتر گفته است و درین مقام بجای طویل
الذیل است که مقام را کجایشان ذکر آن نیست و در حاشی که بر مطلق

منویه ۲

نوشته شده است مذکور است کسی که طالب آن باشد بجنبان کور رجوع نماید
و ائمه الهادی الی المقاصد **حدید** **دهم**
روایت شده است بسندی که متصل است بشیخ بزرگوار شیخ ابو جعفر
مفسر سوره **از** شیخ جلیل شیخ مفید علیه الرعمه **از** شیخ صدوق
محمد بن حسن بن بابویه القمی **از** محمد بن الحسن بن الولید که عمار رجال
و استادی و معتمد مذکور از روی اشتباهی است ثقه اما ظاهر است که همان
محمد بن الحسن الصفار حکم بر ثقه بودنش کرده اند **از** محمد بن الحسن الصفار
که اگر چه این داود در کتاب رجال محمد بن الحسن است نه ثقه اما ظاهر است
که همان محمد بن الحسن الصفار بن فرخست که خود ثقه دانسته است و معتمد
از روی اشتباهی است که در اسم او کرده و ائمه علم بالصواب **از**
موسی بن قاسم که پیش همه از ثقات رجال حدیث است و ضعیفی جلوه
کتاب **از** صفوان و ابن ابی عمیر که از اعیان ثقات رجالند **از** معاویه
بن عمار که بعضی نقل شده اند و بعضی مدوح و ثقیل است که عمر او یکصد و
پنج سال رسیده است و بر سبیل اتفاق مدو مذکور تا پنج سال حلت است
از حجت چه توله او در سال اول از حجت **از** امام محمد بن طلق ابی عبد الله
جعفر بن محمد الصادق **از** ابی بزرگوار عاقلی قد اران حضرت صلوات الله
عنه و آله **از** امیر المؤمنین و یعقوب الدین امام المشرق و المغرب
علی بن ابی طالب علیه السلام که گفت ان رسول الله صلی الله علیه و آله رقیبه

واقع شده

تفسیر فی الحقیقه

ظاهر است که مراد از این مثل زلف

جمعیست که واحد ندارد و چنانچه صاحب صحاح تصریح نمائند که در است که نظر بر این
این قبیل از قبیل اسم کو هیت در کلمه مظهر زاده اند شرفا و قطعا که چون
اول کسی که بران کوه خاند بنا کرده است سبی این اسم بنام او است و بنا بر این
پس اگر عاقبت امر این ذکر با حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم در
اتفاق افتاده است یا جایی که نزدیک بگذر بود ظاهر است که نظر بر معنی خود
استعمل شده و مراد بدین آیه خواهد بود که معنی مایه کردن و بجا آوردن
از آنست که در جایزه اخذ بجا معنی شریعت و جبهه فتح جیم و کسر جیم هر دو
آمده است معنی اسباب و مایه تیغ خرقال فی القاموس جبار العروس
و الشفر بالکسر و الفتح مایه تیغ چون الیه الاکتب الله له مثل ذلك و در حدیث
که در این حدیث است نوشته میشود و می تواند بود که اعم از آن باشد و از نحو
ستیمات رفع و رجالت تیر و اند اسم حجج من ذنوبه باشد بهر جهت
مفاقت او از کلمات آن و معاصی از ثبات آن برون آمدن شخص از خانه
یا مثال آن و کلام از قبیل استعاره مصرع تبعی است و می تواند بود که
تشبیه باشد که آن مجاب و پیراهن و امثال آن کنایه از آنکه چنانچه
آنها بدن را فرامیگردانند بآن نیز احاطه بانگیس میکنند چنانچه کلام محمد
بآن مطلق است و احاطه بهر حیثه و کلام استعاره با الکناه
باشد و ذکر خروج خلیل آن و معنی استعاره مصرع و استعاره با الکناه
و تبعیه و تخفیل بیشتر یاد کرده شد قدر کافی است بین العاصی و الموقر و حج

من ذنوبی نفسی برون آمدن از کلمات آن و در جزا و اعمال درین حدیث با آنکه
بعبارت برون آمدن از کلمات آن و در جزا و اعمال درین حدیث با آنکه
تا کید باشد در دور شدن از کلمات آن و تعبیر از هر مرتبه دوری بخروج
شده باشد با آنکه مراد بخرید و برون آمدن مفاقت نوعی از انواع
کنا باشد چه کنا بهر چند نوع است بعضی مایه است و بعضی سبب و بی
بعضی تولیت و بعضی فعلی و فعلی نیز بهر جهت با اختلاف آلات و اعضا
با نوع مختلف میگردد و چنانچه از ملاحظه کلمات آن ظاهر میشود و از بعضی
احادیث و اخبار اختلاف و بعد از انواع آن از هر یک از دیگر فهم میشود
چه در حدیث و از حدیث که کلمات آن بعضی باعث تغییر لغت است و بعضی
منشأ نزول ملا و بعضی موجب تنگی و حبس رزق و بعضی سبب تنگ
ستر و بی عرضی و بعضی باعث قرب و نزدیکی شدن بپاک و فناء
برین قبایس چنانچه از امام علی مطلق امام جعفر صادق علیه السلام روایت
شده که الذنوب التي تغير النعم البغي والتميز النعم الطعم والتميز
يحبس الرزق الزمان والتميز يترك التوريب والتميز يغير النعم
خلاصه معنوی بصورت مقرون کلام امام علیه السلام آنکه کلماتی که تغییر دهنده
و بر کرده اند نعمت یعنی است که عبارت از قسم و تعدی کردن است
و غلو و زیاده و تبخیر و تمیز و آنکه کلماتی که باعث نزول ملا و حصول
نعمت غلت که معنی تصرف و حقوق مالی و عرضی مراد است از روی فهم و

پنج نفوس سیصد نفر یا چهارصد قال فی القاموس السیرة من تحت نفسانی نشسته
 ما تهاوا رجا نه مجربا بقوم جبارا از رجب بضم را گرفته شده که معنی توسعه
 و فراخیت یا از رجب لغت را که معنی واسع و فراخ است و نصب
 آن بعلیبت که حذف آن در کلام لازم است از روی سماع عربی مرکز
 از عرب نشین شده که ذکر آن کنند مانند اهلک و سملک که در اصل
 اتمیت اهل بوده است و و طبیعت سمل بوده و کلام درین تقدیر است
 که اتمیت بکم رجا و سعه یعنی رو آوردن بسبب آمدن شما توسعه در
 حال و فراخیه در معاش و مثال ما به بقوم بای سببیت یا بای صواب
 و میرد که یکی بگو از عالم علماء و نحو است نصب مجربا بفعول مطلق بودن
 که درین تقدیر باشد که رجب بلا و ک مجربا یعنی وسیع ساختن و توسعه
 و فراخی بخشیدی و یا خود را بآمدن خود توسعه و فراخی بخشیدی همان لغت
 مراد مجربا بنفس متعوض ساختن و در تحت حکم خود بر آوردن نفس است و او را
 او بر طاعت طاعات و اجتناب منیبات و معرض حساب در آوردن
 او که رسوای که با پروردگار خود کرده است فایده او چنان شده و نقصان او
 چندانست و تدارک نقصان بچیز مستواند که یعنی از اعمال که متعین و قویست
 اخروی است و شمر او را که فایده موری و سنوی چه بچیز او را و از امور
 که باعث نقصان بزرگترین مراتب قربت و سبب بخشندوی پروردگار
 او و چه سزاده و جبران بچیز مستواند کرد و بر با صفت فرمودن و باز داشتن

ازین شنیات و منیبات در مقام کسره قوامی شهنوائی و سببی او در آمدن
 و سکون او را با اعتدال آوردن و امر مذکور را و سبب فلاح و غیر ذلک
 خود ساختن چنانچه بان باطن است یا بر یک قولاً قلین ذکر کنیم و قد خاب من ذلک
 یعنی برستی که فلاح و غیر ذلک نیست کسی که در مقام ترکیه و تطهر نفس درین
 یک ساختن امان محبت او را از آلائش با و ناس رزائل و معاصی بپ
 قائم داشتن او بطاعت و اجتناب فرمودن او از منیبات و محرمات
 یا پرورش او و بر نشود و نه آورد و نهال غلات و رستکاری او را بزال
 مواظبه و تفاد و کسب انواع بحالات و مضایع علی اختلاف القسین
 و برستی که خایب و بی بهره ماند که نفس خود را در پرده احتیاط و نقص داشته
 از خیفه جهالت و مباهرت منای بر بنای و در بوج فتنای طاعت
 رست و بگذرانند که ترکیه نفس موجب تقصیر باطن و مضایع خاطر است
 که نفس از شوائب هوا و هوس مزین شود و از آلائش نقص و عیب
 آمدن نیز از لوث تعلقات با سوس میگرد و از کدورت غیبت
 باطله و قوهات فاسد و بر می آید و تا آن نشود فوز باین سعادت نیست
 نیست و عروج باین پایه ممکن نه چنانچه است که بگوید
 نفس مترازمای نشود دل آمیزه نور آینه نشود فضل الهی باین جفا
 نقص حاصل خبر درین کلام که جمله من جابده نفس است بر مبنای که فضل الهی باین
 بحسب طایفه محبت چنانچه بعد از رجوع محبتی ظاهر میگردد و پس جبار که

کسی

مصدر است بمعنی اسم فاعل اخذ باید کرد که کلام درین تقدیر باشد که افضل
 الجاهلین من جاهد نفسه یا انکه خبر را حذف داشته کلام را بر حذف
 منصف محمول باید ساخت تا تقدیر چنین شود که افضل الجاهلین جاهد من جاهد
 نفسه البته این چنینی معنی است لال کرده اند باین فقره ازین حدیث
 بر آنکه نفس را طقه حجب نیست چه اگر مجرب باشد مستغنی خواهد بود از مکان
 و درین کلام اثبات مکان از برای او شده پس مجرب نباشد و حق آنست
 که حدیث را ولایتی بریده مذکور نیست بلکه کنایه از نهایت قرب و کمال
 نسبت نفس است بدین چه مجرب نفس را طقه ظاهر تر از آنست که کجایش
 اجزای لیس بر نفی آن بوده باشد و بر این قاعده عقیده بر آن قیام
 و شواهد و قوه عقیده بآن حکم و مکاشفات و توفیق باطنیه معاضد خارجیه
 در محل خود مذکور است **فانفس** باید دانست که جاهد نفس خارجیه
 حدیث بآن مطلق است بهترین جهاد باست و حضرت عزت بشارت
 بر ذلت نفس و کرم خود لازم ساخته است که جمعی را که بدان قیام نمایند
 و معرض هدایت خود در آورده ایشان را بر حق که جاده نجات
 و صراط مستقیم عبارت از آن است پس بدینچه در کلام مجرب
 فرماید قوله تعالی الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا یعنی جمعی
 که در راه محبت ما با نفس خود جهاد نموده اند و او را از شهوات
 خود باز آورده بطاعات و عبادات و اجتناب منہیات و اكتساب

تفصیل و مکالات افزوی و او داشته اند بر آمینه بر است میگویم ایشان
 و میرسیم بر اینها خود که بکوک دران از صلاحت و کمال است این
 بوده بی شائبه شبهه و شک بمقتدر رسند پس بر هر کس و حسب که جهاد
 نفس را بر خود لازم شناسد و همیشه نفس خود را در معرض محاسبه و مراقبه داشته
 از لذات و تنیه فانیه باز آورد و در همه حال متجرب احوال او بود و از حرکات
 و سکنت و خطر های که او را در آنهاست غافل نشود و بداند که هر نفسی
 که از او در می آید در نسبت بی جا و جهر است گرانمایه که هیچ شیی از اشیا
 قابلیت آن نیست که قایم مقام او تواند بود یا عوض آن تواند شد بلکه نیست
 که بآن می تواند خرید و گنجی را از کف ز رحمت الهی که ابد الابد از روح فیض
 آن بهره مند توان بود و نفع آن از رحمت فنا و زوال امین و معقول باشد
 و ضایع گذشتن یا صرف کردن آن در امری که منضم در کار سعادت نبوده
 باشد نقصانیت بس عظیم و خسارت بس بزرگ که هیچ عاقل ختیار
 پر اموال آن نکند که بضعف نفس مشغول نشود و هیچ نزدیک و دانا از بار
 خود روا ندارد که نزد ارباب درک و تمیز و دان و بی تمیز نماید پس چون
 مرغ سحری بخیرش سبوح قدوس در آید و مؤمن سبوح ندای حق علی الصلوة
 و رد و بادهای دو کافر واجب قیام باید نمود بعد از فراغ از آن نفس را
 خواب غافل بخوابد و با خطاب باید کرد که ای نفس مرا بضاعت و
 سرمایه که تو از وسیله نجات و رستگاری خود ساخت سواي من چند روز

غرض از آن رفته است در عرض نما و زوال در آمد و حقیقت آنست
 که بر اس المال و سرمایه من راه یافته است و این روز نیست که از جل
 همت حیات آن یافته و حضرت عزت نعمت زندگانه دارا بتو از رفته
 داشت است تا عبادت او قیام نماید و فایده که وسیله نجات و برتری
 تو باشد در آن دست آری اگر احیاناً از راه اجل همت آن نمی بستی و
 امروز در ملک اموات منتظم می بودی هر آنکه از خدای خود درخواست
 میکردی که حیات امروز دیگر را بتو از رفته دارد که تدارک ایام گذشته
 نموده عملی در آن بجای آوری که تقصیر و رخصتی و رفع خیالت تو بوده باشد
 همان پندار که امروز آن روز است که از روزی حیات آن کرده و از روی
 ترا بر آورده اند و حیات دارا بتو از رفته داشته و بعد از آنچیز در آن
 روز یعنی خواست آورد بر تو بود که حیات این روز را غنیمت شماری و است
 از اضایع و باطل گذاری و بدان نفس که شباز روزی برست و
 چهار ساعت تقسیم یافته است و در حدیث وارد است که مَنْ عَمِلَ
لِسَاعَاتِ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ أَرْبَعٍ عَشْرًا خَرَّانَةً فَيُفِيحُ لَهَا فَيُخْرِجُهَا مِثْلَ
نُورٍ مِنْ جَنَّةٍ لَيْتِي عَالَمَانِي تَكُنْ السَّاعَةُ فَيَا لَيْتِي مَنْ أَسْرَجَ وَالسُّرُورِ
وَالْأَسْبَابِ وَالْوُجَعِ عَلَى أَيْلِ النَّارِ لَا تَسْخِمُ ذَلِكَ عَنِ الْإِسْخَاسِ بِأَيْلِهَا
وَيُسْخِمُ لَهُ مِثْلَ خَرَّانَةٍ آخِرِي فَيَا لَيْتِي فَيُفِيحُ لَهَا فَيُخْرِجُهَا مِثْلَ نُورٍ
الَّتِي عَمِلَتْ لَهَا فَيَا لَيْتِي مَنْ أَسْرَجَ وَالسُّرُورِ وَالْأَسْبَابِ وَالْوُجَعِ عَلَى أَيْلِ النَّارِ لَا تَسْخِمُ

منها

عَمِلَتْ لَهَا فَيَا لَيْتِي مَنْ أَسْرَجَ وَالسُّرُورِ وَالْأَسْبَابِ وَالْوُجَعِ عَلَى أَيْلِ النَّارِ لَا تَسْخِمُ ذَلِكَ عَنِ الْإِسْخَاسِ بِأَيْلِهَا
 نام فیما اوشت تغل بیستی حیات دنیا فحسبک ما فائز من اربع العظیم
 الذی کان قادراً علی تخصیص بدنی ثلث الساعه و هكذا یعرض عینی من اربع العظیم
 فی طول عمره بحسبی از برای است چهار ساعت شباز روزی از برای بخت
 است و چهار خسته از خلق شدن که عمل هر ساعت از ساعات است و
 چهار کاره او با دلی در یکی از آن خستین گذشته میشود چون روز حیات
 در رسید یک خزان را بر عرض نموده بر روی او میکشاند پس چون
 خزان را بکشاید که تعاقب ساعتی داشته است که در حال حسنه و کردار
 نیک صرف است خزان بنظر آورد و جواز نور رحمت الهی که حاصل شده
 او در آن ساعت بدان تبدیل یافته پس او را از مشاهد آن فرح و مسرتی
 دست دهد که اگر از ابراهیل و فریخ تقسیم نمایند جمیع و در خیال از کثرت
 اقتضای که است از آن حاصل شود احساس الم عذاب ننماید و چون
 خزان را بکشاید که ساعتی تعقی داشته که صرف مصیبت و نهای و اعمال
 ناشایست شده بر تنه تاریک و هولناک و متعفن بنظر آید که اگر هول و ذوقی
 که از مشاهد آن او را روی نماید بر اهل شربت تقسیم شود جمیع نعمتها و عیشها
 بهشت را بشان منقص شده از لذت آن محروم مانند چمن خنای
 در نظر او آورند که تعقی ساعتی داشته است که از ابراهیل و فریخ
 بدو عذاب بسیار برده و در افعال مباحه که رجحان اخروی نداشته است صرف

خلو ما ویندم علم

نموده و در خالی یا بد از همه چیز پس حسرت و مذمت تمام او راست و دیگر چه
 با وجود عظمت اجل قدرت بر برگردان آن احسنات بران وجه مسلوک شسته است
 و همچنین یکی خسران از خزان ساعات هر روز عمر او را بر عرض میکرد و بشند
 و او را احالات ثلثه دست میداده باشد تا با تمام رسد پس چه بکن این
 درین که خزان ساعات آن احسنات معلومی تا با نوار آن از غلظت
 قیامت این کردی و چنان بکن که بواسطه اندک کاهی و میل به سترحت و فرا
 خاطر چنان شود که چون غلبه تو آرد همه را خالی یا بی و بر حسرت و مذمت تو
 بران فایده مرتب نباشد و حال تو مثل حال تاجری باشد که بر سودای او دست
 رفته تا سرف و شسته باشد و همیشه بر سودی که از آن مقصود بود و حسرت
 میبرد و باشد و نفسی بران مرتب نشود چه حاجی آنکه بخوی مسلوک داری که
 چون در آزار بودی تو کشید از هول غلظت و آزار توین و بعضی آن شبها
 فرار گرفت و همیشه از آزار آن در عذاب باشی آنها زمانه و آگاهان که در آن
انجام بران ای سزیز که نفس لطفه است فی واقعست و میان دو
 قوت یکی قوت شهوانی که بان در رک لذات بدنی و خطوط حیوانی
 می نماید و خورون و است میدان و جماع کردن و غلبه جستن بر خشم و امثال
 آن از لذت عاجز فایده و نوم قوت عاقله که بان غیر میکند نیک را از بد
 و خیر را از شر و حریص میشود و در کسب کمال غلبه و تحسین علوم حقیقیه
 و انصاف به خفاست حمیده و مخلوق با خلق پسندیده که تسخیر فوز سعادت

ابریت و در آن نفسی که باقیه و کلام تسخیر نظام آبی و هدایت النجی
 یعنی نمودیم ما با انسان را و خیر و شر را و دست برین دو قوت
 و همچنین بگوید إنا هدیناه السبیل إنا هدیناه السبیل إنا هدیناه السبیل إنا هدیناه السبیل
 معنی آن تا آنچه بعضی مغتربین ذکر کرده اند و گفته اند اسم آنت که بدستی
 که نمودیم ما انسان را و حق و طریق خیر که در آن بان تسخیر است که ری
 و نجات و راه باطل و پس شمر را که مسکوک دران باعث کمر است
 و هلاک یا آنت که بر حق مسکوک خواهد نمود چون آن نخواهد بود مگر آنکه اند
 که نعمت از جانب پروردگار که باطنیت شده بوظایف شکر گذاری
 قیام نموده از جهت کران خواهد گشت یا راه باطل را احتساب خواهد کرد
 و بلائی که قرآن لغت گرفتار گردیده در مسلک که فریقان مندرج خواهد شد
 و بعضی گفته اند که در او پس بگوید که راه حق و طریق مستقیم است و راه
 باطل و طریق شر تعالی آن معلوم میشود یعنی برستی که نمودیم ما انسان را
 راه راست و طریق حق منصب و دلائل واضح و انزال آیات پنهان است
 که قدر نعمت دانسته بمان در خواهد آمد و گوش خواهد بود یا از ضعف
 دیده باطل از آن عدول نموده بقیه مذلت گرفتار خواهد گشت و بکفر آن
 لغت منسوب خواهد کرد پس اگر بپذیرد بصیرت و زکری و قوت شهوانی
 میطیع و مقادیر قوت عاقله سازی هر آینه سعادت غلبه و کمال است که
 فایز خواهد بود و بصیرت است قیام که راه نجات و پس حق است خواهی رسید

و اگر از ابرقوت عاقله سلطنت ^{سلطنت} می چنان کنی که قوت عاقله اطاعت و انقیاد
 او را وجبت تمت خود ساخته ممکن اوقات خود را در تحصيل شایسته او صرف کنی
 و بر مقتضای مضامین او را ده او جاری دارد و از اهل صلاحت و هدایت گردیده و در عرض
 خطاب و تحیر حیرت آمیز در غایت آملای عزیز وجود تو نشسته
 مختصر است از عالم الهی و آنچه درین عالم موجود است از بساط و مرکبات
 و مجردات و مادیات همه در تو موجود است و وجود عالم کبری بلکه عالم
 اکبر چنانچه بان طاعت کلامی که منسوب بسرخیل ارباب حال و سرشیه
 جوینار هدایت و کمال امیر المؤمنین و سید الوصین صلوات الله علیه
اجمعین و کمال کمال ما بشیر و و کمال کمال ما بشیر و و کمال کمال ما بشیر و و کمال کمال ما بشیر
 اکبر و کمال کمال ما بشیر و و کمال کمال ما بشیر و و کمال کمال ما بشیر و و کمال کمال ما بشیر
 اصله در ضمن این رباعی در حشر بیان می آید رباعیه از دست دای
 نو اگر با خبری • هم از تو بود و ده اگر در دگری • از خودی بهم بشری به بری
 نو عالم اکبری پیشه گر بشری • و با آنکه هر چه در عالم کون و فساد
 موجود است ترا بخوبی از انجاش با همی آن حاصل است و از آن سنان
 نیستی نهانش آنچه در تو مشتمل ظهور دارد و در بطآن از انجاش با همی
 تو زیاده است چهار صفت است اول مکی که ترا بر افعال ملایکه مقربین
 و اخلاق و شایسته این ترغیب و تحریص نموده بر عبادت و عبادت
 پروردگار و تلاش تحصيل قرب و مضایق لیس و مهارت میدارد دوم سببی که

مثل

ترا بر افعال سباع و الطوار حیوانات در زمین و آسمانی سرعت انتقام و عقوبت
 بر جسم بر ششما دادن و زدن و کشتن و مثال آن ترغیب میفرماید سوم
 بیسی که باعث بر انگیزش شجوت و شجرت بخودن و آشنا شدن جمیع کسان
 و آنچه مانند آن باشد از افعال پیام چهارم شیطانی که خصال شیطانی
 همین را از کمر جسد و فتنه و اشغال آن در نظر خوب بوده استخوان و او ده طبع
 ترا بجنب آن بیل بسازد و بکمال اگر نیک و زکری می یابی که بسبب وجود تو محل
 اجتماع چهار چیز است لمرجه چون در دگری به دین نیای • یا این
 خویش را عیب ناموایی • کجاست که نیک ملک شیطانی • جمع آمده بر بستاند
 سک عبارت از قوت غفلی است که بان آشناس را از یکا زنده نموده
 در مقام انتقام از سبب نفی خود شتم و ضرب و قتل و اشغال آن در می آید
 و نیک کنایه از قوت شجوتی که چون توبه افسوس بشد نیک از بد و خیر را
 از شرف و حق نموده و مقتضای ارادت او مبادرت می نمایی و شیطان جیل
 و تذویر است که بان شر را در کسوت خیر در می آوری و باطل را در لباس حق جاوه
 نمود میدهد پس اگر بجای این سه دشمن خانگی قیام نموده رفیع کید و مکر شیطانی کردی
 و سگ و نیک بر هم انداخته و نیک و نیک را تسلط و دادن ملک بر او در دگرستی
 و کبر و نیک و عجبایی ملک را بشیر که ساختن و حمله دادن نیک بر او از خود زخم کردی
 و چنان شد که هر سه در قله ده فرمان برداری و اطاعت تو درآمد و مقهور و محکوم
 نشدند هرگز از محبت ملک بهره مند گشته و بر تبه مکی فایز خواستند

بودی این چهره از عسده قیام با فضل کجا و بر آن دست برت نمود
 از اقدام باین بری خواست ساخت و کار دنیا و آخرت تو نظام یافت
 عالمان عدل و انصاف در مملکت برین تو که عالم اکبرش دانسته را عین
 خواهند یافت و چنان خواهند شد که بچند ام قدم از جاوده است قامت پرور
 شوند نهاده و اگر عیان بافتد در جهاد با ایشان بماند و کاستی نماند
 و قیام خود را محاف و استی و ذره رعایت جانب ایشان نمودی هرگز
 ترا زین مقام حکم خوشتر بر بر لجام اطاعت و انقیاد و دست او
 در بر توار شدن به طرف که اراده ایشان تعلق گرفت میرسد و چنان
 میشود که همگی اوقات تو صرف تحصیل شایسته و حصول مرادات ایشان
 شود و تو در سنی همیشه بعبادت کعب و خنجر مشغول خواهی بود پرستش
 افست خواهی داشت چنانچه حال کثر انبای بن زمانست که همگی حتمیت
 ایشان صرف اطاعت شکم و فرج است و شب و روز عداوت و لغو
 مردم شعار و دشمنان و دشمنان موازم آن قیام دارند و طرفه ترا نمک کافرا
 اگر پرستش اصنام افکار منهایید و بعبادت اوثان بضعف عقل و هودا
 منسوب میسازید و حال آنکه اگر برین انصاف در گذرند و روزه غفلت از
 روی کار خود برداشته حقیقت امر را بر وجهی که برابر بگشفت و در باب
 شکفتن شود و بعین یقین مشاهد نمایند هر انیم می یابند که کاهی دست
 خدمت بر سینه اطاعت نهاده بعبادت خود مشغولند و دامن اعمال خود را

در خدمت او برین کرده کسی تهجد او در رکعت و کاستی و سجده همیشه تظار
 که بخندنی از جانب او مامور شوند تا بول جبه خود نموده نهایت سعی و کوشش در
 تحصیل مراد او و مقید بر رسانند و کاهی در ملازمت کسی بدو را نوبی و ب
 و را به پرستش او قیام دارند و شب و روز در فکر آنند که از جانب
 او چه اشارت خواهد شد و در حال تقبضای آن بمل آورند و همگی حتمیت ایشان
 معروف است که در آنچه رضای شیطان مقرون بآن باشد و اراده
 او بآن تعلق گیرد و متعین خوشنودی و مسرت او باشد ساعی باشند و در
 انجام آن حیلها انگیرند چرا که هر یک از کعب و خنجر مذکور را او بر میگزیند
 که ایش را بر خدمات او بدارند و مشایخ خود را از ایشان طلبند پس
 حقیقت عبادت و طاعت شیطان میگرد و باشند و قلا و سبکی
 او را در گردن انداخته داخل باشند در ملک جمعی که از جانب حضرت عزت
 و معوض این خطابند **اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِکَ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیْمِ**
لَکُمُ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ یعنی معبود نبود مرا بشما انی سرزدان آدم
 و کفتم بشما که عبادت شیطان میند که او دشمنست مر شما را در دشمنی
 ظاهر پس ای عزیز باید که در همه حال مستحضر احوال خود باشی و از حرکات
 و سکانات و قیام و قعود و تکلم و سکوت خود غفلت جایز نداری که مبادا
 چنان شود که تمام عمر تو صرف عبادت شیطان و اطاعت کعب و خنجر
 شده باشد و آن نهایت ظلمی باشد که بر خود روا داشته باشی چرا که نفس را

که در ملک بن تو حکم و مالک آن سرید و اندران وقت محکوم و محکوم جمعی
 داشت خواهی بود با آنکه توانی سپید و مولی بود خود را بنده فرمان بردار
 کرد اینده بواسطه آنکه عقلی که تو گرامت شده است مرتبه او در قسیم
 بن مرتبه ریاست و سلطنت است و جمیع قومی الت و جواس را
 مقرر داشتند که در اطاعت و فرمان او باشند و او را خادم و مطیع
 ساخته و حکم جمعی را بر او جاری ساخته خواهی بود و بعضی مفسرین تفسیر
 کریمه و تفسیر آنکه مافی السموات و مافی الارض جمیعاً آن فی ذلک الايات
 لقوم یستکبرون گفته اند که سبب آنکه مافی السموات و مافی الارض در قبضه
 تو آورده اند آنست که تو خود را متوجه هیچ شیئی از اینها نسازی و چنان
 کنی که چیزی از اینها ترا در حیطه تسخیر خود تواند در آورده و آنست که تو
 خود را متوجه هیچ شیئی از اینها نسازی بلکه تسخر کسی بشی که سموات و ارض
 و مافیها همه گردن بندگی در تسخیر او دارند پس با وجود این همه غنا
 و فضل الهی که شایسته حال نبوده است و ترا در مرتبه داشتند که
 مخلوقات عالم بالا و پایین تسخیر تو میزنند بواسطه آنکه تسخیر و تسخیر دیگری
 فرمایوری و به عبادت غیر قیام نمایی هر که تو خود را در قبضه تسخیر
 در آورده عبادت و طاعت ایشان را بر عبادت و اطاعت او اختیار
 نمایی و فضل او را بر خود عناصع و آنچه چنانکه است در مقام کفران نعمت
 او در آید و با آنکه ترا بواسطه آن تسخیر و عبادت آن کنی از او

از این جهت

که اینده است از بندگی ما سواي تو خود را بنده و متقاد و دیگران ساخته است
 از عبادت او و از داری هیچ شک نیست که از این ظلم و عدوان خواست بود
 و از جانب حضرت عزت و محضر این خطاب افتخاد وند و در رتبه
 اولیا و من دونی و حقه کلمه و کلمه لکلمین بکلام یعنی آیا فرامیگیر
 و شیطان و نوریت و اتباع او را و دوستان و معاون امور خود را از غیر
 من یعنی مرا گذاشته ایشان را دوست و ولی امور خود میدانند و اهل
 و فرمان برداری ایشان را جهت تمت خود ساخته بل من انما شئت
 و حال آنکه ایشان مرشما را دشمنند بدوست که ظالمان و ستمکاران
 از برای من قرار داده اند و از برای من آنست که مستوا کبریا

حدید و انزده

روایت شریف است بسندی که متصل است بشیخ بزرگوار محمد بن یحیی
 الکلبی از علی بن ابراهیم از هرون بن مسلم از معمر بن صدقة
 که در ضمن حدیث هشتم ذکر احوال ایشان شده از امام یحیی باقی حیز
 بن محمد الصادق علیه السلام که قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
 ان الله عز وجل یخیر المؤمن الضعیف علی الاقوی لایقیل الا انما المؤمن
 الذی لا ینکح الا بامر الله لایسئ عن امرک قال معمر بن
 ابراهیم ان الله عز وجل یخیر المؤمن الضعیف علی الاقوی لایقیل الا انما المؤمن
 الذی لا ینکح الا بامر الله لایسئ عن امرک قال معمر بن

بشال این صفات که می که معانی خودست من باشد ^{لا اله الا الله} یعنی ^{لا اله الا الله} که بر ما
بنکر و برین مقام امر است که از جانب شرع حکم مجتهد شده باشد و
نظر شرع فعل آن نمی نماید و مراد معروفی که در مقابل آنست معلوم
حسنی است که فعل آن بر برگ تحجب شرع آنکه در مقابل آن باشد
مثل واجب و سنت حسنی که در مقابل حرام است که مثل مل صلاح
و مکروه نیز هست اما مراد معروف و رد قول راوی که و سئل ابو عبد
عبد السلام عن الامام المعروف و التی عن المنکر و رکلام امام علیه السلام
و جواب او اینست که معنی مذکورست و معنی و حقیقت چه امر است بر
چگونگی واجب نیست بلکه سنت است و مراد از واجب بر جمیع امت
که راوی سوال از آن امام علیه السلام کرده و جواب آنست بر هر فردی
اتقین خواهی بود بر آن خواه باشد و خواه عالم معروف و منکر
بوده باشد و خواه جاهل و الدلیل علی ذلک عینی دلیل بر وجوب آن بر
بعضی امت آیه مذکور است پس مشار الیه ذلک امری خواهد بود که از هر
وجوب بر جمعی که صفات مذکوره اتصاف داشته باشند لازم می آید
که وجوب بر بعضی امت بنفس هر چنانچه از عبارت ظاهرست چه در آن
آیه مذکوره بر هر مذکور و در بعضی منعت و لیکن منکر آیه کلام امام علیه السلام
صحیح است در آنکه من در آیه من تغفل است پس آنچه در بعضی تفاسیر
مذکور است که من مذکور من پانیت یعنی باید که بشنید شما استی که با

معروف و نهی من که قیام می نموده باشید از صواب دور باشد و بعد از
حضرت برین حدیث برخلاف آن از معنی است با ساقط و انکه من هذا
خاص غیر عام نیست لی مرالی و طلب و ازین که آن امر معروف و نهی منکر
مخصوص بعضی امت است عام نیست که مثل من جمیع امت باشد **نمایش**
اول باید دانست که علماء امامیه رضوان الله علیهم خلاف کرده اند در
آنکه وجوب امر معروف و نهی منکر که تعبیر از آن بحسب نیز میکنند و چون
عینی است یعنی هر فردی از او اجبی که شروط وجوب آن در ایشان تحقق
باشد بخصوصه و اجبت مانند نماز و روزه و اشغال آن با وجوب کفایتی
که تا کنون آن نشده باشد بر هر فرد از ایشان و حقیقت و چون بعضی
بمان قیام نموده اند از دیگران ساقط میشود مثل نماز میت و جواب سلام
و اشغال آن شینج ابو جعفر موسی و شینج ابو القاسم علی و ابن ادریس و
از متاخرین علماء که از آن جمله شینج شهید است و شرح ارشاد و شینج
اعلی امت است و در بعضی صفات خود بر وجوب عینی رفته اند و تعلیم بعضی
از آن از دیگران ساقط نمیدانند و سید مرتضی علم الهدی و ابو القلاح
و شینج جمال الدین مظهر علیهم السلام و بعضی دیگر از متاخرین مثل شینج زین
الدین رحمته الله واجب کفایتی میدانند و حکم کرده اند باینکه هر که جمعی بان
قیام نمایند و من حاصل شود بر آنکه قیام ایشان بان در حصول مقصود و
از دیگران ساقط میشود و ایشان را بر عدم ارتکاب آن امری نخواهد بود

از برای تحقیق محل نزاع و توضیح مقام و مقام ارباب و مثالی در آن یک سویم هرگاه
 فرض کنیم که در شری شخصی ترک نماز و شرب خمر مثلاً اقدام می نموده باشد
 و در آن شخص در نه مرتبه باشد که شرط و موجب حسب و در ایشان تحقیق باشد
 و از قیام در آن سرزمانی یا بدنی ایشان مایه نشود و چون یکی از ایشان
 شروع در آن نماید و بر نفس او ترتیب اثر مطلوب که مداومت آن شخص است
 بنماز و باز آمدن او از شرب خمر منقطع و دیگران باشد بحد و ظن بگذرد
 قبل از آنکه اثر مذکور بر نفس آن یک کس مرتب شود و آن شخص ترک فعل خود
 کند آیا موجب حسن از نه لغز باقی ماقط میشود یا برایشان نیز واجبست
 که با وجود ظن مذکور با او مشارکت نمایند و اگر در آن مسأله گفتند انهم خوا
 بود و جمعی که بر موجب عینی نیست اند شق ثانی را اختیار کرده اند و قاعده
 در نفس باقی را با وجود ظن مذکور تجویز نکرده اند و جمعی که واجب کفای بنظر
 میگویند که مشارکت دیگران با او واجب نیست و مجرد شروع آن یک کس
 در آن از ایشان ماقط میشود و جماعت اول استدلال کرده اند بر
 خود بعد از این حدیث چه ظاهرش دلالت بر موجب حسبست بهر مومن وارد
 و بعضی احادیث دیگر که در عینی مان نزدیکند مثل حدیثی که روایت شده است
 از امیر المؤمنین علیه السلام که من ترک انکار المنکر بقلبم دیده و لسانم فو
 میت فی الایام عینی هر کس نمی کند منکر و انکار او را بدل خود بآید
 خود یا زبان خود چنانچه بعد از این تفصیل مذکور خواهد شد میتی نخواهد بود و در

ترک کننده نمی شود

میان زن و با و اثری که بر حیات مرتبت بر زنید که او محترم نخواهد بود و در
 که منقول است از امام جعفر صادق علیه السلام که آن حضرت فرمودند چنانچه
 خود که آن قدر حق است آن اخذ البری منکم با و قسم و کیف لا یحق لی ذلک
 آنکه منکم علی الرطل منکم افسح فلا یکره و لا علیه و لا یجوز و لا یؤذون
 حتی ترکه یعنی درستی که سزاوارست مرا که بکنم شما را ای اصحاب عباد
 گناه کاران در آورده بخواهند و نام و چون مرا این حق سزاوار نباشد و حال
 آنکه بنمایم برسد که مردی از شما مبادرت با اعمالی نماید و انکار فعلی نماید
 کند و از او دوری نمی جوید و او را در معرض ایذاء و آزار و زنی آورید تا ترک
 آن کند و امثال این احوال و شی که درین باب وارد است استدلال مذکور
 بر وجوبست که مشاهد میشود عینی منصف است و ولایت اعدایت
 مذکور بر زنایه از موجب مطلق در معرض منع و صدر این حدیث بر نفس بر
 طلب مذکور نیست چنانچه بعد از رجوع عینی آن ظاهر میشود و جمعی که قوا
 کفای میدانند استدلال کرده اند باینکه کریمه و لکن منکم که با ترجمه اش
 سبق نکرانیت و قبول حضرت و از این حدیث که هر احوال غیر
 بجا می آید که آیات و حدیث مذکور هیچکدام زیاد بر آن ولایت
 ندارد که امر مذکور بر جمیع افراد امت واجبیت و قایلین بوجوب
 عینی نیز در آن قایلینند چه ایشان نیز بر جمعی که جامع شرایط آن نباشند
 واجب میدانند و زیاد از این نمی گویند که بر بعضی که جامع شروط مذکورند

بر هر فرد بخود و حسب و فعل یکی از اوست قنیت و پنج از آیت و حد
 ولایت ندارد بر آنکه از جمعی که جامع شرایط مذکوره باشند هرگاه از بعضی
 مبادرت بان واقع شود و قبل از ترتیب اثر مطلوب بر فعل او از دیگران
 ساقط میشود و نزاع بین اولیین بر سر همت و سقوط و حبان از جمعی که جامع
 شرایط و حسب نباشند اقتضای آن نمیکند که واجب کنایه باشد چرا
 که بسیاری از واجبات از آن قبل هستند و اتفاق واجب عینی ایش
 حج و جهاد و زکوة و امثال آن نهایتش بخاطر میسر است که اگر قابل شود با
 هر یک یکی از ده نفر مذکور و مثالی که سبق ذکر یافت بان قیام نمایند
 اگر دیگران از مطلقه این باشد که مشارکت ایشان از اصلا داخل و ترتیب
 اثر مطلوب نیست و باعث رسوخ آن شخص در فعل و ترک مذکور نیز نمیشود
 بلکه اگر بآمدن آن از آن امر و معض امکان و قوعی باشد همان قبل
 یک کس کفایت و الا مشارکت ایشان از شروع آن یک کس در آن
 کفایت و الا بر هر یک بر ایشان مبادرت بان و حسب و وجوب
 عینی است و میستواند بود که کلام ابن البراج که ظاهرش وجوب
 کفایت برین محمول شود بخلاف کلام سید مرتضی و جمعی که حکم بر وجوب
 کنایه مطبق کرده اند و عبارت ایشان تا باین تفصیل ندارد پس
 آنچه علامه در کتاب مختلف گفته است که مذاهب ابن البراج همان
 مذهب سید مرتضی است بعینه محل بحث باشد و استدلال کرده است

بر هر فرد بخود و حسب و فعل یکی از اوست قنیت و پنج از آیت و حد
 ولایت ندارد بر آنکه از جمعی که جامع شرایط مذکوره باشند هرگاه از بعضی
 مبادرت بان واقع شود و قبل از ترتیب اثر مطلوب بر فعل او از دیگران
 ساقط میشود و نزاع بین اولیین بر سر همت و سقوط و حبان از جمعی که جامع
 شرایط و حسب نباشند اقتضای آن نمیکند که واجب کنایه باشد چرا
 که بسیاری از واجبات از آن قبل هستند و اتفاق واجب عینی ایش
 حج و جهاد و زکوة و امثال آن نهایتش بخاطر میسر است که اگر قابل شود با
 هر یک یکی از ده نفر مذکور و مثالی که سبق ذکر یافت بان قیام نمایند
 اگر دیگران از مطلقه این باشد که مشارکت ایشان از اصلا داخل و ترتیب
 اثر مطلوب نیست و باعث رسوخ آن شخص در فعل و ترک مذکور نیز نمیشود
 بلکه اگر بآمدن آن از آن امر و معض امکان و قوعی باشد همان قبل
 یک کس کفایت و الا مشارکت ایشان از شروع آن یک کس در آن
 کفایت و الا بر هر یک بر ایشان مبادرت بان و حسب و وجوب
 عینی است و میستواند بود که کلام ابن البراج که ظاهرش وجوب
 کفایت برین محمول شود بخلاف کلام سید مرتضی و جمعی که حکم بر وجوب
 کنایه مطبق کرده اند و عبارت ایشان تا باین تفصیل ندارد پس
 آنچه علامه در کتاب مختلف گفته است که مذاهب ابن البراج همان
 مذهب سید مرتضی است بعینه محل بحث باشد و استدلال کرده است

علامه قدس سره در کتاب تذکره الفقهاء بر کنایه بودن وجوب مذکور
 با آنکه غرض از امر معروف و نهی منکر که از جانب شارع امر بان و آتیش
 وقوع معروف و ارتفاع منکر پس هرگاه مقصود مذکور فعل بعضی حال
 شود تخفیف بیکران بران عبت خواهد بود و حکم بوجوب آن بر ایشان
 و جمعی نخواهد داشت و بر و وارد می آید که اگر امر او از حصولی که گفته است
 هرگاه بر فعل بعضی مرتب شود حصول الفعل است عینی هرگاه وقوع محض
 و ارتفاع منکر فعل بعضی تحقق شود و وجوب آن از دیگران ساقط است
 انیمانی محل نزاع نیست و کسی درین خلاف نکرده بلکه خلاف در وقت
 است و اگر امر او حصول با القول است عینی فحصول اگر از عبت
 بودن امر و نهی دیگران عبت بودن در بعضی اوقات خواسته است یعنی
 وقتی که وجود و عدم مشارکت خود را با جمعی که قیام بدان و از مساوی
 دانند چنانچه گذشت نفع او نمی گذرد و قابل بوجوب کنایه مطالب است
 و اگر امر او اوست که لازم می آید که مبادرت ایشان بان بعد از
 صدور آن از بعضی جمیع اوقات عبت باشد دعوی مذکور
 در معرض نفع است و سبب منع تفصیلی است که در ضمن مثال مذکور گذشت
 قدس سره **فصل دوم** بیاید دانست که آنچه از شرط وجوب حسب
 عینا یا کنایه علی اختلاف میان فقهای رضوان الله علیهم همین اشتباه
 یافته چهار شرط است **اول** علم بیکه معروف که اتم است و منکر و محال

تبرایشان از یکدیگر تا از غلط این باشد یعنی منکر را معروف انگاشته
 امر بان نکند و معروف را تصور منکر کرده در مقام بی ازان نشود **دوم**
 اصرار آن شخصی بر ترک معروف و فعل منکر و ظاهر نبودن علامت اطلاق
 آن از او **سوم** تجویز تا پیش فعل ابعینی ترتیب اثر مطلوب بر
 فعل او در معرض احتمال باشد چه اگر تا تیر مذکور احتمال باشد باشد
 و دانند که بر قیام او مبر و نه مذکور اثری مرتب نمی تواند شد تکلیف
 بان وجهی نخواهد داشت **چهارم** آنکه ضرر یا عیضی یا بدنی بر امری
 مذکور ترتیب نمی شن باشد نسبت با بر و نه نسبت به یکدیگر از
 اهل اسلام و از جمله این چهار شرط آنچه درین حدیث مذکور است و شیعیان
 بر آن اشعاری مست و شرط است که شرط اول و شرط ثانی باشد و شرط
 ثانی و رابع از احادیث دیگر فهمش است و بیاید و است که مراتب
 آنرا در چنانچه اشارت بان سبقت ذکر یافت است اول آنکه رتبش
 مذکور خواهد شد **دوم** آنکه رتبش که اول مرتبش موعظه و نصیحت
 و آخر مرتبش توبیخ و علامت **سیوم** آنکه رتبه است که عبارت
 از تسکین آفات نفس و دور کردن فاعل آن از مقام فعل مذکور و زدن
 او اگر با نیکو رسانی متاثر نشود و امثال آن و آنچه ازین مراتب بشرط
 اربعه مذکوره مشروط است مرتبه دوم و **سیوم** است و اما مرتبه اول یعنی
 آنکه رتبش موجب جمیع انواع آن مشروط به جمیع این شروط نیست بلکه این

بر چند نوع است و هر نوع را حکمیت اول اتفاق و موجب این نوع هیچ شرط
 بشرط اول است که علم و موجب و حرمت باشد و بعد تحقق شرط دیگر
 ساقط نمیشود **دوم** ثمن داشتن بامر معروف و فاعل منکر بر ترک فعل
 مذکور که نفی فی افند که در بعضی احادیث امر بان واقع است عبارت از آنست
 و موجب آن مشروط به شرط اول است و بشرط ثانی است و رابع که تجویز تا پیش
 و عدم ترتیب ضرر است مشروط نیست **سیوم** اظهار کره است خاطر اعا
 و تارک مذکور که بغیر زبان و دست باشد مثل عدم مکالمه و ترک احتلاط
 و امثال آن و این نوع ازین مرتبه دیگر مشروط به جمیع شرایط اربعه است **دوم**
 تحقق یکی از آنها و موجب آن ساقط نهائیش شد و ان از انواع آنکه
 قلبی که از قیوم وقوع یافته منبری بر ساحه است که در آن کرده اند و ازین غیر
 ظاهر شد که آنچه پیش از ابوالقاسم و علامه علیه السلام و جمعه دیگر از فقهاء
 بر آن رفته اند که آنکه قلبی هیچ یک از شروط اربعه مذکوره مشروط نیست
 از حادیه است تمام برکن راست و مخفی مانند که اطلاق نمی بر هر یک از انواع
 آنکه قلبی بطریق مجاز است و همچنین اطلاق امر و نهی مذکور بر جمیع انواع
 حبت سوای بعضی افراد امر و نهی سانی نهائیش شاید اطلاق مذکور
 حقیقت شرعی شده باشد و در بعضی اصطلاح اهل شرع در آمده و بعضی
 تجویز مرتبه است اولی از مراتب آنکه قلبی که از کلام بعضی علمائنا
 میشود محل بحث باشد چه اگر مراد ایشان تجویز لغویست تخصیص را وجهی

معمول از کلام و حرمت
 فعل و ترک فعل
 و موجب
 و نهی

بر نسبت مراتب

والا امر فرست و بعضی تشبهات که مذکور شد کمالیت شری و قابلیت آن
نماز که دلیل احکام شری و واقع تواند شد و نیز قایل این قولی زیاده بر حق
شرط مذکور است و هیچ شک نیست که از این نیز کاسته و اگر چه برین
ذرت باشد صغیره سر نیز ند پس اگر استدلال مذکور تمام باشد بخوان
آن بر عدل تبر لازم می آید و لازم می آید که امر معروف و نهی منکر جایز نباشد
مگر بر کسی که هرگز معصیتی از او بوجد نیاید باشد نه صغیره و نه کبیره و نه بزرگ
کس نیست مگر معصوم پس وجوب حجت درین وقت که معصوم در میان
نسبت به یکس واقع نباشد و راه آن با بکفیه مسدود باشد و لازم
این معنی ظاهر است که چه صورت دارد و اقتدا الهام

جلد دوم

روایت شریف است بسندی که متصل است به شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب
الکلبی **از** ابی جعفر محمد بن یحیی الطاطری که شیخ علماء زمان خود بوده
و حدیث بسیار از او روایت شده و چند کتاب در حدیث تصنیف
دارد و ثقه و جلیل القدر است **از** احمد بن محمد حبیبی از او بیان حدیث
ما که مراد اینجا علی بن محمد بن علان و محمد بن ابی عبد الله و محمد بن الحسن و محمد
بن یحیی الکلبی است **از** سهل بن زیاد رازی که از امام محمد بن
و امام باقر و امام حسن عسکری علیهم السلام هر سه حدیث روایت کرده است
و اگر چه بعضی علماء رجال مثل نجاشی و غیره تعیش است اند و نسبت کذب

و فساد مذهب با دو ادواته اما شیخ طوسی و بعضی تصانیف که شمس است نه
از حسن بن محبوب کوفی که ثقه و جلیل القدر است و از اصحاب امام رضا
علیه السلام است و از شعبه حسن از اصحاب امام جعفر صادق علیه السلام
حدیث نقل کرده است و بعضی او را از جماعتی شمرده اند که اجماع اصحاب
ما بعضی علماء شیعه منقدش است بر آنکه آنچه روایت از ایشان بحدیث
رسیده است صحیح است و همگی تصدیق ایشان بقرعه و علم کرده و وفات او
در سال و بیست و هشت و چهار هجری اتفاق افتاده و رحمه الله علیه **از** ابی تر
ثمالی که از رجال قبول حدیث است و بعضی گفته اند و بعضی مدوح
و گفته اند که امام رضا علیه السلام فرموده اند که او همان عصر خود بوده و از امام
محمد باقر و امام جعفر صادق علیهم السلام هر دو حدیث روایت کرده است
از امام الباطن و الظاهر امام محمد باقر علیه السلام که آنحضرت فرموده اند که
استقامت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فی حجة الوداع الا ان روح
الایمن نفث فی روی انه لا تموت نفس حتی تشکّل رزقها فانقوا صدورها
فی القبر لا یحکمکم استبطائکم من الرزق بل یطوّرکم من منی منی منی
فان الله تعالی قسم ان الرزق بین خلقه حلال و لم یسبها حراما فمن اتقى الله
وصبر امامه و رزق من حله من بینک حجاب ستر الله غرضه و اخفى من غیره
جله قص برین رزق الخلال و جو رب علیه یوم القيمة **تسج** کلام بدست امام
و منمن غار و مایش و انجام **از** مشتمل بر دو پیش **نیش** **از** خود

خود

ان

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در ثنای تجبه الوداع که چرخ حسین
 آن سرور بود برستی که جبریل امین در دل من دمیده و بخاطر من آورد که
 غیره عالم آخرت نقل نکند پنج نفسی از نفوس انسانی تا روزی که از برای او
 مقدر شده است با تمام و اجمال بدو عاید گردد پس برسد از خدای
 تعالی و عصبیان او مکنند و اجمال کند در طلب روزی عینی که بسیار
 و کوشش زیاده بر تحصیل آن میباشد و ثوب و روز از برای آن در کمال
 میباشد که آنچه مقدر است بی آن نیز بشمار میرسد و باید که در رسیدن
 روزی مقدر شمار را بران ندارد که بواسطه آن مرکب عصبیان خدا شود
 و معصیت او را وسیله تحصیل آن سزید برستی که رزاق بی منت
 عظمت عطیاته روزی بندگان خود را از وجه حلال برایشان نعمت
 کرده است و نصیب هر کس را فراخور مرتبه و حال او تعیین نموده از وجه
 حرام قیمت آنرا برایشان مقرر نموده است و روانه داشته که از
 حرام اخذ آن نمایند پس هر کس از عباد پر هیزکاری قدم بیرون نهد
 و بر تاخت ویر رسیدن قیمت او شده است با و صبر و شکیبایی پیش
 آورد هر آینه روزی که از وجه حلال قیمت او شده است با و عاید شود
 و کسی که رعایت حرمت او امر و نواهی الهی نموده پرده بپوشد شریعت را
 ناخن معصیت بدرد هر آینه بریده میشود و روزی که از وجه حلال
 چنان میشود که قیمت مقدر نیز بدو رسد و روز قیامت او را در حق

نابوس

حساب آورند حساب آنرا از او طلب داشته بر تکیه آن عتاب
 نمایند **نیش دوم** نفست فی روعی نفست بنون و ثمای سبب قطعه معنی نفع
 و و میدانست در روع بضم را سکون و او معنی عقل و دل و معنی
 آنست که در ضمن نیش اول مذکور شد و اهلوانی القلب اجمال طلب
 چه گذشت که بسیار از ترک کد و کوشش بسیار است و طلب و قول حضرت
 صلوات الله علیه و آله و سلم که اتفاقاً در اهلوانی القلب و و محل دارد
 اول آنکه مراد این باشد که برسد از خدای تعالی و برین کد و کوشش
 گنایه از آن که مبارک است آن نمایند چنانچه میگویند که اتفاقاً در فعل
 کذا با معنی که باشد آن فعل شود و دوم آنکه مراد این باشد که اگر شما
 شیخ بر هیزکاری را پیش گیرید و از خدای خود ترس داشته باشید
 و حجت باج بکند بسیار و عقب زیاده در برست آوردن روزی نخواهد
 داشت و روزی حلال شما بی آن بشمار خواهد رسید و من یبقی الله
یحیی له محجاً و یزقه من حیث یشاء که خلاصه تفسیرش و آنست
 عدم آنست که کسی که شیخ تقوی و پر هیزکاری پیش گرفته از خدای
 تعالی برسد حضرت عزت بیرون شد او را در امور او با و کرامت کند
 و رزق او را با و رسد از وجهی که کان و بان بی برده باشد ولا یحکمکم
استبلا شیخی من الرزق ان یطوبوه من شیخی یعنی لایحکمکم و لا یحکمکم
 و آن در آن تطوبوه آن مصدر است که فعل را تاویل مصدر میبرد و مصدری

و داشت شد
و بود ای ایگزیم

بش من معصیه الله

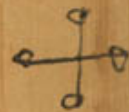
که از انعام آن باموشش برون می آید منسوبست بخرع خافض و کلام درین تقدیر است
 آنست که لایق نگارم است بطاعتی بن از رزق علی طلبه من المعصیه یعنی
 برینیکند و نذر و شمار را بر رسیدن روزی حلال که بجهت شما مقدور است
 بر آنکه طلب نماید آنرا از معصیت و مبادرت بعضیان آتی قسم
 الا رزاق بن خلقه حلالا حلالا درین کلام بحسب ترکیب عال است از رزاق
 که مفعول قسمت و نصیب بر جالیت یا مفعول قسم است بضمین معنی
 و نصیب بر مفعولیت و کلام باین که قسم الا رزاق بن خلقه و جعلها حلالا
 و من بهنک تجانب ستر اند بهنک ستر معنی درین و باین که در آن است
 و انما فجاب بستر انما فجابانی است اگر ستر کبر سین خوانده شود چه
 کبر معنی پرده و جاب است و فجاب لا هیست که نفع سین باشد که نفعی
 مصدر است و بر هر تقدیر در کلام است عارضه تبعیه ارتکاب شده است
 با ترجیح پیشین است شریعت الهی و قانونی که در سلوک ازینجا
 او گذر شده در آنکه حاصل میشود میان سبکدان و کنگره پرده که حاصل
 میشود میان این کس و غیره و آنکه فاش شده است از ادوات تشبیه مذکور
 مشبه به بعضی فعل چنانچه قاعده فاشه است عارضه تبعیه است و بیان آن
 از پیش رفت و ذکر بهنک که لازمه است تشبیه است ترجیح آنست **نمایش**
 بیاید آنست که جمهور شاعر که اغلب فقهای اهل سنت و بر اصول و کلام
 تابع ایشانند و مذهب ایشان هستند با بوجهن اشعریست شاکر ابی حنیف

که از اعیان تغیر است و اشعار نام بزرگ نسب است و درین و اینجاست و
 منسوبند بران رفته اند که رزق اعلم است از حلال و حرام هیچکس نمیدهر چه
 و جهات از ان انتفاع می یابد چه انتفاع مذکور باکل و شرب باشد
 و خواه بخواهد بکمر رزق است اعلم از آنکه حرام باشد یا حلال و بعضی از ایشان
 مخصوص است نه مذکور باکل و شرب و غیره از رزق میدانند و متحرکه که
 اصول و کلام شیعه اغلب موافق مذهب ایشان است و مذهب ایشان
 مستند است بواسطه این عطا اتفاق دارند بر آنکه حرام رزق نیست و رزق
 چیزیست که هیچ باشد انتفاع حیوان از ان و کسی را نرسد که او را انتفاع
 منع نماید یعنی حرام نباشد اعلم از آنکه انتفاع مذکور بر وجه اکل و شرب
 باشد یا بر وجه دیگر و استدلال کرده اند بر مطلب خود باین حدیث که
 صریح است در اختصاص رزق بحلال و عدم تحت اطلاق آن بر حرام و بکلام
 الهی که در مقام مح و تعریف اهل میان نازل شده و جماعه ذقنا هم
 یفقیون برین وجه که معنی آیه و الله اعلم آنست که از آنچه ما رزق ایشان
 ساختیم اتفاق میکنند و بدل آن بغیر می نمایند پس اگر رزق اعلم
 باشد از حرام لازم است آید که اتفاق ایشان از حرام نیز مقتضی مح
 الهی باشد و هیچ شک نیست که اتفاق از حرام مقتضی مح الهی نیست پس رزق
 مخصوص ایشانست بحلال و شمل حرام نباشد و استدلال برین وجه را شیخ
 ابو جعفر طوسی در تفسیر خود که بر تبیان موسوم است ایراد کرده است و

ایشان را

و بعضی دیگر از آنست که گویند بر نبی است بناط و دلیل کرده اند که تقدیم ظرف
 در آن بر متعلق افاد و حصر نماید و حصر اتفاق و رزق تعاضلی آن میکنند
 که آنچه قابلیت اتفاق دارد و نوع باشد یکی رزق که از جانب الهی باشد
 کرامت شده و ایشان چون آنرا از خود باز گرفته اند اتفاق بوده اند مستحق
 مع الهی شده اند و یکی غیر رزق که اتفاق آن مقتضی محبت و اگر چه
 ایشان از آن منتفع بوده اند و قابلیت اتفاق داشته است رزق
 باشد حصر نموده گویند که آنچه بود و وقوع کلام الهی بر آن و جواز حلیه
 بلاغت عاری خواهد بود مگر آنکه بگویند تقدیم ظرف بواسطه صحت
 بلکه بر رعایت مسیح است در فقرات کلام و اندک علم و اشاعه بر نزد
 خود استدلال کرده اند باینکه اگر حرام رزق نباشد لازم می آید که کسی در
 تمام عمر تعبیر حرام قوتی نخورد و باشد هرگز آن شخص را از حلال نیافته رزق
 باشد و حال آنکه حضرت غوث در کلام مجید فرموده است که والمؤمنین دایم
اللاذین لا علی الله رزقها یعنی نیست حیوانی در روی زمین مگر آنکه حضرت
 غوث قوت عطیانه بر ذمت رزقیت و کرم خود فرض کرده است که رزق
 او را با و برساند پس حرام رزق باشد و الا کذب کلام که لازم آید و کذب
 بر خدا روانیت و جانشین است که رزق نزد مختار چنانچه سبقی ذکر
 یافت علم است از آنکه کول و مشروب و از اشیای دیگر که حیوان از آن
 انتفاع می یابد حتی استنشاق هوا و اشتغال آن و تنفس مذکور را اعم

میدانند از تنفس با فعل از تنفس با لفظ یعنی قابلیت انتفاع و شت باشد
 و قدرت بر آن حاصل باشد خواه فعلیت پیدا کرده باشد و خواه نه پس شخص کور
 کاسه ما و نقص می تواند بود که در طول ایام زمینگی بی هیچ نحو انتفاع
 از حلال نبوده حتی استنشاق هوا و قدرت بر آن نیز نیافته باشد و ظاهر
 که در جو این قسم فی حیات بر تقدیری که مقصور باشد تحقیق آن در خارج در
 معرض فسخ خواهد بود و ماده نقص پیدا می شود و نیز میرسد است از آنکه
 بگویند حیوانی که بعد از ولادت قبل از آنکه کام حیات را بپذیری از آنکه کول
 و مشروبات و نباتات را نپذیرد و باشد به عالم آخرت شتابد بنا بر آنچه
 شما بان قابلیت لازم می آید که مرزوق نبوده باشد و حال آنکه مفاد است
 مرزوقیت جمیع حیوانات پس آنچه شما را جواب این ماده تواند
 جواب ایشان نیز از آن ماده می تواند بود بحدیثی که روایت کرده است
صنوان بن امیه و گفت است گفت رسول الله صلی الله علیه و آله اوفعوا عمن
فوقه قال یا رسول الله ان کتب علی شیء فله ارا فی رزق الامر فی کفنی
فان لی فی انما من غیر فاحش قال صلی الله علیه و آله لا اذن لک و لک
ولا انما کفی عده و الله رزقک انما طیبنا فاحش فاحش ما حرم الله علیک من رزق
مکان ما احل الله لک من حلاله اما انک لو قلت بعد هذه المعاله ضربتک
ضربا جمعا یعنی بودیم ما نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و کفرین
 فرمود که یکی از اصحاب بود در آمد و گفت یا رسول خدا صلی الله علیه و آله که خدا تعالی

سر نوشت من کرد است که همیشه مفلس و بی خبر باشم و ملاجی پیدا نم سوا آنکه
 روزی خود را از ذوق دن بخت خود بهم رسانم رضا ده مرا که بغضاتوا
 قیام نمایم بی آنکه در ضمن آن فاحش از من جدا نشود حضرت فرمود که نه این
 ما آن مغرور است و نه بکر استی نیستی در آن جاهل ای دشمن خدای بدستی
 که حضرت غنیمت عطا به رزق ترا از وجه حلال طیب مقرر کرده است
 و تو بواسطه اندک بی صبری که بر وصول آن داری خستیا ر کرده چیزی را که
 بر تو حرام کرده است از رزق خود بجای آنچه بر تو حلال کرده است
 از حلالهای خود بپرانیه اگر دیگر این قسم حرفی بر زبان تو جاری کرد و از جای
 من بادیب یعنی خواستی غنیمت و ضرب شدیدی بنویخواهر رسید پس چنان دین
 حدیث اطلاق رزق بر حرام شده است حرام رزق باشد و جایش اولی
 در سند حدیث است یعنی جایی که حدیث را نقل کرده اند تا ما رسید به دل
 وثقه نیستند و اعتمادی بر صدق قول ایشان نیست و بر تقدیر سخت
 می تواند بود که اطلاق رزق بر حرام که در کلام پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم
 شده است بر سبیل مجاز باشد نه حقیقت و قرینه بر آن آنکه اگر بطریق
 حقیقت می بود سوق کلام تقاضای آن میکرد که بجای ما حرام الله علیه
 من رزقه ما حرام الله علیه من حرامه گفته شود همچنانکه فقره قرینه که الله
 لک من حلال است بر آن وجه واقع است پس چون آن چنان واقع نشده
 و تغییر در اسلوب عبارت شده است میدانیم که حرام درین فقره باشد کلام

عن
ان

فقره پشت تراست یعنی تقدیر نیک است و طیبیا چنانکه جمعی که شمارا مخصوص بومع
 لسانی دانستند از اطلاق شمارا در کلام حضرت سالت صلی الله علیه و آله که
 لاحصی بنا علیک است بجا اتمیت علی نفسک بر توصیف حضرت آئینش
 خود را بر آن حمل کرده اند و شکی که اگر چه نوعیت از مجاز و حمل کلام بر آن
 خلاف ظاهر است اما اهل عریضت آنرا از محسنات معنوی شمرده اند در
 قرآن و حدیث عبارات بنی نظما و شعر بسیار دارد و است پس حمل
 بر آن چندان دور نباشد و صفا که متضمن رفع تنافی و تخالف از احادیث صحیح
 بوده باشد **حکایت** **پنجام**

روایت شمس است پسندی که متصل است بشیخ بزرگوار محمد بن یوسف
 القمی از صالح بن یحیی بن احمد از محمد بن محمد بن علی بن عسکری
 که شوق برادران خود واقعی بوده از محمد بن یحیی بن محمد بن یحیی که از اصحاب
 امام رضا علیه السلام بوده و او را که محبت امام محمد تقی و امام علی نقی نیز
 نموده وثقه و محبت دلیله است از عبد الله بن محمد بن محمد بن یحیی از عبد الله بن یحیی
 بن عبد الله بن یحیی بن زین بن حسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام که قبر
 مبارک او در شهر ری واقع است و احادیث بسیار در شان او نقل
 شده از آنجه روایت شده است پسند معتبر از احمد بن خالد البیهقی
 که معاصر او بوده و از او بواسطه روایت کرده است که او از سلطان و
 کربان نموده بشهر ری آمد و در کوچه موالی در شب زمینی که در خانه یکی

جلد

ارشد میان آنجا بود که شد مدت گذر آن موضع بعبادت پروردگار خود
قیام نموده روزه میداشت و شبها نماز و شب زنده داری میکرد و این
و کاری بر وجهی برپا داشت که برای تبری که الحال در برابر قبر او
واقع است اقدام نموده باز بجای خود میرفت و اظهار میکرد که این
قبر یکی از فرزندان امام موسی کاظم است بنحیه اسلام و همیشه برین وجه
مسکوک می داشت تا آنکه بعضی از شیعه را که در آن شهر بودند معرفت
بجال او بهم رسید و برین آشنایی از شیعیان غیر را صلی الله علیه و آله
بجواب دید که با و میفرمود که یکی از فرزندان من درین شهر و در کجایی
مقام دارد و نزدیک درخت سیبی که در باغ عبدالجبار بن عبدالوهاب
واقع است مدفون خواهد شد اشاره بدان سرزمین فرمودند چون فرمود
پیدا شد نزد صاحب آن درخت آن زمین رفت که شایدا آنرا بخرید چنان
شود که موضع دفن آن حضرت در ملک او واقع شود و چون صاحب آن مکان
از سبب این را راده استغفار نمود و خواب ندید که کور را بدقت کرد آن مرد
قسم یاد کرد که من هم شب بهین خواب دیده ام و چون پیدا شد آن
درخت را با جمیع باغ و تفه کردم که آنحضرت و شیعیان او در آنجا
مدفون شوند و برین آشنایی جاری بر وجهی و شایسته طاری شد و بجز رحمت
ایزدی چو نیست در وقت غسل چون در مقام نزع لباس او در آمدند و
از کربان جانیده او برآمد که بدان نوشته بود آن ابوالعاسم عبدالعظیم بن عبد

بن علی بن حسن بن زید بن حسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام تحقیق
نسب شریفش بر همگان روشن و هویدا گردید و روایت کرد و محمد بن علی
با بویه القمی در کتاب من لا یحضره الفقیه از سبب بن احمد از حمزه بن اقام
العلوی رحمه الله از محمد بن یحیی العطار از یکی از مردم ری که بخدمت امام
نقی علیه السلام استغفار یافته بود او گفت که چون بخدمت آن حضرت رسیدم
فرمودند که این کشت عیسی کجا بودی گفتم برایست امام حسین علیه السلام فیه
بودم امام علیه السلام فرمودند اما آنکه لوزنت قبر عبدالعظیم فیه کم گفت
کن از آن خشتین بن علی علیه السلام یعنی که برستی که اگر برایست قبر عبدالعظیم
که در ملک شما واقع است قیام می نمودی هر آینه می بودی مثل کسی که زیارت
امام حسین علیه السلام کرده باشد و ثواب آنرا بی محنت بخورد و در حق
از پدر او عبدالعزیز بن علی از ابان غلام زید بن علی از عاصم بن نهله
که گفت قال لی شیخ العاصمی شتریت دارنجه این دنیا را بخرید
گفتا با و شد مدت عدول فلیح ذلک امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام
فبعث الی مولاه قبر فایقنه فلیح ذلک امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام
و او را و بگفت کتابا و اشهدت عدولا و وزنت ما لا فلیح فلیح
قال یا شیخ اتقی الله فانک سیاتیک من لا یطرق فی کتابک ولا یل
عن نیک حتی یخرجک من دارک شایعاً و لیکن الی قبرک خالفاً
فقد فکرت ان لا تکتون شتریت فلهذا اذن فیما یلک ما و وزنت ما لا من غیر

علیه قوا انت قد سرت الدارين مجي الدنيا والاخره ثم قال عليه السلام يا
 شريح فلو كنت غدا اشتهيت هذه الدار ايتني فقلت كنت كتابا على هذه
 الدنيا فلو ان لم تشتر بها ربها لقلت و ما كنت ككتب يا امير المؤمنين
 فان كنت ككتب هذا الكتاب بسم الله الرحمن الرحيم هذا ما اشتهى عبد
 المؤمنين ميت ان يخرج بالرحل اشتهى منه و اشتهى دار الغور من حجاب
 الغافلين الى عنكر النالكين و يتبع به لدا لدا حرد و و اشتهى فاحدا
 منها ميت حي الى و اشتهى الالفات و الحمد الثاني منها ميتي الى و اشتهى
 و الحمد الثاني منها ميتي الى و اشتهى المصباح الحمد الرابع منها ميتي الى
 الهوى المردى و الشيطان الموتى و في شريح باب هذه الدار اشتهى
 هذه المقولون بالام من هذا الموضع بالامل و جميع هذه الدار بالخرق من
 اشتهى و اشتهى في ذلك الطلب فما اوردك هذه اشتهى من و ترك
 فعلني بمثل جسام المالك و نائب القوس الجبار و مثل كسرى و فيصير و يتبع
 و يحير و من جمع المال الى المال فاكثروا و في فتيده و تحذو خوف و اذبح
 بزمه لولد اشخاصهم جميعا الى موقف الوض الغصن القضا و حشره نالك
 المبطون شمس على ذلك الفصل اذا خرج من سرى الهوى و نظر بعين
 الزوال لاهل الدنيا و سيع نادى الرب نادى في عاصماتها ما بين الحق
 الذي عنده ان الرض احد المؤمنين ثم و امن صلاح الاعمال و قربوا الامال
 بالاجال **شريح** كدام ملاغت نظام و من غار و انجم **انما** و متخل

بر داشت **منجس اول** خلاصه كلام راوی انكه گفت من شريح قاضی كذا
 خردم اشتها و نثار و سندی ربطی ان نوشته و جبر اعدول و حسین بران
 كواه كرقم نكاه این خبر امیر المؤمنین عی بن ابی طالب علیه السلام رسید فبر را
 بطلب من فرستاد و چون بخدمت آن حضرت رسیدم مراد عرض خطاب
 در آورد و فرمود كه ای شريح عا نه خنده و سندی بران نوشته و جبر
 از عدول ان كواه كرقم و سبای ان مالی داده كشم عی حضرت فرمودند ای
 شريح از خدا بر سر مشین پر هیزكاری پس ار كه زود باشد كه بر تو وارد
 شود و تخشى كه لكه هبند تو كنند و از كواه بان چینی پرسد انكه پرس
 بر تو از خانه تو در حالتی كه چشماى تو باز باشد و روح از قالب
 مفارقت كرده باشد بسیار ترا بقبر توبی انكه خبری از زخاف
 دنیا همراه تو باشد پس بدیده بصیرت در كنم ما و اكه ابر خیزد
 خیزد و باشی از كسى كه در واقع مالك و نباشد و داود باشد
 سبای ان مال كه از وجه حلال بدست بنا و رده باشی و تو دوران
 هسكاهم تحقیق كه تحمل نقصان دنیا و آخرت خواسته بود بعد از ان
 فرمودند كه ای شريح اگر دقتی كه اراده خریدن ان دشتی پس من می ای
 سندی و من باب برای توبی نوشته برین نسخه كه چون او را بخاطر
 و رمی آوردی كه در و در هم توبی فرخستند فخریدی شريح كوه كه كشم
 چه خبری نوشته ای مولای منان فرمودند عی نوشته ام از برای تو این نسخه

غلام خود

و عیادت او فرمودند که ترجمه شل نیست بسم الله الرحمن الرحیم این سرشتی
که خرد است آنرا بنده و لیل و خوار ازینستی که گزیده شده است از میان
مالوف دنیا و برآه آخرت شتافتنه و خرد است از او سرایی را که و او
درست هر غرور و فیه مسافت آن جانب فنا و زوال است تا شک و دلک
و ارتحال و احاطه کرده است باین سرای چهار حد اول آن شتی است به
دوای غایت و اموری که تشنه بلایا و محن اند و حد دوم آن انتهای مایه
بدوای غایت و اسباب شداید و کربابت و حد سوم آن نهایت
می پذیرد بدوای مصیبات و اموری که مورش کفایت و حد چهارم
اتصال دارد و بهوانی نفس که باعث هلاک و نیست و شیطان مغوی
که کما اکسند سالکان اقلین است و درین حد گشوده میشود و درین سرای
که محل دخول و خروج است خردیه است این که قناعت نه امید و اصل
ازین آواره شده نا امید می اهل هیچ این سرار را بخرج از غنای
و ادب و دخول و در دل خویش خواری طلب و چون این شتیری را
درین معامله در کی بهم رسد یعنی کسی بدو دعوی نماید که این حق من
بوده است که او بغیر حق نبوده و حق است و تو بخلاف حق در آن تصرف
کردی از هم ریزاننده و خاک سازنده اجسام پادشاهان است
و زاین سازنده حیات تنگبران و جباران شکل کسری پادشاه عجم
و قیصر سلطان روم و تبع و حمیر و البان مین و جمعی که مال را بر روی

عصبت الذم

بگذاشته در مقام کثرت و بسیاری آن در می آیند و بنا بای فریب نموده
روی او را بکج و امثال آن می اندازند و بر غفلت و اساس کرسی اودن
یکسر ایندن فرود شترب و طلاکاری در و دیوار را زینت و زینت
میدهند و مال بسیار ذخیره میکنند و بکج آنکه نماید و فرزندانش
خدا هرگز و باو تعلق خدا هرگز نیستی موت که ایشانرا یعنی باویشتری
و صاحب درک را در متوقف عرض و پرستش حاضر سازد و تا بهتم دعوی ایشان
فیصل میابد و برآیند و در آن وقت خسران و زیان کاری ارباب طلبان
خدا هرگز بود کلاه است بر معامله مذکور قتل کا می که خود را از قید اسیری
هوا و هوس آزاد سازد و بدیده بصیرت نظر کند بر مال حال دنیا و فنا
وزوال ایشان و بکوشش و شوش استماع نماید که منادی زبده و تر کند باند
میکند در ساحت آن خانه یا در ساحت دنیا که چه ظاهر و هوید است حق
بر کسی که در چشم پناه داشته باشد یعنی بصیرت و پناهی او در عوایب
امور مرتبه کمال یافته باشد بدستی که چنانچه آمان دنیا روزی بود و تعلق
از آن نیز روزی قهر شده که از وصول او گریزی نیست چه کند که
بواسطه سفر خود توشه را بهی داشته بشید از اعمال صالحه و کردار نیک
و نزدیک کرد ایند ماها و امید خود را با جهای خود میسوز آرزوهای
خود را کم کنید و طول اصل را از خود بدارد و در آن موت و نواب آن را
سازید و بیفتد و دوسر حتی بخت بخت مین دارک شاخصا هر که چشمهای

شخصی شود و مانند چنانچه تواند بر هم گذاشت عرب میگوید شخصی بر پشت
 و پشت از خنثی است و درین قوه حال واقع شده از مفعول میگوید یعنی
 تا بر روی برود آن شخص ترا از خانه تو در حالتی که چشمهای تو از هم باز ماند
 و شخص مذکور است یا از موت و میت تواند بود که از شخص ترا از خانه
 من البتة که معنی ذهب و سار است مانده باشد یا از شخص ترا از خانه
 که با معنی است که بلند رفت و بالای نشاند را گرفت تیر و مراد این
 باشد که تا بر روی برود ترا بر وجهی که بگفته اند مردم بار شده باشی یعنی
 مرده باشی و معنی تا برود ترا برداشته باشند و میگویند که الی غیره که خالصا
 هر که شخصی کسی چیزی عطا کرد و او گرفت از او عرب میگوید کسی که عطا کرد
 الی غیره که عطا کرد و گرفته و مراد و بخاطر آنکه بحسب ترکیب حال و استع
 از مفعول میگویند خالص بودن او دنیا و زخارف است یعنی ترا تسلیم
 کند بغیر تو در حالتی که خالص و فارغ باشی از همه چیز پس خبر از دنیا
 و متاع آن با تو همراه نباشد و نظر آن که اکنون اشتیاق بر و الداء
 من غیره که اکنون آن در آن مبدء است و حرف جر و کلام مقدر
 و مصدری که از آن و میبوش بر می آید مقنوب بنوع خاص و کلام درین
 تقدیر است که فاعل نظر آن که اکنون اگر حرف مقدر لایم باشد فاعلی آن
 که اکنون اگر فاعلی باشد و تا پیش این که فی کلام کونانست فاعل آن غیر
 که اکنون و فی و الیک من غیره که معنی فاعلی کن و بخاطر آنکه نبوده

بر مکتب

باشد که خرید تو از غیر مالک آن واقع شده باشد و زردادن تو و ربانی
 از غیر وجه حلال باشد فاذا انت قد خسرنا اذا درین کلام و از چنانکه
 مثل از این که واقع است و در آنکه گریه فاذا هم خادون و معنی معنی آنکه
 مقارن عمل مذکور تحقیق که از این خسران و زیان کاری بود بی آنکه و نه
 فاعله شود و از آن که مشتتر با در بهین اذن حرفیت که بر سر جواب و خبر
 و در می آید در اکثر استعمالات بعد از آن و لشرطی واقع میشود و در رسم
 کتابت آن خلافست چه در بر پشت که می باید با لف نوشته شود و شکل
 از این حرف شرطی و نهانی که از علماء عربیت می گوید که بنون باید نوشت
 و در امیکوید اگر عمل در بعد خود میکند با لف باید نوشت و اگر عمل نکند
 بنون از عجل الحبل از ع بصیغه مجهول است معنی قطع حال فی الصحاح
 از عجل قلمه من مکان عینی کند او را از مکان خود جمع بده و الداء
 ای بگویند و تحیط بها یعنی فدا میگیرد و این خانه میکند بنویش باب
 هذه الداء ریشع بصیغه مجهول است معنی بفتح و قال فی القاموس
 اشرع با من الطريق فی شح الخروج من عسیر القنوع با و باخروج
 با و عسیر است مثل و خندها بهذا و تسوع بضم قاف معنی قناعت
 فاعل درک به المشتري من درک ما و شرطیت و ادرك معنی
 الحقی است از درک معنی لاقی شدن قال فی القاموس الدرك الحاق و درک
 لحد و هذا که اسم اشرع مفعول است و درک فاعلی است

فانزعج
را و احاطم

جانب قطب اقصای رجوع با قرب می نماید اما بحسب نسبت این
الحق لذیذ عین مایه و تعجبات مثل دار احسن وجهه و این معنی اظهر است
و مراد باین عین صاحب بصیرت کامله و کلام درین معنی است که ما اظهر
الحق صاحب البصیرة ان الرسل احد الیومین یعنی چنانچه فرزند آدم بود
قدوم و در آمدنی هست باین دنیا فانی و آن روز ولادت اوست
همچنین روز رحلت و پروان فتنی نیز هست و آن روز موت است
پس سزاوار است که آنرا فراموش نکند همیشه متذکر آن باشد و
الموفق **انجام** مست تواند بود که در کلام حضرت امیرالمومنین
و علی بن ابی طالب کلام که اکثری منه دارا مرغی باشد برای بدن
و مراد باین نفس مظهر انسانی باشد که در زوایای ظلماتی آن مجوس است
و بسبب آن از نورانیت عالم تجرد که از عوالم قدس است محروم مانده و مانع
کنایه از پدیده و در باشد که باعث حصول اخبار اقلیه منویه آن شود
و خایه بنا کرده اند که بعد از آن از جانب قیامت که عدم اولی باشد و تنها
بشکر پاک که مقدمات محقق است و این بدن اگر چه مرکب نفس فاطمه است
و وسیله سیر سلوک و تحصیل کمالات و فضایل اما قوای سهیمه در همه
حال ملازم ویند و ای آفات و اسباب عیبات ویند و او را نیز
اتباع هوای نفس پیروی شیطان میدارند پس حضرت امیرالمومنین علیه السلام
قوای مذکور را غیر که حد و دامن نگاشته اند که از چهار جانب آن در آمده اند

چون سروج از ولایت شریعت الهی و دخول در مملکت مملکت و سلطان قیامت
هوای نفس پیروی شیطان واقع میشود مناسب است که در آن خانه
از آن حد سرگردانند و چون خروج نفس از عز قیامت است فانی از بدن
که در عالم تجسد بان بوده و دخول در ولایت خواستن و طلب که از لوازم
سکنای این خانه است و بسبب آن تعلیق است که بان دارد چنانچه گویند
خانه را بان خریدار است که کرده اند حضرت آنرا بر بها که آن از لوازم
شریعت و تعلیق بسبب بذل آن میشود و چون موت خلایق را
خواهی نخواسته توقف و عیادت بیکسانند تا معالمانی که بیکدیگر درین نشأ
کرده اند و فیصل یافتن آنرا حواله بان روز کرده و بر وجه حل فیصل باید و ظاهر
شود که که بر که تعدی کرده است و ظالم کیت و مظلوم که تشبه کرده اند آنرا
حضرت شخصی که فاسد درک میشود و تعبد می نماید که اگر در کی بهم رسد
اصحاب معامله را با مدعی درک مذکور را بر تقص حاضر ساخته مهم ایشان را
فیصل دهد و چنان کند که بعد از امتیاز ایشان منصف شود و حق بین له
الحق باید کرد و این است آنچه در تاویل کلام عبارت نظام بخاطر رسیده است
و می تواند بود که حضرت امیرالمومنین علیه السلام معنی دیگر را داده کرده باشند
و فکر مدعی پس بان نبرده باشد و نظر قاصر بان رسیده و اندام تجرد

حدیه **پانزدهم**
روایت مشرب است بر سندی که متصل به پیشین بزرگوار محمد بن یحیی الکلبینی

از علی بن محمد بن سید که از کتب رجال مشهور صحیح و تعدیل و معلوم نیست
 از ابراهیم بن اسحق الاحمری النہاوندی که اگرچه علماء رجال حکم بضعفش کرده اند
 اما فاضل و مصنف کتب بوده **از** عبد الله بن حماد بن ابی انصاری که از مشایخ
 علماء شیعه و مصنف کتب است و حدیث او را اگرچه در مرتبه حدیث صحیح
 نه است اما گفته اند شا به مؤید حدیث و دیگر متواتر است **از** علی بن ابی
 حمزه الطائی قال کان لی حدیث من کتاب بنی امیه فقال استاذن لی
 علی بن عبد الله بن محمد الصادق علیه السلام فاستاذنت له فانزلنا
 و دخل و سلم و جلس ثم قال جلست فداک انی کنت فی دیوان هولا بنوم
 فاصبت من دنیا هم لا کثیر و انقضت فی مطالبة فقال ابو عبد الله علیه السلام
 لولا ان بنی امیه و جد من کتب لهم و نجی لهم الفی و یقال تل غم و شغل
 جامعهم لما سلبوا حقنا و لو ترکتم انکس و فی ایدیم ما وجدوا شیئا
 الا ما وقع فی ایدیم فقال الفی جلست فداک فخل لی فخرج منه قال ان قلت
 لک تفعل قال افضل قال فاسج من جمیع ما کتبت فی دیوانهم
 عرفتم من هم و دوت علیه ما لم یمن لم تعرف تصدقت به و انما نحن لک
 علی امه الحسنه فاصح طرق الفی لم یلا ثم قال قد فعلت جلست فداک
 قال ابن ابی حمزه فخرج لغتسی معاً الی الکوفه فامرک شیخا علی و جلالاً
 الا فخرج منه حتی ثابرت علی بدنه قال قسمنا له قسمه و شربنا له شرباً و
 بقیته الیه بنفقته قال فاتی علی الا شمس قلا لحتی برض فکنا نعوذ لی

فخلت علیه یوما و هو فی السوق قال فلتح عینه قال علی بن ابی وانی و اشد صاحبک
 قال ثم مات و تولى سنا امره فخرجت حتی دخلت علی ابی عبد الله علیه السلام
 فلما نظرت لی قال لی یا علی و فیما و انشد لصاحبک قال خلعت صدقت جلست
 فداک هکذا و انشد قال لی عند موتہ **شرح** کلام بلاغت نظام و منمنان غار
 و غایش و انجام **آغاز** مشتمل بر دو پیش **پیش اول** راوی
 گوید دوستی داشتیم از نو پسندکان سلاطین بنی امیه بن گفت روزی که
 اراده ملاقات امام جعفر صادق دارم علیه السلام از خدمت آنحضرت ان
 حاصل کن که مجلس او حاضر شده و معاوت صحبتش فایز گردم پس
 من بخدمت امام علیه السلام رفتم بجهت او اذن خواستم امام علیه السلام
 اذن داد و چون بخدمت آنحضرت رسید زین خدمت بوسیدم
 کرد و در مجلس آنحضرت نشست گفت جان من فدای تو باد و بدستی کردن
 از اعمال دیوان این جماعت بودم از دنیا یی ایشان من سبیل عایر شده
 که در بدست آوردن آن غاص عین بسیاری کرده ام و ملاحظه خلعت
 و حرمت آن نگذاشته ام امام علیه السلام فرمودند اگر نمی بود این که بنی امیه بواسطه
 خود نو پسندکان و ارباب عمل پیدا کنند کس نمی یافتند که ترکب
 عمل دیوان ایشان شود بواسطه ایشان جمع خرج نماید از جانب ایشان
 ما مردم جدا لکنند و در جماعت و مجمع ایشان حاضر شود هر انیز در
 مقام اخذ حق ما که ما مت و خلافت پیغمبر است علیه السلام و اگر مردم ایشان

دای که شستند و در مقام حاجت داشتند
 در آنجا که کعبه بنی هاشم در سوای
 دست ایشان بودم

ایشان را آنچه در دست ایشان بود و قدرت بر سلب حق از ما بهم بخشید
 پس جانی که آنها را حال خود و نزو امام معصوم امام محمد تقی جعفر بن محمد الصادق
 علیه السلام کرده بود این جواب شنید گفت جان من فدای تو باد ای
 امام اسد واران ای فرزند رسول خدای آیا مرا خلاصی و پرهیز شدی
 ازین عمل که از کتاب کرده ام هست یا نه و سستی تواند بود که کن من امر تو
 شود امام علیه السلام فرمودند که اگر تو بگویم که بواسطه استخلاص ازین طور
 ترا چه باید کردن بعضی خواسته آورد گفت بی ای قره العین رسول خدای
 بعضی خاتم آورد حضرت فرمودند از جمیع آنچه از دیوان ایشان کرده
 در ایام عمل ایشان پست آورده جدا شد بعد از آن بخاطر او را از آنجا
 بجایی داشتند که ایشان را شناسایی و پی برایشان تو نه برود
 ایشان را پیدا کنی و مال ایشان را تسلیم کنی و آنچه صاحب آن را شناسی
 که از آنجا بهم رسیده است و که بتو داده است از جانب صاحبش یعنی
 همانان تصدق کن که بعد از آن که چنین کرده باشی من ضامنم که حضرت
 غرت جل ذکره کن ترا در معرض غفو و مغفرت خود در از بهشت به تو
 ارزانی دارد پس آن جوان زمان طویل سر در پیش انداخته تا نمود
 بعد از آن سر بر پشت گفت کردم آنچه فرمودی و غم آن تقسیم داد و جواب
 من فدای تو باد ای فرزند رسول خدای راوی گوید آن جوان نویسنده
 بعد از مکالمه مذکور در خدمت امام علیه السلام چون ما عازم مراجعت بکوفه

بودیم اما رفیق شکر بکوفه آمد و جمیع آنچه بر روی زمین داشت حتی لباس که
 پوشیده بود از خود جدا کرد و بر وجهی که از جانب امام علیه السلام مقرر شده بود
 بعضی را بصاحبان حق رسانید و بعضی را که معرفت بصاحبان آن داشت
 بر فقیر وارباب استحقاق قسمت نمود چنانچه از برای او وجهی ماند که از برای
 خود صرف نماید راوی گوید که ما جمعی که رجال او مقلع بودیم جزوی بجهت او میان
 خود توجه کردیم بعضی را از آن بواسطه پوشش او رختی چند خرید کردیم و بعضی
 دیگر را بواسطه آنکه صرف لطف او شود و نزو او دستاویزیم بعد از آن ما می چند یکدیگر
 برین گذشت که پارس شد و ما عیادت او می نمودیم تا آنکه روزی عیادت او
 فرستیم دیدیم که بیماری او اشتداد تمام یافته است و حال فرع است چون
 دانست که ما آمدیم چشم باز کرد چون چشمش بین افتاد گفت ای علی بن
 قاسم که آنچه صاحب تو یعنی امام علیه السلام بمن وعده کرده بود و فدای بآن
 کرد یعنی هبشتی که بجهت من ضامن شده بود بمن ارزانی داشتند و تو
 او از ضمان مذکور بری شد بعد از آن جان شیرین بقا بپوش ارواح تسلیم
 کرد و ما در مقام تجنیز و کفین او شدیم و چون از منزل او پروردن آمدیم
 بخدمت امام علیه السلام شتافتیم چون چشم امام برین افتاد سبقت به
 کلام کرد و گفت ای علی بن قاسم که آنچه بصاحب تو که با خود آورده بودی
 وعده کرده بودیم وفا بآن کردیم و از عهد ضمان خود در آمدیم راوی گوید
 که قسم جان من فدای تو باد بخدا قسم که او نیز از دنیا رفت تا شکر این نعمت

جای نیاورد و با کثرت آنچه تو فرمودی **پیش دهم** من کتاب بنی اسرائیل
جمع کثرت و مراد اینجا نویسنده کان و مباحثان عمل و پیوند اخلاقی
مطالعه بنیمه مجرب و راجع است بالحقین مایل و پیکار که ده ام و تحصیل مالی
که از دیوان ایشان هم رسانیده ام و اجتناب کردم از آنچه نیست از چنانچه
دست و شبیه در حقیقت آن بود اصل آن از اغراض عین ما خودست که به
معنی به هم گذشتن شپش یکی بهم الفی یکی بحسب و با یک نقطه یعنی یک است
و بنابر آن مای و وادی هر دو آمده قال فی الصحاح جیت الخراج جباية و جوبه
و جبا و ای جبهه و مراد بنی خراج مال است که عبارت از مال و جهات دیوان
الخارج من دیوان آمدن از مال که این فقره متضمن آنست که یا از غنای
آنست و از تصرف خود بر آوردن و بنا بر کلام بر استعاره به لکن است
باعتبار چنانچه شده است مال بخیری که محظوظ شود بنان و بدو را و در می آید
جاء و امثال آن و گفته شده است و کلام مذکور شبیه شهاب چنانچه قاعده
استعاره به لکن است و اثبات خروج از برای آنکه از ملامت مشبه
به است تخیل آنست که قسما لقسمة عینی قرار دادیم میان خود از برای او
چیزی و قسمت نمودم آنرا بر یکدیگر که هر کدام چیزی از آن بهیم شش قدر
و صفی شهر قدام با آنکه چون شش هر از ضمیم جمع قتل است افاد قوت
آنست آن نماید بواسطه تاکید و مبالغه و قتل آنست که یا از آنکه عدو مشهور
مذکور است که اقل مراتب جمع قتل است نزد دیگر بوده که بدو که اکثر مراتب

آنست و نمی تواند بود که مشترک باشد میان جمع کثرت تا توصیف مذکور بر یک
که افاد و بعضی جدید است محمول تواند شد زیرا که جمع کثرت آن مشهور
آمد است و شرط صحت استعمال صیغه جمع قتل و جمع کثرت آنست که
صیغه دیگر مخصوص به جمع کثرت آن نباشد مانند اذرع و رجال که چون صیغه دیگر
مخصوص جمع کثرت آن نیافته اند مشترک نیستند اند میان هر دو و در هر
ماده استعمال می باید و هونی التوق سون عبارت از نزع است یعنی جان کن
قال النحویس ساق المریض سوفا و سیاقا شرع فی نزع الروح **نایش**
از کلام امام علیه السلام که لولا ان بنی امیه و جد و اسن مکتب لستم اخس الخ
متضمن شکایت حضرت است از صدور آنست فاد میشود که اعانت و باری
و ادن را بطلب علم را و عدوان جایز نیست و ترک آن در موضع حفظ
الهیست و اگر چه امری که اعانت ایشان در ضمن آن بعضی می آید فی نفسه
مباح و جایز باشد زیرا که از جمله اموری که امام علیه السلام در مقام شکایت
از صدور آن از مردم مذکور است شکایت مذکور مشهورست بر حرمت آن
حضور و رجاعت و جمیع ایشان است چنانچه ویش همد جا عثم اشارت
بآنست و هیچ شک نیست که امر مذکور قطع نظر از آنکه متضمن اعانت ایشان است
حرام نیست و ارتکاب آن جایز است پس معلوم شد که مطلق اعانت حرام
خواهد در ضمن فعل حرام باشد شش جمع کردن خراج و امثال آن خواه و خواهی
فعل مباح مانند حضور و رجاعت و خیانت ثوب و آنچه ازین قبیل باشد و غیره

آنست حدیث حسن که شیخ ابو جعفر طوسی قدس الله سره از ابن ابی عمیر
 روایت کرده است که گفت است گفت غدا بنی عبد الله علیه السلام از قتل
 علیه رجل من اهل الجاهلیة فقال له اهلک الله انما ربا اصاب الرجل من الضیق
 والشدّة فیدعی الی النبی وینسب الی الله فیکریه اولئک ما یصلحها فما تقول فی
 ذلک فقال ابو عبد الله علیه السلام ما احب ان تعذت لهم عذدها وودکیت
 لهم وکاد ان یلین لا متبها لا ولا لامة بتسلم ان اعوان الظلمه یوم القیمه
 فی سدادق بن فایحی حکم الله بین العباد عیسی بن یوسف بن روزی
 نزد امام جعفر صادق علیه السلام که نماز پنجگونی از احباب آنحضرت آورد
 ولب بپوشید و دعای آنحضرت کند گفت اهلک الله بدستی که کاه
 هست که مردی را از ما که احباب تو ایم منکی و شدتی و معاشیست میدهم
 و ضرر و زیاده که بواسطه قوتی باشد که کسی شوم و ما را ارباب حکم بخوانند
 که بجهت ایشان بنای کنیم یا نه ری در زمین کنیم که مجرای آب ایشان باشد
 یا نه ری که در پیش آب بسته اند و از هم بپشید است با صلاح او ریم
 درین باب چه میفرماید یا ما را مبادرت بان رواست یا نه امام
 علیه السلام در مقام تنبیه بر تنبیه ایشان در آمده فرمودند که دوست ندارم
 که از جانب تو در عانت ایشان که هیچ بر ریمان زده شود یا سرشکی
 بسته شود و بوده باشد در بازایان ما بین لایتین این شهر عیسی
 مدینه طیبه کنی یا از آنکه اگر تمام مدینه را بمن دهند را نمیخوشم که بنفیر

کاراز برای ایشان از تو دور وجود آید و لا یجسی زمین سنگ لای سیاه است
 که گیسو در او زنده شده باشد و از دو جانب مدینه طیبه سنگ لای مدینه طیبه
 آمده است چنانچه شهر در میان هر دو واقع است قیصر لایان با این لایان
 میکنند و آنها را لایتین مدینه میگویند حضرت فرمودند دوست ندارم
 اعانت ایشان را با فحال مذکور و نه بیک سیاهی که بیک قلم ایشان داده
 شود تا بان چیزی نویسند بدستی که جعی که اعانت ایشان می نمایند و بیک
 ایشان را جهت تمت خود سخت اند روز قیامت در سر پرده این
 مقام خواهند نشست و مرکز و ارتش ایشان را در میان خواهد گرفت چنانچه
 سر پرده خیمه ها را در میان میگرد که هر جانب کرده اند و بر ایشان پیش
 باشد و دستفشی که حاکم علی الاطلاق حکم خود را در میان بندگان جاری
 سازد و حدیث صحیحی که از یونس بن یعقوب نقل صحیح است و صحبت
 رسیده که گفت قال ابو عبد الله علیه السلام لا تغتم علی ما یسجد
 یعنی باری مد ایشان را در بنای مسجدی که از افعال مستحبه است چه
 جای فعل مباح و حرام و روایت کرده است ابن بابویه رحمه الله
 الحسن بن زید از امام عقی با حق امام جعفر صادق علیه السلام از ابای
 بزرگوار آنحضرت صلوات الله علیه و اله قال رسول الله صلی الله
 علیه و اله و سلم الا و من عقی سوطا بین مدی سلطان جابر جلیل الله
 ذلک السوط یوم القیمه انما من مارطوکه سبون و را انما سیطه

عیسیٰ بنی ماری خاتم النبیین و مصلی المصیر یعنی فرموده است رسول خدا می سی اندیشیده
 و مسلم که هر کس که تا زمانه در برابر سلطان جابری بر کمر خدمت بند و کمر
 سوار شود پست او و پدیا چون اشتهار به بزرگ کسی کند حاضر داشته باشد
 بگوید انداختنی قسالی و نفس روز قیامت آن تا زمانه را ماری از آتش که
 درازی او و مضار که باشد دست سازه آن مار را بر او که همیشه مذمت باشد
 و بزرگ عاقبت این نیست از او مثال این عادت بسیار که درین باب و است
 پرتکبریت که چنانچه عادت مذکوره دلالت بر حرمت عانت ایشان و زمین
 حرام میکند دلالت بر حرمت آن و زمین فعلی نیست دارد بلکه و زمین فعلی
 چنانچه حدیث یونس بن یعقوب که ولا نعص علی بنا مسجد شرع بر است و است
 اذ ابکرید ولا تزلوا الی الذین ظلموا فتمسکوا نیز است بنا طعیم مذکور
 توان کرد زیرا که مذکور است که میل میکنند بر جانب جیبی که دامان
 کرده اند و را فطیم آلوده اند که در می یابند شمار آتش و دوزخ و زمین عانت
 ایشان میل بجانب ایشان مایل است خواه به فعل حرام متحقق شود و خواه بعضی
 حلال خصوصاً که بعضی منتهین رکون را میل منیف تفسیر کرده اند و گفته اند
 که نمی از میل قوی تبعیاس بطریق اولی معلوم میشود و اعتدال هم مقاصد کلام
 و از کلام بعضی قهاری مازنوا ان الله عظیم چهین که در محبت مکاسب که
 آن کرده اند و ظاهر میشود که حرمت عانت را باب غلام مخصوص است به فعلی که
 فی نفس حرام باشد و عانت ایشان با موزنا جبهه خلط ثوب و بنای تار
 مثل

و اشال آن حرمت اگر برین حکم اجماعی منحوس شده باشد که عبارت از اتفاق
 علماء و بهیست در یک عصر بر این چنین اجماع فی نفس و لیس احکام شرعی می توان
 شد معانی با ایشان در آن نسبت و آلهای بخت است چرا که احادیث
 صحیح و نفوس فاعله چنانچه سبق گرفت نفس است بر خلاف آن و قطع
 از آن هر تقدیر مذکور تخصیص حرمت را با عانت را باب غلام و سبب نخواهد
 بود چه فعل حرام فی نفس حرام است خواه متضمن عانت غلام باشد و خواه
 مگر آنکه بگویم مراد بر حرمت آن شدت حرمت است نه اصل حرمت هر چند این
 محتج بکرمیت چه هر که حرمت اصل فعل ثابت باشد بلکه متضمن عانت
 غلام باشد شدت حرمت آن کمی که متضمن عانت غلام باشد تبعیاس بطریق
 اولی معلوم خواهد بود و عجب است از علماء قدس سنده که در کتاب مذکوره
 انفعها حرمت عانت را مخصوص داشته است تا غایتی که زمین فعل حرام
 متحقق شود و استدلال کرده است بر مطلب مذکور با حدیث مذکوره
 حال چنانچه از ترجمه آنها بوضع رسید جمیع آنها صریح است در تعمیم قتال
متوجه کلام که حکم تامل بواسطه آنست که میستواند بود که مقصود
 علماء استدلال بر اختصاص فعل مذکور باشد بزیادتی و شدت حرمت از
 سایر افعال حرام نه بر اختصاص آن باصل حرمت و تفصیل مذکور و حاصل کرده
 باشد نه از بعضی افعال مباحه و مسجد را که نقص احادیث مذکوره متضمن است
 بر نهی تخریبی و زیاده است مباله و ترک عانت و اعتدال و ظاهر است

که مراد با عانت غلایین که ازین حدیث بعضی احادیث دیگرند کوشد مبحث
آن ظاهر میشود و مراد می باشد که در عرف اطلاق عانت بر آن کنند
ترکب از معاون ایشان گویند و بعضی امور جزئی که در عرف اطلاق
اعانت بر آن نشود مثل حاضر شدن با کولی یا ستایه آبی و امثال آن
داخل در آن نباشد و آنچه از بعضی احادیث نقل آن بر ثبوت رسیدن
که در جواب سوال خیالی که بدو حقن جامه با سلطان وقت اشتغال
داشتند و از او پرسید است که آیا من با عمل در سلک اعوان ظلمه و ظلم
و تقابلی که بر اعانت ایشان مترتبت بر عمل من نیز ترتب دارد و گفته است
الداخل فی اعوان الظلمه من یکمل لای بر و الخیوط و اما انت فمن الظلمه انهم
یعنی داخل در اعوان ظلمه کسیت که تبوسوزن در میان میفرود شد که
بجمله ایشان بدان جامه و وزی اما تو که خود مباشرتی از جمله ظالمین
نه از اعوان ایشان ظاهر است که محمول بر نهایت متابعت در آن باشد
و الا که حسب آنچه مخفی نیست به شکل میکشند الی الله العتیمه و التوفیق
انجام مخفی نماند که اخبار آن جوان نویسنده در حال اختصار و بوفای
امام علیه السلام با آنچه با و وعده کرده بود بحسب ظاهر و لالت دارد بلکه
در حالتی نزع روح قبل از حصول موت و انقطاع کلام احوال آن نشان داد
و این که در آن مقام از اهل نجاست است و حسب عقاب بر ایشان ظاهر
میشود و درین باب بطریق مخالف و موافق احادیث متعدد و در دست

از آن جمله هر دو طریق روایت شده است که پنجم صلوات الله علیه و آله
فرمودند این خیر هیچ احدکم من الله یا حتی لعلم این مصیره و حتی بری متعین
من الخبیثه و النار یعنی هر یک از دو یکی از شما ای امت من از دو دار دنیا
تا نماند که بجای که غل غن است و یا نه بیندیشیم خود را و در دست
اگر بشتی باشد با و در آتش فروز اگر از اهل دفع باشد و روایت کرده
شیخ بزرگوار محمد بن یحیی و کتاب جنایات از یحیی از علی بن عقیبه
از پدر او عقیبه در ضمن حدیث طویلی که قال لی ابو عبد الله جعفر بن محمد
القصادی یا یحیی لا یقبل المؤمن العباد بوم القیمه الا بالامر الله
انتم علیه و ما بین احدکم و بین ان یری ما تقر به عینه الا ان تبیع نفسه الی
بده تم اهو علی السلام بیده الی الوری **الحديث** یعنی من خطاب
کردم امام بحق محمد بن جعفر بن محمد القصادی علیه السلام و گفتم ای عقیبه در روز قیامت
حضرت عزت در غیاید روز قیامت مکر امری که شما معینی تو و جمعی
که در ولای ما با تو شریکند بر ایند یعنی منبسته که دارید و دینی که از میان
اختیار کرده اید و حاصل منیت میان دیده بصیرت هر یک از شما و میان
دیدن آنچه متضمن چشم روشنی است یعنی علم بحقیقت مذهب خود و دستکاری
در آن دنیا مکر رسیدن نفس او با نجا و دست مبارک را گذاشتند بر سر
کردن خود اشرار است بر آنکه چون روح با نجا رسد پر دوا خدا از پیش نظر
برداشتند و بد شد و حقیقت احوال آن نشان بعین یقین مشاهده خواهد شد

ادین

اگر کسی عبادت باشد عبادت حسن و عبادت
دکرا از باب شقاوت و شقاوت عبادت

و از بعضی اصحاب قلوب و ارباب باطن نقل کرده اند که در وقت چهار
چشم باز کرده چشم کنان گفت الحس فیما علی العالمون یعنی مثل این باشد
بعن آورده که مرکب عمل می شود و ارباب حدیث شیهه احادیث
بسیار نقل کرده اند که همه صحیح است بر آنکه در حالت احتضا حضرت محمد
مصطفی صلوات الله علیه و آله و جناب ولایت امام مرتضوی علیه السلام
نفس نفسین یابین هر کس حاضر می شود و شب است می دهند او را با پنجه حال
و مال است و معاضد آنجینی است بعضی ایات که درین باب است
با میراث و بن و سید الوصیین امام المشرق و المعارب علی بن ابی طالب
علیه السلام که در خطابه عارفان که از اخبار اصحاب آنحضرت بوده
و چنانچه در پیچیه اشارت بان شد نب شریف مصنف دام ظله بدو
میرسد بر زبان کوه سرپای جاری ساخته اند که یک بیت از آن خطبه
یا حارمندان من نیست برنی من یومین و منافق قبله یعنی ای
حارمندان هر کس از دنیا رحلت می نماید در وقت مردن مرا معاینه
مقابل خود خواهد از اهل ایمان باشد خواه از ارباب نفاق و عدوان
همه را در آن حال ثبات سعادت و حسن حال روزی با و بجهت خیر العباد علی اکرم
الان قادم حدیث شأن و هم
روایت شده است بسندی که اتصال فیه است شیخ جلیل محمد بن بابویه
از محمد بن بکران القشاش که از اهل قسست و در کتب رجال اگر چه اسم او

میباشد

نویسنده

نمذکر است اما تصحیح صحیح و تعدیل او شده است از احمد بن محمد بن سید
بن عبد الرحمن بن زیاد اشجی همی همی که اگر چه در مذہب زیدی بوده
اما نزد ارباب حدیث ثقه و جلیل القدر است و بخوبی حافظه و کثرت حفظ
حدیث مشهور چنانچه از او نقل کرده اند که میگوید است سید محمد بن ادریس
خطه دارم که از آنجمله صد و پست هزار را با سند آن تا پیغمبر صلی الله علیه و آله
خطه کرده ام و جمیع رجال سند آنها را می دانم مولدش در سال و پست
چهل از هجرت بوده و وفاتش در سال سیصد و سی از عید بن حمدون کرد
از حسین بن نصر از پدر او از عمرو بن شمر ابی عبد الله الحنفی که از اصحاب
احم بن صادق بوده علیه السلام و علماء رجال ضعیف است اندک از جانب
عبد الله بن فضال که از اخبار اصحاب است و در فقه هم در پیغمبر صلی الله علیه و آله
علیه و آله و سلم همراه بوده و در حین معرکه در رکاب بنظر آفتاب آن بود
نیز ای کفار قریب من موده و تا زمان امام محمد باقر علیه السلام در رتبه جرات
بوده و سعادت خدمت پنج امام معصوم فایز گشته فعل است که حضرت پیغمبر
صلوات الله علیه با و خبر داده بود که تا زمان امام محمد باقر علیه السلام زنده
خواهست بود و سعادت دیدار او فایز خواهد گشت چون نبی است او برست
سلام ما برسان و این بگوید از احم بن صادق منقول است که او آخرین است
از اصحاب کرام که از دنیا بر آید آخرت شتافنازه و رحلت او بعد از وفات
ایم است و سال هشتاد و هشت هجری و بعضی در نوذ و نه گفته اند روح الله

تصرف در انراوم

بایں

حدیثیہ — ہندوستان

الف ثلثمائة منهم ست الف ثلثمائة منهم
سبعة مائة منهم سبعين منهم

من فوق وفسد يعني وشماله ووراء امام لان الله تعالى احسن في الشجرة ثم
جعل منشا منها حتى سمعوه من جميع الوجوه فقالوا ان نؤمن لك بان هذا الكلام
نحى من الله حجة فلما قالوا هذا القول العظيم بعث الله عليهم صاعقة فاختتم
عليهم فلما قالوا فقال موسى يا رب اقول لى اسرائيل فاجبت اليهم وقالوا
انك ذهبت بهم وقتلهم لانك لم تكن صاوغا فاجابوا دعيت من مناجات
او الله الى اياك فاجابهم الله وبعثهم معه فقالوا لك لو سالت الله تعالى ان
يريك تظن ان الله لا جابك وكنت تخبرنا كيف هو فخره موسى حتى معززة
موسى يا قوم ان الله لا يرى بالابصار وكفى به له وانما يعرفه
بآياته ويعلم باعلامه فقالوا ان نؤمن لك حتى انه فقال موسى يا
رب انك قد سمعت مقالتي يا ربى اسرائيل وانت اعلم بعبادهم فاجاب الله
تعالى اليه يا موسى سلنى فاساوك ففعلوا اللهك بجهنم ففعل ذلك قال موسى
ارنى انظر اليك قال لن ترانى ولكن انظر الى الجبل فان استقر مكانه فسوف ارا
فما تجلى ربه ليعلى جبل وكداهم موسى ففعلوا فقال سبحانك تبت
ايك يقول حجت الى فرستى بك عن جبل قوسى وانا اول المؤمنين منهم
بانك لا ترى فقال المؤمنون قد ذكرنا خبرنا عن قول الله تعالى والله
به واهم به لولا ان راي بر بان ربه فقال ارضا عليه سلام قد تمت ولولا
ان راي بر بان ربه لهم بها كما سمعت به كذبة كان معصوما والمعصوم لانهم
ذنب ولا ياتيه فقال المؤمنون قد ذكرنا يا ابا الحسن فاخبرنا عن قول الله

والتوبة اذ ذهب مغاضبا فظن ان لن نقدر عليه فقال ارضا عليه سلام
ذاك يونس بن متى ذهب مغاضبا لقومه فظن معنى استعين ان لن نقدر
عليه رزقه ومنه قوله تعالى واما اذ امانا نبينا عليه ربه فقد راعاه
وذكره اى فحق وقتر فنادى فى الظلمات ظمأ ليس عليه البحر ويطن صوت
ان لا اله الا انت سبحانك انى كنت من الظالمين تر كى شدة
العبادة التى فرغت لها فى بطن الحوت فاستجاب الله له قال سبحان
فلولا انه كان من المستجبين للبت فى بطنه الى يوم يبعثون فقال المؤمنون
ذكر يا ابا الحسن فاخبرنا عن قول الله عز وجل ليخبر الله ما تقدم من
ذنبك وما تأخر وقال ارضا عليه سلام لم يكن احد من مشركي مكة اعظم ذنبا من الله
مضى الله عليه وسلم لانهم كانوا يعبدون من دون الله لثما به يستحق
فلما جازهم عليه سلام بلعوه الى كفة الا خلاص كثير ذلك عليهم وعظم وقالوا له
الا اله الا هو وحده ان هذا الشئ عجاب وانطلق الملأ منهم ان امشوا
واصبروا على الهدى كما انه هذا لثى يرا ما سمعنا بهذا فى الميلة
الاخرة ان هذا لا اخلا فظن فتح الله تعالى على نبيه صلى الله عليه
سكنا قال يا محمد انا فحننا لك فتحا مبينا فخير الله ما تقدم من ذنبك
وما تأخر عند مشركي اهل مكة بدعا لك الى توحيد الله فيما تقدم وما تأخر
فقال المؤمنون لقد شفيت صدرى يا بن رسول الله وادخلت الى ما كان متبعا
فجاءك الله عن انبياء الله وعين الاسلام خير **شئ** كلام بلاغت

والتوبة

در ضمن غار و دو فاش و انجام **آقا** در پیش بر پیش **نیش اول**
 راوی گوید که من عباسی از امام رضا علیه التحیه و الشان در مقام استخاره و بعضی
 مسایل استکشاف بعضی شکاکت خود را به گفت چندی دارد در کمالی
 تعالی که قلما جاء موسى ليعقبتنا و قلله و قلله قال دينا دينا انظر اليك که ظاهر
 بر آن دارد که موسی علیه السلام که بوعده که پروردگار را با او سخن کرد گفت ای
 پروردگار من خود را بمن نمای که به بدو ظاهر در تو نکریم چون روا باشد
 که موسی بن عمران که بر توبه حکیم الهی فایز باشد نداند که عظمت و کبرای الهی
 زیاده بر آنست که دیدن ظاهر را کجایش مشاهده حال او بوده باشد و تجرد
 ذات فطرس او از مقارنت با او و مقابله و جهت مکان که از شر و طرد
 بچشم سر است ظاهر تر است از آنکه تو هم رؤیت او توان کرد آنکه در مقام
 طلبان در آید و از پروردگار خود آرا در خواهد امام رضا علیه السلام فرمود
 برستی که موسی علیه السلام میخواست عالم بود بآنکه یا عظمت و جلال او
 رفیع تر است از آن که دست او را که بصیری بان تواند رسید و چشم او را
 توان دید و یک چنان از جانب غرت بر توبه حکیم فایز شد و سعادت مکالمه و
 مناجات او در یافت بجانب قوم خود بازگشت و در مقام اظهار غمت
 پروردگار خود ایشان در آید و خبر ایشان را از مرتبه الهی که با و گشت
 شده بود سعادت مکالمه و مناجات حق که روزی او شده بود پس قوم
 تمام را و در آمدند گفتند ایان نمی آوریم تبوی موسی و سخن ترا

خود آمد پروردگار

تصدیق نمیکند تا خود کلام حق را نشنوم چنانچه دعوی شنیدن آن میکنی و ایشان
 هفتصد هزار مرد بودند موسی از میان آنها هفتاد هزار کس را کسب کرد و از بقیه
 هفت هزار کس برگزید و از میان ایشان هفتصد کس برگزین کرده هفتاد کس
 از ایشان را که بقدر امتیازی از باقی داشتند رفیق خود ساخت که با
 او بودند که مکالمه پروردگار حاضر آیند و بشنوند آنچه شنیده بود و کواهی
 دهند بر صدق قول او و از باقی قوم پس ایشان از میان قوم بر آمد و چنانچه
 طوریست که و عن که مکالمه و مناجات او بود و پروردگار روان شد
 و چون با آنجا رسید آن جماعت را در دهن کوه گذاشته خود کوه
 بر آمد و درخواست کرد از حضرت غرت جل که که مرتبه دیگر با او سخن در آید
 و بشنوند از ابقوم او که همراه او آیند و بعضی آن غایت از یک شکر اعتقاد
 بآزاد آید خطایشان زد و ده شود و بعضی یقین مشاء مرتبه قرب او
 نموده باقی قوم او را پسند از آن خبر دهند پس حضرت غرت جل شانه و عالمی را
 در عرض اجابت و آورده مرتبه دیگر آثار مکالمه خود را ظاهر ساخت و ایشان
 هم کلام حق را شنیدند چنانچه صدای آن از جانب فوق و تحت و بین و بیابا
 و پیش و عقب بگوش ایشان میرسید بواسطه آنکه حضرت غرت تعالی شانه
 کلام مذکور را در درختی که در آن مقام بود خلق کرد و بود چون صدای آن
 از آن درخت ظاهر میشد پس قدرت هوای طامق آنرا سجد جانب نشتر
 می ساخت و از همه طرف برگوش ایشان می خورد پس با وجود مشاء

بر آنکه رخ و رُخ در زیر کفشدن بن نین لکستی زلفانده جبهه هر که ایمان
 نمی آوریم بخواهی موسی تصدیق نمی کنیم با کمال این کلام الهی است تا آنکه ما و را
 بر وجه اشک را ز چشم دید و ظاهر ما از مشاهد جمال و روشنی غیر پس
 چون جرات تکلم باین سخن بزرگ از ایشان نپدید رسید در بای غیب الهی
 بچشم در آمدن صاعقه قهر و بر ایشان وزید و بسبب ظلم و ستمکاری
 که بقتل این سخن بزرگ بر خود روا داشتند خرم و خود را ببا و قفا و پاک
 در داد موسی علیه السلام چون مشاهده آن حال نمود مناجات در آورده
 گفت بار خدا یا چه گویم باینی اسر اسیر چون به حاجت ایشان برگردم و ایشان
 مرا در معرض خطاب و عقاب در آورده گویند تو این جماعت را با خود نوی
 و چون توانستی صدق سخن خود را بر ایشان ظاهر ساخت همه را در معرض
 هلاک در آوردی بواسطه آنکه در سخن خود که می گفتی با خدا بی تقی نمی کردی
 و سعادت مناجات و از کوی او را در یافته صادق بودی از آن تیری
 که چون زنده زنده آیت تکریم سخن تو کنند و ترا بر کذب قول خود
 اعتراف باید نمود و بواسطه منع این تمت از خود بچه حیل توکل جیم
 کنایه از آنکه از سر عقاب عاجل ایشان در گذر و مرتبه دیگر طاعت حیات
 در ایشان پوشان تا من بجای تمت گرفتار نگردم پس حضرت عزت
 و عای موسی را استجاب کرده ایشان را زنده ساخت و اتفاق موسی
 خدمت خدا پس باز خطاب موسی علیه السلام کرده گفت پس برستی که اگر

انقرضی

از خدا تعالی درخواست نمی نمودی که خود را بتوبه نماید تا به طاعت الهی برسد
 او کنی هرگز ندیدی و عای تو مرتبه حاجت می نیستی و سعادت تعالی و غایت نبی
 و خبر دادی ما را از کیفیت ذات او و باین گفتی که او بر چه کیفیت و استقامت
 چنانکه سخن شناسایی و چنانکه گفتی که علم کسی بی بان تواند بود و او را تعالی شانه
 بایست و علامات می توان شناخت و بدلیل و بر بان بی شناختن او توان
 به نبی باشد و عیان ایشان باین سخن تسلیم نشده گفتند ایمان بتو نمی آوریم
 و تصدیق تو نمی کنیم تا آنکه رویت او را از او و رخا موسی علیه السلام چون از
 قبول نصیحت ایشان با یوسف گفت رو بر کاه الهی کرده گفت پروردگار را
 شنیدی که جماعت بنی اسر اسیر چه گفتند و مرا بر چه کار میدارند و تو بصلح ایشان
 و انانتری از من و بهتر میدانی که خیر ایشان در چیست و بی الهی از لشد که ای
 موسی سو ال کن از من ایشان از تو سوال میکنند و بخواه آنچه از تو میخواهند که ترا بران
 مواخذ هینت و بر سر این عقاید همه مطلعیم و بخواه دیگری کسی را در معرض عقاب
 در نمی آوریم و علم کسی را بجهل دیگری ضایع نمیکردیم پس بعد از صدور امر الهی
 موسی لب برین کلام میگوید و رب اونی انظر الیل قال لن ترانی و لکن
 انظر الی الجبل قال انشقر مکان ذنوب ترانی فلما تجلی ربه للجبل جعله
 کجاء و خر موسی صیفا فلما افاق قال سبحانک تبت الیل وانا اول الذین
 یبغضن الی پروردگار من بنای بن خود را با نظاره جمال تو بنمایم و مرا بر بخت
 خود نمکین ساز کلام الهی در جواب او برین وجه جاری و مخلوق شد که هرگز نتواند

است از امور عجایب عالم شریفی نشانی در صفت
 به و با هر شیئی از او ذات او را کفایت می

و در ایامی موسی و دود و غلای هر ترا قاضیست جمال تو خدا وایم بسکن نگاه کن بسوی
این که که بلندترین که همای این ملک است و قوت و توانای او از تو و مثال
تو بیشتر پس اگر این که از عجبی خود سر را که در تواند تحمل عجبی مانور و رو با
که نویسد مرا بر پنی دوران وقت طاقت مشا به جمال من بچند و بچان بجزا که
بودی که را نه انیس و تحمل رتوی از عجبی مانیت و عجب و معمول ذره
از خود رشید لغای ما بران ریزیشده از هم می پاشد تو نیز از منای
او در گذرد دل بر طمات جبران دیدار بنده پس عجبی که پروردگار موسی
بران که چنانچه گفت اندام بقدر رسوفا رسوفا نیاید برابر در حسی از نور خود
بران که بکند بعد از آنکه حیات و قدرت و علم بران فسریده بود از انیز بر
که پسند و پاره پاره سخت از هم فرو ریخت چون موسی آن حال را
مشاهده نمود از هول و وحشتی که او را دست او بروی در افتاد و از
پوش برفت چون پوشش آمد در مقام تنزیه پروردگار خود در آمده گفت
بپای که یاد میکنم ترا هر چه لایق حضرت تو نیست و رجوع کردم و بگشتم
از جهل قوم خود و تنزیه ذات تو از امکان رؤیت و اموری که مستغنی
نقص است بسوی معرفت و شناخت خود بکنم تقدیر ذات تو از آن
برتر است که گنجایش آن بوده باشد و من اول گردنم بکنم ترا
نمی توان دید و دیده ظاهر محرم باشد به جمال تو نیست پس مومن تشفی خاطر
از جواب امام معصوم علیه السلام حاصل کرده لب بدعای آن حضرت کشاد

گفت تقدیر که خبر و بد و ترا خدای تعالی خبر ده مرا از معنی قول آتی در باب
یوسف بنمیر علیه السلام و لقد عمت به و هجر لها لولا ان رای بره
دنبه و رفع من از خاط من اشکال این را که چنان تواند بود که یوسف
علیه السلام با وجود مرتبه نبوت و عظمت قصد محلی طاعت زلیخا نماید و نرم
مباشرت بداد و وقوع یا بد حال آنکه مصل فک و بر و جایز نبود امام علیه السلام
در مقام تفسیر است بر وجهی که رفع اشکال آن دشمنان بشود و کرده
و نموند که معنی است آنست که زلیخا قصد کرد محلی طاعت و صحبت یوسف
و اگر نمی بود این که یوسف مشا به بر بران پروردگار خود که عبارت از عظمت
و لایعمت و نبوت کرده بود و دامن غفلت و از لایش معاصی پاک
گشت تا قصد میکرد محلی طاعت او را چنانچه او قصد کرده بود و لیکن یوسف
علی بنی نای علی السلام بر مرتبه عصمت فایز بود و از معصوم قصد معصیت
واقع نمیشود و اتیان بکنایه به عمل و سنه آید ما مومن گفت تقدیر که
یا ای احسن خبر ده مرا از معنی قول خدای تعالی وَ الذُّنُوبُ إِذْ ذُكِبَ
مُعَافَاتًا فَقَدْ أَنْ لَنْ تَقْدِرَ عَلَيْهَ عِيسَى رُفِعَ كُنْ از خاط من
اشکال را که از ملاحظه ظاهر حسن آن دست داده است چه ظاهرش
خبر میداد آنکه الذُّنُوبُ جنس بر علیه السلام را و قبی که غضب بر اوست ولی
خدا از میان قوم پروردگار رست نکل کرد و گمان برود که با قدرت بر او نخواهیم
بافت چون تواند بود که از بنمیر خدا این قسم لطیف و توقع یا بد و حال آنکه

بند بقی نمیران می باید که بر تری عصمت فایز باشند امام رضا علیه التحیه و التنا
 فرمودند مراد بنی النون یونس بن تکی است که از قوم خود غیبی گشته از دنیا
 ایشان سر پون رفت وطن و برین آیت معنی است تعین است حال فیه و ان لن
 نقد علیه بنی ان لن یضیق علیه رزقه چنانچه در آیه کریمه و انما اذنا قبله
 فقد و علیه و رزقه قدر علیه رزقه معنی بنی و قضا است حال فیه است
 و معنی آیت و انما اسم است که صاحب می یعنی یونس بنی علیه السلام
 و قتی که از قوم خود غیبی گشت که چرا با ایمانین در دمانه و قبل از آنکه
 و می الهی با و نازل شود از میان قوم خود پرون رفت پس تعین است
 که ما روزی در ابرو تنگ نخواهیم کرد و هر مای که باشد به و خواهد رسانید
 تا آنکه مریا در آمد و بنزدان شکم می گرفتار شد فنادی فی الظلمات
 پس فریاد کرد یونس علیه السلام در میان تاریکی تاریکی شب و تاریکی دریا
 و تاریکی شکم می فریاد می کرد لی ان لا اله الا انت سبحانک انی کنت
 من الظالمین تا آنکه بنیت معبودی بخج مکر تو پاس گشتیم کم ترا از جمیع آنچه
 سزاوارم تبه تو منیت و ترا از جمیع معایب و مناقص بری میدارم
 برستی که من بودم پیش ازین از جمله ظالمان و سنگاران بر خود سب
 آنکه تارک بودم مثل این عبادت را که ظالم و شرکم می بان قیامم
 بر حضرت عزت و می او را مستجاب ساخت و تسبیح او را شرف قبول
 داده و گفت فلو لا انه کان من المتبحرین للبت فی مطبئه الی یوم یعثرون

اگر نداشت که یونس از غیب سبحان تسبیح کندگان بود و گوشت لاله از است
 سبحانک انی کنت من الظالمین چون در شکم میکرد و در شکم می دوران
 میداشت تا روزی که آمیان بر آنکس شونده و قیامت قایم شود پس یونس
 برکت ذکر تسبیح پروردگار او را از ان جنس خلاص ساختیم پس ما یون
 مرتبه دیگر بوظایف دعای حضرت قیام نمود و گوشت قدر درک یا ایا حسین خبر
 و در ازل قول خدای تعالی که بعد از فتح مکه حضرت مقدسه رسول صلی
 علیه و آله نازل شد لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک و ما تأخر نسبت
 ذنب بر رسول خدای چون حیح تواند بود حال آنکه عصمت جمیع انبیا علیهم
 بطیف عصمت است امام رضا علیه السلام فرمودند که مراد کن با عقا و خاطر
 شکرین اهل مکاتبت مذکور است و استغفره زیرا که نزد ایشان کن و بچگونگی زکرت
 از کت و رسول خدای بنویسند بواسطه آنکه ایشان عبادت اصنام و پرستش
 بت قیام داشتند سید و شفت بت را غیر از خدای تعالی جواب عبادت
 و فاشته بودند پس چون آن سرور علیه السلام ایشان را دعوت کرد و گفتن کلمه
 یعنی کلمه طیبه لا اله الا الله و توحید خواند ایشان را بعد از آنکه نهایت
 رسوخ در شرک داشتند بزرگ نمود آن نزد ایشان و تخفیف بان را
 غلبی اینست پس بزرگان و ارباب ثوار ایشان بمنزل ابو طالب شدند
 بگفتند اجعل الالهة الهاء واحدا ان هذا شیء عجائب و انطلق
 الملائکة منهم ان امشوا و اصبر و اعلى الهیة کما ان هذا شیء یزاد ما

حکایت از علی بن ابی طالب

مَتَّعَنَا بِذَلِكَ فِي الْمَلَكَةِ الْآخِرَةِ إِنَّ لَهَا الْإِخْلَافَ أَيَاكَرِبَتْ فَجَدَّ
 خدایان متعده و ما را خدای یگانگیست برستی که یکنای و یک کنی خدا است
 بنایت عجب و چون دیدند که ابوطالب بفرمایا ایشان میبرد از خانه او
 بیرون آمد و روان شدند و بیکدیگر گفتند و حال قرن که در قرن
 شتاب کنید و صبر و شکیبایی و زریه بر پستش خدایان خود برستی که
 مخالفت محمد با ما پیش آمدن کار را و حادثه است از حوادث و هر که اراده
 شست و برای ما و از وقوع آن چاره نیست با دعوتی که محمد را میکنند
 و اراده کرده است امری نیست که قسرون حقیقت و صواب باشد
 بلکه بواسطه طبع بزرگ و ریاست عرب بطلست و این امر است که کبریا
 اراده آن است و ما و همه است علی الاختلاف التفسیرین و تفسیر ایم
 ما بعد از او را بران میدارد و در ملت خسرین که پدر آن خود را بران و کرام
 نامت میی که خسرین ملت زیرا که ایشان بران افتاد بودند
 که دین عیسی بر نقیشت است نه بر توحید نیست این توحید که او را بران
 میخواند مکرر با نقن در و سینه از نزد خود بس چون فتح کرد حضرت
 تعالی نه بر پیغمبر خود صلوات الله علیه و الکررا و او را در معرض است
 خود را آورده و گفت إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيُخْرِجَنَّكَ اللَّهُ كَمَا خَرَجَهُ
مِنْ دُونِكَ وَمَا نَأْخُذُ برستی که مانع کردیم از برای تو بیاختلاف
 ظاهر و روشن بر همه کس تا امر زیده شود از جانب خدای یگانه ای که آنچه از کلام

از پیش رفته است و آنچه بعد ازین خواهد بود و نزدش بران که عیسی بنی
 ایشان اتفاقا و کس و آن نبود و اشتند و خواهند داشت بسبب خدایان
 تو ایشان را بتوحید پروردگار و زمان گذشته و آئینه پس مامون گفت
 برستی که شفا و ادبی سینه را از رنجی که ازین امور درو بهم رسیده بود
 ای فرزند رسول خدای و وانج و روشن ساختی آنچه برین ملتست و تفسیر
 و تفسیر از انبی است هم جزای خبر و ما در حضرت عزت عظمی است
 از جانب نبیای خود که رفع تو هم گناه در ماده ایشان از مکرری
 و از جانب ملت اسلام که باین قسم بر عقل این عقیق در از اسلام
 بر طرف ساختی **مختصر** قریب پنجاهی فصول است معنی فاعل از مناجات
 که معنی ساره و را از کشف است و میت تواند بود مثل آنچه از مناجات
 تفسیر بیان کرده است و بده مبارک تعالی الغفر و قد يكون البخی و النجوا اما
 و مصدر او بر هر تفسیر و کتب حال است از فاعل قریب که ضمیر
 متبیین است و را و راجع خدای تعالی یا از مفعول او که ضمیر باز بر تفسیر
 با و راجع نبی علیه السلام ای طور سینا **مترجم** کوبه طور یعنی طایفه
 کوبه است مراد فاعل و مراد اینجا کوهی است در نواحه شام که نموس
 علی نبینا علیه السلام بران استماع کلام الهی نموده است و سینا نام
 و رنجی است که بران کوه واقع است و بان نسبت افتاده شد است کوه بان
 بفتح سین و کسر سین خوانده شد است و فتح را بخوانان بهتر است اند

که صدر ترجمه

قال في الصحاح وطر سينا جبل الشام وهو طور اصف الى سينا وهو شجر
وقرئ سينا بالفتح والكسر والفتح احوذ في الفخول لانه ليس في اللفظ لغو
فعلا رمد وودا كسورا وبعضه كفتا سينا نام مكانه في است ككوه مذكور غيا
واقع است وازا بن عباس ذكره نقل شده كسينا وسين بزبان شبه
بعضي حسن ونيكوت و بعضي كفتا مذمعي مباركت پس طور سينا يابا
معني خواهر بود كه كوه حسن و مبارك معنا خيره و بركت و انصاف ان
از قبيل انصافه موصوف خواهد بود بعفت مثل يوم الاعد و قبله الحقا
و بعضي كفتا سينا وسين كوه پرگيا و پر دخت را ميگويند و برين تقدير
نيز انصافه از ان قبيل خواهد بود و بعضي كفتا سينا وسين كناه از
دخت مين و اوست و چون در ان كوه دخت ميوه داري چند بود است
كه مردم از ميوه او نهند منع كوه اند تغيير از ان بطور سينا كرده اند از
قبيل انصافه با دني ملاست و صاحب تفسير واحد كفته است كه لول
الست كه سينا وسين اسم مكاني باشد كه خشك كوه مذكور است
وسبب تسميه آن مكان بان حسن و مباركي باشد چه اگر سينا خود
معني حسن و مبارك باشد چنانچه گذشت انصافه طور با و انصافه موصوف
خواهد بود بعفت و آن جا تيز مرتع حتى ملاقه جسد و بعضي عيانا
و بعضي مفعول مطلق بودند است باین تقدير كه عيان عيانا يا برجا
از فاسل نري كه ضميره مكمل است يا از مفعول الله كه انصافه است يعني به چشم

و اشكارا شود بر ما اشكارا شدن تا به چشم او را در حالتی كه ما اشكارا
باشيم نه نهان يا او بر ما اشكارا باشد جمله و كذا كوكب معني دق و
كوفتن است قال في الصحاح الذك الذق و انچه معني اسم مفعول شستن
كه كلام درين تقدير باشد كه جمله كوكا و مراد لازم معني است معني نيز
شده و از هم پشیده و فرموده معنای غرض معنی سقوط و بروی و انصافه
و معنای مفعول مطلق فعل مضروف است معني معنی معنای معنای و انچه معنای
از هم پشیده كه فاعل فرست معني پشوش شد پشوش شدن يا بروی و انچه
در حالتی كه پشوش بود قال في الفايه مفسر معنی معنای معنای معنای
و كفته اند كه از غشا و روز خشنه عرفت معنای معنای پشوش بود و انچه
همت به و تم به با هم شيشي معني تصدآن شيشي است و مراد انچه و انچه
است كه در شيش اول مذكور شد پس قول تعالى و هم بها بحب تركيب جواب
لولا است كه بر او مقدم شده به دال بر جواب و چنانچه ميگويد قبله
لولا ان انصافه اند كه درين تقدير است كه لولا ان انصافه قبله
كه بعضي حمل بر تقدم جواب بلول کرده اند و بعضي كفته اند قبله
و قبله اول الست بران و زيا و قه تحقيق درين باب و در بانش دوم
پايد است و انچه تعالى معني استيقن ان لن يفتق عليه رزقه معني تقدير
قدرت ما خود است بلكه مشتق از قدر معني فيق و نيكيت چنانچه بعد
از آيه كرم الله طيبط الرزق لمن يشاء و تقدير ان مشتق است يعني قدرت

پهن میکند و وسیع میکند و روزی را از برای کسی که شربت او بخواهد روزی
او تعلیق گیرد و تنگ میسازد و روزی را بر کسی که خواهد در معرض امتحان خود آورد
و او را از قابلیت زیاده بران بگذرد و او را بخواهد از کمالات است که یونس
علیه السلام بهین مبد است که ما روزی او را بی آنکه بر او تنگ سازیم خواه
در میان قوم باشد و خواه از ایشان جبروت کند و هیچ تنگ نیست که
حق در تفسیر این آیت و توجیه آن بر وجهی که منافات بعصمت انبیا ندارد
باشد نیست که بر زبان امام علی علیه السلام جاری است پس التفات نباید
کرد بآنچه بعضی مفسرین ذکر آن کرده اند که مراد نیست که یونس علیه السلام
ظن کرد که تقدیر کرده ایم که ما بوقوع بسته برسانیم چون قبل از نزول
وحی از قوم خود جبروت کردند که بگذرد از قدر عجبی قضا و قدر ما خود
باشد یا آنکه مراد تخیل حال او باشد بحال کسی که همان داشته باشد
که ما بر آن قدرت نداریم یا آنکه مراد وسوسه شیطانی باشد که در و هم داد
چاکر کرده بوده است و بواسطه شدت آن و هم تعبیر از آن بظن شده و او
مذکور قبل از بعثت او بوده است چه قبل از پیغمبری تجویز شده که انبیا را
بعضی مساوس شیطانی است و هم و امثال این وایات که بعد از التفات
سزاوارترند و منه قوله تعالی **وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ**
رِزْقَهُ **مَحْصَبٌ كَذِبٌ** یعنی تلبیه رحمت بان که در اول آیت
گذشته و معنی آیت بنا بر آنچه بعضی مفسرین ذکر کرده اند و الله اعلم البتة

بدرستی

که اما چون است از ساز ما بد بر و در کار او بر و پستی و پستی است تنگ ساز و روزی
روزی او را فصول و کتب الهی پس او که بعد از آن کار من است نمود
و خوار کرد و او پس تنگ نیست که این از نهایت تصور نظر و قوت فهم است
چنانچه ایشان در و پستی بسیار و آتش در ایشان افزون از حد و شمار است
عبد الله بن عباس که در و پستی چنانچه نجات آید که بر او نجات پست پاره
از و کردی و نکست پاره از و کردی **پست** ای ال اگر بر و پستی چنانچه
در و پستی اختیار کنی بر تو آنکه سبب آنکه اتی گشت من الغالین بزرگ
مثل هذه العبادة التي فرغت لها في البطن الحوت سبب نسبت علم بخود و بر خیز
که بر زبان حضرت جاری شد است و در هیچ یک از تفاسیری که تا ما غایت
نظر رسیده دیده نشده و نموده است آنچه بعضی از باب کشف عرفان
گفته اند که مرتبه قربی که یونس علیه السلام را در شکم ماهی حاصل شد قبل از آن
حاصل بوده و بعد از آن سینه حاصل شد تا آنکه فرو بردن ماهی او
معراج او دانسته اند و درین باب حدیثی از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله
و سلم نقل کرده اند و عارف رومی در شوقی از این برین وجه منظم آورده است
مولانا گفت پیغمبر کتب معراج را . نیت بر معراج یونس است . آنکه
بر رخ و آن آویخت . زانکه در بقی بر دولت از حبیب . قربت با دوستی
فرق است . قربتی از حبس تنی است . **غایب اول** جمود
این اسلام اتفاق دارند بر آنکه درین نیت یعنی در دار دنیا دیرین ذات

مندرس آلی بدیده ظاهر ممکن نیست و او را تعالی شانه درین دنیا نمی توان دید
 نهایش غلاف شده است و را نمک آید و در آن نشاء عینی در آخرت برود
 او بر وجه مذکور ممکنست باینکه اشاعه بر آن رفته اند که ممکنست و خواست
 مؤمنین در هشت سعادتهای آلی بدیده ظاهر چشم سرفراز خواهند
 و لیکن بر وجهی که در مقابل نظر باشد یکی از جهاتست قرار گیرد یا ممکن
 محل او واقع شود چه امور مذکوره از لوازم دین و دین دنیا است در آخرت
 مشایخ او بر وجهی متعین خواهد بود که باین امور احتیاج نباشد و معتزل میگویند
 ممکن نیست زیرا که چنانچه دین درین دنیا محتاج بمقابلت و محبت و محاسن
 در آن نشاء نیز چنین است چه عقل حاکم است بآنکه دیدن چشم سرفراز او
 مذکور بمشهور نیست خواه درین دنیا باشد و خواه در آن نشاء و تعالی نیزین
 در آن نشاء که در قرآن و حدیث وارد است معنی انکشاف تام و قطعیست
 چه آنچه از معارف علوم درین نشاء نسبت بر او پس و بر آن حاصل میشود
 در آن نشاء بر سبب او خواهد بود بر وجهی علم او بآن احاطه خواهند داشت
 که گویا معانی می بیند و هست قال امیر المؤمنین علیه السلام لا
 یندرک العیون مشاهدۃ الایان و لکن یندرک القلوب بحقایق الایمان
 یعنی بدیده ظاهر را مشاهده عیانی طاقت و را که او نیست بسبب بدیده
 باطن سوزان و عمل صالح مشاهده جمال او فایز خواهد بود پس بحسب دل
 جمالی می توان دید که چشم سرفرازان محرم نباشد وقال الشافعی الحمد لله

لایدر که انشاء بدیده ظاهر ممکنست و او را تعالی شانه درین دنیا نمی توان دید
 و ستایشش تعالی را که مشاهده بندگان باین دراکا نیست و اندر برد
 و بدیده نظر محاسن بندگان در این دنیا و پس چهره حجاب او نیست و بهر پرده
 بر او گرفته شده است و در اثبات مذکور خود محسوس شدن از پیشانی
 که در سوال اولی سوله این حدیث را بر او یافته است از دو وجه اول آنکه معلق
 و مشروط باشد است تعالی را بیت موسی علیه السلام در آیت مذکوره
 بر قرار گرفتن و از هر نختین جلی که فان انشأتم مکانه فسوف نوافی و قرار گرفتن
 و از هم نختین جلی امر نیست فی نفسه ممکن و بر هر چه معلق و مشروط بآن ممکن
 باشد عقلاً ممکنست پس روایت آلی ممکن باشد و معتزل در جواب آن میگویند
 که آنچه روایت موسی علیه السلام در آیت مذکوره معلق و مشروط بآن شده
 قرار گرفتن و از هم نباشیدن جلی مطلق نیست زیرا که در وقت تعلق مذکور
 هیچ شک نیست که جلی آرام داشت و رویت حاصل نموده بفصل نیزین
 مذکور بر قرار است و رویت حاصل نیست بکمال قرار گرفتن و از هم محبت
 بر حال ظهور محلی نور آنکه بر آن قرار گرفتن و از هم جلی در حال مذکور
 لازمست که ممکن باشد بکمال محال است زیرا که تعالی رویت موسی را معلق
 و مشروط ساخت بآن بعد از آن که خبر داده بود بآنکه رویت او وقوع
 نخواهد یافت که اقلین تر آنست و هیچ شک نیست که وقوع رویت موسی
 معلق و مشروط شده است بآن محال باشد و کلام مذکور از قبل تعلق

بفرمان آلی که در این کتاب است در این کتاب است
 در این کتاب است در این کتاب است

معلوم است امتناع باشد بر امری تا دلالت کند بر تسامع وقوع آن مثل آنکه گفته شود و جواب کسی که بخالد نزاع در امر معلوم الصدق داشته باشد که آن کلام یک به اثنی عشر یک الباری موجود که اراده شده و این کلام تسامع حق بودن کلام و چنانچه وجودش بر یک باری قانع است و باینکه معلق و مشروط و درین کلام وجودش بر یک باری که فی نفسه ممکن است از قول مذکور در غیر امکان وجودش بر یک باری که کوهست لازم نمی آید و قایل آن منسوب نمی شود بواسطه معلوم بودن کذب کلام او و قایل قدسیر **مترجم گوید** مصنف نام قلله در حاشیه بعد از آنکه این سخن را پیش جلال الدین شیم بجزی نسبت داده وجه تدبیر را برین وجه ذکر کرده است که این سخن که می تمام می شود بود که این از برای نفی موهب باشد و دلالت داشته باشد بر آنکه هرگز در تحقق نخواهد بود و در دنیا و نه در آخرت و ثبوت آن در عرض نیست پس میتوان بود که مراد نفی ردیت در دنیا باشد پس باینکه میسر شد که در ابطال دلیل مذکور همان منع امکان قرار جمل و حال تجلی کافی باشد و تسامع بتدلیل آن دلالت بر نفی مطلق نیست باشد تا بحث مذکور آید و قطع شد از آن بقض اجالی نیز ابطال دلیل مذکور توان کرد برین وجه که اگر این دلیل به هیچ مقدمات حق باشد دلالت نخواهد کرد بر امکان ردیت در دنیا چه پیش شک نیست که آنچه بر است تراضی معنی است ردایت در دنیا است که طلب قوم موسی بود و ردایت در آخرت و آن

بر امر

باعتبار است با اتفاق پس دلیل مذکور به هیچ مقدمات حق نیست قدسیر **مترجم گوید** آنکه اگر ردیت محال باشد چنانچه معتزله میگویند هر آینه موسی علیه السلام طلب آن از پروردگار خود نمی کرد زیرا که طلب امر محال از طور عقل و درست عقل به قیام در انعام نمیشود پس طلب موسی علیه السلام آنرا از پروردگار خود نمی کرد زیرا که طلب دلالت داشته باشد بر آنکه موسی قهار و امکان آن داشته باشد چنانچه میگویم پس آنچه معتزله بر آن فرستاده اند تقاضای آن داشته باشد که مثل موسی بنمیری که از اعظم اولوالعزم باشد و بزرگوار کلیم الهی محضی که خبر را حق تعالی چه چیز رواست و چه چیز نه و احاطه معتزله و سبب که برده از حکم کلام نیست اند و انند و هیچ شک نیست که این طریق است متوجه در کج که هیچ عاقل خست یا رسولک آن غلط اند و معتزله نیز از اثبات مدعا خود که امتناع ردیت است متمسک شده اند بهین آیت برین وجه که اگر است ممکن باشد و روا باشد که مردم هر یک ظاهر خدای را بپند چنانچه است عده میگویند پس طلب موسی علیه السلام نبوده باشد مگر از امر ممکن پس چه سبب در معرض خطاب غیب الهی و آمده و امر مذکور از و برین مرتبه بزرگ نمود که اطلاق حکم بر آن شده و سبب آن که او را از هم بریزند و صاعقه غضب الهی بر ایشان وزید چنانچه همه را بحد ساخت چنانچه از آن خبر میداد و قائل حدیثی **فقد سألوا موسى عما كبر من ذلك قال ادنا جعدة فانها غصن القاصية** **فلا بد لهم** **اشعوه** و جواب ایشان میگویند که

سبب بزرگ داشتن حال مذکور این بود که موسی علیه السلام در دنیا طلب سال
آن کرده بود و ما قایلیم بآنکه در دنیا رویت الهی ممکن نیست چرا که رویت در
دنیا چنانچه گذشت موقوفست بر مقابله و محاکم و امثال آن و اینگونه
بر خدا رویت و مغفله را میسر است که بگویند که انجینی نیز تقاضای آن
میکند که موسی علیه السلام جاهل باشد از آنکه بر خدا تعالی چه چیز رویت چه
چیز رویت و احادیث و معجزه و جمعی که بهر از علم کلام دارند عالم بخیر
شما در تمام تشبیح بر ما ذکر کردید و نسبت آن با او دید و اقتدای الهی **بیش**
دوم اگر نخواهید بر آن فرستادند که تقدیم شرط بر جایز نیست بواسطه آنکه نمی
شرطی متضمن صدر کلامست همان این اجل آنکه چون کلامی ترکیب یا جدا شود
بفصل که مضمون یکی از آن سبب تحقق مضمون دیگری باشد جزو یکی را شرط
می ماند بواسطه افاده سببیت مذکور یکی از ادوات شرط که آن را گویند ادوات
بر سر او درستی آورند و جزو دیگر را که سبب آنست و مرتب بر آن چیزی
آن و کما فاعله ای بر سر آن در می آورند و کما فاعله ای فاعله ای می کنند مثل آن
می گویند اگر می گفت اگر کسی را می داری مرا من نیز ترا می دهم ترا که
کرامی داشتن می طلبیم سبب کرامی داشتن متکلم شده است مرخص طلب
درین قسم ماده اکثر علما رنج بر آن فرستادند که وجوب است که شرط بر جزو مقدم
باشد و مقدم داشتن جزو بر شرط جایز نیست و اگر کلام بر وجهی واقع
شود که چنان نماید که جزا مقدم باشد است از آنجا بنا بر اینست و جزای

و این ترکیب فاعله

دیگر بعد از شرط تقدیر باید کرد که آنچه مذکور است منتهی آن باشد مثلاً در این
کلام که انما ظالم ان فعلت کذا که عیب ظاهر جزا مقدم شدن است بر شرط
انما ظالم دیگر بعد از آن فعلت کذا مقدم را باید دانست که کلام درین تقدیر باشد
که ان فعلت کذا انما ظالم و انما ظالم اول منتهی آن باشد و اول است که بعد از
آن در کلام و بعضی دیگر بر آن رفته اند که تقدیم جزا بر شرط جایز نیست پس
مثال مذکور همان انما ظالم مذکور جزا خواهد بود و احتیاج بر تقدیر در کلام نخواهد
شد و پس شک نیست که کلام عام علیه السلام درین حدیث در جواب سوال
دوم که تفسیر کرده اند قوله تعالی وهم یأثمون آن دای برهان درجده را که
ازین قبل است لم یلا ان رای بران ربهم بهانقص بر پیش از من بین
بنت چنانچه می تواند بود که عرض حضرت این باشد که بهم بها در کلام
مقدم است و تقدیر کلام برین وجهست می تواند بود که معنی این باشد که
بها مذکور جرأت و چون مرتبه آن تا جرأت معنی کلام باین آید شود
بناتیش چون حسباً را بالام استدبای ذکر کرده اند و بهم بها که در کلام مذکور
بی حدست ظاهر از آن احتمال اول است پس دعوی می توان کرد که کلام
مؤید مذاهب بعضی تحقیقین از ارباب تفسیر است که گفته اند که و بهم بها جواب
لولا نیست چرا که لولا اگر چه از ادوات شرط نیست اما در حکم ادوات شرط است
درین که جوابها جایز نیست که بران مقدم واقع شود چنانچه جزا بر شرط
مقدم نمیشود بلکه جواب لولا محذوفست و آنچه مذکور است دال است بران

تقدیر کلام در این کتاب را که در این کتاب
 هم می آید از حدیث کثیف و اکثر خبرها را که در آن ذکر

و غیر آنست و تقدیر کلام نیست که لولا ان رای برهان ربی لای الهی نیستی که در کتب
 علیها السلام برهان پروردگار را نمی دید و نور عظمت و لمع نبوت را مشاهده نمی نمود
 بصحبت نوح و خلعت او قیام نمی نمود از جمله امور است که سزاوارست که با
 اتفاقات نمایند و از موصوفات بسیار و اعتقادش ساقط اند زیرا که توجیه مذکور
 بحسب ظاهر اشعار بر آن دارد که از یوسف علی السلام قصد و غم بصحبت واقع
 شدن است بواسطه رفع این احتمال احتیاج می افتد به کتاب مجاز و تمایل
 کلام از ظاهر خود بی آنکه بان احتیاج باشد چنانچه گفته بشود که مراد نیست که در
 نفس یوسف علی السلام بواسطه افتضای قوت شهوانی که در طبیعت انسان
 مرکوز است میل آن بهم رسیده بود چون میل مذکور از نیت شدت تشبه
 بود بغم و قصد تغییر از آن بهم شدن است که محبتی قصدت بطریق احتیاج
 یا بلکه اطلاق هم برین مذکور باشد که در نیت غم و دیگر است که فعلی است
 یا که از قبیل تسویه شرف بر شیی است به آن شیی مثل قتل قتیلا که اطلاق
 شده است قتل که معنی کشته شده است بر کسی که شرف بر قتل است و مثال
 این مادیات که موجب کرده اندین کلام است از حقیقت خود بی آنکه ضرورتی
 بان قاضی باشد یا امری بان باعث و بواسطه آنکه میدان تقدیر است
 هرگاه راه آن باشد هر کسی را می رسد که آنچه خواهد تقدیر کند **نایش سیوم**
 بایده است که مراد برهان پروردگار تعالی باشد که یوسف علی نبینا
 و علی السلام بسبب میل آن پرامون قصد مذکور گشت نصب لای عقلیه و خواه

تقدیر است بر وجه برهان از عزم است و در این کردن از ماضی نیت است که از انجا
 حضرت غوث تعالی و صلح الغیر وقوع یافته است و از کلام امام علیه السلام که معلوم
 است بهم بزیب و لایا تیه که ولایت دارد بر آنکه قصد مصیبت نیز منافعی صحت
 مستفاد میشود که قصد مصیبت نیز از جمله معاصی است و مبادرت بر آن چشم
 عقاب و خطا الهی مگر آنکه بگویم که از منافعی بودن امر مذکور بصحت و عدم از
 وقتی آن از مضموم السلام که لازم آید که مصیبت بشود چه می تواند بود که از
 قبل سهو و نسیان بوده باشد که با اعتقاد علماء امامیه رضوان الله علیهم وقوع
 آن نسبت بمضموم روانیت و منافعی صحت و محال آنکه با اتفاق مصیبت
 نیست و جمعی که تجویز کرده اند که از انجا علی السلام را کتاب معاصی واقع شود
 وایش را مضموم نمی دانند یوسف علی السلام را با این تفسیر کرده اند که یوسف
 علی السلام مبادرت بکشودان بند زیر جامه خود نموده و رجعی از زینجا
 نشت که از باب مجامعت هنگام اراده آن کار انجامی نشیند و برهان
 رب را با آنکه آوازی از عالم غیب بگوشش او رسید که ایاک و یا با منی
 بر تو با و ای یوسف که پرامون مباشرت زینجا نکردی و او را متنبه نشد
 انجان بر قصد خود اصرار داشت تا آنکه مرتبه دیگر آواز مذکور را شنید
 نیفتاد بعد از آن مرتبه سیوم بدیل باین عبارت یافت که اعرض عنها
 یعنی دور افکنش خود را از زینجا و پرامون مباشرت او کرد و از انجا
 بران رسوخ داشت تا آنکه یعقوب علی السلام در برابر او آمد و گشت دست

که آن

بدان جانعت گرفت خود را بر جسد داد و بعضی گفته اند آوازی شنید که یابو
لایکن کا الخایر کان له ریش فلما زنی فعدا لیش لم یعنی ای یوسف مباش
مانند مرغ که پری داشت پرواز میکرد تا که اراوه زنا کرد چون بان مقام
نمود بان بر او بر خیز از پای و اراوه از پرواز خود باز ماند و بعضی گفته اند
دستی به پاشنه میان او و زلیخا که تعلیم قدرت بران نوشتش بود فان
علیکم حافظین کرمانا کما تبیین یعنی بدستی که بر شما یعنی بر کردار و گفتار شما
نهادند از مایه گرام که نویسنده گفته اند افعال احوال شما را آنچه می کنید
و می گوئید میدانند و از روی دانستگی در نامه اعمال شما می نویسند با وجود
آن از ان اراوه باز نیامید تا بزرگان نوشته دید لا تعذبوا الزناة
کما کان فاحشه و کما سبیل یعنی نزدیکی میکند زنا کاری که زنا
فاحشه ایست بزرگ اقدام بران سبیل است بدو فایده نکرد و باز در ان
دید واقتوا یومئذ یحجون فی المآله یعنی شب بوی پر نیر که ریش آلود
و بر سید از روزی که رجوع و بازگشت شما در ان روزی بسوی پروردگار
و اثری بران مترتب نشد و همان بر سر اقدام آن عمل بود تا آنکه
آتی در رسید بحیریل که ادرک عبدی قبل ان یصیب الخطیئة یعنی از پناه
بنده در پیش از آنکه از او خطایی در وجود آید پس حیریل بر ملک میل منزل
شد بروفت یا یوسف اتعل عل السعنا و انت مکتوب فی دیوان الاینها
یعنی ای یوسف مباشر مشیوی من سفیان و انت قصان عقل را بدستی که نام تو

دیوان

در دیوان اپناه و ارباب می ثبت است و میگوید هم حضرت غوث بهشتی
خود میوزاند همه را که اعتقاد الیش معای فیما خدا دارند باین مرتبه که با
وجود ملاحظه این امور و مشاهدات این قنیهات خلقی در ازان بازند
در سطح و در طبع شیطانی و در زمین بان اصرار نمایند و چه خوب است
تشیخ و تفسیری صاحب کشف که تفسیر خود بعد از نقل این اقوال از ایشان
برایشان کرده است و الحق ادا انصاف اده چه بعد از فهمیدن ایشان و پان
آنچه مقصود ایشان است از ان عبارت را یاد کرده که ترجمه شل امنیت این
و آنچه مثل است از امور است که ارباب حشو و جبر که ایشان متنبی است بر
بستان و انقراضی بر خدای تعالی و پیغمبر ان و ایراد آن میکنند و تجویز می
آن می نمایند و ارباب عدل و تجدید می متغزله در روایات و مقالات
ایشان را و این حرفها نیست و هرگز زانی نیست امثال این امور بجمعی که
بر تبه نبوت و هدایت خلق فایزند میشوند و اگر احیاناً از یوسف علیه السلام
ادنی زلتی واقع می شد هر آینه در معرض تشیع و طاعت و فکاهه توبه
و عتابی که از او واقع می شد در کلام مجید مذکور می شد چنانچه دولت تفسیر
آدم صفا علیه السلام در کلام مجید مذکور است و همچنین آنچه از او
و فوج و انوس بپیش می پناه و علیهم السلام واقع شده و توبه که بعد از ان
کرده اند و استغفاری که از ایشان واقع شده و در قرآن هست و چون
قائم بود که از یوسف علیه السلام مبادرت با مثال این امور واقع شود و حال

که حضرت غوث اورا ثنا کرده است و غرض نمیده و لما بلغ أشده ألقناه
 نكماً وعلماً قوله تعالى إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْخَالِصِينَ پس تعیین بایه
 است که بای غوث آن جناب در انجمن مقام لغزین نهایت
 قرار و ثبات داشته است بروجهی که بخش خود جهاد کرده است که با
 قوت عظیم بر آن وجه جهاد می نمایند و در آن حال نظر بصیرت لایزال
 حرمت و وقار آن داشت است تا آنکه بسبب آن از حضرت تتر
 مستحق آن شدن است که شنا و ستایش او در کتبهای آسمانی
 که قبل از نزول قرآن بر انبیا سابق نازل شده است واقع شود بعد
 از آن در قرآن مجید که حجت الهی است بر باقی کتبهای و آنچه
 در آن مذکور است از امایات و بیانات مصداق آنهاست نیز نشان
 و ستایش آن سمت که ارشاد فییه است و انکشاف است الایا
 فله انبیا تمام و فهم او در فهم سوره کلمه علیین تا زبان صدق
 تقریر کنند حکایت او را بر جمعی که بعد از او باشند تا آخر الزمان چنانچه
 نسبت بجد بزرگوار او را بر اسم خلیل معین آمده و تا اقد اکند عالم
 پی روی او نمایند و در غایت و پرهنر کاری و پاکیزگی از روایات
 و رزیدن در موهبتی که محل نفیشتن بای کردار است و مقام در افتاد
 با عمل و ورازا که پس بی بهره گرداند حضرت غوث ایشان را از رتبت
 بی نهایت خود بسبب ایراد ایشان امری را که منجر شود بایک نازل ساختن

الهی نور را در کلام مجید که احسن القصص آیه است ایشان آن بواسطه آن
 باشد که اقد اکند مردم به پیغمبری از پنجبران خدا در شش میان
 پای زن زنا کنند و کشتن سبب از او بار او به شترت بروجه
 حرام و در آنکه نمی کند پروردگار او را از انکار سه مرتبه و سه نوبه
 و ضمن آیات قرآنی با و از بلند کوشش او رسیند و سرزنش
 و علامتهای عظیم می نمایند او را بواسطه اراده آن که در مقام تهدید و وعید
 او در آید مجیدی که تشبیه کنند او را بر غی که بر او را ریخته باشد و
 پای در غمت و و پای غم و اراده او اصل تا زلزله بدو قبیح آن عمل
 متشبه نشود تا آنکه حضرت غوث جبرئیل را فرستد که او را از آن عمل
 باز دارد و حال آنکه اگر بعضی ترین مردم در زنا کاری و دلیر تر و چشم نخواست
 ترین ایشان درین کار دانا مرتب آنچه ایشان به پیغمبر خدا نسبت
 دیدن آن داده اند مشایه نمایند هیچ شک نیست که نه در رک او
 حرکت میبازد و در اعصاب او قدرت و قوت و الحق جای تعجب است
 ایشان را از خست یا رنجهی که بخش از آن متصور نیست و از در
 افتادن فضلاست که امر است که هیچ چیز از آن روشن تر و با هر توان
 شد ترجمه کلام صاحب کشف خزا و خیر و با حضرت غوث او را از جانب
 پیغمبر ان خود و خشنه رازی نیز در تفسیر درین باب کلامی ایراد کرده که
 ترجمه شرحین مناسب تمام است برین وجه سمت که ارشاد می باید هیچ

نیت که جمعی که ایشان را اطلاع برین قصه بود در میان این کار نبوده
 زیاد و بر وقت گشتن نیت اول یوسف علیه السلام که روی سخن همه جا با است
 دوم زلیخا سیوم عزیز شوهر او چهارم زمانی که زلیخا ایشان را طلب کرده
 بود تا بر حال او اطلاع یابد پنجم کوهانی که یوسف علیه السلام بر مدتی و غوی
 خود آورده بود که و شد شاهد شدن اهلها ششم حضرت عزت قالی شای
 که عالم السهر و انجیانت هفتم ابلیس لعین که محرک سلسله فساد و فساد
 دین هشت کس همه اعتراف کرده اند بر پانزده دامن یوسف علیه السلام دین
 واقع از مبارزت بجنایه و ارتکاب مصیبت پس توقف در آن باب نسبت
 به پیچ مسلمانان را و بنا باشد اما اعتراف یوسف علیه السلام که گفت که می
 را و دینی من نفسی نیستی زلیخا و خواست مرا از نفس من که کام خود را از
 من برآورد و من تن با و درندادم و از و کناره میکردم و جایی که گفت و ب
الجن احب الی مما یلعن الله یعنی با خرد ایا زمان را دوست
 میدارم از آنچه این زمان مرا بآن میخواند یعنی مبارزت زمان و اما
 زلیخا اینجا که گفت وَلَعَدَاوَتُهُ عَنْ فَتْنَةٍ فَاَنْتَ نَعِيمٌ یعنی بختی که
 در خواستم یوسف را از نظر و از روی وسوسه او کردم پس نگاه داشت او
 خور و تن با و درنداد و همچنین بعد از آنکه زمانی که طلیده بود که حقیقت
 حال او اطلاع یافتند و اعتراف کردند و عزیز بر یکناهی یوسف
 علیه السلام گفت الآن یحییٰ انما را و قد عن فتنه یعنی اکنون

نفس را

اطلاق یا مذهب

ظاهر و هوید باشد آنچه حق و سببیت من جست یوسف را از نفس او زنی
 نفس او نمود و اما اعتراف شوهر او عزیز از آنکه بعد از آنکه دید که بر این
 یوسف علیه السلام از وقت درین شش است و بزمان خود کرد و گفت
انته من کید کن ان کید کن عظیم یعنی برستی که این کار از کمر جلد
 شماست برستی که کید و کشما بزرگست و زود و نفس تاثیر میکند
 و اما اعتراف زمان جایی که گفتند امرأه الغریز تراود فتنه یعنی
قد ضلها حبا انما الذلیله و کشف او رده است که هیچ زن بود و از
 پنج نفر از خواص عزیز با هم در شمر شسته غیبت زلیخا پیش گرفته
 و گفتند زن غیر منی زلیخا طلب کرده است غلام خود را از نفس او منی
 آرزوی آن کرده است که کام او را برآورد برستی که شکار فتنه غلاف دل
 او از دوستی یعنی دوستی و محبت یوسف بر رون دل او در آمده است
 برستی که مایه فتنه زلیخا را در کمر است هویدا و خطای ظاهری و پدید آمدن با و
 شوهری مثل عزیز مصر شسته درم خریدن کرده و جایی که گفتند ما شئنا
عندنا عیدین بود یعنی بکشت خدای قالی از آنکه عاجز آید از تسدین مرد
 پرهیزکار و بکنیزه روزگار مانند یوسف دانستیم ما را و امری که بد و نامرادی
 باشد و اما اعتراف شوهر او و شهد شاهدین اهلها ان کان
قیصه قدین قبل صدقت و هو من الکاذبین و ان کان قیصه قد
ین دوبر و کذبت و هو من الصادقین قالی دای قیصه قدین و بر قالی که کید

نفس را

چون یوسف نسبت این را در زنجیر و او را مانع غفلت خود از الیش بان پاک نمود
 عزیز گفت چون رستی این حرف بر من ظاهر شود و بهکس غیر از شما ازین واقعه
 خبر از حسرت یوسف گفت در آن خانه که بودی بود چهار ماه عزیز گفت کوی
 در آن سن چه داند چه گوید سخن گوید یوسف علیه السلام فرمود که خدای من
 قادر است که او را سخن آورد فصل است که عزیز از آن کوکب پرسید که چه
 میگوید کوکب بقدرت ربانی سخن در آید و گفت راست میگوید و خدا تعالی
 ازین قصه خبر میدهد وَشَهِدْنَا هَذَا مِنْ آيَاتِنَا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ یعنی گواهی داد که راست
 دهنده از کسان زنجیر و گفته اند که او سپهر علم زنجیر بود از روی حکمت گفت
 اگر کسان یوسف از پیش باره شکر زنجیر در دعوی خود صادق است و او
 کاذب است از عقب باره شکر او صادق است و زنجیر کاذب چون بجای
 آوردند از عقب باره بود و صدق دعوی او بر غریب ظاهر شد و اما شهادت
 حضرت نوح بر یحیی و عفت یوسف قوله تعالی كَذَلِكَ نُنْصِرُكَ
عَنِ السُّوءِ وَالْغَثَاءِ الَّذِينَ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ بعد از آنکه خبر داد او از آنکه
 زنجیر قصد مباشرت یوسف کرد و اگر نمی بود آنکه یوسف بر جان میبرد و کما
 خودشان بر جان برورد که خود می نمود هر آینه قصد زنجیر میسر کرد
 یعنی چون مشاهد بر جان ماکر و قصد او نکرد و میفرماید که چنین اورا آفات
 و ایدم در اطاعت حق و بر جان خود را با نمودیم تا بگویم و ایمان از او بر نمی آید
 نشان است را عیسی زناکاری برستی که او از بندگان صالح است

یعنی پاک کرد این شده از هر ناشایست و اما اقرار ابلین با نجا که میگوید
فَبَعَثْنَا لَهَا خَاتِمًا مِمَّا كَانُوا يَلْبَسُونَ یعنی بفرست
 و بر سر که تو که پروردگار عالمیانی قسم که در مقام اغوی و کمرای جمیع فرزندان
 آدم در خواست آمد الی جمعی از ایشان که بعفت خلاص تصف باشند یعنی
 برایشان دست نخواهم داشت و دست شده که حضرت یوسف از بندگان
 بود پس که هم جمع که نسبت ارتکاب این عمل یوسف علیه السلام میدهند اگر
 از اتباع محمد شهادت حق راجل و علایطهارت و این او از الیش
 بان عمل قبول کنند و اگر از اتباع شیطانند باقرار و اعتراف او عمل تمام
 اینجا بود ترجمه کلام امام خسر رازی با ترجمه یابی که ایراد کرده است
 و الحق این کلامیت در غایت لطافت و پامیت متعرون به کمال حسن
 ظرافت و اتمه الهادی **بخم** کلام یعنی مشربین که تجویز نسبت
 خطاب به غیر ان علیه السلام نموده اند و ایشانرا از کلمات کبریه مضمره
 معصوم میدانند در تفسیر آیه وانی هدایت که بر سوال چهارم با من نشان
 و آیهی قول تعالی لِيُقَدِّمَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ
 چون بحسب ظاهر شعرت بر صمد و کرم از حضرت مقدمه نبوی صلوات
 و سلام علیه وآله در زمان گذشته است این مضطرب مختلف است بچند
 وجه و مقام توجه نماید اول آن در آمدن و حق درین باب است که بر زبان
 بیان امام علیه السلام جاری است بعد از صحبت رسیدن نقل این حدیث

جای تنگ و در آن بابیت و بعضی از باب تواریخ و احساب نیز ذکر کرده
 که مشکان که قبل از آنکه فتح می شود می کنند اگر چه عیادت سلام بر خاند خدا می کنند
 شود و حکم او در علم الاهی جریبان یا بر معلوم ما خواهد بود که او علیه السلام پیغمبر
 بر حق و دعوتی که ما را بر ترک عبادت انعام و پرستش ایشان میکنند
 مقرون بصواب چون مکمل معظمه را در اقامه شرفا و تعلیمها بر دست آن حضرت
 منقوش است و اقوام مشرکین همه اعتراف بر حقیقت دین پیغمبر نمودند و فوج
 بشری اسلام که دین اقامه عبارت است از آنست و آمده از اعدای نبوت محمد
 علیه السلام کردند چنانچه سوره کریمه اخذ آلاء نصر الله و الفتح و رایت
 الناس یخضعون فی دین الله اقلجا بان ما طاعت و انکاری که بر حضرت
 داشتند بر آنکه ایشان را بر ترک پرستش انعام و دعوت می نموده است
 زایل کرد و کنایه که بحضرت نسبت نموده اند بسبب دعوت مذکور با
 ایشان منور و آمرزیده گشت چنانچه درین حدیث از ایدم علیه السلام تخرج
 بان واقع است و اگر باین مایل نشویم و حمل کنیم بر این که درایت
 واقع است بر ظاهر چنانچه اکثر مفسرین همین مایلند تعیین فتح مکه با مژگان
 کنایه آن مقدم و منظر صحیح نخواهد بود زیرا که مفتوح ساختن آلهی که را به
 حضرت صلاحیت آن ندارد که سبب غرور آن کند و او شود که اگر ترکب بعضی
 تا ویات بیدار باشد مثل آنکه گفته شود که چون فتح آلهی که را به است آن حضرت
 اگر متضمن جبار و آنحضرت بود و با کفار و جاهل دست و عبادت متقاضی آن

الحسان یدعون التبتات باعث غرور کنایه پس فتح مکه سبب آمدن ایشان
 بوده باشد و اشغال این وجهات دور از کار و اما بنا بر آنچه امام علیه السلام
 فرموده اند سبب بودن فتح مکه بر ایشان کنایه حضرت را ظاهر تر از آنست که
 بیان داشت باشد و گنجایش تنگ و پی در آن نیت و عیادت از اکثر ممالک
 امیه و مفسرین ایشان رضوان الله علیه مثل شیخ الفلانی شیخ ابو جعفر طوسی
 و امین الاسلام شیخ ابوعی طبری صاحب تفسیر مجمع البیان و سید مرتضی علم
 الهدی که با وجود تعارض بسیار که در تفسیر و حدیث و علم کلام دارند در
 هیچ یک از کتب خود متوجه ذکر این جواب السوال مذکور نشده اند و چه
 چندین باب ذکر کرده اند که نهایت ضعف و تکلف با آنها هست با آنکه این
 حدیث در بعضی مضاعفات علی بن بابویه مثل عیون اخبار الرضا و غیر آن مذکور است
 و زمان این بابویه بر زبان ایشان مقدم است اما جمعی که تجزیر کنند اینها
 علیه السلام کرده اند و ایشان را معصوم نمیدانند و بعضی که تجزیر معصوم
 ضعیف و کبیره هر دو کرده اند و هر دو است و کنایه درایت را بر معنی ظاهر
 حمل کرده اند و گفته اند که مراد با تقدم و ما تا ترکب بانیت که پیش از نبوت
 از حضرت واقع شده و کنایه بانی که بعد از نبوت بعد و رسیده یا آنچه
 پیش از فتح مکه و بعد از آن بعلی امن یا آنچه تا حال که زمان نزول است
 واقع شده و آنچه بعد ازین واقع خواهد شد یا کنایه بان پروردگار و
 علیه السلام که پیشتر بوده اند یعنی آدم و خوا و کنایه بان آنست که بعد از او خواهند

و بعضی که تجویز صغیره تنه کرده اند و اما انصاف ایشان از ایشان بکار
یک میدانند که را درایت برکنای صغیره حمل کرده اند و توجیه اقدام و اما
بر وجهی که کرده اند که مذکور شد و جمیع این وجه چنانچه مخفی نیست که
در آنکه صحیح نقل است که با مژزش کنایان حضرت میت مکر تاب وین مسجد
و نباید دانست که بنا بر تفسیر امام علیه السلام حمل تقدم و تاخر برکنای
که پیش از نبوت و بعد از ان بعد از ان ممکن نیست زیرا که دعوت شریکین
برین حق و ترک پرستش اضماع که با عقاید ایشان کنایه بوده پیش از
نبوت واقع نبوده است و همچنین نمیتوان بر پیش از فتح مکه و بعد از ان
حمل کرد بواسطه آنکه بعد از فتح اتفاقا ایشان برکنای بودند آن بسته بنی
و همه مسلمان شدند مگر آنکه بگویم ما تا خبر نظر بحقیقت که خبر فتح تا مدتی برایشان
نرسید تا آن وقت بران اقامت و باقی بودند اگر چه در آنجا قبل از هجرت
و بعد از هجرت از حضرت واقع شده و چندان دور نخواهد بود و اقدام بمقابله

مجموعه

روایت شریف است بر سندی که متصل است بشیخ بزرگوار ابن ابی اسلمه محمد بن
یعقوب الکنی از جمعی از اصحاب حدیث که عبارت از علی بن ابراهیم
بن هشام قمی ثقة و حسیح المذهب علی بن محمد بن عبد القدر بن اذینه و احمد بن
عبد القدر بن ایمه و علی بن الحسن بن ابی حمزه بن خالد البرقی که اول
او در صدر حدیث دوم سبقت گرفت از شریف بن سابق الطیلسی که

اصل او از کوفه است و چون از آنجا تخلص کرد که است بر تفسیری است و اما
و اکثر علماء رجال ضعیفین است اندک اندک صاحب فضل بود و کتابی
حدیث تصنیف کرده از فضل بن غسبره و سبکی سندی که اصل او از ارباب
و از آنجا بار سینه نقل کرده و علماء رجال ضعیفین است اندک اندک امام نجاشی
ناظر جعفر بن محمد الصادق علیه السلام که گفت قال رسول الله صلی الله علیه و آله
و سلم قالت الحارثون لعیسی بن روح انتم من نجاس قال من ینکرکم الله
روایت و بزیاده حکم منطقه و بر حکم فی الاخره علیه السلام غلبت
تقدم و درین دو پیش **پیش اول** گفت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم
که گفتند حواریان لعیسی بن نبی علیه السلام که ای روح اقدس ما که سجدات
نما کنیم مودند کسی که دیدن او شما را سپاس دهد و سخن کردن او هم
شما را زیاده کرد و اندک و عمل او باعث غلبت شما شود با حضرت **پیش دوم** گفت
الحارثون حواریون جمع حواریست و حواری معنی یاری و منوط مطلق است
یا یاری و سنده پنجم آن در ادای جمعی اند از اصحاب عیسی علیه السلام
صحت اختصاص بآن حضرت داشتند و انصار او بودند و گفته اند ایشان را
بواسطه آن حواریون میگویند که حرفت ایشان کا زری بود و با جهار
از او سخن ظاهر یک ساخته نمیدیکردند زیرا که حواری مشتق از
حواریت لغت صحیح حا یعنی سفید خالص قال فی القاموس حورته ای غلبه
و تفتحه بعضی علما گفت اندک ایشان در واقع کا زری و اهل معرفت نبوده

عنه

خوارزمی

اطلاق این نام بر ایشان کنی یا از آنست که بزلال مواظف و نصایح توفیق می ده
از او صفات او عالج و مسمی و اخلاق ناپسندیده پاک میگرداند و عالم نور که تو
قرب رضای حقست رسانیدن از ظلمات جهل و نادانی میرساند
من بیکر کم افتد رویت توصیف کرده است میسی معنی پنا علیت نام در پیش
کسی را که تجویز محالست و خوشنیتی و فرموده بصفت اول آنکه دیدن او با
باد آمدن خدا باشد چنانچه از دیدن ارباب زهد و عبادت و مشایخ
اصحاب کشف در یافتن معنی مشایخ و مشایخ و مشایخ و مشایخ
زیادتی هم نمیشناسان باشد و باعث خلاصی ایشان از وصفت نادانی
و جهل **سیم** آنکه عمل او باعث غربت با غربت شود معنی دیدن اعمال
و عبادات او باعث اقبال و میل خاطر باشد بقیام با اعمال اخروی و باطن
نفس از انفصال نبوی و بیاید و انت که مراد محالست همیشگی درین
حدیث هر امر است که متضمن الفت و زیادتی مخالفت و مصاحبت بوده
باشد و نهی اشعار بان دارد که کسی که متصف با این صفات نباشد
نباید با او محالست مخالفت نموده ترک مصاحبت او باید کرد چنانکه بزرگان
گفته اند و معنی **پت** با هر که شستی نشد هیچ الفت و تزویر
رحمت آب بکشت و زنه از تحبش که زیان میباش و زنه بخند و
غزلان بکشت چو عجب کسی که بقصد این صفات متصف باشد مش
اکثر انبای این زمان که دیدن ایشان باعث دور شدن از یاد خدا

توسعه
میباید

و کلام ایشان باعث زیادتیه جهل و غوا و مشایخ و گردن اعمال ایشان باعث
دور افتادن با اعمال دیگر و از ناشایست پرورش حال کسی که توفیق کنایه
از ایشان یافته باشد و مشایخ و غزلت و از نو و موافقت و الفت بخدا
پیش گرفته چه با باشد که مخالفت و مصاحبت ایشان بجز با ماتت قلب
و فساد اعتقاد شود و دست بی قبول صفات و اخلاقی که متضمن بکافرس
در میان کاری دنیا و آخرت فرموده با تفسیر ذلک و در حدیث است
فرین انکس ذراک من الله معنی بگریز از مردم چنانچه از شیر ذراک
میگریزی و از معروف گریزی یعنی تفرقه تزلزل است که با ما معصی صادق
علایت نام گفت صحبت کن مرا که از ان متفع شوم حضرت فرمودند تزلزل
معانرک یعنی آشنایان خود بگویند که بگریزم زونی معنی زیاده کن
انفی رسول خدای حضرت فرمودند انکم من عرفتم معنی بشناسید
که با او آشنایان یعنی ترک آشنایان و کن و بحدیث او را و است
که و است شیخ بزرگوار شیخ احمد بن محمد علی در کتاب تحفین که انفرقا
کلامت از ابن مسعود که گفت رسول خدای صلی الله علیه و آله فرمودند که
لیاتین علی الناس زمانی لا یسلم لذلک دین دینه و الا لعین یستن من الله
متن من حجج الی حجج که انقلب بشبانه قلوب و متی ذلک الزمان
اذ اتمثل المعشیه الایضا فی انفس ذلک ملت الغیبه قلوبا یا رسول
اترنا بالقرین قال بلی و لکن اذا کان ذلک الزمان فملاک ارجل علی

بری ابو یوسف فان لم یکن له ابوان فلی یری زوجته واولاده فان لم یکن له زوجة
 ولا ولد فلی یری قرابته وجیرانه فالواو کیف ذلک یا رسول الله قال
 یغزو فی سبیل الله فیکفونه مالا یغنی عنه یورووه موارو المملکة فنی
 جرائنه خواهد بر مردم زبانه که دین هیچ صاحب دینی سبالت نماند
 الا کسی که بگریز از سر کوهی بسر کوهی و از سوراخی بسوراخی باشند
 روبا و با یکجا رخ و جمعی که حاضر بودند گفتند که ای خواهر بود آن زمان ای
 رسول خدای حضرت فرمودند که کاهی که مردم بحسب معشیت نباشند فرمود
 مگر دیار تکاب عامی خداوست زدن با موری که از تکاب آن برایشان
 جائز نیست پس در آن هنگام غریب بودند مطلق بود مردم را بر ترک
 که خدا میسر جری نخواهد بود گفتند که یا رسول الله تو ما را امر کردی
 بکودن ای زن کردن حضرت فرمودند بی چنین است لبیک چون زمان
 آن رسید بملک مرد در دست پدر و مادر او خواهد بود و اگر پدر و مادر
 نماشدند بپسند در دست زن و پسند زن او و اگر زن و فرزند نداشته
 باشند در دست قرابان و همسایگان او گفتند چون خواهد بود آن ای
 رسول خدای فرمودند سزانش ملامت او خواهد بود بترک معشیت
 و ندادی و تکلیف او خواهند نمود با موری که ملاقت با او رسد تا
 آنکه برسانند او را بقاعی که مابست از تکاب معاصی و ملک بن او باشد
 پس همان بهتر که از صحبت خلق به صحبت حق اشتغال نمایی و عزت

دنیا و آخرت را و عزالت و انزوا می از ماسوی دهنه مصنف نام غلک کید
 رو نبوت ارا فی سزانه مرد و در جمیع ماسوی الله بکش خود هر که توفیق حق
 و لیل غلغلی بگریز از تکاب و لیل غلغلی از عزالت آمد ای فلان تو چنان
 رخت داری این آن که تو خواستی عزت بنا و دین غلغلی از مردم عالم
 کزین چون شب قدر از نیمه تورش و لاجرم از پای تا سر نوز شد
 اسم اعظم چون که کس نشناختش سروری بر کل اسماء باشد
 مگر تو هم از خلق پنهانی هستی لید الله ری و ای عظمی و الله الموفق

حدیثی

روایت شده است بسندی که متصل است به شیخ بزرگوار عموال اسلام
 محمد بن بابویه از حسین بن ادیس از پدر او ادیس از احمد بن
 محمد بن عیسی از محمد بن یحیی خزاز از موسی بن اسمعیل المروزی
 از اسمعیل مروزی که در محدث یا نزد هم احوال ایشان گذشت از
 امام موسی کاظم علیه السلام از ابایی بزرگوار آن حضرت از امیر المومنین
 و امام المتقین علیه و علیهم السلام الله الملك الامین که آن حضرت گفت
 ان یوم یلقا کان لعلی رسول الله صلی الله علیه و آله بسم و فیما فیما
 فقال یا یهودی ما عندی ما اعطیک قال فانی لا افارک یا محمد حتی تقضی
 فقال علیه السلام اذا اجلس فیک فیک علیه السلام مع حق صلی فی ذلک
 الموضع انظر العصور المغرب والعشا والاخرة والغداة وکان اصحاب رسول الله

علی علیه السلام و نه ویتوعد و نه فطر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بهم
 فقال ما الذي تصنعون بنفعلوا يا رسول الله يهودي بكلمك فقال عليه السلام
 لم يبقني ربي عز وجل بان اعلم معاً بآ ولا غيره فلما علا النهار قال
 اليهودي استهدان لا اله الا الله و استهدان محمد عبده و رسوله و صلواتي
 في سبيل الله اما والله ما فعلت الا لا نظرت اليك في التوراة فاني
 قراءت في التوراة محمد بن عبد الله موله بكه و مباحه بطيحه و ليس
 بنفطر ولا غليظ ولا سخاب ولا مترنم بالخش ولا قول الحق و اما استهد
 ان لا اله الا الله و انك لم رسول الله و هدا مالي فاحكم فيه بما انزل الله
 و كان اليهودي ذا مال ثم قال علي عليه السلام كان فراس رسول الله
 مني الله عليه و آله عبا و كان مترنم و ماشو باليف فثبتت
 له ذات ليد فلما سجد قال لقد منعتني الفرس الليلة الصلوة
 فار علي السلام ان تحبل بطاق و احسد **شش** كلام بلاغت نظام
 ان خلاصه آفرينش و دشمن و دشمن **شش** خلاصه كلام
 منجر نظام حضرت امير عليه السلام آنكه برستي كه يهودي را بر رسول
 خداي و يار چمن بود و قتي افاضاي ان وجه از حضرت نمود حضرت فرمود
 كه اى يهودي تزد من چيزي نيست كه تو بهم گوي از آنكه چند روز ميكن
 كه چيزي بهم رسد يهودي گفت برستي كه مفارقت نيم جويم از قواي محمد تا
 خدا را و آنكه حضرت فرموده آنكه با تو چي نشينيم و قتي كه تو رضا بان

الفرافست
 شش

داشته باشي و نزد او نشسته باشي كه در همان موضع نماز ظهر و عصر و پنجشنبه
 و شش را گذاردند اصحاب چون ان حال مشاهده كردند در مقام تهديد و وعيد
 يهودي درآمد پس نظر مبارك حضرت بر نشان افتاد فرموده كه چه ديد
 باين و با او بخوابيد چه كينه گفتند اى رسول خداي يهودي در مقام حسن
 شده است چون تو ايم اين را گذار ايند حضرت فرموده كه خداي من
 بسيار بزرگست و مرا از براي ان بخلقان فرستاده است كه بر جعي كه
 با مان من در آن اند و با ايشان عهد كرده ام كه در مان من باشند ستم
 نايم و نه بر غير ايشان پس چون ثاب بنديش حضرت همچنان در مقام
 ثبات داشت يهودي هم از زمان زبان بكلمه سلام كشد كه گفت شهد
 ان لا اله الا الله و استهدان محمد رسول الله و هنگي شطرمال من مبدول
 راه خداست بخدا قسم كه من مركب اين فعل نشده ام و در مقام حسن تو
 در بيا دم مكر بواسطه آنكه در خاطر آوردم بر منبر كه وصف ترا كه در تو را چه ايم
 آنچه ان هست يا نه و يقين من بر حقيقت تو حاصل شود چه را كه من نيت
 و ستايش تو در توراته برين وجه خوانده ام كه محمد سپر عبد الله موله و آنكه
 منظره خواهد بود مكان هجرت او از مكه ايمس طيبه نه بخلق خواهد بود و نه
 سكين دل و نه درشت و نه بلند آواز و نه در مقام ابرايي كسي بيشنام بخواند
 درشت نخواهد بود و آنكه من كوست ميدهم كه خداوند نراي پستش نيت
 مكر خداي تعالي با آنكه تو رسول خداي بحق و هست مال من حكم كن بآنچه خداي تعالي

و شش

فرموده است و بیودی مذکور صاحب مال بود و جمعیت تمام داشت بعد از آن
 امیرالمومنین علیه السلام فرمود مذکور که فرارش یعنی جالبه خواب حضرت مقدس
 نبوی صلوات الله علیه است سلام عباي انحضرت بود و بایش که بران یک
 میفرمودند از پوست بود و مشوان از لایف حرماشی از شب با بریل
 اتفاق عباي مذکور را و و لا کرده فرارش حضرت ساخته بود و چون صبح
 شد از خواب بیدار شد و بر زبان مبارک آورد مذکور که امشب آسایش
 جالبه خواب مانع آمد مرا از قیام بمبار شب پس امر کرد که دیگر آنچنان
 نکیند و بهمان انداختن یک لاکتفا نماید **میشود دوم** بان اعظم معا
 معا به اسم مفعول است از عهد معبسی ان عینی انان واده شده
 از عهد معبسی قدیم یعنی کافر ذمی مطالی فی سبیل الله شرط معنی نیست
 و معبسی جزو هم آمده است خواه نصف باشد و خواه نه و اینجا هر دو
 محتمل است نهایش قول بیودی بعد از آن کلام که فاعلم فیه با انزال آتم
 کویا ناطر است استمال دوم چرا که تعین جزو که چند است بیکم خدا بیشتر
 احتیاج دارد که نصف چه نصف امر است معین **الا لا نظر الی تفک**
 فی التوراة معبسی ما نام که نعت و ستایش تو که در تورات است نعت
 و ستایش است ماینه و اختصارش است در کلام بواسطه است
 مقام بر مقصود متکلم مولده بلکه کث معبسی نفس و بلا کسیت قال فی الکفا
 مکمل بلکه و نقضه و این که ببلد الحرام را مکمل ما میده اند بواسطه است که

محل نقص و کم شدن کثا ب است یا فانی و مرتفع کردن آن بواسطه آنکه
 هر کس قصد آن شد هرگز از روی ظلم و عدوان بملک دیگر و چنانچه نسبت
 با اصحاب نبیل واقع شد و مهاجره بطیبه مهاجره نیست چه جمیع موضع هجرت
 و هجرت بکس با و نعم با هر دو آمده معبسی بران ملن از مکی مکی و بکر و طینه
 نبیج طایر سکون یا مدینه رسول است صلوات الله علیه و الله لیس نطق
 و لا عیظ و لا استجاب نطق و عیظ و حسی نزدیک بجهند یعنی بدخلی و کین
 دل و ورشت کوی خواب بسین فی نقطه و خا و مشد و قبل از الف و با
 یک نقطه میخیزد مبالغه محب است تحریک خاک معنی شدت صوت و
 فریاد کردن است عرب میگوید استخبا القوم یعنی تسبیح و تضاروا
 بر یکدیگر فریاد کردند و یکدیگر را زدند و لا مترنن بخشش و لا قول الحنا
 مترنن برایی فی نقطه و دونان از رتبه نفع را و تشدید نون ما خود است
 که معبسی و از است قال فی القاموس الرنة الصوت رن پیران
 رنیا صیاح و خفا خفتن و خا نقطه و از بعد از آن نون مراد فشت
 یعنی هر دو یک معنی اند و تفنن در عبادت واقع شد است که
 فرارش رسول الله صلی الله علیه و اله وسلم و می تواند بود که تالی اصل کلمه
 که در حالت تقنی ما میشود چه عبا هر دو و لغت آمده قال فی القاموس
 العبا و ک معروف کا العبا و کان فرقت ادما مرفقه معنی بایش
 و آدم نفع همه و دال جمع اویم که معنی پوست یعنی بایش حضرت

جاده ی که از کوفه میگذشت
 رسالت صلی الله علیه و اله و آفرین

و عبا هم

پوستی چند بود که با تهم کیده بودند لعد منغی الغریش اللیلۃ الصاۃ
یعنی جوان در آتش من اشد و ولادت بود لیت و زنی که از او
من می شد مانع آن نفس را از قیام نماز و نفس من اقبال با و نکرد
که از آن مفارقت جویم و نماز شب بخیرم و که با حضرت صلوات
علیه و اله از نماز و رتقاوم بعضی نماز را خواسته باشند چه عمار ما بنوا
علیهم بر آنند که در پای دشتن بعضی شب و قیام نماز و ترازو اجابت
غرض بان حضرت بود و ترک آن بر ایشان جایز نبود و ائمه سلم بالصوا
والیه المرجع و المآب **حدیث سیم**
روایت شد است سندی که اتصال فیه است بشیخ بزرگوار محمد
بن یعقوب الکینی **۱** جمعی از اصحاب ما که در صدر حدیث مجید هم
پان ایشان **۲** احمد بن محمد الخالد البرقی که او اشتر در صدر حدیث دوم
سبق ذکر یافت **۳** منصور بن عباس الجوسن از ازی که از سکنه بغداد
و کتاب بزرگ منسوب با و است **۴** سعید بن خلیج که تھے و حبل العدر
بوده است و خدمت امام علی نقی علیه السلام **۵** عثمان بن سعید العمری که تھے
بابی سر و تھے و حبل العدر است و از اصحاب صادق علیه السلام **۶** امام
جعفر طایف امام جعفر صادق علیه السلام که آن حضرت فرموده اند که من می
بن مریم علیه السلام می قریباتا هبما و طیرما و دو ابا فقال ما انتم لم یوما
الانسیطه و لو ما تو شهر قرین لعد افوا فقال الحارث بن یزید ائمه و کلمه

در نماز و روزه

از عیسی علیه السلام که از جوانان زینبیه که در مدینه

ان یحییهم **حدیث سیم**
ان یحییهم انما یخبر و ما کانت اعمالهم نتیجتا ندعی عیسی علیه السلام رب رب فی قدی
من الجوان نادهم فقام عیسی علیه السلام بالانلیل علی شرف من الارض فقال ان الله
بذل القرین فاجابهم بحسب لیک یایروح ائمه و کلمه فقال و یحکم ما کانت
اعمالکم قال عباد و الطاغوت و حب الدنيا و خوف قلیل امن لعیده غفلة
فی لهو و لعب فقال کیف کان حکمکم لدنیا قال یحب البصری لامه اذا قبلت
دنیا فرحنا و سه زلوا اذا ابرت غنا بکینا حسنه ما قال کیف کانت
عبادکم للطاغوت قال الطاعة لا یطاعوا فی قال کیف کانت عاقبتهم
فقال تنالیک یسده فی عاقبتهم و اصبحنا فی الهما و یه فقال و ما
الهما و یه قال ما یسجن قال ما یسجن قال جبال من حجر توقد عینا الی یوم
القیمة قال فاقولم و ما یسجن قال فقلنا ردنا الی الدنیا فترید فیها قیل لکذا
فقال و یکب کیف لم یکن فی فیک من منعم قال یایروح ائمه انهم لم یجوان یحکم
من نار بایدی ملایکه عذابا شداد و اما کنت فیم و لم اک منهم فمأزول
العذاب عنی معهم فاما معلق لشعور عنی شفیع جهنم لا اوری الکبکب فیها ام یحکم
منها فالتفت عیسی علیه السلام الی الحارث بن قحطان و یایروح ائمه اکل الخبز
الیسن الملح الجریش و النوم علی الدنیل خیر کثیر مع عاقبت الدنیا و اخلصه و
شیخ کلهم مع نفاذ و منین غار و غابش و انجم **انما** مشتمل
و ونش **نیش اول** خلاصه کلام امام علیه السلام آنکه هر که در میسر بن بریم
علیه السلام بدی و بد که اهل آن دو همه مرده اند و کسی نباشد و فن ایشان

فحسبنا

نشده اند از مرغان و سایر حیوانات و دو اب آن خیر اثری نمانده
رو با محاب خود کرد و گفت برستی که اینها نموده اند مگر غضب الهی که سبب
کنایه که از ایشان در وجود آمده ایشان را فراتر است چرا که اگر متفرق
بود فوت می شد مذکوره بگو را و فن میگوید پس چرا بان که صفت ایشان از
پیش رفت گفتند ای روح اقدس و عاقل مبرک که الهی که ایشان را زنده کرده
از برای ما تا خبر دهند که اعمال ایشان چه بوده و بچه عمل مستوجب این عقوبت
شده اند تا ما بر امون آن عمل نکریم و از آن محنت باشیم پس عیسی علیه السلام
مجلس ایشان را در معرض انجیل در آورده و عاقل و مبرک که احدیت و حجاب
ایشان را از خداوند تعالی در خواست پس دعای او را در معرض اجابت و رؤیای
مذکور داد و مذکور طلب کن ای عیسی که جواب ترا و هند پس عیسی علیه السلام
در آشنای شب دو وقت تصفیه هوا از که ورت افکس خلائق برنجوست
جمله بندی بر آید که گفت ای اهل این ده شخصی از ایشان مبادرت بجواب
منموده گفت لیساک یا روح اقدس و کلمه عیسی علیه السلام گفت خبر دهید که
اعمال شما در دنیا چه بوده و بچه سبب مستوجب این عقوبت شده اند
شخص گفت عبادت طاغوت بود و دوستی دنیا با ترس از آنکه در روزی بسپارد
و نهایت غفلت در گرفتاری مله و لعب می گفت دوستی دنیا در شما
چون بود گفت ما مانند دوستی طفل مبادور خود که هرگاه روی بای می آورد
فرسنگ می شدیم و چون روی از ما بر می داشت غلین می شدیم و می گریستیم

و ای کلمه اقدس

رحمت بر شما

عیسی علیه السلام

عیسی علیه السلام گفت عبادت شما طاغوت را چون بود گفت ای اقدس
ارباب معاصی را و آنچه ما را بدان میداشتند بر عمل می آوردیم عیسی گفت
آخر کار شما چون شد گفت خواستیم شبی بعافیت بدن و رفاهیت حال
و جانش خود را در راه وید دیدیم پرسید که با و چه خبر است گفت سبب این
که ام است گفت سبب این که بهای ایشان که بجهت سوختن می افزودند
و شعله میکشد از برای سوختن ما تا روز قیامت عیسی علیه السلام گفت شما
چه گفتید در آن وقت و بشنا چه گفتند گفت گفتیم ما را باز خستید پنا
تا بزه و برهنه کردی قیام نمائیم و تلاقی تقصیری که از ما در وجود آمده کنیم
با گشتند دروغ میگویند چون دنیا باز کردید قبول خود عمل نخواهید کرد
عیسی علیه السلام گفت چنانست که غیر تو از اینها بن سخن در پی آمده و این
بتوا اختصاص یافت گفت ای روح اقدس ایشان را بریر لجا ههای تشین در
آورده و سران را برست ملائکه عذاب داده اند من اگر چه در میان ایشان
بودم اما از ایشان نبودم و عمل ایشان از من واقع نشده بود پس چون
عذاب بر ایشان نازل شد مرا نیز در میان گرفت پس مرا بر موی در
لجسته در کن رو و زنج به اشتند مشرف بر افشادن در آن چنانچه میدادیم
که بروی در خواهم افکند در تشین یا ربای از آن خواهم یافت پس عیسی علیه السلام
روی مبارک بجانب حواریان کرد و گفت ای دوستان من معاش کردن
بنان خشک و کم نهم کوفته و خوا سپدن در مرغها حالیت بسیار خوب

کاهی که با فیت دنیا و آخرت باشد **پیش دوم** اما انفسها تخفیف
 حرف است قناع است که در اول جمله در می آید بواسطه تنبیه و اگر در اول
 بر شیندن آن و گوش انداختن تا وقتی که تمام گفته شود و گاه هست که آن
 حذف کرده اند مثل ام و الله زید فایم که در اصل ما و الله بوده لم یوتوا
 الا بخیطه سخط حسنی بین و ما نفهم بین و سکون جا هر دو آمده و معنی
 و لولا تو انفرقین لئذا انقضوا هر هفت که در انقضوا که درین قسمه یعنی
 و نفواست حال آئینه باشد مثل توانی که در لغت معنی و بیست حال شده است
 و ممکن است که بر همان معنی خود مشارکت و کس است مایه و در فعل با
 باشد نهائش یعنی از تکلف چنانچه مشارکت مجول شود بر مشارکت ام
 و قبایل ایشان با یکدیگر چه مشارکت اشخاص چنانچه ظاهر است تصورات
 با روح الله و گفته **من جملة کلام** در خصائص عیسی علیه السلام باین دو
 اقوال بسیار است و درین کتاب بیکر سه قول از جمله از برای هر یک
 انقضای میرود اما در تسمیه بروج الله قول اول آنکه چنانچه روح با غت
 حیات عیسی علیه السلام با حیات اموات یا احیاء قلوب یا احیاء
 قیام می نمود و چون این بود مگر با مرگ او روح الله نمیدادند دوم
 آنکه او روزه بود که بدست صنع الهی صورت بسته بود بواسطه مساک
 بشری سیوم آنکه روح معنی نفی است یعنی با وی که از میان نرفت
 عیسی علیه السلام بکنج جبریل علیه السلام در پیراهن مریم در وجود آمده بود و چه

اشافوا با الله آنکه ان نبود مگر با مرگ او اما در تسمیه او بکلمه الله قول اول آنکه ممکن
 موجود شده بود بواسطه پدر دوم آنکه در کوه او را با جبر خدا تقسم باین کلمه نمود
 که انی عبد الله انی الکتاب سیوم آنکه مردم با و هدایت می یافتند
 چنانچه در آن که گفته آمد است باینست می یابند فتوای فی الجحیم و جحیم
 و شدید و اوصاف می یابند آسمان و زمینیت علی شرف مراد شرف مکان
 بلند است و گفته اند که از چنانست که شریف را شریف نامید مانند چشم
 کرده اند بلندی و رفعت مرتبه را به بلندی و رفعت مکانی فعال و حکیم می
 اسم فعل است معنی ترجمه همچنانکه درین حسنی عذاب است و بعضی از ارباب
 لغت هر یک را در مکان دیگری استعمال میکنند عیسی که در مقام ترجم
 وین میگویند و در مقام عذاب و بیج و گاه بر عکس هماده الطافوت طافوت
 بر وزن فتوت است از لغیان که حسنی در گذشتن از حد و اندازه است
 و در اصل طغیوت بوده که لام الفعل او را بر خلاف قاعده و قیاس بین
 الفعل مقدم داشتند و بعد از آن قلب کرده اند یا را بواسطه تخفیف لطف
 و طافوت را بر خیمه حسنی اطلاق میکنند معنی که هن و شیطان و اضماع هر
 کس که بزرگ و رئیس این ضلال باشد و هر کس که مانع آید کسی را از عبادت
 خدای تعالی و هر که عبادت کند کسی را غیر از خدای تعالی و گاه در حکام مفرد
 مستعمل میشود چنانچه در آیه کریمه یُریدون ان یخاکموا الی الطافوت
 و قد امروا ان یکفروا بید عیسی میخاهند منافقان که با وجود و دعوی باین

در آن روز را بسوی طغی باغی بر نه که میان ایشان خاکه ناید و حال آنکه نامورتر
 آیند و سبب نزول است آن بود که یهودی را با منافقین خالصه افتاد و بجای
 خراج شدند که پیش او مراغه هم نهند یهودی منافق را بجلد نبوت کشید
 و بیکم حضرت مقدس نبوی را نشی شد منافق بکومت کعب بن الاشرف
 که از جلد منافقان بود پس نمود و بیکم حضرت رضا ندای پس حضرت عزت
 این است را فرستاد که جمع استمال می یا بد چنانچه در آیه کریمه
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ خَرَجْنَاهُمْ مِنَ الدِّينِ إِلَى الْفُلْجَةِ
 که صفت جمع واقع شده معینی آنانی که کافر شده اند و حق را پوشیده
 و دوستان ایشان متولی امور ایشان طاغوتند که این معاندان و تبانی
 و دوستان که طاغوت درین مقام عبارت از ایشانند بیرون ستانند
 ایشان را از نور که عبارت از ایمان میثاق است بسوی ظلمات که
 عبارت از کفر و زندقه است و غفلت است لهو و لعب استعمال لفظی
 درین مقام از روی مجاز است چنانچه وَالْحَاجَّاهُ فِي الصَّدَقِ كَعَمَلِهِ زیرا که
 لهو و لعب بحسب حقیقت طرف غفلت نیست بلکه تشبیه شده معیشتی که
 با غفلت دارد معیشتی که مظلوف با غفلت و بعلت تشبیه مذکور
 لفظی استعمال شده و می تواند بود که فی اینجا معنی مع باشد چنانچه
 در آیه کریمه أَدْخُلُوا فِي أُمَمٍ كَثِيرَةٍ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا یا از
 برای سببیت باشد شش قول تعالی فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ که معنی

لمتنن سببیت اذ اقامت عینا فحسن و سرزنش و اذ او برت فحسنا
 و سبب زمان این هر دو شرطیه در موقع منسب جلد سابقه واقع آنکه که حبیبی
 لا مر باشد معنی بیان میکند که حبیبی عابد و پرچم و همت و وجه و همت
 چیست ظاهر و باطن شجره علی شجره جنیم جنیم کنایه از آنست که مشرف بوده
 بر افتادن در آن و میستواند بود که از آن معنی صریح بکار دارد و شد بشما
 و در واقع او را بسوی معنی داشت باشد و تفسیر معنی جانب و کنار است
 الیکب فیها الیکب بصفت محبوس معنی بر و در انداخته
 میشود در آن بالملاح الجریش یعنی نمک نیم کوفته قال فی القاموس جرش
 اشی فوج جرش لم یمنع و قد **تأشیر** اول بان اشی سبب که آنچه
 اغرد و زن شد و بعضی تفسیر کرد از احوال این آن قریه و صفات
 که دانند و کرد که ایشان بران بوده اند از خوف کم و اعل بسیار و کفر
 بهو و لعب فسح تمام باقبال دینی حسدن بسیار از اربابان
 احوال و صفات این زمانست بلکه اگر نیک و زکری درمی یابی که
 اکثر ایشان بخوف کم تیر متصف نیستند و خود را بهی از ترس و غدا
 الهی فارغ دارند نمود با اندین الغفلة و سوء الخفایة وجهین که واقع است
 آنچه نقل کرده است از ایشان صدق محمد بن ابوبیرقی رحمه الله و در کتاب
 الکمال البین از بعضی حکما در تشبیه حال انسان و شمره و میل آن دنیا و دنایف
 آن دور افتاد و اولیایات فانیه پیش که با نواع که در است و کثافت

ممنوع است و غفلت او از حرکت او آنچه بعد از آن بر پیشانیست بحال شخصی که
 ریسان در کمر او بسته باشند و او را بجای او نیخته و رتبه آن چاه و بزرگ
 و این کشت و منتظر آن باشد که چون پیش قدم خود از در بالای چاه و
 موش کی سفید و یکی سیاه بان ریسان در آن نیخته اندک اندک از آن
 میبرد و بهشتند چنانچه لخته از آن مل بر نیایند و دیوار آن چاه آلوده بک
 عسل باشد که بخاک دیوار آن چاه ممزوج شده باشد و زنبور بسیار بر آن
 هجوم آورده و آن شخص را بکمر مار را بدان صفت در آن چاه در زیر خود می نه
 باشد و مشاهد آن خوشان و عملی که بدان مشغولند میگرد و باشند اعدا
 اتفات برایشان و مال کار خود نکنند و بهیچکلی مت خود را مصروف پسند
 دیوار و استند و کام گرفتن از آن عسل بخاک مخلوط دارد و همیشه عبادت
 و ششمنی آن زنبوران قیام داشته باشد که چرا از استیغاف خط او منع
 می آیند و با او در آن امر مشاکرت دارند پس چاه و نیات و ریسان
 عمر فاسد و بزرگ و بزرگ کشت و مرک و پیشان و زو و شب اندک
 اندک از آن کم میکنند لخته از آن کار خانی نیستند و عسل ممزوج بخاک لخته ها
 فانیه و نیات که با نواع که دورت و الم ممزوج است و زنبوران انبای
 زمانند که بر سر حیفه دنیا اند و حام دارند و شب و روز با یکدیگر میگردانند
 و مخاصمه اند و الحقیقش برین مناسبت و مثالی با موش با این مطابقت
 کم بنظر آید پس این اتمه النصره و الهدایه **فانیش** و م بسیار باشد که کان

برده باشی که اطلاق عبادت بر اطاعت و تبعیت این مسلمان که درین شب
 بعل آمده بر سپیل حاجز باشد و حقیقت و حال آنکه نه انجین است بکلیب
 حقیقت و عبادت و حقیقت امری نیست سواي خضوع و خوار و خشنود
 در مقام اطاعت و انقیاد و ازین جهت که حضرت عنت در کلام مجید
 تبعیت هو انفس را عبادت او نامیده است قال الله تعالی **اقرأیت من**
الحمد لله هو ای بیتی یا بیتی محمد کسی را که خدا و حب خود بود
 نفس خود را دانسته و پوسته عبادت او قیام دارد و در جای دیگر عبادت
 شیطان را گفته چنانچه میفرماید قوله تعالی **اللعن علیکم یا ایها الذم**
اللات علی الشیطان و سیران با بطل کلام در باب مذکور در شرح
 حدیث یا نزد هم سبق ذکر یافت و روایت کرده است شیخ بزرگوار محمد
 بن یحییوب الکفینی در باب زنی و تجل از کتاب خود که بکافی موسوم است
 و بر کفینی مشهور از امام الباطن و الظاهر امام محمد باقر علیه السلام که آن
 حضرت فرمودند **من اتبعی الی خلق فقد عبد هوان کان النطق یودی**
عن الله قدس هوان کان یودی عن الشیطان فقد عبد الشیطان یعنی
 هر کس که گوش از خدا بگویند تحقیق که عبادت او کرده است پس اگر
 گویند مذکور از خدا گوید بدستی که عبادت خدا قیام نموده خواهد بود
 اگر از شیطان گوید عبادت شیطان و نیز روایت است در کتاب
 مذکور در آخر باب شرک از امام نجی باطن امام جعفر صادق علیه السلام

که آن حضرت بر زبان مبارک جاری ساخته اند من اطاع رجلاً فی معصیه
عبد یسئلی کسی که اطاعت نماید مردی را در معصیتی برستی که بعبادت او
منوّه است و بخین در کتاب علم از کتاب مذکور روایت کرده است
از ابی بصیر که گفت کشف ما بام جعفر صادق علیه السلام و پرسیدم از حقیقت تفسیر
قول الی و قرآن پس که اتخذوا احبارهم و رهبانهم ادباً بآمن
و چون الله یعنی که قرآن علماء و پیران خود را که اطاعت و انقیاد ایشان
کنند رجلاً پس و سب و ان خود دانسته اند از غیر الله تعالی حضرت فرمود
و الله یأمرهم الی عباده انفسهم و لودعوهما اما یجوبهم و لکن حلوا لهم حرام
و حرموا علیهم حلالاً لغیرهم من حیث لا یشعرون یعنی بخدا قسم که علماء
و پیران ایشان را بعبادت نفس خود نخواهند مذند و اگر بآن بخوانند اجابت
دعوت ایشان نمیکردند و لیکن حلال ساخته بر ایشان جمعی چند را حرام
کردند بر ایشان حلالی چند را ایشان بآن کردند و بعبادت ایشان قیام
نمودند یعنی اطاعت ایشان در آنها کردند و بر وجهی که شورش بآن نیستند
یعنی نمیدانستند که آنچه بآن قیام دارند در واقع عبادت ایشان است و هم
باب مذکور روایت کرده است بطریق دیگر از امام جعفر صادق علیه السلام
که در جواب و سوال از آیت مذکوره فرمودند و الله ما صلوا لهم و ما
لهم و لکن حلوا لهم حراماً و حرموا علیهم حلالاً فاتبعوهم یعنی بخدا قسم که از
برای آنها نازل نمیگردد و روزه نمیدانستند و لیکن حلال کردند بعبادت ایشان
ایشان را

حرامی را و حلال ساخته بر ایشان حلالی را و آنها طاعت نمودند ایشان را
در آن هر که چنانچه دانسته شد طاعت غیر و انقیاد او امر و نواهی او در
حقیقت عبادت او باشد پس اکثر نبای این زمان در حقیقت عبادت بی
لشمنی و شهودت بهی و سببی که با انواع متعدده و واجبات مختلفه میکرد
و اکثمت داشتند باشند و آنها در معنی تبانی ایشان باشند که همیشه
می نمایند و شریکی که از غیر خدا بعبادت ایشان قیام دارند و ایشان را بر
شوری نیست و شرک خفی عبارت ازین حالت است فصل فی بیان
و التوفیق و جوذب واقع است کلام را بعه عدویه رضی الله عنهما درین مقام
الف معبود و موطن امره دون الله و ندی التوحید یعنی ترا هزار معبود است
که در اطاعت ایشان نهایت اهتمام داری غیر از خدا فی تعالی که معبود و برت
و هست و زودم از توحید منبری انجب بودن اهل آن دیده در کوچههای
که بواسطه سوغت ایشان افزوده شده است تا روز قیامت چنانچه این شیوه
بآن مطلق است صریح است در آنکه در مدت برنج که عبارت از مایل است
و قیامت خدا بے خواهد بود بر جنسی و برین معنی اجماع معتقدند
و احادیث نبوی نیز بر آن مطلق است و آیات قرآنی بدان شا به
و علماء اکثر مذہب اسلام اگر چه در حقیقت و کیفیت آن خلاف کرده اند
اما بر اصل وقوع اتفاق دارند و آنچه بر ما واجبست تقدیر بوقوع
عذاب است بعد از موت و قبل از حشر و اما کیفیت تفصیل آن که بر کثرت

شان ایشان این آیت فرستاد یعنی درستی که آنرا ملائکه معینی مکتوب
و اعوان و قبض روح ایشان می نمودند و رجالی که ایشان ستمکاران بوده
بر نفس خود بواسطه ترک هجرت از کعبه با وجود قدرت بر آن گفتند ملائکه
مکتوب را ایشان از روی سزائش مکتوب کرد که در چه کار مشغول بودید از امور
دینی و با کدام قوم اختلاط داشتید با مشرکان یا موحدان ایشان گویند
بودیم با ضعیفان و عاجزان در روی زمین و کفار بر ما غالب بودند
و فرشتگان در مقام کندی ایشان در آمد و گفتند آیا زمین خدا و اسرار
و فرج نبوت را شما هجرت کنید از جای خود بطرف دیگر از آن چنانچه شما
جسته و مدینه میسب که رند پس آن گروه را که آن هجرت جای ایشان
و فرج است و به بازگشتی است و فرج ایشان از حدیثی که روایت
کرده است شش هزار کوفه محمد بن یعقوب یحیی در باب نجاست این است
از کتاب کافی از امام موسی کاظم علیه السلام که آن حضرت بنی فرمود یعنی
اصحاب خود را از نجاست و تنشینی مردی از اهل ضلالت و کفر است
آن شخص گفت بر من چه چیز لازم می آید هرگاه آنچه را بگویم بگویم و بگویم
خود ثابت و راسخ بشم امام علیه السلام فرمود اما تخاف آن نزل به
نقمة نقیصه چنانچه نیستی سیرسی از آنکه از شرنتی عقیده و کردار و عبادی
بر دنیا نزل شود و آتش را از تو خشک را در معرض بلاء در آورده همه
شمار بگیرد و با بلاء اگر برانزو و غلظت از مردم سواي این فایده مرتب بشود

بهین فایده کفایت و حال آنکه فواید و منافعی آن از تعداد حد و شمار پرورد
مکملان را نفیست و در آن رؤس باد مبین و کرمه

حدیث بیست و یکم

روایت شده است بسندی که اتصال در بیست و یک هزار کوفه و اسلام محمد بن
الکلینی از علی بن ابراهیم از پدر او ابراهیم از حماد بن عیسی که ذکر او
ایشان از پیش رفت از ابراهیم بن عمر الیمانی که اگر چه اکثر ضعفش
داشته اند اما بخاشی حکم تشفی شده است از ابان بن ابی یاسر
که از ارویان بن الحسن است از سلیم بن قیس الهلالی که از امیر موکلین
حسین علیه السلام هر چهار حدیث روایت کرده است که گفت
قلت لا میر المؤمنین علی علیه السلام انی سمعت من سلمان و المقداد و فی
هر شبی فی تفسیر القرآن و احادیث عن بنی ائمه صلی الله علیه و آله و سلم غیر
ما فی ذی الناس ثم سمعت منک تصدیق ما سمعته منهم و روایت فی ایدی
الناس است یا کثیر من تفسیر القرآن و من الاحادیث عن بنی ائمه صلی
الله علیه و آله انتم تجالسونهم فیها و ترمعون ان ذلک کلمه باطل افتری الناس
بکذبون علی رسول الله صلی الله علیه و آله متعین تفسیر القرآن با برهم
قال فاقبل علی علیه السلام فقال قد سئلت فافهم الجواب ان فی ای ی آنکه
حقا باطل و صدق و کذب باطل و منوفا و عا و خاصا و عکما و متشابه
و خطا و وها و قد کذب علی رسول الله صلی الله علیه و آله فی عهد حتی قام خطیبا

و علی بن حسین م

فقال انما انكس قد كثرت على الكذب فمن كذب على متعمدا فليتبوا مقعده
 من النار ثم كذب عليه من بعده فلما اتاكم الحديث من ارباب ليس لهم خاص
 رجل منافق نظير الاليمان متصف بالاسلام لا يتأثم ولا يتحجج ان يكذب
 على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فتعمدوا فلو علم الناس ان منافقا كذا
 لم يقبل منه ولم يصدقوه وكلمتهم قالوا هذا صحيح رسول الله صلى الله عليه وآله
 وسلم وراؤهم وسع منه فاختدوا عنه وهم لا يعرفون حاله وقد اخبر الله
 عن المنافقين بما اخبره ووصفهم بما وصفهم فقال عز وجل واذا رايهم
 تجسسك اقسامهم وان يقولوا سميع لعلهم ثم يقولوا بعدة فتنبوا الى
 ائمة الضلال والدمار الى النار والزور والكذب واليهتان فوكلهم الالمان
 وحملهم على رقاب الناس واكفاهم الدنيا وانما الناس مع الملوك
 والدنيا الامن عصم الله فهدا احدا لا عتبة ورجل سمع من رسول الله
 صلى الله عليه وآله وسلم شيئا لم يحفظه على وجهه ووجهه فم يتعمد كذبا فهو
 في يده يقول بريد ويد ويد يقول انما سمعته من رسول الله صلى الله عليه
 وآله وسلم فلو علم المسلمون انه دهم لم يقبلوه ولو علم هو انه دهم لرفضه
 ورجل ثالث سمع من رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم شيئا امر به ثم
 عنه وهو لا يعلم سمعه مني عن شيئي ثم امر به وهو لا يعلم فخط منسوخه
 ولم يحفظ النسخ ولو علم انه منسوخ لرفضه ولو علم المسلمون انه سمعوه منه
 انه منسوخ لرفضوه وخسر رابع لم يكذب على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم

بعض الكذب خوفا من الله تعظيما لرسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لم ينس
 بل حفظ ما سمع على وجهه فخا به كما سمع لم يزد فيه ولم ينقص منه وعلم الناس من
 المنسوخ فعل النسخ ورفض المنسوخ فان امر النبي صلى الله عليه وآله وسلم
 مثل القرآن ناسخ والمنسوخ خاص عام ومحكم ومثابرة وقد كان يكون
 من رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم الكلام له وجان وكلام عام وكلام خاص
 مثل القرآن وقال الله عز وجل في كتابه انما لكم الرسول فخذوه
 وما ينهيكم عنه فانتهوا فيشبهه على من لم يعرف ولم يدبر ما عنى الله به رسول
 صلى الله عليه وآله وسلم وليس كل اصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
 يسلمون عن شئ فيقيم وكان منهم من يسلم ولا يستفهم حتى ان كانوا
 ليحجون ان يحسبوا الاعرابي البصري فيسأل رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
 يسلموا قد كنت ادخل على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم كل يوم وخلفه كل
 ليلة وخلفه فيخبرني فيها او امره حيث دار قدم علم اصحاب رسول الله
 صلى الله عليه وآله وسلم كل سليم انه لم يفتع ذلك باحد من الناس غيري وربما
 كان ياتيني رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اكثر ذلك في بيتي وكنت اذا كنت
 عليه بعض منزله اخذني واقام عنى نساء فليستى عنده غيري واذا اتاني
 للحاجة معي في منزلي لم يقسم عنى فاطمة ولا احد من بني وكنت اذا سالت
 اجابني واذا سالت عنه ونفيت مسألي ابتدأ مني فانزلت على رسول
 صلى الله عليه وآله وسلم القرآن الا وانها واما انما على قلبها ناطق عني

تا و بیا و تفسیر ما و ما خفا و منورها و محکمها و متشابها و خاصها و عامها و
 ان یعنی فیها و حفظها فانیت ایتین کتاب اقدار و جل و لا علما اعلاه
 غنی و کتبته مذ و عالی ما و ما ترک شیا عده اقدار من حلال و لا حرام امر
 و لا نهی او شیی که ان یکن و لا کتا سبب منزل علی احد سبب من طاعت
 او معصیه الالهیه و حفظیه فلم انسرح فاما احد اثم وضع یدیه علی
 صدری و عار اقدار ان یلا و قلبی عاک و نور افلحت یا بنی قند بانی
 است و اجماعی مذ و عوت اقدار عوت لم انس شیا و لم لغتینی شیی
 لم اکتبه اقفوف علی الشیان فیما بعد قال لایست انخوف علیک
 الشیان و الجبل **شرح** کلام بلاغت نظام و زمین آغاز و نمایش
 و انجام **اعاد** مشتمل بر دو بخش **بخش اول** راوی گویند ما میگویند
 علیه السلام برستی که من شنیده ام از سلمان فارسی و مقداد اهود
 و ابی ذر غفاری چیزی از تفسیر قرآن و احادیث که از پیغمبر خدا صلی
 علیه و آله و سلم روایت میکردند غیر آنچه در دست مر و مست شنیده ام
 از تو نقد تو آنچه از ایشان شنیده ام و دیده ام در دست مردم و چیزی
 بسیار از تفسیر قرآن و احادیث مصطفوی صلوات الله علیه و آله که شما
 مخالفت میکنید ایشان را در آنها ذریع شما است که همه آنها باطل
 و کذب است ایامی منید مردم را که بر پیغمبر خدا صلوات الله علیه و آله و رفع
 می بسته باشند از روی دانشکی و عمد تفسیر میکردند باشند کلام

خدا را از پیش خود بی آنکه از کسی شنیده باشند راوی گویند بعد ازین
 امیر المؤمنین علی علیه السلام روی بن اوردند فرمود که سوالی کردی جواب
 آنرا بفرم برستی که در دست مردم حق است و باطل است و راست است
 و دروغ است و ما حق است که رفع حکم از آیت و حدیث دیگر کرده
 منسوخ است که حکم بابت دیگر یا حدیث دیگر باطل است عام
 که شمل چند خبر است خاص است که بعضی افراد اختصاص یافته است
 و حکم است که معنی افراد از آن واضح است و بر جمعی که عارف باقیه باشند
 ظاهر است بر دست که بر خلاف است محفوظ است که آنچه گفته است باید
 مانده و موقوف است که توهم آن کرده اند و در واقع زنا چنان است و تحقیق
 که دروغ است مردم بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در عهد آن
 حضرت تا آنکه برخواست روزی بار او خطبه خواندن و گفت در آن خطبه
 که ای کرده مردم برستی که بسیار شده است دروغ کوی بر من پس
 کس بر من از روی دانشکی و عمد دروغ بگوید و هر آینه قرار با بر منزل
 و شب بیکه او را شش و پنجاه دروغ بگویند مردم برو صلی الله علیه و آله و سلم
 از و برستی که حدیث از چهار کس بشناید که ایشان را پنجین است
اول مردی که به بلای فحاشی است بکلامت بظاهر خود را مؤمن و احمی نماید
 و اسلام ساختگی بر خود بسته و در باطن کفر خود باقیست و مستوجب کینه
 میباشد و جری بران اعتماد ندارد که از روی عمد و دانشکی بر رسول

صلوات الله علیه و آله و رُفَعُ بِنْدُو و اگر مردم بدانند که او منافق و دروغ گو
 سخن او را در معرض قبول و رُسْنِ آورند و آنچه او نقل نماید درست نماند
 و لیکن میگویند این مرد از اصحاب رسول خداست صلی الله علیه و آله
 و بشرف رویت آنحضرت مستعدش است و حدیث از آنحضرت بسیار
 نموده و از او حدیث فرا میگیرند و ایشان را بر حقیقت حال و نفاق و بختی
 حاصل نیست و حال آنکه خبر داده است حضرت غزوات از باب نفاق و بختی
 خبر داده است و وصف کرده است ایشان را با آنچه وصف ایشان کرده است
 پس کفایت در حق ایشان وَإِذَا رَأَيْتُمْ تُجَاهَكُمُ الْمُنَافِقِينَ فَوَارُوا بَعْضُهُمْ
لِبَعْضٍ يَكُونُونَ حُكْمًا آورده اند که این ابی مروی جیم و خوش روی
 و شیرین سخن و جمعی دیگر از منافقان نزدیک بهین صورت بودند چون علی بن
 پنجه صلوات الله علیه و آله می آمدند با ایشان باعث تعجب آنحضرت
 میشد حضرت غزوات این آیت را بخاسته و یعنی چون می بینی منافق را
 بر شکفت می آورد و ترا جبهه های ایشان از فریبی و ترسی و تارک
 و اگر سخن میگویند گوش میکنی سخن ایشان را و حال آنکه در عدم عقل و فطرت
 فکر گو یا ایشان چه بهای خشک شده اند بر دیوارها باز نهاده یعنی سخن
 چند نهالی از عظم و فطرت پس مانند بعد از آن حضرت صلوات الله
 علیه و آله و سلم و تقرب و نزدیکی بستند با محمد ضلال و جمعی که مردم را
 بتش و رُفَعُ میخوانند بسبب و رُفَعُ و بتانی که می بنده پس ایشان را متولی

انور

امور سختند و رقاب مردم را در بطن اطاعت ایشان نهادند و خورد و لب
 ایشان دینار و بدستی که مردم با الطبع با پوشش بان دنیا اند که کسی که
 غرت نکند و داشته باشد او را در پناه خود نیست یکی از چهار کس که مذکور شد
دوم مردی که از پنجه صلوات الله علیه و آله شنید است چیزی را و بچنان
 نچشنیده است خط نموده است و در و هم افتاده پس اگر چاره روی و استی
 و غیره ابرار حضرت در رُفَعُ نیست اما آنرا که اعتقاد دارد که از پنجه صلوات
 علیه و آله و سلم در واقع چنان نیست و درست گرفته مردم میگوید و بعضی
 آن می نماید و بهر کس روایت میکند و میگوید که من از رسول خدا صلی الله
 علیه و آله و سلم انچنین شنیده ام که اگر مسلمانان بدانند که او در آن و هرگز
 و انچنانکه است خط نموده است و در معرض قبولش در نمی آورند و عمل نمیشود
 نمیکند و اگر او خود نیز بداند که مردم کرده است هر آینه ترک آن می نماید **سوم**
 مردی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیده است چیزی را که آنحضرت
 امر بان کرده است و بعد از آن نمی ازان فرموده و او را علم بان نیست یا شنیده است
 ازان حضرت که نمی انچیزی کرده است و بعد از آن امر بان فرموده او نمیداند
 آنرا پس خط نموده است منسوخ حدیث را بی آنکه عالم بناج باشد و اگر بداند که آن
 منسوخ شده است هر آینه ترک می کند آنرا و اگر بداند مسلمانان و قبی که
 از او می شنوند که آن منسوخ است هر آینه در مقام ترک آن میشوند **چهارم**
 کسی که هرگز بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و رُفَعُ نیست و دشمن

میدارد و روض را بپرسد کسی که از خدا تعالی و از وصیت تقی می که در باره رسول
 رعایت میکنند و فراموش نکرد است بلکه آنچه شنیده است چنانچه است حفظ
 کرده است و چنانچه شنیدن نقل آن میکنند بی آنکه میکشد چنانچه چیزی را
 زباید بکشد یا از آن کم نماید و می دانند که نسخ کدام است و نسخ کدام
 بنا بر عمل میکنند و نسخ را ترک میدهند چه اگر امر بنحیه صلوات الله علیه و آله
 شش قرآن نسخ می باشد و نسخ می باشد و خاص می باشد و عام می باشد
 حکم می باشد و متشابه می باشد و لیکن بود این که از رسول خدا صلوات
 علیه و آله و سلم کلامی صادر می شد که آنرا دوروی بود و کلامی صادر می
 که عام بود و کلامی سر میزد که خاص بود مثل قرآن و حضرت غرر در کلام چپ
 فرموده است ما ایتکم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا یعنی
 هر آنچه امر کند رسول خدا را از آن بپذیرید و هر چه نهی کند
 شما را از آن ترک کنید که هر که ترک کند مرگبار است و بخت یا بد و هر که از
 نهی او اجتناب ننماید در ورطه هلاکت افتد پس مشتبه میشود بر کسی که
 بان ندارد و نمیداند که خدا تعالی و رسول او صلی الله علیه و آله و سلم
 از آن چه معنی خواسته است و نیست آنچنین که هر یک از اصحاب
 رسول خدا صلی الله علیه و آله آنچه سوال میکردند از آن حضرت و جواب
 از آن می فهمیدند چه بودند بعضی از ایشان که سوال میکردند و جواب او را
 خوب نمی فهمیدند و چنانچه دوست میداشتند که اعرابی تازه پاسبان

از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم تا ایشان بشنوند او را و هر کسی که
 بود من که داخل شدم بر رسول خدا صلی الله علیه و آله هر روز یک مرتبه
 و هر شب یک مرتبه بس خلوت میکردند با من در آن داخل میشدند و من با آن
 حضرت می گفتم هر جا میگردیدند چنانچه اصحاب حضرت سید میشدند
 کسی دیگر غیر از من حضرت بر آن وجه مسلوک نمیداشتند و آن مسلوک مخصوص
 من بود و بسیار بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بخانه من می آمدند
 و هر که من داخل میشدم بخدمت آنحضرت و در بعضی منازل ایشان را بی من
 خلوت میکردند و از و احوال ظاهر خود را از پیش من بر میخیزانیدند چنانچه کسی
 از من در پیش حضرت میپرسید آن حضرت از جهت خلوت با من در می آمدند
 و منزل من نه فاطمه را علیه السلام را بر میخیزانیدند و نه کسی را از فرزندان
 من بواسطه حریمت آنحضرت با ایشان یا حریمت ایشان بسمه آنحضرت
 برخلاف از و احوال ظاهر و هر که سوال میکردم از آنحضرت جواب من میفرمودند
 چون خاموش میشدم و سوالهای من تمام می شد خود ابتدا به کلام میکردند و با
 نشد بر رسول اتی از قرآن مجید که آنکه را بخواهند آن و او داشتند و بر من خوانند
 از این پس نوشتیم آنرا بخند خود و نوشیدیم که در آن و این تفسیر آنرا و این
 ظاهر ساختند که نسخ است یا منسخ حکمت یا متشابه خاص است یا عام و دعا
 کردند بخدا تعالی که توفیق فهمیدن و یاد گرفتن آنرا بمن کرامت نماید پس من
 برکت آن دعا فراموش نکردم آیتی را از کتاب خدا تعالی که غرر است

و بزرگ و از یاد ندادم معنی را که الهامی آن بین کرده و من آنرا نهمین از وقتی که
کرد از جهت من با آنچه دعا کرد و کند است چیزی را که حضرت من و تعلیم داد و بود
از احوال از احوال من از امر و منی و چیزی که قبل ازین بوده و نه چیزی را
که بعد ازین خواهد بود و نه کتابی را که بر یکی از اینهاست سابق نازل بود قبل از
در مقام و معیت که آنکه تسلیم کرد من این را که رقم و حفظ کردم آنرا و فراموش
نکردم حرفی را از آن بعد از آن دست مبارک را بر سینه من گذاشتند
و دعا کردند بخداوند تعالی که برگرداند دل مرا از علم و حکمت و نور معرفت پس گفتم
ای رسول خدا من فدایا در آن وقتی که دعا کرد و معنی را با آنچه
دعا کرد و چیزی را فراموش نکردم و چیزی ازین فوت نشده که
که نوشته باشم آیا می ترسی برین که بعد ازین چیزی را فراموش کنم حضرت
فرمود نه تنبیه بر تو که چیزی را فراموش کنی یا جمل چیزی داشته باشی
پنجم دوم محکم و متشابه حکم و لغت معنی مضبوط و استوار است
و او را اصلاح اطلاق میکنند بر کلامی که معنی آن واضح باشد و مقصود آن
بر کسی که عارف به لغت باشد ظاهر و بر کلامی که از لفظ یا تخیل یا از اثر
محمول باشد و بر آنچه نفهم آنست بهیم و غامض و غافل باشد و بر آنچه در
تاویل آن سوا کیوجه کجند و هر یک از معانی مذکور متشابه در مقابل است
یعنی بر معنی اول متشابه است که معنی آن وضوح نداشته باشد و مقصود
از آن ظاهر نباشد و بر معنی ثانی آنکه فتح یا تفسیر هر دو در آن راویا

باشد و برین قیاس اینجا از حکم و متشابه هر یک از معانی مذکور هر دو است و آن
و الله اعلم قول حضرت علی علیه السلام که از این تسبیح کاف تشدید ذال بر وزن بسیار
میگوید بسیار است و جابر و مجرور که علی باشد می تواند بود که بان متعلق باشد
یعنی بسیار شن است و در دفع کوی برین میستواند بود که متعلق بکثرت
باشد بضمین معنی اجتماع و مانند آن یعنی بسیار شده است در حالتی که محققند
برین ارباب کذب و در دفع فلیتوا مقصد من التاریخی فیل منزله منها
برستی که فرمود آید در منزل خود که از آتش جهی شده کنایه از دوزخ و این
حدیث را یعنی من کذب علی من غیره فلیتوا مقصد من التاریخ را از احادیث
متواتره شمرده اند و حکم تواتر آن کرده متصفح با الاسلام یعنی بر خود را
بسلام میدارد و از روی تلبیس خود را مسلمان و امی نماید بی آنکه در نفس
امر متصف باسلام باشد و لا یتاثم و لا یخجل عطف للرجح عطف بر آن نیست
یعنی نفس خود را اثم و گناه کار نمیداند بر دفع بشتن بر رسول خدا تعالی
صلی الله علیه و آله و قد اجبره الله عن المناقین با اجبره مراد منیت که منافقان
ظاهری داشتند و بسیار خوش کلام و شیرین کوی بودند و بخان
روی اندود داشتند که موجب فریفته شدن مردم بودند بان و باعث تصد
مردم ایشان را در آنچه نقل میکردند از رسول خدا صلی الله علیه و آله از احادیث
و مرشد بایست کلامی که حضرت عت بنجر خود را احادیث الله و سلام میداد بر من
خدا بآن و آورده است و اذا کان فیهم تجلی لاجلهم یعنی چون بنی قریظ

یعنی منافق را بگفت می آورد و ترا اجسام ایشان از غایت مباحث حسن منظر که
 ظاهر ایشان بان است و ان تقولوا انتج لعلهم و چون سخن در این
 گوشش می اندازی بران بواسطه طاعت لسان حسن چنان که کسب آن کرد
 بالزور و الگذب متعلق است بفریب و اعمیستی توب و نزوی ایشان با
 عدل که مردم را با تشویش و غم میخواند بسبب زور و کذب و عطف کنند
 بر زور و عطف تفسیر است چه زور معنی کذب است مانع و منسوخ خبر نه است
 و خبر ایشان مثل القرآن است و می تواند بود که خبر مبتدا محذوف باشد
 یعنی بعضی مانع و بعضی منسوخ یا بدل باشد از شش و ممکن است که
 مجرور خوانده شود که بدل از قرآن باشد و کسی بگوید که چون تواند بود که
 بدل از قرآن باشد و حال آنکه نمی تواند قائم مقام آن شد چه پیش اگر
 بر سر او در آید معنی فاسد میشود زیرا که نزد اکثر محققین لازمیت که
 که بدل قائم مقام مبتدا منزه واقع تواند شد چنانچه صاحب الکشاف الجن را
 و آیه کریمه و جعلوا لله شركاء الجین بدل شرکاء شده و حال
 آنکه در آیت مذکور قائم مقام شده که واقع نمی تواند شد چنانچه خطا بر
 و قد کان یؤمن من رسول الله علی و الله و سلم الکلام و جهان آ
 کان درین فقره ضمیر نشانست مستتر در کان و ضمیر نشان عبارت از
 ضمیر است که قبل از جمله می آورند بی مرجع یا راجع بموضع جمله بود و در کریمه
 قبل بود الله که بمنزه بعضی معنی نشان و قد است و مرجع مذکور مبتدا

بعضی راجع است باند و میگویند و افعال تام است که بجز حسیل یا مزار و اوباش
 که الکل است بجز کلیت و له و جهان نیست الکل است چه الکل است که چه معروف باشد
 و لام است و صفت آن نمی باید واقع شود مگر معروف باشد و لام که لا یحیی
 قول الام لا مبتدا اما اینجا در حکم مکره است بواسطه عمومی که ازان را
 شن و میستواند بود که حال باشد از وجه هم کان که بمنزه فاعل است می تواند
 که کیون نافعه باشد که بجز خبر حقیق است و برین تقدیر له و جهان خبر و خواهد بود
 فی شبهه فاعل تفرع است و جمله متفرع است بر ماقبل آیت که له و جهان عا
 و عام باشد و لم میرا معنی الله بر ما موصول مفعول به است و متصل است که عا
 شت باشد و مفعول لم یعرف و لم میرا در کلام مقدر باشد که تقدیر کلام
 باشد که شت باشد معنی الله بر ما موصول مفعول به است و متصل است که عا
 او و موصول بخلفی یا از خلوت که خواست یا از تخلیه و حاصل معنی آنکه
 میکند است مرا که با او دووان کنه هر جای میبشت و ظاهر است که مراد دوران
 بحسب منیت بلکه مراد دوران بعقل است یعنی حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله
 مطلع میبخت مرا بر اسرار می که از دیگران مخفی میداشت و میکند است مرا که
 خشن گم با او در معارف الهی و علوم ملکوتی که مرتبه اش بلندتر از ازان است
 که هر کسی پنهان تواند بود و باز یا در یک بعد از یک پس بران مطلع تواند
 شد و معنی تا ویدها تفسیر تا ویدل عبارت از بر کرد اندین و منصرف است
 کلام است از معنی ظاهری معنی که ازان مخفی تر باشد و ازان ازال یو دل

گرفته اند معنی رجح بر رجح و مترشح است که برای را ظاهری باطنی است
 و مراد اینجا آنست که حضرت علی علیه السلام مطلع ساخت و را بر باطن هر است
 که بر هر کس ظاهر است و تعلیم کرد و بعد اسلام سراسری را که بر یکس گشت
 بنود و تفسیر و لغت معنی گشت و هویدا ساختن حسن لغت است ما خود از
 خبر که قلب سفاست معنی گشت و عرب میگوید اسفرت المراه عن و بها
 اذ گشت و سفاست از اظهر و در اصل معنیست که بحث گشت و را و از
 کلام خدای تعالی که بقصد اعجاز نازل شده از حیثیت دلالت کردن آن معنی که
 مراد خداست از آن وقیده تعادلی را بواسطه بیرون رفتن بحث از حدیث قدسی
 که عبارت از کلام است که از جانب حضرت عزت نازل شده باشد و نه بقصد اعجاز
 من طاعة و معصية یعنی از امری که موجب طاعت خدای باشد یا باعث
 معصیت او آن بلاء طبیعی و حکما یعنی حکم چه حکم بنم ما و سکون ف
 یعنی حکمت نیز آمده است و در ذریع که حکما مفسر خدای تعالی است که
 خداوند شود که هیچ حکمت باشد **بیش** هیچ شک نیست در آنکه بنا برین
 اغراض فاسده و مطالب باطله مثل قرب ملوک و رواج یافتن ادا و فایده
 باطله در نوع بسیار بر رسول خدای علی علیه السلام بسته شده است و
 بعضی دعوی کرده اند که صرف قلوب از آن شده است و کسی را که تمکین را در آن
 نماند ظاهر ابطال است و نقل راوی درین حدیث از پیغمبر صلی الله علیه و آله
 قد کثرت علی الکذاب و هیئت بر رواج آن زیرا که کلام مذکور غالی از آن نیست که کلام

بنی بر...

پیغمبر صلی الله علیه و آله است یا نه و بر هر تقدیر مطلوب حاصل است و دلیل دیگر مطلب
 مذکور وجود بعضی احادیث است که مضامین ایشان منافی یکدیگر است چنانچه در
 میان ایشان بسجوه ممکن نیست و بر یقین معلوم است که بعضی از اینها
 نیستند و با بطلان وضع احادیث بواسطه قرب ملوک که حضرت امیرالمومنین
 علیه السلام درین حدیث اشارت بآن کرده اند بسیار واقع شده است از آنکه
 حکایت کرده اند که غیاث بن ابراهیم و مجلس مهدی عباسی در مجلس چون
 مهدی را محبت پیش بسیار بلع کبوتر بوده بواسطه خوش آمد او گفت پیغمبر
 خدای تعالی صلی الله علیه و آله فرموده است لا فی خیف و عافاً فی فضل او
 جنح و حال آنکه چنانچه شرح حدیث اول سبقت ذکر یافت او جنح و فضل حدیث
 میت مهدی را الحاق او خوش آمده فرمود که ده هزار درهم در وجهم
 او برسانند و چون از مجلس رخصت انصراف یافته برآمد مهدی بفرمود
 یافت که حال صیبت گفت است بدان ففاه ففاه کذاب علی رسول الله
 علیه و آله کو است میدهم که قفای و قفای کیست که بر رسول خدای صلی الله علیه و آله
 علیه و آله و سلم دروغ بسته است که هرگز پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم
 نگفته است که او جنح نهائش این مرد خواست که باز دیگری نماید و خوش
 در کار ما کرد و حال برمود که کبوتران را فرج کردند گفت من او را برین
 داشتم یعنی میگویم که از من بلع کبوتر را بر سر بود او را برین طریق داشت
 و بعضی از زمانه حدیث بسیاری وضع کرده اند همچون غلات چنانچه بعضی

و خارج...

ایشان روایت کرده اند که بعد از آنکه از کمر آید و اتفاق خود برشته بهایت یا کشته
بردم که نظر کند باین عادت و بخاطر آورد که اگر فرا میگیرد بر زبراکه باستان
که هرگاه راهی می پسندیم از برای رواج آن حدیث بسیاری وضع میگردم
که مطابق واقع نبود بعضی علمائش حسن بن محمد القفانی که در علم لغت امام
وقت بوده و تصانیف بسیار در هر علم دارد و غیره و از افعال چند کتاب
در بیان احادیث موضوعه ترتیب داده اند از جمله این احادیث را مشهوره
که السعیدین و غط بغیر و سعادت کسیست که بغیر خود بذات شده باشد
از مشایخ اخلاق و احوال او پند خود حاصل کرده بهنجینی که آنچه از افعال
و اخلاق و سبب عقلش خوش آید باشد خود را بآن متخلق و منصف ساخته باشد
و آنچه بخوش ناید باشد مراحتراز و اجتناب از آن لازم شناخته **تبرکات**
اگر اندک آگاهی باشد مشایخ خود نیز درین باب کفایت جهت بسیار نغیر
نیت خواجه از آن خبر میداد حدیثی که منسوبست بامیرالمومنین علیه السلام
که انظر وجهک فی المراته فان کان حسننا فاعمل باین سبب و ان کان
قبحا فلا یجمع بین الصفتین یعنی نظر کن در آینه اگر روی تو پسند
ناید بعل آرد آنچه مناسب روی توست و اگر زشت باشد میان دو زشتی که
روی زشت و فعل زشت باشد جمع کن و زشتی روی را به نیکوی کردار
بجورب زشتی من شقی فی البطن آمده بدیخت و بی سعادت کسبت کرد
شکم ما در بدیخت و بی سعادت باشد کن یا از آنکه کسی که بدیخت و بی

سعادت را زل خلقت او بران وجه مقتدرست و از ابتدا خلقت آثار آن
او بطور و سبب الحقیقه دارالانجیا بهشت خاندان باب سخاوت و کرم است
کنایه از آنکه سخاوت و کرم در بدل ل بوج و خیر پیش از افعال حسنه دیگر باشد
دخول بهشت میشود طاعت النساء ندانده پروی و طاعت زمان و کار و باب
نعمت و پریشانی است کنایه از آنکه در باب ایشان می باید مصداق حدیث
شاور حاتم و حال لغوین بعل آید پاشی بانی هست نه در دفن این است من
المکومات دفن کردن و در قبر گذشتن و خنجر خود را از امور کرامی و زشتی است
نزد عقل الطلبو الخیر عند حسن الوجوه و طلب کنند و بچوید و خیر و نیکویی
نزد خوب رویان که گفته اند **مصرع** روی نیکو لیل خلق نکوت لایتم
الاهم الدین ولا وجه الا وجه العین نیت اندوخته مکرانه و قرض نیت
در روی سوا می در چشم کنایه از آنکه معصیت اندوه قرض شدت در چشم
بر تبه است که ایله و در دای میگرد و جنب آن پس چ می غاید الموت
کناره تخلص میم مرگ کناره است مرگنا هر مسلمانا میسنی کسی که زیور
اسلام تحلی است می بای غم کنایه نیت باشد که الم مردن او که او را از آن
کریز نیت کناره کنان او خواهد شد ان الحار هم الحار سوداگران همه
فاجانند و فاجر جنبی ندارد و در نکوت هست هر دو آمده است و هر دو جنبی
مناسب بقالم است نهایتش ناید معنی ثانی النیب باشد و اتمه اسم معالی
مذکور که منسوبست بجعایان که دیه بزرگ است از ولایت ما و از انهر دور

کتاب در المصنف که از منقحات است ذکر کرده است که از جمله احادیث موضوعه
 احادیث است که بعضی بکار برده اند که پیغمبر صلوات الله علیه و آله و نشان ابو بکر
 گفته است مثل ان قد تخلى للخلق يوم القيمة مائة و تحبى لك يا ابا بکر خاتمه
 یعنی درستی که حضرت غوث جوده میداد و خود را در روز قیامت بمهر و جلوه
 میکند بر تو ای ابا بکر مخصوصه و حدیثی که در سبیل ان الله تعالی لما خلق الارواح
 اختار روح ابی بکر من بین الارواح یعنی چهل و یک کت من که چون سر
 غرت خلقی را روح میگرد و روح ابی بکر را از میان ارواح برگزید و نشان
 این احادیث بسیار که در شان ابا بکر نقل کرده اند بعد از ان صحیح
 گوید که من گمانه نسبت می یابم به عمر و از انس و عیم میگویم در باب او آنچه
 حق است بواسطه آنکه حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده اند که
 قول الحق و الوعی افضل من العلم و البالدین و ان قرین عبسی که بیدار است را و حق را
 پنهان نمیدار که چه ضرر ان خبیهای شما و بد و در شما عاید کرد پس
 میگویم از جمله موضوعات است که روایت کرده اند از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم
 علیه و آله و سلم که آنحضرت فرمودند اول من یصلی کتابه من عمر بن الخطاب
 و اشعاع کشاف شمس قبل ان یبکر قال ستره الملائکه یعنی اول کسی
 که روز قیامت نماز اعلال او را بدست راست او دهند خطاب خواهد بود
 و او را در خشتی که خواهد بود چون نور انساب گفتند پس ابو بکر کجا خواهد بود
 فرمودند ملائکه او را از رویه خواهند پسند بود از غایت میل خاطر که با او است

برستی

باشند و از جمله موضوعات است که من سب ابا بکر و نقل عثمان و علی علیه
 یعنی کسی که در شان او ده و نامش را گوید ابا بکر عمر است و حقیقت است و کسی که در
 ده و نامش را گوید عثمان و علی را مستوجب حد و انشال این احادیث بسیار
 که در باب شمس و رفع کرده اند از جمله موضوعات است از رغبه تزد و حیا یعنی باز
 کن و پسندید که یکراست از هر روز در میان که زیارت بر نبویه با غث از دیار
 غنبت کنایه از آنکه هر روز بناید دید النظر الى الحضرة یزید فی البصر یعنی
 و بمن سبزه زیارت میکند نور بصیر را من قوا و اعنی الیصلی خطوه غفر الله له
 یعنی هر کس چهل قدم کور بر ابراه بر روی آمرز و خدا فی نفسی او را العلم
 علان علم الایمان و علم الایمان یعنی علمی که علمیت را و شایسته محض است
 و در دو علم عبارت از فقه و تفسیر و حدیث کلام باشد و علم ابدان که مراد
 از ان علم طب است علما و عملا و انچه ترجمه کلام صفائی بود بطریق انتخاب
 و نقل است که در ولایت هندوستان بعد از شصت سال از هجرت پیغمبر
 صلوات الله علیه و آله مردی پیدا شد بود نام او بابا برتن و دعوی میکرد
 که من از اصحاب رسول صلوات الله علیه و آله ام روزمانه بودم جمعی از
 اباطلین حسنه تصدیق دعوی او کرده بودند و او احادیث بسیار وضع کرده
 بود جهت و میکشید است که من اینها را از پیغمبر صلوات الله علیه و آله و سلم
 شنیده ام و صاحب قاموس که محمود ابن یعقوب فیروز آبادی باشد
 میگوید من ان احادیث را از اصحاب او شنیده ام و از یکی بی تصفیک که ما

من سب

ادین ص

در انبات هکذا ساحت مذکور و آنرا کسر شدن با برتن نام نهاده و با جمله
موضوعه زیاده بر آنست که زبان بیان از عین قعدا و او سپردن توانا **خدا**
بیاید و است که آنچه این حدیث تضمن است که حضرت پیغمبر صلوٰات
علیه و آله علیهم السلام از حضرت امیر المؤمنین را علیه السلام آنچه شده است آنچه
خدا هست مملکت است که محمول شود بر احکام شرعی و سیاسی که واقع شده است
و خواهد شد بتواند بود که محمول بر بعضی علوم غیب شود که حضرت غرت نقل کرده رسول
خدا را صلی الله علیه و آله بر آن اطلاع داده بود چه برستی که احکام سیر و نواح
از شتی و شتی نقل کرده اند که امیر المؤمنین از جمله غیبات خبر میدادند و نقل
وقتی که طلحه و زبیر از آن حضرت از آن خواستند که قصه عمره آورده و در آن متوجه
آبی شوند فرمودند و آمدند بایران العمرة و لکن یریدان البصرة و ان تبتلی
سیر و کیدها و لظفری بها یعنی بخدا قسم که ایشان را راه عمره ندارند
بلکه راه دارند که به بصره رفته در مقام فتنه انگیزی و فتنه شوند بدستی که
حضرت وقت غریب برخواهد کرد پسندید و مکاتبات را بر ایشان ظفر
خدا و او را بر ایشان و مثل اخبار آنحضرت بر عدم عبور خوارچ نهر و آن
از نهر و فرمودن که کیف بپروند و قد اخبرنی رسول الله صلی الله علیه و آله
ان مصرعم و و نه یسینی چه گونه تواند بود که عبور کرده باشند از نهر و
آنکه حضرت قعدا بنوی صلوٰات الله علیه و آله خبر داده و بن که محل در اقامه
ایشان بر خاک فدا که گنای از مکان کشته شدن ایشان باشد انجا سب

خواهد بود و مثل خبر دادن آنحضرت بکشته شدن خود قبل از وقوع آن سبب خنجر
در آن سبب زیاده بر مقداری که سدرتی تواند کرد و غذا تناول فرمود
و گفتند الحق الله تعالی یمنی ما فات میکنم با ندای خود در حالت
که کشته نام و مثل احوال کسب نیاورد با نکه حجاج بن یوسف قصه و خواهد
و آخر چنان شد و مثل خبر دادن ایشان وقتی که بجای منفین متوجه بود
چون زمین کردید رسیدند بشهادت امام حسین علیه السلام در آن زمین
و مثل خبر دادن آنحضرت بزوال دولت بنی عباس بر دست ترکان
و غیر اینها از آنچه در کتب و تواریخ و سیرت کواست در آنست و انوار
مشهور و در کثیری از اخبار و اوست که پیغمبر صلوٰات الله علیه و آله
میگردد و تقریر فرمودند حضرت امیر المؤمنین علیه السلام می نوشتند کتاب جفر و جامع را
که هم آنجا که کشته شده و آنچه خواهد آمد روز قیامت و در آنجا ثبت بود و شیخ
برزگو از محمد بن یعقوب الکلینی در کتاب کافی از امام جعفر صادق علیه السلام
احادیثی بسیار نقل کرده است مشعر بر آنکه گنایهای مذکور نزد آن حضرت
پیوسته میگذازد و او را و احباب ایشان که بر تلبه ماست و عصمت فایز بودند
صلوات الله علیهم انتقال می یافت و از یکدیگر میراث می بردند و صاحب
الامر علیه السلام رسید و میراث شریف و شرح موقوف و رحمت خلق هم
و احد و معلوم کلامی ایراد کرده است که ترجمه اش نیست جفر و جامع و و کتابند
منسوب با امیر المؤمنین علیه السلام که بطریق علم حروف جمیع حوادث روزگار را

در این کتاب از اخبار و سیرت کواست

انما من عالم دارنا ثابت است و اما ان معروف از اولاد آنحضرت را به علم با
 حاصل بود و از روی آنها حکم میکردند و از وقایع آینده خبر میدادند و در کتاب قبول
 عیدی که امام رضا علیه السلام بامامون عباسی نوشته است مذکور است که یک
 قدر غفلت من حقو قدام یعرفه اما یک قبلت منک عهدک الا ان الجفر و البقا
 یدلان علی ان لا تیم یعنی برستی تو ای مامون دانسته از حقوقی که ما را بر
 مردم است که حق امامت و ریاست باشد آنرا که چندان نوندانسته
 بودند پس قبول کردند عیدی را که با من در میان داری و بس که خبر و جاب
 ولایت دارند بخلاف آن خبر میدهند از آنکه این عهد با تمام نخواهد رسید
 و زود در معرض نقص و رخا خواهد بود و بعضی از مشایخ منسوب زین را بهر
 از علم معروف است که بعد از آن خبر از بعضی وقایع عالم کون و فساد میدهد
 و نسبت میدهند خود را در آن با این است پیغمبر صلوات الله علیه و آله و سلم
 و من نظمیده ام و در شام که منضمین رمزی چند بود از احوال پادشاهان
 مصر و شیندم که آن را از خبر و جاب استخراج کرده اند و بعد از آن
 تا اینجا ترجمه بکلام میر سید شریف بود و در شرح مواضع و احوال
حدید **پیست و دوما**
 روایت کرده است بسندی که متصل است بشیخ الفایض محمد بن حسن
 الطوسی که او گوشت روایت کرده است بن شیخ محمد بن محمد بن عثمان یا
 در اثنای ماه مبارک رمضان سال چهارم صد و نه از هجرت که روایت

کرده است بن محمد بن علی الخیر فی معروف باین از بایت که روایت کرده است
 بن ابو علی حسنین بن همام الکافی که از ثقات رجال و جلیل القدر است
 و ابو محمد مارون بن موسی از او نقل کرده است که پدر من با امام حسن عسکری
 علیه السلام نوشت که که فرزند من هرگز صحیح نمی ماند مگر در بوقت اهل مرتبه
 بهم رسید و ما کن در بگاه احدیت که فرزند من درین محل پسر باشد صحیح
 باشد و امام علیه السلام مرید رفته هم بجهت مبارک نوشتند که دعا کن
 و حضرت غزلت فرزند زینب صحیحی بود که امت کرد و بعد از آن در وجود آمد
 و کتاب الا نوار فی الامیر الخیر الطاهر از مصنفات اوست که روایت کرده است
 بن جعفر بن محمد بن مالک که اکثر علماء رجال فقیهین است و اندو بعضی نسبت
 حدیث با و داده اند اما شیخ طوسی در رجال خود نقلش دانسته و حکم به
 ثبوتش کرده و احمد اسلم که روایت کرده است بن احمد بن سدید
 فتوی که روایت کرده است بن محمد بن حسین عامری که روایت کرده است
 بن ابو حمزه از ابو بکر بن عباس از جمیع اعیان که گفت اما حضرت
 ابی الوفاة اقبل یوصی حال با ما موسی بن علی بن ابی طالب اخو محمد صلی الله
 و آله وسلم و ابن تمه و صاحب اول ویتی ابی استمدان لا اله الا الله
 محمد رسول الله و ارفعه و ان خیرته و ان قد باعث من فی القبور و سایل النبا
 عن اعمالهم عالم با فی القبر و نرم انی او صیبا حسن و کفی باب و منیا
 با او صفائی بر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فاذا کان ذلک یابنی فالزم

از حدیث بن علی بن ابی طالب علیه السلام

یقینک و انک من خلیفتک و لا تکن الدنیا اکبر منک و امیک یا بنی اهل بیت
 عند قتها و الزکوة فی اهلها عند محکمها و اهتمت عند الله و العدل فی الرضا
 و الغضب حسن الجوار و اکرام العقیق و رحمۃ المجرور و احباب البلاء و صفة
 الرحم و حب المساکین و مجاہدتهم و التواضع فانه من فضل العباد و قصر الاله و ذکر
 الموت و الزهد فانک بهین موت و غرض طبار و طرح ستم و امیک خشیسته
 فی ستر مرک و علانیتک و انماک من الشیء فی القول و الفیصل و اذ اعرض شیئی
 من امر الخسرة فایده بر و اذ اعرض شیئی من امر الدنیا فاما حتی قیام
 شد که فیه و آیا که موطن القهر و المجلس المظنون به الشرفان خیر السوء
 یقره علیسه و کن نمه یا بنی عالم و من المفاخر و اذ بالمعروف امر و من المفسد
 غایب و ریح الاخوان فی الله و احب الضالم و اذ الفاسق عن دینک و بغضه
 بقبیک و زایل باعک لیکون شد و آیا که الجلبوس فی الطرقات و باع
 الممارات و حجارا من لا یقل له و لا یم و اقصه یا بنی فی غیبتک و اقصه
 عبا و تک و عیک فیها بالامر العظیم الذی تطیقه و ازم القمت نسیم و قدم
 لفتک نسیم و تعلم الخیر تعلم و کن نمه و اگر اعلی کمال و ارحم من اهلک الصغیر
 و در منکم الکبیر و لا تا کن لمعنا حتی تصدق قبل کلمه و عیک با الصوم فانه زکوة
 البدن و حبه لاله و جاپه شک و اندر عیسی و جنب عدوک و عیک
 عیالک الذکر و اکثر من الدعای فی لم الک یا بنی نجا و به افراق بنی و عیک
 شرح کلام باغت نظام و من اغار و انجام **آغاز** مشتعل بر و پیش

پیش از آن خلاصه کلام امام علی علیه السلام آنکه چون پدر مرا و ان وفات او برسد
 روی من آورده و مقام و منیت شد پس گفت امینت آنچه وصیت میکنم
 بان علی بن ابی طالب برادر رسول خدای صلوات الله علیه و الله و سیر جم و حبیب
 آن سرور اول و منیت من آنست بر رستی که من گواهی میدهم بآنکه منیت من
 سزای پرستش بخداست و بحق و یکنای بی همتا بآنکه محمد رسول و فرستاده
 اوست بر عالمیان که برگزیده است و را بواسطه علم او و پسندیده است او
 از میان مردم بسبب دانش و امانت او بآنکه خدای تعالی بر آنکه برانست
 جمعیت که در قبر با اسوده اند و سوال کنند و مردمت از اعمال ایشان
 و دانست بآنچه در سینه با مرگوز است و در خاطر با منتخوش پس برت
 که وصیت میکنم ترا ای حسن و کفایت مرا مثل تو و صبی بآنچه وصیت
 کرده است مرا بان رسول خدای صلی الله علیه و سلم پس چون آنچه واقع
 شد منیت واقع شود و قضای من در رسد ای فرزند من ملازم خانه خود باش
 و برکتی که از تو در وجود آمده بگری و باید که بزرگترین غمهای تو غم دنیا
 نباشد و وصیت میکنم ترا ای فرزند بر باد داشتن نماز و زیاده پسیدن
 اوقات آن و باد کردن زکوة بچیزی که مستحق آنند چون وقت آن رسد و پشیم
 صمت و خاموشی جایی که شب بهر بوده باشد عیسی است بر روض و حق طلب
 مشتبه باشد و رعایت کردن عدل انصاف و رعایت رضا و حال غضب
 حسن خلک حبسایان و کرامی داشتن معان و رحم آوردن بر ارباب قیام

و وقت وجهی که سیلا و غنچه کرفار باشند و رعایت صلح رحم و نیکی با خویشان
 داشتن و قرا و مساکین و همتی ایشان و تواضع بسیار با ایشان زیرا که
 تواضع کردن و فروتنی کردن با مردم بهترین عبادت است و کوتاهی کردن
 و امید و جاودا و درون هرک و ترک دادن دنیا که بدستی که نفس تو مرده و چون
 و نشانه تیرم است و افتاد و و غدا شده امراض و چارها و بختن صیت
 میکنم ترا بر ترس الهی و سر و علانیه و پنهان و آشکار و نهی میکنم ترا از رفتن
 کردن در قول فعل و باید که چون امری از امور اخلاص ترا پیش آید زود در آن
 مبادرت نمایی و بوقت یک نیند ازنی چون لکبری از کارهای دنیا مبادرت
 باید نمود زود بر سران زودی و صبر کنی تا رشد خود را در آن پایی و دانستی
 که اقدام بآن نقصان ضرر دنیا و آخرت است بر تو باد که از مواظبت تمت و کجا
 که بهی در آن مظلون تو باشد احتراز نمایی که همتین بد همیشه در مقام
 دادن و از راه بران جلیس است و چنین باشی ای فرزند من که عمل تو
 از برای رضای خدا باشد و از غش و سخنان قبح و جفت و محتر ز باشم و در
 بعرف و در کار نیک امر کننده باشی و از منکر و امور بد باز دارنده و مست
 و زنی با برادران خدایی و دوست دار مردم صلح را و مدارا کنی با کسی که از
 وین تو بچانه و در دل با او دشمن باشی و در اعمال او کردار با او بدین
 مثل او نباشی و بر تو باد که در میان راهها و محله عبور مردم دشمنی و واکذا
 مجادله و ستیزه کردن را و مکالمه بسیار دشمنی با کسی که از حلیه عقل و علم عاری

باشد و میان زکین باشی و غیبت نمایی چنان کن که از اساک و تنگ گیری بگذری
 و بجد اسراف و تبذیر نری **نظم** بر اندازد کن بر اندازد خویش که باشد
 میان زانک نه پیش نه بذلی که طوفان بر آرد ز مال نه صرفی که نخنی و آرد و بجا
 و میان زکین باشی در عبادت خود بچینی در تعلیل آن قدر مگویش که در آن
 کاهل نیماهی در اکثر رو بسیار آن قدر اتهام نداشته باش که طبع تو
 ازان کمال گیرد و غیبت تو بان زوال پذیرد بر تو باد و در عبادت با سری که
 همیشه طاقت آن داشته باشی و لازم ساز بر خود خاموشی را تا از غیبتی
 سلامت بمانی و از پیشرفت چیزی را از برای نفس خود تا غیبت یابی
 کبر خیر را تا عالم باشی و مرغای را و آید و آید و باشی در هر حال و در هر حال از آن
 و غیرت خود بر کوچکان و خوردان و بزرگ و کرامی و ارسلان ایشان
 و طاعتی تناول کن تا پیش از خوردن آن چیزی قصد کنی و بر تو باد که بر تو
 داشتن مبادرت نمایی که روزه زکوة بدن است و پسر است مبادرت خود را
 از آنش و فرج و نفس خود جدا کنی و از هم نشین بد و در حد زباش و از
 احتلاط و شمن خود احتراز و اجتناب نمایی و بر تو باد که بجای زکراهه نشیند
 باشی و بدعی بسیار اقدام نمایی که بدستی که در آن است از تو بگوید
 و نیست جدای میان من و تو **نظم** و ارتقاء و در هر چه خیر و بد
 بخانی لفظه دار مضموم و بای یک لفظه ساکنه مرادف علم است و هر دو یک لفظه
 و این صفت نموده که یک جمله قبل است فاذا کان ذلک و لکن نیت عام است

بجلول اجل وقت و محل حلت آنحضرت و کان تأمل است که فی خبر تمام است
 عند غلها محل کبریا است و ضمیر مجرب و راجع است بزکوة یعنی خبر کبریا
 وقت زکوة و مراد بان انقضای سال است و در زر طلا و غیره و حیوان
 و سال هرگز که در نه حساب نماید یا زده ماه است زیرا که بعد از گذشتن
 یا زده ماه تمام بر مالک بودن قدر مضایب از اجناس مذکور و شروع
 در ماه دوازدهم زکوة واجب میشود و حسن الحوار از پیغمبر صلوات الله
 علیه و آله مرویست که ما زال جبریل یومینی بالجاری طفت از پیغمبر
 یعنی همیشه جبریل میت میکرد مرا در باب همسایه حسن سلوک با او که
 کان بر دم که غریب او را داشت مال نیز خواهد ساخت و درین باب
 احادیث بسیار وارد است و بیاید و است که حسن سلوک به همسایه
 منحصر در رفع آزار خود از ایشان نیست بلکه تحمل آزار ایشان نیز قیام
 بود و از جمله حسن سلوک به همسایه آنست که در سلام به دشمنی گیرند و در
 چاری بعبادت و پرورش او قیام نمایند چون او را پیشانی بپوشانند و
 فرج و تناسل روی نماید تنبیت گویند و اگر نولت و تقصیری در اخلاط و اشتباه
 از جانب او واقع شود و گذر از سرش و در مقام اطلاع بر معایب و عیوب او
 او نباشند و در بعضی چیزها که او را بان احتیاج افتد با او مضایقه ننمایند
 مثل آنکه خواهد که سر چوبی بر او بگذارد یا آنکس که از او بداند و در آن
 رو بخاند آنکس نصب نماید که سر عا او را نرسد و آنچه مانند این باشد

آیه نفیتم

و اکرام الغیف در حدیث از پیغمبر صلی الله علیه و آله روایت شده است
 که من کان یومن بالله و الیوم الآخر فلیکرم ضیفه یعنی کسی که ایمان آورد
 باشد بخدا و روز قیامت بایده که گرامی دارد و معان خود را و امثال این در
 باب احادیث بسیار وارد است و از جمله اموری که گرامی داشتن معان
 دشمن تحقیق است زود حاضر ساختن طعام است که انتظار لب بسیار برود و
 شکفته روئی و دلباشتن نمودن با او که فهم و دگر نه میزبان آنحضرت
 مخفی نماید و بخان بن کوفتن با او در وقت طعام خوردن و مشایعت و همراهی
 نمودن با او همگام رفتن تا دروازه خانه و رعایت امثال این امور که
 مبتنی بر تواضع و تعظیم باشد و از جمله اموری که ازین باب بشمارده اند
 ساختن میوه است نزد او قبل از طعام بواسطه آنکه بلب موافقت و از
 ضرر دور تر چنانکه گفته اند حضرت غرت بواسطه تنبیه بخشنی در کلام محمد
 فاکرمه را بر طعام مقدم آورده است و فاکرمه یا تجبرون و فاکرمه
 کلیم یا کلیمه و در جملة الجود و رحمت معبسی مهربانی کردن است
 و مایل ساختن ال است و جلدن جیم و نم جیم معبسی تعب و مشقت
 آمده قال فی القاموس الجود و نعیم المنة یعنی مهربانی کردن و رحم آوردن
 بر کسی که بر تعب و مشقت گرفتار باشد و حب المساکین و محبت مسکین
 روایت شده است از امام السمر و العلق امام حسن علیه السلام که روزی
 در مدینه طیبه را بهی سواره عبور می نمود و دید که جماعتی از مساکین گشته

آن خلیفه را ایشان

محببت

خشبکده پیش نهاد و بخود آن نشویند پس ایشان سلام کرد ایشان گفتند
خوش باشد ای فرزند رسول خدای خود آید اگر با نغذای تناول میکنی پس امام
فرمود آید و ایشان بر روی زمین نشست و در خوردن رفاقت نمود تا از
اکل آن فارغ شدند پس برخواست و سوار شد و همچنین مرویت که آن
حضرت علیه السلام مروی کرد که روزی که بر جماعتی که غرض جذام گرفتار بودند
و با هم نشسته اکی و میان داشتند و امام علیه السلام از روز روز داشتند
ایشان گفتند یا امام خدای حاضر است اگر شما را رغبت بان می باشد
حضرت فرمودند من روزه دارم باز بخاطر مبارک آوردند که مبارک احراف
نمک و رایت شکست خاطر ایشان باشد و برین کمال کنند که حضرت از ایشان
فرمودند که مشرب همان میند پاید ما بشما اطمانایم ایشان وقت شام
بخدیت امام علیه السلام استسعاد یافتند و حضرت با ایشان یک سفره
طعام تناول کردند بنا بر جهت خاطر ایشان بعضی بنی را از امام زین
العابدین روایت کرده اند و اندامم و قصر لعل و رعدیت و اردو است
که اذا اجبت فلا تحت لفتک بالماء و اذا استیت فلا تحت لفتک
بالصباح و خذ من حیوانک لفتک و من تحت لفتک فلتک لانداری
عاسک غذا یعنی چون صبح بر تو بگذرد و بپوش خود حکایت شام کن
و چون شام کنی و ز فکر صبح بپاشش در حالت حیات بواسطه موت خود
و خیر بردار و در وقت محبت فکر احوال مرض کن که تو میندانی خود اچنان

و نایب

خواهی داشت و در سلک ندها اشقام خواست داشت یا در شمار مرده ها و خواهی
ترا سدرت گفت یا چنانچه هستند میدوی تواند بود که مراد بفرود
فرزای قیامت باشد یعنی میندانی که فرزای قیامت کردار نیک ترا
مرتبه قبول داده ترا سید خواهند میداد بشارت افعال شست و
کرداری در جسد که استقامت داده ترا نام شستی خواهند گذاشت و از
امیر المؤمنین علیه السلام نقل است که آنحضرت فرموده اند انما اخافکم
اثنین اتباع الهواد و طول الاما اقبال الهواد فانه یضیع عن الحق و الاما اقبال
الامم فانه یضیی الاخرة یعنی بستی که بر شما میسرسم که از روزه و تعصیت
هوانفس که فرمان برداری اوست و افعال اعمال طول ام که عبارت
از داری از روزه می باشد اما از تعصیت هوانفس بواسطه آنکه آن
مانع می آید شما را از تعصیت و فرمان برداری حق که یک خانه دو دهان
و اما از طول ام بجهت آنکه فراموشی بسیار از خاطر شما آخرت را و فکر آنرا
از یاد شما سپرد و روایت شده است از اسامه بن زید که گفتگر خدیجه بنده
طلابو عید که ماه چون این خبر رسید نبوی رسید فرمودند الا تعجبون
من اسامة الشتری الی شهران اسامة الطویل الی عینی نمی کند از فضل اسامة
که بود عید که ماه چندی میخرد هر بستی که اسامة بطول ام گرفتار است و بپایست
که سبب طول ام نیست مگر دوستی دنیا و میل بزخارف و لذات آن زیرا که چون
انسان از موانع الفت دنیا و لذات و بهم رسید مفارقت و جدایی

تعب

او برادران می آید و همتی آن نظر او شیرین می نماید پس رخ و راز فکر
 و خیال مردن که سبب جدایی است از دنیا دور میدارد و موجب آنکه چون کسی
 چیزی در دل کسی جا کرد فکر امری که سبب زوال آنست بخاطر او نمیدانند و پیش
 از فکر قبایح و اوامد دنیا است و همتی اوقات او صرف از روی بهم رسیدن مایه
 زندهانی میشود و مثل این حال و اسباب و اوامد و آنچه از آن قبل باشد
 بچشم انداز آنست غرق آن میشود و امری که بخاطر او نمیرسد حرکت و اگر
 سبب مرگ بخاطر او خطور کند نمی باید مرد و توبه و انابتی پیش می باید کرد
 و بعضی اعمال اغرت نیز مشغول می باید شد چون قرائت و دعا و سجده و
 داده است تا شیرینی اندازد از روزی بروزی و از ماهی ماهی و از سالی
 بسالی و میگوید چون اوانی جوانی گذرد و بسن که است برسم و از غنایم
 شد چون توفیق و حصول آن سن یافت میگوید که چون بسن شینخت و او
 پیری رسم و چون بآن نیز رسید میگوید تا فلان عمارت با تمام رسد
 چون آن تیر شد میگوید که فلان فرزند خورا و اما و بکنم و از فلان سخن
 نمایم چنانکه توبه و ندامت مافاته را از ماهی ماهی می اندازد و از سالی
 حوالی نماید و هرگاه از شغلی که با اعتقاد او مانع است فارغ نشد شغل دیگر
 او را پیش می آید بلکه شغلهای بسیار را آنکه به یکبار می بیند که را به اجل
 رسیده و می باید مرد و فرصت هیچ کار نمانده و از شغلی غافل بوده و املا
 است بعد از آن برای آن نگردد که بسبب است تن بآن توان در داد و چیزی

که باو

که باو می انداخت و همت بسیار است در آخرت که چرا برانوجه مسلک است
 و آنکه هو الحسرت ان لم یمن بخود با ندمت فکرت همین موت همین فصل یعنی
 مشغول است عین مرهون کنایه از آنکه چنانچه مرهون مال نیست که چنانچه
 تصرف مرهون داده است و چون حلول اجل شد و مدت ربانیت بر
 رسیده باز تصرف او در می آید انسان نیز مال مرگست که چند روزی او
 مرهون حیات است عار ساخته است و غریب بود و مدتی که بران مرگ
 شده متعجبی خواهد شد و آنکه ربانیت مذکور شده باز تصرف او در خواهر
 آمد غرض ملا و غرض بعین و ضما و نقطه و از حسنی هف و نشان تیر است که
 ملا و حسنی هف و نشان و هفت سهام باشد و طرح ستم طرح نیز فعل حسنی
 مشغول است که بعضی مطرح باشد کنایه از آنکه مطرح و افتاده شده کسی
 که درین خواراوی باشد چنانچه نهایت قدرت و ممکن خود را بروی بیاورد
 نیز خوار و ویل ستم و پاریست که هر پنج تضرعی که بخوابد در ملک بن او میکنند
 زیرا که بدن انسان ترکیب یافته است از اجزای که ضد یکدیگرند و ملاش جدا
 شدن از هم دارند و مستعد و رود استقام و امر انست و شریف حسین و قاف
 و بنیم سین و سکون قاف هر دو آمده است مانند خزن و خزن و او صیک
 بخشیده اند و خواهر بنیم و کوسی قدس سره در بعضی از مولفات خود
 ابرار کرده است که حاصل ترجمه اش اینست خوف و خشیت اگر چه در لغت
 هر دو یک است حسنی نه اما صوفیه و باب قلوب بیان ایشان غرق کرده

چنانچه

و اینست از آنکه میماند و گفته اند خوف عبارت از شل شدن نفس است از
 که انیس کسان آن داشته باشد سبب آن که میماند که از او دور وجود
 آمده است و تقصیری که در قیام بطاعات و عبادات از او واقع شده
 و آن که ترغیبی را حاصل است اگر چه نسبت به کس مراتب آن متفاوت است
 و نهایت اختلاف دارد و اعمی مراتب آن نیز نیست که جمیع قلوب را نسبت
 عبارت از حالتی است که نزد دریافت عظمت و کبرای الهی و قرار گرفتن
 او در خاطر و بر سر بسیار از وقوع امری که مانع لغای او باشد نفس را
 بهم میرسد و این حالت حاصل نیست مگر کسی را که اطلاع یافته باشد بر مرتبه
 جلال و عظمت و لذت قرب در خدای او و آتشیده باشد و ازین جهت که
 حضرت عزت در کلام محمد میفرماید انما یجتنب الله بن عباده العلماء نخستین
 خوف خاصی باشد نه مطلق خوف و گاه هست که اطلاق خوف نیز بآن کنند
 انتهی ترجمه کلام و مراد نخستین بر علانیه که درین حدیث وارد است که
 ظاهر ساختن آثار و علامات است و افعال و صفات خود را بسیار
 کریه و ترسناک و گدازش همیشه و مداومت طاعات و عبادات و قطع دفع
 شهوات و لذات از صفی خاطر یکدی که جمیع آنها مکروه و طبیعت کرده
 چنانچه طعم عمل بر مذاق کسی که داند زهری بر آن مفرج است مگر و میگوید
 و هرگاه جمیع شهوات و لذات با تشنگی خف آبی سوخته شد با ضروره
 دل را تا نعل خشوع و انکساری که مطلوب است بهم میرسد و صفات مذکور

مثل قند و کبر و امثال آن از او زایل میشود و همگی همت او مصروف فکر
 خطا و عیبت و مال میشود پس راه نمیدهد بخواط و غیر حق را و شغل و کار را
 منحصر میشود و در مراقبه با حق و محاسبه با نفس و عباد کردن با او چنانچه از
 پیشرفت و احتراز و اجتناب تمام از ضایع گذشتن انفس عمر و اوقات
 زندگانی و اما خوفی که هر یک از آنها مذکور به بران مرتب نباشد
 و این علامات از آن بظهور رسد صلاحیت آن ندارد که اهم خوف بران
 اطلاق کنند بلکه آن نیست مگر حدیث نفس و حکایت دل ازین جهت که
 بعضی از ابواب بدان گفته اند اذا قبل ملک یل تخاف ان قد فاسدت
عن الجواب فانک ان قلت لا کفرت و ان قلت نعم کذبت یعنی آن
 از تو پرسند که از خدای تبری پاکت شو چه اگر گویی که نه میگوید اگر گویی
 آری که نه بخاسته بود و اینها عن التشرع فی القول و انفس مرا توبع
 و قول فعل شتاب کردن و بر سران رفتن است بی آنکه تا من و تپری
 در آن واقع شود فتنای قمارهای سکت است که در وقت انقطاع کلام
 و خاموشی در می آید و مذومی تواند بود که از باب حذف و ایصال باشد
 و کلام درین تقدیر باشد که فتنان فیه که فی خوف جبر را حذف کرده باشند
 و متصل ساخته باشند با انفس موطن التهمه همت تحریک است
 و بگویند قال فی القاموس اتهمه که تعذر او و خل علیه التهمه گفته اند و اینها
 علیه و در اصل همه بوده که و او قلب یافته است بتایید جلیلیه و غیره

نقل آن بجهت رسید بسیار و واقع است چنانچه روایت شده است از امام موسی
 کاظم علیه السلام که در حجه و شکر می فرمودند رب عصفیک بلسانی و لوشنت و نکتک
 لا حشنتی و عصفیک بصیری و لوشنت و نکتک لا مکنتی و عصفیک بسبعی و لوشنت
 و نکتک لا مکنتی یعنی بار خدا یا عصفان تو کرده ام بزبان خود اگر میخواستی
 بعزت و بزرگی تو هر آینه مرا کتک میکردی و عصفان تو نمودم چشمم
 اگر میشد تو بآن خلق میکردت بعزت و بزرگی تو قسم که هر آینه کوفتی
 و عصفان تو نمودم بپوش خود یعنی موری که نیایدت شنید می شنیدم
 میخواستی بعزت و بزرگی تو قسم که هر آینه مرا گرمی کردی که هیچ نمی توانم
 شنیدم و در حقیقت کلام که منسوب است بامام الموحیدین امام زین العابدین علیه السلام
 ازین قبل قرات بسیار واقع است که اشعار بر صد و عصفیان از
 ایشان صلوات الله علیه دار و بلکه از حضرت مقدس نبوی صلی الله علیه و آله
 و سلم نیز چند روایت شده است که عجب ظاهر اشعار بر عدم عصمت آن
 حضرت دارد و از آن جمله روایت کرده است شیخ بزرگوار محمد بن یحیی
 کلینی در باب استخفاز کتاب کافی از امام جعفر صادق علیه السلام که آن
 رسول الله صلی الله علیه و آله کان یوب الی الله عز وجل کل یوم سبعین مرتبه
 یعنی برستی که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که رجوع می نمودند از نماز
 و کردار ناشایست بسوی خدا تعالی که عزیز است و بزرگ هر روز هفتاد
 مرتبه و اهل سنت نیز در کتب حدیث خود روایت کرده اند که حضرت پیغمبر

قسم

چون

صلوات الله علیه و آله فرمودند که انی لا استغفر الله و اتوب الیه فی الیوم
 من سبعین مرتبه یعنی برستی که من استغفار می نمایم و طلب آمرزش میکنم
 از خدای خود و رجوع میکنم بسوی او از معاصی در روزی هفتاد مرتبه و امثال
 این روایات و عبارات و طریق نشی و شیعه بسیار روایت و بهتر
 جوانی که رفع این شبهه تواند کرد آنست که بهاء الدین علی بن موسی ارینی
 جامع کتاب کشف الغمّه در کتاب مذکور افاده آن کرده و آن آنست که
 امیر المؤمنین علیه السلام بر وجهی مملوک میباشد که جمیع اوقات عمر ایشان
 مستغرق باد خدا بوده است چنانچه گفته اند و ما خود را از آن فارغ نمیدانیم
 و خاطرهای ایشان متعلق بملا و اعلی و مربوط بعالم بالا بوده و ایشان همیشه
 حق را در نظر بصیرت خود داشته و مراقبت و موهبت او بسیار بیشتر
 چنانچه امیر المؤمنین علیه السلام فرموده اند عبده کما یک ترا فان لم یکن
 خذیرا یک عجبی بجایات خدای قیام نمایم چنانچه گویا او را می بینی چه اگر
 تو او را نمی بینی برستی که او ترا می بیند پس چون ازین مرتبه رفیع فرمودی
 آمده و شغل بکار دیگر می شوی و از امور می که لازم از خدمت مش
 خوردن خدای یا شناسیدن اوست یا مباشرت حلالی یا مثل آن امری از امور
 مباحه از پیش خود کنایه بزرگ می شمرده اند و خطای غلطی میباشند
 و در حال در مقام استغفار از آن در می آمده و او را در پیش خود را از خدای
 خود منجا داشته اند نمی بینی که بعضی خدم و بسند کان ارباب دنیا اگر در حاجتی

که نظر صاحب ایشان بر ایشان باشد و دهند که صاحب ایشان ایشان را
می بیند لحظه با کفن شرب یا جام مشغول شوند و نور چشم مردم که کار و شغلی است
می نمایند پس چون در اینجا که این امر نسبت به صاحب همه میاجان و مالک
همه مالکان وقوع یابد و باین اشارت که حضرت علیه السلام آن لیغان
علی قلی وانی را استغفر الله فی الیوم مائة مرة و قول او علیه السلام که حسنة
الابرار سننات المقرین این بود خلاصه کلام صاحب کشف القدر و حقیقه
علیه و قاضی حنفی و صاحب تفسیر انوار التمریل در کتاب شرح مصباح کرم
از مضامین است جای که شرح حدیث پنجم صلوات الله علیه و آله و
که آن لیغان علی قلی وانی را استغفر الله فی الیوم مائة مرة میگوید گفته است
که غنیم در لغت معنی غنیم و ابر است تعالی باقیه و غان علی که از معنی غنی
علیه است و ابو عبیده که از آن لغت برین وجوه این حدیث را معنی
گفته است برستی که در پوشید دل من چیزی را که می پوشید او را
و از صمعی بن سیده است که از معنی این حدیث از سوال کرده و در
جواب آن بسایر گفت در باب آن که روایت شده است این حدیث
گفت در باب آن پنجم صلوات الله علیه و آله و سلم اصمعی گفت اگر غنیم
پنجم صلوات الله علیه و آله می بود و مقام تفسیر آن از برای تو درمی
آدم قاضی کوین خدای خیر و ابرار صمعی را که درین مقام مشکوک طبعی
ادب نموده و در مقام تعظیم و بزرگداشتن ولی شده است که حضرت

جلی که از اموقع وحی و منزل تفرین خود ساخته برستی که دریافت این معنی
مرتبه است که راه رسیدن بان برابر بیان و احباب قال میگوید
و طریق حصول بان بر این حقیقت و ارباب حال مفتوح و توفیق و اذن و اجاز
در آوردن آن نیست مگر حق شایع صوفیه که را خود داران آن چنین قریب و
اسرار حق اند و ما تیر خودی که از شبکه هدایت ایشان مقتدر است بر او
میگویم که چون دل مبارک آن سرور که مستغرق و برای عرفان بوده و در صفای
و ضیاء بر جمیع الهما زیاده ای داشته است و آن حضرت را بان حال تعین
شده بود که قراقرش و حکمت و نبای دین و سنت را تجدید و هر چه
که مضمین سهولت و آسانی باشد نه عسرت و دشکال ناچار بود و اگر از
مرتبه قرب اتصال بکلیات بعضی حضرت مایه ای نزول نموده بعضی خطوط
نفاذ التفات نماید با آنچه از جانب خدا و معض امتحان بان در آمده بود
و ممکن بماند شد و از احکامی که لازم بشهرت پس هرگاه مرکب
چیزی از آن می شده اند غباری از آن بر آینه دل ایشان می نشست
و بواسطه نهایت صفای و نورانیتی که داشت از آن متاثر می شد زیرا که
هر چند وقت و صفای اشیا بیشتر تا بیشتر که وراثت در آن رزق
ترتیب می شود و آنحضرت صلی الله علیه و آله هرگاه احساس بخیر می آید
میگرداند از آن بر نفس خود که بزرگ می شمردند و در مقام استغفار
طلب امر بر مثل آن در می آمدند تا آنجا بود خلاصه کلام قاضی حنفی و

در کتاب مصباح و زین العارفین شیخ کمال الدین عبدالرزاق کاشی با توفیق
کلامیت بغایت لطف که بواسطه خوف بطول انجامیدن کلام در مقام ذکر

آن نشده و الله اعلم **حدید**

میت و سیوم روایت شده است بسندی که متصل است به شیخ صدوق
محمد بن بابویه از حنف بن علی بن الحسن الکوفی از جد او حسن بن علی بن
عبدالله از جد او عبد الله بن مغیره از اسیر بن مسلم از امام جعفر
ناطق امام جعفر صادق از امام بزرگوار آن حضرت بر ترتیب معلوم علیهم السلام
الملک القیوم از امیر المؤمنین سید القادری علی بن ابی طالب علیهم السلام
که آنحضرت فرمودند قال رسول الله صلی الله علیه و آله عجبت لمن یحیی عن
الطعام مخافاً لاله و کیف لا یحیی عن الذنوب مخافاً ان یعین علی عیابهم
از کسی که پرهیز کند از طعام از ترس آنکه مرئی یا دوری با و عاید شود و
چگونه پرهیز نمی نماید از گناهان از ترس آتش و نوح مخفی نماید که الطلاق
میت در آن جنبی خود است حال مایه است فتنه که واقعه الهامی

حدید **میت و چهارم**

روایت شده است بسندی که اتصال یافته است به شیخ بزرگوار محمد بن
کینی از بعضی اصحاب ما از احمد بن محمد بن خالد البرقی که در صدر حدیث
همچون احوال ایشان مذکور شد از عثمان بن عیسی عامری که کلمی
بابی است و از او که معتد علیه امام موسی کاظم علیه السلام و اگر چه در ذریع

بیشتر از این که در کتاب است بر اعتبار از آن جان داشت زانکه که در حدیث مذکور است

از دست یافتن در این کتاب و از دست یافتن در این کتاب

و انقی بوده اما کسی که از علماء رجال است این احتمال را داده که از جمله جانی باشد که
علمای فاضل دارند در آن که آنچه روایت آن از ایشان بحدیث رسیده است
و نقل است که در کوفه منزل داشت شبی در خواب دید که در حایر امام حسن
علیه السلام می ایستادم و از حایر حایر است انجام مقام داشت تا فوت شد و چند
جلد کتاب در علم فقه و حدیث بصره بوده و فقه و تفسیر القدر است
و مصنف چند جلد کتاب و بحدیث امام جعفر صادق و امام موسی کاظم
علیه السلام استعدا یافته و از ایشان حدیث روایت کرده از ابان بن
ابی عباش تابعی که بحدیث امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر
صادق علیهم السلام رسیده است و علماء رجال ضعیفتر میدانند
از سیم بن قیس که کلمی بابی صادق است و کلمی در حدیث تفسیر دارد
و از اصحاب امیر المؤمنین علی علیه السلام بود بحدیث امام حسن و امام حسین
و امام زین العابدین و امام محمد باقر علیهم السلام استعدا یافته امیر المؤمنین
علی علیه السلام که گفت قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ان الله
الجنة علی کل نفس فی قیل الحیاة لا یبالی با قال ولا قیل له فانک
ان قشته لم تجده الا قیة و شرک شیطان قیل یا رسول الله و فی الکتاب
شرک الشیطان فقال صلی الله علیه و آله اما تقرأ قول الله عز وجل و
شارکم فی الاموال والا ولاد **شیخ** کلام بلاغت نظام و در ضمن اغاز
و انجام **اغاز** مشتمل بر دوشنبه **میش اول** گفت رسولی

صلی الله علیه و آله برستی که حضرت عت جدام ساخته است دخول بهشت را بر تو گوی
 و کم حیا که پس چ پرده انگند در آنچه میگوید و در آنچه باو میگویند پس برستی که
 اگر در مقام تقیض و تفضیل احوال او درایی نخواهی یافت او را که از لغزشده
 یعنی تنویر از نما یا شرک یا شیطان گفتند ای رسول خدای و مسلمان
 بنی آدم شرک یا شیطان می باشد حضرت عت جدام صلی الله علیه و آله فرمودند و آنچه
 در سر آن قول خدای را و تبارک و تعالی فی الاموال و الاولاد یعنی
 شرک یا شیطان بنی آدم را در اموال و اولاد که ترا باشد کان
 حاصل است نخواهد بود **پیش دوم** آن مقدمه که می باشد که بیا بر حضرت
 جدام سخن خدای تعالی بهشت را بر ایشان جدام ساختن و این را
 که اگر امر او ای باشد بعضی علمای امت اجابت که بر تو عت
 مشکل میشود چه با اتفاق رجوع ایشان بهشت خواهد بود اگر چه بخت
 ایشان در دفع طول کشد یعنی بنی بیا که بکسب مقصود و ذلالت نقطه
 کموره و یا بدین فعل است یعنی فاعل از بدین لغت با و بدین
 که یعنی فاعل است قال فی القاموس البندی که فی الرجل الفاحش البندی
 و هو الکلام القبیح فیل الجایا مراد بان چینی ظاهر است که کم حیا باشد
 چنانچه در پیش اول مذکور شد بیا و چیا است که باین عبارت ادا
 شد چنانچه میگویند فلان کم حیا است و از آن خبر داده میکنند
 لم تجده الا لقیته می تواند بود که بفهم لام و سکون غین نقطه و ارفح می باید بود

الکلام و القاموس البندی که فی الرجل الفاحش البندی

نقطه تخانی بوده باشد یعنی ملکی یعنی از آنکه شده گنایه از آنکه از زنا محلو
 شده باشد چنانچه گذشت و می تواند بود که بفهم لام و فتح عین بی نقطه
 مفتوحه یا سکون و نون مفتوحه بوده باشد از لعن یا یعنی که عادت او
 آن باشد که لعن مردم میکرد و یا باشند یا آنکه مردم لعن او میکرد و باشند
 از غایت خبث ذات که داشت و باشند و در کتاب ادب الکاتب
 آورده است که فاعل بضم فاء سکون عین از صفات مفعول است و فتح
 عین از صفات فاعل مثل بنره و سده یعنی من بنره و است و فتح
 میم یعنی من بنره با الناس همچنین لغته و لغته و فتح عین و سکون
 انتی ترجمه کلامه **مترجم گوید** اگر چه درین مذهب مقام استمال و بیزیر
 که مصنف نام نموده ذکر آن نموده اند و آن کسر لام و فتح یا کسر غین نقطه
 و ارفح تشدید است که کلام جبار و مجروری باشد متعلق بحاصل مقصد
 چه غیبه و ارفح یعنی زینه آمده است قال فی القاموس البندی و یکسر ای زینه
 و از بعضی او گنایه شده که شمس الفضل و المحدثین مولانا میرزا
 استرا بادی مجاور خیر السلاخند ظلال که که اجتهاد و تدرب او درین
 حدیث رجال و معوض از عان فضلا حضرت این حدیث را و بکنی برین
 وجه تصحیح کرده است و هیچ شک نیست که برین تقدیر عطف او شرک
 شیطان بران معنی ظاهری خود صحیح خواهد بود و تبا و یاتی که مذکور شد
 شد حسیل نخواهد داشت اما در متن حدیث و ثوقی است ماد بر تصحیح

که بکون میم

سلف و نقل از ایشانست نه معاندت کلام صاحب صحاح و کما یوس غیر ایشان از
الکفایت و از مصنف و ام فله با علم شافعی شنبه شده که شوق محله این خط
درین حدیث زیاده بر آنچه در اصل مذکور شده است از مشایخ پسند با
نرسیده است و این شیخ اگر چه بنابر آنچه از کتب او نقل شده ظاهر میشود بجهت
آن در بعضی احتمالات اما چون منقول نبوده مذکور نشد او شرک شیطان
مصدق یعنی اسم فاعل است یا معنی اسم منقول یعنی شریک باشد یا او
بیاورد او شیطان یا شیطان شریک باشد پدید آورد و این **نفس** معنی
نیز تفسیر آنکه کریمه و شاکر کشف الاموال و الاولاد گفته اند که شریک
و شریک شدن شیطان ایشان در اموال است که ایشان را و تحصیل جمع
آن از وجه حرام برادر بر صرف آن در جای که بجز نیست ترغیب نماید
و دور دارد ایشان را از رعایت اعدال و اتفاق این چنین وجه که
سبب اسراف و تبذیر است که زیاده از آنچه یا بخرید یا بپوشید یا بجایی
و تنگ گیری اندازد که آنچه باید کرد نکند و امثال این امور و شریک است او
ایش را در اولاد و انکه ایشان را برسد اگر در اولاد یا سبب حرام
زنا و امثال آن تحریص نماید یا برین وارد که اولاد خود را نامهای بگذرانند
مثل عبدالغنی و عبداللہ و امثال آن یا مکره کند اولاد ایشان را
بر انداختن بمذاهب باطله و ارتکاب افعال فجیه و امور ناشایست
و شیخ ابو جعفر طوسی قدس سره حدیثی روایت کرده است که از آن خنی

دیگر از برای شاکر است او را اولاد فهم میشود و آن آنست که در کتاب است
حدیث در باب استخاره کردن از برای تفاح روایت کرده است از
ابن بصیر که امام بخاری مطلقاً بجهت صاف علیه السلام خطاب بن کرده فرمودند که
اذا ترویج احکم کیف یصح یعنی چنان کی از شما که خدا شود چه باید
کرد گفتیم نمیدانم جان من فدای تو باد فرمودند **فاذا سمعتم بکلام**
فیصل کلین و یقول اللهم انی اری ان ترویج فاعلی من النساء
اغضن فرجا و احفظن لی فی نفسی ما فی الی و اسعین رزقا و عظمین کبر
و اقدر لی منها و لایلیا یجعله غنیاً صلیاً حیوانی و بعد الموقی فاذا و علت علی
فیض ید علی ما یصیبها و یقول اللهم علی کتابک تزویجها فی امانتک اغذ
و بکلمتک استحللت فرجها فان قضیت فرجها شیئاً فاجعله سماً سواً
و لا تجسد شرک شیطان یعنی چون قصه که خدای نماید باید که دو کس
ناز بگذارد و و فی شکر الی بجا آورد و این دعا بخواند اللهم انی اری
اترویجها خسر دعا می که گذشت و خلاصه معنی آنست که یا خدایا
بدستی که اراده دارم که خدا شوم پس روزی کن مرا از زنان
که از همه پر نیکو تر باشد و در محافظت نفس خود بواسطه من و نیکو
مال من از همه در پیش باشد و از همه فراخ روزی تر و بزرگ برکت تر باشد
و روزی کنی از برای من از او فرزندی نیکو و بگردان او را خلف صالح و جفا
من و بعد از وصیت من پس چون زن بخلوت او و آید دست خود را

بر پشانی او نهاد و بگوید اللهم علی کتابک تزجتهما تا آخر دعائی که در حدیث مذکور است
 یعنی یا رب خدا ایام برخواست کتاب تو خواستم و او را بمانت تو گرفت و بکلام
 تو بر خود حلال ساختم مباشرت او را پس اگر تقدیر کرده باشی که در رحم او نطفه
 من برسد که در آن او هست و نطفه و مکروان او را شرک شیطان
 راوی گوید گفت هم که بگوئی باشد شرک شیطان حضرت فرمود نه آن از برای
 او را فی من المراء و مجلسی حضرت شیطان فان بود که اسم الله تعالی شیطان
 عزه و ان فعل لم یسم اهل الشیطان ذکره و کان العقل منها جمیعاً و النطقه و من
 یعنی برستی که مردی که کند زن خود را و مباشرت او بشنید حضرت
 شود و او را شیطان پس اگر نام خدای بر زبان آورد شیطان از او دور
 و ایسی از او با و غیرسد و اگر نام خدای توسل بخیر شیطان با و در آن
 عمل شراکت می نماید و چنان میشود که عمل از هر دو واقع شد باشد نطفه
 یکی باشد گفتیم چه چیز این معنی را مظهر شوای فرزند رسول خدای حضرت فرمود
 بجنبه او و بعضی یعنی مدبستی یا و پستی یا کنایه از آنکه شیطان و حجاب
 پر او با و شراکت ننموده باشد و شمنی را اختیار نمیکند و این حدیث
 معارضه قول حبیب که شیاطین الاجسام شفا و لطیفه میدهند که قادرند
 بر آنکه در شکم حیوانات داخل شوند و ممکن است که بهر شکل که خواهند
 آیند و موجب ضعف نهیب جمیع از حکما و فلاسفه که میگویند ایشان نفوس
 ارضیه اند که بر عالم حاضر میکنند و امور را از ابطال و سدا و می آورند یا نفوس

ناله استانی اند که بواسطه شرارتی که داشتند چون از بدنهای خود جدا شدند
 و است از افع الفت و موتی بر نفوس شریری که متعلق بعضی از آنهاست که بعد
 پس خود معاون آنها میشوند و احوال شرف و فساد و احوال علم بجهت خلق
حدیث پنجم
 روایت شد است بسندی که متصل است بشیخ بزرگوار محمد بن یعقوب کتبی
 از ابن ابی اسیم **از** پر او از اسیم که در حدیث پنجم احوال ایشان سبق
 ذکر یافت **از** ابن ابی عمر **از** حاد بن عثمان النساب که از مشاهیر رجال است
 و گفته جلیل القدر بوده از جماعیت که اجماع علماء نقل شده در آنکه این حدیث
 از او بجهت پیوسته باشد صحیح است و کتابی در علم دین با و نسبت یافته است
از محمد بن ابی بن ابی شعیبه جلی که کتبی بابی خبر است و از و خبر صاحب ثبات
 داشته و معتد الیه است و کتابی در تفسیر قرآن مجید تصنیف کرده **از** امام مجتبی
 امام بصره صادق علیه السلام قال ان بریره کانت عند زوج اهل او و هی مملو که
 فاشترتها عاتقه فاعطتها غیره با رسول الله صلی الله علیه و آله و قال ان شراک
 ان تفرغ من زوجها و ان شراک فارقت و کان موالیهما الذین باعوا با شراک طوا
 علی عاتقه ان احم و لا بد با قال رسول الله صلی الله علیه و آله و آله و سلم و لم یفتی
 و تصدق به بریره ثم فادته الی رسول الله صلی الله علیه و آله و آله و سلم فاعطته عاتقه
 و قال ان رسول الله صلی الله علیه و آله و آله و سلم لم یفتی فی رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
 و آله و آله معلق قال ما شان ذالک لم یفتی فی قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و آله و سلم

فاعتقها

و انت لا تکمل الصدقة فقال سئلی الله علیه و آله هو لها صدقة و لا هریت ثم انما یخرج
 فجاء فیها ثلث من السنن **شرح کلام** بدانت نظام و منمن اغاز و ویشیا
 و انجام **آغاز** مشتعل بر و پیش **پیش اول** امام علیه السلام فرمودند که
 درستی که بریده نزد جوهری که او را بود قرار داشت و او کینزی بود
 در رتبه نبی که عایشه او را خرید و آزاد کرد و چون حضرت رسالت صلی الله
 علیه و آله و سلم بر آن مطلع شد او را اختیار داد میان آنکه اگر خواهی بخر و بشوهر
 خود برقرار باشد و اگر خواهی از او مفارقت نماید و بختی که آن کینز را
 بجای خود بگذارد و شرط کرد بودند که ولایت میراث ایشان را باشد
 یعنی چون آزاد شود و بمیر و میراث او از ایشان باشد چون این جنسی است
 مقدس منوی رسیده صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند که ولایت میراث
 مرکبی است که او را آزاد کرده است کنایه از آنکه چون ایشان او را فروخته
 ایشان را ولایت میراث نیست و شرط مذکور باطل است و روزی پاره که
 بر بریده تصدق داده بود و او گوشت مذکور را برسم به یحیی حضرت
 مقدس مطلق صلی الله علیه و آله آورد عایشه از آن گرفته در جای او بخت گوشت
 برستی که رسول خدا صلی الله علیه و آله گوشت صدقه را نمی خورد پس رسول خدا
 صلی الله علیه و آله بخانه عایشه در آمد گوشت چنان آویخته بود فرمود که این
 گوشت را چه واقع است که بختی نشده است و بخین آویخته عایشه گفت
 گوشتیست که بر بریده صدقه داده اند چون صدقه بر شما حرام است به سلطان

و تمام طبع آن نشده ام حضرت فرمود که این را و صدقه است بر ما هدیه بعد
 بطبع آن فرمان داد پس باب بریده حکم از شریعت پیغمبر صلی الله
 علیه و آله منتهی ظهور رسیده **پیش دوم** آن بریده کانت عند زوج ایباریز
 ببا و بکس قطعه و با بریده قطعه زیرین که در میان دورای فی نقطه واقع است و در
 آن با تصغیر نام آن کینز است و هم شوهرش منعت بود بضمیم و کسین
 نقطه وار و سکون یازد بر و قطعه زیرین و اما در سبب نقطه و خلاف شده است
 در آنکه آن بند بود است یا آزاد و از بخت است که قضا خلاف کرده
 در آنکه هرگاه کینزی که شوهر او آزاد باشد آزاد شود و آیا او را اختیار
 در فتح کفاح یازد ان اشارت ان تقر عند زوجها تقر بختی حاففت
 یعنی تمکنت و کسرت قاف نیز جایز است عرب میگوید قرزت بالکمان اقر
 کسرا در ماضی و فتح قاف درست قبل و قدرت اقر بفتح را و کسرت قاف عکس آن
 ان اقم و لا عیلم و لغوی است و او است و در اصل معنی و نو و نزدیکی است و در
 اصطلاح اهل شرع اطلاق میکند او را بر علقه میان دو شخص که باعث آن شود
 که یکی از ایشان از دیگری میراث برد غیر علقه نسب و علقه زنا شوهر می داد
 اینجا علقه است که بر آزادی ممتزقت لایا کل لم الصدقة صدقه انجیزیت
 که بخشند او را بقصد قربت که هدیه نباشد پس بنا برین تعریف انشأ
 در ان نکات واجب و مذکور و گفته و امثال ان و بعضی قضا بر بنو جعفر
 کرده اند که صدقه عطیة است که از روی ترجیح یعنی بخشش بی عوض کسی دهند

بقصد قربت بی آنکه مضایق داشته باشد و برین تعریف شامل نکات نیست بخدا
 چنانکه ثلث من استن این کلام امام علیه السلام که کلام پیغمبر صلوات الله علیه و آله
 و احکام ثلثه **اول** خیر بودن کثیر نیست که از او شود و در تحت شهر که از او
 باشد یا نبند و علی خلاف میان فسخ و فسخ خود باقی گذاشتن آن **دوم** ثبوت
 ولایت میراث از او کند و را و عدم آن مرز و مرز نده را که شرط آن کرد
 باشد **سوم** آنکه صدقه بر بنی هاشم حرام است و هر که مستحق آن است که او را بقیه
 گرفته باشد بجهت هاشمی بر او آورد و گرفتن آن بر هاشمی حرام نیست **پیش از اول**
 باید دانست که در خیر بودن کثیر شوهر واری که از او شود میان فسخ نکاح و بر
 قرار گذاشتن آن که این حدیث متضمن آنست کسی خلاف نموده است که ای
 شوهر او نبند باشد اما اگر شوهر او از او باشد اکثر علما حکم ثبوت خیار مذکور
 کرده اند و ابو حنیفه نیز با ایشان موافقت بواسطه آنکه در بعضی روایات از او
 که شوهر بریده که حکم ثبوت خیار او کرده اند از او بوده است و بواسطه حدیث
 صحیح که ابی القلیح الکلبانی از امام جعفر صادق علیه السلام نقل کرده است و آنست
 ایما امة حققت فامر ما بهی با ان ثلثات قامت و ان ثلثات قامت
 یعنی هر کس که از او شود امر او بدست اوست اگر خواهد برقرار باشد
 و اگر نخواهد جدایی کند چنان حدیث ابی هر خدی که عموم است شامل هر دو
 و بعضی از علما بر عدم ثبوت خیار مذکور رفته اند و شایع و مالک و حنبل با
 ایشان موافقت بواسطه آنکه از این عکس روایت شده است که آن نوج بریده

یعنی کثرتی نام

کان عبداً اسود و کان فی نظر البیرونی غلغلی سحک المذنبه سحکی و و یوحسین
 علی الخیة یعنی هر برستی که شوهر بر بریده علما می بود سیاه و گویا که من میدیدم او را
 وقتی که بریده از او جدا شده بود که از عقب او دور گویای مدینه میکرد و دور
 میکرد و آنرا که او را اطراف خاسن او سپیدان می نمود و باید دانست که
 آنچه این حدیث متضمن آنست که عایشه بریده را از او که در ظاهرش آنست که تمام
 او را از او کرده باشد نه بعضی را و همچنین ظاهر حدیث صحیح که ابی القلیح الکلبانی
 روایت کرد پس آنکه معصومه را که پاره از او از او شده باشد خیار مذکور نباشد
 و اگر چه آنچه از او شده باشد بیشتر باشد از آنچه نبوده باشد چه هر که و بعضی بطلان
 اصل واقع باشد بر فرد ظاهر از آن محمول میشود و اصل اینجا نقایص است و عدم
 خیار پس بعضی که بر خلاف او وارد است بر فرد ظاهر از آن محمول میشود و محل باید کرد
 و نیز باید دانست که از بعضی احادیث و اخبار استنباط میشود که از او بریده
 بعد از دخول بوده است چه روایت شده است که معنیست نحو سه را بواسطه
 او غیر بسیار بخت رسالت علی علیه السلام میکرد حضرت بنا بر جهت خاطر
 او بر بریده گفتند او بر حقه فانه ابو ولید یعنی چه شود اگر شوهر بر خود باز
 کردی و او را بشوهری خود خست بار نه ای چرا که او پدر فرزندان است بریده
 گفت ای رسول خدای مرا امر میکنی بدان تو یا قیست حضرت فرمود نه لا یما
 انما شافع یعنی نه امر نمیکنم و خیار تو با حقیت و لیکن شفاعت میکنم بجهت
 او بریده گفت مرا با و حاجت نیست و او را نمی خواهم نمایانیش علما را از قول

و در این باب

مرا خیار نام

خیار مذکور را ثابت دانسته اند خواه ازادی مذکور قبل از دخول باشد خواه بعد از
 دخول بنا بر عمومی که از صحیح ابی الصبیح فهم میشود و گفته اند که اگر قبل از دخول بوده
 باشد فسخ نکند مهر ساقط میشود و اگر بعد از دخول باشد ساقط میشود و حسب
 او را میرسد که طلب مهر نماید **مسئله** استثنای کرده اند فقها از صورتی که
 معتقد میکنند که صورت را و آن صورتیست که مهر کنیز مساوی ثلث مال صاحبش باشد
 و بهای او مساوی ثلث دیگر مثل آنکه مهر و دینار باشد و بهای او دینار
 و مال صاحب منحصر در دینار که مجموع سی دینار باشد و صاحب او میت که از
 باشد که بعد از فوت او او را از مال او ازاد کنند و ازادی مذکور پیش از
 دخول و بر ما واقع شده باشد زیرا که درین صورت اگر خیار داشته باشد
 فسخ نکند چون فرض امنیت که پیش از دخول است مهر او ساقط نمیشود
 و هرگاه مهر ساقط شد ازادی در تمام او سراسیمه نخواهد کرد چرا که امنیت
 در ثلث مال معتبر است و برین تقدیر بهای او ثلث مال نخواهد بود بلکه آنچه
 ازاد و ازادی ثلث مال است که بر فرض مذکور میت دینار است ازاد خواهد شد
 و باقی بر قیمت باقی خواهد ماند و از پیش رفت که هرگاه تمام او ازاد نشود
 او را در فسخ و ابقا است یا بر قیمت پس خیار او مستلزم رفع خیار او باشد
 پس در صورت خیار تحقیق نباشد **مترجم گوید** اگر چه ظاهر عبارت مصنف
 و مقلد در تقیاس که استثنای انحصار من صورتی که معتقد میکنند که صورت را و آن
 صورتیست که مهر کنیز مساوی ثلث مال صاحبش باشد و بهای او مساوی دینار

موجب امنیت که صورت استثنای درین صورت منحصر درین صورت باشد که تصویر
 یافته است و صورت دیگر نداشته باشد اما بعد از اتمام هر میشود که دیگر صورتی
 متصور است که چون درین مورد ذکر میکند ظاهر امنیت که همین حکم داشته باشد
 مثل آنکه در ماه مذکور فرض کنیم که قیمت کنیز نصف مهر باشد و باقی مال
 او مساوی مجموع قیمت مهر مثلاً دینار باشد و قیمت پست دینار باشد
 مال سی دینار چنانچه مجموع ثلثت دینار باشد چه درین صورت نیز هرگاه مهر
 ساقط شود و آنچه از کنیز بازاری ثلث باقی است که برین فرض نخواهد بود
 ازاد خواهد شد و باقی بر قیمت باقی خواهد ماند پس خیار که موقوفست بازاد
 کل تحقیق نخواهد بود و برین قیاس **نباشد دوم** بیاید و است که تقریر حضرت
 مقدس نبوی صلی الله علیه و آله منقول میشد که است لا تأکل الصدقة و نفی
 آن نکردن چنانچه این حدیث دلالت دارد بر آن بحسب ظاهر اشعار بر آن دارد
 که مطلق صدقه بر آن حضرت حرام بود خواه صدقه واجب باشد و خواه صدقه
 سنت زیرا که الف لام در الصدقة یا الف لام خبر است یا الف لام استمرار
 چه بحسب ظاهر عمومی در میان نبوده که الف لام عهد تواند بود بر تقدیر عموم
 مذکور فهم میشود و همچنین دلالت بر عموم مذکور دارد و آنچه رواست شده است
 که حضرت امام حسن علیه السلام در اوان صوفیایی که از صدقه بود بر داشتند
 که تناول نمایند پیغمبر صدقات الله علیه و آله باو خطاب کرد گفت ندیدم که کج
 میند از و فرمودند ما شورت نحن انما لا تأکل الصدقة یعنی شعور رسیده اند و با آنکه

بگویم مامدق منجورم و تناول آن بر ما حرام است و باجماع خلاف شده است
 میان اهل اسلام در آنکه صدقه واجب بر آنحضرت حرام بوده است خلاف در
 صدقه سنتی است که آیا بر ایشان حرام بوده یا نه علامه در کتاب مذکور
 حکم بر حرمیت آن بر آن حضرت کرده است بواسطه علو شان و رفعت مرتبه آن
 حضرت و عدم لیاقت آن بمرتبه نبوت و فطرت سالت او چه پیش از
 میت که قبول آن تخفیف ذلت و خواریست نسبت باجداد و مرتبه نبوت
 و تسلط و نفوذ صدقه و همسند بر و منصب نبوت و مرتبه رسالت بلند
 ترست از تحمل آن و این یکی از وقول شایع است درین سلسله و اما ائم
 عالم بقیام که و تحقیق پاره ای بگویند بعد و علیهم السلام ظاهرست که در
 حکم با آن سرور شریک باشند و بر ایشان نیز قبول صدقه سنتی حرام باشد
 چنانچه واجب حرام است و علامه نیز در کتاب مذکور رجحان این قول داده است
 و حکم بر حرمیت او بر ایشان کرده و اما آنچه اهل سنت از امام محمد باقر
 کرده اند که آن حضرت از سخنانهای که در میان مک و مدینه واقع اند از آب
 میاشامیدند روزی با آنحضرت گفتند از روی تعجب و گفت که آب صدقه
 میاشامید حضرت در جواب فرمودند انما عینا الصدقه المفروقه یعنی دوری
 که بر ما حرام شده است که صدقات واجب از اموریت که اهل سنت در روایت
 آن متفقند و در طریق آن منصف تمام است اما بقی نبی هشتم و است و حج
 اتفاق دارند بر آنکه صدقه سنتی بر ایشان حرام نیست و قبول آن بر ایشان

جایز است خواهد انشغال خود باشد و خواهد از غیر شایع را در جواز آن و قبول
 در بعضی تصنیفات خود جایز داشته و در بعضی حکم بحرمت کرده و در حرمت صدقه
 واجب بر ایشان نیز خلاف کرده اند و در آنکه حرمت مذکور مخصوص بزرگ است ایشان
 دیگر صدقات و آنچه نیست مثل نذر و کفاره و امانت آن ظاهر اکثر علماء و
 عموم است و در بعضی روایات و احادیث سفاری بر تخصیص آن بزرگ است
 که مستند علامه رحمة الله علیه که قابل تخصیص مذکور شده و جایز داشته که مذکور
 و کفار را بر ایشان و هند است و در استناد مذکور نظر است و بالعکس
 خلاف مذکور است درین که نبی هشتم را اخذ زکات و دیگر صدقات و
 از پاشی شلخ و جایز است اما با حکم مذکور مخصوص است با عداای پیغمبر صلی الله
 علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام که درین حکم متفقند با و باشد مل ایشان نیست
 که از نبی هشتم قبول صدقه نمایند از علما تصریح درین باب بنظر نرسیده و نهایت
 مناسب علو شان و رفعت مرتبه ایشان است که مطلق صدقه بر ایشان حرام باشد
 خواهد صدقه واجب و خواهد سنتی و خواهد از پاشی و خواهد غیر پاشی **انجام**
 بعضی از اصحاب حال و از باب کمال که عبارت از مولانا جلال الدین محمد
 در حاشیه شرح هایکلی در تحقیق آنکه ال پیغمبر که صدقات بر ایشان روا
 نیست کیانند کلامی ایراد کرده است که چون ذکر آن مناسب مقام مسأله
 آن واقع میشود و حاصل آن است که ال پیغمبر بر آن کسیت که آن
 حضرت ایل شود و رجوع آنرا با آنحضرت باشد و آن بر دو قسم است اول

و ایشان را جایز است

جمعی که رجوع ایشان بآن سرور رجوع حسی بانی است مثل اولاد آن حضرت و
 که در مرتبه اول و اندازا قارب و غایب که در شریعت ظاهر زکوة بر ایشان
 شده و دوم بر آن که رجوع ایشان بآن حضرت رجوع معنوی روحانیت و
 ایشان اولاد روحانی اند علامه اعلام که در علم رسوخ تمام دارند و اولیای
 کرام که بر مرتبه کمال رسیده همیشه در مقام کمال باقی بمانند که در حکمت الهی خوض تمام
 نموده اند و از نشکات انوار آنحضرت اقتباس نور تحقیق نموده بهشت خواه
 در زمان بر آن سبقت یافته باشند و خواه بعد از آن حضرت به و شجاعت
 باشند یا نه می شوند و هیچ شک نیست که نسبت طبقه دوم بیشتر و تمام
 تر است از نسبت طبقه اول و اگر هر دو نسبت در یک کس جمع شده باشند
 علی نور خدا به نور مثل امده حصون از غیره ظاهره و سرور صلوات الله علیه
 اجمعین پس بخواهد بر اولاد و صوری صدقه سوری حرام است چنانچه گذشت
 و بر اولاد معنوی نیز صدقه معنوی که عبارت از تعلیم غیرت و علوم و فنون
 و کتب کالات حرام است اما آنچه بود خلاصه کلام او و اهل حق مراد است که
 باب ملایم بر مردم دیده نوشته شود نه مباد بر او مایه نم کشیده
پایان
 روایت شمس است بسندی که اتصال فیض است شیخ العالی فیض شیخ ابو جعفر
 از شیخ مفید علیه السلام از محمد بن محمد از علی بن مهزیار از ابی خنیفه که کتابی از امام رضا
 علیه السلام روایت کرده و شیخ مفید در کتاب ارشاد خود او را از حواصل امام

که این باب از کتاب تفسیر و تعلیم است که در کتاب این باب است
 از امام رضا علیه السلام

موسی کاظم علیه السلام شمرده از کتاب مذکور ظاهر میشود که تفسیر با و سر و از این
 و تفسیر بوده **از** امام لوری ابو الحسن علی بن موسی الرضا علیه السلام از ابی زر که
 آنحضرت تبرئیب معلوم علیهم السلام از قدامت ملک القیوم **از** امیر المومنین علیه السلام
 که گفت قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم قال الله عز وجل یا نبی اوم کلکم
 فقال الامن بهدیت و کلکم عایل الامن اغنیتم و کلکم مالک الامن انجیت
 فانسلتم فی الکفم و اهدکم سبیل شدکم و ان من عبادی من لا یصلحه الا الفقر
 و لو اغنیته لافسد ذلک ان من عبادی من لا یصلحه الا الغنی و لو افقرته
 لافسد ذلک و ان من عبادی من لا یصلحه الا الصحه و لو امرضته لافسد
 ذلک و ان من عبادی لا یصلحه الا المرض و لو امحجت سمه لافسد ذلک و ان
 من عبادی من یحب تبذیر عبادتی و قیام اللیل فی لقی علیه السلام فی غایت
 حتی یصبح و یقوم بین یقوم و هو مات لفقیر زار علیها و لو غلبت منه وین
 ما یرید له حله العجب بعلمه ثم کان بلاء فی تجبیه و رضاه من نفسه فظن ان قد
 فاق العابدین و جاز با حبه و حد مقتصرین قیامه بملک منی و یطین
 از قریب الی الا فلا یسکن العالمون **عنه** اعمالهم ان جنت و ان لم یسکن المذنبون
 من یغفر لی لذنوبهم و ان کثرت لکن برحمتی فلیستوا و فیضی فلیبرحوا
 و اخی حسن نظری فلیستوا و ذلک انی ادر عبادی بما یصلحهم و اما بهم لطیف
 خیر **شیخ** کلام خلاصه از فرمایش درمن و ویش **منش اول** گفت رسول
 خدا صلی الله علیه و آله و سلم که حضرت عزت جل ذکره فرموده است که ای فرزندان

آدم شامی که ایند و راه حق نمی برید مگر کسی که من بدایت کرده ام و او را حق
 رسیده ام و شما حقیر و محتاجید مگر کسی که من غنی شدم و او را شامی و محتاج
 و غنی و غلبه مگر کسی که من نجات داده ام و او را سوال کنید و بطلبید مرا که نجاتی
 دارم شما را از اعمال و کردار ناشایست و بدایت میکنم شما را برای که بشد
 شما در سلوک انت و بدستی که از بندگان من کسی هست که بصلاح نمی آید
 او را مگر فقر و بی چیزی پس اگر غنی سازم و او را هر ایند و رفیع و می اندازد و او را
 و از بندگان من کسی هست که حال او را بصلاح نمی آید مگر غنا و مال داری
 پس اگر فقیر و محتاج سازم هر ایند بلف و می کشاند فقر و بی چیزی که
 او را و از بندگان من که صلاح حال او در سبب است پس شما را سلام و او را
 بلف و می آورد تحت حال او را بدستی که از بندگان من کسی هست که محتاج
 جد و جهد و عبادت و برپایی و داشتن شبها به کار میرد پس کسی باشد
 غالب می سازم بواسطه نظر غایتی که مرا بسوی او هست پس بخوابید
 میرود تا صبح شود و برنجیزد از خواب فتنی که از برای برخواستن او مقرر است
 و شمنت در آن حال من نفس خود را و غلب میکند با او که چرا وقت او را
 بخواب گذریند است و اگر او گذارم او را میان خود آنچه اراده میکند
 یعنی بگذارم که عبادتی که اراده کرده است از او بعل آید هر ایند غلب
 با او غلب و سخت او خواهد بود و بعد از آن ملک او در آن غلب خواهد بود
 و رضای که از نفس خود او را بسبب آن عبادت بهم برشید خواهد و کمال

کس که در این صحنه می آید و کس که در این صحنه می آید
 پس که می آید و او را بر این صحنه و او را بر این صحنه
 بنده که می آید

کرد که بسبب آن ثل بر جمع ارباب عبادت فایز آید است و بر همه زیاده
 کرده است و بان ثل از حد تقصیر در گذشت است و کاری که او را حق نیست
 کرد کرده است پس در خواهد شد بسبب آن از مرتبه قرب من و او را کمال
 خواهد بود که من نزدیک شوم است بان می باید که ارباب عمل با عمل خود اعتماد
 ننمایند و اگر چه در نظر ایشان نیکو نماید و کس که ران از رحمت من بیا
 نشوند و اگر چه کسان ایشان بسیار باشند بلکه باید که رحمت من و توفیق و عبادت
 نمایند و بفضل و احسان من امیدوار باشند و بآنکه نظر نیکویی من با ایشان
 مطمئن خاطر و تارام باشند چه بدستی که من میدارم بنده که خود را با آنچه
 صلاح حال ایشان در است و من با ایشان بر سر لطف و از حال ایشان
 خبر دار **پیش دوم** کلمه ضال الامن است لفظ کل هر که اضافه شود
 بضمیر جمع چنانچه درین فقره واقع است چون لفظ او مفرد است و در معنی
 جمع جایز است که جانب لفظ او رعایت شود و ضمیری که راجع باشد باو
 چنانست که محمول شود بر او مفرد آرد و شود و جایز است که جانب معنی
 رعایت شود و ضمیر با صفت مذکور بصیغه جمع آید شود میگوید کلمه قائم
 و کلمه قانون و اینجا جانب نظر رعایت شده است و کلمه آیته قوم
 الصیغه فردا اینجا بعل آمده و خلاصه معنیش و اسم آلت که جمع
 افراد ایشان روز حشر شما بوجه که قیامت در خواهند آمد و بدها
 یعنی دلالت بکفر است یعنی دلالتی که مقبلس ملطف باشد معنی نزدیک

چنانچه در آیه کریمه

ملفوظ است

کرده اند باشد بطاعت و دور کرده اند باشد از عصیت خواه و زمین را
 موصل مطلوب تحقق باشد پس قول تعالی وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا
سُبُلَنَا که در شرح حدیث می آید و هم تفسیر آن گذشت و قول تعالی وَالَّذِينَ
قَاتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنُغْفِرَ لَهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ و أَصْحَابُ الْمَشْجَرِ یعنی آنانی
 که کشته شده اند در راه خدا و صاحبان کوهستانند که اعمال خود را زود باشند
 که هایت کند خدا تعالی ایشان را و بصلح آید حال ایشان خواه و زمین
 دلالت علی یوصل الی المطلوب و از لاطریق شش قول تعالی وَأَنَّا نُمَتِّعُهُمْ نَحْنُ
فَاسْتَجَابَ الرَّسُولُ عَلَى الْمَرْءِ و قول تعالی إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِنَّا كُنَّا
وَأَنَّا كُنَّا که تفسیرش در شرح حدیث می آید و هم از پیش رفت و قول تعالی
وَهَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ که چنانچه گذشت که عبارت از راه خیر و راه شر است و
 مراد نمودنست نه رسانیدن با و زیرا که آیت در بعضی انسان هزل
 و ظاهر است که در زمین رسانیدن راه شر انسانیت و ازین تحقیق ظاهر
 شد که تفسیری که متاخرین علماء داده اند و گفته اند که هایت مفعول ثانی
 بنفس متعدی شود مراد از آن دلالت موصل مطلوب است و اگر بای بیلام
 متعدی شود دلالت علی یوصل الی المطلوب ضعیف است **منهم که گوید** پان این
 اجمال است که بعضی از متقدمین هایت را تفسیر کرده اند به دلالت موصل
 مطلوب که عبارت از رسانیدن مطلوب است و بعضی دیگر به دلالت علی یوصل
 الی المطلوب که معنی آن را به طریق و نمودن راه است و تفسیر اول اعتراض

کرده اند

کرده اند که مستحق است بایر کریمه و اما نمودن هایتنا احدی است جلاله تعالی
 زیرا که معنی آیت و امد اسم است که اما شود یعنی قوم صالح پیغمبر را پس
 هایت این را پس ایشان است یا کرده اند که موری را و ضلالت را بر هایت
 با قن و هایت یافتند و اگر معنی هایت آن باشد معنی چنین خواهد بود
 که هایت را مطلوب که درین حق است رسانیم پس ایشان خست بار است
 بر آن کردند و ظاهر است که بعد از رسیدن مطلوب و دور آمدن بدین حق دیگر
 احتیاجی به ضلالت بران تصور نیست پس معنی هایتان نباشد تفسیری
 و ارمی که مستحق است بایر کریمه إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ و لَكِنَّا لَنَكُونُ
بِهِدًى و نَشَاءُ یعنی درستی که توای خج هایت نمکنی هر کس را دوست
 میداری و میخواهی که هایت یابند و لیکن حضرت عزت هر کس را شیت
 او بان قرار گیرد هایت میکند زیرا که اگر معنی هایت ارات طریق و نمودن
 راه باشد نفی آن از پیغمبر صلوات الله علیه و اله مناسب نخواهد نمود زیرا
 که او علیه سلام بواسطه آن مجرب بود که راه حق را به کس نماید و کسی را از آن
 محروم نخواهد کرد و متاخرین علماء بواسطه تفسیری از اعاضات مذکور و تفسیر
 شده اند و گفته اند هایت و مفعولیت و تعدیه آن مفعول ثانی که هایت
 که به الی شش قول تعالی إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ و قول تعالی وَاللَّهُ يَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ پس جای که مفعول ثانی بایر دید که مقام ثانی
 که اتم معنی دارد و که در معنی مناسب مقام است و موافق آن تقدیر بایر که مثلا

مستحق است بایر کریمه و اما نمودن هایتنا احدی است جلاله تعالی
 زیرا که معنی آیت و امد اسم است که اما شود یعنی قوم صالح پیغمبر را پس
 هایت این را پس ایشان است یا کرده اند که موری را و ضلالت را بر هایت
 با قن و هایت یافتند و اگر معنی هایت آن باشد معنی چنین خواهد بود
 که هایت را مطلوب که درین حق است رسانیم پس ایشان خست بار است
 بر آن کردند و ظاهر است که بعد از رسیدن مطلوب و دور آمدن بدین حق دیگر
 احتیاجی به ضلالت بران تصور نیست پس معنی هایتان نباشد تفسیری
 و ارمی که مستحق است بایر کریمه إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ و لَكِنَّا لَنَكُونُ
بِهِدًى و نَشَاءُ یعنی درستی که توای خج هایت نمکنی هر کس را دوست
 میداری و میخواهی که هایت یابند و لیکن حضرت عزت هر کس را شیت
 او بان قرار گیرد هایت میکند زیرا که اگر معنی هایت ارات طریق و نمودن
 راه باشد نفی آن از پیغمبر صلوات الله علیه و اله مناسب نخواهد نمود زیرا
 که او علیه سلام بواسطه آن مجرب بود که راه حق را به کس نماید و کسی را از آن
 محروم نخواهد کرد و متاخرین علماء بواسطه تفسیری از اعاضات مذکور و تفسیر
 شده اند و گفته اند هایت و مفعولیت و تعدیه آن مفعول ثانی که هایت
 که به الی شش قول تعالی إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ و قول تعالی وَاللَّهُ يَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ پس جای که مفعول ثانی بایر دید که مقام ثانی
 که اتم معنی دارد و که در معنی مناسب مقام است و موافق آن تقدیر بایر که مثلا

در این شود چون تفسیر اول معنی فاسد شود یا لام یا الی تقدیر بایک کرد و بایک گفت تغییر
آیت نیست که آنما شود بعدینا هم لغتی اوالی الحق و در آیت من اجبت بایک گفت
تقدیر است که آنک لا تهدي الحق من اجبت تا معنی کلام است عام است
و اعتراض منفع باشد و چون این تفصیل نیز مستغنی است بایک کرد و بایک
التجیدین که بایک و در آیت مذکوره هایت مفعول ثانی بجای آنکه که تجیدین
نفس متعدی شده غی تواند بود که ازان دلالت موصله مرا و باشد
که آیت مذکوره در معرض استمان نازل است و مرا و تجیدین چنانچه از
رفت را خیر و فاسد است و اگر مرا و از هایت دلالت موصله باشد معنی
التجیدین نخواهد بود که ما را سیدیم التبار را را خیر و را مشر و را هر است
و زمین رسانیدن را در امتنان متحقق نیست پس تواند بود که هایت
بران معنی محمول شود و همین مستغنی است بایک انا هدینا السبیل انا
شاكر و انا كفور که بایک متعدی نفس است اگر معنی ایصال مطلوب
محمول شود معنی فاسد شود چه کفران دران صورت متحقق نخواهد بود و لهذا
مفسر نام ظله ازان عدول کرده هایت را دلالت بطرف تفسیر کرده
که مشترک معنوی باشد میان هر معنوی دستند او کلام فاسیضا و است
و تفسیر خود چیست قال عند قوله تعالی اخذنا الصراط المستقیم و الاهدای
الدلاله بطرف هر امر است که نزدیک کرده باشد بطاعت باشد و دور از
از معصیت و همین چنانچه گذشت اعانت از ایصال مطلوب و از ارادت

وہمراہ عطف م

[illegible]

و نسبت این قیدی که بجا می کند و تلخ و عبرت انگیز است ایشان را از ارباب
و طمع را از ارباب و چنانچه در ظاهر و پنهان و بجز این است **م**
در سال چیران از آن کتب و ابیات چنانچه میسر می آید

و بسبب آن که هر دو ایام نیت و خود پرستی که سبک را ایشان شده اند
 پشتمیده شود و خود را بهای منشور و دیده همه و شوند و آنچه غیر اوست همه را در
 معرض قضا و زال دهند و پرده تعلیق بیا سوارا که در پیش نظر دارند از هم
 دریده بگویند من الملک الیوم فند الواحد القهار ثم کان ملاکه فی عجب و رزقا
 عن غیب هر شک نیست که کسی که مبادرت با مال صلیه و کردار نیک می نماید
 مثل روزه و نماز و پایداری و شستن شب بجا آورد و اتصال آن نفس او را آتیه
 و مسرتی دست میدهند پس اگر آن از آن حیثیت باشد که توفیق بآن بصیحت
 که از جانب حضرت عزت با و کرامت شده و نعمتی است که از جانب حق بقدر
 و بآن عافیه و هر سان باشد که مبادا عمل نکور از او تفرغ مقام بعمل آمده باشد
 و در معرض قبول الهی و دنیا و ترس تمام از زوال آن داشته باشد که مبادا دیگر
 توفیق آن نیابد و همیشه از خدا تعالی توفیق زیاده کردن از آن درخواست
 میکرد باشد هرگز نیاید استعلاج و مسرت نکو و غیب نخواهد بود بلکه باعث نجات
 و دستگیری او خواهد بود و اگر العیاذ بالله از آن جهت باشد که کاری از او
 بعمل آمده است و متصف بصفتی شده که او را در ضمن آن نجاتی حاصل شده
 و مرتبه بزرگی یافته و خود را بسبب آن از ناحیت تقصیر برکنار دارند
 و چنان نپردازد که بسبب آن منتی بر خدای دارد که بواسطه او کاری کرده است
 عین عجب خواهد بود و او را از آن بزرگتر گناهی نخواهد بود چنانچه روایت شده
 از پیغمبر صلوات الله علیه و آله فرمودند لولم تذنبوا خشیت علیکم ما هو الکبر

من نیک العجب العجیب یعنی اگر از شکناسته در وجود نبایه میترسم بر شما از آن
 که براتب از گناه بترست و آن عجب است و از امیر المؤمنین علیه السلام منقول است
 که سبب تشویش خیر من حسنه بعلبک من حسنه یعنی گناهی که ترا بعلب
 آورد بهتر است از حسنه که ترا بعلب آورد لافا میگویند العالمون علی عالمهم و آن
 حسنات عینی باید که اعمال و نکستار باب عمل صالح در دخول بهشت بخش
 اعمال صالحه که از ایشان در وجود می آید اگر چه بر وجهی که بعمل آمده باشد
 و رعایت جمیع ارکان و شرایط آن نموده باشد نذر بر آن اعمال را مفسد
 پنهان بسیار است که ایشان را بران اطلاع نیست و کم علی است که
 از آن خالی باشد چنانچه مؤید است حدیثی که روایت کرده است شیخ جعفر عارف
 جمال الدین احمد بن محمد علی در کتاب غده الدائم از معاذ بن جبل از رسول
 صلی الله علیه و آله سلم ان الله تعالی خلق سبعه ملک قبل ان یخلق السموات
 فجعل فی کل سما ملک قد علمها بعظمه و جعل علی کل باب من ابواب السموات
 ملک یوایم فکتب لخطیئته العبد من صبح الی حسین مسمی ثم یرتفع الخطیئ
 بعد و لولم نکور الشمس حتی اذ اباع سما الدنیا فکثره و کثره فبقول فبوا
 و ضربوا بهذا العمل وجه صاحبها ملک الغیبه فی غیب لایع علمه کما و
 الی غیره یعنی آنکه بانی قال ثم تجلی الخطیئین الغد و معهم عمل صالح فمقر به
 تزکیه و کثره حتی تسبیح السماء التانیة فیقول الملک الذی فی السماء التانیة
 فقولوا اضربوا بهذا العمل وجه صاحبها انما را و بهذا غرض الدنیا ان صاحبها

لا اذ علم بجا ورنی الی غیری قال تم تصعد الخطفه بعمل العبد متجها بصدقه و صلوه
 به الخطفه و بجا ورنه الی السماء الثالثه فبقول الملك قفوا واضربوا بهذا العمل و جعلا
 وظهره انما صاحب الکبریه علی و کبر علی الناس فی جبالهم امرنی ربی ان لا اذ
 علی بجا ورنه الی غیری قال تم تصعد الخطفه بعمل العبد زیجره ککوب الدری
 فی السماء دوی بالتسبیح والصلوه والنج فتم بجا الی السماء الرابعه فبقول لهم
 الملك قفوا واضربوا بهذا العمل و جعلا صاحب دبطه انما ملک العجب ان کان
 یجب تسبیح و انزل علی و اذل نفس العجب امرنی ربی ان لا اذ علی بجا ورنی
 الی غیری قال تم تصعد الخطفه بعمل العبد کماله و کبر علی المنه فتم بجا الی
 ملک السماء الخ سته بالجها و الصدقه ما بین الصلواتین و لذلك العمل کفوه
 انتم فبقول الملك قفوا انما ملک الخطفه واضربوا بهذا العمل و جعلا صاحب و احموه
 علی ما لقه ان کلان بحسب من علم و یعمل فند بطاقتهم و اذ ارای لاحد فضلا
 فی العمل و العباد و حده و وقع فی فیه فیکمل علی ما لقه و یمنع عنه قال تم تصعد الخطفه
 بعمل العبد فجا ورنه الی السماء و سده فبقول الملك قفوا انما صاحب الرحم اضربوا بهذا
 العمل و جعلا صاحب و احموه فینسان صاحب لای رحم شینا اذ انصاب عبد من عباده
 و بنا للاحقه او ضر فی الدین انتم بر امرنی ربی ان لا اذ علی بجا ورنه
 قال تم تصعد الخطفه بعمل العبد تسبیح و اجتهاد و ورنه لاصوت کالرعد و وضوء
 کفوه البرق و معه ثلثه الاف ملک فتم بجا الی ملک السماء السابجه فبقول الملك
 قفوا واضربوا بهذا العمل و جعلا صاحب انما ملک الخجابه حجب کل عمل لیس تدا

اراد و نفعه عند القواد و ذکر فی المجالس و بیتا فی المدائن امرنی ربی ان لا اذ
 علی بجا ورنی الی غیری انما ملک الخطفه و اذ علی بجا ورنه الی السماء السابجه فبقول
 الصلوه و زکوة و صیام و حج و مسره و ملق حسن و نعمت و ذکر کثیر تشیع
 ملک السموات و الملک انما سبجه بجا ورنه فی طی و ان العجب بجا ورنه الی یقویوا
 بین یدیه سبجه فی شمس و الدین و ما فبقول انتم خطفه عمل عبدی و انما تر
 علی ما فی نفسه ان لم یرونی بهذا العمل علی حسی فبقول الملك انما ملک علیه لعتک
 و اعتقا الخیث یعنی برستی که حضرت عزت جل ربانه بدست قدرت
 و عظمت خود هفت درخت را فزیده است قبل از انکه آسمان را بسازد و فزید
 و که داشت است در هر آسمانی درختی را از ملک سبجه که احاطه کرده است
 و فزاد است آن آسمان را بر سر که خود و بر در هر آسمانی درختی را
 در بان ششم است پس خطفه که کاتبان عالمند می نویسند عمل بنده مؤمن را
 از وقتی که صبا می شود تا وقتی که شام است سبجه بعد از آن با لای بر بند
 آن عمل را که بوقت عرض رسانند و حالتی که آن عمل را از غایت بکوی
 نوری باشد درختی مانده نور انقباض تا انکه با آسمان و بنا که آسمان اول است
 می رسند و عمل مذکور را بپای و بسیاری می ستایند پس بگوید با بنیا
 درختی که مویکل آن آسمان است بایستی که بزر نیاید عمل را بروی
 صاحبش که من درخت ششمی و کسی که مرتکب غیبت شده میکند ارم که عمل او
 از من در گذرد و پروردگار من مرا این امر باز داشت است حضرت فرمود

که بعد از آن روز دیگر فرشتگان میگویند و ایشان عمل صالح باشد که از میان
 در آن روز عیبت واقع نشده باشد پس آن عمل از آسمان اول بگذرد و تا
 برسد با آسمان دوم پس فرشته که در آسمان دوم است بگوید ایشان
 که بایستید و بریند این عمل را بروی صاحبش که او با این عمل غرض دنیا
 را کرده است و من صاحب نیام نمی گذارم که عمل او از من بگذرد و در آخر
 فرمودند بعد از آن فرشته مکان مذکور عمل نموده را پرست آورند که از غرض دنیا
 پاک باشد و بان عمل شروع نمایند با آسمان سیم پس بگوید فرشته
 که در آن مقام دارد بایستید و بریند این عمل را بروی صاحبش که من فرشته
 که هم بدستی که او این عمل را بجای آورده است و بر مردم در مجالس ایشان
 تکبر نموده پروردگار من را فرموده است که نگذارم که عمل او از من درگذرد
 و بگوید رسد حضرت فرمودند بعد از آن فرشتگان عمل نموده بالا روند که
 میفرستند و باشد مانند ستاره درخشانده و مرازا آوازی باشد تسبیح
 و روزه و حج یعنی میسر شده باشد که من این عالم و حال آنکه صاحب او در
 مذکور غرض دنیا نیست باشد و مرکب غیبت و تکبر در مجالس نشده باشد پس
 معبود کنند با آسمان چهارم پس بگوید ایشان فرشته که با
 او انجاست بایستید و بریند این عمل را بروی صاحبش که من ملک
 عظیم بدستی که او را بسبب این عمل و نفس خود بهم رسانیده است امر کرده است
 پروردگار من که نگذارم که عمل او از من بگذرد و حضرت فرمودند بعد از آن معبود

و بر پشت او

کنند کتاب ان اعمال عمل نموده از بسندگان که مانند رسول ایشان کرده باشند
 که بسوی او و شش مهرده باشند پس بسبب یکی صاحبان عمل از ذممه مذکور
 عروج نمایند با آسمان پنجم پس برسد و آن عمل تقصیر جهاد و صدقه ما بین
 الصلواتین بوده باشد و بوده باشد و او را در روشنی آفتاب پس بگوید
 ایشان فرشته آسمان ششم که بایستید که من ملک حدم و بریند این
 عمل را بروی صاحبش و بگوید از آن برکتی که او حسد بدستی
 بر کسی که علم آموخته است و بر کسی که عبادت خدای خود کرده است و هرگاه در
 زیادت و در عمل عبادت دیده بر او حسد برده است و در مقام بری آمده است
 پس فرشتگان مذکور عمل مذکور را بر او تادان کرده برکت او را بکنند
 و آن عمل را ولعت میگردانند پس شد حضرت فرمودند باز معبود کنند
 کتابان اعمال عمل نموده که ازین دیمه نیز بری باشند پس بکنند تا
 با آسمان ششم پس برسد فرشته آسمان ششم بایشان بگوید بایستید
 که من فرشته رستم و بریند این عمل را بروی صاحبش و بگوید ایشان فرشته
 چشمای او را بدستی که صاحب این عمل اصل کسی رحم نمیکرد و چون بنده
 از بسندگان خدا را از دنیا کنایه نماید که در آخرت باعث عقاب او باشد
 یا ضرری در دنیا بدو عاید شود شتابت می نماید و او را بان داران و
 میشود امر کرده است مرا پروردگار من که نگذارم که عمل او از من درگذرد و
 حضرت فرمودند بعد از آن فرشته بالا بزنند و عمل نموده که از روی دانا می

و اجتهاد و نهایت پرهیزکاری بعقل آمده باشد و هر اوستا و آوازی بوده باشد
 در شدت و جلاست مانند آواز عذر روشنی بوده باشد مثل روشنی برقی و
 بآن سر نیز از شدت همراه باشند تا با سنان بهشم برسند پس بگوید با
 ایشان فرشته که موکل آسمان بهشم است بایستد و بریند این عمل را
 بروی همایش من فرشته بجا می آید هر عملی را بوی صفا که محض
 از جهت رضای خدا باشد بستی که او اراده کرده است باین عمل
 نمیدی مرتبه خود را نزد باب حکم و نه کور شدن خود را در مجالس عقل
 و صیحت او از خود را در شکر و دل تها امر کرده است مرا پروردگار
 من که نگذارم که عملی از من در گذرد و بیکری برسد و ادام که خاص بوجه
 نباشد حضرت فرموده بعد از آن صحو کند کاتبان اعمال بعضی بنده
 از بندگان و حال آنکه آن عمل شریف باشد بر نماز و زکوة و روزه و حج و غیره
 و عمره حسن خلق و خاموشی و ذکر بسیار و مشاییت آن نموده باشند
 ملائکه جمیع آسمانها و فرشتگان هفت گانه مذکور با هم پیوسته می کنند
 جمیع مرتبهها و حجابها را تا بوقف قرب الهی برسند و در برابر پروردگار
 ایستاده شهادت دهند از پرای او برین کوی عمل مذکور و می کنند
 که از جانب او مرتبه قبول یا پس خطاب الهی در رسد ایشان
 که شاکه بانان عمل بنده میند پس مطلع به آنچه در باطن او است بستی که
 او پس عمل را اراده نموده است که لغت من بر او باد پس ایشان در

مقابل بگویند که لغت تو را و با و لغت ما هم که ما بر سر او و اطاعتی بند استیم
 حدیثیت بزرگ که ما بعد از شایع از آن ذکر کردیم و ترا اکابر حیم
 بر آنکه عملی که از شوایب نقص حاصل باشد نجاست کم یا است نسل الله العظمی
 و التوفیق و الیاس المذنبون من متفرقی لذنبهم و ان کثرت بعضی بایک
 مانوس و نامید شوند گستاخان از مغفرت و احوش من و اگر چه گستاخان
 ایشان بسیار باشد چنانچه حضرت غزت در حکام محمد فرمایند ان ذلک
لذو مغفرة للناس علی ما کان یعنی بستی که پروردگار تو ای محمد
 آمرزنده است مردم را بر غلغله ایشان بپوش خود و شوقی یا پسب از آنکه
 معاصی و اقدام منافی برین میفرماید قل یا عباد الله الذین آمنتم فاعلموا
لا تقبلوا من رخصه و ان الله یغفر الذنوب جمیعاً الله اعلم هو الغفور الرحیم
 یعنی بگو ای محمد که ای بنده که کلام کردهاید برین معاصی خود بواسطه ارتکاب
 معاصی و مساوت بندهای نا امید شوید از رحمت خدای بستی که خدای تعالی
 می آمرزد و گنا بان را تمامه بستی که او نیک آمرزنده است و بر بندگان خود
 بنایت مهربان **مترجم گوید** در روزت الایجاب او رده است که در
 بعضی کتب سیر اسلام وحشی که قاتل حمزه بن عبد المطلب است و در روز حربه
 احد مسلمانان تمام قتل او داشتند و در روز فتح مکة زاده الله شرفا و تکریمات
 بکبریت باین طریق منقول شده و نقل ان از ابن عباس بصحت پیوسته که
 وحشی نزد حضرت مقدسه نبوی صلوٰت الله علیه و آله و کوفت آمد و ام که مرا

امانی تا بکلام الهی را بشنوم شاید که باعث پرستش من شود حضرت فرمود که
 دوست میداشتم که چشم من بر تو افتد تا بگویم سبب امان باشی و لیکن چون بگفتم
 امانی امانت و ادام بگفتم حق تعالی را بشنوی خوشی گفت من شرک و زریه ام
 و خون من کرده و زنا و دیگر مناهیه است حال نموده ام ای امانی حالت توان بود
 که حضرت غرت توبه مرا در معرض قبول آورد رسول صلوات الله علیه و اله خیر عباد
 ایشان بود لکن خاموش شد نه مشروطی الهی شدند که این است نازل شد
الَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ
الْإِبْلَاحَ تَحْتَ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفُ لَهُ
الْعَذَابُ وَخَلَّدَ فِيهِ مِمَّا نَالِ الْأَمَنَ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتَذَكَّرُ
أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَصَدِّقِينَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا یعنی عباد الرحمن باشند که
 نخواهند و پرستند بخدای تعالی ندای دیگر را و نکند نفسی که حرام کرده است
 خدای تعالی کشتن او را مگر بجای یعنی بوجبات قتل مثل روت و زنا و خونریزی
 و امثال آن و زنا نکنند هر که بکند این سه گناه را که از امانات معاصی است بکند
 جزای بکرداری خود را و درونش آلوده شود و چنان شود عذاب هر کس که گناهان
 اعمال را روز قیامت مجامع بد بماند و در عذاب و حالتی که خوار و بی اعتبار
 باشد مگر کسی که توبه کند از شرک و ایمان آورد و ترک کند شو و عمل صالح و
 کردار شایسته را پس آن کرده بدل میکند خدای تعالی که امان ایشان را
 بحسنات یعنی بوابقی ایشان را از معاصی محو کند و لواحق طاعت بجای آن

و امان بر
 یوم القیمه

بنشین

ثبت نماید و هرست خدای تعالی آمرزنده گناهان توبه و مهربان با ایشان بنشین
 توبه حضرت آیت را بر خوشی خواند خوشی گفت درین آیت شرط کرده است که
 امر بر نفس کنان هر کسی را حاصل میشود که او بعد از توبه عمل صالح کند شاید که
 صلح ازین در وجود نیاید و رجوع را توام تا کلام حق بشنوم و بهتر ازین مرا امید
 بهم رسد ای امانی است نازل شد إِنَّ اللَّهَ لَا يَفْضُلُ الْفَاسِقِينَ یعنی فاسقین را
 مساویان ذلالت یعنی پرستی که حضرت غرت نمی آمرزد از اکثر شرک آورد با
 یعنی کفر را و می آمرزد آنچه کمتر از شرک و کفر باشد هر کس را که مشیت
 الهی با برایش اعلق گیرد حضرت او را طایفه و بر او خواند گفت شاید که
 از جمله باشند که مشیت خداوند بغیران من اعلق نکند و در رجوع توام با
 بشنوم که در آن هیچ قیدی نبوده باشد بعد از آن این است نازل شد
 که تلقی عبادی الدین سر فوالا تعظوا أَنْ تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ تَعَالَى یعنی توبه
 این زمان هیچ قیدی و شرکی نمی بینم و مسلمان شده و در حدیث وارد است
 از پیغمبر صلوات الله علیه و اله لِيُفْرَنَ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَغْفِرَةً با خطرت
 قطعی قلب احدی آن ابله پس لیتاوهل لها جوادان قصبه یعنی هر آینه
 می آمرزد خدای تعالی کس بان را روز قیامت آمرزید نه که هرگز عاقل
 کسی خطور نکرده باشد تا آنکه شیطان را امید واری تمام دست دهد که
 باو نیز بخواهد پرسید **پت** اگر در ده یک غای کرم غزال که
 نفسی بریم روایت شده است در کتاب کافی از پیغمبر صلوات الله علیه و اله

لمن یشاء

که فرمودند لولا انکم تدعون لکان فی خلق الله فساد حتی یذبحونکم و یقتلکم
 فقیه اعلم یعنی اگر نمی بود آنکه شما گناه میکنید و طلب آمرزش می نمائید از
 خدای تعالی هرگز خدا تعالی بی فریاد جمعی را که مرتکب گناه شوند و طلب
 آمرزش از او نمایند تا پسر زوایش را و مادرش را و مادرش را و مادرش را و مادرش را
 سازد و نقل کرده است غزالی در کتاب احیاء علوم الانام که محمد باقر علیه السلام
 که میفرموده است باصحاب خود انتم اهل العراق یقولون ان ارجی ایتیه فی کتاب
 غزوی بنو لعلی قل یا عباد الله الذین استوفوا علی انفسهم لا تقنطوا
 من رحمة الله نحن اهل البیت نقول ارجی ایتیه فی کتاب الله و کتب
 و لیس فی عطیة ربنا فاقونی یعنی شما ای اهل عراق عرب میکشید امید
 خدا را ایتی که در کتاب الهی است این آیت که قل یا عباد الله الذین استوفوا
 علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله و ما که اهل بیت پیغمبر صلوات الله
 علیه و آله میگویند که امید من را نیست این است که و لیس فی عطیة ربنا
 فقیه یعنی هرگز من را زانی نخواهد داشت بتو پروردگار تو ای محمد
 که تو را نمی شوی زیرا که پیغمبر صلوات الله علیه و آله و سلم تا یکی از امت او
 در آتش باشد را منی نخواهد شد و رضای او وقتی حاصل خواهد شد که
 جمیع امت او آمرزیده شوند و با بجهاد اعدای که در باب شمول مغفرت
 آمرزش الهی مریدان را و فور رحمت او بر ایشان وارد است بسیار است
 و باز است کسی را که امید رحمت او دارد و او را چشم آن است که گناهان

او آمرزیده شود و از اقسام بعضی اعمال سالکی که مورش است و حصول آنست و
 زین در گناه و معاصی که باعث زوال استعداد مذکور است از او و چنانچه
 تمت او مصروف آن باشد و همی اوقات و صرف شود چه بدون آن نفی بر
 امید و رجاء بتبیت و بجز بکس نماند امید یکره از آن حاصل نشود کسی
 که نمی خفتند و در زمین و در وقت خود آب و به از او از یک خانک
 پاک سازد و کسب بای یک را که باعث فساد زرع است از آن دور کند
 و بعد از آن بشیند و انتظار بر بکرم الهی و لطف او و باره خود امید دارد
 که وقت و روز و فصل غنای او را حاصل خواهد شد این امید را از باب
 عقل نموده چنانکه خوب بشیند اما کسی که فراغت را شاعر خود سازد
 و مطلقا تحت مشقت زراعت و تعب آن نشود و تمام سال تحت بر آسایش
 و راحت خود بگذارد و همی اوقات خود را صرف هوا و هوس و لهو و لعب
 می نموده باشد پس بشیند و انتظار سپرده باشد که خدای تعالی زرع از
 برای او خواهد رویانید بواسطه او غله حاضر خواهد ساخت و بی آنکه سعی
 کند ای در آن نموده باشد قطع آن داشت باشد که مثل آنچه از برای آن می کند
 شب روز و سعی و تعب و کد تمام گذرانید است حاصل شده باشد
 از برای او نیز با اینا حاصل شود هیچ شک نیست که این معنی بر حقیقت
 و فریب این خود محمول خواهد شد و بر جا و امیدی که ممدوح است پس بنا
 زراعت و کسب و آخرت که دنیا از غله و دل مؤمن زین است و معنی

که بران کشت مشی و ایمان و طاعات و عبادات فخر لا اله الا انت که با و او پیوسته
 و پاک ساختن نفس از اخلاق بد و صفات ذمیه و باز داشتن آن از معاصی و امور
 ناشایست مبتدیه و در کردن سنگ ریزه و خاشاک از آن زمین و گردن
 کیا با آن چنانکه باعث فساد و زرقعت و روز قیامت وقت در وقت
 پس بر خیزد بخش که شیطان را فریب ندهد بعضی جهاد امیدی که لغو
 آرزو کشیده و تسلی نموده از مسابقت با اعمال صالحه و گردن سپندیده باز بیا
 و نظر کن بحال انبیا و اولیا و مستغنی که در اقدام به طاعت و صرف عمر و ثواب
 متحمل شده اند و شب و روز خود را فارغ نمیداشتند تا با ایشان را بچندی
 که ما بر رحمت خدای تعالی حاصل است حاصل نموده و نمیخواستند که با آن گناه
 نمود و تحمل این قدر تعب و مشقت نشوند بی بکاه بر آب بشبول حیات او بر
 بندگان عاصی را و علوم و امر و شر او از تو و امثال تو عالم تر نبوده اند نه
 چون میدانستند که امید رحمت و مغفرت او بی اقدام بعمل صالح و خیر و
 و سفاقت با وجود و نهایت امید و رجاء جمیع عمر خود را صرف طاعات و عبادت
 میکرده اند و شب و روز خود را از آن فارغ نمیداشتند شش امدت تقوی
 و الهیادیه و نفوذ با قدمین الزلزل و القویات و اقدار الهی

حدیث بیست و نهم

روایت شده است بسندی که متصل است شیخ بزرگوار شیخ ابو جعفر طوسی
 از شیخ مفید علیه السلام از ابوالکاسم جعفر ابن محمد بن جعفر بن موسی بن یونس

که از اوقات اصحاب حدیث است و استنا شیخ مفید علیه السلام است و درین حدیث
 مرتبه بزرگ داشته و تصانیف بسیار دارد و در رسائل بسیار حدیث و در اجری
 بجای رحمت ایزدی پوسته رحمة الله علیه از شیخ بزرگوار شیخ الاسلام
 محمد بن یعقوب کلینی از علی بن ابراهیم بن هشام از پدر او ابراهیم
 بن هشام از ابیانی غیر که احوال ایشان سبق ذکر یافت از مصنفین
 حازم که از اوقات راویان امام جعفر صادق و امام موسی کاظم است علیه السلام
 و فقیه و مصنف کتب بوده از امام ابی عبد الله جعفر بن محمد الصادق علیه السلام
 که قال رسول الله صلی الله علیه و آله لا یمن لولده مع والده ولا لملک مع مولاه
 و لا لمرءه مع زوجها و لا ذری فی عصیة و لا یمین فی طیعة **شیخ کلام مخزن نظام**
 و منین غار و دو نمایش انجام **آغاز مشتمل بر دوشین مشیل دل**
 خداوند کلام امام علیه السلام گفته فرمود است رسول خدای صلی الله علیه و آله که
 نیست سوگندی هر فرزندی را با وجود پدر و نه هر سبده را با وجود خداوند و
 مرزن را با وجود شوهر عینی سوگند فرزندی از آن پدر که ای که پدر و
 حیات باشد و سوگند زن شوهر و سوگند بنده بی اذن خداوند نیست
 نیست یا منقصد است و عمل بان لازم نیست و با آن ایشان متوفست علی
 الاختلاف المذهبین و روایت نیز که در آن را مری که متضمن عصیان خدا
 باشد و سوگند خوردن و قطع صلح بر عینی در امور که متضمن عصیان
 خدا باشد مذکور نکرده و اگر واقع شود منقصد نیست بر قطع صلح و رفع رطل

و ابی اذن مشهور

خویشاں سو کند یا بنا بد کرد و اگر کند عدل آن لازم نیست **نیمین** **اول**
 بین اینها چنانچه می سو کند است و در ماخذ اشتقاق و سبب است **اول**
 از بین عینی قوت ماخوذ است زیرا که سو کند قوت می باید بر فعل آنچه سو کند
 میخورد که از آن بر فعل ورنه و بر ترک آنچه بر ترک آن سو کند با و می کنند **دوم**
 آنکه مشتق از بین معنی نیست و برکت است بواسطه حصول برکت و نیست
 فزکام خدا که در ضمن آن تحقیق است **سوم** آنکه از بین معنی است
 راست ماخوذ است بواسطه آنکه در زمان پیش که سو کند می خورد و اند
 دست راست خود را بر دست راست کسی که بر دعوی او سو کند میخورد و اند می اند
 و این سبب قول را شیخ ابوعلی طبرسی در تفسیر خود که موسوم به مجمع البیان است
 ذکر کرده است لوله مع والده و لا انجا اعم از آنست که پسر باشد یا دختر
 و والد اعم از آنست که آزاد باشد یا بنده اما اگر کافر باشد یا حکم او درین
 حکم نیست باین تصریح که از علماء امامیه رضوان الله علیهم درین باب یک نظر
 و عموم حدیث اگر چه شایع است که فزیر نیست و لیکن ممکن است که فزایت منع
 پس چون رفته باشد و این نیست **لن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین**
سبیلا یعنی نموده اند است خدای تعالی هر کافران را بر مؤمنان سبلی
 و لا ملوک مع مولاهم و ملوک بنده است خواهد عدم باشد و خواهد کینز
 و مراد بملکی خداوند و خواهد کی باشد و خواهد و باشند و ظاهر است
 که ملوک نیز اعم باشد از آنکه ملکی او نبده باشد یا بعضی و الله اعلم و لا اله الا الله

ایستغفر درین حکم باذن شکر کسیت و او را نیز در نسبت کردنی و اینست سو کند
 یا سو کند یا این حکم مخصوص زن و نیست و آیا شرط است که شوهر بالغ باشد یا
 از احساب کلامی درین باب باید باشد و نهایتش ظاهر حدیث شریعت است
 در سنه دوم و تمیز مذکور محل بحث است و بیاید دست که مطلقه بر جیه و اولاد
 عد که شوهر او را رجوع با و میرسد نیز درین حکم حکم زن دارد و لا ذر فی مصیبه
 تدر و لغت معنی عد است در عرف اهل شرع لازم ساقط فعلی است
 یا ترک فصد بر خود گرفتن صیغه فصد معنی متعز با و فعل ماضی و مفتوح العین است
 و در مضارعش فم عین و کسر عین هر دو جایز است و لا یمن فی فطیقه مراد
 قطع ملکه رحم است و مراد از نفی آن نفی تحت آن عینی سو کند بر قطع ملکه
 رحم محسوس نیست و منعقد نمیشود مثل آنکه کسی سو کند خورد که با پدر و خویش
 نکند یا با و خود معاشرت نماید و می تواند بود که اراده کرده باشند
 حضرت مولاته علییه و الله تعالی رحم اینچنین من برادران در وین
 باشد که در قطع از ایشان نیند سو کند صحیح نباشد و الله اعلم **نمایش اول**
 بیاید است که نفی که حضرت رسالت صلی الله علیه و اله درین حدیث فرموده
 سو کند فرزندان با وجود پدر و محکوم را با وجود خداوند و زن را با
 وجود شوهر می تواند بود که بر نفی تحت مجبول شود و اراده کرده باشند
 حضرت بان نمیشنی را که سو کند مذکور از ایشان صحیح نیست و اصل
 منعقد نمیشود با بیشتر از آن پدر و مولی و شوهر است از احاطه نشود و نفی

که از ایشان بعد از سوگند ظاهر شود از معضلت اعتبار قطعات و می تواند بود که
مراد نفی لزوم آن باشد که اصل سوگند منعده باشد و هر یک از پدر و مولی
شوهر را رسد که منع آن کنند یعنی اگر نفیض آن کند عمل مقتضای آن
واجب باشد اگر نفیض نکند نه و باین احتمال اکثر علماء امامیه رضوان الله
علیهم شمس شریح ابوالقاسم مصنف شرائع الاسلام و غیر آن فتوی داده اند
و شریح جمال الدین مطهر علیه الرحمه نیز در کتاب قواعد الاحکام مایل بان
شده و این قول را رجحان داده و استدلال کرده اند بر مطلب مذکور بعموم
آیاتی که دلالت بر وجوب وفای سوگند مثل قوله تعالی و لا تقضوا الا باطلا
یعنی هرگاه که دایمی سوگند یا کسی نه نقض او میکنند بر مقتضای آن عمل
چه ظاهراست عموم وجوب عمل مقتضای سوگند است مگر جایی که دلیل اخراج
آن نماید و دلیل نیست مگر در ماده که در یا مالک باشد بر نفیض آن کنند
پس در غیر آن منعده باشد و نفی که ازین حدیث فهم میشود چنانچه مذکور شد
بجمله که احتمال نفی صحت دارد است حال نفی لزوم نیز دارد پس بر آن استدلال
بر نفی صحت توان کرد و وجه نظر بنا بر آنچه مصنف ام فله در مائش ذکر
کرده آنکه یعنی که اگر مذکور دلالت بر وجوب عمل مقتضای آن دارد و این صحت
که شریح اعتبار آن کرده باشد و هیچ شک نیست که مذکور است جمعه
که اذن زوج و مولی را شرط میدهند یعنی زوج بی اذن زوج و عین
بند بی اذن مولی هیچ نیت پس عموم آیه بر ایشان حجت تواند بود و

و در خبر تهذیب

و باین طریق

و بعضی استدلال نموده اند بعضی از متأخرین مذکور اول را که عدم انعقاد
سوگند است خستیا کرده اند و استدلال کرده اند باین حدیث زیرا که نفی
تبعی نفی نیست که منطوق این حدیث نفی حقیقت یمن است و در اصول معتبر است
که هرگاه معبوس قیاسی محمول تواند شد بر معنی مجازی حمل باید کرد که اقرب
بحقیقت اقرب بمعنی حقیقت یمن نفی تحت است پس نفی یمن را که این
حدیث دال است بر آن بر نفی صحت حمل باید کرد که از نفی لزوم که از آن
بعد است اگر چه قول ثانی مشهور تر است اما این قول از دلیس ظاهر
ترست آنچه مسلم و بیاید است که خلاف مذکور در غیر سوگند بر نفس است
باز که حرام اما در سوگند بر نفس واجب یا ترک حرام هیچکس را در لزوم
بجای نیست و در آنکه هیچ یک از پدر و مولی و شوهر را ولایت آن نیست
که رفع آن کنند شکی ندارد که نفی که در باب ولایت و ایالاته و نفیض
و عدم نفیض مذکور دارد است و رما ده یمن است و بس در ماده مذکور
نفی وارد نیست و بعضی از متأخرین علماء امامیه نیز را بر یمن حمل کرده اند
و گفته اند که تدریس جماعت تیر با اذن ایشان منعده نیست یا منعده است
ولا نم ند علی اختلاف القولین و دلیل ایشان درین حکم چندان و فتوح
بی روایت کرده است شیخ ابو جعفر طوسی در کتاب تهذیب حدیث از
حسن بن دساکه گفت گفتیم با ما موسی کاظم علیه السلام که آن را بی عاید
حلفت منها یمن فقلت تعد علی ان لا یجها ابدا فقال فقلت تعد

نه و مخفی

یعنی برستی که مرا کنی نیست که سوگند یاد کرده ام و گفته ام که خدا راست برین که
اورا هرگز نفرستم امام علیه السلام فرمودند و گفتن مرعوبی را بوعده کرده
کرده و بنزد خود و عمل نمایی و شیخ سبحه علیه السلام در کتاب و رساله خود آنکه
این حدیث را نقل کرده گفته است که درین حدیث و قیقه است و اراده
کرده است بآن این و قیقه را که دلالت دارد بر آنکه نذر را نیز بهین می بیند
پس از آن استنباط توان کرد که نذر فرزند و بنده و زن نیز موقوف
باشد بر سپس پدر و مولی و شوهر است بنا بر نفی که در باب توقف بین ایشان
بر آن زن انجماعت وارد شده و این تسمیه اگر چه از کلام راوی فهم شده است
تقریر امام علیه السلام آنرا در قوت لفظ امام علیه السلام است باقی بقی
دانسته که تقریر امام علیه السلام بر تسمیه مذکور بر تقدیرت سپس آن دانسته
بر آنکه تسمیه مذکور از روی حقیقت باشد تجازیست که راوی بطریق مجاز آن
کرده باشد و تقریر حضرت بر مجازیت آن باشد نه بر حقیقت بودن
بلکه ظاهر از کلام حضرت که فاعل نذر کرد و تعبیر از آنچه راوی بین آورده
در کلام خود نذر است که پس بر آن باشد نه تقریر و با بکار افعال
این دلایل ضعیفه را صلاحیت آن نیست که اثبات احکام شرعی بآن توان
نمود پس اولی آنست که بر آنچه ظاهر نص اقتضای آن دارد اقتصار شود و
اعلم بحتایق الامور **نماز** و باید دانست که نذر که لغزشی است
نکرانیت بر دو قسم است مطلق و معلق نذر مطلق آنست که بشرطی موقوف

نماز باشد مثل آنکه روزی خود را نذر کند و بگوید بعد از آن ماهی خدا را
برین که فردا روزه دارم یا آنکه ششای بیماری یا آنکه سفری مشروط سازد
و بگوید آن ششای من یا آن قدم فلان من سفره فمنع که نذر معلق آنکه
بهری ازین امور موقوف باشد مثل آن ششای من یا آن قدم مسافری فمنع
علی انصوم بویا میسنی که چهارمین شفا یا بد یا فلان سفر من بیا پس
برین که یک روز روزه دارم و کلام حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم
درین حدیث که لا نذر فی معصیت شایع هر دو قسم است چه نذر معصیت بچند
و ضمن نذر مطلق است و آنکه بود که تحقیق شده باشد مثل فمنع ان تفرج
خامست یعنی خدا راست بر من که با آنکه چهار زن دارم زن دیگر که پنجم
ایشان بخوابم در ضمن نذر معلق نیز می تواند تحقیق شده خواه معصیت مذکور
شرط نذر جزا مثل آن شربت محمد فمنع علی ان اصبی رکعتین یعنی اگر مشرب شوی
مرا که شراب خورم پس خدا راست بر من که دو رکعت نماز بخندارم که هر یک
نجز از آن باشد که چرا اگر غرض آن باشد نذر مذکور منع است بلا حدیث
و غرض آن موجب کفاره است و خواه معصیت جزا نذر شرط مثل آن شش
مرغی فمنع علی ان انصوم بویا میسنی که چهارمین شفا یا بد پس خدا راست
برین که روزی را که روزه شام است روزه دارم سبب نذر مطلق را
مطلقاً میباید و حکم بر اطلاق آن کرده است خواه معصیت باشد خواه عادت
و گفته است که عرب از نذر نمی فهمد مگر چیزی را که معلق بشرطی باشد چنانچه

تعلق که از ائمه ائمت است نصیر بآن کرده است و قرآن و سنت بر زبان ایشان
 وارد است پس نری که از قرآن و حدیث حکم بجهت آن شده می باید برستی
 محمول باشد و این که از مضوی انوی مجببی دیگر نقل شده باشد خلاف اصل
 پس با آنکه دلیل لالت باو کند است باران نباید کرد و اکثر علماء و امامیه و
 عیثم درین سلسله با او خلاف کرده اند و حکم کرده اند با آنکه نذر مطلق نیز صحیح است بچند
 دلیل **اول** اجماع علماء بر تحت آن چنانچه شیخ ابو جعفر طوسی نقل کرده **دوم** آنکه
 نذر در قرآن مجید مطلق وارد شده و تفسیر بشرطی باینکه مثل قول الله سبحانه
 و تعالی ان فی نذرت لکن صوما که بعد از آنکه عید علی السلام از حرم بوجود
 آمد و او را شسته در حجر بر چیده و در کنار او گذاشته اند و این تفسیر
 مجببی که بر منی کنی از او میان ای هریم و از تو پرسد که این فرزند از کجاست
 بگو برستی که من نذر کرده ام از برای خدای تعالی روزه را پس خاموشی را
 چه روزه و بر تیرت ایشان ترک کلام بوده است و قوله تعالی ان فی نذرت لکن
صافی بطنی محررا و قوله تعالی یونون بالمد و یحافون و اگر تفسیر آن
 بشرطی نمی بود و نذر آن مطلق واقع نمی شد **سوم** آنکه مطلق واقع
 شده و در کلام قدس نبوی صلوات الله علیه و آله و سلم آنجا که فرموده است
 من نذر ان یطعم غلیظ و من نذر ان یصیب غلیظ یعنی کسی که نذر
 کرده باشد که اطاعت خدای نماید در امری باید که وفای نذر خود کرده است
 آن طاعت را بجای آورد و کسی که نذر کرده باشد که عصیان خدا نکند نباید که

عیسان از او واقع شود اگر نذر مخصوص بود مشروط چنانچه مذکور شد
 امر طاعت نذر که رجب و نذر مناسبتی بود بلکه می بایست گفته شود و کفای
 او حاصل الشرط المعلق علی عینی باید که وفای بان بکند که می باشد شرطی که
 نذر را بان معلق ساخته بحصول **چهارم** ظاهر حدیثی صحیح که بان
 القیاس کنی فی الزامات منصوص علی السلام روایت کرده است و گفته است
 که سوال کردم از آنحضرت علیه السلام از مردی که گفته باشد علی نذر عینی
 برست نذری آیا باو باین گفتن امری واجب می شود حضرت فرمودند که
 لعین الله نذر عینی حتی یسی شیا بعد میا اما و صدقه او بجا عینی نذر
 لازم نیست تا نام چیزی از برای نذر نبرد و نذر با صدقه یا حاجی ایام
 علیه السلام منتهی نذر جزو نام برود روزه یا صدقه یا حج باشد اندو اگر شرطی
 از جمله صحاح می بود از آن نیز ذکر می کرد و نذریت خلاصه آنکه درست است
 برین مطلب که کرده اند و بخاطر میرسد که هیچ یک از ائمه مذکور هر ی
 نیت که بر سببه ترضی علم الهی حجت تواند بود و مخالفت مذمتی
 که او خست بار کرده داشت باشد اما باجماعی که شیخ نقل کرده ظاهر است
 چه او اجماع را قبول نخواهد داشت اما آیات ثلثه بواسطه آنکه زیاده برین
 دلالت ندارد که نذر بر روزه داشتن و از ادای مافی البطن و وفای بان
 وقوع یافته و پس شک نیست که سببه ترضی علم الهی حاصل خواهد کرد و از آنرا
 مشروط بشرطی بوده زیرا که مادی نذر مشروط پیش از نذر نیت و در آنجا

مذکور و تصریح نیست بآنکه نذر مذکور از ایشان بشتر واقع شده اما آیت
 اول بواسطه آنکه بآنکه حکایت است از آنچه در شریعت منبر خشنی نذر مذکور
 دیگر بوده زیرا که برین دلالت ندارد که مریم علیه السلام مامور شد بآنکه
 خبر دهد مردم را بآنکه نذر کرده است که روزه جاری کند خشنی اختیار
 کند و این که درین خبر ذکر شرط نکرده باشد که تقاضای آن نمیکند که روزه
 خود نیز نذر نکرده باشد و ثابت نشده است که صیغه نذر او همین کلام بوده
 یا آنکه توان گفت که چون غالی از شرط مذکور باشد ظاهراً هرگز نیست که شرطی در میان
 نباشد بلکه در بعضی تفاسیر مذکور است که کلام مذکور خبر نیست که او از نذر
 خود داده است که پیشتر از او واقع شده اگر گویند نذر مذکور از او برخاسته
 و عدم تکلم واقع شده بوده است پس اگر این کلام صیغه نذر نباشد و پیشتر
 از آن نذر مذکور واقع شده باشد لازم می آید که مریم علیه السلام باین کلام
 مخالفت نذر کرده باشد پس ناچار باید برین محل که مذکور است این کلام
 با مخالفت نذر گرفته باشد که لایق مرتبه او علیها السلام نیست لازم نیست
 جوابش آنست که می تواند بود که در وقتی که نذر کرده باشد که سخن نکرده
 است یا نذر نکرده باشد که اخبار بنده خود را مشتتشی یا آنکه بگویم که او را
 تکلم باین کلام ضرر و تشدد بوده تا رفع تقصیر از او بشود و قوم او باو محال
 نمیزند که آنکه او سخن بایشان نگوید و جواب ایشان نداد و از روی عداوت بود
 با از نهایت شرمندگی و خجلت بود که از ایشان داشت بواسطه کار بدی

که ایشان

که ایشان بر و کمان برده بودند و بنی نصرین را اعتقاد نیست که اخبار مذکور از
 او باین اشارت واقع شده بوده است و اطلاق قول بران که در آن مجمع
 واقع شده از روی محال است و شینج ابو علی طبرسی در تفسیر مجمع البیان
 نقل کرده است که مریم علیه السلام بعد از نذر مذکور از آن یافت از جانب حضرت
 عزت تعالی شد نذر بقدر کلام بواسطه رفع محال قوم و رقی او و بعد از آن
 دیگر سخن نکرده و این صریح است در آنکه کلام مذکور صیغه نذر نبوده بلکه اخبار از
 بدست آید باینکه چنانچه گذشت اما آیت دوم اگرچه احتمال دارد که آن کلام
 از زبان عمران صادر شده باشد و میباید نذر باشد نه تشریح کلام مفسرین صریح است
 در آنکه صدور کلام مذکور از او بعد از نذر بوده چنانچه صاحب کشف میگوید
 روایت شده است که زن عمران عقیم بود پس عینی او را فرزند می شد بآنکه پیشتر
 و از آن گذشت که دیگر حست حامل فرزند و را و بگذشت وقتی در سایه درختی
 نشسته بود مرغی را دید که بچرخ خود را چپنه میچرخاند و او را آن حال خوش آمد
 نفسی او مایل بفرزند شدن شد و در مقام دعا درآمد و گفت اللهم انک
 عینی نذر ایشان کردی و زهی لدان التصدق بر عیبت المقدس فیکون من
 سیده و خدمه یعنی ما را بخدا یا بپرستی که تراست بر من از روی شکر
 روزی من کنی فرزند می که تصدیق کنم با و بپرست المقدس که بجای کنی ایشان
 بود تا از جمله عبودان و خدمت به ران آن مکان شریف باشد پس عائی
 در معرض اجابت درآمد و مریم علیه السلام حامله شد تا آنجا بود ترجمه کلام صاحب

شده

کشف اگر گویند شیخ ابو علی طبرسی علیه الرحمه خبر دایت کرده است در کتاب مجمع
البیان جایی که تفسیر این آیت میکند از ابی عبد الله جعفر بن محمد الصادق علیه السلام
که آن حضرت فرموده اند ان الله عز وجل اوحى الى عمران انى واهب لك ذرا
عمرى الا مکه و الابصر و بحی الیوم اذن الله و جاعله رسولا الى نبی اسمی
محمد ثم امرته بذلك و یحی ام حرم علیه السلام فلما حملت بها قالت رب انی
اذرت لك فی لطفی محررا یعنی برستی که حضرت قبل ذکره و نبی پرستاده
عمران پدر مریم که برستی که من بخشیده ام مرزا زینب که به میکده بلمعه بخت
نچینایی مادر زاور از غلت کوری پاک می شده باشد بدن مبروص را
از و انجمنی و زنده میکده باشد مردگان را فرمان خدای تعالی و گویند
او را رسول از جانب خود بر نبی اسمی یعنی فرزندان یعقوب چرا که
نام یعقوب پیغمبر است علیه السلام پس عمران این سخن را بزن خود که مادر مریم
اسلام بوده نقل کرد پس چون حمل گرفت او بریم گفت پروردگار را بدستی که
نذر کردم برای تو که آنچه در شکم من است از او کرده شود از قید تعلقات دنیا
و خاص از برای تو بوده باشد و خدمت مسجد تو کند که پست الهی است در آن زمان
خدمت مقدس را بسیار بزرگ میداشتند چنانکه درین زمان خدمت
کعبه را و فرزندان خود را بوی آن کار نذر میکردند و شریعت ایشان
بر سر زمان انقباض و الدین در پیش آن نذر را واجب بوده و این
حدیث مشهور است بر آنکه این قول و مریم علیه السلام میگوید نذر بوده و نذر

مسجد

از سر زنده بوده است و نبوده است چنانچه صاحب کشف میگوید چنانچه از اخبار
آل محمد بشنیدن فرزندان استعدای او از آن بذر که مفا و دعایت کرد باو
نسبت داده و حسن فرموده و جانشین است که درین آیت اشعاری باین شی
نیت چه حیث زیاده برین دلالت نکرده که این قول از مادر مریم علیه السلام
بعد از حمل او بریم واقع بوده و ازین فهم میشود که قبل از حمل از او این نذر
واقع نشده بوده است و اخبار خدای تعالی عمران را بخشیدن فرزندان باو
مناجاتی پسند کرده که از زن واقع شده باشد نذر و چه اخبار نذر کردن
بنود که فرزندان را ازین زن حاصل خواهد شد و بر تقدیر علم زن او بآنکه
فرزند از او در وجود خواهد آمدست و نذر بود که نذر نکرده و از پیش از
اجبار نذر کرده واقع شده باشد و بالجمله درین آیت بسبب حجه دلالت
نیت بر امری که منافات داشته باشد مذهب مبرم تفسیر علم الهی
و اما این سیوم ذکر آن در مقام استدلال بر مطلب مذکور بنافیت
می نماید زیرا که آیت دلالت ندارد بر جمع و فای بند و حال آنکه نذری
که سبب نزول این آیت بوده است مشروط بشرط بوده است با اتفاق
امت و وجه آن مشهور است از آنکه آیت بیجا نذر کرده است باشد باین
ما بواسطه ترک حقیقت با ساهی جمعی که آیت مذکور بکلمه سوره که این آیت در
سوره است و نشان ایشان نازل است ذکر آن میکنم و قاضی حنفی و
در نسب خود از ابن عباس نقل کرده است که امام حسن و امام حسین علیه السلام

باشد نه و رسول خدا صلی الله علیه و آله بعیادت ایشان آمدند و میان جمعی
 پس ایشان روی امیر المؤمنین علیه السلام آوردند و گفتند که با ابوالحسن چه بود که
 نداری بواسطه بشدن فرزندان خود بکنی پس حضرت امیر و فاطمه علیهما السلام
 وضعه کنیز ایشان نذر کردند که اگر ایشان از آن بیماری شفا یابند هر کدام
 سه روز و روزه بدارند و پس چهره ایشان نبود که قوت ایشان نوازش شد
 پس امیر المؤمنین علیه السلام از ششون خبری سه صاع جو قرض کرد و فاطمه علیها السلام
 صاعی را از آن پست مبارک آورد کرد و پنج قرض آن بخت پس چنان قوت
 افطار شد آن بای نه کور را پیش خود گذاشتند که بآن افطار کنند که
 مسکینی را ایشان وار داشتند از ایشان در بوز قوتی کرد پس المعاد را
 بر خود خست بیا کرد و آن پنج قرض آن را بایل دادند و نشیب بی آنکه برای
 دم تا بی چندی دل کرده باشند روز او کردند و روزش با بزرگ و زهره فرستاد چون
 تمام شد طعامی که پست و روز گذشت ته ترتیب داده بودند پیش خود
 گذاشتند که با او افطار نمایند مینی آید طعامی از ایشان در بخت
 همه را با و داده و چون بچنان بهم آید گفتا کردند تا روز دیگر شد و ایشان
 بر همان نسبت روز و آن افطار را داده صرف بقیه قوتی که داشتند نمودند
 که با زاسیری بر در است و چیزی طلب میکنند ایشان بر همان منوال بوز
 که شسته مسکوک و تهنیت پس حبیب علیه السلام نازل شد و این سوره را
 بر پنج صلهات انداخته و آله آورد تا آنجا ترجمه کلام قاضی صفی بود و در خود

قیام نموده وقت

و اما استدلال بحدیث من نذران الطبع اقمه فلیطعمه اگر بپانی که در انطباق آن بی
 نکر شد تمام شود هر آینه دلالت خواهد کرد بر آنکه مذکور مشروط شروع
 نباشد چنانچه بعد از آن ظاهر میشود و شما بان قایل نیستید پس آنچه جواب
 شما شود از آن جواب مانیز نیست و اندوه با آنکه سید مرتضی علیه الرحمه
 چنانچه سبق ذکر یافت در قوی خبر اعداد را حجت میداند و بعد لول آن عمل
 نمیکند پس امثال این اخبار را و حجت تواند شد و حدیثی که ابی الصلاح
 کنی روایت کرده است سید مرتضی نیز بحکم که از آن مستفاد میشود قایل است چه
 زیاده برین از آن فهم شد که نام بر آن عبادنی که مضمّن و متعلق مذرت
 از جمله صحاح مذرت چنانچه حتی که از برای انتهای غایت اشعار بر آن
 بطریق او و از آن معلوم شد که چیزی دیگر صحیح مذرت پس می تواند بود
 که نام بر آن عبادت آن باشد و دیگر صحاح نیز داشته باشند مثل تعلیق
 شرط و غیر آن بسیار شد که استدلال کنند بر مطلب مذکور که صحت مذرت
 مطلق است بحدیثی که روایت کرده است از اشباح ابو جعفر طوسی علیه السلام
 از منصور بن عازم از امام جعفر صادق علیه السلام که اذ قال ارجل علی استی
 الی بیت الله فمجموعه ای می بودی که اذ اذ فلیسن شیعی حتی یقول الله علی
 المستی الی بیت الله فلیسن الله می بودی که اذ اذ ان لم اقل کذا و کذا یعنی
 اگر بگویم شخصی که بر منست سپاده رفتن بخانه خدای بقصد حج بجای آوردن یا
 بر منست که این داین با خود ببرم را با و از قول مذکور چیزی لازم نمیشود تا آنکه

صادق

بگوید خدای را بر نیت پاوه رقت بخند او بگوید خدای را بر نیت این
 هدی این هدی اگر لغفل نیامورم او را این را بواسطه آنکه حضرت درین حدیث
 بیان کرده است نه مطلق را بلکه بگوید تعدی علی امتیه و نه مطلق را
 بلکه بگوید تعدی می کند و اگر آن لم افضل کند و اگر بس هر دو قسم
 صحیح باشد و مخفی نخواهد بود که چنانکه این حدیث احتمال نمیشود دارد
 که مذکور شد احتمال معنی دیگر نیز دارد و آن آنست که قول حضرت که ان لم
 افضل کند و اگر اقتضا می نمود و نذر باشد با هم و نذر آخر اختصاص می باشد
 و مع قیام الاحتمال اطلاق استلال **انجام** باید دانست که متعلق بهین
 معنی امری است که بگوید میجو نذر خواه فعل باشد و خواه ترک می باید که در وقت
 سوگند خوردن رجحان و بهتری داشته باشد بحسب آخرت مثل فعل جمعه و زود
 غنم و ترک خوردن بدست چوب و خوابیدن بعد از نماز صبح و اتمال آن
 از افعال مستحب و مکروه و بحسب دنیا مثل پوشیدن لباس فاخر و خلعت
 طعم خوردن طعام لذت و ترک مباشرت عجز و مجالست اوانی و آنچه نهند
 آن باشد یا آنکه مساوی الطرفين باشد یعنی فعل ترک آن در مرتبه مساوی
 باشد و سوگند بر امر موجب عینی یا فعلی که ترکش بر رجحان داشته باشد
 مثل افعال مکروه یا بر ترک که فعلش راجع باشد مثل امور مستحب معتقد نیست
 و اگر امور مذکوره در وقت سوگند رجحان اخروی یا دنیوی داشته باشد یا مساوی
 الطرفين باشد و بعد از آن مرجع شود و علامه رضوان الله علیه در حین مرجع

برای هر

و چنانچه در کتب معتبره آمده است
 فعل ترک آن مستحب و مکروه
 و اگر مساوی الطرفين باشد
 و اگر مساوی الطرفين باشد
 و اگر مساوی الطرفين باشد

مخالفت سوگند جایز است و اگر باز مرجعیت مذکور و زایل شود بر حکم سوگند قریب است
 و برین قیاس چون مرجعیت بود و نذر جایز و چون زایل شود واجب و تعلیق
 نذر ایما همان حکم دارد یا نذر است و مرجعیت ایما و اصحاب اینست که در نذر لازم
 که متعلق آن رجحان و بهتری بحسب آخرت داشته باشد خواه فعلی باشد مثل
 و خواه ترک فعلی باشد پس نذر مستحب صحیح نباشد مگر نذر و بعضی که نذر را
 نیز درین حکم مثل مین دانسته اند کسی نکند کسی نذر کند صدقه را نه مخصوص
 دنیا و نه دنیا و واجب میشود و بر او تصدق مخصوص همان دنیا و مال آنکه تصدق
 مذکور را رجحانی نیست نه در دین و نه در دنیا پس رجحان در نذر نیز شرط
 نباشد بواسطه آنکه نذر در دین فرض صدقه دنیا را حاصل است پس
 تخصیص به نذر نیست که تصدق دنیا را خاص قبل از نذر رجحان داشته باشد
 باشد بر ترک آن بی آنکه تبدیل یا به دنیا ری دیگر و اگر فرض کنیم که کسی
 نفس تخصیص را نذر کرده باشد مثل آنکه دنیا ری بر او واجب باشد که
 تصدق کند نذر کند که این واجب مذکور را در ضمن فلان دنیا را حاصل
 آورد و باز صحیح خواهد بود بهین معنی زیرا که عاقل است بر آنکه فعلش بر
 ترک آن بی آنکه رجحان دارد و آن ترک مطلق است بی آنکه مبادل باشد
 فقیر **تفسیر از مظهر** وجه تسمیه را در حاشیه برین وجه سر داده
 که جواب مذکور خواهد بود مخفی نیست اما تمامست و گوید سببش این باشد که جمعی که قایل
 بودند رجحان متعلق نذر شده اند رجحان آنرا بر ترک مطلق نخواهند پسندیده و نذر

مذکور فعل منزه و قبل از مذکر بر ترک مطلق رجحان ندارد بلکه بر ترک لا اله الا الله
 رجحان دارد پس تعارض مذکور منزه با ایشان ندارد و باشد یا این باشد که رجحان
 مذکور من حیث الخصو صیغه در خیر من است چه خصوصیت را در رجحان مذکور
 بر تقدیر تسلیم هیچ وجهی نیست و سلاطین آن بنیاد نیست و در ماده مذکور من
 حیث الخصو صیغه متعلق مذکور واقع شده است پس تعارض را داشته و اندک اختلاف
 الامور **حدید** **میت**
 روایت شده است بسندی که متصل است بشیخ بزرگوار محمد بن یعقوب کیمینی
 از محمد بن یحیی از احمد بن محمد و عی بن ابی اسیم از پروانه اسیم از ابن
 محبوب که احوال ایشان در صدر حدیث سنیر و هم مذکور شد از عبد الرحمن
 بن الحجاج که گفت از ابن ابی سیم که با صاحب خود میگفت تعارض امیر المومنین
 علیه السلام بن جلیان اصطخانی سفر فلان را و القادخسرج احمد بن
 زاده عی بن محمد از غفقه و اخراج الاخره بها عا بر سبیل فده عواد الی طاعها فاک
 الرجل مهمما حتی لم یبق شیئی فلما فرغوا اعطاهما العا برهما ثمانیه و را هم بود
 ما اکل من طاعها فقال صاحب الثلثه از غفقه لصاحب الخمسه از غفقه قسمها
 نصفه یحیی و فینک فقال صاحب الخمسه لابل ما فعل واحد منکم من الذلهم
 عی بن محمد و ما خرج من الزاد قال فاقا امیر المومنین علیه السلام فی ذلک فلما
 سبع مقالتها قال لهما اصطخانیان قصصکما و یتینا لا اقص سنیا بالحق
 قال فاعطى صاحب الثلثه از غفقه سبعة و را هم و اعطى صاحب الثلثه از غفقه و را هم

شنیدم

ثلثه از غفقه

البیاض
 و فیها
 و فیها

فقال لهما البیاض احکم ما من اذ غفقه از غفقه و اذ غفقه قال نعم قال البیاض اکل
 واحد منکم ثلثه از غفقه غیر ثلث قال نعم قال البیاض اکلت انت یا صاحب الثلثه
 ثلثه از غفقه غیر ثلث و اکلت انت یا صاحب الخمسه ثلثه از غفقه غیر ثلث و اکلت
 ثلثه از غفقه غیر ثلث البیاض بقى لک یا صاحب الثلثه ثلث غفقه من را
 و بقى لک یا صاحب الخمسه غفقه و ثلثه و اکلت ثلثه غیر ثلث فاعطى
 کل ثلث غفقه و را هم و اعطى صاحب الخمسه ثلث سبعة و را هم و اعطى
 صاحب الثلثه از غفقه و را هم عی بن محمد منور روزی امیر المومنین
 علیه السلام بیان و درم و در سفری با هم رفیق بود مذکور از او و عی بن محمد
 هم بودند یکی از ایشان پنج قرص نان از توشه خود بر آورد و دیگری سه قرص
 نان پس بر ایشان را کمذری وار و شد و ایشان را بر سر هر فرد
 دعوت کردند او دعوت ایشان را اجابت کرد با ایشان نان خوردن
 مشغول شدند تا چیزی از نان مذکور باقی نماند پس چون از نان خوردن
 مشغول شدند آمدند بر کمذری با برای آنچه از نان ایشان خورده بودند
 درم بیاورد پس رفیقی که صاحب سه قرص نان بود گفت بر رفیقی که پنج قرص
 نان بر آورده بود که این وجرا و قسم بر این صاحب پنج قرص نان گفت
 نه بلکه هر کدام بعد دانی که از توشه خود بر آورده ایم بیکدیگر یعنی من پنج
 درم بر دارم و تو سه درم بر دار و ای کوی که چون میان ایشان بر سر این
 تقسیم ترا شد هر دو مرا فقه خود را پیش حضرت امیر المومنین علیه السلام

فراغ

میان ما و خود

نزد حضرت نشست پس مرد مفلسی که زنت او چرکین بود آمد و در پهلوی او گرفت چون
مالدار بران مطلع شد رخت خود را جمع کرده بر زیران خود را آورد که بخت او
نخورد حضرت رسالت از روی ملامت باو خطاب کرد و فرمودند رسیدی
که از فقر و بختی او این کبر تو شود گفت نه گفت رسیدی که از غنا و ثروت
تو چیزی باو عاید کرد گفت نه گفت رسیدی که رخت او چرکین شود گفت
فرمودند پس چه چیز ترا برین داشت که خاطر او را از روی کردی گفت
یا رسول الله بد بستی که مرا سزاوارتیست که در نظرم هر چه از منیت
و خوب و امانی نماید و هر خوبی را قیاس سازد و بد و امانی نماید و من بازای این بجا
که باغوائی او از من سر زده نصف مال خود را باو دادم پس رسول خدا ای ای
صلی الله علیه و آله با غر و مفلسی تنه قبول میکنی از او باز آید کسر خاطری که از او تو
رسید تو میداد گفت نه از او مالدار گفت چرا گفت میسریم که آنچه در
نفس تو در آمد و گنج با عشت اقدام باین عمل شد و نفس من در این **پیش**
دوم مجلس ای رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ای درین فقره چه حسنی است
چنانچه در آیه کریمه من انصار لی الله بنا بر آنچه بعضی مفسرین گفته اند بران وجه
است حال ائمه یا بعضی خداست چنانچه درین بیت که شعوبی از صفای عرب
واقع است که **شعر** هلاسل الی الشباب فذکره . انشی الی الی الی الی
یعنی آبا راه بچو نه هست که بدست تو انعام آورد از راه ایند و ان خوش
آئینه تر است نزد من از شراب بنی کوی خوش که وارومی تواند بود که همان در

معنی خود است معنی باشد تبیین معنی بوجه در حدیثی مجلس متوجه الی رسول الله
صلی الله علیه و آله و سلم درین لوث و درین شمع و ال کسر رای بنی نقطه صفت شنبه
بالفعل است از درین شمع و ال و را که معنی و شمع و چو کاست نقیض المومنین
من تحت فخذیه ضمیر فخذیه است و اند بود که راجع بمومنین باشد یعنی مومنین که رخت
خود را در زیران خود را آورد تا بخت معسر ملاقا نشود و مسیت تواند بود که
راجع بمعسر باشد یعنی مومنین که رخت خود را گرفت که وقت نشستن معسر بر
راهنای او در آمده بود از زیر راهنای او بر آورد و جمع کرد تا چرکین نشود و
و من تحت فخذیه بر تقدیر اول مبسوطی است یا من زاید است چنانچه
خود چنانچه ظاهر است موقت بان محل دارد بر تقدیر ثانی از برای اثبات
غایت است و در معنی خود است معنی لکن ظاهر است که ضمیر مذکور راجع باشد
بمومنین چنانچه مرشد باینست قول حضرت صلی الله علیه و آله که گفت ان یوم
ثمناکم چرا که فرض ازین کلام ملامت شد بدست مر غلط را و قنیه او
بران که خوف مذکور کجایش ندارد و ظاهر است که اگر رخت مومنین در زیر
راهنای معسر در آمده بود است کجایش ترس مذکور بود است پس ملامت
و قنیه مذکور مناسب نباشد آن لی درینا برترین لی کل شیخ مراد بقولین شایع
یعنی بدست کسی که مرادش طاعت است که انوار من میکند و برادر نظرم خوب و
می نماید تا بعل ادرم و مستوجب ملامت شوم و خوب را در کسرت بدور
می آورم از ان اجتناب نمایم و از اجزایان محروم مانم و این فعل شنبه که

از من در خدمت تو سرزد از جمله اغوا نمود و در بری او بود مرا تو حجت اله نصف
 مالی معینی در مقابل آنچه از من با و صاوت نصف مال خود را با و اودم تا
 تدارک خاطر او بشود و نفس مرا زنجیری بود و به شد که دیگر این قسم علی از سر
 نزد قال خافان به علنی و تعلق معینی میسر شد که آنچه از کبر و غرور و
 بزرگی جستن بر دم و حقیر داشتن قهر و سایر اخلاق و میسر که از او از قبل
 و مالداریت و در تو بسبب آن هیچ دست در نفس من و رأی من نیز
 با نیت متصف شوم و اقدارها و علیه التکلان

سوم

روایت شده است بسندی که متصل است بشیخ صدوق نقی الله السلام
 با بوی قمی **از** حمزه بن محمد بن احمد بن جعفر بن زید بن علی بن حسین علیه السلام
 که گفت روایت کرده است من ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن محمد بن عیسی
 ابهری که گفت من ابو عبد الله محمد بن زکریا جهری بصری که گفت
 من شعیب بن واقف که گفت من حسین بن زید **از** امام نجفی صاحب جعفر
 علیه السلام **از** ابی بزرگوار خود مملو است اقدس علیهم اما من امام از امیر کوی
 علی بن ابی طالب علیه السلام که قال من رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
 علی الجبابرة فان یورث الفقر و منی عن تقسیم الاطراف بالاسنان و قال لا
 المساجد طاقا حتی تصلوا فیها رکعتین و منی ان یقول احد تحت شجره شمره او
 علی قارعة الطريق و منی ان یقول الرجل فی سوم اخره المؤمن و منی ان یکثر الکلام

بن محمد
 بن محمد بن یحیی

و منی ان یقول
 و منی ان یقول
 و منی ان یقول

عند الخیوة و قال من یقول من حسن الولد و منی ان یتکلم المرأة عند غیر زوجها و منی
 حرم منها اکثر من خمس کلمات قال لا بد لها منه و منی عن الشرب فی انیة الذهب
 و الفضة و منی ان یسبح الحری و الدبیح و یغتر للرجال اما النساء فلا یسبح
 قال صلی الله علیه و آله لعن الله الخمر و عاصرها و عا رها و شربها و شربا
 و بالیها و مشربها و کل شربها و عاصرها و الخمر و الخمر و الخمر و الخمر و الخمر و الخمر
 من شربها لم یقبل صلوته اربعین یوما و ان مات فی بطنه شیء منها کان حقا
 علی اقدار سقیمه من طینة جنات و هو صدید و اهل النار و یخسب من فروع الآفة
 فیخرج ذلک منه و در جنتهم فیشره اهل النار فیصیر ما فی بطونهم و الجلود و منی
 ضرب وجه البیاء و منی ان یقول الرجل لا حیونک و حیوة فلان و منی عن الکلام
 یوم الجمعة و الايام یطلب منی ان یتحلل اخر حتی یعلم ما حبس و منی ان
 یحتمل الرجل فی مشیه و قال النبی صلی الله علیه و آله و سلم من غصت له
 حاجت او شبهة فاجتنبها من مخافة الله عز و جل حرم الله علیه ان رواه
 الفرج الاکبر و الحلال ما وعد فی کتابه فی قوله **تب لی** و من خاف مقام جنتان
 و من طار عینین حرام طار الله عینین یوم القیمة من ان را التوب و یرجع
 و منی عن العیقة و قال صلی الله علیه و آله و سلم من یغضب بامر مسلما بطل
 صوم و رخصه و صوم و صوم القیمة یفوح من فیه رائحة یحرق من الجنة تبا و
 بابل المظف و قال صلی الله علیه و آله من ذرفت عینا من خشية الله کان
 بكل قطرة قطرت من دموعه تصرف الجنة مکمل الدرد و الجوارح فیه ما لا عین

و لا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر و قال صلى الله عليه وآله لا تحقره شيا من
 و صغرى عيىكم و لا تسكنه الخيرة و ان كثر في اعيىكم و قال صلى الله عليه وآله و سلم
 لا كبره مع الاكبر و لا صغره مع الاكبر **رشد** **كلام** ملاغت نظام
 و منمن غنا و شش فائش و انجام **آغا** **دشت** مل بر و پیش **نشر** **دل** **نیل**
 کلام حضرت امیر المؤمنین علیه السلام آنکه نمی کرده است رسول خدا صلی الله علیه و آله
 بستم از خوردن چیزی در حال جنابت بواسطه آنکه مورت نعره است و در پیش
 می آورد و نمی کرده است از گرفتن ناخنها بدندان و فرموده است که مکروا سید
 مسجد بار را ده خود مگر آنکه بکند از دیدن دران دو رکعت نماز و نمی کرده است از آنکه
 بول کنند از زیر درختان میوه دار یا در میان راهها که محل عبور مردم است
 و نمی کرده است از آنکه بول کند شخصی و عورت او پیدا باشد بجانب قبر
 اقباب یا ما و فرموده است که هرگاه دخل طهارت نماز شود باید که از جهت
 قبله بیک جانب بکشد و چنان کمیند که روی قبله باشد و یا پشت قبله و نمی
 کرده است از آنکه دخل شود شخصی و رسوم را در زمین خود برین وجه که را داده نما
 خریدن چیزی را که دیگری در مقام خریدن آن در آمده است یا فروختن چیزی
 بمشتری که فرو خریدن آن چیز از پیش بیکر داده است و نمی کرده است
 زنی نزد غیر خود یا کسی که محرم او نباشد سخن کند زیاد بر پنج کلمه
 ناجار باشد که او را تکلم را بن و نمی کرده است از خوردن و آشامیدن در
 ظروف طلا و نقره و نمی کرده است مرد را از پوشیدن حیر و پیا و کج و اما

و لا یسجد فی سجدات
 و لا یسجد فی سجده
 و لا یسجد فی سجده

زمان را حرجی نیست از پوشیدن آنها و فرموده است مملو است قعدیه و الی الخفت
 کرده است و از رحمت خود و دور داشته است حضرت غث شراب را و کسی که شراب
 می خشد و کسی که درخت انگور بقصد شراب بکار و کسی که مباشر شراب میشود
 و ساقی آنرا و فروشنده او را و کسی که آنرا میخورد و کسی که بهاد آن صرف
 خورش خود می نماید و بردارنده آنرا و کسی که بجهت او بر میدارند و فرموده است
 کسی که مباشر شراب میشود قبول نمیشود نماز او تا چهل روز اگر مبرور
 شکم او چیزی از شراب باشد بر خدا بی نقابی لازمست که بخورد او و در
 روز قیامت شربت فساد را که عبارت از ایمان و از خیانت است و آنچه از
 فرج زمان را بنده برمی آید و جمع می نمایند آنرا در یکهای و فرج که چون این فرج
 تشنه شود آنرا بجای آب پاشانند و که آتش شود بسبب آن هیچ آتش
 و شکمهای ایشان است و پوستهای ایشان و نمی کرده است از
 زدن روی چهار پایان و نمی کرده است از آنکه بگوید شخصی شخصی که لاهوتیک
 و حق فلان عینی قسم بخورد بر نفی چیزی برین وجه که بگوید نه چنین است نه نه
 تو یا بنده که فلان و نمی کرده است از سخن کردن در روز اوینه
 و قی که خطیب بخواند خطبه قیام داشت تا باشد و نمی کرده است از آنکه مردور
 کار فرماید و نداند که مردوری او خدایت عینی اول قرار مردوری او باید
 دادن و نمی کرده است از آنکه مکر نماید در رفتار خود بطریق ارباب مکر
 بر آوردن و فرموده است بنمیزد صلی الله علیه و آله که کسی که ریدی او را سبب آن

و بعد از آنکه از نماز

که از جانب شرع تجویز آن نشده باشد باقی دست و پا را بواسطه ترس از تعالی
از آن اجتناب نماید حرام میگرداند و خداوند تعالی و تقدیرش و فرج را
می سازد و او را از فرج اکبر اگر عبارت از روز عرض احوال و وقت انقطاع اجاب
و وفا میکند بر آنچه وعده کرده است و کتاب خود جایی که فرموده است
و لیکن تفاوت مقام رنجستان مبنی از برای کسی که تیرد از پروردگار خود که
بنده کار او و خوف برابر و میدارند تا او ایستادن نزد پروردگار خود تا
کردار خود را بر عرض رساند علی اختلاف تفسیرین و در تفسیر اما در تفسیر
بهشت نعیم که یکی را بسبب ایمان مستحق میشود و دیگری را بسبب قیام با عمل
مسالمه و کردار نیک یا یکی را بسبب اعمال مسالمه و دیگری را بسبب اجتناب
و ترک مصیبت های نیک را در مقابل عمل باو میدهند و دیگری را بعضی تفصیل
و موهبت یا یکی را بجهت التذافر و او مقرر میدارند و دیگری را بسبب ایمان
چشم که عبارت از جنت روحانی و جنت جسمانی باشد علی اختلاف التفسیر
و کسی که بپر کند چشمهای خود را از حرام و بر چیزی که دین او را رنجست
نظر کار و پر میگرداند خداوند تعالی روز قیامت چشم او را اگر آنکه توبه بکند از آن
و رجوع نماید و نبی کرده است از غفلت کردن و فرموده است صلوات الله علیه
که کسی که غفلت کند مسلمانی را هر چند باطل میشود روز او و وضوئی او میسکند
و در جمیع احوال بعبادت با بوی و پانی زشت تر از تن مردی سبوی آمده
که اهل معصات از آن نهایت ایذا و توبه باشند و فرموده است صلوات

۲ زاتش

عذیر الله که اشک ریزانند چشمهای او از ترسهای تعالی هر چند بوده باشد بطریقه که
از اشک او حاصل شود قصری در بهشت مریض گردد و جگر که چشم پنج منند مثل
آن ندیده باشد و گوش پنج شنونده مانند آن نشنیده و او را که چشم شیری
بی بآن نبوده و فرموده است صلوات الله علیه و الله که جگر را در پیشرا اگر چه
در چشمش شام خورده و کم نماید و بسیار مد ایند خیر را اگر چه در چشمش شام بسیار باشد
و فرموده است صلوات الله علیه و الله که نیت کپسره با استغفار نیست مغیره
بالصبر یعنی هر کپسره که بعد از ارتکاب آن توبه و استغفار نماید امر زنده
هر مغیره که بر آن اصرار نماید و قصد نکند که عمل او اشتباه باشد کپسره میشود **نیش**
و هم حتی تصدوا فیما رقیق حتی انجا از برای اشهای غایتی یعنی تعین نه است
فعل یعنی الی یا از برای استشنا و سوسی کردن ما بعد خود است از ما قبل یعنی
الا و آه حتی چنانچه معنی الی شایع است یعنی الی نیز در میان عرب مشهور است
و بسیار استعمال فیما بین چنانچه شاعر گوید **شعر** لیس العطاء من الفضول ساقه
حتی بخود و مال و بر قلیل **بیت** نیست بخشش و لیس خوب کسی مکران کان بوقت
دار است **و** معنی کلام بر تقدیر اول که حتی معنی الی باشد است که راه
ساختن مساجد بر شما مکرر است تا وقتی که بر ساخته خلق مساجد مکرر است تا
وقتی که دو کت نماز در آن بجای آورید و بعد از آن که راهستان زایل میشود
بر تقدیر ثانی آنکه راه ساختن مساجد مکرر است مگر آنکه دو رکعت نماز کند
در آن و هر دو معنی اگر چه نزدیک بهم است اما اندک تفاوت میان ایشان است

چنانچه بعد از تمام نظیر میسر **ترجمه** که مراد معنی است از آنکه تفرقه مذکور غالباً
 است که بر تقدیر دوم اگر کسی قصد گذاردن و در وقت نماز کند و مسجد را راه سازد
 و در آنجا ایستد و نماز مذکور بخواند و در راه مسافت نکند که از او بر وجه مذکور بعمل
 نمی آید و در پیش از او ایستد که نماز و بعد از آن و بر تقدیر اول تا نماز نکند
 فعل مذکور از او بر وجه مذکور بعمل نمی آید چون نماز گذارد و بر وجه مباح بکلی است
 چنانچه اگر خواهد که نماز او بر وجه مذکور باشد یا در وقت نماز دارد و ادای نماز را
 با تبادلی فعل خود در حجب و اول مسجد اما اگر قصد آن نکند بر وجه تقدیر با
 مخصوص اخیر بعد از نماز است چنانچه بعد از رجوع معنی الی واد و موعنی
 یا به او و **عظیم الله علیک** بکسر یا در اصل معنی زمین هموار اکنون است
 که سنگان بادی و صحرایشان در وقت قصای حاجت با نجایه وند
 و مراد اینجا محبت الخلاست بهر وضع که باشد فی سوم اخیر خلاف
 شده است میان علما و آنکه معنی از دخول و رسوم را در زمین که درین حدیث
 و تعشده معنی که در پیش اول مذکور شد از برای تحريم است و دولت
 بر جام بودن آن دارد یا معنی تیرتیر است و مفاد آن که است و معنی
 حال حرمت یا که است دخول مذکور از روی التماس واقع نشود اما اگر
 از کسی که در رسوم داخل میشود التماس نماید که از سر بیاید یا آنکه
 و با گذاردن هیچکس خلاف نموده است در آنکه حرام نیست و ظاهر نیست که
 مکره تیر نباشد و انند هم ان کثیر الکلام عند المجامع معنی اینجا با اتفاق علما

است که در وقت نماز

قبول که است چه چنانکه بر جام بودن سخن کردن بسیار در جماعت قابل
 و تعلق تیر می تواند بود که بعضی مجهول خوانده شود و معنی چنین باشد که نمی کرده است
 پیغمبر صلی الله علیه و اله از آنکه سخن در آن وقت بسیار شود و اعلم از آنکه از
 فاعل واقع شود یا از مفعول و امر مذکور بر هر دو مکرره بود و معانی است
 امام جعفر صادق علیه السلام **القول الکلام** شد **التقاء** الحائین معنی بر پیران
 در سخن کردن نزد هم رسیدن حائین که عبارت از سخن گفتن زن و مرد است
 و میست و اندوه که بعضی معلوم خوانده شود و معنی چنین باشد که نمی کرده است
 از آنکه وقت جماعت بسیار سخن کند درین تقدیر بر ملا هر است که فقیه
 فاعل راجع باشد بر معنی که در فقره پیش است و اگر است کلام مخصوص باشد
 مرد و مملو نیست کلام رسول خدا صلی الله علیه و اله و سلم که یا علی لا تقم
 عند الجماع کثیراً **لیکن** باعث ضعف است آنکه مراد برین فقره بیشتر
 که معنی آن میل الرجل فی سوم اخیر است شخص است اعلم از آنکه مرد باشد یا زن
 چنانچه در فقره پیش که و معنی آن میل الرجل و وجه بادی و پیش نیز چنانست که مکرره
 بودن دخول در رسوم و بول کردن بر آن وجه اختصاص مرد ندارد و بلکه چنانچه مرد
 مکرره است بر زن نیز مکرره است بلینیه خیال طینت معنی شیرت
 و خیال تبیح غایب نقطه دارد و با یک نقطه در اصل لغت معنی فساد و مرد و
 چنانچه در پیش اول مذکور شد برین بدن و در خیال است فیه مراد فی لغت
 بصیرت و بادی نقطه مأخوذ از صهر معنی گذاردن است فاعل فی الصحاح

صفت الیاتی فاضله ای از تبه نذاب و مراد اینجا آنست که مردم مذکور میگردانند
 از نهایت حدی که وارد حشای درون دیوست بیرون جمعی که بشکست ایشان
 درمی آید و نهی آن محال ازین فی سببیه مراد با حلال شیخ و سببیکین برادر
 رفتن است چنانچه عادت متکبران و ارباب تجارست و نهی درین فقره دور
 فقره که پیش از اینست با اتفاق علما محمول برکرا هست زیرا که عدم حرکت
 آنها از اولایل یک ظاهر شد است سوا این که در وقت خطبه که در حرام بود
 آن خلافست و لکن خلاف مقام ریختن آن مقام اینجا اسم مکان است
 مراد بان و الله اعلم موقفت که ندای تعالی نمیدان خود را اینجا و امید
 تا از عهده حساب و در اندام بعد از نیستی معنی قیام بر احوال نمیدان
 و مراقبت ایشان بایکدام و درین تقدیر است که مقام الحالی غدر بر بعضی مقام
 کسی که از پروردگار خدو ترس داشته باشد و رفت عینا و رفت بفتح اول
 و سکون را یعنی سیلان اشکست حال با القحاح و رفت القح یذرف و رفت
 و دفافای سال لقال و رفت عینه اواسالی و بها **نمایش اول** تفسیر کرده ام
 بعضی درخت میوه دارد که این حدیث متضمن نهی از بول کردن و در زیر است
 هر درختی که از نشان او باشد که میوه بار آورده اگر چه در زمان آینده باشد
 و بنا نهادن آنکه هم خود را بر قاعده که در علم اصول مقرر شده که تعالی متقی
 من و صدق مشتق از روی حقیقت شرعیت و این بنا بر سببیت نبات
 عجیب زیرا که آنچه در اصول مقرر شده بر تقدیری که تمام باشد تعاضای زیاد

ازین نمیکند که چنانچه بول کردن و در زیر درختی که با الفعل میوه داشته باشد
 و در زیر درختی که درختی میوه دارد و نهی نمیکند است اگر چه با الفعل میوه داشته
 باشد نه درختی که از نشان او باشد که در زمان آینده میوه بار آورده اگر چه هرگز
 در دنیا درده باشد چه اطلاق مشتق بر چیزی که بعد ازین متصرف یعنی مشتق
 خواهد شد با اتفاق مجاز است خلافت در آن که اطلاق مشتق بر آنچه حقیقی
 باشد متضمن انقاف و استتار است و بعد از آن انقاف مذکور زایل شده و نیست
 یا مجاز **نمایش دوم** ظاهر است که مراد بمالایه مندر نهی زن از تکلم زیاد
 بچ که حکم که حدیث متضمن آنست که هر که تکلم بر آن بچ بشود ضرر
 باشد مثل اسیر کردن برختی که در دنیا است که اگر نگذرد و از حق مکرر
 بری شود با وادی شهادت که می که از جانب حاکم شنیده بان تکلف شده
 باشد و امثال آن پس برین تقدیر مذکور که ضرورت است با جمیع علما چنانچه
 اگر کمتر از پنج کلمه رفع ضرورت می شده باشد زیاد و جایز نخواهد بود اگر
 پنج کلمه نیز رفع نشود بیشتر جایز خواهد بود و بعضی محل کرده اند ضرورت را
 بغیر وقت غنی که بحسب عرف عادت بان است سیاح باشد فی آنکه ضرورت شرعی
 تعاضای آن غایب شدن از احوال غایب اجبی که از سفر آمده باشد اگر برسد
 او را علم با احوال آن نتواند بهم رسید و استفسار احوال چار از طبیب یا کسی
 که از عیادت او آمده باشد و امثال آن و بان محل اگر چه رفع اشکال مذکور
 میشود و لیکن در جواب تکلم بچ کلمه و کمتر نیز مثل این موضع جای بحث است

تعاضای آن غایب شدن از احوال غایب اجبی که از سفر آمده باشد اگر برسد او را علم با احوال آن نتواند بهم رسید و استفسار احوال چار از طبیب یا کسی که از عیادت او آمده باشد و امثال آن و بان محل اگر چه رفع اشکال مذکور میشود و لیکن در جواب تکلم بچ کلمه و کمتر نیز مثل این موضع جای بحث است

و در نیت که توان گفت که بعضی عاقلان شده اند بگوشتیدن او از زن سببی
که می خواست که شایسته هوقی و هم در قضا و نفع حرامی بوده باشد و بدو
او حرام نیت چنانچه شیخ جمال الدین مظهر علیّه الرحمه در کتاب تذکره القضا این
نویس را اختیار کرده پس بنا برین حدیث محمول است بر آنکه جای که از آن
قبل نباشد که شایسته هوقی یا هم در قضا و نفع حرامی بوده باشد حکم
برای او بر پنج حکم مکرر است و همچنین کمتر از پنج حکم که می که بکسب عفت
بان حرام است و ممکن است که عدو پنج کنایه از قتل و کمی باشد چنانچه در
هشما و در آیه کریمه وَ اِنْ لَمْ تَحْضُرْ لَمْ تَسْبَعِ امره بآیه پنج در شرح حدیث
نهم سبق ذکر آنست که از کثرت بسیار است و خصوص پنج را ذکر است
و عدم آن و غنی نباشد نهایتش پنج که ذکر شد چنانچه مخفی نیت برین
تقدیر نیز وارد است **فناقص سیوم** گویند مراد بعد از قبول نماز کسی که
شراب خورده باشد تا چهل روز آنست که در نمازهای او در مدت مذکور
نوابی مترتب نیست تا آنکه نماز او درین مدت مجزئی نیست و او را بعد از آن
قضای آنها می باید کرد زیرا که با اتفاق علماء نماز او جزئیت و بر اوقضا آنها
لازم نیست و همچنین می دانست که از کلام سید مرتضی علیه السلام
مستفاد میشود که قبول عبادت امر است مغایر مجزئی بودن آن زیرا که عبادت
مجزئی آنست که او ای آن متضمن بر است و نه مکلف آن باشد پس مکلف
چون او را بجای آورد دست او بر می شود و از قضای که از جانب شارع برترک

آن مترتب شده و ملا می باید و عبادت قبول آنکه بر فعل آن ثواب مترتب باشد و او ای
آن چنانچه منع عقاب مذکور نماید و نیت ثواب نیز باشد و میان این دو معنی
تفاوت نیست و هر دو چنانچه بعضی مکان برده اند یک معنی نیست به پنج دلیل اول
کلام خدای تعالی در قرآن مجید جای که میفرماید اِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ یعنی
خدای تعالی قبول نمیکند عبادت بر غیر کافران را با آنکه غیر عبادت بر غیر کافران
نیز مجزئی است باطلی علماء **دوم** کلام او چهل و عبادی که حکایت میکند از
ابراہیم و اسمعیل علی نبیاهما و علیهم السلام که گفته اند رَبَّنَا اقْبَلْ نِیَّتَنَا یعنی بار
خدایا و در عرض قبول آید عبادت ما را با آنکه ظاهراً هر است که از ایشان عبادت
غیر مجزئی برین آمده **سوم** هم کلام خدای تعالی است که میفرماید فَقَبِلْ
مِنْ لَدُنْهُمْ و لا تقبل الا الخ و یعنی خدای تعالی قبول کرد قربانی کی از
ایشان را که باطل و قایل فرزندان آدم علیه السلام باشند و از دیگران را
قبول ننمود با آنکه هر دو با پنجه مأمور بودند بعضی او را از عمد و تکلیف آن
بر آمده **ترجمه که** نقل است که چون آدم علی نبی علیه السلام مأمور شد با آنکه
و خیر برطن از فرزندان خود را بر سر طین دیکرد و توأم باطل را که از او
نام داشت چندان شکلی نداشت تا چهل و او توأم قایل را که اقیما نام داشت
و در نهایت حسن بود به باطل فرود کرد تا چهل ازین حکم با نمود گفت خدایا
شکلی برت و با من در رحم بوده او پس اولیت آدم علیه السلام گفتم
حکم خدای بر بنیو صد و رمانده و مرا درین اعتباری نیت قایل مسلم نیست

گفت تو با من را دوست میداری لا جرم آنچه خوب روی ترست باو میدانی
 عیسی گفت اگر سخن مرا باو میکنی هر یک از شما قربانی کنید آنچه نوازید قربانی
 هر که قبول کرد و اقلیا او را بشت با من کوفته و او کوفته و هیچی که نخواست
 دوست میداشت با و و بر سر کوهی نهاد و نیت کرد که اگر قربانی قبول کرد
 ترک اقلیا نماید و با من صاحب ذرع بود دست که کند ضعیف و کم و از پاورد
 در همان موضع نهاد با خود گفت این قربانی قبول شود و اگر نشود من از خود هر
 خود دست ندارم فقبل من احدی و لم یقبل من الاخر پس قربانی کی را بپای
 که با من باشد در عوض قبول در آمد برین وجه که آتش سفید بدو می آید از آسمان
 آمد کوفته و از بخورد و از دیگری که قیاس باشد قبول نشد و آتش از قربانی او
 در گذشت و بخورد آن مفت نشد پس با آتش ششم بشت حال در آمده
 و وجود دیده بصیرت او را کور ساخته تا که با و آنچه کرد و جای آن یا
 آنچه یافت چنانچه در محل خود تبصیر نکو است **چهارم** حدیث پیغمبری آمد
کران من الصلوة لما یقبل یضعها و لم یقبل و ان منی لما یقبل یقبل
 بها وجه صاحبها یعنی بدستی که از جمله نمازها نمازی است که قبول نشود و بقیه
 آن و ثلث آن و ربع آن و بدستی که از جمله نمازها نمازی است که در هم
 نوزیده میشود و چنانچه عبادت کند در هم نوزیده میشود بان روی صاحبش یعنی
 از او بر روی صاحبش میزنند که روجه مرضی بان قیام نموده چه ظاهر است که
 مرا و بنماز در حدیث مذکور نماز بخیر است زیرا که نماز غیر بخیر و تحقیق نماز

نیت **پنجم** آنکه مردم همیشه در هر عصری و شهر سری که علی بن ابی طالب در نماز فراموش
 ازان قبل از اذانهای و نجات میکنند و اگر قبول واجد است کسی نمی بود و نما
 نکون کوفتی بود که پیش از قیام بان عمل زیرا که آنچه بر وجه غیر بخیر عمل آید
 به عاقلانچه نیت نیت بخیر نیست و نیت که قیام بعد از نیت شده اند و قبول
 و حسب از اینک سخن میداند از اول برین وجه جواب گفته اند که تقوی و
 بر هر کاری را سه مرتبه است اول بری شدن از شرک چنانچه در غیرت است
 یا قر است تو لا تعالی و لا اله الا الله است که گفتن آن از ظلمات کفر نجات
 می یابد و دوم اجتناب از معاصی و نیت است سوم بری شدن از آنچه این
 کس را از یاد حق با و از با بشت که مرا و متیقین در آیت مذکور صاحب
 مرتبه اول باشد یعنی چیزی که خود را از شرک کفر بری میداشتند و هیچ
 شک نیست که عبادت غیر ایشان بخیر نیست چه اسلام با اتفاق و بخیر بود
 عبادت شرط است عبادت را باب شرک و اتفاق بخیر نیست و این که بعد از
 اسلام تمامی عبادت بر ایشان واجب نیست بواسطه آنست که اسلام باعث
 اسقاط افعال قبل شود و مقصود بطل کلام نوین استحقاق سخن است با محبوب
 و خود را و بعضی است با و انقار او و درون چنانچه در تفسیر آمده که می بینا
 لا نأخذنا ان لیسنا اولا خطنا یعنی ای پروردگار ما را مگیر اگر چیزی را
 فراموش کنیم یا خطایی از ما بپوشد و بشت از وجهی که بواسطه و نجات کران

والله اعلم

امروا تع که عدم مواخذه بر بنیان است و اگر کرده اند یکی این وجاست و از لیس
بر سبب چه که تفسیر شده است درایت مذکور از عدم سبب را بعد قبول در وقت نماز
و کم قبل من الاخر عدم اجز است که منی آیت چنین باشد که عمل یکی از ایشان
بپوشد و عمل دیگری غیر خجری و فساد که بگوید بواسطه غلغله که در میت یا یکی از واجبات
و شد و طمان بود و از دلیل چهارم آنکه مرا و بعد قبول نماز در حدیث مذکور
عدم تخریب صواب غلط نیست بلکه مرا و کم شدن ثواب و فوت شدن منظم
و از دلیل پنجم آنکه بسیار باشد که دعای که بعد از فراغ عمل بواسطه قبول آن از
مردم واقع میشود بواسطه طلب زیادت ثواب و عدم تقصیر آن باشد و این
جوابا باینچه چند بجا میسر که ذکر آن موجب الطاف است با آنچه در جواب از
دلیل چهارم مذکور شد محمول است عدم قبول نماز شراب بخمر تا قبل روز نذر
غیر سید مرتضی علیه السلام که عدم ترتیب منظم ثواب باشد **نمایش چهارم** میاید
که منی پنج صلوات اقدس علیه و اله از غیبت چنین محمول بر تحریر میت و مفاد آن
با جمیع علل حرام بودن غیبت است و در غیر مواضعی که تجویز شده و حکم حضرت
صلوات اقدس علیه و اله باطل شدن روزه و وضو که متغیر است منی بر بنیاد
مبالغه است در کم شدن ثواب آنها گویا باطل شده است و ازین قبیل است
حدیثی که روایت کرده است از ائمه شیخ ابو جعفر موسی در حدیث قدس در کتاب تهذیب
الاجتهاد از امام جعفر صادق علیه السلام که سمع رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم امر
تساب جابرته نما و هی جائز قدس رسول الله صلی الله علیه و اله لعلمام فقال لها کیف

انی ما یفعل کالکفین مکنونین صیایه و قد سببت ما تبک ان القوم یس من العلم
نفسی شید رسول خدای صلوات اقدس علیه و اله که زنی دشنام میداد و بکینه می کرد و بر
نبد که او بود و آن زن روزه دار بود پس بفرمود صلوات اقدس علیه و اله فرمود
که طعمی حاضر سب از من چون حاضر ساختند خطاب بان زن کرد که این لعنم
ان زن گفت من روزه دارم حضرت فرمودند چون میت تواند بود که روزه
داشته باشی و حال آنکه دشنام دادی کثیر خود را بر رستی که روزه جهنم باز
دشمن نفس از غرور ان لعنم و شراب میت کنایه از آنکه کسی که روزه می واز
می باید از جمیع منای قحط باشد و بیاید است که غیبت را بعضی برین
تولیف کرده اند که اگر کسی ختن غیر است و رعایت غیبت انسان معین یا
کسی که در حکم انسان معین باشد بر امری که در او حاصل شد و نسبت آن
با و مکروه طبعیت او باشد و عرف و عادت نسبت امر مذکور را با و نقص و عیب
و آنست خواه اگر بایسدن مذکور بطریق گفتن باشد و خواه بطریق انکار
و ایما خواه بکنایه او شود و خواه بصریح و قید آن معین بواسطه آنست
که غیبت انسان غیر معین برودن رو چنان جایز است با تفاقش آن که بگو
یکی از مردم فلان شهر یا از مردم فلان قسمله که عدوش محصور باشد فلان
عیب دارد و مرا و از کسی که در حکم انسان معین است انسان غیر معین است از
جاعتی که عدو ایشان محصور باشد مثل آنکه بگویند یکی از فانیان شهر فلان
وفتی که معلوم باشد که چند قاضی درین شهر است چه طاهر است که آن نمیز

غیبت است و اگر چه هیچ یک از علما متفق آن نشده اند و تقیید بامری که وارو
 باشد بواسطه آنست که بهتان و افترا از تعریف غیبت بر نود زیرا که آن
 نیز اگر چه حرام است اما غیبت غیبت و فایده قیود و دیگر که نسبت آن بکفر و طعن
 او باشد و در عرف عادت نسبت آنرا با نقص عیب و استظهار برست و بیجا
 دانست که غیبت را در دو موضع جایز دانسته اند **اول** کسی که نزد حاکم شرع
 گواهی بیاورد که از فلان عمل منع شده است مثل آنکه کسی که شراب خورده باشد
 و حاکم خواهد که بر واقعات حد نماید و از کسی گواهی طلبد یا خوانی کرده باشد بطلان
 حق و دارش مقبول نزد حاکم شرع از کسی که بران مطلع باشد گواهی طلبد
 تا قصاص حق او تواند کرد که درین دو حال نسبت فعل مذکور با جایز است و **دوم**
 جایی که خواهی مسکرت کند و باید که جمعی را با خود معاونا ساخت که از عیبه
 آن بر آید یا قصد او این باشد که غیبت او بآن شخص برسد و از فعل خود باز
 ایستد **سوم** کسی که خواهد از کسی که بر او ظلم کرده باشد شکایت نماید
 تا رفع ظلم مذکور از او بشود **چهارم** کسی که کسی با او مشورت کند که با فلان
 میخواد که مسخر شود یا معامله نماید و آنچه هستندان باشند و درین حال
 مستثیر بر صفات فیه که از او دیده باشد بخیر است **پنجم** جرح گواهی نسبت
 و این فتنه بر او و حضور حاکم شرع چنانکه مذکور بر مدعی علیه و کسب او با
 جایز است و همچنین جرح و تفسیق راوی حدیث که علامه تجوید کرده ام
ششم تفضیل بعضی علماء و هنرمندان بر بعضی مثل آنکه بگویند فلان عالم

آنکه پادشاه

افضل از فلان عالم است یا فلانی از فلانست بهترین نویسنده امثال آن که یکی
 متضمن ابانت و تحقیر او نباشد **هفتم** غیبت کسی که متطابق هر فتنی باشد یعنی
 بر علانیه فتنه نمیکرد باشد و از نسبت آن باو استکفاف داشته باشد بنا
 بر یک قول **هشتم** یاد کردن کسی که بصفت بدی یا لعن یا تحقیر نوشته شده
 باشد چنانچه او را بان شناسند مثل فلان عیور یا فلان لنگ مثالی
 آن که یکی که قصد احتقار و خفت او داشته باشد **نهم** یاد کردن عیب کسی
 پیش بعضی که بران مطلع باشند بشرطی که کسی که بران مطلع نباشد فتنی
 شنیده باشد **دهم** تنبیه بر خطای کسی در سلسله از مسایل علمی که حکم بران کرده
 باشد و یاد کردن او و خبری که دهد و آنچه پیش آن باشد بقصد آنکه دیگری
 در آن سلسله تابع او نشود و فصلات نیفتد و کسی آن خبر را راست نداند
یازدهم از کلام حضرت صلوات علیه و آله در آخرین حدیث که در کتب
 مع الاصرار فهم میشود که گفت و صغیره که کسی که بران مصر باشند کبره میشود
 مثل آنکه اگر مردی جانب ابریشیمان پوشیده و بران اصرار نماید هر اینه
 پوشیدن مذکور بآنکه در اصل آنرا از صفای شمرده اند کبره خواهد بود و دور
 میان علما آنست که نفس اصرار بر صغیره کبره است و آنکه صغیره بهتر است
 کبره میشود پس گویا ایشان این حدیث را که بحسب ظاهر دلالت بر تحقیر
 مقصود ایشان دارد خلاف ظاهر حمل خواهند کرد و خواهند گفت موسی است
 آنست که بر اصل صغیره و اصرار عقابا بر مرتبت غیبت بلکه نفس اصرار مرتبت

بنابر قول

بجای

کنایه از آنکه عقابی که بر صغیره مترقب است و در جنب عقابی که بر اصرار آن مترقب است باشد
 قدرش محسوس اند و غیره پس بجهت و اصرار در اصل ما خود از مترقب است که معنی شده
 بستن است و ازین جهت که میان راحه و میگویند منوعست از برای آنکه در آن
 زرنده نماند و از آنکه بعد از آن اطلاق شده است بر نبات و زرنده
 برکنایه از آنکه بعد از مدوران در مقام استغفار از آن در آید چنانچه گویا او را
 برکنایه و بر نبات بر آن بسته اند و این وجه تسمیه ما خود است از یکدیگر معنی گیر
 نزد تفسیر آنکه لقد نصیرا علی ما فعلوا و هم یعلون بعضی از علمای
 کرده اند اصرار بر گشت و ران بر بعضی حکمی گفته اند اصرار فعلی است که بر فعل و
 از معاصی و اوم و زرنده کنایه توبه و میان آید یا آنکه در مقام اکتفا و بسایا
 جنس صغیر و در آید بی تو بر اگر چه صغیره واحد را که بر فعل نماند و اصرار حکم
 آنکه غم بر عاده صغیره داشته باشد بعد از فراق از آن اما اگر کمیجه صغیره فعل
 آید و بعد از آن بخاطر رسد که توبه از آن می باید کرد و غم بر عاده آن نیز نشاید
 ظاهر است که او را بر آن نگویند است سی ترجمه که مد و مخفی نماید که تخصیص اصرار
 حکمی بعزم بر عاده آن صغیره بعد از فراق از آن که در کلام او واقع شده مشعر
 بر آنست که اگر عزم باشد بعد از فراق از آن بر صغیره و دیگر غیر آن صغیره هم آ
 صغیره از او بعین نماند و باشد و ظاهر از اقوال علماء آنست که آن نیز اصرار بر
 صغیره است و تعید بعد از فراق از آن نیز که در کلام او هست بحسب ظاهر تعاففا
 آن میکند که کسی طول سال عزم بپوشیدن عبادت برایشم باشد شش ماه بواسطه عدم

قدرت بر آن عمل نماید باشد و او را مضر گویند و این حکم نیز محل نظر است **نکته**
ششم و تحقیق عدد کبیر نسبت کی کبیر میان اکابر علماء اختلاف بسیار است
 جمعی از ایشان گفته اند کبیر هر گنا هست که خدا می تعالی و قرآن مجید عقاب
 بر او ندهد کرده است و بعضی گفته اند هر گنا ایست که شایع از برای آن
 حدی قرار داده است یا تصریح بوجه مدوران کرده و نظایر بر آن رفته اند
 که هر معصیاتی است که اقدام بآن نماید و بی روی فاعل و دور امور دینی
 و در وی این قول را احتسار کرده اند که هر گنا هست که تخرش بپیش قطع می شود
 باشد و برخی این قول را که هر گنا ای که از قرآن و حدیث یا حدیث و عید تعاقب
 شدیدی بر آن شده باشد و از این معنوی است که گفته است از اول سوره نسا
 ما این آیه بخوانید ان یشتبوا لکبار ما شفقون غنم لکنهم غفکما شاکم
 آنچه این سوره متضمن نمی از آن باشد کبیر است و باقی صغیره و عیسی گفته اند
 جمیع گناهان کبیره اند زیرا که همه درین سننی شمر می کنند و منین آن مخالفت است
 الهی فعل می آید و آنکه اطلاق صغیره و کبیره بر آن میکنند بطریق انسانیه مافوق
 و تحت است یعنی گناهی که عقاب بر آن مترقب است بیشتر از عقاب کن
 و کبر است نسبت بآن کبیر است و نسبت با آنچه عقاب او کمتر است از آن
 صغیره مثلا بوجه نسبت بزرگ صغیره است و نسبت بنظر و لمس کبیره و شش ماهی
 بطری در کتاب جمیع الپیان بعد از آنکه نقل این قول کرده است که می یار و کرده
 که ترجمه شش ماهی این قول مذکور است علماء است رضوان الله علیهم زیرا که ایشان

مذکور بران ترتیب خواهد داشت اگر گویند هرگاه که فتنان انجمن اجاره علی سبیل
تقصیر شد هر امین از آن قطع از مال خود خواهد بود نه از مال بیت
اجدا از افسانه مال بیت چه خدای آن احتیاج بقید ظلم نباشد چه شایسته
که مستقیم بداریم که آن قطع مذکور در عرف قطع مال بیت نمکونید بلکه قطع
مال بیت مستقیم نیست نه شایسته بر وجه غیر مشروع زیرا که در صدق نهی شایسته
سبق ذکر است بقای نهی شایسته منتهی لازم نیست و بر تعزیر است که می
تواند بود که بقید نظم بواسطه زیادتی که یکدیگر مبالغه باشد تنبیه بر آنکه
مال بیت مستقیم که نفس نظم و ستمکاری که در تفسیر آورده است که روزی
خود مذکور آن مال بیت معصوم که قیامت در آیند در حالتی که آتش که درون ایشان
از آن پر باشد زبانه می کشیده باشند و در آن و منی و کوش ایشان ظاهر می
شده باشد و اهل عبادت ایشان را جان و اموال می شناسند باشند که
ایشانند که در دین دنیا مبادرت بخورند مال بیت کرده اند و امکان را فوق
از گذشتن و روزی **پنجم** زیرا که در خلاف قانون شریعت غایب از این
مباشرت زمان شدن که وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ایضا که اعدایان
القیمة و خلیفه خدا را یعنی کسی که بفعل آورد و شرک بخدا و حق و زنا
جاری بگرداند و در دنیا شود و مر او را عذاب روز پسین و جوارح
در آن عذاب و حالتی که عذاب بی انتها باشد از عذاب مسطور و است شده است که
از رسول خدا پیسیدم که مذکور که بزرگتر است عقاب آن از دیگران آن شتر

فرموده اند که بخدا می خود و دیگری را و عبادت شریک سازی و اورا یکتا می پندارند
ذاتی که هم بعد از آن که مذکور فرموده اند که فرزند خود را گمشده از دست می پندارند
طعام تو با تو بخور گفتیم بعد از آن که مذکور فرموده اند که زنا کنی با زن همسایه
خود بعد از آن بواسطه تعدی کلام آنحضرت این است مازل شد و اول آن
اینست وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا أَتَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي
حَسَبَ اللَّهُ إِلَٰهًا بَلْ تَدْعُونَ و در حدیث از امام حسن عسکری علیه السلام
روایت است که آنحضرت از پدر بزرگوار خود امام محمد باقر علیه السلام نقل کرده
که لذت آنست که حاصل است فی الدنیا و ثلث فی الآخرة اما الدنیا فی الدنیا
فانتهی به حسب بوالوجه و یورث الفقر و یجلب الفنا و اما الآخرة فی الآخرة و
یسخط الرب عزوجل و یسوی الحساب و یخلو فی النار یعنی مردمان کنند
شش خصلت حاصل است سه در دنیا و سه در آخرت اما آن سه که
در دنیا است است که نور روی را میبرد و درویشی و تنگدستی می آید
و فنا و زوال عبادت را نزد یک میگرداند اما آن سه که در آخرت است
سخط و غضب پروردگار عزوجل است که روز قیامت او را فرا خواهد
و نه بخششی موجب حساب که از دوان او گزینی نخواهد داشت و جوارح
بودن در آتش و وضع که جزای شرکان و کافران است **ششم** که نجات از
جنگ کافران کاهی که در رکاب معصوم یا مایه با و باشد قال تعالی یا ایها الذین
آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَخُذُوا حِفْظَكُمْ وَلَا تُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَهْتَدُوا لِحُجَّتِهِمْ

و قال شاست الوجه فمجلد لمدینه قال لم لو طهرسل بی با امرهم فمجلد قالوا
 ان باخذتم بالحق قال علی الیکم حاجه قالوا اما حاجتک قال یاخذهم البتة
 قالوا یا لوط ان موعدهم الصبح الیس الصبح قریب لم یان یوخذوا اخذوا
 بنیهم امض ارجع امرهم یعنی قوم لوط پیغمبر علی السلام فاضلترین مها
 بودند که حضرت فرستاده بود ایشانرا بر طلب کرد و بسوی خود خواند
 شیطان ایشانرا خواندن از روی شدت و جد تمام و از جلفی ایشان
 آن بود که چون بعضی می آمدند همه یکجا رمی می نمودند و مردان خود را پیش میکشیدند
 و زنان و غریب می بودند پس شیطان را پسندید از ایشان وجود را
 بر عبادت ایشان زود و انجمن بود که چون بیکشید آنچه پیش از رفتن ست
 و پر خسته بودند همه را خراب و اتساری نیتند و میباشند که آن
 از کما و میشود پس هم گفتند پادشاه ما کین کنیم بر پیغمبر کاین عمل میکنند که تبا
 ما خراب میکنند پس چون کین کردند دیدند شیطان را بصورت پسری امرو
 و کمال حسن و ملامت باو گفتند تویی کاین قبیله ما را همیشه خراب میکنی گفت
 بی منم که چند مرتبه این کار کردم و میکنم پس همه اتفاق کردند و رایها خود را بر آن
 قرار دادند که او را بکشند و او را پیکری از مردان خود سپردند که شب پیش او
 بسر و چون صبح شود سزای خود را رسانند چون شب است و او پسر فریاد
 و زاری بر آورده و از سبب آن پرسید گفت هر شب که با پدر خود میجویم
 پدر من مرا پرورده و سینه خود را بپوشانیده اند و از سادگی که داشت گفت پادشاه

روی سینه من بخواب چون انجمن کردند خود را بر وی میالید و او را هر سینه می کشیدند
 کرد تا آنکه او را بران داشت و تعلیم او کرد که با او این کار میکند پس اول کسی که
 تعلیم آن عمل کرد ابلیس بود و بانی و انجمن را ابلیس موعظه بود و بعد از آن
 این عمل را ایشان بدیکران واقع شدند پس چون آن شب را بصلح او و نذر
 باقی قوم را از آنچه شب واقع شده بود و خبر داد و خوشش افتاد ایشان را آن عمل
 که تا آن وقت نداشتند بودند پس دست در آن عمل نهادند مردان ایشان با
 ایشان بان کار در آمدند بعد از آن در سر راهها کین میکردند هر کس میکشید
 او را میکشیدند با او این عمل میکردند و هر کس میکشید او را میکشیدند تا هر کس
 آمدن شهر ایشان نمودند و ایشان دست از زبان برداشتند و میباشند
 پس آن شغل شد و چون شیطان دید که کار او در مردان ایشان استقام
 یافت و همه فرقه عمل او شدند متوجه زنان شدند و خود را بصورت زنی بر آورد
 و در برابر ایشان آمد گفت مردان شما کینه بعضی باین عمل شغل شده شما نیز
 در مقابل ایشان خود را باین عمل سازید تا ملافی آن کنید و ایشان را
 بر سخی و مطیع زدن ترغیب نمود ایشان نیز بان کار افتادند پس لوط علیهم السلام
 چون آن حال از قوم خود ملاحظه نمود و در مقام وعظ و نصیحت ایشان در آمده و
 وصیت بر ترک آن می نمود و ایشان قبول نمیکردند و سر بطاعت آن نمی آوردند
 تا آنکه چنان شد که مردان ایشان مردان از زنان دست نغنی شدند و زنان
 زنان از مردان غنی مایل کردند پس خدای تعالی جبرئیل میکائیل و اسرافیل را بر ایشان

فرستاد و در صورت پسران صاحب جمال لباسهای نیکو و ایشان را بر لوط علیهم السلام
 گذاشتند و در وقتی که او بر اعراس داشت خال داشت لوط چون ایشان را دید گفت که
 کجا دارید که من بزیبایی شما هرگز نمی بینم میگویم که شما را خواججه فرستاده است
 نزد بزرگ این شهر لوط گفت که بخواجه شما رسید است که مرد این شهر در چو
 کارند برستی که ایشان مردی که برایشان وارد شود و بگوید با ایشان مباشرت
 می نمایند آنکه خون زایشان روان شود و ایشان گفتند خواججه ما فرستاده است
 که از زبان این شهر بگذریم لوط گفت پس مرا بشما حاجتی است اگر برآید
 از آنکه شما حاجت تو چه چیز است گفت حاجت من است که اینجا صبر کنید شب
 دست در دلم تا مریک کرد پس ایشان نزد او نشستند و او دختر خود را
 دستا و گفت از برای ایشان پاره همان حاضر ساز و از برای ایشان آب بپاورد
 عجبایی باور که خود را بدان بپوشند و از سر ما این کردند چون دختر بخانه رفت
 و بان در در و خانه سر کرد لوط با خود گفت ههین ساعت رو و خانه طغیان خواهد کرد
 این پسر را خواهد برد با ایشان گفت که بخیرید که با شما بشهر برویم چون شهر
 آمدند لوط در پنجه دیوار بر او میرفت و ایشان در راه میخواستند لوط گفت ای
 پسران من اینجا براه روید که من میروم ایشان گفتند خواججه ما را فرموده است که
 از میان شهر بگذریم و ما تخلف حکم او نمی توانیم کرد لوط تاریکی شب با
 غیبت میباید و بان اعتماد کرده بود که کسی ایشان را نخواهد دید و ایشان را
 بخانه خود آورد و پس شیطان جلد بر آنخت و طغی را از کنار زنی برگرفت و در

پای ناخست سوره شش در مردم افتاد هجوم برد خانه لوط آوردند و فریاد آغاز نهادند چون
 بخانه لوط درآمدند آن پسران را اینجا دیدند زبان تشنج بر او کشودند که ای لوط
 تو نیز بعل ما درآمدی و آنچه ما را از آن منع میکردی خود بدان قیام نمود
 لوط گفت ای قوم این پسران همانان هستند زیرا که مرا مینخواستند
 و پسران ایشان گفتند ما از سر ایشان نمیکشیم و خود را از ایشان را
 بماند که از خود و یکی را تصرف نمای راوی گوید پس لوط ایشان را در داخل حجره
 ساخت و گفت چه می شد که مرا این چینی می بود که فوت آن میباشند
 که ایشان را از من منع کنند راوی گوید ایشان در خانه لوط مدتی میگذشتند
 و حاجت می نمودند تا آنکه در خانه را شکستند و لوط را بر کناری انداختند
 پس جبرئیل علیه السلام در مقام اظهار حال خود درآمد که گفت ای لوط دفعه دیگر
 راه ده که ما رسولان بر تو روکار تو بگویم که بواسطه دفع ایشان آمده ایم ایشان
 بر تو دوستی نیست در حال گفت فلک برگرفت و بر رویهای ایشان ریخت
 و گفت شما همه الوجوه در حال جمیع اهل آن شهر کور شدند و چشمهای ایشان
 از دیدن افتاد لوط علیه السلام دانست که ایشان بجای آمده اند گفت ای رسول
 پروردگار من از جانب خدای بچکار ما مورشده بگویند ما موریم بلکه ایشان را
 چهره خدای خود پس اینم لوط گفت پس مرا بشما حاجت گفتند چه چیز است
 حاجت تو گفت حاجت من است که در ساعت بفرموده و عمل کنید و ایشان را
 کیساست و مگر همت مدی که گفت مدای لوط موعده امرند که بر صبح است

و در صلح نزد یک است از برای هلاک جمعی که میخواهی هلاک ایشان را بدست بیاور
 خود را بگیرد و خود را بکفاری بخش زن خود را بگذارد که او نیز بواسطه کفر خود مستحق
 عذاب است تا اینجا بود ترجمه حدیث مذکور و در کلام محمد و او است که
 ما حی من العالمین بعید یعنی از عالمان امت تو ای محمد بعید نیست که کرب
 عمل قوم لوط شود گناه از آنکه کسی که ترک کس آن میشود از این ظلم و طغیان
 خواهر بود و پیغمبر صلوات الله علیه از فرموده است که من کان موثقا لوطی
 الرجال بکفایت حتی یذوقوا فی نفسه یعنی کسی که در یمن باشد و مباشرت مردان
 نمیرد و مردان را بجانب خود بخواند که با او همان عمل بجای آورند و نیز از پیغمبر
 صلوات الله علیه روایت شده است که من کفر امرأه فی دبرها او عذاب
 و عذابا شریفا و الله یوم القیمه ان من الخبیثه ثیابی بر آن کس حتی برضی از هم
 و لا یقبل الله منه صرغاً و لا عدلاً و احبط الله عمله و یخلفه تا بوقت مسدود
 بسا میر من حدیده و یصیر بجمیع الناس بوب بصفا حتی یشیط فی کل المساکیر
 فلو وضع فرق من غرقه علی اربعة آلاف با تو جمیعاً و هو است کما یل الشارغ
 یعنی هر کس مباشرت نماید با زن او و دیگر بایسیری یا مردی شکر کند
 خدای تعالی او را روز قیامت بجای که بعد بوی تر باشد بر آن او از مردوری
 چنانچه در آرد باشد این شکر از آن بوی تا داخل و نفع شود قبول نکند
 خدای تعالی از او صرف کردن مالی را در راه خدای تعالی و مدد الهی که در کلام
 بر او بود و عمل او از مرتبه قبول یا نقض باز دارد و در آورده او را در تاهست که

یا زوی کنه

از اسماء برای ایشان در هم آورده باشد و بر روی او زده میشد و با شوق
 آن تا بوقت تا از هم بیاشد و بر زیر شود و در آن مسامیر سبکی از کما
 بدن او را چهار صدها کس بگذرانند که همه هلاک شوند و عذاب او سخت ترین عذاب
 اهل دوزخ باشد و از امیر المؤمنین علیه السلام روایت است که اللواط ما دون الذر
 و اما الذر فهو کفر یعنی لواط که این حدیث از برای عذاب آن و است
 ملاعبه با زیر موضع مخصوص است اما طعی موضع مخصوص کفر محض است اجازات
 و ایام معاشره المسلمین من ذلک **دوم** ربانی سوز ز خوردن الله
 ما کلون الربا لا یقومون الا کما یقوم الذی یتخط الشیطان من المیس یعنی آنکه
 سوز ز خوردن برنجیزند از قبرهای خود و مکر چنانچه برنجیزد کسی که در بقیه باشد
 او را جن از سر زخم عذاب این بوده که چون جن تسبیح او می نماید و بدن
 خود را بدین اورد و عقل او منقطع میشود و حیطه دماغ هم میرساند پس
 کلام آتشی بر طبق زخم ایشان نازل است و حاصل کلام است که خوندگان
 روز قیامت شبک دلو آنها و مجانی محشور خواهند شد و اهل عرصات
 ایشان را این علامت خواهد شد شناخت و در مجمع البیان روایت کرده است
 از پیغمبر صلوات الله علیه و آنکه که لما سدی لی الی التمار است رجال یطونهم
 کما البیت فیما تری من خارج سوتهم قفلت یا جبریل من هؤلاء فقال هؤلاء
 اکلت ارباباً یعنی شبکی که مرآتاسان میزدند که وی را دیدم که شکهای
 ایشان در بزرگی گمانهای بود و در آن مارانهای کرده بودند که از سپردن آن

ابن ع

الیهم

نهان و پنهان شدند گفت ای جبرئیل اینها کیستند و بچه کنا هست و چنان
عقوبت شد ای جبرئیل گفت اینها جمعی اند که در دنیا سود و زور خورده اند و مرا و بجز
سود و زور گرفتن و نفع بردن از انست خواه بعنوان خوردن بهشت و خواه
نخوردن و بیکر و غیر از آن بخوردن که در آیت و حدیث ارتکاب شده بنا بر آنست که
سبق ذکر آنست که باید دانست که رباب در قسم است ربابی و ربیع
و شری و ربابی و در قفس ربابی و ربیع و شری آنست که جنس را بفرستند بجا
جنس که بعد از دست بکیرند بچیزی زیاده بر مقدار آن و ربابی و در قفس
آنکه نقدی یا جنسی را بقرض دهند مدت معین باز بای آن مدت چیزی زیاده
بر نقد یا جنس مذکور بکیرند و ربابی و ربیع و شری با تفاق حرام است که کسی
که مقادیر ربیع و شری آن وزن و کیل نباشد یعنی تیر از و کشیدنی
شده باشد و کیل و وزن آن نباشد مثل تخم مرغ و گردان و نهال آن که
در اینها زده بعضی جایز است مثل آنکه ده تخم مرغ را بفروشد که بعد از کمی
دوازده بکیرند و ربابی و در قفس مطلقا حرام است **سوم** سحر و جادوی
و لقد علم المؤمن ان شریک ما له فی الاخره من خلق یعنی هر آینه تحقیق که در این
هیو که هر کس بخرد و با آموزد سحر را و بکیرد بر دینت او را بهره و در آنست
از آنکه کسی هزار غنیمت که سبق ذکر آنست و لا یغیب بعضکم بعضا **چهارم**
احدکم ان یا کل حیه فکر حق یعنی باید که غنیمت نکند بعضی از شما
ای امت محمد یعنی ای اوست میداروی که شما که بخورده اید کشت برادر

چهارم
در غنیمت

نویس خور و در حالتی که مردارشده باشد یعنی چنانچه مکرده میدارد که غنیمت نگیرد
در حدیث وارد است که رسول صلی الله علیه و آله فرموده است که ای کرم و آقا
فان الغنیمه است من الزمان ان الرجل قد یرنی و یتوب فیتوب الله و الله کم
والغنیمه فان صاحب الغنیمه ان غنیمه الله حتی یغفر له ما سبیه یعنی بر شما باد که از
غنیمت احتراز غنیمت که غنیمت از زمانه برست و عقوبت آن از زمانه برست
برستی که مرد و کاه است که ترکب کنند و میشود چنان از آن توبه کرد و خدای تعالی
کنایه و ارجحی از مرد و بر شما باد که غنیمت نکند که غنیمت بجا وجود توبه از مرد
نمیشود تا شخص که غنیمت او کرده است از او در کند و در مقول است که خدای
تعالی وحی کرد موسی علیه السلام که غنیمت که توبه و قبول شود
آنرا کسی که بر پشت داخل شود او را بدو و اگر توبه نکند اول کسی که بدو فرغ و غسل شود
او را بدو و از امام جعفر صادق علیه السلام مرویست که هر که روایت کند بر تو
سخنی و مراد او غنیمت و قبح آن نویسنده حضرت عت و او را از دست
خود خارج نموده و در ولایت شیطان داخل سازد پس شیطان او را قبول نکند
و حال ترجم روح قدر و بعضی از مضامین خود آورده است که حکمت
سببی که موجب ابتداء و سبب غنیمت شده است و از
از آنکه معاصی بزرگ و است که غنیمت است مال دارد بر معاصی عظیم که منافات
دارد بکثرت باطن بخلاف و بکثرتی بواسطه آنکه شریع را اتمام مقام خود
در استماع نفوس غفلت معاشرت مردمان با یکدیگر و قطع است زیرا که

خود را از باری که غنیمت را
مکرده دارد

عقوبت زنا

اگر توبه کرد

در مرتبه

برای او امر و نواهی شریعتی را بدون تعاون و توافق میان بنی نوع سیرت یافت
 موقوفست بر حصول الفت و محبت و رفع عداوت و اتفاق و این حالت موقوف
 بر برضیت مکرر بنی محبت و اظهار و داد و اندام الصواب چنانکه گویند
 خردن در بر فروع و مصالحی که دانند که دروغ است که ان الذین یستترون بعهد
 و ایمانهم ثمنا فلیلا اولئک لا ینالون فی الاخرة ولا ینالون الله
 ولا ینالونکم لیسوا فی القیمة ولا ینالونکم و لهم عذاب عظیم چنان
 آیت در شان عینی زل است از علما و پیرو که بواسطه اندک منفی که شاید با ایشان
 عاید شود و پنهان کردند صفات پیغمبر صلوات الله و سلامه علیه را که در تورات
 و در یهود و در اهل آن آنچه موافق به عالمی ایشان بود نوشتند و سوگند یاد کردند
 مبرور که از پیش خدای تعالی بران وجه نازل شده تا نباشد که پیغمبر صلوات الله
 علیه و آله و سلم بر ایشان غالب آید و بعضی گفته اند در شان مردی نازل است که
 سوگند دروغ یاد کرده بود که صانعی که خریدار است و تصرف نموده که بر او است
 و خلاصه حسنی آن افتد اعلم است که برستی که آنکه می فروشند و بل میکنند
 عهدی را که با خدای تعالی بسته اند و سوگند دروغ خود را که در باب صفات
 معطوف صبی اند علیه و آله و سلم و تغییر آن صفات دیگر یاد کرده اند و بهای از آن
 و گفته اند که آن صانعی چند و گونی چند که با بس بود که اگر کعب بن الاشرف گفته
 بودند و اقدام برین عمل نموده و آن کرده هیچ نصیبی نیست بر ایشان را در
 آخرت از ثواب خدای تعالی با ایشان سخنی که بدان بخشش دل کردند یا مطلقا

و عن کلمه خداوند تعالی

سخن بکنند با ایشان و محاسب بر پیش ایشان را بجن کردن و انکه با ایشان
 مفرغ سازد و علی الاطلاق التفسیرین بنظر محبت بر ایشان شک و تردید نیست
 و پاک سازد و اینها از ایشان کنه مر ایشان را باشد عذابی که اهل آن از ایشان
 انقطاع نیابد و در حدیث از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که
 من محاسب عینا با قعد و جو بعلم ان کاذب قعد با بر زانند یعنی هر کس که گویند
 یاد کنند بنما خدای تعالی و او دانند که آن سوگند دروغ است تحقیق که به جنبه خبی
 سرور انداخته باشد که اهل شرع اعتبار آن کرده اند و آن سوگند بخداست
 انکه بگوید و الذی نفسی بیده سوگند بر کسی که نفس من در قبضه قدرت اوست
 و الذی نقی لحبت و بر انتمه یعنی کسی که شکسته نموده دانسته است وقت برون
 کیا و آفریننده انسان است و امثال آن یا بنای مهای خدا که مخصوص است
 مثل الله و با الله و الله و الرحمن و امثال آن یا بنای مهای که مخصوص است
 بنات شرحین را مطلقا نگرفتند و این متغیر نمیشود مگر با و تعالی و جن
 مثل از رب و الذی و الازرق و آنچه مانند اینها باشد و اما سوگند به مهای
 او که ازین قبل نباشد بلکه مشترک باشد میان او تعالی باشد و غیره مثل الجو
 و الحی و امثال آن یا سوگند بغير خدای تعالی و مهای مقدس پیغمبر و یا یکی
 از ائمه علیهم السلام یا بعضی و انکه با سوگند بعضی است مدامی تعالی
 مثل انکه بگوید یا عیال الله و بعد تر الله و امثال آن سوگند شرعی نیست و تکلیف
 اذن کفار و لازم نمیشود و همچنین بعضی عبارت ها که در وقت راه سوگند بعضی

یعنی شایسته است که یکبارگی
 را به انداخته باشد
 است که هر دو سوگند را
 سوگند دروغ

بزبان می آورد مثل آنکه خدای تعالی از زبیری باشد با او از خدای تعالی بری باشد
 یا شیمی نموده اند که ده باشد یا که فریبند یا مصحف را سوخته باشد یا از
 دین پخته شده باشد و آنچه ازین قبل باشد سو کند شریعت و مخرج
 اعتبار است ششم کوهی حق تبارک تعالی و قیامت هاده یعنی
 بر پای دارد کوهی را از برای خدای تعالی و از برای پیغمبر صلی الله علیه و آله
 روایت شده که من شهادت داده اند بر مسلم او دمی او من
 من الناس علی لبان یوم القيمة و مع المنافقین فی الذکر الاصل
 من النار یعنی کسی که کوهی است و در برین بر و مسلمانی و با کوهی که
 این کوه باشد یعنی بکنای از کتا بهای خدای تعالی یا ان دشته باشد
 و قبول جذیرا از اهل اسلام کرده باشد و بان ایشان در آمده باشد
 سرانجام او بختی خواهد شد بزبان خود و او با منافقان خواهد بود و طبع
 ترا و دوزخ که موسوم به درک الاصل است و از امام جعفر صادق علیه السلام
 نقل است که توبیلت هاده الزوران یودی الالبی التی انما یست هاده
 و ان شهادت مع اخر لغز صلب المال ان کاشفت لسته یعنی من البتة
 یعنی توبیلت هاده است که مالی را که بسبب شهادت او
 شده باشد یا با کسی دیگر شریک باشد نصفی را از ان او بدو
 و نصفی را دیگر اگر کسی یا زاده باشد سه شریک است بدو برابر
 یکدیگر هفتم شراب خوردن انما الخمر و المیسر و الانصاب الا

که بزبان او بدل شده

دور می باشد

بان کس او کند و اگر او دیگری در ان کوهی

یعنی

رجس من کل الشیطان فاجتنب کلکم فکلون یعنی امتی بخراب نیست که شراب
 و قمار و تنبانی که نصب کرده اند برای عبادت و تیرامی اقداح که بدان حال میگیرند
 پندیت که دست حیل و زور و شرطان عمل آورده است از اهل بیت است
 کینه و خور از ان باز دارند که باشد که رست کار شود و فلاح و فیروزی
 یا بعد چو دین آیت شرب خمر را بپوشش اصنام باید که است گنایه
 از آنکه در کتا به کبریه دارند و در حدیث وارد است از امام باقر جعفر بن محمد الصادق
 علیه السلام که درین شرب یعنی شرب خمر و عرض تعالی الهی
 در حق آید مانند عبادت اصنام و فرقی میان ایشان نخواهد بود و در جواب
 الاموال که از مضامین این باب است آورده که از امام جعفر صادق علیه السلام
 پرسیدند که خوردن شراب بیشتر متعین شر است یا ترک نماز امام علیه السلام
 فرمودند که شرب الخمر محسنی خوردن شراب بعد از ان فرمودند سید که
 سبب آن چیست گفت زای فرزند رسول خدای فرمودند لانه یصیر لبحال
 لا یعرف ربه یعنی او را بسبب خوردن آن حالتی دست میدهد که اگر شهادت
 پروردگار خود را بر نمی ماند و هم در کتاب مذکور است که است از عبد الله
 بن مسعود رضی الله عنه و کوهی غلی که در جنگ خین خود با می فرمودند
 و من شرب الخمر فی الدنیا سقا الله عز وجل من الاشیاء الذی یمنع من الخمر
 شرب قیاسا قطعه و حبه فی الانا قبول ان شربها ثم حج حمله و حله و کالجیفة
 تیانوی بر اهل الجمع حتی یومر به الی النار است رهبا و عاصرا و مقصر فی النار و

و با نیکو و متابعها و صالحها و المحمولى لها الهیه و اکمل ثمنها سواء فی مرضها و اقامتها
 سقاها باکان یهودیا او نصرانیا او صلیبا و من کان یشر بها من الناس فلیکف کورده
 من شرها و من یأثم او یشرها لغيره لم یقبل الله عزوجل منه صلوة ولا صیاما
 ولا حج ولا اقامه حتی یتوب منها و ان مات قبل ان یتوب کان ثوابه لغيره
 تعالی ان لیتبه بکل جرعه فی الدنیا شرب من صدقه جهنم یعنی کسی که شراب خورد
 در دنیا بخوراند و اخذای تعالی در آخرت از خیر بار ناسد شده زهر قهرها
 شربتی که بریزد از عذوق و حدت آن تمام گوشت روی او در ظرف بین
 از آنکه بر لب گذارد پس از هم پاشد گوشت و پوست او مانند مرداری
 و از او شسته باشند این قیامت تا آنکه فرمان دهند که او را بسوی دوزخ
 برند و خورند و شراب افشانند آن در عذاب است و دوزخ بهشتند و خورند
 و خورند و آن و بر و از آن و کسی که بجهت او بر میدارند و خورند و بهای آن
 مساوی اند در احداث مرض و بر بردن کنا بان هر آینه هر کس که بر دم
 خوراند و می باشد یا نصرانی یا زین کشته و هر کسی که بخوراند او را بر دم
 بنویسند بر او کناهی کسی که خود خورد است و کسی که بخوراند او را یا بخورند او را
 بغیر خود قبول نمیکند خدای تعالی از او نمازی را و نذر را و زوجه را و حج را و نذر
 عمره را تا آنکه توبه کند از آن و اگر بمیرد پیش از آنکه توبه کند بخدای تعالی لازم
 خواهد بود که بخوراند او را بر جرعه که در دنیا از آن خورده است شربتی در آخرت
 از صدقه جهنم که عبارت از بر مبرج دوزخیان است که در دیکهای دوزخ جمع

میکند تا چون این دوزخ تشنه شوند مرغ تشنگی خود بان نمایند شمشیر است
 کعبه یعنی حلال آشتن موردی که در حرم کعبه اقدام با وجوالم است مثل شستن صید
 و صید کردن کبوتران حرم و امثال آن که در محل خود بتفصیل مذکور است که
 قال الله تعالی ومن یرید فیه بالحداد بطله یوقد من عذاب الیم فیما
 اراده کند در آن گردیدن از راه است را از روی ظلم و ستم که بری بختی
 با او در عذاب در دنگ و الحاد و در حرم قبول بعضی شرین بر خود حلال شدن
 حرام است در آن و گفته اند که الحاد و در حرم ارتکاب همه چیز است که کنا
 بهشت حتی دشنام دادن خادم و غوار و شستن بلعالم و امثال آن و اکثر علما
 بر آنند که اراده کند و در حرم کعبه موجب استحقاق عذاب است و اگر چه اقدام
 بآن واقع نشود بخلاف مواضع دیگر غیر حرم که چون کسی اندیشه کند یا بد
 یا بفساد نماید از آن استوجب عذاب نمیشود و بر مجرد اراده آن عذاب نیست
 نیست چنانچه در همین کتاب مشهور خواهد شد انشاء الله تعالی و این مسعود
 رضی الله عنه نقل کرده است که اگر هر کسی در عین اندیشه نماید که کسی را در حرم
 آورد و عذاب الیم خواهد چسبید و گفته اند که چنانچه در حرم کعبه بتفصیل است
 حسنت و زیاده شدن ثواب عبادات چنانچه نماز در آن مثلا با چندین
 نماز در غیر آن برابر است اعاده شست بسیار و رین باب وارد شده
 جزای مساوی و تعالی که بر مناهی متر است نیز در آن شتر است از
 مواضع خمس و زوی که والتا راق والتا راق فاطم علی ایدیهما جزاء

در

با کتب

شپیه گوشت مانند دیگر مثل آن را و عیسی تا پنج گوشتست نه تیش سبزی
 خلاف شده است میان علما بعضی حرام دانسته اند و بعضی مکروه اجماع علما
 امامیه بر حرمت آن منعقد است **سبزه** خوردن گوشت خوک و پوت
 او و خون او مطلقا حرام است **چهارم** خوردن گوشت حیوانی که در قفس
 آن نام ندای بر زبان آورده نشود و دلیل بر حرمت این چهار چیز نص
 قرآن است حُرِّمَتْ عَلَيْكَ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنَازِيرِ وَمَا أُهِلَ بِهِ
وَالْحِمْلُ علما اسلام نیز بر حرمت آن منعقد است و اما دیت بنوی بر قتل آن
 دارد **پنجم** خوردن تحت که در کتیرا صفتها بسیار و خون فی الله
 و العدوان و کلهم تحت لبس ما کافوا یعملون یعنی می بنی ای محمد
 از منافقان را که شتاب میکنند در اقدام بکناه و مبادرت بخدمت تویی
 بر سلمان و خوردن ایشان محظرا هر آینه به امریست که ترکشیده اند
 ایشان آزا و بعضی می آورند و تحت و اصل لغت معنی حرام است
 قال فی الصحاح تحت الام و مراد اینجا بنا بر آنچه یعنی مسترین گفته اند
 اعلم رشوه است و این رشوه را عام گفته اند از قبیل اطلاق عام است
 بر خاص بنا بر زیادتی مبالغه در حرمت آن چنانچه گو یا حرام محض است در آن
 و غیر آن نیز بواسطه آنست که تحت معنی استیصال نیز آمده است که عبارت
 از پنج گنده شدن و از پای در آمدن است قال فی الصحاح تحت و تحت استیصال
 و رشوه معنوی بستیصال و از پنج گنده شدن حق است یا باعث استیصال

که رشوه در تحت گفته اند

بنت آن عام

مال کسی که رشوه را داخل خود میکند و باطله رشوه دادن و رشوه گرفتن حرام است
 و خطایست بزرگ که گفته اند عیسی آراشی و الماشی نه تیش رشوه دادن
 حرام است که از این پس بدان سازند که بجهت شخصی برخلاف حق حکم کنند
 اما اگر جانبی اوقی باشد و حکم چیزی خواهد تا حکم کند رشوه دادن که مستحکم است
 که برخلاف حکم کند درین صورت جایز است اما حق و ضایع نشود اما رشوه
 گرفتن بجا حکم شرع مطلقا حرمت خواهد بود حق حکم کند خواه باطل بعد از آن
 بگیرد یا و جمیع که بصاحبش پس دهد اگر نه بد تا پیش او تلف شود
 من من است که عوض آن یا بهای آزا بد رسد و بعضی گفته اند که مراد تحت
 درین آیه ربا و سود زرت و المعامله **ششم** قمار با حقن اتقا
 الخسران المیسر و الانصاب و الاذلام و حسن من عمل الشیطان چه مراد
 بمیسر قمار است و مراد به قمار است که از جمله کبائر شمرده اند لعنبت
 در آن شرط بر چیزی شده باشد که هر کدام بر نند آزا بگیرند و لعب بدون
 شرط مثل نزد و شرطی قمار نیست اگر چه علما امامیه بر حرمت آن منعقد است اما
 قمار نیست و اما اصرار بر آن نشود صغیر است قمار بجمع اقسامش حرام است الا
 مسابقت و تیر اندازی و سب و دوانی و آنچه مخفی است بان چنانچه
 در شرح حدیث اول سب ذکر یافت **هفتم** بخش و رکیل و زن که عبارت
 از کم شدن و کم کلیل که دست که می چیزی فرو شوند و همچنین زیاده کشیدن
 و زیاده کلیل کردن که می که خرند قال الله تعالی وَلِلْمُطَّهِفِينَ الَّذِينَ إِذَا كُنُوا

و مثل آن که شرط باخته
شود

على اناس يتقون كذا اذا كانوا خيرونه يعني هر كه بنده كان در كن و وزن را
 آنكه چنان می ستانند به چانه از برای خود مقام می ستانند چون می پندارند
 ایشان بای سخن ترا زوی حق ایشان را می که باشد وزیان برایشان میرساند
 و در فصول سبب می آورد که هر که در کینه و وزن خیانت کند فردای روز
 قیامت او را بقعر و فرخ بر آوردند و میان دو کوه از آتش نهانند و گویند
 کیانها و وزنها یعنی بر جای و سنج این دو کوهش را و اینها را می پیمودند
 و می سوزند باشد **نهم** نوکم دهی و بیستانی به و وزن روزی بود که از کم
 پشت خیر کنند **هشتم** اعانت یاری دادن را باب علم و کانی است و در
 باب آنچه در شیخ حدیث پانزدهم تحصیل و بیان سبق ذکر یافت **نهم** تهنیز
 ادای حق مردم با و خود قدرست بر ادای آن زیرا که در حدیث وارد است از امام
 جعفر صادق علیه السلام که من جعل المؤمن قامة یوم القیامة خمس ما یوم
 جلیه حتی تسبل من غرقه او یتد و بناوی من غرقه غرقه و جبل هذا الظالم
 الذی یس علی المؤمن حقته فیخرج اربعین یوما تم یوم برالی الله یعنی هر
 کس جس کند و بخش خود بخانه و ادای حق نموس را و استاده دارد و او را احدی
 تقالی روز قیامت در عذبه و عاصات مواوی با نصد سال دنیا بر پانچایمی و تمام
 از کهای او و و خانهای حق سیدان آید و دنیا وی نذا کند از جانب
 خدای تعالی که این ظالمیست که جس کرده بر نموس حق او را با وجود قدرت برای
 آن در مقام ادای آن نشده پس چهل روز ز سرش او میکوه باشد بعد از آن

فرمان حق در رسد که به خوشی نه و نیز در حدیث روایت شده است از امام
 علیه السلام که ایما مؤمن جس المؤمن من ماله و هو محتاج الیه لم یلق الله و الله اعلم
 الخیرة و لا یتوب الیه الحق المحقتم یعنی هر آن معنی که در تمام جس بس مؤمن و از
 زمان خود و آن مال احتیاج داشت باشد بخدا قسم که هر کس بخیر باشد طاعت
 و نیایش هرگز از حق محقوم که عبارت از شراب است **هشت**
 اسراف در ملک ثلث و عینسی زیاد و بر آنچه در کار باشد صرف کردن آن
 لا یحب المؤمن یعنی هر کسی که خدای تعالی دوست ندارد و اسراف کننده
 و در کتاب نزهة القلوب آورده است که دو نوبت خوردن در روزی است
 و از بعضی پیشانی نقل کرده اند که وفی ترین مردمان آنست که صمت از
 اسل و شراب باشد **نهم** خواج را بن که از حواشام دارد اندیشه شراب طعم
 نسکون از خوشی و خوشحالی که به بر مکنز کنی **هشت** فاعل از خود این از دفع
 جایی و غریب است یا طبع **هشت** شیخ الاسلام انصاری که از ایمان صوفیه است
 فرموده است که اگر دنیا را تعمیر سازی و در دهن و رویشی نمی اسراف کنی
 و اسراف آن بود که از ارباب خدای تعالی صرف نمای و از حجاب قیامت
 که فرموده است که اگر در برابر کوه احدی وجه خیر صرف کنند اسراف
 نباشد و اگر جوی یا حبه در باطل صرف نمای اسراف باشد **پت** بچای کر خیر
 و ایم داشت **هشت** پند میداد راهی و روی **هشت** کای بهر خیریت و اسراف
 گفت اسراف نیست از خیر **هشت** تندی عینسی منایع کردن مال و در حیا

بنای صرف کف صرف آن کردن اقل المبدین کا فواخوان الشیاطین یعنی بدستی
 که ضایع کنندگان مال و معنی برادران شیطانند که در عمل مکر و سر و بیخ
 ایشان کرده اند و در دوزخ قرین و خواهر هستند بود **و از دهم** خیانت کردن
 در مال غیر چنانچه روایت شده است از پیغمبر صلوات الله علیه و آله که در ضمن خطبه
 اسیرین خود فرموده اند که من خان امانی دنیا و آخرت و عالمی و آخرت و عالمی
 علی غیر دین اسلام و تقی الله و پیغمبر و نبیان و مؤمنان و بنی سخیه و بنی امیه
 یعنی خیانت کند امانتی را در دنیا و آخرت و بنی سخیه و بنی امیه و هرگاه
 بر غیر دین اسلام خواهد مرد و در معرض تقای الهی در خواهد آمد و در عاقبت
 غضبناک باشد خدای تعالی بنای پس فرمان دهد که او را بدوزخ براند و او را
 بر دوزخ براند و شرف برافشان در آن ابدال **باب سیم**
 است خال ملایبی که عبارت از شنیدن و نواختن ساز و نواختن ساز که
 با جماع علماء امامیه رضوان الله علیهم جمیع قسم آن حرمت سوای وفای
 حلالی که در عوسی ماحیه سوری زمان نوازند بشمار می که نامحرم او را از ایشان
 نشود و شعر باطل که مبتنی بر کذب معایب مردم باشد آن خوانده نشود
 و نمایش نام که اصرا بر آن نهفته باشد بعضی صغیره اش میزند
 و بعضی از کبایریش می آیند و استدلال کرده اند بحدیث حسنی که محمد بن مسلم
 از امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است گفت است از آن حضرت
 شنیدم که میفرمودند که انشاء الله و عدا قید عبد الله و عیسی قضا از جمله کلمات

الی الساریهوا

که خدای تعالی تسبیح و دوزخ را بران وعده کرده است این است را از کلام محمد
 قداوت فرمودند **و من الناس من یشتد لحق الحقیق لیسئل الله بغير**
علیه و یخجلها و یأولک لکم عذاب عظیم یعنی از مردمان کسی هست که
 میخیزد و سخن فریب نهد و متوسل نشود از ذکر حق را یعنی بدل میکند سخن حق را بران
 تا که راه ساز و مردم را از راه خدای تعالی میسختی تا باز دارد از شنیدن حق
 و خواندن حدیثی و برهانی و فرامیگیرد آیات قرآن را سختی و آنس
 آن کرده بر ایشان راست عذاب خواهد کرد و کسبی و نکستی دنیا
 عذاب است و زجر در آخرت چه است که کور بنا بر آنکه بعضی مفسرین گفته اند در
 انما است که کثیران مغینه خرد می و مردمان استماع الحوائج و الحان
 ایشان شنیدن سخن حق باز داشتندی پس مذهب جمعی که کبیره هر گناهی را میگرد
 که حضرت عزت در کلام محمد عتاب بران وعده کرده است غنا کبیره باشد
باب دوم اصرا بر غیر چنانچه از پیش رفت و این چهارده گفته را این
 بابویه در کتاب عیون اخبار الرضا از امام رضا علیه السلام نقل کرده است که آن
 حضرت از کبایر شمرده اند و این ده مذکوره که مذکور شد و در حد و کلمات
 کبیره بر هر مذکوره جمعی از علماء گفته اند نهایش یعنی هیچکدام از مذکوره
 قایم نیست که باعث اطمینان خاطر در آن باب تواند شد و ممکن که در خفا
 و جسد نبول آن بر مردم مسخری باشد که عقول مانی بآن نتواند بر و چنانچه
 در انشاء و عدم شب قدر و صلوات و شعی که در آیه کریمه **و حافظ علی الصلوات**

اصلاح النسل

و اتع است. اسم اعظم بران و طاعت و از این باب است که گفته اند که از او سوال کرد
 که ای کائنات کبریا چه بپوشد بپوشتر گفت عدوان و بخت زو که میترست که بخت **طراز**
 شد و از این خبر رسد که آنچه علماء امامیه رضوان الله علیهم بران گفته اند که کائنات
 کبریا از جنایچه شیخ ابو علی طبرسی رحمه الله تصریح بآن کرده منافات دارد با آنچه
 مقرر است است که اجتناب بخیر و بد است امر برش کائنات کبریا است
 كما قال تعالى وان عجبناوا کبارنا منهم ان عندنا خزائنه علم سائرکم
 و نلاحظ کما قد خلد کریمنا و ترجمه اش اینست که یافت زیرا که امر که کائنات
 آن میکند که کبار کائنات چند باشند شخص ممتاز از کائنات کبریا و غیره تا چون
 از ان اجتناب نمایند و آنست که صفای ایشان آمرزیده است و حاصل آنکه
 امر برش مغیر باجتناب از کبار و چنانچه مآل آیه کریمه است بر تقدیری که
 کبار را از صفای رتبه باز دارند هر کدام کائنات چند باشند علی وجهی که
 دارد اما هرگاه کائنات کبریا باشد و وصف بصغیر و کبریا صفای باشد چنانچه
 از پیش رفت امر که مقتضایست و مفاد آیت را با حاصلی پیدا و چون
 حکم مذکور صحیح تواند بود و چنانکه است که اگر کسی دو امر که مراد از امر برش
 صفای سبب اجتناب کبار که مآل است بران تقدیر است مثلاً و
 شود از امور که در کتاب آن کائنات باشد و نفس او بهر دو رغبت نماید
 چنانچه شود از خود را از هر دو باز آورد و چون از کائنات بزرگتر باز آید
 خود را بعل آرد و ثوابی که ترک کائنات بزرگتر حاصل میشود باعث رفع عقاب

از کتاب کائنات و در دست سبب ترک آن این فعل آمرزیده میشود مثل آنکه کسی را
 نسبت بزی که بر او حرام باشد بوسه از روی شهوت و نظر بچهره میسر نشود
 او بهر دو رغبت نمود اگر نظر را اشتیاق کند و پیرامون بوسه کند و لا نظر کردن مذکور
 مقصور خواهد بود برین وجه ذکر کرده اند و درین سخن نظر است و وجه نظر چنانچه غنی
 نیست ظاهر **انجام** از آنچه در معنی بیان آمد ظاهر میشود اینکه گفته اند عدالت
 که از کائنات کبریا محبت باشد و بر صغیر و اصغر تا رسیدی با دیگران و از ان
 این باشد بلکه این معنی داشت که باشد که هرگاه دو امر را و در شود که کائنات
 یکی بیشتر باشد خود را از کتاب کائنات بزرگتر باز آورد و بکشت خود و بر سر
 نماید و این معنی اگر چه میان علمای هر فرقه است و در هر یک از صفات ایشان
 مذکورند بلکه در میان ایشان خلاف است نهایتش بر وجه مذکور فکر قضا
 تقاضای غیر ازین معنی نمی نماید پس آنکه بعضی اعلام گفته اند که هرگاه کائنات
 همه کبریا باشد و وصف بصغیر و کبریا با صغیر باشد لازم می آید که
 هر کس که باعث رفع عدالت باشد و او نباشد و مضمی نماید که کلام شیخ
 ابو علی طبرسی چنانچه گذشت مشهور است در آنکه این کائنات همه کبریا است
 علیه علماء امامیه است رضوان الله علیهم و ترجمه او میان علماء بدان منافات
 که کلام او در صدق این دعوی کافی باشد چنانکه گفته اند **شعر** هر کس که بگوید
 راست است که او میگوید اما بعضی افاضل متاخرین باینکه علماء امامیه درین
 مختلفند بعضی از ایشان بعضی افعال را بقدر قایل شده اند و قول نه گور را

پیشین میفد و این المراح و این الصلاح و این ادریس و شیخ ابو علی طبرسی نسبت ایا
تحقیقی آنچه حقیقت درین بابا حلیج بسلی در شرح اردو که مقام را کجا ایشان نیست و اندک

سی و یکم

روایت شده است بسندی که متصل است پیشین بر بزرگوار محمد بن یعقوب الکلبی
ابن ابی اسیم **از** پدر او ابی اسیم بن هاشم **از** محمد بن ابی عمیر که او پیش
از پیش رفت **از** هاشم بن سالم که از او بیان نموده امام جعفر صادق علیه السلام
و از امام موسی کاظم علیه السلام نیز حدیث روایت کرده است از امام تاجی مطلق
جعفر بن محمد الصادق علیه السلام که آن حضرت فرمودند من سمع شیئا من ابی
علی شیی فی غیبه کان له اجره و ان لم یکن علی بلغه **شرح** کلام بابت نظام
فرموده از پیش در ضمن آن نماز و دو نمازش **آغاز** متشکل بر دو پیش **پیش**
اول خلاصه کلام امام علیه السلام آنکه هر کس بشنود و ترتیب چیزی را از ثواب
بر علی و جواد یا عده ما یعنی با و میسر که اقدام بفعلان عمل یا ترک فعلان عمل و یا
وارد و بفعل و ترک و از یا ترک نماید از او بوده و بشنود مراد از ثواب آن اگر
چه نبوده باشد بر او بوجهی که با و رسیده **پیش** دوم خلاصه کلام امام علیه السلام
من سمع شیئا من الثواب می تواند بود که مراد بشنیدن ثواب آنچه مطلق
رسیدن با و باشد خواه بعنوان شنیدن از راوی و یا مسمی و خواه بعنوان شنیدن
مثل آنکه در کتابی از کتب حدیث یا فقه بر چینه که بران وجه نوشته اند و نموده
این قیاس است آنکه در بعضی احادیث که درین باب بطریق دیگر منقول است بر

من سمع شیئا من الثواب من بلغه شیئا من الثواب واقع است و می تواند بود که مراد
بشنیدن از زبان راوی باشد یعنی از بطن که در حدیث دیگر واقع است نیز بطن
بطریق سماع را داده شده باشد زیرا که دران زمان چنانچه در شرح حدیث او کتب
ذکر یافت درین وجه شایع بوده و نوشتن احادیث و تدوین کتب احکام بعد از آن
هم رسیده و اما آنکه محمول شود سماع و بطن مذکور بر تحمل آن بر یکی از وجه ششگان
که در شرح حدیث مذکور است روایت از پیش رفت اگر چه ممکن است اما بقدر دور است
و چون عبارت مطلق واقع شده ظاهر است که ظن راست گویی یا قتل در ترتیب
ثواب مذکور شرط نباشد بلکه اگر احتمال صدق و کذب و هر دو در نظر سماع محتمل
داشت باشد و عمل قبول او کند ثواب مذکور را درمی یابد بر بی شرط است که ظن وقوع
با و داشت باشد بواسطه قیام بعضی شواهد و قیاس بران و ظاهر است که تصریح
راوی مخصوص ثواب نیز شرط نباشد بلکه ذکر ثواب نیز در کافیت و غیره
آنکه فاعل عمل است یا فاعل عمل نموده در ترتیب ثواب بر فعل آن ترک
این کفایت کان له اجر و بنمیه اجره یا عاید است بشیئی یعنی خواهد بود مراد او را
ثواب آن شیی که فعل او کرده یا ترک کرده یا رحمت من موصول بعینی شیئی خواهد
بود مراد از ثواب او یعنی ثوابی که بطریق آن اقدام بفعل یا ترک مذکور نموده و ان لم
یکن علی یا بلغه اسم کن درین فقره بنمیه شایسته که در کین مستتر است و می
تواند بود که راجع باشد بشیئی یعنی اگر نبوده باشد آن شیی که استجاب یا کراهت
از آن شنیده است بر وجهی که شنیده است یا ثواب یعنی و اگر چه نبوده باشد ثواب

که ترتیب از اینها بزرگتر نشود و بر وجهی که باور رسیده یا مسموع یعنی در آنچه
 نبوده باشد آنچه شنیده است بر وجهی که شنیده است یعنی بر آنچه از پیغمبر صلی الله علیه و آله
 و سلم صادر شده باشد و موایر این احتمال است آنکه در حدیث دیگر و آن کمترین
 حدیث که گفته شده است **نابیش اول** باید دانست که طریق این حدیث
 حسنست و علامه در معرض پوشش در آورده اند و بعضی احادیث دیگر را بدیهه
 مثل حدیثی که روایت کرده است از ائمه بزرگوار محمد بن یعقوب کفینی در کتاب
 کافی از محمد بن یحیی از محمد بن اسحاق از محمد بن سنان از عمران از عمرانی از محمد بن
 مروان که گفت شنیدم از امام الباطن و الطاهر امام محمد باقر علیه السلام که فرمود
من بلغه ثواب من ائمه علی عمل فعل فلک العمل التمس فلک الثواب او تیردان
لم یکن الحدیث کما یلزم یعنی هر کس رسیده یا ثوابی از جانب خدا می برسد
 بجای آورد آن عمل را بطریق آن ثوابی که بداند اگر چه نبوده باشد آن حدیث
 چنانچه که بدور رسیده است و حدیثی که روایت کرده است از محمد بن بابویه
 در کتاب ثواب الاعمال از پدر خود علی بن بابویه از علی بن موسی از احمد بن محمد
 علی بن الحکم از هشام از صفوان از امام جعفر صادق علیه السلام و آن اینست من بلغه
شی من الثواب علی شی من الخیر فله کماله و آن کان رسول الله
صدقه و کماله و سلم و الله لم یقله یعنی هر کس رسیده باشد ثواب چیزی از ثواب
 چیزی از اعمال خیر پس بعمل آورده باشد از او بوده باشد مرا و را اجر آن عمل
 چنانچه باور رسیده و اگر چه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم گفته باشد از او باشد

قتها یا رضوان الله علیهم در بحث از دلایل سنت بود بعضی اعمال مسأله بیهوده
 و بعد از حدیث ضعیفه بعضی اعمال راست داشتند و حکم کرده اند بر ترتیب ثواب
 بر آن پس بر ایشان وارد نیاید که با کمال متفق علیه جمیع محاسن که بحدیث ضعیف حکم
 شرعی ثابت میشود ایشان استصحاب را که حکمت از احکام جمیع بحدیث ضعیف
 حکم استصحاب آن عمل آن احادیث ضعیف نیست بلکه باین حدیث حسنست
 که **نابیش دوم** در حدیث ضعیف احادیث دیگر نیز هست چنانچه مذکور شد
 علی بن عبد ربیع جمعی که انبیا حکم شرعی نزد ایشان صحیح نیست مگر با حدیث
 صحیح و بحدیث حسن و ثقیل هم نمیست و اگر چه مشهور مقتضای حدیث
 دیگر باشد این بحث وارد است نهایتش این نه است و در جمیع کتابها
 آن کرده اند بغایت قلیلند و بسبب آنکه در حکم بوجوب بعضی اعمال که احادیث
 ضعیفه دلالت بر آن دارند مستند باین حدیث نشده اند و بعضی مخصوص
 اعمال سنتی داشتند ظاهر است زیرا که این حدیث دلالت ندارد بر ترتیب
 ثواب بر قیام بعضی اعمال که حدیث ضعیف در باب استصحاب آن وارد شده
 و همچنین تقاضای امر بقیام بآن عمل نمیکند و مستند بوجوب امر بقیام
 عمل است **نابیش دوم** ظاهر شد که وجه آنکه اصحاب ما رضوان الله علیهم
 در اعمال سنتی عمل احادیث ضعیف را بجا نبردند و از حدیث ضعیف است و در حقیقت
 دلیل ایشان در استصحاب عمل مذکور این حدیث حسنست نه آن حدیث ضعیف
 نهایتش چون بطریق مخالفین این حدیث نقل شده است بعضی اعلام از علما

اثبات که با اولیاء

بعد از نقل این اشکال که تو میجوئز کرده اند بکسر است و استاده عمل کردن چیزی
 ضعیف را در اعمال مستحبی چنانچه نوی که از مشاهیر علماء ایشان است در کتاب
 او که در تفسیر بیان کرده است بلکه همه اتفاق دارند بر آنکه احکام شرعی با احتیاط
 شرعی ثابت میشود و برین وجه از آن پیرایه شد که و است که تجویز مذکور
 که از قوم واقع شده است یعنی دارد که هرگاه حدیث ضعیف یافت شود که در آن
 بر استحباب عملی از اعمال داشته باشد و آن عمل از آن قبیل باشد که احتمال
 یکر است در آن نزد جایز نیست بلکه مستحب است عمل بمذلول این حدیث
 و اقدام بآن عمل بواسطه رعایت جانب احتیاط چه در اقدام بآن کمال حیل
 نفع و او را که ثواب است و احتمال خطر و در افتادن کجای نیست زیرا که
 عمل مذکور بر آن تقدیر و ایراد بود میان اباحت و استحباب پس احتیاط
 تقاضای جواز بلکه استحباب آن خواهد کرد اما اگر دایر باشد میان حرمت
 و استحباب مثل آنکه حدیثی ضعیفی در باب استحباب عملی دارد باشد که احتمال
 در آن رو حکم به استحباب آن وجهی ندارد و احتیاط مقتضی آن نیست و اگر دایر
 باشد میان مکروه و مستحب مثل آنکه حدیثی ضعیفی در باب استحباب عملی
 دارد باشد که احتمال کراهت در آن داشته باشد مثل آنکه ثوابی که بر تقدیر
 استحباب بر فعلش مترتب باشد زیاده باشد بر ثوابی که بر تقدیر کراهت
 بر ترکش مترتب است احتیاط مقتضی عمل آوردن آن خواهد بود و اگر مترتب بر
 راجع باشد بر ثوابی که بر تقدیر کراهت بر ترکش مترتب دارد و زیاده

در آن کجای بدو یا اگر مترتب
 استحبابش بر ترکش مترتب است

باشد بر ثوابی که بر تقدیر استحباب بر فعلش مترتب است احتیاط تقاضای ترکش
 خواهد کرد و اقدام بآن مستحب نخواهد بود و اگر هر دو یک مرتبه باشند و مبلغ هر
 ثواب مساوی باشد یا مرتبه هر یک معلوم نباشد جای توقف است چنان
 است که در آن وقت عملی اولی باشد زیرا که مباحات بخش نعمت قریب حیات
 میشود و ثواب بر آن مترتب است چه جای مباحی که احتمال استحباب بواسطه
 ورود حدیث ضعیف در آن رود پس جواز عمل بحدیث ضعیف در اعمال مستحبی
 مشروط باشد با آنکه احتمال حرمت در آن زود و استحباب عمل مشروط با آنکه احتمال
 نباشد و جانب احتمال کراهت در آن نباشد باشد و از آن گذشته است و در مقام تحقیق
 و آن است که هرگاه احتمال حرمت در نفس زود و جواز آن بواسطه حدیث ضعیف نخواهد بود
 وجه بر تقدیری که حدیث ضعیف نباشد نیز اقدام بدان جایز خواهد بود زیرا که منصوص
 احتیاطی احتمال حرمت کس نکوید که حدیثی باشد احتیاطی احتمال حرمت زیرا که
 احتیاطی حرمت نفس را باحتیاط و اباحت حکمت از احکام شرعی و نه باشد
 که مکرم شرعی بحدیث ضعیف ثابت میشود پس حدیث ضعیف سبب احتیاطی حرمت است
 شد و بسا باشد که غرض نوی از ذکر جواز توطئه استحباب باشد و مایل جواز
 و آن باشد که در مذکور مذکور جواز عمل از خارج معلومت بواسطه آنکه مغرض از احتیاط
 حرمت و استحباب آن بقاعده اصولی ثابت میشود که نسبتی بر استحباب احتیاط
 در اعمال نیست پس چگونه از جواز و استحباب مذکور حدیث ضعیف ثابت
 نشده باشد مضاف متعلق علی ایشان لازم آید بلکه حدیث ضعیف باعث تحقیق مایه

اشیا است و سبب آنکه علی احتیاط که استحبابش بدین دیگر ثابت شده با یکر
مانند دخول وقت از برای وجوب نماز تا آنجا بود خلاصه کلام بعضی اعلام و برین
نظر است زیرا که خوف در اقامان مجامع در ماه غمی که حدیث ضعیف و لایت
بر استحباب آن دارد حاصل است هر وقت بعل که مکلف آنرا با میگرد
ثواب آن با و عاید شود چه حصول ثواب مستقیم است و ادام که قصد قربت آن
نکنند و فعل آنرا بر ترک راجع ندانند زیرا که در تحت اعمال بر بنیت است
که انما الاعمال بالنیات پس فعل آن بر هر تقدیر دایر خواهد بود میان
آنکه چنانچه مضاف حدیث ضعیف است سنت باشد و ثواب بر آن مترتب
باشد و میان آنکه جهت و تشریع در امور دین باشد و از کتاب آن
عقاب و پسج شک نیست که ترک سنت اولی است از در افتادن به
جهت و تشریع پس فعل مذکور در هیچ وقت تواند بود که و ایر باشد میان
مباح و سنت و نه میان مکروه و سنت بلکه همیشه دایرست میان حرام
و سنت و تا آنکه آن بقیان معاقبت نیست و فعل آنرا استخلاص از
عقاب ^{تجلی} بلکه این که گفتیم که عمل مذکور دایرست میان حرام و سنت از روی
مانند است همراهی با ختم است و الایتموان دعوی کرد که احتمال غیر حرام
در آن نمیکند بر تقدیری که دست باین حدیث حسن نیز نینم و میگویم که استحباب
آن باین حدیث ثابت است البته فعل مذکور حرام بعل میاید چه قصاص
بر آنکه اقدام بر فعل است قصد قربت که دلیلی که مثبت احکام شرعی تواند بود

ولایت بر استحباب آن مکروه است و اقدام بفعل کنایه با اتفاق است
و بشیریت و اقدام مسلم و بعضی برین مجیزان شد از اشکال مذکور گذارد
که مراد قوم از آنکه اقدام در اعمال سنتی عمل بحديث ضعیف می توان کرد و بر
و انچه در اعمال حرام نیست و آن کرد است که هرگاه در باب استحباب عملی
صحیحی وارد باشد و استحباب آن باین حدیث ثابت شود و حدیث ضعیفی نیز
باشد که ولایت بر آن کند که ثواب آن فعل استحباب فلان خبر است جایز است
عمل کردن باین حدیث ضعیف و حکم کردن بآنکه ثواب مذکور بر آن مترتب
پسج شک نیست که حکم مذکور از احکام حرامست بحديث ضعیف ثابت میشود
منفی نمی دارد که حدیث ضعیف در اثبات حکم مذکورست فعل نیست و با
غنی توان اثبات نمود نه آنکه میگوید و معنی حدیث دیگر نیز غنی تواند بود و تجویز
ایشان عمل بحديث ضعیف را در اعمال سنتی این معنی هرگاه در حدیث
در باب استحباب عملی وارد شود یکی تحسین و یکی ضعیف مکلف را حجت است
که در حال اقدام باین ملاحظه ولایت حدیث ضعیف نیز بر آن نموده مود و مکلف
حدیث صحیح داند و ضعیفی که درین هر دو جهت منتهی نیست اما در وجه اول بطلان
آنکه تقریر مخالفت دارد با منطبق عبارت قوم زیرا که کلام ایشان صریح است
و در جواب ایتان بعلی که حدیث ضعیفی بر استحباب آن کند و اصل قابل
این تاویل در درازای نیست و اما وجه ثانی بواسطه آنکه با وجود مخالفت فی ذوی
آن تقاضای آن میکند که تخصیص حکم مذکور را با اعمال سنتی و حتی باشد چه عمل مجید

شرع نیست که بحديث ضعیف
ثابت نمیشد باشد و بعضی برین وجه
که حکم ایشان با کلمه چه یکسان است
گفته اند

ضعیف ولایت

صغیر نمیشد که موی و نوک که حدیث صحیح سازند مطلقاً جایز است خواه در احوال
 شتی باشد و خواه در احوال واجب و سرام و الله اعلم بحقایق الامور
حدیث سی و دوم
 روایت شده است بسندی که اتصال یافته است بشیخ صدوق محمد بن یونس
 القمی **از** پیرا و علی بن ابی قیس که فقیه و عظیم الشان و مصنف کتب و فقه
 بوده است و نقل کرده اند بعد از آنکه در اجداد و ملاقات ابوالکاسم حسین بن
 روح رسید و از او استکشاف بعضی ساین نمود و برگشت و با و نشست و
 التماس نمود که رفته که بان نامه همراه بود صاحب الامر علیه السلام رساند
 و در آن رفته از آن حضرت التماس فرزند کرده بود حسین بن روح حاجت او را
 بر آورد آن رفته و عالم باطن بجزرت رساند پس میفرمود که در حاشیه این قلم
 نوشت شده است با و قد عرفت ان الله لک فخر و قد لکین ذکرین حسین و بعد
 از آن ابو جعفر رفته اند بر اقران خود و فرمود که است با کمالی که بهای صاحب الامر
 بوجوه و ام و نعم الا فخر و در سال سیصد و پست و نه از حجت دعوت حق را
 بسبب اجابت گفت بجای رحمت ایزدی پست رفته اند **از** سعد بن عبد
 بن عبد الحنف قمی که از محمد و حسین عماد رجال است و بعضی گفته اند که سباعت و لقا
 امام حسن عسکری رسید علیه السلام و در سنده احدی و گفته اند از و میجست
 بمؤ **از** محمد بن محمد **از** حسین بن سعید بن حماد بن مهران که شاعر و عظیم
 ایشان و صاحب تصنیفات بوده و اصل او از کوفه است از انجا با هو از آمده و او را

ابو جعفر ابو عبد الله از و دو کلمه

بپیش

بنم شغل شد در ثم فون است **از** ابن ابی نیر که الحاشی سابق ذکر یافت
 ابو جعفر بن وهب الحلی که از راویان امام جعفر صادق و امام موسی کاظم علیهما السلام
 و علماء رجال حکم بنو قریش کرده اند **از** عمر بن زیدک النخعی الکوفی **از** مسلم
 المکی که هر دو از راویان امام جعفر صادق علیه السلام بوده **از** امام محمد باقر علیه السلام
 که گفت اتی رجل من بنی صلی الله علیه و آله یقال له شیتبیه الله فی قال یا رسول الله
 اتی شیخ فقه کبر استی و ضعف قوی من من کنت عودته نفسی من صلوته
 و صیام و حج و جهاد و غنمی یا رسول الله کما یفعلنی الله به و یخفف علی یا رسول الله
 فقال الله یا فاعاد و یألمت مرآة فقال رسول الله صلی الله علیه و آله ما حولک شجرة
 و لا ثمرة الا و قد کبت من رمتک فاذا صلیت الفجر فقل عشره مرات
 سبحان الله العظیم و بحمد و لا حول الا قوه الا بالله العلی العظیم فان الله
 عز و جل یغنیک بذلك من العی و الحیون و الجذام و الهمم فقال یا
 رسول الله هذه الدنیا فاما الآخرة قال یقول فی ذکر کل صلوته التمس ایمنه
 من عندک ایمن علی من فکرمک و انش علی من رمتک و انزل علی من برکتک
 قال فقبض علی من سیده ثم مضی فقال جل لابن جاسس ان الله ما قبض علیک
 فقال اتی صلی الله علیه و آله و سلم اما ان ان و اتی بها یوم القیمة لم یدعها متعبدا
 فحقت له ثمانیة ابواب الجنة یدخل من ایتها شاء **شیخ کلام** غیث
 لغلام و یمن و یمنش **منش اول** حله کلام امام علیه السلام اکماله شخصی نزد
 پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم که او را شپش زنی میفشد و گفت ای رسول خدا

اعمال این کلمات را در امور ترا عاود و این کلمات را
صدقات میگویند و اگر در روز جمعه

یعنی بعد از هر نماز که بخواند این
کلمات قیام نماید و اگر از این

من چو شده ام و حسن من و لا رفاست مرا تو ای بی آن نداده که بپوشی نفس خود را با آن
کرده بودم از نماز و روزه و حج و سبب الهام و جهاد با کفار سبب الهام قیام تو انمود
تعلیم و مرا ای رسول خدای که می که شافع سازد مرا خدای تعالی که سبب الهام در من
من را ای رسول خدای حضرت معلوات اندوید و از فرمودند نیست در که تو و در حق
و زنگنجی مگر آنکه بگوید یا قاضی است از خبر و وقت قلبی که بگوید بر روی پس چنان
سبب که از روی و مرتبه بگوید که سبحان الله العظیم و بحمد و لا حول و لا قوة
الا بالله العظیم برستی که خدای تعالی عزوجل که میدارد و تراسب گفتن
آن از کوری و دیوانگی و جهاد و ناری و مشقت پری پس گفت ای رسول خدای
این از برای دنیا نیست از برای آخرت چه باید کرد فرمودند بگوید از برای شایسته
که گذاردی بعد از نماز شدن اللهم اهدنی صراطک و انصر عینی من الضلک
و انصر عینی من الضلک و انزل عینی من برکاتک اللهم علیه سلام فراهم آورد یعنی
شایسته برای این کلمات را بدست خود یعنی بواسطه ششده آن که ششده
خود را بهم نهاد و بر رفت پس گفت شخصی که اینجا حاضر بود با بن عباس گفت از روی
فراهم آورد این کلمات را بدست خود و حال تو پس خیمه صبی اندوید و از فرمودند که هر
آینه بدستی که اگر وفا کند با آنچه ما بگوئیم و بخواهد و بخواهد و بخواهد و بخواهد
هشت در هشت که از هر کدام که خواهد و دلش شود **پیش قدم** تعالی که شایسته
شایسته بگوید نقطه دار است و هندی انیم با فتنه و از نقطه دار است و سبب
بندلی انیم با که طایفه است از عرب و قیاس تعاضای آن میکند که منسوب

بندلی نمی باید یا ثبات یا بعد از آن نه بدلی چه حذف بی ذکر نمیکند مگر از
یا تا خصائص باشد مانند بختی که بختی منسوب است و اینجا که با وجود عدم تحقیق
ذکر حذف شده است شاید است یعنی مخالف قیاس است نهایتش چنان بود
استمال است و نوع آن در قرآن و حدیث منافی با عدل است بحدیثی که
که مخالف قیاس است و استمال مرد و باشد که آن در قرآن و حدیث واقع نمیشود
نقال احد با ثبات خیمه بواسطه است که رجعت به کلمات که بدی گفت
یعنی آنچه گفتی مرتبه و یک بگوید یا بکایت ضعف و ناتوانی مذکور را با از
سرکیر یا بسلت او یعنی هوای که گروی اعداوت منهای فاعدا با ثبات مرات
درین فقره ضحک تغلب بکار رفته زیرا که در کتب اول منسبتی تحقیق اعدا که ایتان
ثانویت تحقیق نیست و اگر بر اعدا و تحقیق حاصل شود می باید چهار مرتبه گفته شده باشد
و الله اعلم شجرة و لا تدور و مده و نسبت شده مانند شجرة با هر چه کل خشک شده را
میگویند سبحان الله العظیم و بحمد و باین منی آن در شرح حدیث هشتم سببی
یافت و لا حول و لا قوة الا بالله العظیم حول یعنی قدرت یعنی نیست قدرت
و توانایی کسی را که ما بر خدای بلند مرتبه بزرگ و فقیر و الهام مرا و لغضب و غیری
و حیثیج نجلی است که فقر و سوا و الوجه فی الدارین کنایت از است
هر قسم تسبیح با ورا نهایت مرتبه پریست و مرا و اینجا ضعف و پستیست
سستی است که لازم رسیدن بان مرتبه است از قبیل تسبیح لازم با
مردم فی دبر کل صلوته و بر قسم و ال ما و بضم و ال و سکون با هر دو آمده یعنی

تعجبش فی القوم ہونی من عندک منسی پرست خدای تعالی و بیان آنکہ ہر پست
 پرست نوع است و ضمن حدیث پست و شمشیر بن ذکریا قیامت و مراد اینجا
 ماعدای نوع اول نوع سیم است و افضل علی بن فضلک فیض درافت بختی گشت
 و سیدان است قال فی القاموس فاض الما فیض فیض و فیوضہ کثیر
 حتی سال یعنی بسیار کن و سیدان درار برین فضل ذکر خود را و کلام
 از قبیل استعارہ بالکنایہ است یا تخیل چہ پست شد است فضل الہی
 زیادہ شدن و سیدان کردن باب و اکتماء شد است بیکر مشبہ ذکر
 افاضہ کہ از لایعات مشبہ پست تخیل آنست و انزل علی من برکات
 یعنی نازل ساز و فرو فرست برین از برکت ہما و خورشید
 شد است و برین مفرہ رسانیدن خدای تعالی برکت ہما خود را بجا نزال
 عبارت از اعیال خیر است از بابا شیب بر سبیل است عارہ چہ پست
 شد است بلند و شیبی کسب رتبہ بر بلند و شیبی مکانی و استعارہ
 شدہ لفظی کہ از برای آن موضوع است کہ در معنی است حال یا بدوران معنی
 قبض علیین پدہ ظاہر است کہ ضمیر علیین راجع بہ کلمات چہارگانہ
 بشد و ظاہر امراد قبض بران پست شہر زانہا بران شد
 بکشتان و ہم ایضا بکشتان بواسطہ شمرن آن ما شد قبض
 علیہما خالک مراد بجال اینجا صاحب عرب کا ہی اورا زیادتی نسبت
 و اختصاص سببی بہم رسید میگوید انما خالک فی الخرس و می تواند بود کہ مراد

بجائ منی و شری شد و در واقع عبد القدر عباسی است شہد ہنلی بودہ باشد
 جانب با و راندہ سلم **سی و سوم**
 روایت شدہ است بر سندی کہ متصل است پیشین بزرگوار محمد بن یحیی
از محمد بن یحیی از احمد بن محمد بن عیسی از حسن بن محبوب از سید
القصیر کہ از محمد و حسین روایت نام تھی نام طلق نام جعفر صادق علیہ السلام
 از زی شام کہ گفت روزی در و رخا کعبہ طواف می نمودم و دست من
 بہت نام جعفر صادق علیہ السلام بود و آنحضرت سرشک بر روی مبارک تیر
 و یکسخت می شام مارایت ففخ بر بنی الی تم می و دعا تم قال یا شام الی قلبت
 الی الہی ففخ بر بنی علیہ السلام بن عبد الرحمن و کان فی السجین فوہما علی
 سیدھا یعنی ای شام ندیدی کہ چہ کرد با من پروردگار من بعد از آن کہ
 کردند و دعا فرمودند و گفتندی شام برستی کہ من از پروردگار خود طلب
 کردم سید را و عبد السلام بن عبد الرحمن را کہ بمن بخشد ایشان را و ایشان
 در زندان بودند پس خدای تعالی دعا می مرا در عرض قبول اجابت و فرزد
 ایشان را بمن بخشید و از زندان را بای یافتند و کافیت ہمین شد
 و مرع او از امام جعفر صادق علیہ السلام و ضمن حدیث بزرگی کہ از اہل بیت
 المؤمنین قبرہ شرح موعظہ امامیکہا را ای المؤمنین ہول من ہول
 یوم الصیۃ قال لہ المثل لا تفرح ولا تحزن و انما یفرح و یاتسرو و انما کلامہ
 من اندر جہل حتی تعیف بن من اندر سندی فیا سبہا بسیر او یا

بلای الحاقه و افسال اما نه قبول له المؤمن بر حکم الله نعم الخراج خرجت من قبری و اما
 ذلت بشری باسرور و اگر اتم من الله سر و جل حتی رایت اذ کف من است
 فبقول الله و الذی کنت اذ حلت علی النیک المؤمن فی الدنیا علقنی الله بنور
 منه **ششم** کلام ملافت نظام و زمین و پیش **نیش اول** خلاصه کلام
 علیه السلام گفته هر که بر نیک نازد خدای تعالی مؤمن را از قبر او بجهنم
 در آورد و پیرون می آید و صورتی که پیش پیش او میرفته باشد و اولی
 و او باشد و از خوف و هر کس آن روز میرانده باشد هر که و چندان
 مؤمن هولی را از احوال قیامت و بیکانه باشد نذفع کن و اندو کین
 میباش و شبارت یاب شدن و نوازش با فین از جانب خدای تعالی
 تا وقتی که بایستد و برابر جندای تعالی پس حساب او را باست فی بگذرد
 و بسوی بهشتش فرمان دهد و چنان آن مثال پیش پیش او میرفته باشد
 پس بگوید آن مؤمن که رحمت خدای بر تو باد و خوشش همراهی بودی که از
 قبر ما بمن پروان آمدی و همیشه مرا شبارت میدادی شبارت و شدن و شبارت
 یا فتن از جانب خدای تعالی اما گفته ایم از او آنچه میکشیدی رسیدم کوی
 که تو کیستی که مصدر این نیک شدی پس بگوید با و آن صورت که من آن
 سرور و خوشی ام که تو در و در دنیا بخاطر بر او مؤمن رسیده ای هر که خدای
 عزیز است خلق کرده است و بزرگ از آن سرور و خوشی مالی **نیش دوم**
 هیچ موعظه مثال یقیده اما موعظه مثال معنی هورست و یقدم بفرمای و مسکون

مانده است از اقدام و در رب که عبارت از نجاست عدم ترس است یعنی
 میراننده باشد از ترس و قوی دل شجاع می باشد بشان صورت او
 و می تواند بود که بشتج یا بوده باشد بر وزن نصیر و ماضی او قدم شجاع و آن
 همچون نصیر معنی قدم می مقدم شود و او را چنانچه برین وجه است قوله تعالی
 یقدم فوجده یوم القیامه و برین تقدیر لفظ امام مکیه خوا بود و پس نعم الخراج
 خرجت من قبری نعم را از افعال و طست مخصوص مبعی میخواید که فاعل آن
 باشد و مخصوص مبعی انچه مخدوفت بسبب ولایت و بعد آن بران و کما
 برین تقدیر است که نعم الخراج انت و جمله حجت می که بعد از آن واضح شده
 مفسر است کما بادل آن و می تواند بود که حال بوده باشد از آن تقدیر
 قدیم چی چوب پروان آید که تو در حالتی که پروان آمدی با من از قبر من
 اما سرور الذی کنت قد اذ حلت درین کلام شبارت بکمال اعمال را
 شبارت شتم میشود و در بعضی احادیث وارد است که اعتقاد است
 در این شبارت بصورت جسم و روحی اند پس اعمالی صالحه و اعتقادات صحیح
 صورت های نورانی سیکو و می آیند که دیدن ایشان نیز مؤمن را باعث
 مستر لذت و دیگر باشد و اعمال سینه و اعتقادات باطل بصورت های
 نوزلی ظلمانی کریه می آیند که دیدن ایشان نیز باعث حزن و اندوه تمام
 بوده باشد صاحبان از چنانچه بعضی مفسرین گفته اند و تفسیر را که می یوم
 یجد کل نفس ما عملت من خیر یحضر او ما عملت من سوء یورثه و ان ینها فی

خدا تعالی در کشیدن و جبر دست جبر خشم که بر کردانی از اجل و جبر معصیتی که کند
 بر کردانی از ابصر و روایت کرده است از امام محمد باقر علیه السلام که من کلم غفل
 و چه قیصر علی مضامین شمس قند قلبه امنا و ایامانی کسی که فرو نشاند خشم خود را
 در حالتی که قدرت داشت به شد بر عمل کردن مقتضای آن پیر سبک روانه خدا تعالی
 دل و را از این می و گردین بخت و بدین بخت و شایسته روایت شده است
 از امام زین العابدین علیه السلام که روزی دعوی سخت و کثیری ایستاد و بود و
 بر دست مبارک ایشان میر بخت که نگاه ابروی از دست او افتاد و بر روی
 حضرت آمده روی مبارک ایشان را محروم ساخت پس امام علیه السلام سر مبارک
 خود بالا کردند و بجانب آن کینه از روی خشم نگاه کردند و ساعت آن کینه خود
 که والله انهم لایطعمون فرمودند که غم کردم و از گناه تو دور گردیدم و خود را شام خشم
 خود را پس تهنیت است را خواند والله انهم لایطعمون و حدیث حسین
 حضرت فرمودند که است خمره لوجه القدر یعنی تو را ازادی از مال من در راه
 خدای تعالی و نقل است از ابی ذر غفاری رحمه الله که شخصی در مقام درشتی با او
 شد و دشنام بسیار با و داد و او شسته و حرم و بر و باری پیش گرفته با او
 گفت ای برادر زاده من بد بستی که ترا در پیش عظیمیست که اگر از آن
 نجات یابم آنچه تو بمن گفتی نقصان من نخواهد کرد و اگر نجات نیابم و بموت
 آن گرفتار شوم پس من بدتر باشم از آنچه گفتی خرج من و نوبه بستم ذال لفظه
 جمع و نوب است یعنی ذال سکون نون یعنی کنه و فعل آن از نوب می آید

حضرت فرمودند که خشم
 خشم خود را بعد از آن
 که و العافین من الکلی

قاله الصحاح الجرم و قاله لب الرجل یرون من اركن و از قبیل استعارت
 چنانچه در شرح حدیث هم از پیش رفت من میل می فی حق ختم مطلق تعویق
 و فعل را و ای حقت و تاخیر آن از وقتی بوقتی و تاخیر آن است و حق مالی
 حق غیر مالی را از حقوق الناس و حقوق الله چنانچه فعل است و را آن تاخیر را
 و در خارج فکات و ادای حج بعد از وجوب و تاخیر آن از وقت خود و آنچه تا
 آن باشد خطیئه است عشت رابعین فی نقطه و شین مشد و نقطه و از معنی
 تمعاجیست مانده است از تشعیر که معنی کرنش و شراست از نزل
 مردم بکلمه علم و الله الموفق للمعین **حدیث سی و پنجم**
 روایت شده است بسندی که اتصال دارد به شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب
 از جمعی از اصحاب ما که از آنجمله علی بن ابراهیم است که چنانچه سبق ذکر
 یافت از لغات معتد است **از** احمد بن محمد بن خالد **از** اسمعیل بن مهرا
 بن محمد بن ابی نصر سکنی الکوفی که از اصحاب امام رضا علیه السلام است آن
 علماء و رجال الله و معتمدش میخواستند **از** ابی سعید القاطی که از اصحاب امام موسی
 کاظم است و در کتب رجال تصریح شده بود که او شده و اسم او خالد بن سعید
 الکوفی است **از** ابان بن تغلب که بسعادت خدمت امام زین العابدین
 و امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیه السلام استعدایافته است و از هر سه
 از ایشان حدیث روایت کرده است و در هر فن خصوصاً فنون عربیه و قراءه
 و فقه مهارت تمام داشت چنانچه قراءت میخنده میان قرائم او است و ما را قراءت

و چند جلد کتاب تفسیر دارد و علماء رجال تعدد بعد از آنکه می دانند و از امام محمد با
 طهرت سلام روایت شده است که با او گفت انما الله لا یجیب علی سئال
 مسجد المدینه و افت الناس فانی احب ان یری فی شیء حتی شکک یعنی من
 در مسجد مدینه دوستی و مردم را که من دوست میدارم که دیده شود و در میان
 مثل تو مردم و چون خبر فوت او با هم خبر دادی رسید گفت اما والله لقد اوج
 قلبی فمت ابان یعنی بخدا قسم که دل مرا بدرد آورد و مردن ابان روح الله حو
 ۱۲ امام محمد باقر علیه السلام که لما اسرای بالقیصی علیه السلام و الله
 قال حال المؤمن عندک قال ای محمد من ابان لی و لیا تعدد برزنی بالی ربه و نا
 اسرع شیئی الی نصرتی و لیای و ما ترؤت فی شیئی انما فاعله کثره و فی فانی
 المؤمن یکره الموت و اگر مسأله و ان من عبادی من لا یصلح الی الغنی
 لو صرفه الی غیر ذلک لکنک و ان من عبادی من لا یصلح الی الفقر لو صرفته
 الی غیر ذلک لکنک و ما یقرب الیک عبدی شیئی احب مما افرقت علیه
 و اذ لیتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احبته کنت سمعه الذی یسمع به
 و بصره الذی یبصر به و الذی یطیق به و ید و الی طبعش به ان و عانی
 و ان سألنی اعطیته **سوم** کلام مخفط و من اغار و دوغایش انجام
اغار مشتمل بر دو پیش **پیش اول** خلاصه کلام امام علیه السلام آنکه
 شبی که پیغمبر صلی الله علیه و اله بجانب آسمان سر و فرمود چون بوضع کلام
 پروردگار جل بر زبان رسید گفت ای پروردگار من چیست حال من نزد تو قدر

یاب

و نفلت او پیش تو با چه مرتبت از جانب حضرت عزت خطاب در رسیدگی
 محمد کی که خاری رسد بدستی از من بدستی که مثل آنست که پروان آید و بشد
 بر من بقصد خاک و شتاب من در ماری او و دوستان خود از هر که شتاب
 و زود کرد و امام هرگز و چیزی که من فاعل آن باشم مثل زودی که در وقت فنا
 من مرادست میزد که او را ناخوش می آید مردن و مرا ناخوش می آید
 ناخوش شدن او بدستی که از زندگان من بدست که صلاح حال او نیست
 مگر در توان گری اگر بگردانم او را و در پیش سازم هر آینه بپاک میشود بدستی
 که از زندگان من بدست که صلاح او نیست مگر در پیش اگر بگردانم او را و در
 سازم او را هر آینه حال او بپاکت میرسد و نزدیک میشود من بن من
 چیزی که دوست دارم از آن چیزی که باید که واجب گردانید امام باو اقدام بآن را
 یعنی اقدام بواجبات را از همه چیز دوست میدارم و از همه چیز شتر با عبت
 نزدیک من میشود و بدستی که باید که نزدیک من بود با عمل نشی نیز با من دوست
 دارم او را پس چون دوست داشت او را هر آینه کوش او خاتم بود که باو می نمود
 و چشم او خاتم بود که بآن می پند و زبان او حسم بود که بآن سخن می گفت و دست
 او خاتم بود که بآن میگردد اگر عا کذب با عبت میکنم و عا او را و اگر خبری
 طلبید باو میدهم **پیش دوم** لما اسرای بالقیصی علیه السلام اسری علیه
 مجول شفت از سر می بزمین بر وزن هر معنی سیر و شتاب
 فی الصحاح سرت سرتی و سرتا و سرت یعنی اذ اسرت لیلا و قیال اسرا

انفل

چهار

و امری مثل اخذ و اقدار و تقیید آن شب که در آیه شریفه الَّذِي
امْرُؤِي جَبَدَ لِيْلًا مِنَ السَّجْدِ الْحَرَامِ إِلَى السَّجْدِ الْأَقْبَى واقع شده است
 بواسطه آنست که نگردد آوردن لیل و لالت بکلیت انشب روی بآنکه مسافتی
 که میان سجد الحرام و سجد اقصی بود و پیش شب راه بوده و حال المؤمن عندک مراویح
 مؤمن اینجا چنانچه در پیش آن نیز هم آن شد قد و منزلت است من ابان
 و لیا مرا و بولی اینجا دوستیت و مرا و ببارزت و مجاربه ظاهر ساختن محاربه
 و مقصدی جنگ او شدن است مازودت فی شیان فاعله ذکر ترو و چنانچه
 بر سبب است عاره است چنانچه بعد ازین مذکور خواهد شد و جمله اسمیه اما فاعله
 منتهی شایست و اسم فاعل در آن یعنی فاعل و را فاعله می تواند بود که بمعنی
 حال باشد یعنی درستی که الحال من فعل آوردن نام و می تواند بود که بمعنی
 استقبال باشد یعنی در چیزی که من بعد ازین فاعل آن خواهیم بود و دیگر دلالت
 و اگره مستحله است متالفه که بواسطه بیان امر مبعی ذکر آن شده که
 آن سبب ترو است و می تواند بود که جمله حالی باشد که بیان حال مؤمن
 باشد یعنی مثل ترو من در وفات بنده مؤمن در حالی که آن مؤمن مکرده
 میدارد و مرک را و من مکرده میدارد مکرده و دشمن آنرا نهائش محل بستن
 اولیت و مناسبت آن بتمام چنانچه مخفی نیست بیشتر است و مساده بر وزن
 سلامت مصدر بهیست از سائیس یعنی فعل مایکده و آن من عباد من
 لا یصلح الاغشی فاعله مخفی تعاضای آن می نماید که من موصول درین جمله

اسم آن باشد و بار عجب و زجر آن مقدم بر اسم نهائش بران تغییر مکن
 انجین میشود که برستی که کسی که صلاح حال او نیست مکرر تو انگری از بندگان
 منت ظاهر است بآنکه صلاح حال او در غناست پس اولی آنست که جادو
 مجرور را اسم آن بگیریم و اسم موصول را خبر نهائی انجین شود که برستی
 که از جادو بندگان من بنی است که نیست صلاح او مکرر تو انگری و من
 خبر و آن از حال باشد که صلاح او در آنست و خبر و آن از حال کسی
 که صلاح او در تو انگریست بآنکه از بندگان من نیست و نمیشود که موصول
 خبر باشد و ظرف اسم اگر چه مخفی لغت دارد و بآنچه مقارن ارباب سبب
 اما مثل آن در حسن تجویز بعضی نخستین در آمده چه میرسد به تشریف
 و حاشیه کشف حاجی که تفسیر آیه کریمه وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا
بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ میکند چون بنا بر آنچه متعارف علماء نحو است که مثل
 این ترکیب می باید ظرف خبر باشد و موصول اسم می باید عرض اجتناب
 گویند و کلام مذکور باشد بآنکه از جمله است گفته اند اگر گویند که فاعله نیست و خبر
 و آن از حال گویند و کلام مذکور بآنکه از جمله است پس این کلام چون صحیح
 تواند بود و جایش آنست که فاعله اخبار مذکور نیست بهر آنست که صفات مذکور
 منافی است با نسبت چنانچه کسی که متصف بآن باشد سزاوار آنست که از
 انسانیت و خبر دهند و تعجب نمایند که با وجود انسانیت متصف با نسبت
 بعد از آن جواب مذکور را در ذکر است بآنکه مثل این ترکیب در بعضی

جا با واقع است که بجایش این توجه نیست قصد شد است با آن که خبر
 از آنکه این جنس طایفه است نه که این صفات انصاف دارند مثل قوله تعالی
 مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا لَهِ عَلَيْهِمْ مِنْ نَفْسٍ فَجَدَةٍ
 وَفِيهِمْ مَنْ يَتَّبِعُكَ وَرَبَّابٍ جَمْعِي نَزَلَتْ از صحابه کرام که مذکر کرده بودند
 که در حرب که ملازم رکاب حضرت رسالت پناهی اقصیه و آیه پشت نهاد
 قدم و رزید و مکه مقام برسد و تا مبرته بنهادت فایز نشوند از پای نشیند
 و حسنی آن واقعه علم است که از مومنان مردانی هستند که راست گرد
 آن خبر را که عهدتند با خدا و بران که ثبات بر قبال است و کوشش نمود
 در تحصیل رضای ایزد و مقال پس ایشان کسی است که وفادار و نذر خود کارزار
 کرده اند شید شد مثل حمزه و مصعب انس رضی الله عنهم و از ایشان که میست
 که انتظار آن سپرد مثل عثمان و طلحه و بعضی دیگر از ایشان چه طایفه است که صفات
 مذکور در این است منافات با میان ندارد و اما بران حسنی چنان توان کرد پس اولی
 است که مضمون جابر و مجرور را متبدا سازیم و بگوئیم حسنی کلام است که بعضی از
 ناس یا بعضی یومین متضادین معانند و مناط فایده ذکر صفات مذکور باشد
 از برای ایشان و استبعادی نیست در آنکه طرف بعد از تاویل معنی آن متبدا واقع
 شود استی ترجمه بکلام و چون آن حسنی در محض الحار و تردد بود مناسب بود
 که آن تا بگوید یا اگر گویند مخالف درین کلام حضرت مقدس بنوی بودید صلو
 علیه و آله و هیچ شک نیست که ایشان مردی نه باشند در آنکه افعال الهی میسر است

و صحت حال عباد است بر حسب احتیاج تا بگوید و بر حسب ائمت که در اشغال خطاب
 که در قرآن واقع است که چنانچه طلب حضرت رسول است صلوات الله علیه و آله
 اما غرض چهار ائمت آن از قبیل استی یا جاره که کسی که میخواهند معنی را کمی
 بشنوند و خطاب با و بکنند آن مثل منیرت یعنی بشنوی حساب کرد
 بگویم و غرض شنیدن اهل خانه است و آنکه خطاب با که از جانب حضرت بجای است
 صلوات الله علیه و آله واقع شده ازین قبل است و هیچ شک نیست که اکثر
 در مثل این خبری را تیره و خفا حاصل است بلکه بعضی از ایشان انکار نموده اند و قایل
 بآن نیستند لوصرفه الی غیر ذلک اما که جابر از آن حضرت این جمله شرطیه را از
 جمله صلواتی بر است و بود و عطف میان ایشان جمع نموده اند بواسطه آنکه این
 کشف پسین است زیرا که هلاک دین و دودیشی بودن پسین این معنی است که
 دین در تو انکسیت پس میان ایشان نهایت اتصال بوده باشد و اما آنچه
 در حدیث است و ششم گذشت که عطف شده بود مثل این جمله شرطیه بر جمله صلوات
 بود و عبارت برین وجه بود که ان من لا یصلی الا الفطر و لو ان غلبه لافسد ذلک
الی اخره بنا بر ملاحظه آن غنی بود که حصول افساد امر است بخاری عدم اصل
 تحت جنس آن مندرج نیست و علمای حنفی بیان تصحیح کرده اند باینکه و بعد از آن
 ایشان از جهت نهایت اتصال باشد که موجب فصل و جدا کردن ایشان از
 یکدیگر است که هست که میان ایشان از جهت دیگر انقطاع و مفارقت خط
 میشود و عطف میکنند یکی را بر دیگری و حرف عطف در میان درمی آورند تا میانه نباشد

عبادی

مگر کسی که حشمت خود را با شرف تعجب دریافت و را ندان و تن خود را در بوی تو غبت
گذارد و دل را از شرف تعلقات پاک سازد و خود را بر امانت و تعظیمه باطن خیر
ایشان آشنایی به مطلب ایشان منوط سازد اما کسی که بی برور ایشان
شوازه بر دوش برایشان است نماند و بدو اسطه گرفتاری خطی طافیه و
دور افتادن لذات ضایعه نیست او را نزد شنیدن این کلمات خطر عظیمست
از در افتادن بظلمات نرفته و ملایم و گرفتار شدن به ملک محول و اتحاد
تعالی الله عن ذلك علوا کبیرا و ما این که بیان میکنیم مقصود ایشان از این
کلمات و ظاهر بی ساریم مطلوب ایشان از این فقرات بر وجهی که فهم آن بر تو
آسان شود و بی برین حشمتی آن بر تو مشکل نماند و میگویم این سخنان که
از نهایت قرب و نزدیکی مندرج است مبدا و پیمان غلبه و تسلط محبت الهی
بر ظاهر و باطن و سپاهان و لشکرا و مرا و حضرت غرت تعالی و حده سیریز
و اقصای علم است که من چون دوست داشته مندرج خود را از بندگان خودی
گشتم و را بمقام الغت و موافقت خود و میرسمم و را با عالم آشنایی تعالی
با خود و چنان میکنم که فکر او همه مستغرق در پای اسرار ملکوتی گردد و محاسن
حیران انوار جبروتی شود پس نبات و زرد و مقام قرب من اقدام حرات
او و تخریج شود بحسب دوستی من رک پی در گوشت و خون او تا آنکه خود را
از غوغای پند و حواسن قوای خود را در میان نماند پس مخالف دوستی
من برده و مغایرت را در هم در دو باش محبت خرم و دینی را در هم فرو بگذرد

چون نظر و نظر در روز بمانم و پست جان با رویه و کبریا و تمام آنکه چنان شود که گوش او
سوی کرمن نشنود و چشم او غیر از این پند بلکه گوش چشم خود را من بپندار و چنانچه
بزرگان گفته اند خبر جنونی فیک لا یخفی و ناری نیک لا تجنوا غایت نیست
و الا بصار و الارکان و القلب و دیده التي یطیش بها یطیش کسیر طایف و ضم طایف
بر و در آمد محبتی بخند و در اصل از لبش منبسطی افتد بر غنم و تعذیبی با خود است
و بیاید و است که این حدیث از احادیث صحیح است چنانچه بطریق شیعیان
آن بصحت رسیده و در میان اهل سنت نیز است هر مقام دارد و ایشان
نیز بدانکه تغییر در مصالح خود آورده اند و بر بنویس از پیغمبری تعذیب الله تبارک
که و اند که آن الله تعالی قال من عادی لی و لیتا فقد اذنته با حرب و ما یترتب
عبدی بشی احب الی مما اقرنت علیه و ما زال عبدی یترتب الی با انفس حتی احبته
فاذا احببت کنت سمعه الذی یسمع به و یبصر به و یدره التي یخشی بها و علیه
التي یها ان سألنی لا عظیمه و ان استعاض فی لا عینة و تزدت فی شئنی اما فیه
که دوستی فی نفس المؤمن مکره الموت و اگر کسی که دلا بدارد منبسطی کسی که
و شمی کند با دوست من پس تحقیق که اذن میدهم جرب او پس او را در موضع
خود در می آورم و نزد یک می نشیند و من سبند من بجزئی که نزد من و دوست باشد
از آنچه واجب باشد بر او همیشه نزدیک میکند بنده من بسوی من با عالجی
تا آنکه دوست دارم از پس این دوست داشته ام و گوش او می شوم که با من می
چشم و می شوم که با من می شوم دوست او می شوم که با من می شوم که با

برادر میوه هر که دانه چربی ملید با و عطا می کند و هر که دانه سپرد و بنیاد میوه هم دور
 بخورد و تر و دانه هم هر که دانه چربی که بنیاد فاعل او باشد مثل تر و دانه که مراد است میوه
 و در وقت گرفتن نفس من که ناخوشی که میوه مرک و او را مراد خوشی آید ناخوش
 آمدن او از مرک و او را که زری ران نیست **فائش اول** است تر و دانه
 خدای تعالی که این حدیث متضمن است چنانچه غنی نیست محتاج به تالیف و تفسیر است
 و هر چند وجه تالیف آن که دانه اول آنکه در کلام چربی تقدیر باشد و تقدیر
 این باشد که بعد از علی الترتیب در وقت غنی نشی یعنی اگر بنیاد تر و دانه
 روحانی بود تر و دانه و دانه غنی نشی است که هر که دانه چربی مثل تر و دانه
 غلطی که در وقت من میباشتم **دوم** آنکه چون عادت بر آن
 شد است که در مساده کسی که احترام و غنی او را لازم دانه و خاطر را
 اتفاق با و باشد مثل دوست نزدیک و یا بر موافق تر و دانه به هم رسد و مساده
 کسی که او را نزد نکیس قدر و منزلتی نباشد مثل دشمن و یا بر عیب و مثال
 آن تر و دانه به هم رسد بلکه چون بخاطر یکدزد که بری با و رسیده و خاطر
 حایمی با و رسد آنکه تر و دانه دانه غلطی است و همیشه تو اندر
 که بپرسد از توفیر و احترام او بوصول تر و دانه حالت مساده او و از
 حاری و منزلت او بعد حصول تر و دانه در انحال پس بنا برین می تواند بود که
 مراد حضرت عزت تعالی شاه ازین کلام و اتمه اسم آن باشد که بپرس
 از غله قات مراد ازین قدر و منزلت و مرتبه نیست مثل تر و دانه

امروز

مومن و حرم است و کلام از قبیل استعاره تشبیه بوده باشد که معنی آن و مومن
 بعضی حدیث سابقه است که نایقه است **سیر** و در حدیث وارد است ازین
 حاکم و عاده که خدای تعالی در وقت اختصار است مومن طاهر میسر و بر او ارفع
 نوازش و ثبات بر غول است و امثال آن قدر که کرامت مرک از طبیعت
 زاین شود و او را رغبت تمام به تعالی ازین عالم فانی عالم فانی بهم میرسد
 که میشود بسبب آن ایضا و ترویش او از الم مرک مناعت آن و چنان میشود که
 او را نهایت رضا بر دهن بهم میرسد و رغبت تمام به آن عالم میشود پس تشبیه
 کرده است خدای تعالی این معاد را بعد از آنکه کسی که اراده کرده باشد که الهی برین
 دوست خود بقصد آنکه در عقب آن نفع عظیم با و عاید شود پس تر و دانه
 و آنکه بچرخان الم را به و رساند که با و ازاری بسیار رسد و همیشه
 مرغبات و حسنات بیکفته باشد و نفعی که آن الم در عقب دارد ذکر میکنم
 باشد تا آنکه او را بطلان رغبت تمام بهم رسد و الم مذکور را بر خود رحمت
 آنکار و درین صورت نیز کلام از قبیل استعاره تشبیه خواهد بود **چهارم**
 میباشد که تو هم منافات و تخالف شود میان این حدیث و امثال این حدیث
 که دلالت دارند بر آنکه مومن خالص را مردن ناخوش میاید و رغبت تمام
 بجات دارد و میان آنچه از پیغمبر صلی الله علیه و آله روایت شده است
 که من احب لقاء الله که من کرده اند و الله که الله را بعینی کسی که
 دوست دارد و الهی خدا را که بعد از مفارقت روح از بدن مستخرج خواهد بود و دوست

حب الله

از واجب **اول** ابرای منتهی غرض از توفی که بر تو انداخته است و چنان است
 با تفاق و همت او را که هر که را فلاس و ثواب باشد واجب باشد و حال آنکه ابر
 افضل است از افعال و ثواب است **دوم** پیشی که توفیق بر سلام چنان
 افضل است از جواب دادن سلام و حال آنکه جواب سلام واجب است و سلام نیست
سوم اعاده کردن نماز که شما گذارده و شود که هر که جماعت منعقد شود و جواب
 آن چنانچه حدیث آن مطلق است نیست و هفت و چهار ثواب نماز شما در پیش
 و حال آنکه او دعا و سنت است آن واجب **چهارم** نماز کردن در اماکن شرعی و پیش
 مساجد و حرم مدینه و روضات ائمه معصومین صلوات الله علیهم چنانچه ثواب آن
 بگوید نماز کردن در اماکن سنت است بیشتر است از نمازی که در غیر آن گذارد
پنجم خشوع و توفی و نماز سنت است با آنکه تجویز کرده اند که بجهت آن ترک کند
 سرعت مبادرت نماز جمعه را که واجب است و اگر چنان شود که بعضی از نماز جمعه
 از او فوت شود و نتواند آنرا تمام اجزای و ریافت و در استسنا بعضی از این
 مواضع از حکم مذکور جای مناقشه است و وجه مناقشه در عاصیه برین بیان
 شده که در موضع اول می توان گفت که واجب ترک مطالعه مقبره است خواه و چنان
 ابرای تحقیق شود و خواه و چنان افعال پس ابرای فرد واجب باشد مثل افعال
 بر سنت و چنان در موضع چهارم گذاردن نماز و حجت خواه و مواضع مذکور
 واقع باشد خواه و در غیر آنها پس گذاردن و در آن مواضع فرد واجب باشد
 بر فرد و دیگر رجحان دارد و سنت نهایش تخصیص آن مکان نماز سنت باشد

و آن لازم است که از وجهی فضل باشد و در وجوب که گفته اند جایز است که نماز او را
 نیست و بجهت کندی بی قیام مذکور که زیاده و ثواب مذکور که می باشد که بر سنت و وجوب
 گذاردن و شود و هیچ شک نیست که بعد از سنت واجب و واجب خواهد بود و بجهت
 نهایش قصد کردن واجب امری را که استحباب آن معلوم باشد
 غالی از اشکالی نیست و الله اعلم
سی و هشتم رویت شریعت بسندی که متصل است به شیخ صدوق و چنان
 بگوید القی **از** پدر او علی بن بابویه **از** محمد بن القاسم به عیون **از** محمد بن
 الصیرفی **از** نصر بن مزاحم می که از محمد بن حسین بن علی **از** عمر بن محمد
از فضیل بن جریج **از** کسین بن زیاد الجعفی الیینی که گفت گفت است امیر المومنین
 علیه السلام می مسجد الکریم و قد صلینا عشاء الا سوره فاخذ بی یمنی فخرجنا من المسجد
 فمشی حتی خرج فی طهر الکریم و لا یکنی بکثره فلما اتخلف فی القعود قال یا کسین ان
 هذا القلوب او عینه فخرها او عابا یا احفظ عنی ما اتول لک الناس ثم عابا لم یکن
 و تعلم علی سبیل نجاة و هیچ رعاع اتباع علی بن اخی میلوین می که هیچ لم یکن منوین
 العلم علیا و الی رکن و یتقی بکسب العلم خیر من المال و استخرس المال
 و المال تنقصه التقصیر العلم و کذا علی ال اتفاق یا کسین العلم دین بر الله و بکسب العلم انسان
 الطاعة فی حیات و جمیل الاحد و ثمة بعد وفاته یا کسین ما تفران الاموال و العلم و ان
 باقی الله هدیایهم من معصود و اما لعم فی القلوب موجوده آه ان ههنا انشا
 علیه السلام سوره الی صدره لعلها جا لوصبت له حله علی اصیب له یقینا غیر مامون

یستغفر

تمل آن فیم نیرکی که عقل اتما دینیت بکار می برد و دنیا آنچه درین بکار می آید
 و برتری بچیز دلیلی که در معرفت خدا حاصل کرده است و بسبب نفی که از حجاب
 خدای باور رسیده بر بندگان او بایستی که مطلع و متقاضی است و فریفته دنیا
 نیست لیکن بصیرت آن ندارد که با طواف و جواب سخن تواند رسید غور
 و تحقیق بسیار و در وقت قیام علوم تواند نمود و اول شبیه که او را عارض شود
 شک بخاطر او را و می باید هرگز این دنیا را بکسی که در این مبدء های فانی
 و پلایه است و را مورث هوایی بایستی که فریقین جمع کردن و ذخیره کند آن
 مالی است نیست ایشان یعنی در این مبدءات و فریقته جمع و ذخیره را از شکاف
 امروین در هیچ چیز یعنی ایشان را لیاقت و قابلیت و الی بودن امری ندارد
 وین نیست و نیز بیکتر کسی شبیه است ایشان حیوانات چرند و اند و همچنین
 همیشه و علم برودن بر و از نیکان آن نمیشی بچنانکه مبدء و مبدء و مبدء و مبدء
 و انشمنی سبب انشمن و کتب علوم و معارف الهی نموده علم نیز مبدء و مبدء
 چه هر کس الهی است از آن که دیگری را نیست آری و لیکن خالی نمی ماند و نیست
 از کسی که اقامت و دلیل حج الهی تواند نمود و عالم با او امر و توانایی او تواند
 یافت هر چه باشد و مشهور یا مخفی و مستور یا مجتبی های خدای تعالی بر مردم مرفیع
 نشود و دنیا و آن از هم نپاشد اما بکجا ایند آن کرده ایشان بجهت اقسام که کمتر
 مردمند از روی عدد و بزرگتر ایشانند از روی قدر و منزلت یعنی قدر و منزلت
 ایشان از کمترین و بیشتر است و عدد ایشان از هر منفی کمتر با ایشان نگاه میدارد

خدای تعالی تحت بها و شواهد خود را در امروین تا انکسب پارند او را بچیزی که نهند
 ایشان بشتند و بکار نهند تخم از او در دلهای مثال خود که اطلع داده است
 ایشان را علم لدنی بر حقایق اشیا چنانچه هر چیزی را مبدء اند که در هر
 چیز است و در مبدء اند راحت یقین را و را موردین چنانچه ایشان را شک
 و را می نمایند و آن کرده اند بر خود آنچه ارباب تنعم و اهل دنیا مشکل
 داشتند از آنرا از ترک لذات و نیده و قطع تعلقی از دنیا و زحرفان دنیا
 خاموشی و پیدار خوابی و امثال آن و پس که قلم اند با چرخ و شست دارند آن
 جا بجان محبت میدارند با دنیا بر بد نهایی که روحهای ایشان متعلق عالم بالاست
 ایشان نیندهای خدایند و نه این او خوانند که آن مردمندین او آه آه و بی
 شوقی که مراد بدین ایشان هست بعد از آن دست مبارک از دست من
 جدا کردند و فرمودند برو اگر اراده رفتن داشتی **پیش دوم** فلما صحا
 در وقت نشستن بخواست قال فی الصحاح احمد الرجل اخی سرج الی الصحاح
 تنفس القعد و صعود و بضم ص و فتح عین فی نقطه و مد الف نوعی انفس
 که از روی حسن بر آید و مضارع بحسب ترکیب بر مفعول مطلق بود نیست که
 از برای نوعی باشد شش جمل القضاة قرضا بضم قاف و فاعل نوسه از
 نشستن است یا کلیل کلیل مذکور از اعظم اصحاب امیر المومنین علی علیه السلام
 و محرم راز او بوده و در زمان حجاج بن یوسف در دست او گشت و بعد از آن
 امیر المومنین علیه السلام خبر از آن داده بود آن نه القلوب اوتیه و عا و کبیر و او

یعنی ظرفیت و معنی اشیا یعنی نسبتی خط و جمعه و او عا با و در خیر ما او عا با بختها
 و اجمعا باشد عالم ربانی مای ربانی مای نسبت است که ربانی معنی منسوب
 بر رب باشد و زیاد شدن الف و نون پیش از یا بر خلاف قیاس است
 مثل ربانی و مراد ربانی نسبت که در شصت و یک پروردگار خود معرفت
 بسیار حاصل کرده باشد فالب فی القلی الربانی المکمل المعانی باشد
 تعالی و صاحب قیاس نیز مافوق گفته صاحب کشف جایی که تفسیر این
 آیت میکند و کار باریتین ذکر کرده است که از ربانی پوشیده التمسک
 به ترتیبی و طاعتی یعنی ربانی نسبت که نهایت غلو در طاعت خدا تعالی
 داشت تا بشدوستند قول خود ساخته است کلام محمد بن الحنفیه را بعد از
 فوت بعد اتمه عباس که گفت الیوم مات ربانی هذه الائمة عیسی امروز
 مرد ربانی این امت و شیخ ابوعلی طبرسی و مجلس السیاق آورده که
الربانی هو الذی رب الناس تیره پره له و اصلاحه الایه عیسی ربانی است
 که نظام یا بد امور مردم تدبیر او انرا اصلاح پذیرد حال ایشان به صلاح
 او و تعلم علی سبیل نجات یعنی آموزنده علم بقصد حصول نجات یعنی مقصد او
 از علم آموز حق علم نجات یافتن از آخرت باشد از ممالک و انفات آن
 نشاء تحصیل مخلوط دنیا و لذات آن همچنان چه شیوه اکثر انبیا علیین را
 و هیچ رعایا هیچ جمع هیچ است و هیچ کس کوچک را میکشید که بر روی و چشم
 حیوانات می نشیند استعاره کرده اند حضرت انرا بواسطه جهال عوام از روی

حقیر داشتن و خوار داشتن و مراد بر علی بن ابی طالب است و این بی نقطه عوام الناس و این
 و زبون است اتباع کل خلق یعنی او از چوپان است که در وقت را بندگان کوشتند آن
 بکار می برد و او از کلاغ را نیز نکونید و مراد نیست که ایشان بواسطه عدم ثبات
 خود عقبتین از عقاید و تزلزل می که در امر دین خود دارند گنج میشوند هر کس
 ایشان را برای بخواند و اتفاقا و می دارند که هر کس دعوتی میکند حق است و پیرو
 او می باشد و کول هر کس منحیرند و نمی دانند که حق کدام است و باطل کدام است
 کسیت مبطل که در میان این قسم از مردم را بعضی جمع آوردن و دو قسم اول
 بعضی متفرق ایمانی باشد با کمال این صنف از مردم بسیارند و آن دو
 کم و اندک هم و العلم ترکوعی الانفاق زکات انچا معنی نمو کردن و زنا
 شدن و سی می تواند بود که معنی است حال یافته باشد چنانچه در آیه
 کریمه وَ ان ربک لذو مغفرة للناس علی ظلمهم گفته اند که معنی ظلمهم است
 و می تواند بود که از برای سببیت و تعلیل باشد چنانچه ذکر کریمه و التکلیف
 علی ما یؤکلم گفته اند که بآن معنی است حال یافته است و معنی آیت است
 که و التکلیف سبب است ایستادگی معنی نیز بر کی باید آوردید خدای را
 سبب به ای که شمار کرده است که العلم دین یا ان بعد دین انچا معنی
 عاقبت و توفیق از برای تعلیم است معنی علم طاعت بزرگیت که افعال
 خدای تعالی در ضمن آن حاصل است کیست الانسان الطاعة کیست بضم یا
 از باب افعال و مراد آنست که در پیش او نمرود و جلیل لاهوت و توفیق

جمعی را که احتمال نعم و امتحان علم ایشان منتهی بر چهار قسم **اول** جمعی از ارباب
 فتن و فجور و گناه است خداوند نعم آن دارند و در آن بسوآت می تواند گذرد و اراده
 نمی نمایند بان رهنمای خدای تعالی را و بقصد قربت متوجه تحصیل علم نمیشوند بلکه عمل
 ایشان مبتنی بر زبانی شهرت میان خلق است و عدم خود را و اجماعی نداشته
 که بان رسیدنی نمایند و مصلح لذات برنی و شهوات نفسانی او را **دوم** جمعی
 که از اهل صلاح و سدادند و پیرامون فتن و فجور نمیکردند نه تائید ایشان را
 بصیرتشان نیست که تبه هر سخن نتوانند رسید و بر روز و اسرار کلام اطلاع
 تو است یافتند بلکه همین بطایران میسر کنند و بول شبیهی که با ایشان دارد
 شود و شک و ترس از نظر ایشان راه می یابد و در حال از راه میگردند
سوم گروهی که علم را وسیله رسیدن بطلب نیوی و آسایش و آسایش خلق
 و شربت خود نمی سازند و آن چنان نیست که بصیرت فهم سخن نداشته باشند
 با طراف و جوانب کلام نتوانند رسید و لیکن گرفتار شهوات نفسانند و در
 قوای پستی و سستی اسیرند و دلیل در میل لذات و موهوم و آسایش فرد
 رفتند و چنانچه ممکن اوقات ایشان صرف آن میشود و بکار دیگر نمیروند و اندر
چهارم جمعی که از صفات ذمیه اند که در ملامتی یافته اند و سلوک بر راه راست
 و طریق حق را شعار خود دارند و لیکن بغضات ناخوش دیگر گرفتارند که آنست
 مال و منی و نبات و ذوق و خیره گذاشتن و بسیار کردن مال را بجهت
 همت ساخته علم را وسیله آن میسازند پس ناچارست کسی را که طالب علم می

که اولی نسخ خود را از لوث اخلاق و ذمیه و اوصاف ناپسند شست و شوی و بزرگوار
 دانش و علم عبادت دل است و بجای نماز است چنانچه نماز کو طیفه جوانی است
 درست نیست مگر پاک ساختن اعضا و ظاهری از آرایش خست و کاست حد
 عبادت دل و نماز آویند و درست نیست مگر پاک ساختن آن از آرایش
 اخلاق و ذمیه و جفاست و اوصاف ناپسند که کذلک نبوت العلم بعبودت عالمیه
 بیستی چنانچه جمعی که اهل بیت تحمل علوم حقیقی و فزاکر من معارف الهی دارند
 معدوم میشوند و زوال حقه پذیرند علوم و معارف مذکور نیز در معرض فنا
 و زوال است و بدون علما و ارباب عرفان علم و معرفت بر طرف میشود و را
 که نمی یابند آنچنان کسی را که در وقت رفیق توانست علم خود را به ایشان
 سپرد و چنان کرد که بعد از ایشان مآثر دانش ایشان باقی ماند چون فی
 باید که سلسله علم و معارف با کفایت انقطاع یا بدوام که نوع انسان بهیت
 می باید مآثر آن در میان خلق باشد بلکه ناچار است زمان را از امامی که
 خانه دارند و این معارف علوم و معارفان بهشت چنانچه مقتضی فواید را
 بعد از توحید است رضوان الله علیه جمعین باز یافت کردند حضرت این
 بانی که نبی را تخلوا الارض من قیام بعد کجی اما ظاهرش سوره و خاف منمونی
 آری خالی نمی ماند روی زمین از امامی که بر پای دار و ولائیت حق و مآثر علوم حقیقی
 و معارف الهی را با بعنوان ظاهر و سبب را مثل امامت حضرت امیر المومنین
 علیه السلام در ایام خلافت ظاهری ایشان که جمیع اهل اسلام از مخالف و موافق

بران اتفاق از دنیا بیرون آن خفت و بر وجه پنهان بی انکه متظاهر به عبادت است و
 مراسم آن باشد مثل امانت آن حضرت صلوات الله علیه و آله در زمان خلایق
 دیگر که پیش از ایاام مذکور بودند مثل حالت امامانی که از ذریت آن حضرت
 بر وجه مخفی با بر امانت قیام داشتند و نمی توانستند اظهار نمود چنانچه درین
 زمان است از حال صاحب الامر علیه السلام و اخفای آن حضرت از نظر خلایق
 تا وقتی که اراده الهی ظهور و تفسیر گریز و بهیچ با علم علی حقایق الامور و با
 روح البقیع بعد از آن شرف و کرم حضرت و زکرا و صاف امان مذکور
 فرمودند که ایشان جمعی اند که اطلاع یافته اند بجهل لیس که محتاج به تعلیم
 تعلیم نیست بر حقایق اشیا آنچه است از محسوسات و معقولات بکشف
 شد است بر ایشان آنچه در پرده احتیاج مخفی محجوب بوده پس جمیع از
 داشتند چنانچه هست و نفس الامر بر عین البقیع مشایده کرده و ایشان
 شک و تردیدی در آن بسته نمانده و الهامی ایشان اطمینان تمام بهم برین
 و ارواح ایشان از هر بذر آن استراحت یافته و عبارت ازین حالت
 حکمت حقیقی که در سر آن واد است من اوتی الحکمة فقد اوتی خیرا
 کثیرا یعنی هر که حکمت دادند برستی که داده شده است با خیر بسیار
 و روح بنسج را چنانچه گذشت معنی حقیقت و استلزام است و از آن
 و غرض و ادو کون عین در اصل لغت معنی زمین سخت و ناهموار است
 و مقابل سهل از اینجا اخذ کرده بمعنی مشکل استعمال میکنند قال فی الصحاح

یقال حقیق و در طلب و معرفت عجبی منقسم است مانده از طرف بعضی مفسرین
 یعنی انسان ساختند بر خود آنچه را بابت نعم بر وجه مشکل ساختند از آن مثل ترک
 شهوت های بیهوش و قطع تعلقات دنیوی و عبادت خواستنی و پارسای تحمل
 کسب کسب و تشنگی و احتراز از آنکه سعی بر عزیز ایشان صرف شود و چیزی که
 موجب زیادتی قرب الهی و مرتب افزونی ایشان در آن نباشد و امثال آن از آنچه
 شعار و شعار ارباب ریاضت و اصحاب عبادت و محجوبان دنیا با بدان ارواحها
 معقله بالحق الالهی حسی گفته اند از امان و غایت خود غبار تعلیق باین خراب
 و حشمت انکیز و روی آورده است ارواح ایشان مشایده جلال الهی پس
 بدان ایشان اگر چه در صحبت اسبابی زمان و ارباب دنیا است ارواح ایشان
 معقوب است در عالم بالا یا ملا و اسع که ملائکه مقربین و ارواح قدسی اند
 و من اولک رفیقا اولیک خلعا و قد فی ارضه موعود ساختن بسند الیه
 فخره و اسم شارت بواسطه آنست که ولایت کند بر آنکه ایشان منزله او
 بآنکه این صفات بایشان اسناد و یا بواسطه انصاف بصفاقی که پیشتر
 گذشت چنانچه تفسیر کریمه اولیک علی حدیث من تعبدوا و اولیک هم فی
 ثواب منکر و را مغضوبین برین وجه گفته اند آه شوق الهی رویتیم چنانچه
 نیست در آنکه شوق آنحضرت بدیدار ایشان و راعی مراتب بوده است زیرا
 که بنسبت علت صفت حضرت امیر المومنین علیه السلام بعد از پیغمبر
 صلوات الله علیه است و ارباب عرفان و معتقدای اصحاب هدایت عالم

ایمان بود است چنانچه همه ارشادات انوار معرفت و مقبول و از انوار اشیاء
و هدایت مستیر بوده اند پس بالضرورت نفس بر نفس همیشه مشتاق باشد
حال انبیا جی بس خد بوده و محاط مبارکش و ایم تعلق در یافت لقای اصحاب طبعیه
خود سلام الله علیه لم جمعین **نابش اول** استقامت آنچه این حدیث شعاع
بآن دارد که روی زمین هرگز خالی نمی باشد از امامی که موصوف بصفتان مذکور
باشد و همچنین آنچه مفاد حدیث است در من است و لم یعرف امام زمانه تا
میتواند استقامت که متفق باینست که کسی که بمیرد و نداند
نشانه امام زمان خود را میسر و مردن ارباب جهالت و جمعی که از این
سکانه اند بزارند هب امید که نماید بکمال امام زمان ایشان محمد مهدی
علیه السلام ظاهر است و مخفی انان ایشان از اهل سنت و جماعت و برین امر
تشکیک بسیار بر ایشان میکنند و میگویند امامی که وصول و بکمال نباشد و فرا
گرفتن مسایل احکام دین از او پس حکس را میسر نباشد شناختن و چه
ناید و مترتب خواهد بود که کسی که بمیرد و شناخت او را حاصل نموده باشد
از دین پس کانه میسر و امید رفوان الله علیه و رجواب ایشان میکنند
که ناید و شناختن امام زمان خود همین دین و فرا گرفتن مسایل احکام
دینست بلکه نفس تصدیق بوجود او و اعتقاد است که او خلیفه خداست و درین امر
کافی و از مملو است و در کفایت از ارکان اسلام بچنانکه جمعی در عصر ستمی صواب
علیه و اگر نبوده تصدیق بوجود آن حضرت و اعتقاد نبوت او ضروری دین ایشان بود

تعلق نظر از دین او و فرا گرفتن مسایل احکام دین از او و دست است از جابر علیه
النصاری که پیغمبری الله علیه و از احوال امام محمد مهدی علیه السلام کردند و فرمودند که
و لک الذی یستخرج الله عز وجل علی یه یشتاق الی نفس مغار بها انیب عن اولیاء
غیبه لا یثبت فیها الا من یؤمن الله علیه لایان یمنی دست انکه نفع خواهد کرد
خدا می شنود و جل بر دست او تمامی روی زمین را از مشرق و مغرب غایت
از دوستان خود غایب شدن فی کبر تصدیق بآن ثابت نمی اندک کسی که متعلق
کرده باشد دل او را از محبت ایمان جابر نصاری کویه کفتم ای رسول خدای آیا
شیعه و دوستان او را انتفاع خواهد بود از او و در ایام غیبت او حضرت
صلوات الله علیه و از فرمودند که ای الذی یؤمنون بنبیائنا انهم لیست فی نفوسهم
و یتفنون بولایته فی غیبه کما تنفع الناس بالشمس ان طلها بالشمس بانی
آری بآن خدای قسم که مراد شما است بچنانکه درستی که ایشان اینی شنود
و اولیای او روشنی میگیرند منور او و منتفع میشوند بدوستی او در ایام غیبت
او و چنانکه منتفع میشوند بدو و از انقباب و اگر چه در زیر ابرو بمان باشد و امید
میگویند ایشان تشکیک که شما درین باب بر ما میکنید بعینه بر شما و دوست زیرا
که شما بران رفته اید که مراد امام زمان در حدیث مذکور صاحبان شکی نیستند از انبیا
و سلامین اینها هر کس باشد خواهد عالم بانشد و خواهد باطل خواهد عادل باشد خواهد
پس میگویند چه ناید و مترتب خواهد بود و شناختن جایی فاسق و آنکه کسی که
بمیرد او را نشناخته باشد کافر و چنانکه از دین سیرده باشد و یعنی از حق انان بر

که کسی که متعلق

متعین شدن آن در آن زمان که مراد با نام زمان درین حدیث کتاب التبت
 که قرآن مجید باشد و اما میگوید بنابرین تخصیص نام زمان آن شخص که حدیث مذکور
 فهم میشود و وجهی نداشته خواهد بود و چه تخصیص مذکور شمار بآن دارد که امام در
 عصری غیر امام عصری دیگر باشد و قرآن در همه عصری کمیت و تغییر تبدیل آن
 راه نمی یابد اما متعین نام و نیز چه معنی اراده شده است از معرفت قرآن که کسی
 که از اهل مکه بوده باشد که فرمید و اگر مراد بآن معرفت الفاظ و عبارات
 و دین معانی آنست چنانچه مخفی نیست بسیاری از مردم مشکل میشود
 و اگر مراد بخود تصدیق بوجود آنست همان تشکیکی که بر ما میگوید بر شمار بری
 که در حدیث است گفت هرگاه معرفت بالفاظ آن کسی را حاصل نباشد و علم
 آن نداشته باشد و نخواهد که استنباط مسایل احکام از آن نمود چنانچه
 مترتب خواهد بود بر تصدیق بوجود آن که کسی حاصل نکرده باشد از آنچه میرود
 میبرد باشد پس شش شمار برادرین باب وجهی نداشته باشد و الله اعلم
 و علی السکون و الاستعانة **نمایش دوم** حکایت کرده است سید بزرگوار
 رضی الدین بن علی بن علی بن محمد در بعضی از کتب خود که روزی اجتماع دست
 و او را در بغداد با بعضی از فضلاء آنجا که شایسته سخن را با ایشان با مراد
 محمد بن علی السلام که امامیه و باب او میگویند که او نه غایت و در حیات است
 بواسطه معلومی از نظر مردم نیست اختیار کرده است تا وقتی که امر الهی ظهور او
 تعلیق کبر و فاضلی از ایشان که طرف بحث بود و در مقام شش و لو افش شد بر کسی

تصدیق بوجود او کرده است و اتفاقاً دارد که او درین مدت نزد است و انکار
 قما می نمود و امر آن کثرت میدانی که اگر امروز مردی حاضر شود و دعوی کند که من بروی
 آب برادر میروم جمیع مردم این شهادت و مقام تعجب شده بدین او بروی می
 پس چون بر طبق دعوی خود بعل آورد و رفتن او را بر روی آب همه شاکر و
 و تعجبات نمودند بعد از آن که باز روز دیگر شخصی آید و همان دعوی کند جمعی شبها
 او بر آید و رفتن او را بر روی آب مشاهده نمایند تعجب ایشان از روز اول
 کمتر خواهد بود بعد از آن که مرتباً یکدیگر می آید و همین دعوی غایب باشد
 که کسی تهاشی او بر نیاید و در مقام بدین آن نشوند مگر جمیع قیسی از مردم
 پس صحت چه یکدیگر بعل نکور قیام نماید بر توبه و بکفر رفتن او را بر روی آب
 برینند با الکلیه تعجب بسیاری نمودند و باشند بیشتر از تعجبی که مرتباً او را
 و می نمودند از جمیع غفلتی آن شهادت از تعجب ایشان متعجب خواهند شد و بر
 ایشان متعجب خواهند کرد و سخنان سخف بر روی ایشان خواهد گفت پس بعینه
 حال امام محمد بن علی السلام و تعجب شما از درازی عمر او باقی ماندن او تا
 امروز ازین قبل است چه شمار روایت کرده اید که ادریس علیه السلام موجود است
 در آسمان و او زنده است از زمان خود تا حال و روایت کرده اید که خضر علیه السلام
 نیز موجود است در زمین و زنده است و روایت کرده اید که عیسی علیه السلام
 زنده است و موجود است در آسمان چهارم چون محمد بن علی صاحب الزمان ظاهر شود
 برین خواهد آمد در نماز با او اقتدا خواهد کرد و پس این سه نفرند از ادعی زو که عمر

حدیثی که در کتب معتبره از شیخین و از کتب معتبره از ائمه و از کتب معتبره از بزرگان
 و از کتب معتبره از بزرگان و از کتب معتبره از بزرگان و از کتب معتبره از بزرگان

ایشان در از ترشده است از عمری که از برای امام محمد مهدی علیه السلام ثبت میگردد
 بان اذعان کرده و از آن تعجب نیکند چرا تعجب میکنند از آنکه شخصی از دست
 حضرت پیغمبر از زمان صلوات الله علیه مثل کسی از ایشان باشد و انکار
 و اید از آنکه این بخوبی باشد از جمله عجزات پیغمبر صلوات الله علیه و اگر
 یکی از ذریت و عترت او زیاده بر آنچه متعارف عمرهای زمان است
 عمر باید **انجام** بدیست کسی خوش آمد به مرادین مقام ذکر کلومی که شیخ
 العارفین شیخ محمد الدین اسرانی در کتاب فتوحات مکی در باب سیصد
 ششم ایراد کرده است و آن این است ان الله خلقه من عتره رسول الله
 صلی الله علیه و آله من ذل فاطمه علیها السلام یواطی اسم رسول الله صلی الله علیه
 و آله حسین بن علی علیه السلام بیاض بن الرکن و المقام شیه رسول الله
 علیه و آله فی الخلق نبت الحناء و نزل عنه فی الخلق بغیم الحناء و هو الحسن و علی
 اکوفه یعیش نسبا و سبعا و تسعا و حجج تجزیه و دعوی الی الله بهیمن و یرث
 المذاهب عن الارض فلا یتقی الا الله بن الخالص عاده و مقلده العلماء و المقلدین
 لما یرون حکیم بخلاف ما ذهب الیه ائمتهم فیه خلون کرما تحت حکم خرافات
 سینه یفرج بر عامه المسلمین اکثر من خواصهم میایه العارفون من اهل
 عن شهود و کشف تجرید الهی که رجال الهمیون یقیمون دعوت و یضرون و لو
 لدان السیف یمده لافقی القهقهة لکن الله یطهره بهیمن و اکثر مضمون
 و یخلفون حکم من غیر اعلان و یضرون خلافة و یقعدون فیه اذا حکم

ازان

نیم بنمیزند حسب ائمتهم ان علی خدای فی ذلک لائتم بقصدون ان اهل الاحباب و زوایا
 انقطع و باقی بجهت فی العالم و ان الله لا یوجد بعد ائمتهم اعداله و رتبه اکابر است
 و اما من یطعی التعریف الالهی با الحکام است تحقیق فیه و عند محم بن فاطمه الخلیل
 یعنی بدستی که مرخدا را خلیفه است که بیرون خواهد آمد از عترت رسول الله
 صلی الله علیه و آله از فرزندان محفل فاطمه علیها السلام که نام او موقت
 با نام رسول خدای صلوات الله علیه و آله و جد او حسین بن علی است علیه السلام
 بهجت خواهند کرد با او مردم در مردم خدای تعالی میان رکن میانی و مقام
 از اسم شباهت ارد و خلق نبت خانی یعنی در یک نوعیت و صورت
 بر رسول خدای صلی الله علیه و آله و فرود راست از او صلی الله علیه و آله در خلق بغیم
 یعنی حسن اخلاق و نیکویی سبک عادت یافته ترین مردم صحبت او اهل
 کوفه خواهند بود و زمره کانی خواهد کرد میان مردم پنج سال بهجت سال
 میل و جزیه خواهند داد و بر کاران کتابی از یهود و نصاری و امثال ایشان
 و خواهر خواند مردم را بین خدای تعالی شمشیر و بر طرف خواهر ساختند و شمشیر را
 از روی زمین باقی نخواهد داشت که درین حق را و یمنان او که مقلد عباد و را بجهت
 باشند چون منبذ او را که برخلاف آنچه امامان ایشان بران رفته اند حکم میکنند
 و تحت حکم او در خواهند آمد از روی اگر اه و اطاعت خواهند کرد و او را
 و نواهی او را بجهت ترسی که از شمشیر او است به باشند و شادان و فرخنده
 باشند بوجه او و ما میسلمانان بیشتر از خصمان ایشان و بهجت کنند با او

عارفان و ایمان از این حقایق و ارباب عرفان از روی شهود و کشف
 بتوفیق الهی یعنی بشناختن که از جانب خدا تعالی به است بآن می باشد
 او را مردمی باشند از جانب خدا تعالی بر پای دارند و دعوت او را می
 می داده باشند او را و دعوت مردم بدین خود اگر نباشد که شمشیر در
 دست او باشد هرگز به قوی دهند فقهای زمان قبل او و لیکن ظاهر
 سازد خدا تعالی او را شمشیر و کرم که نفع یابند و فایده پسند
 فقها و مجتهدین کرم و المعام او بهر سید باشند از شمشیر و قبول کنند
 احکام او را بی آنکه ایمان با او آورده باشند و در بطن بر خلاف آن باشند
 و اعتقاد داشته باشند و باره او که می که در میان ایشان کلمی کند غیر حکمی که ایمان
 ایشان کرده باشند که او بر عدالت است و حکم او بر حق نیست بواسطه آنکه
 ایشان را اعتقاد است که مجتهدین و زمان اجتهاد و انقطاع یافته است
 و مجتهدی در عالم باقی نیست خدا تعالی بعد از امان ایشان کسی را موجود
 نخواهد ساخت که در رتبه اجتهاد برسد اما کسی که دعوی توفیق الهی و شناختن
 خدا تعالی نماید و احکام شرعی را نزد ایشان می رسد و انکی فساد و بیانی
 و را می رسد است اما چنانچه ترجمه کلام مذکور پس تا کن در آن بدیده است
 در مکر و بدستی که گویا نباشد از رسیدن بشناسان رفیع آن مجتهدین
 مقصود او از آن اقدام غایبی خصوصاً در قول او که آن مقصود حق فی الارض
 مرخدا را خلیفه است در روی زمین و قول او که سعد الحسن اهل الکوفه

و این کتاب در علمای اهل بیت و اهل
 و متقدمان اهل بیت و اهل بیت و اهل بیت

سعا و مند ترین مردم صحبت او اهل کوفه خواستند بود و قول او که اعداه
 متقلد العلماء اهل الاجتهاد و زمانه قد انقطع لیش از اعتقاد است که اهل
 اجتهاد و زمان مجتهدین انقطاع یافته و خبر و یک در عالم نخواهد بود بنا
 که سبانی که مقصود او در عبارت صحبت و ازین کلام چه را روده و او حسینی می بانی
 به اعتقاد او صاحب الامر علیه السلام آن بر روی زمین موجود است و سعادت
 یافتگان با پشت به او اند و زمان اجتهاد و انقطاع یافته است چنانچه در حدیث
 سلف مردم یعنی ذیل هجده سعادت اجتهاد و استنباط احکام مسایل منی
 از قرآن و حدیث فایز می شد نه لعل نیز فایز از آن نیست و در فضیلت است
 که آئین جاهد و واقفان بجهنم سبیلنا و هر کس می نماید ممکن است که با
 مرتبه برسد و این معنی نیست که نفس تشیع و اعتدالی الکوفی

حدیث شریف
 روایت شده است بسندی که متصل است به شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب
 الحنفی از علی بن ابراهیم از پدر او ابراهیم بن هاشم از قاسم بن محمد
 از صفی بن عیسی از امام جعفر صادق علیه السلام فی قول
 عترة جیل منکم ایما حسن عکلا قال لیسنی اکثرکم علما و اکثرکم
 علما و اما الاصل خبر شریفه قد و الله الصادق ثم قال العمل الخالص الذی لا یزید
 یدرج علیه احد الا من یزید و الله افضل من العمل **شیخ** کلام امام علیه السلام
 در ضمن آغاز پنج نمایش و انجام **آغاز** ششم بر دو پنش **پیش اول**

خداوند کلام امام علیه السلام در تفسیر آیت کریمه **الَّذِي يَخْلُقُ الْكَوْثَ وَالْجِبَالَ** میگوید
ایکیم حسن عجلای یعنی اوست آن خدایی که فرید است مرکب از زندگانی
بجست آنکه امتحان کند شمارای بنی آدم و بپسندد کدام یک از شما در سبیل
پیشتر کوشیده اند بلکه مرا دوست که عمل کدام یک از شما صواب است
و مرا از صواب بودن عمل است که مقرون باشد به سبب خدای منیت صواب
بعد از آن فرمود که خلق است که در بطن او روح آن را دیده اند و کسی
و مع و ستایش کسی را بر آن غیر از خدای که عزیز است و بزرگ و منیت است
از عمل **نخستین دوم** میگوید **الَّذِي يَخْلُقُ الْكَوْثَ وَالْجِبَالَ** این جمله به جهت بیان علت خلق
و حیات است که در جمیع اقربان مذکور است و حسنی است و الله اعلم
که حضرت عزت شانه تقدیر کردن مردن را که خواستند هر دو است بحسب عمل
و نیکی که کردار و موجب است که مردم و ثواب بسیار و اعطاء تمام بر دنیا
و دنیا فانی آن نیست به پشتند و لذات و نعمتهای آن که در معرض فنا و زوال است
فرقیه نشوند و عطا کرد حیات را که بسبب آن قدرت می یابند بر تمام عالم
صلوات و کردار نیکی و با عمل او و با ایشان در روز دنیا معاد کسی که در مقام
امتحان و خبر گرفتن آن باشد که کدام یک از شما نیکی عمل ترید و مقدم داشت
درین آیت موت را بر حیات بواسطه آنکه موت بیشتر و هیبت مردم را
بیشتر بر بوی گردار میدارد و بپایدوست که این تفسیر که مذکور شد
که هیبت که محمول شود و موت که در آیت مذکور است بر موتی که بعد از حیات

اما که محمول کنیم موت را بر عدم اصلی که پیش از ایام حیات و قبل از دخول دنیا است
بنابر آنکه این را نیز موت میگویند چنانچه حضرت عزت در کلام مجید میفرماید
وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَمَانًا یعنی شما ده گانه بودید پس زندگانه
شما را خدای تعالی معنی این آیت این خواهد بود که تقدیر کرد خدای تعالی
عدم اصلی شما را پس نقل کرد شمارا از آن حال و خلقت حیات و در پوشانید
بجمله آنکه امتحان کند شمارا یعنی که گذشت و تقدیم موت برین تقدیر بواسطه
آنست که عدم اصلی مقدم است بر حیات لیکن پس از افعال ناقصه است
که اسم و خبر میخواهد و آنرا اینجا تفسیر است و در ارجع بخدای تعالی
یا ضمیرش آن است که راجع است بمبدأ الیه جمیع اشیاء یا بی محبت علیها
المذهبین فیه و جمیع خبر آنست خشیته الله و النیة الصادقة و حسنی
خشیته و بیان فرق میان آن و خوف که می که از خواجه نصیر لوسی رحمه الله علیه
منقول است در شرح حدیث بیست دوم ازین کتاب سبق ذکر آنست باینجا
باید کرد و مرا و بر نیت مطابق باین ساختن دل است بپایان خدای تعالی
آنکه ملاحظه شود در آن خبری سواي قرب و حصول رضای او و نیت کسی که از او بگذرد
بگذرد خود را مثلاً و ملاحظه کند در آن مقصد قربت خدای خود را از مشقت نفی
و کسب او یا از نشتن خلق و در خوشی اعمال او یا آنکه تصدی کند و حضور مردم مالی را
بواسطه غرض ثواب الهی و ستایش مردم و او را در آن بوجهی که اگر ستایش کرد
ثواب او نباشد تصدی مذکور را از او بعمل ناید و اگر چه دانند که اگر رغبت نباشد

الهی نداشت جز در غایت سببش مردم او را بران نداشت که تصدیق و کفر
از او بپایند و مثل آن کسی که او را و روی در نمازها رکنی مثل اوقات و بعضی
تصدقات بوده باشد که همیشه قیام داشت است و اتفاق افتد که وقتی
که بان قیام داشت باشد حاضر شوند و او در آن وقت عمل مذکور را برنجوب
تر یا در اوقات دیگر و سبب حضور آن جماعت و ران وقت در خود
مست نشاء علی اساس نایب سبب آنکه ایشان بر عبادت و اطاعت یا
و اگر چه دانند که اگر ایشان حاضر نمیشدند نیز عمل مذکور را ترک نمی شد و قوی
در آن بهم میرسد زیرا که افعال این امور از امور است که خلل دارد و در حد
نیت اخلاص عمل با بجهت هر عملی که قصد کنی در آن قربت و حصول فیض الهی
و نیت کنی بان خطی از حفظ دنیا را بختی که ترکیب یابد با نیت بر قیام بان
عمل از عرض نیوی و از عرض دینی نیت تو در آن صادق نخواهد بود خواه
با نیت دینی قوی تر باشد از عرض دنیوی و خواه بغیر تر خواه هر دو
مساوی باشند العمل الصالح الذي لا تریه ان بعدك عليه احد الا ائمه
و بعلی خالص و زنت هر چیزی است که صاف پیش باشد و بجزی دیگر غیر
جنس خود و مزین نشد باشد خواه آن در غیر مرتبه از او فرد تر باشد خواه
پس کسی که تصدیق کند بعضی یا بی آنکه نیت مزین بقصد قربت باشد
صدقه و بحسب ائمه خالص خواهد بود و همچنان صدقه که بخش ثواب باشد
و بر با شایسته باشد اما در عرف تخصیص ائمه است معنای بعضی که قصد قربت

دران مجرب باشد از جمیع امیرش با و این معنی را اخلاص می نامند و احتیاج
و از باب حقیقت عمل خالص را بعضی تعریفات دیگر نیز کرده اند بعضی گفته اند به
تفریز العمل عن ان يكون لغیر الله فیه نصیب یعنی بری ساختن عملیت از آنکه غیر
خدای را و او نصیبی بوده باشد و بعضی گفته اند چون هیچ الحلق عن معامله
اللی یرون کردن خلق است از معامله که با حق تعالی کنند و بعضی گفته اند به
العمل عن الخلاق و تصفیة عن العالین و پوشیده داشتن عملیت از نظر خلق
و صفای پاک خلق و ان از جمیع تعلقات و کربسته گفته اند ان لا یترک
عالمه علیه و صفائی الدارین یعنی معنای خالص آنست که اراده نکرده باشد
نخواستن باشد بعل آردن آن بازای آن عمل عینی را از خدای تعالی نه در دنیا
و نه در آخرت و این درجه است بلند و پایست عالی که کمتر آن می توان
رسید اشارت باینست کلام امیر المؤمنین رسید المؤمنین صلوات الله
وسلامه علیه و در اینها جرات با پروردگار خود که با عبادت خود فانی نکند
و لا یطعم فی جنبک و لکن و عبادتک ایها العبادة فعبادتک یعنی عبادت
نکردم ترا از ترس عذاب تو و نه بواسطه طمع که در بهشت تو دهم **نیشانی**
باقیم ترا لایق آنکه عبادت تو کنم پس عبادت تو قیام نمودم **نیشانی**
بیا به دانست که سبب باری از علما خاصه و عامه یعنی علماء شیعه و
بران رفته اند که هرگاه در عبادت حصول ثواب اخروی یا خلاصی از ثواب
عقاب الهی قصد شود آن عبادت محسب نیت و گفته اند که این قصد

منافات از باطلی که عبارت از اراوه مخفی حصول رضای خدا و اطاعت امر
 اوست کسی که قصد حصول ثواب یا خلاصی از عذاب نماید هر آینه مقصود او
 جلب نفع و دفع ضرر از خود و محض رضا و اطاعت امر خدا را چنانچه کسی که تعلیم
 شخصی نماید و متاوستتایش او کند بواسطه طبعی که در مال او داشته باشد
 یا بجهت ترسی که او را از اذابت و آزار او باشد هر آینه او را در اقل
 فایده نخواهد گفت از جمعی که درین باب مبالغه و غلو بسیار کرده اند
 رضی الله عنی بن طلاس است قدس الله روحه و از کلام شیخ شریف
 علیه ورفعه است میدانی برست خدا میشود که مذہب اکثر علماء اما مقصود
 تعلیم نیست و امام فخر رازی در تفسیر کبریا اتفاق متکلمین را بر آن نقل کرده است
 و گفته است که هیچ ایشان متفقند بر آنکه کسی که عبادت خدای کند از
 جهت ترس عذاب او یا بواسطه طمع ثواب او عبادت او محسوس نیست
 و نقل کور از او تفسیر قوله تعالی ادعوا ربکم تضرعاً و خفیة
 و اتمعت و جزم کرده است در اوایل سوره فاتحه الکتاب یا ایاک نعبد و یا ایاک نستعین
 برین وجه کند که من نمیکنم بواسطه حصول ثواب خدای یا بجهت ترس
 از عذاب او و ما را معلوم است و کسی که گفته است این قصد باعث فنا
 و بطلان عبادت نیست قبول ندارد که قصد مذکور منافی اخلاص باشد و میگوید
 اراوه نور ثواب الهی و السلام مانع از غضب عذاب و امر نیست
 که مخالفت داشت باشد بقربت و حصول رضای او و چون چنین باشد

و حال آنکه خود در کلام محمد صبح انصبا می خواند که است کما نوا انبیا رعون
فی الخیرات و کذلک نانا عتبا و رعبا یعنی بویزه ایشان که مسارت
 میکردند و را موخیر و میخواندند ما را بواسطه رغبتی که در ثواب ما داشتند
 و بجهت ترسی که از عذاب ما ایشان را بود و نیز در کلام محمد فرموده است
یا اذعوا خوفاً و طمعا یعنی بخوانید خدای ما و عبادت او کنید بترس
 و ترسی که از عذاب او شما را است و بواسطه طمع که ثواب او دارد و بجا
 میفرماید که یا ایها الذین آمنوا اذعوا و استجدوا و اعبدوا ای آنکه
 ایمان آورده اید و کردید اید بخدا که رسول او شما را بان دعوت کرده است
 رکوع کنید و سجد کنید یعنی نماز کنید و عبادت نماید پروردگار خود را
 بکوشش بدن در فعل آوردن امور خیر در عالمی که بوده باشد شما نمیدانید
 انبلاج از جانب او یا آنکه فلاح یا بعد از جانب او علی الاحتمالین و فلاح
 عبارت از در یافتن ثواب است چنانچه شیخ ابوعلی طبرسی رضی الله عنیه بر آن کرده است
 تا این غایت بود آنچه از کلام جمعی که قصد مذکور را منافی اخلاص میدانند
 بنظر رسیده و بجهت منافقتی را درین دلایل محالست و سبب و میداند
 فلاح اما در آنکه گفته اند که اراوه مذکور مخالفت بقصد قربت و اراوه و مقصود
 ندارد و منافی اخلاص نیست آنکه این کلام نیست چنانچه در نسخی است باین
 که بحسب طلب هر صورتی باقیه زیرا که فرق میان اطاعت مجرب حقیقی و پیروی
 او امر و توانایی او بنا بر محض دوستی و محبت و حصول رضای او میان اطاعت

و فعلوا الخیر فاعلموا
 دینی

و پیروی او بواسطه غرضهای دیگر از انساب ظاهرست چه شش شک نیست که شش
 نزد ارباب بصیرت معنی آن از معنی است با رسا طاعت و از وجه اعتباری
 و اما در استدلال در باب قرآنی که مذکور شد آنکه بسیاری از مفسرین ذکر
 کرده اند که معنی رغبنا و رغبنا آنچه مذکور شد نیست بلکه معنی رغبت و راجع است
 و قبول طاعت و ترس از رده م قبول آن و اما در استسبوم آنکه شیخ ابو
 طبرسی در کتاب مجمع البیان ذکر کرده است که معنی اعطکم تعطون است که
 که سعادتمند شوید و فیروز می یابید و شک نیست که حصول رضای خدای تعالی
 و سعادتمندی از اعطای سعادتهست و فیروز سعادته قبول طاعت بهترین و فیروز
 و تفسیر کرده است شیخ مذکور فلاح را و قول خدای تعالی **و اولئک هم**
الفلحون بفتح و فیروز که عبارت از فیروز می یابند و سعادتمند شوند
 و شیخ ابو جعفر طوسی رحمه الله تفسیر خود که موسوم بمیابست گفته است
 که مراد مفلحون ارباب فلاح و فیروزند یعنی آنکه مراد کرده اند
 و یافته اند آنچه میخواهند از خدای تعالی بسبب اعمال خیری که از ایشان
 در وجود آمده است و باین ایمانی که بر پیغمبر و بن او آورده اند و آنست
 که فیروز می یابند و سعادتمندی و تفسیر فاضل صفیادی واقع است که المفلح
 هو الغایز بالمطلوب و همین معنی در کشف نیز واقع است آری
 تفسیر کرده است شیخ ابو علی طبرسی فلاح را و آیه کریمه قد افلح المؤمنین
 بفیروز ثواب نهایش از آن فلاح و است مذکور تا معنی لازمند

که هر جا

که هر جا واقع شود بر نفس جعل نموده و بر تقدیری که بر آن مجبور شود استدلال
 بآن بر مطلب مذکور که این غماست که جمله اعطکم تعطون جمله ای باشد که
 بر تعجبی مجبور شود همچنانکه شیخ ابو علی طبرسی علیه الرحمه نقل کرده است که مذکور را
 مطلقا و است بر مدعی نخواهد بود چه بر آن تقدیر نیست چنانچه خواهد بود که بر آن
 بعد آید تا بعد از آوردن مذکور سبب آن شود که شما ثواب فایز شوید و از
 عذاب برهید و معنی لازم ندارد که اگر باین قصد کنند با فایز شوند
 و اگر نمی کنند قصد آنرا با قصد قربت و تحت آن خلاف کرده اند چنانچه
 آمد پس هر چه عمل سبب آن شود لازم نیست که قصد آن صحیح باشد و اولی
 آنست که استدلال کنند بر مطلب مذکور بحدیثی که روایت کرده است
 از ائمه شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب که معنی در کتاب کافی بطریق کثرت
 از هارون بن خازرجه از امام جعفر صادق علیه السلام العباد و المسلمه قوم عبد الله و اولئک هم
 خول الله و اولئک هم العبد و قوم عبد الله و اولئک هم العبد و اولئک هم العبد و اولئک هم العبد
 عباد الله و اولئک هم العبد و قوم عبد الله و اولئک هم العبد و اولئک هم العبد و اولئک هم العبد
 افضل العباد یعنی عبادت کنندگان سر صنفند که معنی عبادت خدا
 میکنند و قصد ایشان ترس از عذاب است و این عبادت است که
 که بواسطه توبه و عبادت خداوندان با و امر و نواهی ایشان قیام می نمایند و چنانچه
 بعبادت او قیام می نمایند بواسطه خواست ثواب او و این عبادت خود را
 که بواسطه ترس او و بران عمل قیام می نمایند و جمیع عبادت او را بر

شیخ ابو جعفر طوسی رحمه الله
 تفسیر خود که موسوم بمیابست گفته است
 که مراد مفلحون ارباب فلاح و فیروزند یعنی آنکه مراد کرده اند
 و یافته اند آنچه میخواهند از خدای تعالی بسبب اعمال خیری که از ایشان
 در وجود آمده است و باین ایمانی که بر پیغمبر و بن او آورده اند و آنست
 که فیروز می یابند و سعادتمندی و تفسیر فاضل صفیادی واقع است که المفلح
 هو الغایز بالمطلوب و همین معنی در کشف نیز واقع است آری
 تفسیر کرده است شیخ ابو علی طبرسی فلاح را و آیه کریمه قد افلح المؤمنین
 بفیروز ثواب نهایش از آن فلاح و است مذکور تا معنی لازمند

پای میارند بواسطه غشی که با او دارند و این عبادت خردمندان و از آن کان و مترو با
 و این عبادت بهترین عبادت است اشعار بآن دارد و برین وجه که بگویند قول حضرت
 درین حدیث که **هی افضل العباد** یعنی این عبادت بهترین عبادت است
 اشعار بآن دارد که آن دو قسم اول تیر انصاف بی هیچ اراد پس صحیح باشد
 بهیچ نحو تنصیف نیست **مطلب** که تحت عبادت است که فی حصول ثواب
 و خلاص از عذاب بعلی آمده باشد ثابت باشد **نمایش دوم** جمعی که گمان
 از آنکه در نیت قصد تحصیل ثواب و خلاص از عذاب واقع شود قصد مذکور را
 چنانچه از کلام ایشان فهم میشود بایش عبادت میدهند و اگر چه با
 قصد قربت جمع شود اما باقی ضایعی که عبادت سبب ظهور و حصول میشود
 خواه قصد شود و خواه نه مثل خلاص شدن از نقصه دادن بنده سبب ازاد
 کردن او در کفاره و پرهنر از طعام و روز و داشتن و خنک شدن اعضا در
 وضو و اعلام مأمون بدخول در نماز و کمپل حرام و دفع الوقت که بگویند
 اشتغال بنماز و ملازمت ملاقات نماز کعبه و امثال آن از عبادات مجزا
 مناع خود و برخواستن بنماز شب و امثال آن ظاهر است که قصد آنها نیز
 تحصیل ثواب است و اولی باعث فساد عبادت باشد و اما آنکه قصد
 ثواب را باعث فساد عبادت نمیدهند خلاف کرده اند و آنکه این
 قصد با مبطل است یا نه اکثر از ایشان بر آن رفته اند که مبطل نیست چنانچه
 شیخ ابو جعفر طوسی قدس سره در کتاب مبسوط و شیخ ابوالقاسم معتز

شیخ مختصر مانع و شیخ جمال الدین مطهر علیه السلام در کتاب تحریر الاحکام و تنبیح
 باین که گفته اند که امور مذکور چون البتة حاصل است قصد آن بعد از آن
 قصد آن قربت تحقیق باشد نقصانی ندارد و بر ایشان دارد و می گویند که لزوم حصول
 چنانچه سبق ذکر یافت لازم ندارد و صحت قصد آن را و متاخرین علما می گویند
 عظیم حکم کرده اند بطلان عبادت که ای که با قصد قربت یکی از قصد های مذکور
 جمع شود و شیخ جمال الدین مطهر علی در کتاب نهایه قواعد الاحکام استیسا
 این قول کرده است و شیخ فخر الدین ولد او شیخ شهید علیه السلام در کتاب
 بیان بسند تابع او شده اند و این قول را رجحان داده بنا بر آنکه احکام
 و عبادت مطلوب است با انضمام قصد مذکور نیست و این مذاهب است
 و شیخ شهید در قواعد خود احتمال اقبال نیز راه داده است برین وجه که اگر مقصود
 بالذات قصد قربت باشد و قصد بزرگتریت آن واقع شود عبادت
 صحیح است و اگر امر بر عکس باشد یا مقصود بالذات باشد یا بل
 و یا بدو است که آنچه قصد با نیت قربت ضم میشود اگر فی نفسه رجحان شیخی
 داشت یا نداشت معنی واجب باشد یا سنت قصد آن از رور و وجوب یا سنت
 کند مثل امثال از طعام و در روز و داشتن که می گویند بواسطه خط بدن مساک
 مذکور واجب شده باشد و اعلام مأمون بدخول در نماز قصد بر اینست
 بر خیر مناسب اینست که ضرر و تحت عبادت نکند چه قصد آن منافی قصد
 قربت نیست بلکه آنکه انت بخت را مویست که در نیت یا نیت قربت

ملاحظه رجمان آن توان نمود پس روزه کسی که با نیت قربت و ران قصد پاک
از طعام کرده باشد بواسطه حفظ بدن محسوس خواهد بود خواه روزه مذکور را
بشدت و خواه به نیت و خواه واجب مذکور متعین باشد مثل روزه رمضان
و نیز متعین و خواه غیر متعین باشد مثل روزه قضا و نه غیر متعین نهائش در
خاطر از سخت روزه غیر متعین شکی نیست و عدم سخت نیز احتیاط مال است
نمایش سیم توفیق کرده اند بعضی فقهای ما نیت را باراده ایجاد
الفعل علی الوجه المأمور به شرعاً یعنی اراده موجودی است که نیت را
که از جانب شارع امر بران شده و مراد او باراده فاعل است و فعل آنچه
اعم باشد از فعل و از او اشتقاق نفس بزرگ فعل پسر و روزه از نیت
مذکور را روزه خدای تعالی امر بافعال است که از آن اراده فاعل است
و فعل شود نیت روزه و نیت احرام حج و امثال آن بلکه خطاب
اراده فعل نیت بلکه اراده ترک فعل است و علی الوجه المأمور به شرعاً
متعلق است باراده نه با چاق و مراد نیت که اراده بران وجه باشد تا
غرم از توفیق پسر و روزه در غم لازم نیست که اراده بران وجه باشد
بلکه غم بر فعل اراده ایجاد است بر نیت خواه بر وجه مأمور به باشد
خواهد و این توفیق را علامه در کتاب قواعد الاحکام ذکر کرده و شیخ
رحمه الله بران اعتراض کرده است اگر از مأمور به واجب اراده کرده
بنابر آنکه امر و تحقیق از برای وجوب است و در غیر وجوب بطریق مجاز است حال

میشود لازم می آید که نیت نیت نباشد پس توفیق جامع نخواهد بود
و اگر اراده کرده است بان مطلق آنچه فعل آن مطلوب باشد و از جانب شارع
خصت آن حاصل و اگر چه بوجه اباحت بوده باشد مثل آنچه مطلوب است در
قول خدای تعالی وَ إِذَا احْلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا یعنی هرگاه چنان شدید و احرام را
باقام رسانید و خصت شما را که صد کنید بلکه حمل کدام است بر نیت
صداق خواهد بود و اراده وجود آوردن افعال مباحه و حکم بر نیت بودن آن
نزد فقهای بعد و درست تمام شد و ترجمه کلام شیخ علی رحمه الله شرح قواعد
و در کلام او نظر است زیرا که مأمور به عبارت از امر است که بفعل آوردن آن حکم
شرع رجمان است باشد بزرگ آن پس نیت فعل باشد و مباح خارج
نزد غیر کسی که قایت بلکه آنچه خصت آن نیز از جانب شارع واقع شده
باشد فعلش بزرگ رجمان دارد و اینکه ملاحظه میشود که در نیت در
مأمور به منافات دارد با آنچه فقها تحقیق است که استمال امر و وجوب
بجست تحقیقیت در غیر وجوب محسوس مجاز و هر لفظی که در تعریف استعمال
می یابد باطل است که معنی تحقیق استمال باشد اصلاً ندارد بواسطه آنکه مراد باشد
بامری که گفته اند بجهت تحقیق از برای وجوب استمال فعل است و آنچه در معنی
آن باشد نه لفظ امر که مرکب از الف و میم و راست چه امر مذکور و از این
از برای معنیست که مشترک میان وجوب نیت معنی مطلق ترجیح بهتری
زیرا که حکم کرده اند بلکه نیت نیز تحقیق مأمور به است چنانکه فاضل معتقد در شرح

فخطره اول نقل آن کرده است و حکم مذکور چنانچه مخفی نیست تعاضای مشترک میکند
 نهایت آنچه توان گفت درین باب آنست که اعتراض شیخ علی رتبه ائمه منجی بر
 اعتراض عین باشد از آنکه مامور باشد و سنت نیز هست ایشان حکم قبول
 مذکور کرده اند و غرض اوضاع مسخران تعریف در اصل نباشد بلکه بحث او باطل
 قدس سر بحث از اجماعی باشد زیرا که علامه اگر چه در کتاب نهایت ترمذی کرده است
 در آنکه سنت مامور است بحسب حقیقت یا نه اما در تندیب اصول جرم کرده است
 بلکه سنت مامور نیست و بحث مذکور را با و بنا بر مذاهب است نهایتش بنابرین
 چندان لغوی بحث که ترتیب نخواهد بود با آنکه ظاهر از کلام او آنست که مراد او
 اعتراض بر تعریف باشد و اثبات آنکه تعریف برین وجه خوب نیست نه بحث
 الزامی و ائمه اعظم **نمایش چهارم** است و رایتهاست میان علماء ما رضوان الله
 علیهم که از جمله دلایل آنکه در عبادت نجات از منیت و تمانیت میکنند
 عبادت حسین نیست قول خدای تعالی است و در کلام محمد که و ما نعزو الی الله
 غلصین له الدین و در ولایت این آیت بر مطلق مذکور نظر است زیرا که
 درین آیت بحسب ترکیب مفعول غلصین و انما است و ضمیر موعود را در حجت بر
 اهل تورات و انجیل مراد نیست و ائمه علم که مامور شده اند بهود و نصاری
 که با آنکه بنده کی گشتند خدای را و حال آنکه غلصین باشند در سبک خود
 کسی را مثل سبک سبک شریک نسازند و درین یکی و چنانچه شیخ ابوی
 طبرسی در تفسیر خود که موسوم بجوامع الجمل است جای که تفسیر این آیت میکند

گفته است که معنی این آیت آنست که مامور شده اند ایشان در تورات و انجیل که
 بر کرده و بسبب تعریف کرده اند کتاب خود را و مبتدل کرده اند احکام آنرا آنچه
 بنحو است مانند صاحب کشف نیز در کتاب خود معنی این آیت را برین
 وجه ذکر کرده اند و بر شیخ مذکور تفسیر مجمع البیان با و کرده است که غلصین
 که الدین درین آیت کنایه از آنست که می باید غلظت زنده عبادت او را
 عبادت غیر او و قاضی صفای وی در تفسیر خود گفته که غلصین که الدین با بعضیت
 که درین یکی و کسی را شریک او نیست از مدافع نظام الدین است بوری
 نیز در تفسیر خود میگوید استدلال کرده اند باین آیت بر آنکه ایمان عبارت
 از مجموع اعتقاد بجهان و عمل بر آنست زیرا که خدای تعالی با و کرده است عبادت
 خود را بر وجهی که با خلصین باشد و اخلاص عبارت از توحید و بیکانستن
 خداست و شریکین حقن کسی با و در عبادت او بعد از ان عطف کرده است
 بران قیام بنماز و اتیان با و ای زکات را پس اشارت کرده است بحجوب
 و گفته است **و غلص الدین الفیقه** در و کرده اند بعضی این استدلال را
 با آنکه دانستیم که ذلک اشارت بوحیدتها باشد و اعمال مذکور خرد وین
 قیام نباشد و با آنکه از متحان این جماعت فطوری رسید که آیت مذکور غیر این
 ولایت ندارد که این کتاب مامورند با عبادت ایشان مرخدا را و در حلقی
 از ایشان واقع شود که فایده باشند بوحیدت و یکتای او و کسی را در عبادت
 خود شریک او نیست از مدافع ولایت ندارد و بر آنکه نجات در عبادت

از نیت پس یک از دلالتش هر چه بکند نیت آنچه از نیت است بنا بر این
 کرد است که عبادت مشرکین محسوس نیت و کجاست این مطلب با آنچه مدعی الشیاء
 قدیر **ترجمه** که در وجه دیگر در عایشیه برین وجه مذکور است که میتواند
 بود و هر او بشر یک ساختن کسی در عبادت آن باشد که عابد قصد کند و عباد
 خود محض تقرب بخدا و نیت عبارت از آنست که ممکن است که نتوان مهربانی
 که مذکور شد نیز بر بعضی محمول و بخاطر میسر که این احتمال نیت بخت مذکور
 از دلیل بکنند زیرا که با وجود این احتمال پس شک نیت که احتمال اول
 نیز قائمست و اذ اقام الاحمال لعل الاستدلال خصوصاً که اصل عدم نیت
 نیت است قدیر و بیاورد است که است مذکور که در باب بود و نصاری
 نازل است حکایت از تکلیف ایشان میکنند آن و از تکلیف ایشان بپری
 تکلیف بآن امر لازم نمی آید اما قول خدا تعالی و راخران **وذلك الدين**
القيمه یعنی و آن عبادت مشرکون با خلاص طریقه ملت است تقسیم
 اشعار بران وارد که امر مذکور در شریعت مانع نیت باشد و از نیت
 که عبادی با بر مطلب مذکور باین نیت است استدلال کرده اند و اتمه اسم
نایش پنجم بیاید و آنست که ناپااست و نیت از قصد بود و نیت
 آوردن فعل پس کسی که تقصیر فعلی کند باینکه قصد کند وجود آوردن آن
 و تحقیق نیت مکرر خواهد بود و گاه هست که اطلاق میکنند نیت را بر
 نفس تصور مذکور بر چند مقرون بقصد ایجاب نباشد بچنینکه و عبارت نیتها

واقع است اگر تقصیری کند نیت رفع حدیثی را و در واقع آن حدیث از او واقع
 نشد باشد اگر نیت مذکور از روی غلط باشد و او را بران اشتباه شده باشد
 و ضرور و صحیح است و اگر از روی عمد و نیت کی باشد بپایان که در صورت غلط
 شک نیت که قاصد رفع حدیث فی الجمله است اما در صورت قصد مذکور
 نمی تواند بود که از او واقع شود و با نیت بلکه آنچه از او واقع شده مجز و تصور
 و حکایت نیت و ازین جهت که حکم بطلان عبادت او کرده اند عباد
 او دران صورت و تحقیق مقرون نیت نیت و آنچه او صورت نیت
 داده از آن قبیل ملاعبه و بازی کردن عبادت **قال العلامة**
بحث نیت الوضوء من نهائیه الاحکام لا یحب التوضی لغی حدیث معین فان
 فوائدها من دوالتیست صحیح اجماعاً و لو کان غیره فان کان من لطائف الاثر
 البیضاء لعدم اشتراط التوضی لها فلا یضر العطل فیها و ان کان من عبادات
 البطلان لملایع بالظهاره یعنی فی لعب نیت در وضو قصد رفع حدیث
 پس اگر نیت کند از او و در واقع حدیث بآن حدیث دیگر موجب وضوی
 او شده باشد اگر قصد او از روی غلط و اشتباه باشد از ب و قوی
 آنست که ضرور و صحیح است از روی عمد و نیت کی باشد تقرب بطلان
 آنست بواسطه ملاعب و بازی کردن او بطهارت پس قول او که ملایع
 بالظهاره و فعل او را بر بازی و ملاعبه بطهارت حمل کردن اشارت
 بآنکه دران صورت نیت و در واقع حاصل نیت و الا از قبیل ملاعبت

بشد و ضرور او را علی محبت اگر نیت

و باز نمی بود و رافعی که از علماء اهل سنت است در کتاب غرض که از مصنف
است میگوید اذ انعمی رفع صوت النوم ولم یتم واتها بالظرفان کان علی
صوت و فو و ان کان عاماً لم یصح لانه طاعب لعلها تعین فی کرمیت که می
رفع صوت خواب را مثلاً در واقع خواب نکرده باشد بلکه موجب صدای
بول باشد بخاطر آوردن اگر نیت مذکور بر سبب غلط از او واقع شده باشد
و منکر او صحیح است و اگر از روی نیت کی باشد و داند که از او خواب واقع
نشده است و ضرری و تحسین نیت زیرا که او در آن صورت طاعب
و باز می کند خواه بود و بطلان نیت پس نیت شده که فیهما غلط کند و می
و طاعب را طاعب و باز می کند بواسطه آنکه در صورت غلط قصد رفع صوت
فی الجملة از او واقع است و در صورت عمد و نیت گفتن آن که در عبارت
مذکور از ایشان واقع شده از روی مجاز است بعد از نیت چه بسیار
است که فیهما بر آنچه بصورت چیزی باشد اسم آن چیز اطلاق میکنند
گفته اند هر که کشتن کسان کفار بهم مخلوط شود چنانچه غیر
ایشان از یکدیگر بتوان کرد و حسب کبریه نگذارند و قصد کنند
و نیت بر مسلمانان را بعد از آنکه نیت غصه بر مسلمانان شد و نیت
بر کافران ناز نخواهد بود که انما الاعمال بالنية و همچنین گفته اند
نیت بر زن و متبر که شوهر او مسلمان باشد که بی که از حقش بکشد و خود
مذهب می که قایلند بآنکه جواز و طاعت او موقوف بر غسالت پس بآنکه اینجا از

با آنکه

بصورت غسل واقع میشود و در واقع نیت بواسطه آنکه شرط غسل نیت نیت
چون قصد قربت جزو است از کار نیت تواند واقع شد زیرا که قصد قربت که مراد از
اینجا قصد التماس امر است تحت آنکه فرض صورت نیت چه خود را هیچ یک از او
شرعی مأمور نمیداند اطلاق غسل بر آن کرده اند بنا بر آنکه صورت غسل از او و باطل
بر آنچه بصورت نیت است اطلاق نیت کرده اند از روی مجاز و از او بگویند
بأن انما که در صورت عمد در واقع نیت امر غیر نیت تا وارد اید بر ایشان آنچه
طاعب در دانی در رساله انموذج بر ایشان وارد نیت است و گفته است
که نیت عبارت از قصد است و قصد رفع آنچه اعتقاد حصول آن نیت شده باشد
محال است که از حیوان واقع شود چه جای آن پس قصد رفع حقی که میداند
که از او واقع نشد است تصور نمیشد مگر آنکه از روی غلط و اشتباه باشد
پس نیت آن غلط که در کلام ایشان واقع شده غلط است **متن محکم گویند** اگر چه در بعضی
فاضل و ابن تیمیة درین مقام که از معتقدان طایفه و قیاس است در نهایت وقت
و لطفت و تحقیق مذکور بحث است و مندرج نهایتش مسأله که عنوان بحث ساخته ام
مخاطره صریح که عبارتست که از فقها نقل کرده اند و ظاهر است که قبل
استشهاد باشد بر سبیل نظر است و آن توانم شد یا نکرد و غیره
که اطلاق قهراًست نیت را بر مجرد تصور فعل بی آنکه خود نیت قصد افعالش
چنانچه مخفی نیت جمیع باشد است و است پس اگر عبارتی از فقها نقل شد
که متضمن آن اطلاق می بود تا ذکر آن بی تکلف بر سبیل استشهاد و وقوع نیت یا

النسب می بود و بران وارد نمی آمد که چون غرض خیا پنجه ظاهر است و من تحت قتل
 و دانی است از عبارت فهمایین عباراتی که بحث او با ایشان بران عبارت
 بر او حجت ساختن بقدر از طور منظره و درست **انجام** ازین حدیث ظاهر
 شد که نسبت از اصل عمل بهتر است و فضل آن از فضل عمل بیشتر و نیز در طریق
 و عام رویت شده است از پیغمبر صلوات الله علیه و آلته المومن غیر من عمل
 و علما در توجیه آن چنانکه کرده اند اول آنکه مراد به نسبت مومن اعتقاد حق
 است که عبارت از ایمان او باشد و هیچ تنگ نیست که ایمان آتین
 اعمال است زیرا که اثری که بران مترتب میشود جاوید بود و در نسبت عدم آن باشد
 جاوید بودن در دو وجه مختلف سایر اعمال حسنه که انچنان نیست و باین توجیه
 اشکال دیگر از آنکه در حدیث این حدیث روایت شده است نیز مشهور است که این
 حدیث برین وجه نقول است که نسبت الکافر است من عمل عینی نسبت کافر است
 از عمل او و عینی محب ظاهر منافات دارد با پنجه در حدیث وارد است که
 آن ابن اوم اذ اتم بالمعصیه لم یکتب علیه حتی یجها یعنی بدستی که فرزند
 اوم هرگاه قصد کند اقدام بکنایه را بر او نمی نویسند او را و عقاب بران
 مترتب نمی سازند تا عمل نماید و از آنچه هرگاه بمقتضای مضمون این حدیث
 بر نسبت معصیت فی نفس ما عتقانی مترتب نباشد عقاب بر جرم عمل مترتب
 باشد چون تواند بود که نسبت کافر بر عمل او باشد پس چون بنا بر توجیه
 مذکور نیست کاف عبارت از اعتقاد باطل و کفر او خواهد بود و عینی حدیث مذکور

اینکه اعتقاد باطل و کفر کافر از عمل او بدتر است و ظاهر است که عینی منافات ندارد
 با پنجه منافات و حدیث مذکور است اشکال مذکور منفع باشد مقدر **و دوم** آنکه مراد
 اینست که نسبت فی نفس بهتر است از عمل به نسبت این توجیه را کرده اند که تفسیری
 از شیشی تقاضای آن میکنند که در آن شیشی تفسیری از جمله غرضی باشد و عمل
 نیست مطلقا خوبی نیست **سوم** آنکه مومن نسبت بسیاری میکنند که زمانیکه
 او غنی نماید که منوی از او عمل آید پس صوابی که او را از هر یک نسبت بهم میرسد
 بیشتر باشد از ثوابی که از هر عمل حاصل میشود و این توجیه را باین در حدیث
 نسبت میدهند **چهارم** آنکه طاعت نسبت بهتر است از طاعت نسبت بهتر
 از طاعت عمل زیرا که از نسبت شهادتانی مترتب میشود بلکه از نسبت حیرت
 بران ثواب مترتب است و اگر نسبت شهادت و حیرت مثل عدم است عقاب
 بران مترتب نیست بخلاف عمل **فمن عمل شفعه و فیه خیر لیه و من یعمل**
و فاعله و فیه شکر لیه **پنجم** آنکه نسبت پس این است نسبت
 بهتر از عمل باشد و این توجیه از سوانح طبع و الذم بر کوار است که منسره
 الغریز **ششم** آنکه نسبت کار عمل است و عمل کار اعضا و دول اشرف از اعضا
 پس عمل او نیز اشرف باشد از عمل غنی منی که عذای غالی در کلام محب غایز
 که اعمال اعضا و سیله یا خود ساخته است که عمل دست عبادی که می فرماید
 اتم الصلوة لکری عینی ربای واری تحم نماز را بواسطه آنکه وسیله
 من باشد ظاهر است که مقصود اشرف است از وسیله و نیز اعمال دل نظر

مردم است و است و احتمال با و در آن نمی بخت بخلاف عملی که اغلب متقدمین بر
 پس ازین رتبه زعم دل تبر باشد از عمل اعضا **ششم** آنکه مراد است که
 نسبت بعضی اعمال مشکک مثل حج و جهاد و امثال آن بهتر است از بعضی
 اعمال خفیه مثل قتل و اتی از قرآن و تصدق بیک درهم و آنچه ازین پس
 باشد **هفتم** آنکه لفظ خیر درین حدیث اسم تفضیل نیست بلکه معنی است
 که نسبت بهین عمل خیر است از جمله اعمال و نه عمل شر و من تفضلوا این چه چاره
 از سید مرتضی هم الهی منقول است و باین رفع میشود تنافی که میان حدیث
 مذکور است و میان حدیثی که از پیغمبر صلی الله علیه و آله مرویست که فضل
 الاعمال کلها یعنی بهترین اعمال علیت که مشقت در آن پیشتر باشد چه
 در اول حدیث تقاضا را نمیکند که عمل بهتر باشد از نسبت در آنکه مشقت
 در آن پیشتر است و اشکال شهوری که چنانچه سبق ذکر یافت در احوال
 حدیث کرده اند که نسبت الیها فرشته من عله چه بنا بر آن توجه لفظ شریتر
 در آن فقره است تفضل بخوابد حاصل معنی این خواهد بود که نسبت که
 شریتر است از جمله اعمال و نه تیش این توجه چنانچه معنی نیست درین حدیث
 که ما و صد و پانزیم جاری نمی تواند شد **مترجم گوید** در اشکال
 مذکور از خسر این حدیث باین توجه نظر است چه اشکال مذکور را بر
 آنچه گذشت پانی است میان مفاد آن فقره و میان حدیث آن این
 اذ اعم البصیحه الی و پس مشک نیست که چنانچه حدیث مذکور بحسب

اندرها

تقاضای آن میکند که نسبت کافه برتر از عمل او نباشد و تقاضای آن میکند که
 نیست و شریتر نباشد زیرا که شریتر درین مقام سوای این معنی ندارد که در مقابل
 برود باشد و مفاد حدیث است که قبل از اقدام بعمل عقابی بر نسبت بر نسبت
 پس شایسته مذکور بحال خواهد بود اگر گویند مفاد حدیث آن این است که اول
 و یا و ازین نسبت که قبل از اقدام بعمل شریتر نسبت آن عقابی بر نسبت
 و همچنین شایسته ندارد و بعد از اقدام بعمل ترتیب بر وجهی که بر نسبت
 عقاب کنند و بر عمل جدا باشد بودن نسبت که فرمی تواند بود که ازین
 باشد میگویم اگر این تفسیر تمام شود بدان این توجه برتنی میان حدیث
 مذکور بود زیرا که چنانچه سب تواند بود که بعد از اقدام بعمل ترتیب که فر
 حدیث اعتنا بر ترتیب باشد و بر عمل جدا می تواند بود که عقابی که نسبت
 او بعد از ایتان بعمل ترتیب می باید زیاده باشد از عقابی که بر عمل متر
 پس نسبت رفع این اشکال توجه مذکور بکه توجه اول نیز وجهی بود
 باشد مذکور و رفع این تنافی و اشکال بوجهی دیگر کرده اند و آن است
 که مراد بقول حضرت که افضل ال اعمال اخرها آن باشد که هر عملی که
 باشد که بخلافی خلاف بجای آورند بهترین آنها توحی است که تحمل
 مشقت و تعب در آن پیشتر باشد مثل آنکه روزه که در ایام تابستان
 و ملا و گرم سیر داشته شود و توبش پیشتر است از روزه که در ایام سرما
 در بلاد گرم سیر و سیر مبارکه و زکاتی که در وقت گرانی عله یا در حال

ناهار می آید و شود بهتر است از زکاتی که در وقت روزی و حال تو انگری بپند
 پس منافات پیدا می شود میان آن و میان حدیثی نیست المومنین غیر من ملک بلکه
 نیست نیز بر اینجای تمایز می تواند بود که واقع شود و هیچ شک نیست که
 چیزی که معروف با خلاصه فایده است نهایت شرف است و اینست و ثواب
 آن بیشتر خواهد بود از بعضی نعمتها که بران وجه نباشد **مستطعم** اگر چه مراد از
 متاثر شدن است نزاع و انقیاد و بجا است اطاعت پروردگار و در
 آوردن او با خیر و برکتش و از دنیا و لذات آن هیچ شک نیست
 که آن نیستی شدت پیدا میکند و زیاده میشود و گاهی که جوارح و اعضا نیز مشغول اطاعت
 و عبادت باشد و از مباشرت منافی معاصی باز آید زیرا که میان آن اعضا عداوت
 نام که منشا از تیران آن و یکدیگر میشود یعنی چنانچه اگر یکی از اعضا غرضی را بپا
 سرایت میکند اثر آن بدل از تیر متاثر میشود اگر بدل الی راه یافت نشد
 و در جهت اشغال آن اعضا در راه و غرض می افتد و برقرار نمی ماند و در حقیقت
 حاکم و متبوع است و جوارح و اعضا منزه از رعایا و تابع او و مقصود اصلی از عواطف
 تأثیر و است بسبب آن مبر که نهادن پشانی بر زمین که در نماز و حقیقت
 نه غرض رسیدن پشانی بر زمین است بلکه غرض آنست که بکجه عادت باعث
 زیاده و توفیق دل شود زیرا که گنجی نفس خود را در مقام تواضع و انقیاد نیست
 اگر است عادت از اعضا بگوید و اعضای خود را نیز در صورت تواضع و در
 آوردن تواضع قلبی و شدت می یابد اما کسی که سجده کند و از معنی تواضع غافل می

اول خود را بشت حال منوی لذات آن مشغول از هیچ شک نیست که اثری از
 سجده او بدل نخواهد رسید بلکه وجود و سجده او باعث مساوی خواهد بود و نظر بر
 که از آن مطلوب است پس نیست و حقیقت روح علم است و میوه دل و ماوه حیات
 او پس افضل از او باشد و این وجه نزدیک است بوجهی که سبق ذکر یافت
نفس اگر چه نیست عبارت از خود این قول نیست که در وقت نماز و روزه
 و در کس کشتن شلای بگوید نمازی گذارم و یا روزه میدارم یا بر کس کشتن قیام
 می نماید تقرب بجدا و معانی الفاظ را بخاطر گذارن بهیات کجاست
 آنجایی که بگوید یا رب تحقیق نیست میدانند زیرا که این مجرور حرکت دادن
 زبانی و حکایت نفسیت و نیست و حقیقت بر آنکه این نفس است
 این سخن را با آنچه غرض مطلوب است که عبارت از حصول رضا و قربت
 و این بر آنستین میل هرگاه او را حاصل نشود و محکم باین کلمات و تصور می
 آن بهم نمی تواند رسید و حکم او باین کلمات در آن حال از قبل کشتن سیر خواهد بود
 که است و اما طعام هم می رسد و مایل آن نیست و مقصود آنکه او را باین کلام است و اما
 میل که در هم رسد و مثل کشتن کسی که دل او از محبت شخصی فارغ باشد عاشق شوم
 فلان را و قدم در باو نه دوستی لطافت او می خورم بلکه رایج از بهر بدست آوردن
 میلان و طبعی و اقبال الی سبوی آن نیست که تحصیل سیبانی که عادت
 میلان و اقبال دیگر باشد و احتیاج از اموری که منافی آنست و نفس
 و بر آنکه می شود و بجا است فعلی میل آن نمی نماید که سبب بدست آوردن بود

که مناسبتی بر آن داشت باشد و مرز بوطان باشد بحسب صفاتی که غالبیت بر آن است
 جستن از انوری که گفت آنست پس هر که غالب شود بر دل در سر شکر و شادی
 و میل به دوست نفس انما فضیلت و روی آوردن طلبه علم با ووا اقبلا و ایشا
 سخنان او را سر آید و او را ممکن نخواهد بود در کس کفین بقصد قربت و غرض
 انتشار علم و ارشاد و جاهلان و هدایت کما بان بلکه در کس کفین او نخواهد بود
 مگر بواسطه تحصیل مقاصد باطله و اغراض فاسده اگر چه بر زبان آورد که در کس
 میگوید توبه بخدا و بجا طر کذرا نه عینی از او و دام او را که کفین صفات مذکور را
 از لوح خاطر مرتفع سازد اصلا اعتباری بر نیست او نخواهد بود و چنین هر که
 دل تو ز نیت نماز فرو رفته باشد بکفر کذرات دنیا و همتی تحت خود را
 مصروف تحصیل آن داشته باشد بی سر نخواهد بود که حکمی میل خود را متوجه اقبال
 نماید از بی نیت اری میدان خاطر خود را بسوی او بلکه داخل تو در نماز
 از روی تکلف و خود را بران داشته نخواهد بود و کفین تو که نماز میکنم از پیش
 کفین سر نخواهد بود که اشتها بهم میرسانم و کفین غایتی که غایتی میثوم حاصل کند
 نیست که ملی که در عبادت بکار تواند آمد و در جایی که خلوط میل خاطر و اقبال
 نباشد قطع وقوع آنچه منافی اخلاص قوت توبه باشد از خاطر کرده باشد و غیرت
 تا دل خود را با الکلیه از امور دنیا و فکدان باز نگذارد و اما آن خاطر خود را
 از الایش صفات و نیز پاک نسازی قطع نظر از خلوط عاجله و تویه کنی
 پس نیت بر تائب اشق و انور باشد از سایر اعمال منافات نباشد میان

حدیث قدس المومنین من تله و انما این حدیث متضمن آنست و میان حدیث فضل
 الاعمال اخبر ما بکلمه نوکده و مخرر یکدیگر باشند و انما التوبه تبتی بود
حیه
 روایت شده است بسندی که اتصال از او پیشتر بر کوار محمد معویب الکنی
 از جمعی از اصحاب از احمد بن محمد از ابن فضال از کسی که از اقبل
 کرده است از امام جعفر صادق علیه السلام که گفت **قال** رسول الله
 صلی الله علیه و آله وسلم من تاب قبل توبه تبتی قبل توبه تم قال ان الله
 لکثیر من قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه
 تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی
 قال ان توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی قبل توبه تبتی
 تبتی قبل ان یلعین قبل توبه **شیخ** کلام بدیعت نظام و زمین انما زو
 چهارم پیش از انجام **انما** مشتعل بر و پیش **نیش اول** خلاصه کلام ما
 علیه السلام انما فرموده است رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که هر کس توبه کند از
 گناهان خود پیش از ابل رسیدن موعود و یکسال هر آینه قبول میکند حضرت
 توبه توبه او را بعد از آن فرمودند برستی که سال هر آینه بسیار است هر کس که
 توبه کند پیش از مردن خود بر یکماه قبول میکند خدای تعالی توبه او را بعد از آن
 فرمودند که برستی که توبه هر آینه بسیار است هر کس توبه کند قبل از مردن
 خود یک روز قبول میکند خدای تعالی توبه او را بعد از آن فرمودند که برستی که

ما مر از بسیار است هر کس توبه کند قبل از مردن
 بجهت یعنی یک توبه قبول میکند حضرت توبه
 توبه او را بعد از آن فرمودند برستی که

روز مره بسیار است هر کس در مقام توبه شود قبل از آنکه معاینه بند قبول میکند
تعالی توبه او را **پیش** **م** من تائب قبل توبه نسبت توبه و رتبت یعنی رجوع
و برگشتن است از امری که از آن بند نسبت میدهند و گاه بجنای چون به
بند نسبت میدهند معنی آن برگشتن از نصیحت و گناه که است بسوی
طاعت و فرمان برداری و چون بجنای است و گشته برگشتن از عقوبت
و عذاب بجنبان لطف و امر زکری و در اصطلاح پیشبانی از گناه است
و قید است بواسطه آنست که برون رود از تعریف توبه پیشبانی از شراب
خوردن مثل بواسطه آنکه فخر است بر بدن و بعضی زیاده کرده اند بر این غم
ترک معاشرت بخواه را ابدال با معیشتی دل نهاده و دیگر هرگز بر سران
زود و ظاهر است که غم مذکور لازم آن پیشبانی است و هرگز از آن منقلب
نمیشود کلام تمام درین مقام آنست که توبه دست نگیرد بمرجوع اول
و است آنکه گناه حجاب است میان بنده و خداوند که مانع می آید از سعادت عالمی
او در هریت قائل نسبت کسی که مباشر آن میشود پس چون این معنی را داشت
و یقین کرد هر آینه او را حالت دیگر دست میداد که آن امر و ولیم است از امور
نمونه مذکوره و آن اند و باین شدن نفس است بواسطه او دست رفتن بگناه
تعالی بخوب حقیقی و تاسف و دشتن او بر ارتکاب با موری که باعث آن شده
و این تالم و تاسف است که تغییر از آن بند است پیشبانی میکنند هرگاه
تالم و تاسف زیادتی کرد و بسبب این حالت دیگر دست میداد که امر است

از امور مذکور آن قصد سبب است که یکی تعلق زبان حال او بوی زبان نین
متعلق است ال نهاده بر عدم ارتکاب آنست و حرار او آن بگوید که دیگر بر سران
زود و خست و آنچه زبان گذشت نسبت است از تدارک و تلافی ملامت
و عبادت است که از او فوت شده مثل فضا کردن نمازهای که او ای آن نموده
و برون آمدن از مظلوم و حقوق مردم که در ذمه او قرار گرفته و امثال این در این
سه حالت یعنی دشت ضرر گناه و پیشبانی از ارتکاب آن و قصد امور مذکور
که تعلق باز نموده دارند امری چندند بر یکدیگر مترتب که حصول هر یک از آن
لازم دارد و حاصل بودن دوی دیگر را که هست که بر مجموع این سه حالت
توبه اطلاق میکنند و حالت اول با مقدمه آن می مند و حالت سیوم را
و نتیجه آن که هست که مجموع پیشبانی و غم مذکور را توبه میگویند و برخی از
احصاء قلوب ارباب عرفان توبه را بر وجه دیگر نیز تعریف کرده اند بعضی
گفته اند التوبه رجوع الابق عن الجرم السابق توبه بازگشتن غلام که نیت است
از گناهی که پیشتر مرتکب آن شده بعضی گفته اند اذابة الذنوب و التماسه
الفحشاء کذا از این در اعضای در نیت است از پیش رفتن
از گناه آن و بعضی گفته اند خلع لباس الجنایه و بسط سباط الوفا که گناه را
جفا و بر کردار است و گسترندین سباط و فادیه کوهاری قبل از توبه
مراد قبول خدای تعالی توبه پس گناه را ساقط ساختن غایت است که
مترتب است بر گناهی که از آن توبه میکنند و این که توبه باعث سقوط عذاب است

نورست و تاخیر و تعویق در آن جایز نیست زیرا که گناه غیر از هر قاتل است
 و این بسبب آنکه پس از پنج مرتبه که در هر در بن وارد شود و حال سبابت
 بستن آن گناه با بد نمودن آن که اشرف بر هلاک یافته باقی ماند و بماند
 تعویق و تاخیری آنچنان نشود که از قبول و امان ماند و جهت بر صاحب
 گناه که در حال سبابت توبه نماید و این خود را که مشرف شده است بر
 هلاک و از هم پشیدن نگاه دارد و کسی که در توبه امان جایز دارد و از
 وقتی توبتی دیگر اندازد و خطر عظیم او را در پیش است که اگر کسی گناه
 ائمه است که از دیگری خست سلامت تواند برکنار کشید یکی در رسیدن
 اجل موعود که دست خیر دارد میشود که میباید مرد و فرصت چسب که رها نماند
 و تدارک و تقاضای ممکن نیست و وقت آن رسیده است که حضرت غوث در
 کلام مجید و معنی این است اشارت بآن که است که میباید چنان و مانند این
 معنی جدا و افتاد میان ایشان و میان آنچه مایلند بآن و هر چند لایق
 که یک روز و یک ساعت مرا فرصت دهید جواب شنود که وقت فرصت گذشت
 و ترا مهلت آن نیست چنانچه حضرت غوث در کلام مجید بدو فرموده است
من قبل ان یاتی احدکم الموت فقولوا لا اله الا الله
و بعضی مفسرین گفته اند معنی این آیت را و الله اعلم انست که
 در وقت جان گدازان بعد از آنکه پرده از روی کار برداشته شود و این کس
 بر پشتی که در خود اطلاق یا بدو میگوید ای ملک الموت چه شود اگر بگویند

دیگر مرا مهلت نیست پس که در آن اندک گشت بآن خود را از پروردگار بخود چسبید
 و در مقام توبه و انابت در آمده بواسطه خود توبه از عمل صالح بردارد و جواب می شنود
 که غنیت الایام ایام تو منقضی شده است و روزی بواسطه تو نمانده است
 که زافست آن تو ایام و اوس پس بگو یک ساعت مهلت دهید مرا جواب شنود
 که غنیت الساعات ساعات شما توفیق و موفقت و زوال و راند است مهلت
 آن نیز نیست پس در توبه بروی اوست توبه شود و روح او را بر فوخت کش
 و ساقی یاس و نا امید شرب حسرت نه دست بر تیغ عمر قطع کردن
 اوقات برای جمعی میجویده باشد و بسیار باشد که از چهل خدمات آن حال نماند
 و در بیان ایمان او را به باید اصل دین او بر جای نماند نفوذ باقی نماند
 و خطر دوم آنکه از تراکم ظلمت معاصی و بر نه شدن بخار منای آینه دل او
 زنگ کید و مبتلا به که بصیقل توبه و انابت نتوان و مقام جلای آن شد
 چرا که هر عصیتی که انسان ترکب آن میشود در دل افق تاریکی از آن
 بهم میرسد چنانکه از نفس آدمی بر روی آینه و چون گناهان او بسیار
 آن تاریکی مرتبه مرتبه زیاد میشود تا آنکه تمام و لرافرو میگیرد و بسیار
 و چون بران بنات در زید و در مقام رفع آن توبه و انابت نشود آن
 بسیار مرتبه مرتبه در شربت اوجا می کنند و طبعی آن میشود چنانچه بخار نفسی که
 بر روی آینه نشسته بسیار شد آن آینه زنگ میگیرد و چون در مقام
 رفع آن نشد به بسیار ماند آن زنگ در جرم آن میگذرد و جوهر از باطن

فاسد سازد چنان میکند که هرگز مقبل نکند و چنانچه شاکر گوید **است** یعنی اگر موبایله
 شوان بر دوازده صفت **نک** و ازین دل که بر قلب منکوس تعبیر میکنند و که
 بقلب اسود و روایت کرده است شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب الکفنی در کتاب
 کافی از اجماع صادق علیه السلام که گفت کان ابی اقول ما من شیء افسد
 للقلب من خطیئة ان القلب لبواقع الخطیئة فلا تزال بجنتی لعلیة
 فیصیر علاه منکد یعنی بود بر من که میگفت پس چنانچه پیشتر از کناه
 باعث فساد دل میشود بر رستی که دل بر اینها بکناه و رومی افسد همیشه
 بکست و نزد و خورد مینماید تا مغلوب او شود و پیش مغلوب او شده و کث
 بر او غالب آمد بالای او زبرد کرد و عیسی سر از زیر میزید و بر روی میفتد
 چنانچه هرگز نتواند برخاست و روایت شده است در کتاب مذکور
 از امام محمد باقر علیه السلام که ما من عبید الا و فی قلبه کتیه صفا و فاذا
 اذنب ذنباً خرج فی التکتة کتته سواد فان ناب ذنب ذلک
 السواد و ان نمادی فی الذنوب زاد ذلک حتی یغشی السباض فاذا غشی
 السباض لم یرجع صاحبه الا خیر ایا و هو قول ائمه صلوات الله علیهم کلایه بل بان
 علی قلوبهم ما کانوا لیکسبون عینی نیست بند و از بند که ان کنگه
 در دل او نقطه است سفید پس چنان مرکب کند می شود در ان نقطه
 سیاهی هم میرسد پس اگر در مقام استغفار شد و از ان کناه تو ببرد
 ان سیاهی بر طرف میکرد و اگر کناه باقی ماند و دیگر کناه و ان سیاهی

زیاد میشود و همچنین تا آنکه سفیدی را بپوشد و پیش از تمام پوشیده گشت دیگر هرگز
 صاحبان دل رو نمی بینند و اشارت با اینجاست قول خدا می تعالی در
 کلام محمد **کلایه بل بان علی قلوبهم ما کانوا لیکسبون** عینی انچنان است
 که که فراموش میکنند بکشت و غرور و غفلت بر دلهای ایشان پوشانیده
 یا از کناه را نگار بر دلهای ایشان ننهاد و آنچه بود اندیشان که کسب میکنند
 از انام و معاصی عینی ثبات است نبات معاصی دلهای ایشان رنگ خورده
 و حاصل شده است پس قول امام علیه السلام درین حدیث که لم یرجع صاحبها
 یعنی هرگز دیگر بگشت عینی صاحبان دل را بسوی خیر و امانت او بر آنکه هر
 کس دل او انچنان شد دیگر هرگز از کناه بازگشت نمیشود و انکه در
 مقام توبه از ان نمی تواند شد و اگر بزبان گوید توبت الی الله رجوع کرد و با
 گشت نمود بسوی خدا تعالی قول مذکور از او زیاد از حرکت دادن ریخته
 نخواهد بود و دل الخ از ان آله می نخواهد داشت پس هیچ اثری بران تضر
 نخواهد بود و قول که از خواهد بود که شتم و پاک ساختم جابر را اگر هزار بار این
 فطر را بر زبان آورد و جابره از چوک پاک نخواهد شد و سفید نمیشود و بسیار
 که این شود حال صاحب این دل بسیار بد و در راه و نواسته شرعی
 چنان شود که ضرورت دین و نظر اوس مل نماید و موقع عتبار الحکم
 از غلط او را بل کرده و طبع او لغو نماید تا از قبول ان نفرت گیرد و تا آنکه تضر
 شود و حال او بنبغ عقیده و زوال ایمان و بی ایمان از دنیا برود و این حالت که

مذکور از ان پیشتر

امر و ن بر و متیقن بنشیند و چنانچه گفته اند **میت** یعنی نگه میدار و نماند. امید از نماند
 بزرگتر است پس چنان میشود که در وقتی که روح از بدن بیرون میرود و ذکر خدای بزرگوار
 آورد و او را امید لطف و غفران خدا حاصل نمکشان را در یافت آن روزی
 بود بینه و کریمه **نایب** **سوم** پوشیده ماند که در قرآن مجید امر بتوبه نصوح
 واقع شده است قال الله تعالی فی سورة التحریم یا ایها الذین امنوا اتوبوا
 الی الله توبه نصوحا مفسرین معنی توبه نصوح چند وجه ذکر کرده اند اول
 آنکه مرا و توبه نصوح توبه است که نصیحت میکرد به شد مردم را که بآن گناهند
 یعنی بخوانند باشد ایشان را بسوی خود و بران میداشت باشد که بشنایان
 توبه قیام نمایند از غایت حسن آثار و نیکویی کردار و صاحبان ظاهر باشد
 با توبه که صاحب خود را نصیحت میکرد به شد که دیگر تا آخر عمر پیرامون
 نکرد و روایت کرده است شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب عینی در کتاب فی
 از ابی الصباح کنانی که سوال کرد از امام جعفر صادق علیه السلام از توبه نصوح
 یا ایها الذین امنوا اتوبوا الی الله توبه نصوحا حضرت فرمودند توبه
 العبد الذین تم لا یعود فی معنی توبه میکند بده از گناه و دیگر بزرگوار
 بر سران میرود کتاب را از آنکه توبه نصوح چنان توبه است **سوم** آنکه
 نصوح در لغت معنی خالص است چنانچه غسل هرگاه از موم خوب پاک شده
 باشد از غسل نصوح پس مرا و توبه نصوح توبه است که خالصا توبه کند
 باشد یعنی پشیمانی و نیت از گناه بخش این باشد که اگر کاتب آن طرح

و متعین باشد شودی خداست نه بواسطه ترس آتش و نه بتوبه نصوح
 سی و هفتم نیز درین باب سخنان گذشت که تذکران درین مقام نفع تمام
 دارد **سوم** آنکه نصوح مأخوذ از لغات است معنی خیاطت و دوختن
 جامه و مرا و توبه نصوح توبه است که پاره های که باطن معصیت و رجاء وین
 و شریعت بهم رسیده است بدو زده با صلیح آورد و آنکه جمع کند میان
 نایب و اولیا و الله چنانچه بهم می آید و پاره های جامه را **چهارم** آنکه نصوح
 در واقع صفت نایب باشد نه صفت توبه و استناد آن توبه از روی مجابا
 باشد حاصل گیت و الله هم آنکه ای آن گروهی که ایمان آورده اند توبه
 کنند از گناه آن خود بسوی خدای تعالی توبه که سبب آن مانع باشد
 مفسد های خود را بلکه امتیاز کنند بان بهترین وجهی چنانچه به
 سبب آن میان گناه شمار آنچه برگردد و شود اثر آن با آنکه
 از نامه اعمال شمار ترفع گردد و آن میشود مگر بگذر آید نفع و با
 حسرت و ندامت و دور کردن ظلمت مناهای و سیئات از امینه
 خود بنور اعمال صالحه و حسنات چنانچه روایت کرده است شیخ ابوعلی
 نزد تفسیر است مذکور از امیر المومنین علی علیه السلام ان التوبه یجمعها
 ست اشیا علی الماضي من الذنوب النکایه و لغزائیس الی عاده
 و رد الظالم و استبدال المصوم و ان قوم علی ان لا تعود و ان تفسیک
 فی طاعة الله کما ریتما فی الماضي و ان تذاقها مراره الطاعات کما اذقتها

و هم کفاری بود و چنانچه خود را میگویند
 و در کتاب دیگر حکایت کرده است که چنانچه
 از گناه و بواسطه ترس آتش و نه بتوبه

حلاوة المعاصی یعنی برستی که تو بهی باید فراهم آمد باشد از شش خبر بشما
 از کتبان گذشته و اعاده فرائض و واجباتی که از تائب فوت شده باشد
 و در مقام و حلالی خواستن از دشمنان و اولیایان برانکه دیگر بر سر کنه
 نروی و اینکه بگذرانی نفس خود را در طاعت خدای تعالی بچنانکه تربیت داده
 او را و مصیبت و بختی او را بچنانکه عبادت بچنانکه چشیده او را بشیرنی
 کنایان و سید رضی الدین علیه الرحمه و در کتاب نهج البلاغه ذکر کرده است
 شخصی در خدمت امیر المومنین علیه السلام گفت استغفر الله حضرت فرمودند
 بکثرت گفت ادری ما الاستغفار ان الاستغفار درجه العلیین و هو اسم
 واقع علی شتة معانی اولها التدم علی منی الثانی العزم ترک العود الیه و
 الثالث ان تؤدی الی الخلق حقهم حتی یقی الله سبحانه آمس علیک تبعه
 الرابع ان تعد الی کل فریقه علیک فیتقوا فروعیها الخامس ان تعد الی الخلق الذی
 منبت علی الصحت النحت فیتذیبه بالافران حتی یلیق الجسد بالعظم وینشأ
 منها لحم جدید اس وسان تدیق لیسلم الم الطاعة کما اذ فقهه علاوة المعصية
 معنی دارد برای تو که کنایه باینست که استغفار چه معنی دارد
 که بان قیام بنمای برستی که استغفار درجه ملا و علی و مرتبه بزرگان
 عالم بالاست و ان سمیت واقع بر شش معنی اولش ثانی بر کنایان
 گذشته دوم غم برانکه دیگر بر سران نروی سیم ادا کردن حقوق مردم
 باشد انما که چون در عرض الهی درایی لوح کرد و در توانش کنایه ساز

باشد و اما ان اعمال تو از لوث مناهی که چنانچه بسبب آن تقوی نبوده باشد زاپها
 اگر نمایی توجه هر چه فریفته که از تو فوت شده باشد چنانچه باید از عهد و حقان
 برای پیچم آنکه توجه نمایی بسوی گوشت بدن خود را که از حرام رویده باشد
 پس بگذر از دوری از آفاتش خرن و اندوه اما اتصال با بد پست بدن
 خود با سخنان و بعد از ان گوشت تازه برویشتم آنکه بچشانی جسم خود را
 بخی طاعت و فرمان برداری بچنانکه چشیده از احلاوت معصیت و کنایه
 کاری و در کلام بعضی که بر واقع است که چنانچه کافی نیست در حلا بی آینه
 که از بسیاری نفسی که بران و میدهند باشد از کثرت بخارهای بسیار
 که بر او نشسته و زنگ گرفته باشد بخار و باز داشتن نفس از ان و مانع
 آمدن از آنکه دیگر بخاری بران نشیند بلکه تا آنکه اول شستیه است و شست
 زنگ او شده از ان بصیقل سعی زایل نری و جرم از ان زنگ پاک
 نمایی جلانی باید و همچنین کافی نیست در حلا و اول آینه دل از ظلمتهای
 معاصی و کدورات مناهی مجرب ترک مناهی و باز داشتن نفس از اقدام
 معاصی بلکه چنانچه است که تاریکی از ان بنو طاعت و عبادات ترنصیبی
 و زنگی که از کتبان بران نشسته است بصیقل اعمال صلیله و کردار نیک زایل
 کنی زیرا که چنانچه از هر کنایه ظلمتی در دل می نشیند و بهر تعصیری که در او بجا
 واقع شود که در تن دران بهم میرسد از هر طاعتی نوری دران امدت
 میشود و بهر عمل صلیلی روشنی دران بهم میرسد و اولی است که هر ظلمتی را

کما ز کنایه در آن بهم رسیده باشد بر عقل زایل سازی که در مقابل آن کنایه باشد
 برین وجه که بجهان خود و زکری و سحر را بتفصیل ملاحظه نماید و طلب کنی حسیه را
 که در مقابل نیست قیام غایبی مثلاً رفع کنی کنایه سزوفنی را بشنیدن جان
 و حدیث و مسایل دینی و بر طرف سازی کنایه بس کردن صحف را که بی چهار
 از تو واقع شدن باشد بتعظیم صحف و بوسیدن چشم نهادن آن و کثرت
 ملاقات از آن و کنایه جنب فتن مبسوط را با عطف در آن مساجد یا
 نماز و عبادت و در کجیهای آن و مباشرت بر لب کردن آن شدن آنچه
 ازین قبیل باشد اما در حقوق الناس آنچه تعلق بخیر مردم داشته باشد
 باید که اولاً در مقام ادای آن باشند و آری صلاحی طلبی از ایشان بعد از آن
 رفع کنی کنایه از آری را که از تو بیشان رسیده است باسان و توافع
 بسیار ایشان و کنایه غضب مال ایشان را بتصدی بسیار ازل
 خود بواسطه ایشان و کنایه غیبت ایشان را که از تو واقع شده باشد بتناوید
 ایشان در مجالس و محافل و منتشر شدن اوصاف نیکویی ایشان و بر
 قیاس رفع کنی هر کنایه از کنایه آن خود را از حقوق الله و حقوق الناس
 محبت از جنس او که در مقابل آن باشد چنانکه طبیب علاج مرض را
 بعد از مرض مینماید حضرت غوث کاظمین را توفیق بان روزی کنایه
 بمنه و کرمه **نایش ماهی** است و در است میان علماء ما رضوان الله علیهم که
 سنت است بعد از فراق از تو بر غل کردن خواه تو به از کفر که عبارت است از سلام

برین کنایه
 قیام نمودن از پیشانی که
 در مقابل آنست

اوران کافرت و خواه از فتن مناهی دست نشانیان در تو به از کفر آنست که
 روایت شده است از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم امر کرد آنحضرت شما را خفتی و
 قیس بن عاصم را بعد از آنکه اسلام آوردند بر غل و در تو به فتن شدت
 روایت کرده است از ایشخ ابو جعفر طوسی علیه الرحمه در کتاب تهنید الابرار
 از امام جعفر صادق علیه السلام که مردی نزد آن حضرت آمد گفت بدرستی که
 مرا بسیار است و مرا در این دنیا چند هستند ضیاکر که از برای او کوفتگی میکنند
 می نوازند که هست که چون داخل طهارت نماز میشود بواسطه شنیدن آن نشین در
 طول میدهم و زنایه از قدر حسیل و در آن می نشینم امام علیه السلام فرمودند که لا یفعل
 چنین ممکن آن مرد گفت بجهت قسم که این کاری نیست که من بجای خود بر سر آن
 بشم بلکه تعبد که روی میروم و کوشش من از برای شنود حضرت فرمودند اما
 انت اما سفت اند قبول عیسی و ای بر تو که نشیند و قول ندای را بجل جلاله که در
 عهد فرموده است اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولَئِكَ كَانَ عِنْدَ مَوْلَانِ یعنی
 که گوش چشم و دل هر یک از ایشان روز قیامت در سبب سوال خواهند
 آمد از کنایه که از ایشان آمده پرسش خواهند نمود و اگر گفت که باین هرگز
 این بایت را از کتاب خدا نشنیدم نه از عربی نه از عجمی ترک کردم این
 عمل را و از آنچه بعمل آمده تو به و است تقاضای منم بخدای پس امام علیه السلام فرمود
 ثم قاتل و قتل ما بک فقل کنتم متبعین علی امر عظیم ما کان اسود و حالک لو
 علی ذلک استغفر الله و سل الله و تو بمن کل ما یکره فان لا یکره الا ایتحی و الله

و منتهی الی بعد فان لكل اهلها حسنی بخیر نفس کن و نماز کن آنچه تو هستی که دارد
 و جبرستی که مقیم بوده بر که بر بزرگی چه می بود حال تو اگر بران حال میروی است نما
 کن و طلب از شش نمای از خدای تعالی و طلب و سوال کن از او و توفیق تو را
 از آنچه بخواهد و او را خوشش باشد زیرا که نزد او خوشش نیست که آنچه نزد تو خوش
 باشد و پس را با این آن گذار که هر که ری جمعی نسبت دارد و این حدیث را
 شیخ اگر چه در کتاب نه که در رس نقل کرده است و سند از او دست ذکر
 نکرده و در هر یک از کتب حدیث که منظر رسیده دیده نشده است
 که از او است نقل کرده باشد یعنی رجال سند از او تا معصوم نکر
 کرده باشد سوا ی کلینی نهایتش مرسل بودن آن ضرر در مقصود نمی نماید
 زیرا که بنا بر آنچه در حدیث سی و یکم گذشت درین باب حدیث ضعیف
 نیز کافی است ای سنی زینکو در نکر که هر که زیادت در حدیث در طهارت
 خانه را بواسطه آورد نمودی که در خانه همسایه نوازند باین مشابهند
 و از آنکه عظیم شمرده و مرکب از ابانیت تحریف نمایند و در باب
 اد کویند که اما اسو حاکم الوست علی ذلک و تبا کیده تمام از آن توبه و
 فرمایند اما چون خواهر بود حال ابانی این زمان با آنچه مشهور میشود
 ایشان هر که بوی توبه و انابت از دنیا بردند و در حدیث اول بعد از
 و التوفیق و فسخی نماید که چنانچه این حدیث بر استحباب غسل ابدار توبه
 دارد و متضمن امر نماز چیزت پس چنانچه غسل در حدیث سنت است می باشد

مشکله

نماز نیز در توبه است باشد و اکثر فقهای رضوان الله علیهم همین استحباب غسل
 نموده اند و سنت بودن نماز را ذکر نکرده اند و باید دانست که اکثر علما
 غسل توبه را مطلقا سنت دانسته اند خواه توبه از صغیر باشد خواه از کبیرا
 و از کلام شیخ مفید علیه الرحمه فهم میشود که استحباب غسل نه که مخصوص است
 توبه از کبیرا باشد و توبه از صغیر را غسل نیست و شیخ علی بن ابی طالب
 تنگ باین حدیث شده و اعراض کرده است زیرا که این حدیث
 صریح است در آن که توبه از هر دو از شنیدن ساری بوده که کنیزان همسایه
 او می خوانند و شنیدن سار را کسی از کبیرا شمرده و بخاطر می رسد
 که محبت مذکور بر شیخ مفید علیه الرحمه وارد نیست چه حدیث مذکور است
 وارد بر آنکه از افراد اصرار بران فعل واقع شده است چنانکه از قول او
 که کا و است که چون داخل طهارت خانه میشوم بواسطه شنیدن آن نشستن
 خود را ملول میدهم ظاهر میشود چه تعبیر از معنی باین عبارت کرده است که تبا
 و حلت الخرج فاعیل الجلبوس استماعا للجمع و رتب و اعلی از برای کثیر
 بسیار و نمودن امری استعمال می یابد چنانچه معنی اللیسبت تصریح به
 معنی کرده بلکه شیخ رضی رحمه الله ذکر کرده است که شیخ استعمال
 رتب در تکثیر محاببت که تکثیر غیر از معنی حقیقی او باشد است و کاهی که در
 معنی تعقیل استعمال می نمایند از قبیل مجاز است که تا قرینه بران نباشد فهم
 آن نمی توان کرد شیخ شهید قدس سره تصریح کرده است بر آنکه اصرار بر صغیره

لین

بجز و بسیاری آن مایل میشود و هیچ شک نیست که اصرار بر صغیره کبیر است
و قول امام علیست که لغت نیست مگر علی و عظیم یعنی هر آینه تحقیق کفر یا
داشتن بر امر بزرگی و ما اسو مالک الموت یعنی کمال عیبی چه حال بود
حال تو اگر بر آن حال میردی نیز شعار تو عیبی ندارد و خصوصاً که اگر پیش میخیزد
عبدی از خود نقل شده است که او مطلق گشت و را کبیره میداند بواسطه شکی
که در مخالفت امر الهی و شروع از طاعت خود دارد چنانچه در حدیث
وارد است که لای نظری ما خلعت و انظر لک من عصیت یعنی منکر آنچه
کرده است کبر سبوی کسی که بعضیان و انفس را فی قیام نموده گفته است که
است که اطلاق صغیره و کبیره بر کنه میکنند باضافه به تحت و مافوق
مثل بوسیدن زن چنانکه نسبت به بدن او کبیره است و نسبت
به طایفه صغیره چنانچه تفصیل بیان در حدیث سیم سبق ذکر یافت و هیچ
نیست که آنچه از آن مرد صادر شده بود متضمن سه نوع از کنه بگویند
او از آن محرم که مطلقاً حرام است خواه غنا باشد خواه غیر غنا و شنیدن
غنا و کوبیدن ایشان و شنیدن ساز و عود پس مجموع امور شمله با هم
نسبت به هر یک منها کبیره باشد بلکه می توان گفت که شنیدن غنا
شما نیز نظر به شنیدن او را کبیره است و ما نیز آنچه ذکر کردیم مندرج میشود
آنچه وارد است است شیخ شهید علیه الرحمه بر کسی که استحباب غسل قیام
مخصوص میداند بتوبه از کفر و توبه از فسق و گفته است که از قول او لازم

غایه که در توبه از صغیره که فی اصرار باشد غسل سنت نباشد بواسطه آنکه
نه کفر نه کفرست و نه فسق زیرا که از کتاب آن خلل و عدالت نمیکند فسق
نیست و حال آنکه حدیث دلالت دارد بر آنکه در توبه از آن غسل سنت است
انجام باید دانست که اگر کنه تابع مدت باشد امر دیگر را که بحسب
قیام بان لازم باشد مثل پوشیدن حریر و شنیدن غنا و مثال آن همان
پوشیدنی از آن برومی که لازم داشتند باشد عزم بر ترک آن تعصبت
که نیست چیزی دیگر سواى او و حبسیت و اگر امر دیگر را تابع داشتند
از حقوق الله با حقوق الناس و مالی باشد خواه غیری مالی حبسیت باشد
مذکور ایمان بان امر و گاه باشد که محکم غیر باشد میان اکتفا بتوبه شما
و میان توبه و ایمان بان امر اما حقوق الله مالی به بعضی مثل ادا کردن بند و در
کفار هودم نکلا و حبسیت بتوبه ایمان بان نیز گاهی که قدرت بر آن داشته باشد
اما حقوق الله غیر مالی اگر غیر حرام باشد که از جانب شرع از برای بعضی گناهان
تعیین شده مثل قصای نماز و کفار و روز و امثال آن نیز واجب است
بجای آوردن آن با توبه گاهی که قدرت بر آن داشته باشد اگر تحمل حد
باشد محکم غیر است میان آنکه اعتراف کند بان نیز و حاکم شرع تا حاکم
اقامت حد نماید یا آنکه پنهان دارد و از توبه و انابتی که میان او و خدا تعالی
واقع شود اکتفا نماید و در نوبت حد از او ساقط خواهد بود گاهی که توبه مذکور
قبل از ای شهادت جمعی باشد بر آن حاکم شرع اما حقوق الناس مالی هیچ

نیست بر کسی ساختن قیمت خود از آن و در مقام ادای آن بصلح یا حق و این
 تا ممکن باشد اگر صاحب حق مرده باشد وارثان او و وراثت آن و در هر
 قایم مقام آن خواهند بود چون با ایشان برساند در ایام حیات خود یا بعد از فوت
 او و وارثان او از ترک او برسانند یا بکار خود را یا بام حیات یا بعد از موت
 روی قریب از جانب او با ایشان برساند قیمت او خواهد بری شد و اگر کسی
 مقام ادای آن نشود بصلحاب اصلی و نه وارث او و در وقت او یا زمانه او بقیه
 نعمتهای او بکس دیگری از و قیامت چند قول است اول آنکه مستحق آن صاحب
 اول است که در دنیا حق او غصب شده و دم آنکه حق وارث آخرت و اگر چه
 امام باشد سیوم آنکه منتقل بخدا میشود و حقوق الله باز میگرد و ایشان را
 در آن حق فی مانده قول اول صحیح است چنانچه از حدیث صحیح که درین باب از
 امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است استنباط او میشود اما حق
 الناس غیر مالی باید دید اگر افضال و از راه بردن جمعی باشد واجب خواهد بود
 بایست و براه آوردن ایشان اگر قصاصی باشد مثل آنکه کسی را کشته باشد
 او را یا فرمایان باید کشت و وجهیت که مستحق آن قصاص اعلام نماید
 و ممکن بود از ازا حقائق آن مثل آنکه در راه و آنکه کور بگوید بر سپر او مثل منم که
 پدر را کشته ام اگر بخوابی بکش مرا و اگر بخوابی بکش مرا و اگر بخوابی بکش مرا
 بزنم و او به شد مومن را اگر آن شخص عالم باشد باین وجهیت ممکن است آن وقت
 حد و گذشتن که او را حد بزند و اگر عالم نباشد باید وجهیت اعلام او باین

هر دو وجه متعلق است اما وجوب اعلام بواسطه آنکه حق اوست و بقطع نشود و با
 ساقط زد و اما عدم وجوب بواسطه آنکه اعلام امر مذکور با وجهیست بجهت
 ایزا و از راه است و قیامت بر امری که باعث دشمنی و عداوت میشود
 و این تفصیل در قیمت نیز میرود و کلامی که بخواهد نصیر طوسی علیه السلام عبارت مولا امام
 محمد است که او بخاری بر عدم وجوب اعلام دارد و بنا بر وجهی که مذکور شد باید
 دانست که امتیاز باینچه اقدام بکنانه لازم داشت باشد از مثل قضای عبادت
 که دانسته و ادای حق و ممکن و ارث از قصاص قیامت و مثل آن
 که مذکور شد در محبت و توبه شرط نیست بلکه آنها وجهیت بسرخود و توبه بر
 آن محسوس است نه تائید آن که تمام تر میشود و بایست که توبه
 چند قسم است توبه از جمیع گناهان که متضمن غم بر عدم آن باشد تا آخر عمر
 و توبه بعضی و آن توبه از بعضی گناهان است و توبه بعضی و توبه موقته یا توبه
 معینست مثل آنکه توبه کند از گناهان خاصه یا توبه کند از شخصی از سفر و
 امثال آن و توبه از گناهان است بی آنکه ملاحظه کامل با بعضی تا آخر عمر یا توبه
 معین در آن شده باشد و عمار و تحت سه قسم است آخر خلافت و است
 که توبه بعضی صحیح است و الا لازم می آید که توبه از کفر صحیح نباشد هرگاه هر
 بر صغیره داشت باشد اما توبه موقته معنی که گذشت چون شرط کرده اند توبه
 عزم بر ترک گناه را تا آخر عمر ظاهر است که صحیح نباشد و اما توبه جمعی خواصیر
 علیه السلام در آن توقف کرده است و حکم بصحت عدم تحت آن نکرده و اگر قایل

محل آن توبه

تحت شوم چنان دور نخواهد بود و اینست بر آنکه ملا خطه تفصیل در توشیح
 باشد و اقدار علم القلوب **حلیه** **سی و نهم**
 روایت شده است بسندی که متصل است به پیش برزگوار و یحیی بن عیسی از عیسی
 ابراهیم از پدر او ابراهیم **از** عمرو بن عثمان و بعضی از اصحاب ما **از** سید
 زید **از** احمد بن محمد بن ابی نصر حسن بن علی **از** ابی حمیل **از** مفصل بن
از جابر **از** عبد الله بن علی بن ابراهیم **از** محمد بن عیسی **از** یونس **از** ابراهیم
 بن عبد الله **از** اسود بن سنان بن عقیب که گفت فرموده است امیر المومنین
 علی علیه السلام **از** ابن اوم **از** اذکان بنی آخر یوم من ایام الدنیا و اول یوم من
 ایام الاخره مثل له ماله و لده و عده فلیتفت الی الله فیقول اقدار ان کنست فیک
 حرصا شیخا فالی عندک فیقول خد منی کنفک قال فلیتفت الی الله فیقول الله
 انی کنست علیکم غامیا فالی عندکم فیقولون نویدک الی جفرتک فتوارک فلیتفت
 فلیتفت الی الله فیقول اقدار انی کنست فیک لراهدا و ان کنست علی لتفیدنا
 عندک فیقول انا قرینک فیک یوم فیک حتی اغرضنا و انت علی ربک قال
 فان کان بعد و لیثا انا الطیب الناس یحی و احبهم منتظا و احسنهم دنیا
 فقال بشیر بروج و ریحان و جنته نعیم و مقدمه خیر مقدم فیقول له من انت
 فیقول انا حکم الصلح **از** یحیی بن الدنیا الی الطیب و انت لیعرف غاسد
 و نیا شد حامله ان یخلف فادخل قبره انا و کتلت القبر ثم ان شاعرهما و یخبران
 الارض بقدمهما اصواتهما که از عدالت صفت البصائر هما که البصر فی الخلف فیقولان

من اینک و اینک من اینک فیقول اقدار انی و یحیی السلام و یحیی فیقول اقدار
 فیقولان که منک اقدار فیما تحت و ترصنی و هو قول اقدار و یحیی منک اقدار فیما
 البقول الثابت فی الجبال الدنیا فی الاخره ثم یخبران لدی قبره مدینه و یخبران
 له بابا الی الجنة ثم یقولان له ثم قبر العین ثم فی الشاب الدنیا فان اقدار یحیی
 یقول احباب الجنة یسند فیکر مترا و حسن قیلا قال اذ کان
 فانیات من قهر من ساق اقدار و اقدار یحیی فیقول البشیر یحیی بن سید
 جسیم و ان لیعرف غاسد و نیا شد حامله ان یخلف فادخل قبره انا و کتلت القبر
 فلیتفت الی الله فیقولان له من ربک و ما دیک من ربک فیقولان لا در فیقولان
 لا و ریت و لا بدیت فیضربان ما فوجده برزیه معهما ضربت باحق اقدار و یحیی
 من اقدار الا قد علمها ماحدا الثقلین ثم یخبران له بابا الی الدنیا ثم یقولان له ثم
 بشیر حال و یسط اقدار علیه حیات الارض فقرار بها و هو اجد فلیتفت حتی جلیه
 من قبره **شرح** کلام یحیی بن اقدار و یحیی بن اقدار و یحیی بن اقدار **از** یحیی
 بر و یحیی بن اقدار **اول** خدا صمد که حضرت امیر علیه السلام که بدستی که
 فرزند او را چون برسد روزی که از ایام دنیا است و اول ایام آخر
 مثل میشود یعنی بصورت شمالی و را آورده میشود و در نظر او مال او و فرزند
 او و عی که در ایام زندگانی از او اقدار و فرزند او پس از آنکه بسوی مال
 خود و میگوید بخدا می قسم که تو بر غیبت تمام و شستم و بواسطه حصول تو حیرت
 و بخل بسیار میورزیدم اکنون مرا بر تو صحبت و چه مذمتی توانی رستن

یفسحان

پس ایگو یکمیزان کن خود را که ترا زاده ازین برین چیزی نیست حضرت
فرمودند بعد از آن باز نگردد و بجانب فرزندان خود بگوید بخدا قسم که من شما را
دوست میداشتم و همیشه حاج شما بودم و رفعا و ادا و از از شما می نمودم این
وقت مرا بر شما چه خبر است و چه مدد از شما بمن می تواند رسید ایشان بگویند
در جواب او که میرسد نیم ترا بقبر تو و پنهان میکنیم ترا در آن که آنچه از
از حاجی اید و در باره تو همین است حضرت میر فرمودند پس باز نگردد و بجانب
عمل خود بگوید بخدا قسم که من بر تو سیر غیبت بودم و با آنکه بر من گران
بودی با آنکه توفیق می نمودم اکنون مرا بر تو چیست و از تو بمن چه می تواند بود
رسید عمل بگوید در جواب که من قرین و مصاحب توام و قبر تو در روز
بر آمدن تو از قبر با تو خواهم بود تا من و تو بموقف عرض پروردگار تو
آیم حضرت میر فرمودند پس اگر مر خدای را دوست باشد در برابر او می
آن صورت بروی که بهترین مردم باشد بحسب نور خودش و خوش آئینه
ایشان باشد بحسب صورت حسن منظر و نیکوترین ایشان بحسب لباس
فاخر و زینت خوب و میکوید بشارت با تو ترا براحت ابدی و زوایای نیکو
و بهشت پر نعمت هر آینه مقدم تو بهترین مقدمهاست و آمدن تو بیکوین
آمدن پارس بگوید بان صورت که تو گمبستی که این بشارت میدی بی تابان
عنایت در مقام خیر با حیرت زدگان در می آید و او در مقابل گویند
عمل صالح که تو ام که باین صورت در آمد نام بان حلت کن زوایای دنیا بسوی

بر من گران بود

خبر شربت پس او از دنیا صلوات نماید و قبض روح او بشود و حال آنکه او می شنید
باشد غافل غور او می کند می داند پشیمانان خود را که او را بشتاب سپرد
باشند پس چون بقبر در آید در پسند نیز او فرشتگان قبر یعنی نیکو و نیکو
حالتی که میکشند به پشیمانان و بنال خود مویهای خود را از نهایت درازی
و می کشند پشیمانان را از شدت زدن پای خود را بر آن آواز
ایشان مثل رعد غرق باشد و چشمهای ایشان مانند برق و خروشند
پس بگویند ما که کفایت پروردگار تو و چیست یعنی که خستیدار که کفایت
پنج خبری که با و ایمان آورده او بگوید در جواب که خدای سرای پریش
پروردگار شربت دین من اسلام است و پیغمبر من محمد مصطفی صلوات
علیه و آله پس بگویند خوشش کن مرا و را بگویند بختک اند فیمایجت
و برضی یعنی برقرار دار و خدای تعالی ترا آنچه دوست میدارد و از او
آبان مقرون است این قول ایشان ما خود است از قول الهی در
محمد نقیب الدین المنو با القول الثابت فی الحیوة الدنیا و فی الآخرة
یعنی ثابت و برقرار میدارد حضرت غزالی را که ایمان آورده
بقول ثابت در زندگانی دنیا و در آخرت بعد از آن پس بگویند
از برای او قبر او را آنقدر که نظر او که گشت پس می کشند بواسطه رحمت
او در می از قبر او بسوی بهشت بکشایند و میکویند بخواب سایش در
آبی با دیر خشک خواب کن خواب جانان غمبت پرورش نشانی که حضرت

نوت فرموده است **اِنَّ اصْحَابَ الْجَنَّةِ لَفِي شِقَاقٍ اَوْفٍ** اخس مقلدا
 حضرت امیر فرموده اند اگر بخواهید باشد در خدای را دشمن بدست می خواهید
 عمل او بصورتی که بدترین صورتها باشد که خدای تعالی فریده است از
 محب هیاة و زشت ترین ایشان باشد بحسب تن و بوی نامحسوس
 پس بگوید را و از روی نخریت دست نهرا که بشارت با و ترا بطعام
 و شرابی که از جیم است و بسوزند که آتش که عبارت از نار جیم است
 و او می شناسد باشد فاسل خود را و سو کند میداد باشد عاملان خود را
 که او را نگاه دارند و شب تاب نموده باشد چون بقبر در کشند پائین تر
 او را بایش کنند که نمی شنود و بگویند از او گفتن او را و بگویند با و
 که گیت پرور و کار تو و چیت دین تو و چه هست پیغمبر تو پس او را
 بجل خود نموده در جواب ایشان بگوید میدانم پس ایشان در مقام تعین
 او در آمده بگویند که در سیت و لا هیت یعنی هرگز ندانی و هرگز ندانی
 دانستن آن نیای بعد از آن بزنند و بر سر او بعضی آهنی که با ایشان
 باشد ضربتی که بنا فریده باشد حضرت غت حیوانی را که آنکه بفرغ
 و انتظار بایدا بر نشیندن و از آن سوا چنان و پس که مکتب الهی
 مقتضی نشیندن ایشان نیست بعد از آن بکشایند از برای زیاده
 عذاب او و روی زقیر او بسوی دوزخ بگویند بخواب زشت ترین عالمی
 است که خدای تعالی بر او مار با و عقربها و سایر کزندگان زمین را که میکشند

باشند و اما وقتی که بر انگیزند خدای تعالی او را از قبر و **میشوم** مثل له ما له
 و ولده و عله مثل بسوزن جهنم آتش بدینا علی سبب قطعه است معنی صورتی
 مصور شود بصورت شمالی در می آیند هر یک از ایشان سکه اند و نمیکنند
 با و و بچین میکشند با ایشان و می تواند بود که مراد از مثل و بصورت شمال
 در آمدن آنها نزد او و حقواریش ان باشد و خاطر و حضور صورت ایشان باشد
 و خیال دین قدر بخشن کردن ایشان با یکدیگر چنانکه مخفی نیست بزبان
 حال خواهد بود که بر آفتاب فصیح نزد خوششان تر از زبان قاست حریمها
 شجاعت شجاعت فعل است معنی فاعل از شجاعت که بچشیدن و کسوف و شستن
 هر سه کد است معنی بخشن و محض قال فی القاموس **شجاعت** شجاعت فعل و محض
 الی محض یک نو دیک بهر است معنی بوی پاک و مراد از غرقه قبر است
 یعنی میرسانیم ترا بقبر توانی گفت فیک از اید از بد و شستی معنی غرقه
 و عدم میل آن شستنی است قال فی الصحاح **الزهد** ضد الرقة قول زهدی
 الشیخی **عن الشیخی** ضد الرقة فیه و ما فی القاموس **عین** و کسر و ضم آن
 هر سه آمده است و حسنهم ریاضت ریاض کسر رای بی نقطه و بعد از بای
 بر و نقطه زیرین الف و شستن نقطه دار معنی لباس فاخر است البشیر
 و النجیان و حبه نعیم روح شجاعت را چنانچه از پیش رفت معنی حبه است
 بعنم را معنی رحمت با حیات ابدی و بهر دو وجه خوانده شده است در این
 کریمه **فاما ان کان من المخریج فخرج و لیحان و حبه نعیم** چنانچه در کتاب

قرائنهم را در آیت مذکوره از پنجم صلوات الله علیه و السلام روایت کرده است
 و در حشبه السنان از امام محمد باقر علیه السلام و تفسیر کرده اند بجان را در آیت
 مذکوره بر بزرگ طلب روزی یک و شش و ابوعلی طبرسی از بعضی مفسرین
 نقل کرده است که مراد بجان همین کیا خوش بو است که باین اسم موسوم است
 در وقت مرگ منم از بهشت بواسطه او می آید و در نماز بوی کردن آن را
 باید بقول یا علیک الصالح در کتاب کافی در ضمن حدیث دیگر از امام جعفر
 صادق علیه السلام برین وجه روایت شده که بقول یا علیک الصالح یعنی
 گشت علیه و علیک الصالح الذی کل قلمه یعنی من را می کشد و در عقاب حق
 نوام که در دنیا بران بودی عمل صالح تو که بعضی می آوری از او این کلام
 صریح است و آنکه چنانچه عمل دران نشاء بصورت جسم در می آید و قیام
 نیز دران نشاء و جسم میشود از تحمل من الدنیا از تحمل بصبغه امر خاص است
 از فعل یعنی و آنرا یعرف غاسق درین کلام فعلی تقدیر است بقرینه و لا
 سوف کلام و او و آنرا و او حالیت و تقدیر کلام است که در تحمل و حال
 آنرا یعرف غاسق یعنی پس حلیت میکند بسوی آخرت و حال آنکه می
 شناسد شونده خود را و پوشش آن را و که بداند که غاسق است
 و می تواند بود که او و آنرا و او عطف باشد و آنرا یعرف غاسق
 بعطف باشد بر آنرا و العیب الناس درین تقدیر حلیت تقدیری
 در کلام نخواهد بود و نیست حامله قال فی الصالح نشاء فلانا است

نشاء

نشاء اذا قلت لانشاء که اندکی سالت با اندک معنی عرب که هیچ کوی نه نشاء
 فلانا نشاء و با معنی است که گفتیم با و انشاء که اندک معنی از تو و در جهت
 می نمایم بخدای بخدای انشاء من بخدای انشاء من بخدای انشاء من بخدای انشاء من بخدای
 معنی شیان است قال فی الصالح خدا را ص بخدای انشاء من بخدای انشاء من بخدای انشاء من بخدای
 رعد او از کردن و غیبه آن را است و قاصف مأخوذ است از نصف بفتح فاء
 یعنی شست و صلابت او از رعد قال فی الصالح او الرعد انشاء من بخدای انشاء من بخدای
 القدوت و من نیتیک و رب باری از احوالیت و او است که از امام
 او نیز سوال میکنند و اینکه حضرت امیر علیه السلام را ذکر نموده بر شست
 اشارت بآنکه شهرت او بر شست است که حلیت بکرزیت و بواسطه عا
 کثرت نفس اندک خود و سلام اندک و روایت کرده اند از احباب ما صواب
 علیه السلام که در وقت دفن فاطمه بنت اسد و والد حضرت امیر المومنین علیه السلام
 بنفس اندک مباحثه تعلقین او بودند بعد از آن فرمودند انکلت انکلت
 احباب از آن پرسیدند فرمود که از امام او سوال میکردند و او
 نمیدانست که در جواب او چه گوید من سپا و او و او کم گشتم بر تو سپر تو
 معنی میگوید که امام من سپر من علی ابن ابی طالب است علیه السلام بجهت
 ویرانی مستوانه بود که هر دو سپا خوانده شود بصبغه جبهه یعنی شام
 و او خدا می تعالی از ترا بر چیزی که دوست میدار و از او صافی آن مفرق
 و می تواند بود که تبا بوده باشد بصبغه خا طلب یعنی بر چیزی که او را دوست

و رسول خدای صلی الله علیه و آله و سلم

میداری توان چهره را از این راضی شوی چو قول الله عزوجل ارحم الراحمین
 راجع باشد بقول ملکین که ثبیت است فیما یحب و یکره فی الخیر مضاف
تغیر کلام این باشد که هر دو قول الله عزوجل و تفسیر است که عاید
 بثبت و بر جای داشتن خدای تعالی نمون را بر آنچه جواب ملکین هر دو است
 و گفته است اندر بنی الح میثبت و بر جای داشتن مومن بران جواب صدق
 قول خدای تعالی است و در قرآن مجید چنانچه دلالت بران دارد آنچه روایت شده است
 از پیغمبر صلوات الله علیه و آله که آنحضرت ذکر قبض روح بنده مومن میکردند
 پس فرمودند تم عباد و روح فی جسد و بایسته ملک آن ملک است فی قبر
و بقول ان لمن ربک و ما ینیک و من ینیک فیقول ربی الله و من الله
 و منی محمد و منی من السماء ان صدق بعدی فذلک قول الله تعالی ثبیت الله
الذین آمنوا بالاقوال الثابت یعنی بعد از آنکه قبض روح بنده مومن شد باز خود
 میکند روح او بجسد و می آید نزد او و در نوشته پس نشانند او را و قبر او و میگویند
 کت پروردگار تو که بر پیشش اقام نموده و چپ بین تو که بران از دنیا رفیقیت
 پیغمبر تو که باو ایمان آورده پس میگوید او جواب که پروردگار من حضرت خدایتعالی
 تعالی و تقدس دین من اسلام است و پیغمبر من محمد صلی الله علیه و آله پس نه میکند
 منادی که راست گفت بنده من و این مصداق قول خدای تعالی است که
ثبیت الله الذین آمنوا بالاقوال الثابت یعنی ثابت و بر جای میدار و خدا
 الهی را که ایمان آوردند بقول ثابت و سخن پای دارد آنچه روایت شده است

در او

از پیغمبر صلی الله علیه و آله که ان المسلم یسئل العبر لیسجد ان لا اله الا الله و ان
 محمد رسول الله فذلک قول تعالی ثبیت الله الذین آمنوا بالاقوال الثابت یعنی بدستی که مسلم
 چون سوال کرده شود و در قبر کو اهی میدهد بنگذرت خدای عزوجل بر پیشش بر آید
 بآنکه محمد رسول خداست و اوست پس این ثبیت برقرار داشتن او بر پیش نهاد
 مصداق قول خدای تعالی است و در قرآن مجید که ثبیت الله الذین آمنوا بالاقوال الثابت
یعنی ثبیت الله فی قبره مد بعینه فیما یحب و یکره یعنی وسیع
 است از فصاحت بضم فاء که معنی وسعت و فراغت و مراد بقدر بصر او باشد
 و درایت که نظر بان تواند رسید یعنی وسیع و فراخ میسازند قبر او را
 افتد که چشم او کار تواند کرد و مکان نشود که منافات و تخالف است
 میان مضمون این حدیث و میان آنچه از پیغمبر صلوات الله علیه و آله روایت شده است
 در ضمن حدیث دیگر روایت شده است که فیفسح لنی قبره و چون این
 کتب معین یعنی فراخ میسازند بر او قبر او را و میسازند و در کتاب کافی
 روایت شده است از امام جعفر صادق علیه السلام که یفصح لنی قبره و در
 بعضی وسیع میسازند بر او قبر او را زیرا که وسعت و فراخ قبر او را هفت کز
 زیرا که وسعت و فراخ قبر با شلاف و رحابت و مراتب هر کسی مختلف شود
 پس می تواند بود که مرتبه او بی وسعت هفت کز باشد و مرتبه وسط و
 در هشت و مرتبه اعلی مد بعینه و الله اعلم ثم یفحان له بابا الی الجنة و بعضی روایت
 بعد از این فقره این عبارت واقع است که فلان ان یمید من روحها و طیبها الی

در هفت کز

يوم القيمة یعنی بعد از آن میکشاند بواسطه آسایش او و روی از قبر او بهشت که
 همیشه میرسد باشد و راحت و نجات بهشت، روز قیامت تمام قبولان
 از قبر برآیند و در عین شگفتی چشم و بر طرف شدن کره است و دیدن او
 آنچه اشتیاق دیدن داشت باشد و در بعضی قاف خند کرکیت چون عریکان
 برده است که اشک گرفته از بسیاری فرح و خوش حالی سر دست و اشک
 گرفته از بسبب باری اندوه و سخن که تمیز میکند از فرح و خوش حالی بسیار
 بر زمین بر زمین و شک شدن چشم و میگوید قد عینه بفر کسیر و فرح قاف و
 فرح و فرح قاف کلام تشابها هم از نعمت کسیر نون ماخوذه است یعنی
 ما بین هم بهیسی آنچه تنعم بان می باشد از مال و مال آن از نعمت نون
 که یعنی نفس تنعم است و کوبا احتمال دوم در تخیل او قریب چه گفته اند که می
 نعمت لا نعمه که یعنی بسیار صاحب نعمتی است که مرا و را تنعمی نیست فان نعمه
 و حق قبول می تواند بود که این کلام از جمله کلام امام علی است و آمده باشد مؤید
 آنچه از کلام سابق بران فهم شده یعنی وسعت قبر و کشود شدن و روی از شیب
 در آن و خوابیدن و بختی چشم و می تواند بود که تمام کلام ممکن باشد اما
 بوسیله خیر مستقر و حسن تمیلا یعنی بخواران بهشت از و ز بهر نداری
 جاده و مکان نیکوترند بحسب بای استراحت که مستقر و قیاس هر دو اسم
 مکان بهشت و می تواند بود که یکی اسم مکان باشد و دیگری اسم زمان گنیه
 از آنکه زمان مکان ایشان بهترین زمانها و مکانهاست که در خیال تواند آمد

می تواند بود که هر دو یکی از ایشان مصدر می باشد و معنی مصدری از آن را آورده
 باشد یعنی بهترند از روی قرار گرفتن بحسب استراحت و قیاس بر بهر تقدیر
 ماخوذه است از محل خواب میگوید که چون در شیب خواب نمی باشد بر معنی لازم
 محمول شرح و مراد بان روز که در است و آن است روزیست که در است
 سابق بران مذکور است یعنی قولی که می گویم بیرون الملائکه لا بشری و بعد
 نفی می بیند و میگوید که بعد از آنکه گفته که ملائکه و ملائکه و ملائکه
 خدا کرده اند گفته اند لا انزل علینا الملائکه یعنی چرا فرستاد و میشود
 بر ما فرستد که آن بر سالت یا بنا بر صدق محمد یا چرا نمی فرستد بر روی
 تا ما سخن گوید و تصدیق و حقیقت محمد فرمان و هر معنی اختلاف تفسیرین
 شده و حاصل معنی و آنست که علم آنست که روزی که منتهی فرمان بهشت که از
 پنج مرتبه نیست آن روز مرگه فران را یعنی از و چیز که طلب کرده اند ملائکه
 بر سینه و در دیدن خدای تعالی حدیث لا بشری شوند و بگویند خوشی
 مرا باشد که الهی بر شما حرام و باز داشت شده است و گویند این قول صحیح
 که چون ملائکه بر ایشان ظاهر شوند بدین کمینا چه بنده خدای تعالی از تعالی
 ایشان چه شایع بوده است میان آن جماعت که چون در شیب هر کسی آید
 و از و پرسیدند می گفتند یا حویرا و از شتر او این شدند و اینچنین
 چنان بستند که که گفتن این کلام از شدت مرگ و مصداق آن خلاص خواهند
 شد و این حدیث دلالت میکند بر آنکه از و روز مرگ و وقت رحلت

وینوار

الکثیر

از دار و نیاست و مراد بجا که ملائکه توبه و این معنی موقت قبول اکثر مفسرین
 و بعضی مفسرین از روزگار و رقیامت تفسیر کرده اند و ملائکه را بجا که مفسرین
 که موکل در خند و اندام اسم و ان کان لرزعه و اعلا هر است که مراد از
 رب اینجا اعم باشد که بعضی از ان خالی از قوتی و استیاری نیست از امام
 صادق علیه السلام که لایس فی القبر الامن محض الایمان محضاً او محض الکفر
 یعنی سوال نمیکند در قبر مگر از کسی که خالص کرده باشد یا از ایمان
 کرده باشد کفر را یعنی دین خود را و خواه ایمان باشد و خواه کفر و دست اخذ
 کرده باشد و در زلزله در آن نداشتند باشد کسی که ایمان او مشوب بکفر باشد
 یا کفر او مخلوط با ایمان قابل آن نخواهند است که در قبر از او سوال کنند
 و بی سوال قبر محسوس خواهند شد مصنف گوید یا عا می عام بشن یا عرف
 خاص یعنی پسندین دلگرفته و این مذاهب اگر چه پیش و است
 اما بعضی باین حدیث متمسک شده باین قایل شده اند و اندام محض
 من خلق الله زیا در کفنی در ضمن حدیث دیگر که از امام جعفر صادق علیه السلام
 روایت شده این کلام برین وجه واقع است که فیقول له یا عبد الله انت
 فی رایت شینا اسبح منک فیقول انما ملک شینی الذی کنت تعد و اریک
 الجنة من میگوید باین صورت که ای بنده خدا تو گویی که من ناخوش
 از تو کسی دیگر ندیده ام و او در جواب میگوید که من نمی توانم که بآن اقرار کنم
 و عقیده زشت توام که بران بوده و زنی که بران را منقطع و تشدید یا معنی

در کتب معتبره
 در کتب معتبره
 در کتب معتبره

بهیت و صورت است بشیر نزل من جیم است حال بشیر است چنانچه پس از
 و است نه است چنانکه در کتب معتبره هم بهیاب الیم بران وجه واقع است
 و نزل بضم نون و زای نقطه و آخر است که بواسطه میمان مهیا میکنند طعام
 و شراب و مثال آن و این نیز چند بجهت غنی نیست بر سبیل تکمیل است نه است
 و جمیع اب سبب است که اهل دوزخ وقتی که تشریف می شود با ایشان
 میشود که زنج شکی از خود بآن نمایند یا این که دوزخیان بدن خود را
 می دهند بنمایش نبرل بنا بر معنی که سبق ذکر یافت معنی اول است
 و تعلیل معنی در انداختن در شش است چنانچه گویا قصد سوزانیدن
 و اوقال فی الصحاح صلیت الرجل اذا دخلت له رواه القیسیه فیها
 العا و کان زید الاحراق قلت اصلیه و صلیته تعلیله اما تمحنا القبرضا
 شده است و برین مقرر اسم فاعل مفعول خود بر خد مضاف و کلام
 تقدیر است که آناه تمحنا صاحب القبر و می تواند بود که اضاف مذکور از قبل
 اضاف صفت باشد بغیر از تمحول مثل مضارع مضمر و کرم البلد چون آن
 توجیه تنهن تقدیری و کلام نیست اولی است از توجیه اول و بیاید نیست
 که احادیث بسیار در او است در باب آنکه ملکین مذکور نیست و بکنند
 بعضی اهل اسلام را انکار می نمایند که ده اند گفته اند که منکر عبادت از حضرت
 که در قبر از کفر و فساد و مشی و فساد از زمین زبان در وقت سوال ملکین و طبع
 دل و مثال آن نمیکند عبادت از حضرت که از ملکین بعمل می آید مثل زدن بکمر

که زنج شکی از خود بآن نمایند
 یا آنکه دوزخیان بدن خود را
 می دهند بنمایش

آتشین و شعله و علامت است و امثال آن پس نمونان را با قضا و ایشان شکر
 نمیکردی بخوابد و بنشیند و با ویش بسیار روی لب و اوست که صریح است
 در خلاف آن و اعدا علم فاعلیا کافه و وجه تسمیه القاد و در افکندن سخن بعد از آن
 ظاهر است زیرا که در آن شصت و نهمی است که مناسبت بحال او فیهما
 یا فونه بر زبانه معاصرت به معلق اند و جل من و آیه ال مدع لها ما حلق
 الثقلین یا فوج بیا و بوقطه تهمانی و بعد از آن الف و فاء و آخرش فاعله
 موضعیت از سر که طفل را وقتی که نزد یکدیگر بوقت و لا دست الموضع
 حرکت کند و هیچ آن بکلی می آید بر وزن مصلوح و مرزب یکسر میم بکون
 رای منقطه و زای نقطه و ارباب بکلی نقطه است معنی مصای این و مشهور
 تخفیف است قال فی الصحاح الا و ذی الی یکسر بها المد رفان قلها با هم
 تخفیف ثقل المرزبه یعنی از زبانه بشدیده یا آنچه نیست که کلمه را
 بان می شکند و هر که قلب کنی همزه را بیم تخفیف یا خواهی خواند فاعلی
 مضای و در کتاب شرح مباح که از مضفات است میگوید یا را شب
 مرزب را بشدیده یا خوانده اند و صواب تخفیف است و باراک می باشد
 یا خواند که بدل کنی میم را به همزه و لیکن صاحب فاعلی صریح کرده است
 بلکه مرزب بشدیده یا نیز آمده است یا آنچه صاحب محلی نقل کرده است مصلی
 منوع نشد و ندع و بال نقطه و ارباب عین بی نقطه یعنی و ال یا خواند است که مراد
 فرغ است و مراد ثقلین جن و انس است و سبب آنکه جن و انس را ثقلین گفته اند

و باید که نشان ایشان است نسبت بسیار آنچه بر روی زمین است از حیوانات زیرا که
 عرب که می گویند یا بخت است نشان چیزی را و اندک است ثقل آن اطلاق
 میکند چنانچه در حدیث آنی تا که یکم الثقلین کتاب آمد و عترتی بنابر
 صاحب فاعلی میگوید برینجه بعلم به و معنی حدیث است که بدستی که
 گذشت ام در میان شما بعد از خود ثقلین را که کتاب خدا و ذریه مشد
 بعد از آن بایشان افتد آید و ایشان را بوسیله هدایت نجات خود
 سازید و بعضی گفته اند ثقلین نامیدن جن و انس بواسطه روانست و کرانی
 رای ایشان است نظر بر حیوانات یعنی گفته اند بواسطه ثقل بودن
 ایشان است بعلیف شرعی و کویا حکمت در آنکه ایشان را از مذاب قبر است
 شده است از امام محمد با و در اسلام که آنحضرت فرمودند قال انبی صلی الله علیه و آله انی
 کنت لا انظر الی الا بن و النعم و انا ارمایا و لیس من بنی الا و قدری النعم فقلت
 الیها و هی تمسک فی المکینه ما لها شئی بهیما حتی ندع فی طیر فاقول یا اوشب
 حتی جانی جبریل فقال ان الله عز و جل یضرب بمرزبه معلق اند شینا الا سمعها و یذرع بها الا
 الثقلین معنی غیر صولات اند علیه السلام فرمودند برین که بودم من که میدیدم بعضی
 شتران و گوسفندان حال انگیزن شبانی ایشان میکردم و ندیده است هیچ شتر
 که شبانی کو نشنیده و نباشد پس بودم من که نظر میکردم بسوی ایشان ثقلی و جمع بود
 در آنکه بدستند و در حال ایشان چیزی نبود که باعث لغو و درم کردن ایشان شود
 پس منم که ما که درم کردند و متفرق شدند گفتیم یا چه خبر است این خوب میگردم

این که گفته اند و انال نشان ایشان را بختی و در حدیث که در صحاح است
 در حدیث که در صحاح است و در حدیث که در صحاح است و در حدیث که در صحاح است

آنکه جناب این بزرگوار برین نازل شد و گفت بستی که کافری را در قبر منبری زده اند که زین
 خدای تعالی چیزی را که آنکه آواز ایشان می شنود و سوزی تعلیم یعنی جنس حکمت
 الهی مقتضای شنیدن ایشان نیست و روایت شده است در کتاب فی الزریه
 بن ثابت که گفت بنیاد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فی عایطه یعنی الحجاره علی غلیه
 که سخن مع اذخادت به فک و تبقیه و اذ اثار شیشه و فیه قال فی الله و
 من یوفی احبابه الا قبر قال بل انا قال فنی ما تو انا فی الشکر قال ان
 الله تبت علی فی قبور با فلو لا ان لا تدا فلو لدعوت الله لیسعکم من عذاب القبر
 انی اسمعه منه یعنی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم طبعی بخار بر سر خود
 سوار بودند و ما بان حضرت بودیم که ما که استر فرم کرد و در هر کوزه
 چنانچه نزدیک بود که حضرت را بپندارند و درین اثنا نظر ما بر قبری چند افتاد که
 عدوان شش بود و پنج بر حضرت از صاحبان قبورند که راست نفس را کردند و خود
 که می شناسد ایشان را مردی گفت من می شناسم حضرت پرسیدند که در چه زمان
 مرده اند انجا گفت گفتند در وقت شرک کفر حضرت فرمودند بستی که این کرد
 مبتلی اند و قبرهای خود بحداب اگر منسوب و خوف اینکه شما از دفن یکدیگر باز بپشتی
 در مقام و حق با سبل و دوام دادن موتی خود و رانید از سرش آنکه سباده اتیرنج
 سرزنش هم کرده شامت یکدیگر می نمود بکشید که پدر فلان بفلان عدا
 گرفتارست یا خویش فلان را در دنیا این عمل بوده که در قبر برین وجه عدا میکنند
 و امثال این امور هر امین و عامی که در حدیث که بشنوند شما را از اعتقاد

و بر بانه نهی

قبر

قبری که من می بینم از ان وسیله الله حیات الارض و غار بهار و شیشه
 در کتاب فی الزام جعفر صادق علیه السلام که ان الله یسط علیه تسعه و تسعین
 تینا واحده منها تلج علی الارض ما آمنت حجرا ایه یعنی بدستی که خدا تعالی
 مسط میسازد و بر کافران و دونه مار بزرگ که اگر کبری از ان ماران نفس بر زمین
 و در دیگر مرکز زمین کیا و زواید و این سنت نیز روایت کرده اند همین
 عدد خاص را از پیغمبر صلوات الله علیه و آله و بعضی از اصحاب حال گفته اند
 که می باید تعجب نکنید در تخصیص ماران با عدد خاص چه بسا باشد که عدد ماران
 مذکور بقدر عدد و صفات و اما او باشد مثل کبر و حسد و حقه و سایر افعال
 زشت و صفات پلند زیرا که ان مایه ها بسیار میگرد و پس متولد
 بود که عدد و انواع ان در واقع نود و نه باشد و هر یک در ان بجهت
 نقصا و مبدل باری شود و بعضی از ارباب حدیث در تخصیص عدد ماران گفته
 بودند و جبهه هر یک افعالی را بر او کرده اند که حاصل ان اوست که در حدیث
 وارد شده که ان الله تعالی تسعه و تسعین اسما یا اصل الحقیقه یعنی
 مر حضرت رحمت را تعالی وجه العزیز نود و نه نام است هر کس احصا کند و ضبط
 نماید از او اصل میشود و بهر جهت را و معنی احصا و ضبط ان است که تصدیق
 نماید کند با تصاف خدا تعالی بجمع آنها و نیز روایت شده است از پیغمبر
 علیه السلام که ان الله ما ه رحمته انزل منها رحمة واحدة بین الجن و الانس و البهائم
 و آخر تسعه و تسعین رحمة یرحم بها عباده و حسبی حضرت رحمت رحمت رحمت

و از ان

که یکی را از آن نازل شد است میان جن و انس بنیام و نو و دوزخ و دیگر را که نشسته
 که در آخرت شامل نبیند آن خود سازد و ایشان را با آنها سپاس از پس آن حدیث
 معلوم شد که حضرت غوث جان کرده است از برای بنده که خود مراتب نبوت
 خود را بر نو و دوزخ نام مبارک خود و از حدیث و و منظر هر شد که مرید که نازد
 مدای تعالی نو و دوزخ رحمت باقیست پس چون که فرازا بر یک از اسما نو و دوزخ
 معرفت حاصل نیست با دای هر کسی و در مقابل هر حجتی که مقتضای شد
 دوم از برای مؤمن در آن نشا خواهد بود و بجهت که فرما ری مخلوق شده است
 از او ایادی او مبروده باشد منت صاحب جبر که در هر کجای تری **پیشین**
 بسیار شد که بخاطر خطور کند که بسیار است که بر سر قبر می ایستیم بعد از
 و کوشش می اندازیم اصلا چیزی از سوال جواب مذکور خطاب مقاب
 ملکین نمی شنویم و بسیار است که قبر را می شناسیم می بینیم راجع
 بهمان چنانچه گذشت بیایم بی آنکه ظاهر شود که او را نشاند ما ندان آن حال
 تعبیر و او را اصلا ماری و عقوبتی نمی بینیم که در کتب و او هیچ باشند تصدیق
 توانیم کرد امر را که مشا به و عیان دلالت بر خلاف آن داشته باشد
 پس بیاید و نیست که شنیدن ما سوال جواب قبر را و ندیدن ما حقیقت
 و مقارب مذکور را در عالم ملکوتی عالم مشا به و عیان مانعی نمی آید از تصدیق
 آنچه تحقیق امور مذکور در عالم ملکوت است یعنی عالم غیب این کوشش و چشم را قاطعیت
 نیست که استماع و مشا به امور ملکوتی نماید بلکه در آن مذکور است و کبریت

غیر از آن کسی که بی رحمت بر خوانند علیه السلام که بساوت خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله
 است شعاع و آتشند یان آورده بودند بر آنکه جبرئیل بر آن حضرت نازل میشود و او از
 کرده بودند بنام حضرت مشا به او میکنند و با هم مکالمه ایشان می نمایند
 آنکه ایشان با آنکه حاضر بودند را و را نمی دیدند و او از مکالمه ایشان شنیدند
 پس اگر با آن باین جنسی بنا و ده تصحیح اصل ایمان و تصدیق بلامکه
 و نزول جبرئیل ابراهیم و او بیت از تصحیح ایمان بعذاب قبر کوشش کن
 که از اوست آری و اگر ایمان آورده و بخیر آن کرده که اینها علیهم السلام
 مشا به چیزی نمایند که دیده است را اما بلیت مشا به آن نباشد
 و چیزی را که شنوند که امت از ایشان شنیدند ایمان بعذاب قبر
 پاره و بخیر این بکن که میت چنانچه بپند و شنود که ما نه بینم و نشنوم
 و از جمله اموری که سورت است بعد از مردن می شکند است که فکر
 کنی بحال کسی که در عالم خواب در مجلسی که جماعتی نشسته اند می بیند که
 ما و مقرب بسیار بکبر و پیش او در آمده او را میگردانند یا جمعی از اهل
 عذاب او را بعذاب عقاب بسیار مبتلی داشته می نازند و فریادها
 میبند بر روی او میکنند و او از آنها نهایت الم و آزاری یا به چنانچه
 که هست که در فتنای جواب از شدت آن الم و آید فریاد و میبازد
 بظهور میرسد و بدن او بلرزش در آید عرق برومی شنید حال آنکه
 مروجی که نزد او حاضرند آوازی می شنوند و چیزی را از مار عورت فخر

و کسی که او را می آید از اندکی پیش پس کفن برین حالت غذا بقبر و ما عجب
 آنرا و بان یان پا و در غرض ازین تمثیل مجرب است پس این حالت با حال
 تنیده برامکان آن نه آنکه ما و عقرب قبر مانند مار و عقرب خواب و جود آن در
 خیالت و در خارج تحقق ندارد و هیاهات و هیاهات چه جایی است زیرا که تحقق
 و جود آن در خارج عبارت است و اتم از جود ما و عقرب است بلکه نسبت است
 و عقارب سپاری آن از قبل نسبت حیات و عقارب عالم خواب است بچش
 و عقارب پنداری فان الناس نائم فانما اتوا التبهوا **پت** مردمان غفلت
 مقبی **پت** همه کوی بر دکان هستند **پت** ضرر غفلتی که در زند **پت** چون میرند که گاهی
 پس باید دانست که عذاب قبر که عبارت از عذابت است و در بزرگ بین
 موت قیامت متفق بود چه موت است و اکثر ملتها بان قایلند و از اسلام
 کسی انکار آن نکرده مگر که روی آنکه که در معرض است و متباستند
 اجماع امت بر خلاف ایشان منعقد است اما در بعضی نبوی صلی الله علیه و آله و سلم
 بطریق مخالف و موافق و ان باب تبارک المعنی چنانچه از حد ضبط و شمار تجاوز
 و شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب کلینی در کتاب کافی بسیاری را از ان از طرق
 اهل بیت علیهم السلام روایت کرده است و همچنین شیخ صدوق محمد بن بابویه
 در کتاب امامی غیر آن از مصنفات خود و کتاب مشکات و بعضی از
 طریق اهل سنت نیز بسیاری را از ان استمال کرده و روایات قرآنی نیز معاند
 آنست مثل قوله تعالی کیف تكفرون بالله لقد كنتم امنوا تا فاحلکم ثم يمیتکم

ثم يمیتکم ثم ائله **پت** چنانچه می گویند که فرموده بخدا ای تعالی و ایمان
 آورید بوجه است و او حال آنکه شما بودید و در این نسیب جسمی که از شایسته
 بنود پس نده کرده اند شما را بنوعی در روح و در بدنهای شما پس ازین میرند شما
 چون اهلها می شمارد در رسد بعد از ان باز زنده گردانده شما را پس بسوی او
 گردانیده شود برای عبادت زیرا که خدای تعالی درین آیت رجوع و بازگشت
 و بسوی او که عبارت از برانگیخته شدن در قیامت عطف کرده است و هم
 برده زنده گردانیدن پس یکی البته در قبر خواهد بود و چنانچه جمعی از مفسرین بر آن
 رفته اند که از انجا که قرآن است در سیر کبر و هر کس قیل شده است بزرگترین
 و قبر قیامت عذاب قبر پس موقوف است تحقق عذاب قبر باشد و تعالی
 بحاکمیت ان فرعون النار یخون علیها عذبا و عیشا و یوم تقوم الساعة اذ یخا
 الافرعون لشد العذاب **پت** میفرمود خدای تعالی فرعون را آتش عرض کرده میشود و عذاب
 با عذاب و شبان که در روزی که قیامت قائم شود و گویند و شش که ان ایشان را
 در آید ای کسان فرعون در سخت ترین عذاب که جهنم است زیرا که عطف است
 ایشان باشد عذاب در روز قیامت بر عرض ایشان باشد هر چه با او و شش
 تقاضای آن میکند که عرض بر شش که در غیر عذاب باشد که در قیامت روان
 بود مگر در قبر و از امام محمد باقر علیه السلام روایت که نهانی را البرزخ قبل القیمة
 اوله عذبه و لا عشی فی القیمة یعنی این عرض با او و شبان که نه در قیامت و اول
 و در این سخن که می گویند که عذبه و لا عشی و لا عشی و لا عشی یعنی کسی که عرض کند و

و در این سخن که می گویند که عذبه و لا عشی و لا عشی و لا عشی
 و در این سخن که می گویند که عذبه و لا عشی و لا عشی و لا عشی
 و در این سخن که می گویند که عذبه و لا عشی و لا عشی و لا عشی
 و در این سخن که می گویند که عذبه و لا عشی و لا عشی و لا عشی

بگویند از این پس بدستی که مراد است برستین تنک زندگان خوش و شکرکنند تا او را
 روز قیامت آید که هیچ چیز را ندانند مگر جنم و اصناف و توتبای که را چه گفتند
 گفته اند که مراد برستین تنک زندگان خوش و شکرکنند تا او را
 قیامت بعد از آن و نمی تواند بود که مراد آن زندگان دنیا باشد بواسطه آنکه
 بسیاری از کفار را از زندگانی دنیا شک و اهرست و ناخوشی و تنگی ندارد و
 مؤمنان را برعکس آن زندگانی است در کمال خوشی و تنگی چنانچه حدیث مشهور
الدنيا عين الموت و الدنيا فرمانه بر است و قوله تعالى في حق قوم نوح اغرقوا
فان دخلوا فانك یعنی غرق شدند پس اهل شدندش از برای که چنانچه
 گذشت از برای تعقیب بی ترخیص و ظاهراست که در آمدن ایشان
 آتش قیامت متصل نیست بغرق شدن ایشان پس مراد از آن آتش بیخ
 باشد و اگر مراد حضرت عزت عالی شان در آمدن ایشان آتش روز قیامت بود
 مناسب این بود که عطف آن بر غرق شدن بهم واقع شود و بنا چنانچه
 غنی نیست **نمایش سیم** است بهار یافته در کتب کلامی استدلال بر وقوع
 عذاب قبر باینکه نبينا اثنتان اثنتان واجبتنا اثنتان فاعفونا
بذلک یقول الی خرجه من سبیل یعنی بگویند که قرآن روز قیامت کرای
 پروردگار را بپراکنده و باز زندگانی مراد و با پس اقرار کردم
 ما بچنان حال خود که انکار بعثت بود و مکنید چنان تو بدان آیا هست بر تو
 بودن ز آتش و نوح که بسبب آن استحقاق آن یافته ایم هیچ راهی نیست

شدن از آن بهر سر این

طریقی که بدان سلوک کنیم و از دوزخ را برای یابیم و تعذیر استمدال نکند و بر جنت
 که حضرت عزت حکایت کرده است و این است از کلام ایشان بروی شش است
 بر تعذیر و اعتراف ایشان به و میرانیدن و و زندگانی پس کی میرانند
 در دنیا خواهد بود بعد از اقیامت و یکی در قبر بعد از سوال سنگ و کبر و یکی زندگانی
 در قبر خواهد بود بواسطه سوال مذکور و یکی در قیامت بواسطه جرا و اول اجمال
 و سکوت از زندگانی دنیا که از ایشان واقع شده و دوم آن خبر و اندکجهت است
 که غرض ایشان ذکر زندگانی که اندکجهت که ایشان از اشیای آن زیادتی قدرت
 آتی معلوم شد بر بعثت و بر تخمین ایشان و از این جهت که بعد از اقیامت
 فاعفونا باینکه و اعتراف کردیم بچنان حالی که بسبب انکار بعثت ما را محال
 و زندگانی که اندکجهت در دنیا ظاهر است که بروی بعثت که است از اسباب بعثت
 مذکور بوده و باشد و اعتراف بچنان حال ایشان از سبب مذکور بران تفرع
 توانستند و میرسد به شریف در شرح مواضع گفته است تفسیر درین آیت برین
 میان تفسیرین شش مع تمام دارد و همچنین از ایشان است بهار یافته است بعد
 از آن گفته است و اما حمل میرانیدن اول بر مخلوق شدن ایشان اجسام حیاتی
 و وقت لطفه و علقه بودن و میرانیدن بر میرانیدن و بعثت که بعد از حیات دنیا
 و حمل نده کرد اندک اول بر حیات دنیا که بعد از حیات است و زندگانی که اندکجهت
 دوم بر حیات قیامت مراد است بلکه میرانیدن تحقق ندارد و بعد از حیات
 و پیش از حیات لطفه و علقه حیاتی نبوده است بلکه این حمل قایل نشده اند که کرای

از کافر مفسرین افتاد بر قول اکثر است اما اینجا بود ترجمه کدام و در شرح قیاس
 معلوم شد که تفسیر بر وجه اول را شهور و قول اکثر دانسته و تفسیر بر وجه دوم
 شایع و قول قائلان باینکه بر وجه اول است که تفسیر بر وجه اول است چه بعد از متبع کلام اعظم
 مفسرین ظاهر میشود که آنچه اوست و قول قائلان دانسته میان ایشان شهور است
 و شیوع آن بیشتر و آنچه او شایع و مشهور گفته شد است و قول قائلان که در میان
 این حکم از او سهولت که بر قلم او افتاد است که از تفسیر شهوری که در میان است
 و در مقامی عصر برانست کشف علامه زنجانی است و مناجات العیب اما مقرر است
 که تفسیر کسیر است و ما را دارد و معالمتی لغوی که در میان اهل عربیت
 نفوذ است و در معنی الیای و جوامع الجان شیخ ابوعلی طبرسی علیه السلام و تفسیر
 تفسیر لغوی از تفسیر لغوی معنای و پس یک از مفسرین مذکور تفسیر این است
 بر وجه اول معنی دانسته اند بلکه اکثر ایشان وجه دوم را اختیار کرده اند
 و تفسیر بر وجه اول را بعضی نقل کرده اند و تزیین کرده و بعضی راجع و نقل آن
 اخصار نموده اند بی آنکه ترجیح داده باشند و اگر آن شایع و مشهوری بود
 میان ایشان چنانچه میرسد شراف و عموماً کرده برین وجه مسلک نمیشد
 و با واسطه توضیح مقام و رصده ایراد کدام بعضی میگویند صاحب کشف در
 تفسیر است مذکور گفته است اراد بالامتن خلفه امواتا اولی و اما قیاس
عند القضا اجماعهم بالاحیاء الاحیاء الاولی و احیاء البعث یعنی اگر اولی است
خداوندی قالی بود و میراندن افزیدن ایشان را اجسام بر وجه و اولی است و میراندن

ایشان را

ایشان را پنجم رسیدن اجسام ایشان و بدو زنده گردانیدن و در دنیا نقصان
 روح بر جسم مذکور زنده گردانیدن در قیامت پنج اسم از اعداد از کلام مذکور
 عبارتی ایراد کرده که ترجمه اش نیست اگر گویند چگونه صحیح باشد که آفریدن ایشان را
 اجسام بر وجه و حال لفظ و معلقه اماست و میراندن گویند و حال آنکه ایه است
 و میراندن تحقق ندارد و بعد از احیاء و احیاء است که چنانچه صحیح است
 که بگوی سبحان من مع جسم العوضه و جسم الغنیم یعنی چنانکه ای که میگویم کسی را بخورد
گردانید جسم بشود و بزرگ گردانید جسم غنیم را و چنانچه میگویند کسی که میاشیر چاه
کندن میشود و تنگ سازد و چاه را و فراخ گردان دایانش را و حال آنکه در
مثال اول نقل از بزرگی و خردی و از خردی و بزرگی نیست و در مثال چهارم
نقل از تنگی و فراخی و از فراخی تنگی نمیکند و آفریدن و ساختن بران وجه است
و وجه تحت این نقل است که خردی و بزرگی جایز است که هر دو در یک
چیز وارد شوند یعنی جایز است که یک چیز خرد و ساخته شود و جایز است که بزرگ
بمیل یا هر یکی از حجاب و اولی باشد و دیگری در برین قیاس تنگی و فراخی
پس هر چه چنان در وقت ایجاد آن یکی را از آن دو امر جایز است یا اگر
بگویم قدرت بر ایجاد و بزرگی و بزرگی داشته باشد مادی است بر او که گردانید
از او چیزی که را بود که بران وجه ساخته شود و وجهی که حتمی است که در وقت
پس بر گردانیدن افزودن بر این حال ساخته باین عبارت او میگوید
که و میراندن بر میراندن بعد از احیاء و دنیا و میراندن بعد از احیاء قبر که

بگو

از آن وجه که جایز بود گردان
 وجه بر این عبارت او میگوید
 نیز از نقل آن از آن

بر اول لازم است که قایل شود بسجایات حیات دنیا و حیات قبر و حیات میثاق
 و این خلاف مخلوق تر است و بنا اثنتا اثنتین یا اثنتین اثنتین
 مگر آنکه محل تکلف شود و بگوید چون حیات قبر حیات است علی نیت و هیچ آثاری
 بر حیات مترقیست بر آن ترتیب ندارد از معوض اعتبار است یا
 آنکه گمان برده باشد که بعد از زنده شدن در قبر دیگر مردنی نخواهد بود همان
 زنده که باقی خواهد بود تا روز قیامت و شمرده میشود ایشان را و هر یک
 جمعی که استنشاده اند از معصیه یعنی از پوشش زلفشان در قول الهی که لَا
مَنْ شَاءَ اللَّهُ و آن جایست که بمنزله فَاذْكُرْ فِي الْقُورِ مَعْصُومَاتٍ فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَأَكُنَّ شَاءَ اللَّهُ یعنی پس چون در دهنده و معصوم
 بوقی سرفیل امور اموات علی اختلاف التفسیر پس پوشش میشود و
 سیمیر و هر کسی که در آسمانها و زمین است مگر کسی که مشیت الهی تعلق نرند
 بودن او گرفته باشد پس اگر گویند بنا برین چه گوید این معنی سبب آن میشود
 که ایشان بجنایان خود اقراراف نمایند و گویند فاعرفنا بفریبنا میگویم هر
 که ایشان منکر بودند زیرا که هر که عاقبت اندیش نباشد و ملاحظه کار خود ندارد
 باشد لاجرم در فراخی میدان عامی خا اهرشید پس چون دیدند که مردن و زنده شدن
 بر ایشان مکرر یافته است و استند که خدای تعالی قادر است بر اعاده حیات
 در ایشان روز قیامت مثل قدرتی که بر آفرین ایشان از اول قدرت و
 و اعتراف کردند بجنایان خود که کسب آن کرده بودند از انکار قیامت و معاف

بنده منزه از این است و او را انکار میکنند
 و سبب آن که سبب از این است و او را انکار میکنند

جسمانی و کسبانی که سبب انکار نکردن ایشان معلوم بود و اما اینجا بود ترجمه کلیم
 کشف این اسلام بسم الله الرحمن الرحیم و در تفسیر حلال الجلع میگوید اراد
 بالاماتین قطعهم امواتا اولی و ثانیة ثم هذا القضا اجماع و بالاحیاء بین
 الاحیاء الاولی الاحیاء البعث فیل الاماتین التي فی الدنیا بعد المیات و التي فی الآخرة
 قبل البعث الیسا بان هما التي فی القبر لم یسألن فی البعث میثاق را و کرده
 خدای تعالی بر دو میراندن آفریدن ایشان را و اول قدرت اجسام حیات و ثانی
 ایشان را بعد از مقتضی شدن اجسام ایشان در روز زنده کردن ایشان قیامت را و
 گفته اند که دو میراندن عبارت از میراندن در دنیا است بعد از حیات و ثانی
 که در قبر باشد پیش از قیامت و بعثت اموات و دوزخ کردن ایشان
 عبارت از زنده کردن ایشان در قبر است بواسطه سوال منکر و مکیرون زنده کردن ایشان
 در وقت بعثت بواسطه مجازات و کفایت و رافا و مقصود کلام این فاضل
 بزرگوار و اعداها و طراز از سبب باشد که بخاطر خطور کند که تفسیر
 مذکور بر وجهی که شایع و مشهور است چنانچه مذکور شد تفاضلی سکوت ایشان
 و عدم از ذکر زنده کردن ایشان و میراندن در قبر میکنند بلکه باطل و صحیح است
 اما سبب سکوت ایشان و عدم ذکر آن چه باشد و چرا است برین وجه و زلزل
 که بنا است نمائند اثنا اثنا مثل آن نیز باشد پس بیاید به نیت که
 میثاقی که در قبر است حیاتیست بر نخی یعنی امر است میان موت و حیات و حیات
 هر نیت زیرا که چیزی از آثار حیات بر آن ترتیب ندارد و سوا حساس لم ولا

زنده کردن ایشان

چنانچه بعضی است توقف کرده اند و آنکه حکم کنند بآنکه در قبر عاده روح به میت
تعلق است و گفته اند که میت را در قبر حالتی بهم رسد که در آن عالم عذاب است
رحمت می نماید بآنکه روح به بدن او عود کند پس ازین جهت حیات مذکور را در
استبصار نیاورده اند و در حیات دیگر مدتهاست چنانچه شایع است
در کتاب خود میگوید اتفاق کرده اند اهل حق بر آنکه حدیثی از علی بن ابی طالب
بیت فو فی حیات که تواند بر آن ادراک الم ولدت فموت و لیکن توقف کرده اند
در آنکه با روح و روان نیست به بدن میت تعلقی میسر و یا نه و آنچه بودیم
می آید که نیست و اندک بود که حیات بهم رسد بآنکه روح به بدن تعلق گیرد و
محض مناسبت زیرا که آن در حیات کامل است که بان قدرت متعین
افعال اختیار می بهم میرسد و مطلق حیات استی ترجمه کلام حتی نیست که
نیز بدن میت تعلق میگیرد و الا در قدرت بر جواب مسکن و میگوید بنمایش
تعلق مذکور تعلیقیت ضعیف چنانچه اشعری بر آن دارد و آنچه روایت شده است
در کتاب کافی از امام جعفر صادق علیه السلام و منمن حدیث بزرگ فی فضل عایشه
قبره و القبر فلیتأمن فیها الروح الی جوفه یعنی در می آید بر او در قبر و در
قبر یعنی مسکن و میگوید بنفیکند و در بدن او روح را تا می کشد او و چون این
نسبت بچند احوالات معلوم دارد و بعضی استبعاد کرده اند و در روایت
تعلق روح را بعد از آنکه طبع حیوانات درنده شده باشد یا سخته باشد و یا
او بر باد رفته و حتی است که پنج استبعادی در آن نیست نظر بقدرت الهی بر آن

گزاره که حسب رای اصلیه منسوب بدن از هم باشد متعین شود بآنکه بعد از
پاشیدن متعین شدن تعدیر کند که فرا هم آیند و روح بر آن نفسی گیرد و
اما بن علیهم السلام عا ویش بسیار روایت شده است که ولایت دارد بر آنکه
اجزای اصلیه منسوب بر سر را میماند از آنکه حدیثی است که روایت کرده است از
محمد بن یعقوب کوفی در کتاب جهان را از کافی از امام جعفر صادق علیه السلام که از حضرت
سوال کرده اند از حال میت در قبر که آیا حس را و بعد از مردن از هم می پاشند حضرت
فرمودند نعم حتی لا یقی له لحم ولا عظم الا طینه التي خلق منها فاما لایقی فی القبر
مستدبره حتی یخلق منها لحم خلق اول مرتبه یعنی بی از هم می پاشند و چنان
میشود که نه گوشتی باقی ماند و نه استخوانی مگر طینت و سرشت او یعنی اجزای اصلیه
که از آن خلق شده که آن از هم پاشیده نمیشود بلکه باقی میماند و قبر او گشوده
تا وقتی که ندای الهی آن حس را از آن پافریند چنانچه اول بقدرت او افزوده
شده بود **انجام** بیاید دانست که آنچه این حدیث دلالت بر آن دارد که
در آن است بصورت جسم در می آیند و در قبر حشر قرین و مجلس صاحبان خود می باشند
و بسیاری از اعا ویش دارد است از طریق مخالف و موافق از آنکه حدیثی است
که اصحاب را رضوان الله علیهم روایت کرده اند از ائمه اربعین عا که گفته است
و اگر شدیم با جماعتی از ملائکه یعنی تیمم بر پنجه خدای صلی الله علیه و آله و سلم پس در ایام
خدمت آن حضرت و مصلحت آن حضرت و خدمت آن حضرت بود پس گفتیم ای
پنجه خدای و علی کن ما را و پندی ده که از آن نفع یابیم یا جماعتی ما را و پندی ده که از آن

بر سر بریم و همیشه فی قیام بخیرت تو استعاضا یافت پس رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم
 فرمودند یا قیس بن یزید ان الله یحب المؤمنین و ان الله ینبأ اخره
 و ان کل شیء رقیباً علی کل شیء حیة و ان کل اهل کما با و ان لا بد لک
 یا قیس بن یزید من ملک و هدی و یفرق مع و انت بیت فان کان کریم
 اگر ملک و ان کان لیثاً اسلمه ای خدا که اسلمت تمام لایحه را که ملک و لا شکر
 الا مع و انت الاله فلا تجله الا صلی الله علیه و آله وسلم ان مع الله ان
 لا تحوش الا منه و هو ملک یعنی ای قیس بدستی که با هر عزتی هستی
 و با هر رستی هر دینی بدستی که دنیا را آخرتی در پست و بدستی که هر
 چیزی را که خدای تعالی آفریده است نگاه بانی مغر شده و بر هر چیزی که
 خدای تعالی فریده است موقوف نموده بدستی که هر ارجی را که از برای
 مغر شده نوشته است بر طبق آن در لوح محفوظ که تغییر بران را نمی
 و بدستی که با جاست مرتزای قیس از مصاحبی که با تو در زیر خاک را بد
 و حال آنکه او زنده باشد و تو با او بر خاک در آبی و حال آنکه تو مرده باشی پس
 آن مصاحب بزرگوار باشد بزرگوار میکند ترا و اگر ناکس باشد کمین
 ترا و او خوشتر میشود روز قیامت مگر با تو و نیز خوشتر میشود مگر با تو و از
 تو سوال میکنند مگر از نیکی و رشتی او پس مگردان او را صلی الله علیه و آله وسلم
 زیرا که اگر پسندیده باشد با او موافقت خواهی گرفت از صحبت او خطی نخواهد
 بود و اگر ناپسندیده باشد و خست و زمندگی تو نخواهد بود مگر از او و او کردار

است و دنیا را وی که یکس نفتم ای پیغمبر خدای دوست میدارم که این کلام
 منن بعضی اوقات بنظم در آید که هر یک از اینها و به ششم بخواندن آن بر جمعی از عرب
 که نزدیک مای باشند و زخیره گذاریم آنرا در خاطر بای خوب حضرت جعفر
 حسان بن ثابت که از شوایب آن زمان بود و زمان او اندک پس از زنده بود و در
 توفیق این نظم روزی شد و منقول کلام حضرت را در ضمن بعضی اوقات بنظم
 آورده و پس کلام ای رسول خدای تعالی که مرا چندی چند و برین مضمون و او است که
 کان من لیت که موافق باشد با آنچه از او شاست و این اوقات را که گفته بودم
 حضرت غلام **نظم** تجرید علیان فاکسا قنما قرین الغنی فی القبر و کان فیل
 و لا بد بعد الموت من ان تعده یوم نای و الی غیره فقیل فان یک شئ لای شئ فی
 غیر الذی یستی بر الله فقیل فلی یحب الانسان من بعده و من یحب الله فلی یحب
 کان علیما و چون ترجمه اوقات مذکور در کتاب بنظم نوشته نموده و منن این اوقات
 ایراد یافت **بیت** ز فتنی شستن بکین آسبی که باشد قبر رسالت علی
 جلیس بر نو و جز فحالت که ان ملا بر شو و حال مالت بود چهار بعد از مرگ
 که باشد روز جزا عکساری پس اگر کجانی با جپان کرد که راضی بشد از
 تو از تو بچک که خود را بقبل و جهان بند و جز انکس رضا و او خداوند
 که بعد از مرگ پیش از مرگ پیش باشد مرد را جز فعلی کارش و منن شرح
 بعضی احادیث سابقه نیز در بعضی باب بنظم شدن افعال در ان نشان نداده
 که که آن در مقام نافع است و بعضی از اصحاب نقاب و باب مال گفته اند

که مار و عقرب و آتش که در قبر و قیامت ظاهر میشود بعینه اعمال تپه و اخلاق کثافت
و اعتقادات باطله و آرای فاسد است که در آن نشاء بان صورت در می آید
و بان لباس تلبس میشود و چنانکه روح در میان و حور و عین و میوه های شستی
که در نیل و کار از او خواهد بود نفس اعمال صالحه و اخلاق حسنه و اعتقادات حق
و آرای پسندیده ایشان است که در آن نشاء بان بهشت برین آید و ستا
بان اساجی میکردند زیرا که حقیقت واحد است که بسبب اختلاف طبع
و تغییر مکان بصورت مختلفه و سیاه و سفید و دیگر و چنانچه در حدیث نیز موصول
و بان سبق ذکر یافت و گفته اند که اسم فاعل در کریمه و آن جنم محیطه و آنکه
معنی است قبیل نیست که مراد این باشد که جنم محیط خواهد شد در شمار
اغزوی مرکه و آن را چنانچه از باب ظاهر از مفسرین ذکر کرده اند بلکه بر حقیقت
خود واقع است معنی حال زیرا که قیام اعمال و قیام اخلاق و اعتقادات باطله
که درین نشاء بر ایشان تخطی شده اند و بدو ایشان در آمده جنم است
که ظاهر خواهد شد بر ایشان در آن نشاء بصورت آتش و حیات و عقارب
آن و برین لباس کن کلام حضرت غرر حاجی که میفرماید الذین یاکفون
اموال النیاحی ظلم انما یاکفون فی البطن فیسفون نارا که باز میفرماید و یحیی
سیوم سبق ذکر یافت و حاجی که میفرماید بل یجد کل نفس ما عملت من خیر
یعنی روزی که می باید هر نفسی آنچه بعمل آورده است از خیر حاضر کرده شود
چرا که از آن نیست که خوابی عمل خود را نزد خود حاضر می باید و در لباس و کج و چوین

کر

کریمه قال یوم لا تفلک نفس شیئی و لا تجزون الا ما کنتم تعملون نیز صریح است
در معنی چنانچه آن واقع است که پس از روزی که در معیت است تمام باقی
چرخ حس چربی را یعنی در هیچ چیز بدو قسم نمیکند و جز او نمیشود مگر آن چیزی
که بعمل می آید و در معنی برای عمل همان عمل شما خواهد بود و در لباس و صورتی که در آن
صورت و مانند این کریمه در کلام محمد بسیار واقع است و در احادیث نبوی
نیز این معنی بسیار واقع شده است مثل قول پیغمبر صلوات الله علیه و آله که الذی
یشرب فی آئینه الذهب القصبه ما یخرج من فیه من جهنم یعنی کسی که پاشانه
چربی را در ظرف طلا و نقره و نیت و جز این نیست که حرکت میکند و بجفتش و رفتن
در روز آن آتش و در قول او صلوات الله علیه و آله که الظلم ظلمات یوم القیمه
یعنی ظلمات و تاریکی روز قیامت همان ظلمت است که در دنیا از کسی واقع شود
و قول او صلی الله علیه و آله که لیبسته قیام و آن غم و سهر و سحران و بجهت یعنی بهشت
زمینست هوار و درختان او سحران است و بجهت است که باری از آن گذشتن
این کلمه درین نشاء و درخت بهشت خواهد بود و امثال این احادیث بسیار است الهامی

چهارم
در حدیث شده است بسندی که انصاف علیه است شیخ زکریا کورانی جعفر طوسی قدس
روحه اش شیخ الطوارش میفرماید الرحم ابو القاسم جعفر بن محمد بن قلیوبه از
شیخ زکریا کورانی میگوید که ابن ابی اسیم از پدر او از ائمه
بن هشتم از محمد بن ابی حمزه از حماد از ابی بصیر که گفت سئلت علی بن عبد الله بن جعفر

محمد الصادق علیه السلام عن ارواح المؤمنین فقال فی الجنة علی صور ربا نعم لولا انی قلت فلا
شیخ کلام راوی امام علیه السلام در ضمن آغاز و سده عایش و انجام **آغاز** شش
 برویش **نیش اول** خداوند کلام راوی آنکه سوال کردم از امام عجلای علیهم السلام
 صادق علیه السلام از ارواح مؤمنان فرمودند ارواح مؤمنان در ششند بصورت
 در بنای ایشان که اگر بر بنی از اهرامه خواستی شناختن خواهی گفت که این فلان
 یا بنی که داشت است خواهی خواند و خواهی گفت ای فلان علی الاحمال **نیش دوم**
 عن ارواح المؤمنین یعنی از آنچه حال ارواح ایشان بان اعل میشود بعد از گذشتن
 در دنیا و بسیار است که الحاق میکنند روح را بر جسم نجاری که بوجود می آید
 از خون لطیف بنی رآمده و کشید میشود بسوی تنجی که در جانب چپ دل
 واقع است و مرا و اینجا آن چیز است که ایشان که میگویند من اشارت بان
 میکنند یعنی نفس طاقه و انفعی از روح اراوده شده است هر جا در قرآن و حدیث
 و روایت و عقلا را و حقیقت آن حیرت تمام قوت چنانچه بسیاری از
 ایشان اعتراف کرده اند بر غرض از معرفت آن آنکه بعضی گفته اند قول امیرالمؤمنین
 علیه السلام که من عرف نفسه فقد عرف ربه باین معنیست که انچه آنچه ممکن است
 را و بدین شش ساخت نفس طاقه ممکن نیست باین معرفت که پروردگار قول
 الی و قرآن مجید که وَلْيَسْأَلُواكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَلَا تَنْتَبِهْ
أَوْ تَتَّبِعُوا الظُّلُمَاتِ فَإِنْ تَتَّبِعُوا الظُّلُمَاتِ فَتَنْتَبِهُوا نیز معاند این معنیست چه معنی آیه و الله اعلم
 است که سوال میکنند از تو ای محمد از روح و حقیقت آن مگوی با ایشان که روح

از امام پروردگار من مخلوق شده است و بشما و او نشده از علم که آنکه یعنی علمی که بشما
 شده است و فاما شش حقیقت روح و اشارت آن نمیکند **نیش** زیرا از بهر دشواری این
 از استذف و شش نمیکند **نیش** سازد تا غرورست زنده بماند **نیش** خداوند از علم الهی
 باین علم تعلیل این بر دل است **نیش** و اما از لاف و شش حقیقت **نیش** خداوند از بهر دشواری
 غرور و دشواری سپردن **نیش** ولی ده محرم را زانوی **نیش** زبان شکر شش بختی
 کران جز کرک خود نمی نیاید **نیش** و زین بخت و بختی نیاید **نیش** و با بخت احوال علماء در حقیقت
 روح بسیار است و آنچه از انچه شده است چهارده قول است که ما در غلبه
 چهارم از مجموعه که سنی یکش گوست ذکر آن کرده ایم و آنچه از انچه رای را
 تحقیق بران قرار گرفته است است که روح در داخل بدن نیست برین وجه که جز
 بدن باشد یا در بدن حلول کرده باشد بلکه او جوهر است مجرد و از صفاتی که لازم
 جسمیت بر غرض از عوارض ما و به عاری و تعلقی که بر بدن دارد و همین تعلیق بر
 و تصرف پس این قول فخر العظیم حکمای الهی و پسندیده اکابر صوفیه و استرا
 دارای تکلیف اما میسر بران قرار گرفته مثل شیخ مفید و بنی نوحیت و خواصه نصیر
 و شیخ جمال الدین مظهر حلی و از اشعار نیز جمعی با ایشان خیر بسیار این قول
 کرده اند مثل راغب اصفهانی فخر رازی و امام فخر رازی و این در پیست **نیش**
 و در است نیاید که کتب اسانی بان نازل است و احادیث مصطفوی بران
 نظر و بدلائل عقیده علامات حدیثیه و مکاشفات و توحید معاصد فعال **نیش**
 انچه بطریق چهارست عبت با شری که روح بدن تعلیق گرفته و الا چنانچه مذکور شد

الطبرانی

رجب و است و استیلا بجان نثاره علی صورت انهم خبرتانی مبتدای خند و دست کسبه
 او شنی الخیبه است و کلام در آن تقدیر است که ارواح المؤمنین فی الخیبه علی صورت
 با حالت از ضمیر است و ظرف که فاعل ظرف است و کلام باین آیه که هم فی الخیبه
 حال کونهم علی صورت انهم و مراد است که قرار گرفته اند و قیام دارند بر آن صورت
 فعلی است که علی بنی فی استعمال فاعله باشد چنانچه ذکر کردیم و و جعل المدینه
علی حیث یختار من أهلها و مصادره و اتبعوا ما تنزل الشیاطین علی ملکات
 سلیمان بر آن وجه واقع است بنا بر آنچه مفسرین ذکر کرده اند و گفته اند که تشبیه
 شده است بملاست فلانی است حال شده است علی که از برای ملاست تعلقی
 موصوفی است در ملاست فلانی بطریق استعاره متبعیه لورایه لعل فلان ضمیر
 مذکور غایب و در راسیه رحمت بصورت که در ضمن صورت مذکور است و چون صورت
 اینجا یعنی شیخ و مثال است صحیح است که ضمیری که رحمت با ذکر واقع شود و الا
 صورت موت است و ضمیری که راجع باشد با و بی ضمیر موصوفی باشد یعنی اگر نمی
 آن شیخ و مثال را بر آمیزه میکوی این فلاست با ما و نامیکنی و میکوی ای
 چنانچه در پیش اول مذکور شد و بر تقدیر اول ما چارست از تقدیر مستبد و بر تقدیر
 ثانی از تقدیر حرف نه که کلام درین تقدیر باشد که لعل فلان لعل
 یا فلان زیرا که اگر تقدیر کنیم لعل فلان مفرد خواهد ماند و مفرد اهل عینه صلا
 آن نثاره که حکمی قول واقع شود **نمایش اول** ظاهر قول امام علیه السلام درین
 که فی الخیبه علی صورت انهم دلالت دارد بر آنکه هشت آلان مخلوق و موجود است

ویرایت را بست تعلقی
 که بیان ایشان است

و هر کی وجود بودن هشت آلان قایل شده است موجود بودن و درین خبر قایل است بظاهر
 این حدیث بر موجود بودن آن نیز هستند لکن توان کرد و آنست یعنی موجود بودن
 و درین آلان مذکور است که اهل اسلام است و خواج نصیر الدین موسی در تجرید نیزین
 مذکور را اختیار کرده است و بعضی آیه قرآنی را که بدان ساخته مثل قوله تعالی
أَعَدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ که در این هشت نازل است و قوله تعالی أَعَدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ و در
 و درین معنی هشت آمده و وجهی باشد است از برای برهین بر آن و درین سخن
 و او است حضرت غزالی زاده شدن هر دو بصیغه ضعیف و این دلالت میکند
 بر آنکه پیشتر از آن مخلوق آمده بودند و الا لازم آمد که کلام الهی بر درین و ذکر نمیشد
 شود تعالی اندیش آنکه عَلَّمُوا الْكِتَابَ و حمل کردن آن بر آنکه مدلول کلام لفظی است و مشکل
 زیرا که هشت و درین بقا و ایشان جاد است پس چارست ایشان را که هر ضمیمه
 که در این هشت و در قرآن واقع است بر معنی مستقبل حمل کنند تا بر مدای تعالی درین نثاره
 نیاید پس هستند لکن که در مذهب ایشان تمام شده و و بخل می رسد که کلام آمده
 برین وجه توجیه توان کرد که مراد ایشان ازین کلام هشت از هیست با اکثر متغایر ایشان
 دانی هشت و قاضی عبد الحیاء و اشغال ایشان که هشت و درین را آلان مخلوقی
 دانند و میکونند روز قیامت مخلوق خواهند شد با اکثر متغایر ایشان هشت
 و بسیار باشد که هستند لکن که در باشد بر مطلب که در باخیر الهی از قصه آدم و حوا تعالی
 عید است که با اکثر ایشان سکن هشت بودند و باغوا ای شیطان ایشان را از خود
 کند مستحق فرج از آن شدند و با مراد الهی هر یک اند برین وجه که اگر هشت مخلوق شدند

و در آن کتاب و درین معنی هشت آمده و وجهی باشد است از برای برهین بر آن و درین سخن

و در آن کتاب و درین معنی هشت آمده و وجهی باشد است از برای برهین بر آن و درین سخن
 و در آن کتاب و درین معنی هشت آمده و وجهی باشد است از برای برهین بر آن و درین سخن

لازم می آید که اخبار مذکور از جانب خداوند تعالی مقرران بصورت باشد تعالی آمدن
و لکن علما کثیرا و این است لال غیر تعقیقت بیکه بعضی مفسرین ذکر کرده اند که حتی
که خدای تعالی از خروج آدم و حوا خبر داده است باغیث از باغهای دنیا که با ایشان
ارزانی داشت بود و ایشان قدر نعمت خداست خود را متعجب از آن باشند و نموده
حرف ایشان است حدیثی که روایت کرده است شیخ بزرگوار محمد بن یعقوب کجانی از
بن بشیر که گفت سوال کردم از سلطان امام جعفر صادق علیه السلام از تعقیقت شبت
آدم حضرت فرمودند جنته من جهان الدنيا اطلع فيها أشمس القمر ولو كانت من جنان
الآخره ما خرج منها أبدا یعنی شبت آدم باغی بود از باغها و دنیا که در آن اقیاب
و ماه طلوع میکرد اگر شبت آخرت می بود هرگز از آن بیرون نمی آمد و اما آنچه در شیخ
معاذ و شیخ تخرید مذکور است که درین فتنه مذکور باغی بود از باغهای
دنیا متضمن قیام باغی کردن در امور دنیست و مخالفت اهل طاعت سلیمان از حلیه
است غایت عاریت زیرا که تملای عیب باغی با موردین که می لازم آید که
مفسرین نقل آن کرده باشند و احادیث نبوی بر طبق آن وارد باشند و اما بعد
از آنکه اکثر مفسرین نقل کرده باشند و از آنکه اطهار روایت آن بصحیح
باشد نه هرست که از قبیل قیام و باغی نخواهد بود اما اجماع مسلمین که ایشان
و دوران کردند ثابت بودن آن در بعضی منعت و قول الهی را که قلنا ابعثوا
منها جمیعا یعنی بنیم آدم و حوا و طوطا و کس و مار را و ابلیس را که فرود
در از بهشت تملای اصل و لاتی بران منیت که بهشت مذکور در روی زمین

نبوده است زیرا که نقل کردن از زمین بر زمین دیگر را بهبوط فی منبجها نچه بعد از آنکه
قوم موسی بنی امینا و علی سلام او را تکلیف کردند که از پروردگار خود برای ما و خواهر که
بل بن و سلوی که از عطا یای آسمان بود سر برپا زد و عکس اخبار از زمین برپا
با ایشان خطاب رسید که استبدلوا الدنیا فی الدنیا بالذی هو خیر من الدنیا
مصرافا فانکم ما تستقلتم یعنی ای اهل می کنید آن چیزی را که حجب و مانع بود
و عارض است آن چیزی که دوسر امر بهتر و نیکوتر است فرود آید بشهری از
شهرهای رض مقدسه که درستی که شما راست در آن شهر آنچه خواستید از آن
چه ظاهر است که مراد بهبوط درین است انتقال از آن زمین بشهری از شهرهای
فرود آمدن از غیر زمین بر زمین نهایتش ظاهر قول خدای تعالی جایی که میفرماید
قلنا ابعثوا ابعثوا ابعثوا لکم فی الدنیا شقرا و متاعا الحین بشا
که دلالت کند بر آنکه بهبوط ایشان از غیر زمین باشد بر زمین زیرا که معنی است و آن
است که کفیم ما آدم و حوا و طوطا و کس و مار و ابلیس را که فرود و در از بهشت
ببینا بعضی از شما را بعضی را دشمن و مر شما راست در زمین قرارگاه و متاع
زندگانی و برخورداری با هم کام رسیدن اعیال و بهر آمدن اعیال فلینا **هم**
که وجه تسمیه در عاصیه برین وجه مذکور است که متعاند بود که الف لام الازن
الف لام عهد باشد نه الف لام جنس مراد بهبوط آنها در ترجمه بآیات سابقه
ذکر است و معنی از آنکه آمدن این باشد که انتقال نماید از زمین باغی بر زمین دیگر که شما را
در آن زمین قرارگاه و متاع زندگانه وقت رسیدن اجدهای شما پس این است

اسم

ولست برده می نمود که بر باشد و اقدار علم **عاشق** بیاید و هست که ازین حدیث و
 مستغاد میشود اول باقی بدن نفس الله انسانی بعد از عزای و از هم پشیدن
 بدن و این امر است که اکثر عقلا می حکمای فلاسفه بران رفته اند و انکاران کرده
 مگر که هی اندک شش جمعی از طبای که قایل شده اند باینکه نفس مزاج انسانی است مثال
 ایشان از جماعتی که چندان استباری ایشان نشان ایشان نیست و شواهد
 عقلی و نقلی باینکه نفس بعد از مفارقت بدن بسیار است و کتاب طبایع
 که از مضغفات امام فخر از است بسیار از ان نشان دارد و گفته این
 باب لولیکریمه ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل اخیاضید
 و یحییون فخر حین یا ایها الذین آمنوا من فضل الله و لیستبشرون بالذین لم یلیقوا
 به من خلقهم الا خوف علیهم و لا هم یخبرون یعنی منیداری محمد امان را
 که بعد از کشتن شده اند در راه خدای که ایشان مرده اند بلکه ایشان زنده اند
 نزد پروردگار خود و او میشود از میوه های بهشت و رحالتی که شادمان و خوش
 باشند باینکه عطا کرده است مدای تعالی به ایشان از خلق خویش و شادمان
 به شایسته با آنکه هنوز در در رسیدند باینکه ایشان از پس ایشان و امیدوار
 که بدیشان رسند و در کرامت ایشان شریک شوند باینکه شادمان میشوند
 با آنکه بر احوال اخروی را احاطه اطلاع یافته یقین می مانند که هیچ ترستی بر ایشان
 از آنچه از پیش ایشان خواهد آمد و نخواهد بود که اندوه مال شوند بر مفارقت دنیا و
 دران گذارند نقل است از ابن عباس که حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید

کفر

گفت چون برادران شمارد ز احوالش بید شد حضرت غرمت جانهای ایشان را و چون
 مرغان بهر بالهای او که در هوای بهشت طیران کنند و برش جهانی طوبی ایشان
 سازند و از چو پا فرو و کس آب بخورند و بوقت استراحت بر عیشیه خوابگاه ایشان
 قنای درین باشد و رسایا بر عیش او نهند و ایشان میگویند خداوند اگر خبر دهد
 برادران و برادران ما ازین سعادت که باقی ایم تا رحمت ایشان بجا و در جهنم
 زیاده کرده و میسجانه بر این توفیق ال ایشان تشریف این آیت از رشتن و فو
 و بعضی گفته اند بهر جبار انصاری که از سهند بود از سجدات و تعالی در جوت که مرا
 باز دنیا فرست تا دیگر باره شربت شهادت بحشیم فرمان رسید که حکم ازلی بر
 وجه رفته که اهل کان از رجوع تمنع باشند گفت با بعد ایا از سعادت عال نیست
 پیروال که مراد او ایدان را از خبر کن این آیت نزل شد و اقدار علم امر و دم انکه بعد
 از مفارقت بدن تعلق میگیرند بر شجای مثال که در بهشت و صورت مشابهت
 اصلی بهشت اند چنانچه مودیه حکمای شریک بران رفته اند و در حدیث سابق
 اشاری بران بود و آنچه از احوال و شکی که از ائمه اهل بیت علیهم السلام منقول است
 مستغاد میشود است که تعلق نفس باین شبح مذکور در عالم برزخ که باقیست
 و قیامت خواهد بود و در صورت اشباح مذکور رسیده های اصلی عود خواهند کرد
 و چنانچه در دنیا بودند جلوه خواهند شد و روایت کرده است شیخ بزرگوار محمد بن
 یعقوب کینی در اخراج کتاب جنای از کتاب کافی از امام جعفر صادق علیه السلام آن
 الارواح فی مقادیر الکتاب و فی شجر فی الجنة تعارف و متسلسل فاذا اوتت الروح

تمام این حدیث از کتاب
 مودال از شیخ مذکور

تکمال ازل و قول عو با فانها قد قبلت من قول عظیم هم سید ما مفضل فلان و مفضل
 فلان قالت لهم تركوا حيا ارجوه وان قالت لهم قد هلك فلان قد هلك هو
 یعنی مبرستی که روحانی است فی صفت جسد را ایشان در درختی انداخت
 یکدیگر را می شناسند و از یکدیگر خبر می گیرند پس چون روحی از بدن غار
 کرده بر ایشان وارد شد بگوید یکی از ایشان که بگذارید لحد او را که دل خود را در
 چرا که از قول عظیم خلاص شده روی بآورد است بعد از آن از او می پرسند که
 فلانی چه کرد و فلانی بچه عمل اقام نموده پس اگر در جواب ایشان گوید او را زنده
 کند آستیم امید بآید بدن او می بندد و اگر گوید هلاک شد میگویند هواها یعنی
 فرو رفت یعنی بجهنم فرو رفت چکار از اهل شربت می بود باطنی می شد و در کتاب
 کافی از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که آن ارواح المؤمنین
 فی حجرات فی الجنة یا کون من طعامها و یشربون من شرابها و یقولون ربنا
 اقم لنا الساعة و انجز لنا وعدتنا و اطلق اخرنا با و لنا یعنی مبرستی که روحی
 مؤمنان در حجابی هستند و از طعامهای شربت تناول می نمایند و شرابها
 شربت را می آشامند و میگویند پروردگار اقامت را بر ما بیاور و بر ما بیاور
 و فاکن بوعده که بیاورد و بقیه سال را بیاورد و در باب ارواح کافران
 برخلاف این روایت شده است یعنی بکار روایت شده است که آنها که در حجابی
 و در حجاب بودند و در شرب شراب و در فرج خود بودند و در شرب
 کرده است شمشیر بر کوه را بوجوه طوسی و در کتاب تهذیب الاخبار از امام جعفر

فرو رفت کنی از انکوه

علیه السلام که آنحضرت فرمودند پس بنس بن طلسان که ما بقول الله کس فی ارواح
 المؤمنین یعنی روح میگویند در باب ارواح مؤمنان حقیقت علی آن بعد از آن حضرت
 بن یونس میگویند که میگویند در حجاب مرغان سبز غار بود و در میان قیدهای که
 از زیر پوشش او پدید است پس حضرت علیه السلام فرمودند سبحان الله المؤمن
 علی المؤمن و کس ان تجمل روحی حوله طایر اخر یا یونس المؤمن اذ اقبض الله الی
 صیبر روحی فی قلاب کما لقی فی الدنیا فیا کون و یشربون فاذا قدم علیهم الحاقوم
 عوف و هک التوره التي کانت فی الدنیا یعنی با و میگویند باکی از جمیع فکای
 خدای مبرستی که مؤمن بزرگوار ترست نزد خدای تعالی از آنکه روح او را
 در جبهه فلان مرغ سبز حجابی و در پای یونس مؤمن را چون قبض روح شود میگرداند
 حضرت زینت روح او را در قلابی مانند قلابی که در دوزخ دنیا در آن حجابی و در شرب
 در آن قلابها میخورند و می آشامند چون روحی از بدن مفارقت کرده بر ایشان
 وارد شود او را می شناسند همان صورتی که در دنیا بدان صورت بوده و ایشان
 احادیث و در طریق شریعت اهل بیت بسیار روایت است و در طریق اهل سنت نیز
 بعضی احادیث که در معنی این احادیث نزدیکیت نقل شده است و اقامت عظیم تحقیق
 الامور **فایسوم** یعنی را تو هم شده است که قایل شدن بر آنکه ارواح ایشان
 بعد از مفارقت بدنهای اصلی شجرهای مثالی میگیرند چنانچه از احادیث کثر
 فهم آن شد قایل شدن تبشیر تحت و این تو نیست چنانچه خالصیت بل چنانچه
 تسامخی که جمیع فرق اسلام بر باطل بودن آن اتفاق دارند اتفاق ارواح است بعد از

مفارقت مبنای اصلی اجسام و دیگر در همین عالم کون فساد و اجسام غرضی که ترکیب یافته
 باشد از عناصر پنج که عبارت از خاک و آب و آتش است چنانچه بعضی حکما گمان برده اند
 و قسمت کرده اند از این پنج و پنج و پنج و پنج بر سبب اختلاف مذکور بر سبب این است
 نخست و اگر سبب آن دیگر است از بهایم و سبب این است و اگر قیاس بنا به است
 مثل ریاضین و انجبار فسیح و اگر بصورت جهات است مثل زخارف و انجبار فسیح
 تفصیل و پانی که در شرح تجرید و بعضی که کتب کلامی مذکور است یا باجماع فکلی که بقدر
 از افلاک است یا آنچه در اوست از کواکب و امثال آن است و او با بعد از آنکه
 بعضی اجسام غرضی تعلق گرفته به است بر اختلاف مذاهب و آرای باطله ایشان
 که در خلل خود تفصیل یافته اما قایل شدن با آنکه در عالم دیگر و غیر این نشاء
 تعلق مبنای مثال مذکور است بر پنج که از وقت مرون تا قیام قیامت و آن
 به بنا به عبادت پروردگار قیام می نمایند بعد از قیام شدن قیامت باز به مبنای
 اول بقدرت الهی میگویند برین وجه که اجزای بدن اصلی را که متفرق شده اند
 و از هم پاشیده و جمع می نمایند و بهم ترکیب میدهند یا برین وجه که از کتم عدم باز
 مثل بدن اول بدنی خلق میکنند علی اختلاف مذاهب و نیز و یکس قول بنا به است
 و اگر اصطلاح دفع نماز بکنند و این تعلق را نیز تناسخ نامند فلا متناهی لهم
 فی الاصطلاح و بیاید دانست که آنیکه را بابت تناسخ در معرض انکار احتسابند
 و محققین ملت همه حکم بر کفر ایشان کرده اند بواسطه آنست که ایشان قایل شده اند
 با آنکه روح از بدن اصلی بر بدن دیگر انتقال می یابد و الا لا یتم که معاجیبا که متفق

اسلام تناسخ نباشد
 چنانچه سید مرتضی

اولی اسلام بر آن دلالت بلکه بواسطه آنست که ایشان نفوس را ملقه نشاء
 قدیم میدانند و میگویند روح درین عالم کون فساد و از بدن اول مبنای غرضی یا فکلی
 انتقال می یابد معاجیبا آنست که از ضروریات دین است و خبر صادق از آن خبر
 داده قایل نیست چنانچه امام خمین رازی در کتاب غایبیه العقول تصریح به چنینی
 کرده است و به عبارت آن المسلمین یقولون یجدون الروح و روحها بالی الابدان
 لانی فی العالم و انما تنسخه لقولون قدما و روحها الهیانی فی العالم سیکرون الاخرة و
 و انما کفره من اجل بدال انما ترسینی علی اسلام میگویند ارواح همه صادرند و بعد
 مفارقت مبنای تعلق برین خواسته گرفت اما نه درین عالم و او بابت تناسخ است
 قدیم میدانند و میگویند باز در همین عالم نقل مبنای دیگر خواهد نمود و شکر خداست را
 و ثبت و دروغ را و اینکه اهل اسلام حکم کفر ایشان کرده اند بواسطه اینست پس ظاهر
 که فرق بسیار است میان تناسخی که سبب کفر ایشانست میان آنچه اهل اسلام بان
 قایل شده اند و الله اعلم و **الفصل** سایدانست که آنچه در بعضی احادیث اصحاب
 رضوان علیهم وارد شده است که گنجهای نفوس ملقه بعد از مفارقت ابدان ما و ام که در
 عالم بر خیزند با آنها تعلق میکنند اجسام تنسند و بر صورت مبنای غرضی که گذشتند
 حلقه طوطی میشوند و با یکدیگر سخن میکنند و از اکل و شرب لذت می یابند و سبب است
 که در دعای ایشان میان آن زمان و زمین با یکدیگر ملاقات می نمایند و یکدیگر را می شناسند
 و امثال این امور که دلالت دارد بر نفی جسمیت از ایشان و اثبات لوازم جسمیت از
 برای ایشان بنا بر آنچه در کتب و غیر آن از امیر المؤمنین علی علیه السلام و اولاد اطهار است

در ردیه

